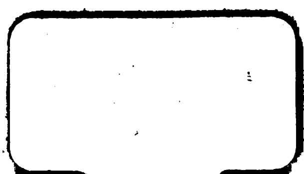

AMMIANI MARCELLINI
QVAE SVPERSVNT

CVM NOTIS INTEGRIS

FRID. LINDENBROGII,

HENR. ET HADR. VALESIORVM

ET IAC. GRONOVII

QVIBVS

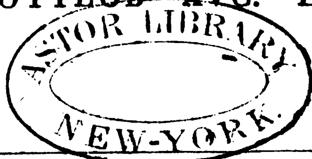
THOM. REINESII QVASDAM ET SVAS

ADIECIT

IO. AVGVSTIN. WAGNER

EDITIONEM ABSOLVIT

CAR. GOTTLOB AVG. ERFVRDT

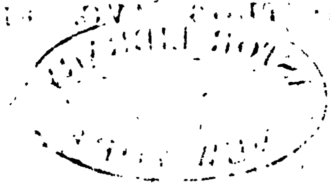

TOMVS SECVNDVS

LIPSIAE CIƆIƆCCCVIII.

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

LONDINI APVD I. PAYNE ET MACKINLAY

ET W. H. LVNN

IN

AMMIANVM MARCELLINVM

NOTAE INTEGRAE

FRID. LINDENBROGII

HENR. ET HADR. VALESIORVM

ET IAC. GRONOVII

QVIBVS

THOM. REINESII QVASDAM ET SVAS

ADIECIT

IO. AVGVSTIN. WAGNER

EDITIONEM ABSOLVIT AC NOTAS PASSIM ADDIDIT

CAR. GOTTLOB AVG. ERFVRDT

TOMVS POSTERIOR

AD LIBR. XXIII — XXXI

ACCEDVNT INDICES

LIPSIAE CIϽIϽCCCVIII.

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

LONDINI APVD I. PAYNE ET MACKINLAY

ET W. H. LVNN

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIII. C. I.

1. *Quater ipse ampl. iniérat Magist.*] Hunc ultimum Consulatum Iulianus inivit Antiochiae, ut docet Libanius in Oratione de vita sua, et in πρεσβευτικῷ ad [illegible]: eique feliciter annum auspicanti idem Libanius Panegyricum dixit ex more. Ita Themistii Panegyricum Ioviano Aug. et Valentiniano Iuniori nobilissimo puero Coss. dictum legimus: et Claudiani libros de Consulatibus Honorii. Neque Augustis tantum, sed et privatis idem honos habebatur. Itaque et Lupicino Consuli, et Richomeri Consuli ac Magistro Equitum Panegyricum abs se dictum esse testatur Libanius in Orat. de vita sua. Claudiani quoque carmina de Consulatu Theodori, item Olybrii ac Probini habentur in manibus. Atque huius consuetudinis vestigium ante Iuliani tempora nullum reperio. VALES.

Quod post Diocletianum et Aristobulum.] Mirum est id ab Ammiano Marcellino asseri, ab his Coss. usque ad IV. Iuliani Consulatum, nullum privatum Augusto collegam fuisse. Atqui in Fastis, tribus post Dioclet. et Aristob. annis, (anno 288. Cf. Corsinus de Praefectis Urbis p. 154. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. 1. p. 74. W.) Maximianum Aug. II. Consulem collega Ianuario legimus, ut Scriptorem nostrum memoria labi necesse sit. [In Fastis quidem errorem inolevisse, et non *Maximiano Aug. II. ac Ianuario Coss.* sed *Maximo II. ac Ianuario Coss.* hunc annum notandum esse, ex libro Fastorum Cuspiniani, et ex hocce Ammiani loco asserit Onufrius. Sed ipsummet falli constat. Nam si in locum *Maximiani Aug. II. Consulis Maximum II. Consulem* cum Onufrio substituerimus, secundum Maximiani A. Consulatum eadem opera ex Fastis erademus. Nusquam enim alibi quam in hoc anno exstat ac reperitur.] Ceterum cum hoc Aristobulo Carinus Augustus tertium Consul Calendis Ianuarii processerat, sed victo atque occiso ad Margum Mysiae Carino, Diocletianus victor Carini tamquam Tyranni nomen e Fastis expunxit, eiusque loco se Consulem renuntiavit, retento collega Aristobulo qui a partibus Carini steterat. Id docent Idatii Fasti, in quibus sic habetur. Diocletiano II. et Aristobulo: *His Coss. occisus est Carinus Margo, qui hoc ipso anno cum Aristobulo Consul processerat.* Quo loco V. Cl. Iacobus Sirmundus quaedam ex coniectura inseruit duabus lineolis inclusa, quae tamen absunt a Ms. Codice, ut mihi ipse testatus est, cum hanc meam observationem ad eum detulissem. Sic enim edidit: [*Et levatus est Diocletianus Aug.*] *qui ipso anno cum Aristobulo Consul*

processerat. Sed haec lectio defendi non potest. Nam primum longe antequam Carinus occideretur in urbe Margo, Diocletianus ab exercitu Augustus fuerat renuntiatus: deinde si ita legimus, sequitur Diocletianum ante caedem Carini Cos. cum Aristobulo processisse: id enim sonat verbum illud *processerat.* At quomodo fieri id potuit, cum Aristobulus in castris Carini militaret, praecipuusque eius partium dux esset, quippe Praefectura Praetorii succinctus: nec nisi occiso demum Principe suo ad Diocletianum transiverit: ut docet Aurelius Victor c. 39. his verbis, quae nobis ad hanc observationem praeivere: *Retentique hostium fere omnes, ac maxime vir insignis Aristobulus Praefectus Praetorio, per officia sua; quae res post memoriam humanam nova atque inopinabilis fuit, civili bello fortunis, fama, dignitate spoliatum neminem.* VALES.

Post Diocletianum et Aristobulum.] Recte: uti in Fastis Siculis: Διοκλητιανοῦ Αὐγ. τὸ. β. καὶ Ἀριστοβούλου. Fasti Capitolini: *Imp. Caes. C. Aurelius Diocletianus Aug.* II...... *Aristobulus.* Insignis autem nec ferendus error Cassiodori, qui hosce Consules Probo imperante facit. LINDENBR.

2. *Diligentiae tamen ubique diffidens.*] Horum verborum nullus bonus et huicce loco conveniens est sensus, auctorisque menti respondens. Vult enim dicere Marcellinus, Iulianum, quidquid toto orbe Romano agendum sibi esset, diligenter considerasse, licet belli Persici apparatibus maxime esset intentus. In codice Colbertino scribitur: *Diligentiam tamen ubique diffidens.* Legendum est haud dubie: *Diligentiam tamen ubique dividens.* Sicut Virgilius scribit de Aenea in libro VIII. 20. (et IV. 285. W.)

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia versat.

V autem saepe in F nostri convertunt, et Germani nunc in verbis nostris pro V littera F proferunt.] VALES.

Apud Hierosolymam templum — instaurare sumtibus cogitabat immodicis.] Rufinus Histor. Eccles. lib. I. cap. 37. Socrates lib. III. cap. 17. Theodoretus lib. III. cap. 17. Sozomenus lib. V. cap. 21. Cassiodorus Histor. Tripart. lib. VI. cap. 43. Nicephorus Callist. lib. 10. cap. 32. Gregorius Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Ioh. Chrysost. de laudibus Babylae Martyr. et contra Iudaeos 3. pag. 491. LINDENBR.

Apud Hierosolymam templum.] Quod novissime Constantino Max. imperante Iudaei instaurare aggressi fuerant: sed eos Constantinus male multatos varia in loca dispersit, ut narrat Chrysostomus Homil. 3. contra Iudaeos. Cedrenus ad annum XX. Constantini: καὶ ἰουδαίους περὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ πάλιν στασιάζοντας, κωνσταντῖνος ὁ μέγας τιμωρησάμενος διεσκόρπισεν. De hac autem eversione sub Iuliano loquitur Iulianus ipse in fragmento Epistolae, quam D. Petavio viro doctissimo debemus, p. 295. Spanh. et Ambrosius in Ep. 29. ad Theodosium his verbis: *Non audisti Imp. quod cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis, divino qui faciebant repagulum igne flagrarunt.* VALES.

Alypio.] Is est ad quem exstant Iuliani Aug. Epistolae, quibus eum fratrem appellat: eiusdem meminit Libanius in Epist. ad D. Basilium: παρεκάθητό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι

τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ ὁ πάντα ἄριστος Ἀλύπιος ἱεροκλέους ἀνεψιὸς ἐκείνου. *Assidebant mihi Honorati plures, inter quos Alypius Hieroclis illius cognatus.* Huius Alypii filius fuit Hierocles, prisco illi Philosopho cognominis, de quo Marcellinus in lib. 29. c. 1. et Libanius in Ep. 314. ad Alypium. Eumdem intelligit Iulianus in Misopogone, pag. 84. VALES.

3. *Metuendi globi flammarum — cessavit inceptum*] Notatu digna haec Ammiani, pagani quippe, de frustra suscepto hoc opere narratio, cuius fidem, si Christianus ille fuisset, acriter a multis impugnatum iri credibile est: at vero nunc nemo audebit, ipsius quoque Iuliani (p. 295. Spanh,) auctoritate deterritus. De consilio si quaeris, quod in restaurando Iudaeorum templo secutus sit, Ammiano teste id egit, ut *imperii sui memoriam magnitudine operum propagaret*, sed, ut solent homines communia scilicet spernentes, insuper aliud quippiam propositum sibi habuisse videtur. Singularem quidem Iudaeorum amorem vix ei tribuas, imo prophetarum de fatis Hierosolymae vaticinia, licet evertendae Christianae pariter ac Mosaicae religionis studiosum, refellere voluisse suspiceris. Eo fine cum excidisset, ad conviciandi libidinem prolapsus insaniam illis exprobrat. De ipsa incendii origine *Michaelis Eques in Götting. Magazin von Lichtenberg und Forster, 3ten Iahrg. St. 6. p. 801.* inprimisque 822. recte sic statuit, aërem in fornicibus subterraneis, qui per longum tempus clausi fuerint, facile potuisse flammam concipere. Conf. omnino Gibbon. T. v. p. 376. ss. W.

4. *Apronianum.*] Flavius Apronianus Praef. Urbi dicitur in lege 3. Cod. Th. de suariis et pecuariis. Nec recte Onufrius in Fastis, L. Turcium Apronianum eum appellat: hic enim L. Turcius Apronianus Praefectus Urbi fuerat, Constantio II. et Constante Coss. ut est in Fastis Cuspiniani relatum. VALES. Vid. Corsini 227. 229. Ind. I. Thom. Reinesium in Burmanni Sylloge Epp. T. v. p. 196. et Prosopogr. Cod. Theodos. it. Acta Traiectina P. IV. p. 185. ss. W.

Octavianum Proconsulem Africae] cf. XXIX. 3. W.

* *Venusto Vicariam commisit.*] Hic est, ut opinor, Venustus, quem *mirandum virum* vocat Macrobius in lib. I. Saturn. capite 3. patremque ait fuisse Virii Nicomachi Flaviani, de quo infra dicturi sumus. De hoc Venusto exstat hodieque vetus Inscriptio Romae in hortis Iustiniani ad portam Flaminiam. DIS. OMNIPOTENTIBUS. LUCIUS. RAGONIUS. VENUSTUS. V. C. AUGUR. PUBLICUS. P. R. Q. PONTIFEX. VESTALIS. MAIOR. PERCEPTO. TAUROBOLIO. CRIOBOLIOQUE. X. KAL. IUN. DN. VALENTINIANO. AUG. IIII. ET NEOTERIO. COSS. ARAM. CONSECRAVIT. Hanc Inscriptionem, Romae a se descriptam, mihi communicavit Iacobus Sirmundus, vir de litteris optime meritus. In qua si quis forte miretur omissam esse mentionem Vicariae dignitatis gestae a Venusto; animadvertere debet hanc Inscriptionem in ara litteris rudibus inscriptam fuisse, et sola Venusti Sacerdotia in ea recenseri; civilium vero Dignitatum nullam fieri mentionem.* VALES.

Venusto Vicariam commisit *Hispaniam*, unde *ex Vicario* XXVIII, 1, 24. W.

Rufinum Arabium.] Scribendum *Aradium*, ut diserte legitur in Regio cod. *Vatic.* [ac Colbert.] et Rom. ac Aug. Editione

Mariangeli Accursii. Atque ita coniecerat Iuretus ad Symmachi Auctarium, motus auctoritate veterum Inscriptionum, in quibus Aradius Rufinus exaratur. *Ad hunc Rufinum exstant Epistolae Libanii duae in libro 4. videlicet 268. et 269.* VALES. Cf. Prosopogr. Cod. Theodos. W.

Avunculi sui Iuliani.] Hic Iuliani Praefecti Praetorio filius, Basilinae frater, antea Praefectus Aegypti fuerat teste Iuliano in Epist. x. ad Alexandrinos. Postea Comes Orientis, Mamertino et Nevitta Coss. lege 51. Cod. Th. de Decurionibus. VALES.

5. *Omine praesentissimo*] certissimo. W.

Felice enim Largitionum Comite.] Hic ob nefarium sacrilegium, quod in sacrosancta vasa commiserat una cum Iuliano Comite Orientis, misere periit, ut narrat Theodoritus lib. 3. Idem desertor fidei in gratiam Iuliani, a Christi religione ad numinum cultum desciverat, quod praeter Theodoritum testatur et Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio (Reisk. I. p. 436.): μετὰ τούτων ἐστὶ Φῆλιξ ὁ καλὸς καὶ γενναῖος, τούτῳ μὲν ἀρχαῖος ἑταῖρος, θεοῖς δὲ νεωστὶ φίλος, ἡγεμόνι σοι χρησάμενος ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῶν κρειττόνων. Suffragatores Aristophanis Libanius hic producit praecipuos in amicitia Iuliani; Maximum in primis ac Priscum Philosophos, deinde Elpidium. Sic enim legendum, ἀλλ' οὐδ' Ἐλπίδιος, ὃν etc. Male vulgo ἐλπίδος legitur, quod quemvis vel doctissimum interpretem in errorem induxisset. Hic est Elpidius Comes rerum privatarum, cuius ibidem meminit Theodoritus, et Libanius in Ep. 29. ad Iulianum Aug. Vide Chrysost. Orat. 2. de S. Babyla *contra Gentiles, ubi de Iuliani Comitis Orientis morte quaedam memorat satis recondita. Notabis etiam obiter Sancti Patris μνημονικὸν σφάλμα. De Iuliani enim Comitis morte ita loquitur, ac si ante translationem Relliquiarum S. Babylae contigisset; cum tamen anno post acciderit. Huiusmodi errata obrepere plerumque solent etiam doctissimis hominibus, non tam memoriae vitio, quam per imprudentiam, dum minime advertunt quae dicuntur. Vide eiusdem Chrysostomi Homiliam 4. in Matthaeum. VALES.

Publicos contuens titulos.] Statuarum scilicet atque imaginum Principis, quae per fora atque in locis publicis visebantur. Erant autem huiusmodi, Dn. N. Claudius Iulianus P. F. Aug. De hoc porro Antiochensium in Iulianum convicio loqui videtur Iulianus in Misopog. p. 87. (p. 355. Spanh.) εἰς αὐτοὺς ὑβρίζοντες τοὺς ἄρχοντας καὶ τούτων εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας, καὶ τὰ ἐν τοῖς νομίσμασι χαράγματα: quamquam χαραγμάτων vocabulo effigiem tauri nummis impressam intelligi satius est, in quam iocabantur Syri, teste Socrate in libro 3. VALES. Locus ita intelligendus: titulis imaginum et statuarum et numorum inscriptum erat *Dn. N.* (Dominus Noster) *Claudius Iulianus P. F.* (Pius Felix) *Augustus.* Plebs autem, omissis quibusdam, maligne pronuntiabat: *Felicem Iulianum Augustumque,* hoc volens, ut priores nuper mortuos Iulianus propediem sequeretur. W.

6. *Saevum*] malum, triste omen. W.

Cal. Ian. adscendente eo gr. Genii templum.] Iulianus Aug. quartum Consul Antiochiae processit Kal. Ian. et sacrificaturus ex more, Genii publici templum adscendit. Postridie, quod is dies ater habebatur, quievit domi. Tertio die demum (qui dies

erat votorum) in aede Iovis Philii vota pro salute sua ac pop. Rom. nuncupavit, ut ipse testatur in Misopog. p. 70. (p. 346: Spanh.) quem locum, quia illustris est, nec a Martinio interprete intellectus, hic apponam: ἡ Σύρων ἧκεν νουμηνία· εἶτα ὁ Καῖσαρ αὖθις εἰς Φιλίου διός· εἶτα ἡ πάγκοινος ἑορτὴ, καὶ ὁ Καῖσαρ εἰς τὸ τῆς τύχης ἔρχεται τέμενος· ἐπισχὼν δὲ τὴν ἀποφράδα, πάλιν ἐν Φιλίου τὰς εὐχὰς ἀναλαμβάνει κατὰ τὰ πάτρια. *Venerunt Calendae Syrorum: rursus Caesar ad Iovis Philii. Deinde Calendae Ianuariae: et Caesar Genii templum adit: tum intermisso atro die, rursus in aede Iovis Philii vota suscipit more maiorum.* πάγκοινος igitur ἑορτὴ sunt Cal. Ianuariae, quod is dies per totum orbem Rom. festus haberetur, etiamsi non omnes inde initium anni ducerent. Verbi gratia, Syri a Dio, qui Novembri Iuliano respondet, annum tunc ordiebantur. Itaque in hoc Iuliani loco ἡ Σύρων νουμηνία primus est dies mensis Dii. Explicationem vero nostram aperte confirmat Libanius in descriptione Calendarum in tomo I. (Reisk. I. p. 256. ss.) his verbis, quae Latine brevitatis causa hic afferam: *Ac festa quidem alia familiarum sunt, alia civitatum, quaedam etiam populorum. Hoc autem unum commune est omnibus, qui sub Imperio Rom. degunt: celebraturque anno hoc quidem ineunte, illo vero exeunte.* Idem in Orat. de vita sua, pag. 75. τὴν μεγίστην ἑορτὴν ἥ τε κοινὴ τῶν ὑπὸ ῥωμαίους ὄντων Calendas Ian. vocat, itemque in Apologia pag. 604. Lucianus in Pseudologista μεγάλην νουμηνίαν appellat. Sed et ipsa votorum commemoratio, de quibus ibi Iulianus loquitur, nullum dubitationi locum relinquit. Vota enim 3. Non. Ian. suscipi solebant, ut docet Lucianus in loco cit. et Calendarium Herwartii. De Genii templo Antiochiae Euagrius in lib. I. cap. 16. VALES.

Genii templum] nempe populi Rom. quale et Alexandriae fuisse didicimus XXII, II. *diuturnior*, senior, aetate provectus. W.

Incertum] Sic edd. antiquiores. Gronoviana *interitum*, operarum errore, quem fideliter propagavit Ernesti. W.

7. *Constantinop. terrae pulsu vibratam.*] De hoc terrae motu loquitur Libanius in Orat. funebri, ubi eum Iuliani sacrificiis et postulationibus sedatum esse scribit (Reisk. I. p. 581.): ἔσεισε μὲν ποσειδῶν τὴν μεγάλην ἐν Θρᾴκῃ πόλιν, etc. quae in Editionibus vulgatis desiderantur, ingenti aliquot paginarum lacuna. Eiusdem terrae motus mentio fit in Victoris Epitome. VALES.

Irruentibus armis externis lex una sit et perpetua, etc.] Livius lib. XLIII. *Iure gentium hoc evenit, ut arma armis propulsentur.* Ulpianus L. I. §. 27. ff. de vi et vi armat. *Vim vi repellere licere Cassius scribit, idque ius natura comparatur: apparet autem, inquit, ex eo, arma armis repellere licere.* L. 3. §. 9. ff. eod. L. I. C. unde vi. L. 3. C. ad Leg. Corn. de Sicar. L. 4. in princ. ad L. Aquil. L. ut vim. ff. de iust. et iure. Cicero lib. I. Offic. *Est haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, ut si vita nostra in aliquas insidias, in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis.* Idem in Orat. pro Milone.* LINDENBR.

Nihil renitente vi moris.] Ms. *nihil remittente vim oris.* Ie. *nihil remittente vi mortis.* Metus enim mortis nihil remittit,

sed contra vim inferentem omni ratione nos defendere cogit. LINDENBR.

Nihil remittente vi mortis] i. e. iuris naturae, quod defensionem sui permittit, immo praecipit. Nisi vero cum Lindenbrogio legendum *mortis*. Sic Ernesti, et ego *mortis* praetulerim, ut *vis mortis nihil remittens* sit metus mortis, ad quem sileant omnes leges. W.

CAPUT II.

1. *Speciosa*] laudabili, liberali. W.

2. *Solum Arsacem monuerat Armeniae regem*] quocum donis atque muneribus in societatem tracto (XXI, 6.) Constantius sine dubio pepigerat, ut subsidia iussus mitteret. Verbum *monuerat* pro re nata nimis lene est. Cf. Gibbon. T. v. p. 464. W.

Rumore praecurso (paullo post *fama praecursa*) prius, quam rumor ipse ad Persas perveniret, *per militares numeros* per stationes diversas dispersos. *Tessera expeditionali*, evocationis etiam dicta. W.

3. *Heliopoliten* Aegyptum quendam *Alexandrum Syriacae iurisdictioni praefecit* Consularem constituit. v. XXV, 7. et ibi not. Alios illius aetatis *Alexandros* recenset Wernsd. ad Himer. p. 864. W.

Alexandrum Syriacae iurisd. pr. turb. et saevum.] De quo Libanius loquitur in Ep. 707. ad Iulianum Aug. ubi eum asperioris ingenii fuisse significat. *Ad hunc eumdem Alexandrum exstant Epistolae 274. et 281. Libanii in lib. IV.* VALES.

5. *Tarsum Ciliciae reversurum.*] Iulianum Antiochia proficiscentem Antiochensis ordo honoris causa prosecutus, cum suppliciter rogaret, ut delictorum veniam sibi concederet: Iulianus eis respondit, se nequaquam Antiochiae, sed Tarsi hiberna acturum, si salvus e Perside reverteretur, teste Libanio de vita sua, pag. 44. Id autem responsum cum his quae ibidem refert Libanius, Curialibus Antiochenis a Iuliano datum est in mansione t. quae Litharbis dicebatur, ut testatur Iulianus in Epist. 27. ad Libanium. Has porro Iuliani minas ut averterent Antiochenses, eorum rogatu Libanius Orationem ad Iulianum scripsit, quae πρεσβευτικὸς seu legatio inscribitur: qua veniam pro civibus suppliciter poscit; orat, ne Imperator solita hibernacula dimittat, neve apud Tarsenses homines longe petulantissimos hiemare velit. Alteram quoque Orationem ad Antiochenses idem Libanius scripsit de Imperatoris ira, cuius meminit Socrates in lib. 3. cap. 17. quae brevi, si Deus dederit, a nobis edetur. VALES.

Memorium Praesidem.] De quo Libanius in Epist. 352. *et in libri 4. Epistola 275. ubi eum Praesidem Ciliciae fuisse testatur:* et Iulianus ipse in Orat. ad Heraclitum, πῶς κυνιστέον. VALES.

Sepultum est] XXV, 9. W.

6. *Apricante coelo*] tempestate calidiore, vere appropinquante. *Hierapolim*, urbem Commagenes, XXI, 13. W.

7. *Id enim curatius observaret.*] Cum enim esset Hierapoli, fidos exploratores praemiserat, qui caverent ne quis ad Persas transfugeret, consilia sua, et profectionem hostibus proditurus, ut ipsemet scribit in Epist. ad Libanium Quaestorem. Quod quidem Iuliani consilium non immerito praedicat Libanius in Oratione funebri, pag. 311. (Reisk. I. p. 594.) *μεγάλην οὖσαν εἰδὼς ἐν ἀποῤῥήτοις ῥοπὴν, οὐκ εἰσόδου χρόνον, οὐκ εἰσβολῆς ὁδὸν, οὐ μηχανημάτων τρόπον, οὐδὲν ὧν ἐστρεφεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξήνεγκεν· εἰδὼς ὅτι πᾶν ἐκλαληθὲν εὐθὺς ἐστὶν ἐν ὠσὶ κατασκόπων*, etc. *Cum maximum momentum in silentio esse cerneret, neque profectionis tempus, neque qua via irrupturus esset, neque machinarum speciem, neque quidquam eorum quae volvebat animo, patefecit: gnarus, simul atque quid evulgatum esset, ad exploratorum aures permanare.* VALES.

Assyrios] Assyriam, provinciam Persiae, Adiabenen etiam eo tempore dictam. v. infra c. 6. §. 15. W.

Scytharum auxiliis.] Praecipue Gothorum: horum enim distincte meminit Zosimus in lib. 3. c. 25. in pugna illa ad Ctesiphontem: *Φεύγουσι δὲ ἐπεκδραμόντες οἱ ῥωμαῖοι καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ Γότθοι.* VALES.

Scytharum auxiliis] qui tamen non socii erant, sed stipendiarii e vicinis barbaris gentibus conscripti. Zosim. III. 25. et Notitia Imperii. W.

Venit ad Batnas.] De hoc opido Iulianum in Epist. 27. ad Libanium loqui Lindenbrogius putavit: sed ex ipsa Epist. facile est hunc errorem refellere. Ait enim Iulianus ab Antiochia progressum se esse usque ad Litharba, qui est viculus in Chalcide: inde Berroeam venisse, ibique diem integrum mansisse: tum ad Batnas locum ita dictum accessisse. Cumque diei spatium Batnis moratus esset, Hierapolim contendisse: atque hinc ad Libanium se litteras dare. Ceterum Hierapoli triduum moratus Iulianus, Euphratem navali ponte traiecit, Batnasque, quod Osdroenae opidum est, venit, ut Zosimus in lib. 3. c. 12. Marcellinusque testantur. Duae igitur Batnae in hoc Iuliani itinere occurrunt. Prior locus est in Syria cis Euphratem: alterum est opidum Osdroenae trans Euphratem satis celebre. Utrumque opidum manifeste distinguitur in Antonini Itinerario. *Iter a Callecoma Edessam millia plus minus* 85. *sic. Batnae m. p. m.* 24. *Hierapoli m. p. m.* 21. *Thilaticomum m. p. m.* x. *Batnas m. p. m.* 15. *Edessa m. p. m.* 15. Tabula quoque Peutingerorum utrumque opidum aperte distinguit: Ab Antiochia *Emma m.* 23. *Chalcida* xx. *Beroea* 29. *Bannis* 27. *Thiltauri* 25. *Bathna* 12. *Hierapoli* 12. *Zeugma m.* 24. VALES.

Batnas municiptum Osdroenae.] Zosimus lib. III. c. 12. *Βάτνας τῆς Ὀσδροηνῆς πολίχνιόν τι.* Iulianus Epist. 28. ad Libanium: *Βάτναι, βαρβαρικὸν ὄνομα τοῦτο, Τύριον ἐστὶν ἑλληνικόν:* et quae sequuntur, situm huius municipii ostendentia. LINDENBR. Cf. notam ad XIV, 3. W.

8. *Quinquaginta obruit homines*] Id quomodo accidere potuerit, non satis intelligo. *Paleae* enim saccis conditae, et ad summam altitudinem congestae tot homines pondere suo obruere potuisse vix credibile, nisi trabibus passim firmatas metas istas ponamus. Columella certe de re rust. I, 6. 9. ubi de fructibus

condendis loquitur, ſiccas res congerendas ait *tabulatis*, ut frumenta, foenum, frondes, *paleae*, ceteraque pabula. Nec me fugit, paleis antiquorum, qui bubus in orbem actis vel curribus triturabant, ſtramen ipſum comminutum miſceri, atque ita ad paſcendas pecudes adhiberi ſolitum, ſed nec hoc tantum ponderis addidiſſe acervis illis videtur, ut tantum hominum numerum enecaret. Nil me iuvarunt *Schoettgenius* de tritura, et *Paulſen* vom Ackerbau der Morgenländer. W.

CAPVT III.

1. *Carras antiquum oppidum Craſſor. et Romani exercitus aerumnis inſigne.*] Undecim puta Legionum ſtrage, et ipſius Craſſi interitu inſigne. Florus lib. III. cap. 11. Plutarchus in Craſſo, Appianus in Parth. (T. III. ed. Schweighaeuſ. p. 55. ſſ.) Dio lib. 40. c. 25. Strabo lib. 16. p. 747. Almel. Ovidius Faſtor. lib. VI. Eutropius lib. VI. c. 18. (15.) Oroſius lib. VI. cap. XIII. LINDENBR.

Carras antiquum oppidum] Moſi Haran. v. ſupra XVIII, 7. W.

Unde duae duc. in Perſ. viae regiae.] Idem narrat Zoſimus in lib. 3. c. 12. ex Eunapio, quem fere integrum exſcripſit, teſte Photio: δυοῖν τοίνυν ἐντεῦθεν ὁδοῖν παρακειμέναιν, τῆς μὲν διὰ τοῦ ποταμοῦ τίγρητος καὶ πόλεως νισίβιος ταῖς ἀδιαβηνῶν σατραπείαις ἐμβαλλούσης, τῆς δὲ διὰ τοῦ εὐφράτου καὶ τοῦ κιρκησίου, etc. *Cum autem duae ex eo loco viae ducerentur, quarum altera quidem per fl. Tigrim, et Niſibenam civitatem in Adiabenam excurrit, altera autem per Euphratem, et Circeſium Caſtrum, etc.* VALES.

2. *Lunae, quae religioſe per eos colitur tractus.*] Herodianus lib. IV. Spartianus in Caracalla. LINDENBR.

Religioſe colitur] Aſtartes nomine. W.

Paludamentum purpureum.] Idem refert Zoſimus libro 4. c. 4. his verbis: τούτῳ γὰρ (Procopio) ὡς γένει συναπτομένῳ μέρος τι τῆς δυνάμεως ἐμπιστεύσας ἐκέλευσεν ἅμα σεβαστιανῷ διὰ τῆς ἀδιαβηνῆς χωροῦντι ἀπαντῆσαί οἱ δι᾽ ἑτέρας ὁδοῦ κατὰ τῶν πολεμίων ἰόντι, δοὺς αὐτῷ καὶ βασιλικὴν στολὴν ἔχειν. VALES.

Propinquo ſuo tradidiſſe Procopio.] Cedrenus Procopium Iuliani cognatum, ſeu ἀνεψιὸν nominat. Itaque conſobrinos Iulianum ac Procopium fuiſſe exiſtimo. Sane in lib. 26. cap. 6. Iuliani cognatus dicitur. VALES.

3. *Viſorum interpretes.*] Lib. XIV. *Viſa nocturna.* Gloſſar. *Viſum*, ὅραμα, ἐνύπνιον. Priſcianus lib. XI. *Viſum*, τὸ ὁραθὲν, καὶ τὸ ὅραμα. *Arnob. lib. 2. pag. 27. *Quibus modis inſomnia fiant, quibus viſa.** LINDENBR.

Palatini Apollinis templum] ab Auguſto conditum. *Cumana carmina*, libri Sibyllini, in baſi ſtatuae Apollinis ab eodem Auguſto ibi reconditi. Locus facit ad hiſtoriam carminum Sibyllinorum, quae poſt Ammianum adeo adhuc exſtitiſſe patet, quamquam alii temporibus Sullanis, alii una cum Capitolio conſumta incendio fuiſſe tradiderint, de quo vide Salmaſium ad Solinum p. 55. W.

4. *Procursatorum.* equitum leviter armatorum *anhelantium* anhelo cursu XVI, 12. prae celeritate spiritum vix ducentium. W.

5. *Triginta millia lect. militum.*] Libanius in Oratione funebri, (Reisk. II. p. 594.) XX. dumtaxat millia ponit: ἀποσχίσας τῆς δυνάμεως μυριάδας ὁπλιτῶν δύο, τούτους μὲν ἐπὶ τὸν Τίγρητα πέμπει, φυλάξοντάς τε τὴν γῆν, εἴτι ταύτῃ προσίῃ δεινὸν, καὶ παρεσομένους κατὰ καιρὸν παλρῦντι· χρῆν δὲ ἄρα καὶ τὸν ἀρμένιον παραπλήσιόν τι ποιεῖν, et reliqua cum Ammiani narratione mirifice congruentia. Zosimus l. 3. c. 12. (ubi vid. Reitemeier p. 574. W.) XVIII. millia peditum dumtaxat Sebastiano et Procopio commissa esse memorat, quae Tigris ripam tuerentur: sed Sozomenus in lib. 6. XX. dicit. VALES.

Sebastiano ex Duce Aegypti.] Is est igitur Sebastianus Dux Aegypti, secta Manichaeus, audax et petulans iuvenis, qui Georgium pulso Athanasio in sede Alexandrina armis imposuit, ut scribit Athanasius in Ep. ad Solitarios, et in Apologia; qui eum δοῦκα et στρατηλάτην nominat passim. Erat autem filius Antiphili, a quo in disciplinam traditus Libanio, mox relicto eloquentiae studio ad militiam se contulit, tametsi excellenti ingenio praeditus: ut docet Libanius in Epist. 2. ad Antiphilum, quibus et aliam subiungit ad Sebastianum, exhortans ut redeat. Exstant in Editione Cracoviensi Lat. Libanius 308. 340. 494. Epistolas ad eum scribit. VALES.

Intra Tigridem] eo non transmisso. — Ex *incauto latere*, non satis munito. *Corduenam*, XVIII. 6. (antiquioribus, Straboni, cet. Gordyene, hodie *Kurden*) montanam Armeniae regionem, et *Moxoënam*, itidem montanam, magis tamen orientem versus ad fines. *Chiliocome uberis Mediae* vel potius Assyriae *tractus*. vide *Mannert Persien* P. V. Fasc. 2. p. 225. Is *praestricto cursu* ὡς ἐν παρόδῳ. W.

Necessitatum articulis adfuturi] adiuturi, si forte nimis premerent hostes. W.

6. *Dextrorsus*] ad Euphratem. W.

Equus Babylonius nomine.] Non novum, equis quoque nomina indi solere. Apud Dionem *Incitatus* et *Pertinax* equi laudantur: apud Capitolin. in Vero *Volucer*. *Apud Pausan. lib. 6. pag. 160. Phoenix, Corax, Cnacias, Samus. Apud Tzetzen in Lycophr. pag. 33. Psylla, Arpinna, Xanthus et Ballias 39. Melissio equus apud Senec. Controv. pag. 60. num. 32. Vid. Camerar. de Nominib. equestrib. pag. 104. Vid. Augustin. de Civit. Dei lib. 2. cap. 4.* Et alia multa equorum nomina Romae in tabula marmorea leguntur. LINDENBR.

Auro lapillisque ornamenta distincta] Bene de his ornamentis Ioh. Chrysost. Orat. de se ipsum laedente pag. 9. Τί ποτ' οὖν ἐστὶν ἵππου ἀρετή· ἆρα τὸ χρυσοῦν ἔχειν χαλινὸν, καὶ πελαμῶνας τοιούτους, καὶ στημάτων δεσμὸν ἐκ σηρικῶν συγκείμενον, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοπάστους καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσοῖς σχοινίοις συμπεπλεγμένους, ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὐσκελῆ, etc. Imperatorios vero equos haec magnificentia proprie decebat. *Itaque privatis iure interdicta Constitutione Leonis Imp. L. unic. C. Nulli licere in frenis, etc. LINDENBR.

Ornamenta phalerae *conspersit* pulvere. W.

7. *Davanam venit.*] Dabana dicitur in Notitia Imperii Romani sub Duce Osdroenae una cum Callinico. Procopius lib. II. περὶ κτισμάτων, δαβανὰς nominat. VALES.

Davanam (alii Tabanam, Isidoro Characensi fortasse Alama) *Belias* (Isidoro *Belicha*), v. Mannert v. 2. p. 290. 284. W.

Callinisum.] Scribe Callinicum, ut Eutropius, Zosimus ac Marcellinus Comes in Anastasio appellant. Hierocles ms. in συνεκδήμῳ: ἐπαρχία ὀσδροηνῆς ὑπὸ ἡγεμόνος πόλεις αἰδε. λεοντόπολις ἡ πρὶν καλλινίκη. βίνθα. Haec urbs condita est a Seleuco Callinico, ut docet Chronicum Alexandr. Olympiade 134. anno 1. σέλευκος καλλίνικος ἐν μεσοποταμίᾳ καλλινίκου πόλιν κτίζει: sed falli hunc Auctorem docuit me Libanius. Is in Epist. ad Aristaenetum ait, Callinicum stationem esse in Mesopotamia circa Euphratem, ita vocatam ex eo quod Callinicus Sophista ibi occisus est. Unde apparet recentiorem fuisse eius loci appellationem. Callinicus enim Sophista cognomine Sutorius, vixit sub Gallieno, teste Suida: cui Prosphoneticum scripsit. Rerum quoque Alexandrinarum historiam x. libris scripsit, quod opus citatur ab Hieronymo in Commentariis in Danielem. VALES.

Callinicum (antea *Nicephorium*, saeculo post *Leontopolis*, nunc *Racoa*) *commercandi opimitate gratissimum* (flosculi Ammianei) Mannert l. c. p. 286. W.

Ad diem VI. *Kal. quo Romae matri Deorum pompae celebrantur.*] Notat eumdem hunc diem Vib. Sequester, in lib. de Flumin. pag. 329. *Almon Romae, ubi mater Deum* VI. *Kal. April. lavatur.* Kalendarium vet. rusticum, quod in Bibliotheca Farnesia adservatur: *Mense Martio* LIBERAL. QUINQUATRIA. LAVATIO. LINDENBR.

Ad diem VI. *Cal.*] Scrib. *a. d.* VI. quod est ante diem 6. Porro hic dies ex re ipsa Lavatio dicebatur. Primo enim die, qui erat a. d. IX. Cal. Aprilis, Galli comam iactantes, crebris ictibus lacertos cruentabant: atque is dies sanguinis dicebatur, teste Tertulliano in Carmine ad Senatorem, et Trebellio Pollione in Gestis Claudii. Idem Tertullianus in Apolog. haec habet: *Archigallus ille sanctissimus nono Kalendarum earumdem* (April.) *sanguinem impurum lacertos etiam castrando libabat.* *Hanc *festivitatem sanguinis* vocat Augustinus in tractatu 7. in Iohannem. Meminit etiam eius festi auctor Quaestionum veteris et novi Testamenti, quaest. 84.* Proximus dies magna omnium laetitia celebrabatur, eoque Hilaria dictus, teste Macrobio lib. I. Saturn. Tertio quiescebant. Quarto demum die, qui erat ante diem VI. Cal. Apr. simulacrum Cybelae carpento impositum Almonis aqua abluebant; hic dies Lavatio; ille Requietio dicebatur, ut docet Calendarium Romanum Constantini aevo exaratum, quod Georgio Herwartio debemus: XI. *Arbor intrat.* X. *Tubilustrium.* IX. *Kal. Apr. Sanguen.* VIII. *Hilaria.* VII. *Requietio.* VI. *Lavatio.* Quem locum valde illustrat Iulianus in Hymno quem in Deorum Matrem composuit, p. 168. Spanh. τέμνεσθαι γάρ φασι τὸ ἱερὸν δένδρον καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ' ἑξῆς περισαλπισμὸς παραλαμβάνεται. τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόῤῥητον θέρος τοῦ θεοῦ γάλλου. ἐπὶ τούτοις ἱλάρια φασὶ καὶ ἑορταί. Igitur XI. Kal. Apr. quo primum die Sol aequinoctialem circulum attingit, pinus succidebatur, et in Deum Matris sacrarium

inferebatur. Arnobius lib. 5. *Quid enim sibi vult illa pinus, quam semper statis diebus in Deum Matris intromittitis sanctuarium?* sic legendum. Postridie erat Tubilustrium, quem περιsαλπισμὸν vocat Iulianus. Eo enim die tubae, quarum in sacris frequens est usus, lustrabantur, teste Festo. VALES. Cf. Spanhem. ad Callimachi Lav. Palladis p. 597. ed. Ernesti, et interpretes ad Val. Flaccum VIII, 239. W.

Carpentum quo vehitur simulacrum.] Ambrosius Episc. lib. III. Epist. 48. *Currus suos simulato Almonis in flumine lavat Cybele.* Sed quo ritu currus hic ad flumen deductus sit, Prudentius V. Cl. in parte indicat, cuius hi versus sunt. Hymno X. περὶ στεφάνων v. 153.

Quid esse vobis aestimem proiectius?
Nudare plantas ante carpentum scio
Proceres togatos, matris Idaeae sacris.
Lapis nigellus evehendus essedo
Muliebris oris, clausus argento sedet:
Quem dum ad lavacrum praeeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis usque pervenitis rivulum.

*Tertull. de Baptismo cap. 5. *Ipsos etiam Deos suos lavationibus efferunt.* Lucan. lib. I. vers. 600.

*Et lotam parvo revocant Almone Cybellen.** LINDENBR.

Reinesius adscripsit: „*annales, carpentum, et, quod vehitur, simulacrum.* Sic Casp. Barth. ad Claudian. de bello Gildon. 119. Omnia enim sacra cum ipso lapide fuere abluta." W.

8. *Sub pellibus*] tentoriis. *Gratanter* κεχαρισμένως lubenter et benevole. *Furta bellorum* κλέμματα πολέμου. Thucyd. v, 9. W.

9. *Classis advenit.*] Sexcentarum navium, teste Zosimo: praeter quas quingentae erant scorteae, et quinquaginta tectae, et alia plana navigia ad compingendos pontes: alia item quae alimenta et machinas portabant. Idem Praefectos classis Constantium et Lucianum nominat. VALES.

Xerxis instar classis] eodem fere numero navium, quo Xerxis olim. *Latissimum Euphratem arctabat* ut prae navibus aqua vix conspici posset. *Bellatrices,* milites vehentes. W.

CAPVT IV.

1. *Circumscripte*] h. l. non potest esse *paucis*, uti Ernestio visum est, praecesserat enim *breviter*, imo vero περιφραστικῶς quasi, ut notionem certam atque perspicuam animo concipiant *ignorantes.* — Ceterum, ut Ammianus ipse ingenio suo modeste diffisus est, sic ego, mechanices plane rudis, timidiuscule ad interpretandum contextum accedo, quem dictio Marcellina obscuriorem subinde fecit. Accuratius omnia, quam vel ille vel ego exposuimus, cognoscere si quis cupit, is adeat mihi, ut antiquiores praeteream, Lipsium in Poliorceticis, interpretes ad Vegetium, cet. *Nastium,* qui inter recentiores optime de machinis bellicis egit in *Griech. Kriegsalterthümern* p. 110 — 206. et ad calcem libri *Folardi, Silberschlagii* aliorumque delineationes adiecit. W.

Ballista] quam tamen cum *Catapulta*, cuius nomen illa aetate non amplius in usu fuerit, confudisse tradit *Nastius* p. 185. W.

2. *Ferrum axiculis* asseribus, trabibus *compaginatur* includitur, firmatur, in *regulae* (Lineal) *maioris modum extentum* longius prominens — *cuius ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit*, sine ornatu brevius dicere poterat: ex quo ferro in medio polito *quadratus stilus* itidem ferreus? *eminet extentius*, paululum exstat altior et *cavatus* in rotunditatem *ad canalis angusti meatum*, ita ut crenae, quae suppositae regulae incisa est, accurate aptetur atque respondeat — *et hac* sc. parte, ubi stilus crenae immissus, *multiplici chorda nervorum tortilium* multis nervis tortilibus (qui tamen non funibus cannabinis, sed crassioribus fidibus ex intestinis animalium contortis, aliisque, quibus maior vis inest elastica, constabant) *illigatus* — eique *duae ligneae cochleae* (Schrauben?) *coniunguntur* — artifex *contemplabilis* active: accurate observans *in temonis regulae cavamen* crenam *apponit sagittam conglutinatam* quidni praefixam? — iuvenes versant *rotabilem flexum* (Winden). W.

3. Cum *ad extremitatem nervorum* stilus retractus sit, tum *percita* sagitta *avolat* tam celeriter interdum, ut *scintillae* excutiantur. — Ex quo apparet, Ballistam sagittis, *lapidibus* contra e funda mittendis inserviisse Scorpionem, de quo nunc plura. W.

4. *Scorpionis* cf. Nast. p. 185. quem appellant nunc *Onagrum* (asinum silvestrem, v. paullo infra) haec forma est. Et primo quidem basis quasi totius machinae ita describitur: *Dolati axes duo curvati* modice, ut prominere videantur *in gibbas* (usitatius: gibbos) gibborum instar rotundati, tum *in modum serratoriae machinae*, (quam uno verbo varam appellant Latini) *connectuntur*, ut haud procul inter se distent, ex utroque latere *patentius perforati* amplioribus foraminibus terebrati, *quas inter per cavernas* crenas *funes colligantur robusti*, totam *compagem continentes*. — Haec igitur, si recte tamen intelligo, basis; iam ipsa machina. W.

5. E medio illorum restium *ligneus stilus* exsurgit *obliquus in modum temonis*, quo iumenta curribus iunguntur, ita *nervorum nodulis implicatus*, ut sursum deorsumve possit moveri — summitati *unci ferrei* aptantur, e quibus pendet *stuppea* vel *ferrea funda* recipiendis lapidibus — ipsi ligno *fulmentum* fultura *prosternitnr*, praetenditur, nempe *cilicium* saccus *paleis* et stramine minutim *concisis refertum*. W.

Fulcimentum prosternitur ingens cilicium.] In Regio *et Tolos.* [ac Colbert.] codice ac Rom. Edit. legitur *fulmentum*, quod placet: nam *fulcimentum* vox barbara videtur: apud Tertullianum legitur tamen, et in Glossis Graecis ἔρεισμα, quam vocem observavi ab interpretibus fere fulcimentum verti. Phoca Grammaticus in Vita Virgilii:

Terra ministravit flores, et munere verno
Herbida supposuit puero fulmenta virescens.

Fulturam tabularum vocat Hegesip. lib. v. cap. xx. VALES.

6. Nunc ipse machinae usus docetur. — *Repagula* mochlidas, supra: rotabiles flexus. *Inclinant*, deprimunt, retrahunt: quo facto *magister* altius stans *claustrum* clavum malleo *percutit* expellit — unde stilus *mollitudine cilicii* ne lapis ipse laederetur

offensus, ad speciem debilitatus, saxum nihilominus vehementissime *contorquet.* W.

Penes uncinum inclinant.] Sic primus edidit Gelenius. Castellus enim ediderat *paene uncinum.* Ego vero cum in Mss. omnibus, Regio, Florentino, Tolosano [et Colbertino] et in Editione Romana legeretur, *pene surinum;* certissima coniectura emendavi, *paene supinum inclinant.* Ita enim sensus optime constat.* VALES.

7. *Tormentum appellatur, ex eo quod omnis explicatio torquetur.*] Haec, ut ingenue fatear, non satis intelligo. An forte scribendum: *Quod funium implicatione torquetur?* aut sane: *Funes implicati torquentur?* Sic a torquendis funibus tormentum deduxerit Ammianus. Ita ballistarum tortores, lib. 19. cap. 7. Potest tamen nec incommode deduci ab eo quod lapides torqueat. Porro scorpionem proprie dici tormentum, docet Tertullianus in Scorpiace, initio: *Arcuato impetu hamatile spiculum in summo tormenti ratione restringit; unde et bellicam machinam retractu tela vegetantem de scorpio nominant.* Charisius lib. 1. *Nam tum scorpium animal dicimus, quam militare tormentum.* VALES. Pater exemplari suo adscripsit. [Malim: *quod tomicum explicatione.* Antea enim funes erant implicati, sed iuvenes eos explicant.] GRONOV.

8. *Arietem*] cf. Nast. p. 167. Truncus eligitur *abietis* vel *orni* excelsae, qui praefigitur ferro *prolixo* longo *efficiens* sistens *prominulam* prominentem arietis speciem. *Ex lance* aequilibrio. W.

Instar assurgentis et caedentis armati.] Dudum, *caedentis arietis,* legi debere conieceram, atque ita nuper in Codice Regio scriptum esse didici. VALES.

9. *Exerto* alacri *vigore discussum* expeditum, perfectum. W.

10. *Meditamentis* machinis *ob crebritatem despectis* parcius adhibitis. *Helepolis* (urbium expugnatrix) cf. Wesseling. ad Diodor. T. IX. Bip. p. 483. W.

Helepolim Graece cognominant, cuius opera diuturna Demetrius.] Ms. Fl. *Graeci cognominamus,* quod placet: ut inf. *transire διαβαίνειν dicimus Graeci.* Et sic originem suam Ammian. ostendit, quam iterum apertius fatetur in fine lib. XXXI. Ceterum de Demetrio Athenaeus Deipnosoph. lib. v. pag. 206. lib. x. pag. 415. Vitruvius lib. x. cap. XXII. Plinius lib. VII. cap. 38. Leo Imp. in Tacticis, Suid. in πρότομή. LINDENBR.

11. *Virgarum recenti textura*] frondibus viridibus adhuc implexis. *Limo* humido aspergitur pars superior, ut *flammeos et missiles casus* ex moenibus deiectos ignes et alia missilia *detrectet,* non admittat, irrita faciat. W.

12. *Frontalibus*] fronti. W.

Qualia nobis pictores ostendunt fulmina.] Festus Pomp. *Trisulcum fulmen fuit ab antiquis dictum, quia id aut incendit, aut afflat, aut terebrat.* Eius figura in nummis et monumentis antiquis apparet. LINDENBR.

13. *Intrinsecus*] testudine munitus miles. W.

14. *Malleoli*] cf. Naſt p. 261. *Multifido ferro*, in fila tenuia tracto. — Ventre *ſubtiliter et plurifariam patens*, multis, ſed ſubtilioribus foraminibus diſtincta. W.

15. *Superiecto pulvere*] Iisdem verbis eadem de naphtha vide infra c. 6. §. 37. W.

CAPVT V.

1. *Adſcitis Saracenorum auxiliis, quae animis obtulere prompt.*] Legatos enim Iulianus ad eos miſerat, qui admonerent, ut auxilia quamprimum mitterent, ſi iis collibitum eſſet: velut qui parum ſollicitus eſſet, ſi non adeſſent. Sic enim ipſe ſcribit in Epiſt. ad Libanium Quaeſtorem p. 401. Spanh. πρὸς τοὺς σαρακηνοὺς ἔπεμψα πρέσβεις, ὑπομιμνήσκων αὐτοὺς ἥκειν εἰ βούλοιντο. *Ad Saracenos legationem miſi, admonens eos, ut venirent ſi libitum eſſet.* VALES. Cf. c. 3. W.

Cercuſium, principio menſis Aprilis ingreſſus eſt munimentum.] Zoſimus lib. III. c. 12. Κιρκαύσιον vocat: Φρούριον δὲ τοῦτο κυκλούμενον ὑπό τε τοῦ Ἀβώρα ποταμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐφράτου, τοῖς δὲ Ἀσσυρίων ὁρίοις συναπτόμενον. Eutropius lib. IX. c. 2. *Circeſſo, quod caſtrum nunc Romanorum eſt.* Paeanius vertit Κιρκήνσιον. Vid. Procop. περὶ κτισμάτ. pag. 16. et de Bello Perſico lib. II. LINDENBR.

Cercuſium.] Zoſimus in lib. 3. c. 12. κιρκήσιον vocat; Rufus Feſtus *Circeſſum.* In Concilio Chalcedonenſi inter Epiſcopos Osdroenae provinciae, qui Synodo ſubſcripſere, recenſetur Abrahamus Caſtrocircon Epiſcopus. * Geographus Nubienſis *Cercuſium* vocat perinde ac Marcellinus, et ad oſtia fluvii Alchabur ſitum eſſe, ac Euphrate allui teſtatur. Apparet ergo Cercuſium poſitum fuiſſe ad confluentem Euphratis et Aborae, quem *Alchabur* Nubienſis appellat: quod confirmat etiam Procopius in libro 2. Perſicorum.* VALES. *Abora* al. Chaboras. W.

2. *Diocletianus*] cf. Tillemont P. IV. p. 65. *ſuſpectum*, intutum. W.

Barbarorum confiniis interiores limites ordinaret.] Ea fuit in Rep. Diocletiani providentia, ut omnes limites Imperii Romani caſtris, et caſtellis undique communiret, et in iis idoneos milites locaret, qui barbarorum irruptionem arcerent. * Teſtatur hoc Eumenius in Oratione pro Scholis Auguſtodun. ſub finem.* Suidas in ἐσχατιά: ὁ διοκλητιανὸς λόγον ποιούμενος τῶν πραγμάτων, ᾠήθη δεῖν καὶ δυνάμεσιν ἀρκούσαις ἑκάστην ὀχυρῶσαι καὶ φρούρια ποιῆσαι. Sed paullo poſtea Conſtantinus hanc utiliſſimam diſpoſitionem ſubvertit. Nam e praeſidiariis illis caſtellis quae Diocletianus exſtruxerat, ad alia opida nullius praeſidii egentia militem tranſtulit: quo facto latam barbaris viam ad pervadendos Rom. Imperii fines aperuit, ut quidem ei obiicit Zoſimus lib. 2. his verbis: τῆς γὰρ ῥωμαίων ἐπικρατείας ἁπανταχοῦ τῶν ἐσχατιῶν τῇ διοκλητιανοῦ προνοίᾳ κατὰ τὸν εἰρημένον μοι τρόπον (locus quem intelligit, hodie deeſt; videtur tamen is eſſe quem e Suida produximus) πόλεσι καὶ φρουρίοις καὶ πύργοις διειλημμένης, καὶ παντὸς τοῦ στρατιωτικοῦ κατὰ ταῦτα τὴν οἴκησιν ἔχοντος, ἀπο-

ϱας τοῖς βαϱβάϱοις ἦν ἡ διάβασις, etc. In hac autem castrorum munitione id Diocletianus observabat, ut ultra ipsum limitem castella exstrueret, et barbarorum fines subraderet, quemadmodum hoc loco Marcellinus memorat. Quod Idatius quoque confirmat in Fastis: Constantio et Maximiano. *His Coss. castra facta in Sarmatia contra Acinco, et Bononia.* Idque iam ante institutum fuerat a Probo Augusto, ut scribit Vopiscus his verbis: *Contra urbes Romanas castra in solo barbarico posuit.* [Id fecit postea et Valentinianus Aug. teste Ammiano.] VALES.

3. *In alto silentio*] pace? W.

Scenicis ludis.] Haec fere iisdem verbis transscripsit Hegesippus lib. 3. de excidio Hier. cap. v. *Denique cum ludi scenici in ea celebrarentur urbe, ferunt quemdam actorem mimorum, elevatis oculis ad montem, Persas vidisse advenientes, et dixisse continuo: Aut somnium video; aut magnum periculum Ecce Persas.* VALES.

Mimus cum ux. imm. e medio sumpta quaedam imitaretur.] Mimus a Graecis originem sumpsit, cui respondet apud Latinos planipes, ut Diomedes lib. 3. notat. Definitur autem mimus a Graecis: μῖμός ἐστι μίμησις βίου, τά τε συγκεχωϱημένα καὶ ἀσυγχώϱητα πεϱιέχων. Diomedes autem ita definit: mimus est sermonis cuiuslibet, et motus sine reverentia, vel factorum et turpium cum lascivia imitatio. Inter Graecos mimorum auctores clarissimus fuit Sophron, quem Plato quoque Philosophus tanti fecisse dicitur, ut eius carmina sub lectuli sui pulvino semper habuerit. Scripsit μίμους ἀνδϱείους, et μίμους γυναικείους, teste Suida et Athenaeo. Auctor Etymologici in v. σύφαϱ laudat Sophronem ἐν τοῖς ἀνδϱείοις μίμοις. Idem in v. σκιϱωθῆναι eiusdem γυναικείους memorat. Sic autem inscripti esse videntur, quod argumenta hi quidem muliebria, illi ad viros spectantia continerent. Eodem plane modo quo pantomimorum, seu saltatorum argumenta partim ἀνδϱεῖα, alia γυναικεῖα fuisse scribit Libanius in Orat. pro saltatoribus, pag. 496. *Inter γυναικείους Sophronis mimos fuere Ἀκέστϱιαι, laudatae ab Suida in Κάπηλος. Longo intervallo post claruit Philistion, qui mimos Graece scripsit: de quo in libris sequentibus dicemus. (ad XXX, 4.) Hic a Suida Comoedias scripsisse dicitur, et tam Comicus Poeta quam Mimographus dici potest. Namque ea aetate Comoedia nil praeter mimum erat: ut docet Marcus Antoninus lib. XI. de vita sua, (Sect. 6. p. 240. Wolle) his verbis: μετὰ δὲ τὴν τϱαγῳδίαν ἡ ἀϱχαία κωμῳδία παϱήχθη παιδαγωγικὴν παϱϱησίαν ἔχουσα. Et paullo post: μετὰ ταῦτα τίς ἡ μέση κωμῳδία καὶ λοιπὸν ἡ νέα πϱὸς τί ποτε παϱείληπται, ἣ κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὴν ἐκ μιμήσεως φιλοτεχνίαν ὑπεϱϱύη, ἐπίστησον. ὅτι μὲν γὰϱ λέγεται, καὶ ὑπὸ τούτων τινὰ χϱήσιμα οὐκ ἀγνοεῖται. Cleon quoque Mimaulus cognominatus Italicorum Mimorum princeps fuisse memoratur ab Athenaeo in fine lib. X. qui Nymphodorum quoque superavit. Hic suos ipse mimos actitavit: sic enim haec Athenaei verba intelligo: ἰταλικῶν μίμων ἄϱιστος γέγονεν αὐτοπϱόσωπος ὑποκϱιτής: quo loco cavillationes aliquot mimicae referuntur. Mimis itaque simillimae sunt, quas hodie forsas in Gallia vocamus, nisi quod pedestri sermone constant, quem tamen etiam in mimis olim usitatum esse existimo. Nam et Dio Orat. 2. de Regno, mimos vocat γέλωτος ποιητὰς μετὰ σκωμμάτων ἐμμέτϱους τε καὶ ἀμέτϱους. Antiquitus autem mimi ad symphoniam saltabant, ut de Antiocho

Epiphane ſcribit Polybius lib. XI. c. 4. ὑπὸ τῶν μίμων ὁ βασιλεὺς εἰσεφέρετο ὅλος κεκαλυμμένος, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐτίθετο ὡς εἷς δῆτα τῶν μίμων· καὶ τῆς συμφωνίας προκαλουμένης ἀναπηδήσας ὠρχεῖτο, καὶ ὑπεκρίνετο μετὰ τῶν γελωτοποιῶν. Apud Rom. vero non ſaltabant mimi: ut patet ex Theodora Aug. quae cum nec pſallere, nec ſaltare noſſet, cum mimis in ſcenam prodiit, teſte Procopio. Unde Libanius in Oratione adverſus Ariſtidem pro ſaltatoribus, initio, mimorum et ſaltatorum artes longe diſſitas eſſe ait: ὀρχηστὰς autem pantomimos intelligit: ſic enim fere Graeci appellant. Philo in Orat. in Flaccum: ὀρχησταὶ καὶ μῖμοι καὶ αὐληταὶ καὶ ὅσα ἄλλα σκηνικῶν ἀθύρματα ἀγώνων. Iulianus in Miſop. Aſterius. *De mimis plura Salmaſius in Solinum.* VALES.

E medio ſumta] i. e. ex uſu, vita communi, unde etiam βιολόγοι, ἠθολόγοι mimi dicti. v. Valeſ. ad XXX, 4. Ceterum reſcripſi *E medio*, quod antiquiores habent editt. et ipſe Valeſ. in nota. IN medio errore operarum irrepſerat, nec repetere debebat Erneſtius. — *Exacervantia* vox ſoli Ammiano propria pro *acervatim* advolantibus telis. — *Pacis more*, uti in pace mos eſt. cf. XXII, 12. extr. Reineſius malebat *pecoris more*. Nil opus! W.

Et haec quidem Gallieni temporibus evenerunt.] Sub initium Gallieni capta eſt a Perſis Antiochia. Zonaras enim Perſas ait capto Valeriano Aug. victoria acriter uſos, Antiochiam, et Tarſum urbem Ciliciae celeberrimam, ac Caeſaream Cappadociae, in qua 40. hominum millia erant, poſt diuturnam obſidionem fraude perfugae tandem cepiſſe. Idem refertur in Excerptis Graecis Chronici Euſebiani, pag. 71. Sed Trebellius Pollio in XXX. Tyrannis, ubi de Cyriade loquitur, Antiochiam et Caeſaream ante Valeriani infelicem pugnam a Perſis expugnatas eſſe indicat. In quo falli eum exiſtimo. Ceterum Libanius in Oratione ad Theodoſium de ulciſcenda caede Iuliani Aug. (Reisk. II. p. 60.) eius cladis meminit his verbis: οὔτε μή τι συμβῇ τοιοῦτον οἷον καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων δεδοίκαμεν, οἷς ἐν τῷ θεάτρῳ συγκαθημένοις ἐφειστήκεσαν οἱ τοξόται τὸ ὄρος κατειληφότες. *Ne quid tale accidat, quale avorum memoria, quibus in theatro ſedentibus, Perſici ſagittarii capto monte ſupervenere.* *Eunapius in Vita Aedeſii p. 50. ſub Conſtantio A. id ipſum accidiſſe ſcribit: cui minime aſſentior.* VALES.

Mareade] fortaſſe *Cyriade*, quem Sapor in Valeriani Imperatoris locum Orienti praefecerat. Nam quae Ammianus *Gallieni tempore* eveniſſe tradit, ea ſub Valeriano accidiſſe narrant alii, de quo vide Valeſium ad h. l. Tillemont T. III. p. 729. et 907. Heynium ad Zoſim. 1, 36. 3. W.

4. *Omnes ſequelae*] quidquid omnino ad exercitum pertineret. *Literas triſtes* ſollicitudinis plenas. W.

5. *Nulla vis humana vel virtus meruiſſe umquam poteſt.*] Praeclare Q. Curtius lib. V. c. 11. *Eludant licet, quibus forte et temere humana negotia volvi agique perſuaſum eſt: equidem aeterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſarum latentium et multo ante deſtinatarum, ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere.* Aurel. Victor in Carino (de Caeſar. c. 38.) *Arduum fatalia devertere: eoque futuri notio ſuperflua.* *Arnob. lib. 7. *Caſibus nullus eſt in his locus, ſed ineluctabili omnia neceſſitate conſiunt: agit ſe ordo praeſcriptus, aut quod ſemel*

decre-

decretum est, perficit. Apul. Milef. I. *Nihil impossibile arbitror: sed utcumque fata decreverunt, ita cuncta Mortalibus provenire.** LINDENBR.

6. *Sallustius Praefectus* Orientis *Praesens* in Comitatu principis. W.

7. *Zaitham*] Mesopotamiae urbem. Reinesius: זיתא Chald. oliva. W.

Zaitam venimus locum.] Regius codex *et Vatic.* [et Colbert.] *Zaitham;* Zosimus lib. 3. c. 14. ζαυθὰ appellat. Sed non eo in loco, verum Duris Gordiani tumulum fuisse memorat his verbis: ἑξήκοντα δὲ προελθὼν σταδίους εἴς τι χωρίον ζαυθὰ προσαγορευόμενον ἦλθε, καὶ ἐντεῦθεν εἰς δοῦρα, οὗ γορδιανοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος. Verior autem mihi videtur Zosimi quam Ammiani narratio. Namque Eutropius ac Rufus Festus Gordiani tumulum xx. millibus a Circesio castro abesse testantur. Zaita autem non plus quam diei unius itinere a Circesio abesse potest, si quidem Ammianus et Zosimus omnes Romani exercitus mansiones accurate notant: ac proinde xx. millibus abesse a Circesio nullatenus poterit. Gradu enim militari procedens exercitus in hostico tot millia conficere non debet: sed hoc argumentum parum firmum est. Illud gravius, quod Zayta non plus quam 60. stadia a Circesio castro abest, ut testatur Zosimus, quae septem tantum milliaria conficiunt. VALES. Zosimo adstipulatur etiam Tillemontius T. III. p. 554. et Reitemeier ad Zosimum p. 574. Operae si pretium sit, tantas componere lites, dici fortasse possit, monumentum illud tam edito loco erectum fuisse (*longe conspicuum* ait Ammianus) ut inde a *Zeutha* conspici potuerit. W.

[*Heic Gordiani Imper. longe conspicuum vidimus tumulum.*] Scripsit P. Pithoeus ad marginem Ammiani sui, titulum tamen tumuli Gordiani Aug. eversum fuisse a Licinio A. ut Capitolinus scribit.] VALES.

Gordiani Imp. longe conspicuum vidimus tumulum.] Festus Rufus: *Milites ei* (Gordiano) *tumulum vicensimo miliario a Circesso castro, quod et nunc exstat, aedificarunt.* Eius tumuli titulum Graecis, Latinis, Persicis, Iudaicis, et Aegyptiacis litteris perscriptum fuisse testatur Capitolinus in Gordian. c. 34. *Sepulcrum* GORDIANI locum vocari ait Victor Epit. c. 27. Vid. Zosim. lib. III. cap. 14. LINDENBR. Cf. Gibbon. T. I. p. 395. W.

8. *Duram desertum oppidum.*] Alia huius nominis urbs est XXV, 6. v. inprimis Mannert v, 2. 319. W.

Quo omine velut certiore iam spectaculi prosperioris elatus.] In Regio codice diversam lectionem reperi, *iam spectatus:* quomodo fere in Romana Editione legitur: ea enim [et Colb.] *spectatos* exhibet. Fortasse igitur *spe status* Ammianus scripserat. *Paullo post dicit, *incerto fatu fortunae,* uti Capella in libro I.* VALES.

9. *Nam et oracula dubia legimus, etc.*] Theodoretus Episcopus contra Gentes Orat. de Oraculis. Eusebius de Praeparat. Evang. lib. V. cap. 10. Herodotus lib. I. capp. 53. 91. Suidas in ἀνελεῖν; et Ἅλυν. Cicero de Divinat. lib. II. c. 56. Aurel. Victor de Vir. illustr. c. 35. Iohannes Sarisberiens. lib. II. cap. 27. LINDENBR.

[*Oblique destinaverat mare.*] Id est, *designaverat.* Sic Curtius in libro IX. c. 9. *Intellectum est, mare destinari ab ignaris*

naturae eius.] VALES. Quid hoc loco contigerit, ignoro. Certe in prima editione longe alia animadversio hic conspicitur, quam et tetigit Pater in libro 2. observat. cap. 8. An illo monente alii docti fuerint, viderint. GRONOV.

Oblique destinaverat mare] h. e. ut ligneis domibus, navibus salutem quaererent. W.

Aio te Aeacida.] Sed hoc oraculum ab Ennio in Annalibus esse confictum, Cicero demonstrat in lib. 2. de Div. c. 56. primum quod Latine Apollo numquam locutus est: deinde quod illa sors inaudita Graecis est: praeterea Pyrrhi temporibus iam Apollo versus facere desierat. Certe absque hoc Ciceronis testimonio fuisset, Ennii Latinum carmen ex hoc Apollinis Graeco translatum esse dixissem: νικᾷν σ' Αἰακίδη ῥωμαίους φημὶ δύνασθαι. VALES.

10. *Prolatis libris Ritualibus.*] Mentio horum librorum apud Ciceronem de Divinat. II, 23. Censorinum de die Natal. Fest, Pompeium in voce RITUALES. LINDENBR.

Ritualibus libris.] In Regio [et Colbert.] ac Vatic. *codice, et in Rom. Editione *exercitualibus* legitur, rectius fortasse: ut sint qui de ostentis tractabant quae ad expeditiones pertinebant: sic postea fulgurales libri dicuntur. Nam *rituales* nil ad hunc locum. Ea voce utitur Cassiodorus lib. XI. cum Liberium exercitualem virum vocat. VALES.

11. *Calcabantur*] contemnebantur, irridebantur. *In parum cognitis perseverantium diu* multum agendo nihil efficientium. W.

Id pertendebant.] le. *praetendebant.* LINDENBR.

Leo et aper ingens trucidati sunt.] Similiter aprum a triginta militibus confectum Imp. Severo, cum Nisibin tenderet, oblatum, Xiphilinus scribit Lib. 75. cap. 9. LINDENBR.

12. *Iovianus nomine miles*] Recte Stewechius ad Vegetii I, 17. p. m. 53. τὸ *nomine* expungi iubet ut glossema, nam militem esse *legionis Ioviorum*, cuius et alibi apud Nostrum fit mentio. Uncinis igitur inclusi. W.

13. *Interpretes arcessit.*] Lego *arcessiti, interrogatique*, ut habet Editio Augustana: [codex Colbertinus, *accersiti interrogatique.*] VALES.

Fulmen consiliarium esse] De fulgurum observationibus multa Cicero II. de Divinat. *Seneca Natural. Quaest. cap. 39. lib. 2.* Plinius Histor. Natur. lib. II. et passim, Festus, Servius, Lactantius.* Senecae locum Servius exscripsit: eum, quia huc maxime pertinet, adtexam ex Aeneid. lib. 8. v. 524. *Tria genera fulguris esse dicuntur, unum Consiliarium, ubi quid cogitantibus nobis accidit, quod vetat aut hortatur; alterum Auctoritatis, quod evenit re gesta, quod probet: tertium Statum est, ubi nec novi quidquam gessimus, nec cogitamus, sed quietis nostris rebus fruimur.* LINDENBR.

Fulmen consiliarium.] Genera fulminum tria esse ait Caecina: Consiliarium, Auctoritatis, et quod Status dicitur. Consiliarium ante rem fit, sed post cogitationem: cum aliquid versantibus in animo nobis, aut suadetur fulminis ictu, aut dissuadetur, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quaest. c. 39. Hic est Caecina, pater Auli Caecinae, eius quem defendit Cicero. Erat autem domo Tuscus,

et Etruſcae diſciplinae callentiſſimus, de qua etiam librum ſcripſit. Cicero lib. 6. Epiſt. 6. Plinius in Indice. VALES.

Militem celſi nominis] a Iove denominatum. W.

Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere.] *Artemidorus de Somniis lib. 2. cap. 8. Ὁ κεραυνὸς τὰ μὲν ἄσημα τῶν χωρίων ἐπίσημα ποιεῖ, διὰ τοὺς ἐνιδρυμένους βωμοὺς, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς γινομένας θυσίας· τὰ δὲ πολυτελῆ χωρία ἐρημα καὶ ἄβατα ποιεῖ· οὐδεὶς γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐνδιατρίβειν ἔτι θέλει. Scholiaſtes Perſii ad Satyr. 2. *Bidental, locus ſacro percuſſus fulmine; qui bidente ab Haruſpicibus conſecratur, quem calcare nefas eſt.* Placid. Lactantius in Stat. lib. IX. *p. 355. ad illum verſum, *Qui tremor illicita.** LINDENBR.

Hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere.] Romani pariter ac Graeci loca de caelo tacta, propria quadam religione ſacra eſſe exiſtimabant. Fulmen enim ipſum ſacrum eſſe arbitrabantur, unde ignis ſacer ab Ammiano hic dicitur. Itaque ea loca ſtudioſe Haruſpices muniebant, et hydriam cum operculo ibi collocabant. Pauſanias in Eliac. I. αὐτίκα δὲ εἰς τοῦτο τοῦ ἐδάφους κατασκῆψαι κεραυνὸν φασὶν, ἔνθα ὑδρία καὶ ἐπίθημα εἰς ἐμὲ ἦν ἡ χαλκῆ. Ea loca Graeci ἐνηλύσια vocabant. Heſychius: ἐνηλύσια· τὰ κατασκηφθέντα χωρία λέγονται, ἔνιοι δὲ εὐκίνητα παρὰ τὴν ἤλυσιν ἤγουν ἔλευσιν ἄλλοι δὲ τὰς ἐν τοῖς ἀβάτοις χωρίοις ἀφιδρυμένας νύμφας. Auctor Etymologici idem dicit: ἐνηλύσια· εὐκίνητα, παρὰ τὴν ἤλυσιν ἢ τὴν ἔλευσιν. Αἰσχύλος ἐν Ἀργείοις· καπανεὺς μοῦ καταλείπεται λοιποῖς ἀκεραύνοις ἀρόρων ἐπηλυσίων. οἱ δὲ τὰ κατασκηφθέντα, εἰς ἃ κεραυνὸς εἰσβέβηκε. ἃ ἀνατίθεται διὶ καταιβάτῃ, καὶ λέγεται ἄδυτα καὶ ἄβατα. Iovi καταιβάτῃ ſacra fuiſſe teſtis eſt et Pollux lib. 9. Dicebantur autem ἐνηλύσια, ſive ἠλύσια, quod fulmen in ea deſcendiſſet: ὅτι κεραυνὸς εἰς αὐτὰ εἰσήλυθε: ut indicat Pollux ibidem. Sed et hominem fulgure ictum ibidem ſepeliebant, (cremare enim nefas erat) ac locum levi materia circumdabant: ut docet Plutarchus lib. 4. Sympoſ. quaeſt. 2. Quod alluſit Marcellinus in Hermogenem, p. 108. νόμος τὸν σκηπτῷ βληθέντα αὐτοῦ θάπτεσθαι οὗ ἔπεσεν. Plinius lib. 2. *Hominem fulgure ictum cremari nefas: terra condi religio tradidit.* VALES.

Fulgurales pronuntiant libri.] Cicero de Divin. lib I. c. 33. *Etruſcorum declarant, et haruſpicini, et fulgurales, et rituales libri, noſtri etiam augurales.* Bygois nympha artem ſcripſerat fulguralem, ut Servius notat Aeneid. VI. pag. 402. LINDENBR. Reineſius: Cf. Inſcript. Nemauſ. 8. p. 132. W.

14. *Spiritus curſum ex aethere aliqua via ad inferiora detruſum.*] *Legendum puto, *aliqua vi.** Confundit Ammianus duas opiniones veterum Philoſophorum de fulmine. Nam Anaximenes quidem et Anaximander fulmen ſpiritum eſſe dicebant, ut refert Seneca lib. 2. Nat. Quaeſt. et Plutarchus lib. 3. de placitis Philoſoph. Anaxagoras vero ignem eſſe dicebat ex aethere in inferiora ſumma vi delapſum, ut teſtatur ibidem Plutarchus, et ante eum Ariſtoteles lib. 2. Meteorol. in fine: quibus accedit Seneca lib. 2. Natur. Quaeſt. cap. 12. et cap. 19. ſed in capite 19. male Anaximandrus pro Anaxagora exaratur. *Anaximandrus ait, omnia iſta ſic fieri, ut ex aethere aliqua vis in inferiora deſcendit, etc.* Putes Marcellinum noſtrum haec exſcribere voluiſſe: adeo eius verba his Senecae ſimilia ſunt. VALES.

15. *Aggere glaebali adsistens.*] Historiae Augustae Scriptores *aggerem caespiticium* appellant.* LINDENBR.

Celsarum potestatum] praefectorum et ducum. W.

16. *Massagetae quos Alanos nunc appellamus.*] Xiphilinus in Hadrian. pag. 358. ἕτερος ἐξ Ἀλανῶν (εἰσὶ δὲ Μασσαγέται) ἐκινήθη ὑπὸ Φαρασμάνου. Procopius eos Hunnos appellat, Vandalicor. lib. 1. pag. 106. Αἰγᾶν δὲ ἦν Μασσαγέτης γένος, οὓς νῦν Οὔννους καλοῦσιν. Confunduntur sic nempe nomina ob vicinitatem, et iidem modo Hunni, modo vocantur Alani. LINDENBR.

Massagetas, quos Alanos nunc app.] Massagetas tamen ab Alanis distinguit Claudianus lib. 1. in Rufinum v. 312.

Massagetes, patriamque bibens Maeotin Alanus.

Quin et Procopius non Alanos, sed Hunnos Massagetas passim appellat: cui subscribit Evagrius in lib. 3. cap. 2. Sed Isacius Tzetzes in Lycophronem, Massagetas ait esse, qui nunc Abasgi dicuntur. VALES. Cf. omnino *Mannert* P. IV, p. 426. ubi nec Ammianus neglectus. W.

Caspios lacus] Caspium mare. W.

Ventidium novimus Antonii legatum.] Plutarchus in Vita Antonii, Appianus in Parthicis. pag. 156. (p. 72. ss. Schweigh.) Val. Maximus lib. VI. cap. 9. Dio, et alii. LINDENBR.

17. *Traianus et rursus Severus.*] Regius codex aurem, quod dicitur, nobis vellit, in quo *Traianus et Verus Severus* scriptum vidimus, *ut et in Mss. Tolos. Vatic.* [ac Colbertino.] Quare non dubito quin Ammianus scripserit: *Traianus, et Verus, et Severus hinc rediere victores.* Neque enim verisimile foret, Iulianum, qui omnes Augustos, quicumque de Parthis triumpharunt, hic diligenter recenset, Lucium Verum Divi Marci collegam hic praeteriisse, qui de Parthis triumphavit, et cognomen Parthici meruit, teste Dione et Capitolino. Cari autem Augusti mentionem hoc loco de industria vitavit, ne infelicem vitae exitum, perinde ac Caro contigit, sibi ominari videretur. VALES.

Tropaeati] Fabricae Ammianeae vocabulum. *Honorate*, non sine honore memoriae eius debito, reverenter. W.

Apud Resainam superato.] In Editione Mariangeli Accursii legitur, *apud Resaenam*, [in Ms. Colbert. *Resainan.*] Est autem Resaina opidum Osdroenae, aut castrum, in quo milites sub Duce Osdroenae constituti agebant; ut docet Notitia Imperii Orient. Eius meminit Stephanus de Urbibus, ῥεσίνα πόλις περὶ τὸν ἀβόῤῥαν ποταμόν. Ptolemaeus in Mesopotamia inter mediterraneas numerat ῥαισίναν. Inter Episcopos quoque Provinciae Mesopotamiae, qui Nicaeno Concilio subscripsere, memoratur Antiochus Resinates, seu Resinitanus. Neque hanc stationem Tabula Itiner. Peutingerorum omisit, in qua legitur: *A Zeugmate transis Euphratem Thiar. mill.* 32. *Batnis* 30. *Charris* 32. *Saha* 35. *Ressania* 36. lego *Ressaina.* VALES.

Resainam] Mesopotamiae oppidum, ubi postea Theodosiopolis. *Mannert* V, 2. 292. W.

Nec erravere diu manes eius inulti.] Capitolinus in Gordian. c. 33. *Quod de Caesare memoriae traditum est, hoc etiam de Gordiano Cordus evenisse perscribit. Nam omnes quicumque illum gladio appetiverunt, (qui novem fuisse dicuntur) postea*

interemptis Philippis, sua manu, suisque gladiis, et iisdem quibus illum percusserant, interiisse dicuntur. LINDENBR.

Velut clarente Iustitia.] At in Mſ. Florentino [et Colbert.] *ac Toloſ.* et in prima Editione legitur, *velut elabente Iustitia:* quam ſcripturam ad Regii quoque libri marginem reperi. Nam in ipſo contextu ſcriptum eſt *velut elaborante Iustitia:* quod prae vulgata lectione mihi quidem praeplacet. In Mariangeli Edit. legitur, *illabente Iustitia.* VALES.

18. *Nos vero miſeranda necens capt. urbium.*] Deeſſe aliquid videtur, puta, *facies*, aut quid ſimile. [Legitur in Mſ. Colb. *regens capt. urbium:* forte pro *ſtrages.*] VALES. *Miſeranda captarum urbium* ſunt ipſae miſerandae captae urbes. GRON.

Solemur ſocios.] Sic emendavit Gelenius, cum in Editione Rom. legatur *ut ſomnium ſociis,* *perinde ac in Toloſ.* [et Colbert.] In Mſ. Reg. *iſomnium ſociis,* *ut in Mſ. Vatic. Forte Marcellinus ſcripſerat, *votis omnium ſociis.** VALES.

Honorata huius lateris ſecuritate Republica] ut honori reipublicae his provinciis noſtris tuendis conſulamus. W.

19. *Omnibus ſecundis.*] Lege *ominibus:* ut Editio Rob. Stephani praefert, quae ex Baſilienſi Sig. Gelenii Editione profluxit. VALES.

Curtii (Liv. VII, 6.) *Mucii* Scaevolae (Liv. II, 12.) *clara proſapia Deciorum,* quos tamen non duo, uti vulgo numerantur, ſed tres fuiſſe puta. *Noſtrae propinquitatis* patrum noſtrorum. W.

20. *Quae vexabant*] gentes, quae bellis infeſtabant. — *Perplexo* difficili. — *Eam Dux inclytus* Scipio *timuit ſupereſſe victoriae,* quamquam victam, tamen vires reſumturam. W.

Supereſſe victor.] In Mſſ. Flor. et Regio, *Vatic.* [ac Colbert.] et in Editione Rom. ac Mariangeli exaratum eſt, *victoriae:* quare non dubito, totum hunc locum ſic legi debere: *Devicta eſt perplexo et diuturno Marte Carthago: ſed eam Dux inclytus timuit ſupereſſe victoriae. Evertit funditus Numantiam Scipio poſt multiplices caſus obſidionis emenſos.* Qua emendatione nihil iam clarius. Interpunctiones enim ipſae ſunt ex Codice Regio, cui Editio Rom. et Mar. aſſentitur. Tantum ex vocabulo *dum, Dux* fecimus, moti ſimili loco libri XXVI. in quo, *partium dum in ancipiti Agilo*, habent omnes ſcripti codices eodem errore. *Ceterum Marcellinus hoc loco imitatus eſſe videtur Senecam, qui in Conſolatione ad Polybium, de Aemiliano Scipione haec dicit: *Vir in hoc natus, ne urbi Romanae aut Scipio deeſſet, aut Carthago ſupereſſet.** VALES.

Numantiam poſt multiplices caſus tredecim annorum (Florus II, VI.) *Fidenas* (Liv. IV, 17. ſſ.) *Faliſcos et Veios* (Liv. V, 25—27.) *Ut ſuadere nobis laboret monumentorum veterum fides,* impetrare vix a nobis poſſumus, ut priſcis credamus hiſtoricis. W.

Ut ſuadere nobis laboret, etc.] Lucium Florum imitatus videtur, qui lib. I. c. 12. extr. ait: *Laborat Annalium fides, ut Veios fuiſſe credamus.* Eadem prope figura uſus Demoſthenes, ut urbium excidium a Philippo dirutarum Athenienſibus ob oculos poneret, Philipp. 3. ὄλυνθον μὲν καὶ μεθώνην καὶ ἀπολλωνίαν καὶ τριάκοντα πόλεις ἐπὶ θρᾴκης ἐῶ, ἃς ἁπάσας οὕτως ὠμῶς ἀνῄρη-

κεν, ὥστε μηδένα μηδ' εἰ πώποτε ψκίσθησαν εἶναι ῥάδιον προσελθόντ' εἰπεῖν. Quod Demosthenis dictum, ut et alia plurima, studiose imitatus est Philo in lib. de vita Mosis: τὰς μὲν οὖν πόλεις ἢ κατασκάπτοντες ἢ ἐμπιπράντες ἠφάνισαν (cf. Gronovii Praef. p. XIV. W.) ὡς μηδ' εἰ τὴν ἀρχὴν ᾠκίσθησαν, εἰπεῖν ἔχειν. VALES.

21. *Quisque agmini cohaerens incedat — signa propria sequut.*] Militaris haec tota dictio est, et qua in allocutionibus Impp. et exercitus duces utebantur: sive in campo armatos exercerent, sive serio Marte pugna cum hostibus pugnanda esset. Urbicus in Tacticis, quae Mss. in Biblioth. Magni Ducis Etruriae exstant. Παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ· ϹΙΛΕΝΤΙΟ. ΜΑΝΔΑΤΑ. ΚΟΜΠΛΕΤΕ. ΝΟΝ. ΒΟϹΤΟΥΡΒΑΤΙϹ. ΟΡΔΙΝΕΜ. ϹΕΡΒΑΤΕ. ΒΑΝΔΑ. ϹΕΚΤΙΤΕ. ΝΕΜΟ. ΔΕΜΙΤΤΑΤ. ΒΑΝΔΟΥΜ ΕΤ ΙΝΙΜΙΚΟϹ. ϹΕΚΕ. Καὶ κινοῦσι πράως καὶ ἡσύχως, ὥστε μηδὲ ψιθυρισμὸν γίνεσθαι παρά τινος. Iterum cap. XXI. παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ· Τὰς παραγγελθείσας ἐντολὰς τηρήσατε, μὴ διαταράξητε τὴν παράταξιν. Τὸ δὲ βάνδον ἅπαντες βλέπετε, καὶ μηδεὶς ἐξ ὑμῶν καταλείψῃ αὐτὸ, ἀλλ' ἴσως τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἁρμοδίως καταδιώκετε. LINDENBR.

Exsectis cruribus relinquetur] Sic enim mutilare captivos Persae solebant. cf. supra XIX, 6. ubi *suris vel suffraginibus exsectis*. it. XXV, 3. XXXI, 7. W.

23. *Multa praesumentes bona, et aequata.*] Haec oratio satis languida est: sed aliter in Regio, *et in Tolos. codice* [ac Colbert.] et in Romana ac Mar. Editione concipitur: *Erigite animos vestros multa praesumentes et bona, aequata sorte no. etc.* Quod sane fortius et numerosius ad aures accidit. Est autem phrasis Graeca: *Multa praes. et bona.* πολλὰ καὶ ἀγαθὰ προλαμβάνοντες ταῖς ἐλπίσι: ubi καὶ eleganter παρέλκει. Cuius locutionis exempla passim apud Graecos tam Oratores quam Historicos occurrunt. Apud Dionem Cocceianum lib. 44. pag. 259. πολλῶν καὶ γενναίων: ubi Leunclavius eam particulam tamquam otiosam inclusit, et expungendam putavit: sed idem Dio pag. 287. similiter eam usurpat. VALES.

24. *Conclusa oratione ad hunc gravissimum finem.*] Placet *gratissimum*, ut in Editione Rob. Stephani et Mariangeli, et Rom. et in Regio cod. [Colbert.] *Vatic. ac Tolos.* exaratum est; quod sequentia plane confirmant. Ceterum omittendum non est, quod refert Zosimus in libro 3. c. 13. Iulianum finita hac oratione centum ac triginta nummos argenteos singulis militibus donativi nomine erogasse. ἀπό τινος βήματος πᾶσιν ὁμοῦ τὰ καθήκοντα προσφωνήσας ἀργυρῶν τε νομισμάτων τριάκοντα καὶ ρ' τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον δόσει τιμήσας, τὴν ἐπὶ πέρσας εἰσβολὴν ἐποιήσατο. Quod quidem si verum est, (neque enim Zosimo aut Eunapio quem exscripsit, hac in parte fidem derogare possumus) quo modo Amm. Marcellinus id praetermisit? Sane existimo Amm. Marcellinum de hoc donativo intellexisse in lib. 22. c. 9. cum ait: *Et militibus orationibus crebris stipendioque competenti ad expedienda incidentia promptius animatis, cunctorum favore sublimis Antiochiam ire contendens.* VALES.

Speque in prosperum elatior.] Forte *speque inde prosperorum elatior:* atque ita Ammianum scripsisse existimo. In Regio reperi, *speque prosperorum*, in Editione Rom. *speque prosperum.* [In Ms. Colbert. *speque prosperum.*] VALES.

Indicente] imponente. cf. XVI, 5. W.

25. *Numeri*] legiones — *supplicantes* pacem petere coactas. W.

CAPVT VI.

1. *In excessu celeri*] Ernest. descriptione brevi; non credo, nam Ammianus ipse excusat *prolixiorem textum* capitis omnium longissimi. Equidem *celerem* malim, ad quam subito animus fertur. *Signatius*, accuratius, diligentius. Cum sequente Persiae descriptione utiliter conferri potest Gibbonus P. II. p. 1—43. Herodian. Lib. VI. p. 214. dissentit in quibusdam a Nostro. Vid. ibid. p. 43. not. 56. W.

2. *Multisque antea nominibus appellatum.*] Primo enim Medorum regnum vocatum est debellatis Assyriis duce Arbace: inde Persarum, devictis Medis duce Cyro: unde et Medorum imperium etiam post Cyrum a multis Auctoribus dicitur, quod revera Persarum erat; et bella illa Darii, et Xerxis τὰ μηδικὰ ab Herodoto, et Thucydide appellantur, quod etiam a Scholiaste Thucydidis lib. I. notatur. Postea Parthica Dynastia constituta est auctore Arsace Partho, de quo mox videbimus; ac deinde rursus Persarum imperium velut postliminio restitutum est ab Artaxerxe, Alexandri Severi temporibus, ut scribunt Herodianus, Zosimus, Agathias. VALES.

Apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandr.] Q. Curtius lib. X. c. 5. Iustinus lib. XII. c. 16. Plutarchus in Alexandro. LINDENBR.

Arsacis Parthi.] Parthum fuisse Arsacem Herodianus ac Zosimus I, 18. in Gestis Alexandri Severi testantur. Strabo lib. XI. p. 515. Almel. et Suidas in v. Ἀρσάκης Scytham eum nominant, levi utique discrimine: cum satis constet, Parthos a Scythis originem ducere. Alii Bactrianum Arsacem faciunt, teste ibidem Strabone. VALES.

Paulatim in melius mutato proposito.] Magnorum virorum, qui ex perdita nequitia pedetentim in melius emendati, praestantissimarum postea virtutum specimina dedere, apud Val. Maximum exempla exstant lib. IX. cap. 6. De hoc vero Arsace plura Iustinus lib. XLI. c. 4. LINDENBR.

Proposito] vitae ratione. *Clarorum contextu* serie *factorum aucti sublimius*, magnam nominis famam adepti. W.

3. *Superato Nicatore Seleuco.*] Hic fallitur Amm. Marcellinus. Neque enim Seleucus Nicator, verum Seleucus alter cognomento Callinicus, quartus a Nicatore Syriae Rex, ab Arsace superatus est, ut diserte docet Iustinus lib. 41. c. 4. et Strabo lib. XI. Vera autem Imperii Parthorum epocha sic habet. Post obitum Alexandri Magni, Parthi primum Antigono, inde Seleuco Nicatori paruerunt: a cuius nepote Antiocho Divo primum defecere I. Punico bello, L. Manlio Volsone, C. Atilio Regulo Coss. qui apud Graecos erat annus 2. Olymp. 132. Causa defectionis haec fuisse dicitur. Arsaces ac Tiridates ambo fratres, Arsacis filii, Phriapiti nepotes erant. Horum alter Tiridates graviter ferens se a Phere-

cle Satrapa, quem Antiochus Divus Parthiae praefecerat, de stupro sollicitatum esse, rem fratri aperuit. Arsaces mox adiuncto fratre, et quinque sociis Phereclem facto impetu obtruncat, et Parthos pulsis Macedonibus in libertatem asserit. Ipse a Parthis ob virtutem Rex salutatus est, ut scribit Arrianus in Parthicis, cuius verba refert Photius in Bibliotheca. Arriani tamen verba paullo aliter refert Georgius Syncellus in Chronico, pag. 54. Editionis Iosephi Scaligeri. Praefectum enim ipsum Agathoclem, non Phereclem appellat. Ἀρσάκης, inquit, καὶ Τηριδάτης ἀδελφοὶ, τὸ γένος ἕλκοντες ἀπὸ τοῦ περσῶν Ἀρταξέρξου, ἐσατράπευον βακτρίων ὑπὸ Ἀγαθοκλέους μακεδόνος ἐπάρχου τῆς περσικῆς· ὃς Ἀγαθοκλῆς ἐρασθεὶς Τηριδάτου, ὡς Ἀρριανὸς φησὶ, ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸν νεανίσκον σπουδάζων ἐπιβουλεῦσαι, διαμαρτήσας ἀνῃρέθη παρ' αὐτοῦ καὶ Ἀρσάκου ἀδελφοῦ. Atque hoc Parthici regni initium fuit. Cuius opes brevi auctae sunt, adeo ut Arsaces acie collata Seleucum Callinicum, qui Antiocho Divo successerat, devicerit: quem diem Parthi exinde sollemnem, ut initium libertatis observant: quemadmodum scribit Iustinus lib. XLI. Duplex igitur epocha Parthici imperii notanda est: prior ex defectione Parthorum sub Antiocho Theo consurgit; secunda a victoria insigni, qua Seleucus Callinicus ab iisdem superatus est, deducitur. Atque ita dissensum Scriptorum conciliare soleo: quorum alii sub Antiocho Theo, in quibus est Arrianus, Trogus Pompeius, et Eusebius; alii sub Seleuco Callinico, ut Georgius Syncellus, et Appianus in Syriacis, et Iustinus ac Strabo, Parthici imperii initium collocarunt. Hos enim de secunda, illos de priore epocha sensisse existimo. Eusebius autem et Iustinus contraria ac sibi pugnantia dicunt. Namque Eusebius Olymp. 133. anno 1. Antiochi Divi quartodecimo, Parthos a Macedonibus defecisse memorat. Atqui is erat annus primus Seleuci Callinici, qui anno 1. 133 Olymp. regnum orsus est. Peccat enim Eusebius anachronismo biennii, ex eo quod Seleuci Nicatoris obitum biennio tardius assignat: quem Ptolemaeo Cerauno biennium superfuisse scribit, cum constet eum a Ptolemaeo Cerauno esse occisum: quae maxima imprudentia est. Similiter et Iustinus Persas ait primum a Seleuco Callinico pronepote Nicatoris descivisse, Manlio Volsone et Atilio Regulo Coss. qui Consulatus cum in annum 2. Olymp. 132. inciderit, apparet, non Seleucum Callinicum, sed Antiochum Divum tum in Syria imperasse. VALES.

Obedientium] civium, xv, 3. W.

4. *Medium agens cursum aetatis placida morte d.*] Iustinus lib. cit. (XLI. 5.) *Sic Arsaces quaesito simul constitutoque regno, matura senectute decedit*: quod ab Ammiano Marcellino forte non dissidet: senectus enim in aliquibus velocior et maturior est: alii autem tardius senescunt. Sed Georgius Syncellus in Chronico prorsus ab Ammiano dissentit, biennio tantum regnasse Arsacem dicens, et violenta morte exstinctum: καὶ βασιλεύει περσῶν Ἀρσάκης, ἀφ' οὗ οἱ περσῶν βασιλεῖς ἀρσακίδαι ἐχρημάτισαν, ἔτη β', καὶ ἀναιρεῖται. καὶ μετ' αὐτὸν Τηριδάτης ἀδελφὸς ἔτη λζ'. VALES.

5. *Solis fratres et Lunae*] cf. XVII, 5. W.

Utque imperatorib. nostris Augusta nuncupatio amabilis est et optata, ita Regibus Parthicis, etc.] Iustinus lib. XLI. c. 5. *Tertius Parthis Rex Priapatius fuit, sed et ipse Arsacius dictus:*

nam, sicut supra dictum est; omnes Reges suos hoc nomine, sicut Romani Caesares Augustosque, cognominavere. Dio lib. XL. ὅθενπερ καὶ οἱ ἔπειτα βασιλεύσαντες αὐτῶν (de Arsace sermo fuit) Ἀρσακίδαι ἐπωνομάσθησαν. Strabo lib. XV. Procopius Persicor. lib. II. Suidas in Ἀρσάκης. Isidorus Orig. lib. IX. cap. 3. Servius Aeneid. lib. VI. et XII. LINDENBR.

6. *Ad nostri temporis memoriam*] in quo tamen falli Ammianum docet Gibbonus l. l. p. 6. W.

7. *Adusque Propontidem et Thracias.*] Vide infra XXV, 4. Hinc Sapor in Epistola ad Constantium Aug. quae refertur lib. 17. c. 5. *Adusque Strymona flumen et Macedonicos fines tenuisse maiores meos, antiquitates quoque vestrae testantur.* Sane Megabyzus, dux Darii Regis Persarum, Thraciam subegit, et ad Macedoniam usque penetravit: primusque Thraciae Satrapa constitutus est, teste Herodoto lib. 5. c. 14: Eadem vanitas Artabani, apud Tacitum in 6. Ann. ac deinde Artaxerxis, apud Herodianum in principio lib. 6. VALES.

Tamyris Regina.] Al. *Tomyris:* neque secius Herodotus lib. I. c. 205. Orosius lib. II. cap. 7. Plures tamen ita vocant, ut ex Ms. edidimus. Vid. Iustin. lib. I. c. 8. Iul. Front. Strateg. lib. II. cap. 5. Val. Max. lib. IX. cap. 10. LINDENBR.

Tamyris] In Ms. Regio *et Vatic.* ac Mariangeli Edit. *Tomyris* scribitur: neque alteram lectionem Lindenbrogius praeferre debuit. Ubicunque enim scriptum est *Tamyris*, mendose scriptum esse non dubito: τώμυρις enim ab Herodoto ac Diodoro Siculo aliisque appellatur. Iordanes in Geticis scribit, Tomyrum in Moesiaco litore Tomes seu Tomos opidum e suo nomine condidisse: quod procedere non potest, si Tamyris scribitur. VALES.

Ad internecionem delevit Tomyris] si fabula vera est. v. Iustinum I, 8. W.

8. *Elementorum usu mutato*] bello maritimo. W.

Et testamento nationem omnem.] Quidam Scriptores testamento Alexandri singulis Praefectis distributas esse provincias memorant. Sic enim Auctor libri primi Machabaeorum affirmat, et Excerpta Chronologica hominis semibarbari, a Scaligero edita: *Veniens ad mortem Alexander, testamentum scripsit, ut unusquisque Principum Alexandri regnarent singuli in proprias eorum provincias sic, etc.* Sed Q. Curtius, et Arrianus, ac Diodorus Siculus fabulam hanc satis refutant. Curtii verba lib. X. in fine maxime huc faciunt: *Credidere quidam testamento Alexandri distributas esse provincias: sed famam eius rei, quamquam ab Auctoribus tradita est, vanam fuisse comperimus.* VALES.

10. *In amplitudines diffusae*] De omni ambitu Persiae Cyri aetate v. Xenoph. init. Cyropaediae, sub Dario Hystaspe Herodot. III, 79. W.

Cuius ostia adeo esse perh. angusta.] Totus hic locus ex Eratosthene translatus esse videtur: cuius verba refert Strabo lib. 16. p. 765. Almel. φησὶ δὲ περὶ αὐτῆς περσικῆς θαλάττης, ἐρατοσθένης οὕτως, ὅτι τὸ μὲν στόμα φασὶν εἶναι στενὸν οὕτως ὥστ' ἐξ ἁρμόζοντος τοῦ τῆς καρμανίας ἀκρωτηρίου, τῆς Ἀραβίας ἀφορᾶται τὸ ἐν μάκαις. Plinius autem a seipso dissentit. Nam lib. 6. cap. 24. ait: *Persicum introitum alii 5. mill. pass. latitudinis; alii quatuor fecerunt.* Idem vero cap. 23. sic scribit: *Inde promun-*

torium Carmaniae est, ex quo in adversam oram ad gentem Arabiae Macas traiectus distat quinquaginta millibus passuum. Eademque repetit cap. 28. sed utrobique, *quinque mill.* scribendum esse existimo. Alioquin quomodo id verum esset, quod Eratosthenes affirmat et noster Marcellinus, ex Harmozonte Carmaniae promuntorio opp. situm Macarum promuntorium facillime cerni? ἁρμόζων ἄκρον memorat et Ptolemaeus in descriptione Carmaniae. VALES.

Ex Harmozonte Carmaniae promontorio] ubi nunc *Minau.* W.

Quod appellant incolae Maces.] Eratosthenes dicit τὸ ἐν μάκαις. Quare ita Ammianum quoque scripsisse verisimile est, *quod appellant incolae ἐν μάκαις:* quod ab imperitis postea depravatum est. Certe vulgata lectio ferri non potest. Neque enim incolae ipsi Maces, sed Macae ab omnibus Geographis veteribus appellantur: aut promuntorium ipsum dicitur Maces, sed Macera, teste Arriano in libro, qui Indica inscribitur. VALES.

Quod appellant incolae Maces (alii Maceta; Nearchi periplus p. 22. Strabo XVI. p. 1110.) hodie *Ras Fillam* ap. Niebuhr. v. omnino *Mannert* V, 2. p. 51—54. et VI, 1, 137. W.

11. *Urbem Teredonia*] in Babylonia, Mannert l. c. p. 421. W.

In numerum XX. *mill. st.*] Consentit Eratosthenes his verbis, quae Ammiano Marcellino lucem adferunt: ἀπὸ δὲ τοῦ στόματος ἡ ἐν δεξιᾷ παραλία περιφερὴς οὖσα καταρχὰς μὲν ἀπὸ τῆς Καρμανίας πρὸς ἕω μικρὸν, εἶτα πρὸς ἄρκτον νεύει, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἑσπέραν μέχρι τερηδόνος καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ εὐφράτου. περιέχει δὲ τήν τε Καρμανίαν παραλίαν καὶ τὴν περσῶν, καὶ σουσίων, καὶ βαβυλωνίων ἀπὸ μέρους, ὅσον μυρίων οὖσαν σταδίων. τὸ δ' ἐντεῦθεν ἑξῆς ἐπὶ τὸ στόμα, πάλιν ἄλλοι τοσοῦτοι. etc. Hinc intelligimus, cur spatium detornatum dixerit Ammianus. Est enim Persicus sinus prorsus circulari ambitu navigabilis. Praeclare igitur Plinius lib. 6. situm eius humani capitis effigie esse dixit. Sed quod ibidem Plinius scribit, eiusdem circuitum esse 25. millium passuum, ut Eratosthenes tradit: ex loco ipso Eratosthenis quem proxime adduximus falsi convincitur. VALES.

Spatio detornato.] Id est, rotundo spatio, ut lib. 31. c. 12. *Ad speciem rotunditatis detornata.* Gellius lib. IX. cap. 8. *Sententiam detornatam inclusamque verbis his paucissimis.* *Cicero de Universo p. 442. *Ita tornavit, ut nihil effici possit rotundius.** LINDENBR.

12. *Intervallo*] aliquo, exiguo. W.

Cantichus nomine pand. sinus.] In Reg. *et Tolos.* *Cautichus.* In Editione Mariangeli Accursii *Cataonius* legitur: quod ex officina Petri Castelli illius manavit, qui Editionem Bononiensem fabricavit. Forte *Mesaniticus* legendum est. μεσανίτης sinus Persici maris est apud Ptolemaeum in Arabiae desertae situ, et apud Marcianum ac Stephanum. *An potius scribendum est *Elaniticus?* De quo sinu Plinius in lib. 6. Strabo, Diodorus S. et reliqui.* VALES.

Quem vocant Chaliten.] Ptolemaeus lib. 6. in descriptione Felicis Arabiae σαχαλίτην κόλπον appellat, eique cognomines Arabiae populos Sachalitas. Sed Marcianus, non ille Heracleota qui

περιήγησιν versu comico conscripsit, sed alter longe recentior, lib. I. περίπλου, hunc sinum Aschalitem nominat, et maximum esse ait, utpote qui ad ostium usque sinus Persici penetret. Sed Arrianus in periplo maris Erythraei Sachaliten quoque nuncupat, et Stephanus. VALES.

Mari Oceano] Alterutrum redundans videri possit, utrumque tamen iungunt et alii sequioris aetatis homines. v. Rufum Festum c. 5. et ibi Tzschuckium. it. Gesner. v. Oceanus n. 5. W.

13. *Arimaspis hominibus luscis*] Solinus: *Arimaspi circa Gesclithron positi, unocula gens est.* LINDENBR.

Arimaspis hominibus luscis.] unoculis, a Scythico *Arima* unus et *Spu* oculus, ut monuit Mannert IV. p. 113. ex Herodoto. — *Niphates*, mons Armeniae. W.

Mare Rubrum.] Immo mare Rubrum huic orae prorsus ad meridiem est: ut ait Plinius cap. 25. lib. 6. Mesopotamia vero ab Occidente. VALES.

Scenitas Arabas quos Saracenos post. app.] Saracenos tamen a Scenitis distinguunt Plinius lib. 6. cap. 28. ac Ptolemaeus. Notandum est autem, quod ait Plutarchus in Lucullo, *Scenitas Arabas* ex suis sedibus esse translatos a Tigrane, Armeniorum Rege, quos in Ciliciam Commagenemque deduxit teste Plinio Secundo in libro 6. De Saracenorum Etymologia vide Scaligerum in Eusebii Chronicon: ubi tamen fallitur, cum ait antiquiorem Ptolemaeo neminem exstare, qui Saracenorum meminerit. Atqui Plinius Ptolemaeo vetustior eos diserte nominat. VALES. Cf. XIV, 3. XXII, 15. W.

Sub axe meridionali.] Regius codex [et Colbert.] habet *meridiali*, et sic postulat analogia: quare barbare loquuntur qui meridionalem dicunt. Apud Gellium lib. 2. cap. 21. codex Regius *meridialem ventum* habet. VALES. Et sane iam dixit 22, 15. *a meridiali latere.* GRONOV.

14. *Vitaxae, id est, Magistri equitum.*] Hanc vocem Persicam in Lexico Hesychii aliter interpretatam reperi: βίσταξ ὁ βασιλεὺς παρὰ πέρσαις: unde non immerito quis suspicari posset, hunc locum Ammiani transpositum esse, ac legendum: *Vitaxae, id est Reges, et Magistri equitum curant et Satrapae.* Sed absque scriptorum codicum auctoritate equidem id asserere nolim. Persicarum autem dignitatum nomina haec memorantur a Procopio lib. 1. Persic. χαναῤῥαγὰν, quod est Magister militum seu Dux limitis: et οὐαρίζης, quod quidem dignitatis nomen esse Procopius scribit, sed quid significet non expressit: et μιῤῥάνης, quod est Magister militum. Marcellinus lib. 25. initio Merenem vocat equestris Magistrum militiae. Theophylactus quoque Simocatta lib. 1. ait Cardarigan nomen esse dignitatis apud Persas, ac sollemne esse Persis ex dignitatibus nomen sortiri, ut qui a parentibus indita sibi nomina dedignentur: φίλον δὲ πέρσαις ἐκ τῶν ἀξιωμάτων προσαγορεύεσθαι. Idem lib. 3. in fine δαριγμεδουμ dignitatem summam esse ait apud Persas, quam Rom. Curopalatem vocant. Libro autem 4. cap. 2. φεροχάνην ait dici a Persis, quam Rom. magisteriam dignitatem vocant. Zich quoque maximae apud Persas dignitatis nomen, teste Menandro Protectore lib. 1. Postremo Surena dignitatis nomen secundae post Regem, teste

Ammiano, Zosimo, et Plutarcho. Est autem Surena Syriace Dominus noster: *sur* enim Dominum significat, *ena* noster. VALES.

Emodem montem.] Infra vocat *Emodon:* et credibile hic eodem modo vocasse. GRON.

Paropamisadae.] Rectius in Regio codice, et Roberti Stephani Editione legitur *Paropanisadae:* sic enim Ptolemaeus lib. 6. et Tabula Peutingerorum. Strabo tamen *Parapamisadas*, montem ipsum *Paropamisum* vocat. VALES.

Gedrosia.] In Ms. Regio, *Tolos. Vatic.* [et Colbert.] et Romana Editione reperi *Cedrosia:* quod spernendum non est. Nam Alexander Polyhistor ita scripserat κεδρωσία, teste Stephano: quod exemplaris mendum fuisse frustra suspicatur Stephanus. Nam et Diodorus lib. 18. sic nominat: et in Excerptis Chronolog. editis a Scaligero *Cedrusia* dicitur, et in Suidae Lexico. Arrianus γαδρωσίαν semper appellat. VALES.

15. *Propinqua est nobis*] Romanis. v. Valesii Praefat. p. LXII. sq. *Celebritate* incolarum multitudine. *Per amplos populos diffusa quondam* comprehendebat enim olim Assyriam, Babyloniam et Mesopotamiam. Mannert v, 2. p. 424. *Bitumen* Asphaltes, de quo vide Mannert v, 2. p. 454. W.

Prope lacum nomine Sosingiten.] Strabo *Thonitin* vocat lib. XVI. p. 746. Almel. διαῤῥεῖ δὲ ὁ Τίγρις τὴν Θωνῖτιν καλουμένην λίμνην κατὰ πλάτος μέσην. περαιωθεὶς δ' ἐπὶ θάτερον χεῖλος, κατὰ γῆς δύεται μετὰ πολλοῦ καὶ ψόφου καὶ ἀναφυσημάτων. ἐπὶ πολὺ δ' ἐνεχθεὶς ἀφανὴς, ἀνίσχει πάλιν οὐ πολὺ ἄπωθεν τῆς Γορδυαίας. LINDENBR.

Lacum nomine Sosingiten.] De hoc subterraneo lapsu Tigridos disputat Salmasius ad Solinum pag. 693. et seqq. (p. m. 489 —491. W.) existimans Sosingiten appellari Ammiano, qui Thospites vel Thonites dicitur aliis, statuitque in ipsa esse Mesopotamia; quod iam non excutio. Iustinus eum quinque et viginti millia passuum sub terras currere scribit libro XLII. c. 3. GRON. Cf. Mannert v, 2. p. 207. W.

16. *Hic et naphtha gignitur.*] De naphtha iterum Ammianus hoc ipso capite §. 37. eamque ita gentili, id est barbaro vocabulo dici monet: unde et Turcis et Arabibus in hunc usque diem *Nepht* appellatur. Iocularis ergo Ambrosii Episcopi, et Magni Grammat. error, qui παρὰ τὸ συνάπτειν vocari putant. Ambrosii verba haec sunt, in lib. de Noa cap. 6. *Est enim bitumen vehementis ad constringendum naturae. Unde Graece dicitur* νάφθα παρὰ τὸ συνάπτειν, *quod disiuncta connectat, nexuque constringat indissolubili, ita ut naturali unitate sibi credas convenire.* Videndus Plinius lib. II. cap. 105. Tacitus Histor. lib. v. c. 6. Sotion περὶ ποταμῶν. *Cyprianus in carmine de Sodoma p. 452.* Plutarchus in Alexandro c. 35. G. Codinus in Descriptione CP. Xiphilinus lib. XXXIV. extr. Hesychius et Suidas in Νάφθα; ex recentioribus vero P. Bellonius Rerum antiquar. lib. III. LINDENBR.

Naphtha picea specie glutinosa.] *Naphthas* vocabulum est barbarum, quo Medi genus quoddam olei cedro similis appellant. Probus ex Sallustio lib. 4. Histor. *Hoc Naphthas genus est olei cedro similis.* Graecis ὁ νάφθας fere dicitur; interdum tamen ἡ νάφθα. Corruptum autem id vocabulum legitur apud Grego-

rium Nyssen. de anima: καὶ ὥσπερ ὁ καλούμενος φθὴς ἐξάπτεται τῷ πυρὶ τοῦ μέσου μὴ πυρωθέντος, οὕτω δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀθρόον ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἀνάπτεται. legendum est νάφθης. Apud Simplicium quoque in Commentario in Categorias Aristotelis fere eodem modo depravatum est: ὡς αἱ τῆς λύρας χορδαὶ συνέχουσιν (leg. συνηχοῦσιν) ἀλλήλων πόῤῥω διεστῶσαι, καὶ ὁ ἄφθας (leg. νάφθας) δέχεται πόῤῥωθεν τὸ τοῦ πυρὸς εἶδος. Utrumque errorem in versione sua retinuit interpres Latinus. *Quamquam ἄφθας ferri potest. Sic enim dicebatur a Graecis, ut ex Strabonis Epitome, et ex Constantino Porphyrogenneto docuit Salmasius in Solinum pag. 242.* Graeci μηδείας ἔλαιον dixere naphtham teste Procopio in Persicis, et Suida. Nicander in Alexipharm. v. 249.

Ἢν δὲ τὸ μηδείης κολχηΐδος ἐχθόμενον πῦρ
Κεῖνο ποτὸν δέξηται ἐφήμερον.

Scholiastes: τὸ ἐφήμερον σκευαστικόν ἐστι φάρμακον, ὃ καὶ οἱ βάρβαροι νάφθαν καλοῦσι, etc. Idem ait Sotion de fluminibus. VALES.

17. *In his plagis hiatus quoque conspicitur terrae, etc.*] Georg. Codinus: Ἐκεῖσε δέ ἐστι τὸ Ἄορνον στόμιον, ἐξ οὗ δεινὸν πνεῦμα ἀναδίδοται, ὡς ἐπίγειον ζῶον ἅπαν καὶ πετεινὸν ἀποφθείρειν, εἴπερ τύχοι ὀσφρανθῆναι. quae ipsissima verba apud Suidam exstant in Ἀδιαβηνή. *Lucret. lib. VI. v. 756.

In Syria quoque fertur item locus esse videri,
Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
Intulerint, graviter cogat concidere ipsa:
*Manibus ut si sint divis mactata repente.** LINDENBR.

Cum os eius excesserit latum.] Huius loci sensus valde obscurus est, quem sic intelligo. Hunc pestiferum halitum e profundo puteo ortum, si os ipsum putei excederet, ac per aërem diffunderetur, eas regiones prorsus incultas ac desertas facturum fuisse: sed nimirum hic halitus ad crepidinem putei progressus, in imum rursus redit, ac sese resorbet. Perinde ac fons ille, qui ad Asbamaei Iovis templum in Cappadocia cernitur. VALES.

18. *Antehac ut adserunt aliqui videbatur.*] Atqui Damascius in vita Isidori (apud Photium W.) qui multo post Ammianum vixit, hoc spiraculum Hierapoli Phrygiae adhuc sua aetate visum esse memorat, sub templo Apollinis; quod ipsas etiam supervolantes aves letali halitu conficeret: solisque initiatis et consecratis securum atque innoxium eius introitum fuisse: seque adeo una cum Doro Philosopho eo descendisse. VALES.

Quidquid prope venerat, corrumpebat, absque spadonibus solis] Photius in Biblioth. ex Isidori Philos. Vita: Ὅτι ἐν Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας ἱερὸν ἦν Ἀπόλλωνος, ὑπὸ δὲ τὸν ναὸν καταβάσιον ὑπέκειτο θανασίμους ἀναπνοὰς παρεχόμενον. τοῦτον τὸν βόθρον οὐδ' ἄνωθεν ἐστιν ἀκίνδυνον, οὐδὲ τοῖς πτηνοῖς τῶν ζώων διελθεῖν· ἀλλ' ὅσα κατ' αὐτὸν γίνεται, ἀπόλλυται. τοῖς δὲ τετελεσμένοις, φησί, δυνατὸν ἦν κατιόντας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν μυχὸν ἀβλαβῶς διάγειν. Vid. Strabon. lib. XIII. p. 630. Almel. (et ibi Penzel p. 1885. W.) Plin. lib. II. cap. 93. *Apuleium de Mundo pag. 12.* Xiphilin. in Traiano (Lib. LXVIII. c. 27.), Codin. in urb. CP. Descript. LINDENBR.

19. *Apud Asbamaei quoque Iovis templum.*] Idem de hoc fonte ſcribit Philoſtratus in vita Apollonii lib. 1. cap. 4. his verbis: ἔστι δέ τι περὶ τύανα ὕδωρ ὅρκιον Διὸς, ὥς φασι, καλοῦσι δὲ αὐτὸ ἀσβαμαῖον· οὗ πηγὴ ἀναδίδοται ψυχρά· παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης, etc. Nihil autem a Philoſtrato diſſentit noſter Marcellinus, niſi quod cognomen Asbamaei Iovi ipſi tribuit, quod Philoſtratus aquae cognomen eſſe dixerat: quem ſecutus eſt Suidas, Ἀσβαμαῖον ὕδωρ οὕτω καλούμενον.: Ceterum quod de eo fonte ſcribit Marcellinus, effervelcere eum ſubinde ac mox in ſe redire: idem teſtatur Philoſtratus, cum dicit, παφλάζει δὲ ὥσπερ θερμαινόμενος λέβης. Id eſt: *Effervescit autem more aquae in lebete bullientis.* Simile eſt quod narrat Ariſtoteles lib. περὶ θαυμασίων ἀκουσμ. cap. 55. de fonte in Palicis Siciliae, ad quem iurandi cauſa perinde ut ad Asbamaeum illum fontem conveniebant. VALES. De *Apollonio Tyaneo* vide praeter innumeros alios Tillemontius T. II. P. I. p. 200. ſſ. W.

20. *Onam*] hodie Odoan, veteribus *Physcum.* v. Mannert v, 2. p. 433. — *Vado* terreſtri itinere. W.

21 *Quos et transivimus*] tum, cum poſt Iuliani cladem fugiendum eſſet. W.

Diavas et Adiavas.] Exiſtimo hos fluvios eſſe eos, qui frequentius Zabas et Anzabas dicuntur. Ut enim diaeta et zaeta, *Diacones et Zacones,* Diabolus et Zabolus, Hippo Diarrytus et Zarrytus promiſcue dicitur; ita plane Diabas et Zabas. Zabae autem fl. mentio eſt apud Cedrenum, et in Hiſtoria Miſcella in rebus geſtis Heraclii. Hic e montibus celſis a Septentrione exortus modicus fertur: mox in Auſtrum procedens ac torrentibus multis auctus, navigabilis fit, atque in Tigrim delabitur, teſte Theophylacto lib. 4. initio. Adiabas vero ab Ammiano Anzabas dicitur lib. 18. c. 6. 7. et in Adiabene ponitur. *Scio quidem Samuëlem Bochartum in libro IV. Geographiae ſacrae cap. 19. pro Anzaba Zabam reſtituere in Ammiani noſtri exemplaribus. Sed obſtat omnium codicum auctoritas.* [*Magnus Sabas* ſeu Zabas maior in Hiſtoriae Miſcellae lib. 18. eſt haud dubie Adiabas, haud procul a Ninive in Aſſyria: *minor Zabas* in eodem libro eſt is, qui Ammiano Diavas dicitur.] VALES. De *Zaba* maiore et minore vid. Mannert v, 2. 434 ſſ. Idem p. 428. propius, ut videtur, ad veritatem accedens Ammianum exiſtimat prae fugiendi celeritate haud recte percepiſſe fluminis nomen, quod aliis *Sillas*, vel *Delas*, hodieque *Diala* ſit. W.

Adiavenam cognominatam, ut a flumin.] Codinus et Suidas: λέγεται δὲ Ἀδιαβηνὴ, διὰ τὸ εἶναι πλείονας ποταμοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ δυσχερεστέραν ποιεῖν τὴν διάβασιν. LINDENBR.

Aegyptius] ab Aegypto, i. e. Nilo. cf. XXII, 15. W.

Inſigni] Sic pro *inſignis,* quod vulgabatur, ex coniectura dedit Hadr. Valeſius. Vid. eius praef. p. LXIII. W.

22. *Ninus*] de quo vide ſupra ad XVIII, 7. *Ecbatana* hodie Hamadan. v. Mannert p. 159. ſſ. W.

Arbela et Gaugamela, ubi Darium Alexand.] Strabo lib. XVI. p. 737. Almel. ἐν δὲ τῇ Ἀτουρίᾳ ἐστὶ Γαυγάμηλα κώμη, ἐν ᾗ συνέβη νικηθῆναι καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀρχὴν Δαρεῖον. At vero apud Arbela vicum Darium victum Arrianus lib. III. c. 15. Curtius lib. V. c. 1. init. ſcribunt. LINDENBR.

23. *Apamia Mesene cognominata.*] Plinius lib. 6. cap. 27. Apamiam a Messene separat. *Circa Apamiam*, inquit, *Messenes opidum:* et ita Stephanus in ἀπάμεια. VALES.

Apamia Mesene cognominata.] cf. et XXIV, 3. de qua vide copiose disputantem *Mannert* p. 359—367. — *Teredon* Plin. H. N. VI, 28. Mannert p. 421. — *Apollonia* Idem p. 456. W.

Vologessia.] Stephano βολογεσσιὰς πόλις πρὸς τῷ εὐφράτῃ. Haec ab eodem Plinio cap. 26. Vologesocerta dicitur, condita a Vologeso Parthorum Rege non longe a Babylonia. *Certa* autem Persice et Armeniace opidum significare videtur: unde Vologesocerta erit Vologesi opidum; ut Tigranocerta Tigranis: Hesychius: κέρτα πόλις ὑπὸ ἀρμενίων. In Tabula Peutingerorum ad ostia fl. Tigris ponitur Volocessia; inde Babylonia 18. dein Seleucia 44. abhinc Rache 60. lege *Ragae*. VALES. Cf. Mannert l. c. p. 413. W.

Babylon, cuius moenia bitumine Semiramis struxit.] Strabo lib. XVI. Iustinus lib. I. c. 2. Curtius lib. V. c. I. Orosius lib. II. cap. 7. Solin. cap. 60. Stephanus in βαβυλών. LINDENBR.

Babylon.] Quam sua aetate paene desertam fuisse scribit Diodorus Siculus in principio lib. 2. Pausanias autem in Arcadicis scribit suo aevo, id est Marci Antonini temporibus Babylonis nihil praeter moenia Belique fanum superfuisse. Cui subscribere videtur Libanius in Orat. funebri, pag. 39. de Ctesiphonte loquens et Coche: αἳ τὴν βαβυλωνίων γῆν ἀντὶ βαβυλῶνος κοσμοῦσι. VALES.

Babylon.] Rudera quaedam haud procul ab urbe Helée reperit *Niebuhr* II. p. 288. Mannert p. 408. ss. W.

Ctesiphon quam Vardanes, etc.] Quis hic Vardanes *vel Varanes* fuerit obscurum est, a quo primum esse conditam Ctesiphontem Marcellinus memorat. Rex autem Pacorus videtur esse Orodis Regis filius, qui a Ventidio M. Antonii legato interfectus est: qui cum Rex numquam fuerit, a quibusdam tamen Scriptoribus Rex vocatur. Frontinus enim lib. I. Strateg. cap. I. et Florus lib. 4. c. 9. eum Regem cognominant. Quod si de hoc Pacoro Orodis filio loqui voluit Marcellinus, tum falsum erit quod subiicit, supradictam urbem Graeco cognomine κτησιφῶντα ab eo esse appellatam. Ctesiphontis enim appellatio Pacori illius aetate longe antiquior est, cum a Polybio memoretur in historia illius belli quod Antiochus Magnus cum Molone Mediae Praefecto gessit, lib. 5. c. 44. VALES.

Ctesiphon] Hic reges Parthorum hiemes agebant. Mannert p. 405. *Vardanes*. Reines. *Pharnaces* c. Iustino L. 41. (?) W.

Specimen summum] urbem pulcherrimam. Senec. Phoeniss. 184. Non te ut reducam veteris ad *specimen* domus. Apul. Met. I. post med. p. 112, 38. Elmenh. tibi *specimen* gloriosum arrogaris. W.

Seleucia ambitiosum opus Nicanoris Seleuci.] *Vide quae sup. lib. XIV. notata.* LINDENBR.

Seleucia] ad Tigrin, ut ab aliis eiusdem nominis discernatur. W.

24. *Per duces Veri Caes. ut ante retulimus expulsata.*] Nove dictum, *expulsata*, ἀντὶ τοῦ *expugnata:* ut Capitolin. in Vero c. 8. *Non L. Veri vitio, sed Cassii — contra fidem Seleucia*,

quae ut amicos milites nostros receperat, expugnata est. (Quod tamen Casaubono non sufficit, qui *solo* adeo *aequatam* dicit duce Dione Cassio LXXI, 2. διέφθειρεν ἐμπρήσας. W.) Orosius lib. VII. cap. XV. *Antoninus per strenuissimos duces magnis rebus gestis, Seleuciam Assyriae urbem super Hydaspen fluvium sitam, cum quadringentis millibus hominum cepit, et cum fratre de victoria Parthica triumphavit.* Vide Dion. Euseb. Eutrop. LINDENBR.

Simulacrum Chomaei Apollinis.] Princeps Editio Romana habet *Comei:* cui Augustana quoque Editio adstipulatur, [et codex Colbert.] *ac Tolos.* Quare non dubito, quin *Comaei Apollinis* scribi debeat, quod est τοῦ κωμαίου Ἀπόλλωνος. Apollinem enim cognomento Comaeum ab aliis quoque cultum esse docet Athenaeus lib. 4. p. 149. D. παρὰ δὲ ναυκρατίταις, ὡς φησὶν Ἑρμείας ἐν τῷ β′ περὶ τοῦ γρυνείου Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ πρυτανείῳ δειπνοῦσι γενεθλίοις Ἑστίας πρυτανίτιδος, καὶ διονυσίοις, ἔτι δὲ τῇ τοῦ Κωμαίου Ἀπόλλωνος πανηγύρει. VALES.

Comei Apollinis] *Salmasius* ad Iul. Capitol. in Vero c. 8. mavult *Chochaei,* quoniam Seleucia et Coche dicta sit, ipso Ammiano teste XXIV, 5. Idem sentit Tillemontius T. I. P. 2. p. 624. *Comaeum* tuetur Valesius ex loco Athenaei lib. IV, 13. cuius nuperus editor Schweighaeuserus nihil iuvit. Ceterum de Seleucia vide Mannert p. 391. qui tamen eandem fuisse, quae Coche, negat p. 402. W.

Fertur autem quod post direptum.] Capitolinus in Vero c. 8. p. 426. *Nata fertur pestilentia in Babylonia: ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, in quam miles forte inciderat, spiritus pestilens evasit, atque inde Parthos orbemque complesse.* Orosius lib. VII cap. 15. LINDENBR.

25. *Chaldaeorum est regio altrix Philosophiae.*] De Chaldaeis Philosophis, eorumque secta, multa Strabo lib. XVI. p. 739. Almel. LINDENBR.

Marsias.] In Regio, *Vatic. Tolos.* [ac Colbert.] codice, atque in Editione Rom. *Marses:* unde non absurde coniecimus scribendum esse *Maarsares.* Sic enim Ptolemaeus appellat in Babyloniae descriptione; quem exscripsisse videtur noster Marcellinus. Annon enim haec verba, *Perfluunt autem has terras potiores ante alios amnes Marses, et flumen Regium, et Euphrates,* ex his Ptolemaei translata sunt? διαῤῥέουσι δὲ τὴν χώραν ὅ τε βασίλειος ποταμὸς, καὶ ὁ καλούμενος Μααρσάρης, etc. VALES. Fortasse tamen apud ipsum Ptolemaeum scribi debet *Naarsares,* quum Abulfeda *Narsi* habeat. Plura vide ap. Mannert p. 349. et 387. W.

Flumen Regium.] Syr. *Naar-Malcha,* quod ipse Noster habet XXIV, 6. ubi vide plura. W.

26. *Susa saepe domicilium Regum.*] Strabo lib. XV. p. 727. Almel. Curtius lib. V. c. 1. Eustathius in Dionys. pag. 132. Stephanus in Σοῦσα. LINDENBR.

Susa saepe domicilium Regum.] Hiemem Reges Persarum Susis, aut Babylone agebant, aut interdum Bactris: aestatem autem Ecbatanis Mediae opido, ut scribit Dio Orat. 6. et Maximus Tyrius Orat. XX. Xenophon lib. 8. ait Cyrum vernos menses tres exegisse Susis, aestivos duos Ecbatanis. VALES.

Et Arsiana, Sela, et Arecha.] Rectius, ut solet, Codex Regius, *Tolos. Vatic.* [ac Colbert.] *Sele et Aracha.* Ptolemaeus in

in Susianae situ ἄραϰϰα, σέλη nominat. In Rom. Edit. *Sele et Archa:* sed Augustana Editio Mariangeli, *Sele et Araca.* *Bochartus libri 4. Geographiae sacrae cap. 16. emendat, *et Tarsiana.** VALES.

Praestantior Oates, et Harax, et Meseus.] Quod in scriptis codicibus, ac praecipue in Pandectis Florentinis occurrit, ut finis unius vocabuli, et sequentis dictionis initium coalescant; id hoc loco evenisse non dubito. Itaque recte fecit Mariangelus Accursius, qui in Editione sua *Oroates* cudi iussit: sic enim Plinius eum vocat; Ptolemaeus et Marcianus ὀροάτιν. Iam qui Meseus ab Ammiano dicitur, is *Mosaeus* est Ptolemaeo: Marciano in periplo Susianae *Magaeus*. Mariangelus in Editione sua *Mogaeus* exhibet: sed vir ille totam hanc Persidis descriptionem non ex Ms. fide, sed ad Ptolemaei exemplaria castigasse videtur. VALES.

Et Harax.] Apud Ptolemaeum in situ Susianae χάραξ σπασίνου. μωσαίου ποταμοῦ ἐϰβολαί. εὐλαίου ποταμοῦ ἐϰβολαί. Ex quibus deceptus fuisse videtur Marcellinus, qui Characem pro fluvio accepit, cum sit nomen opidi satis celebris, quod in Tabula quoque Peutingerorum dicitur *Spasinu Charax:* cuius meminit Xiphilinus in Traiano, et Lucianus in Macrobiis. Atque in hac urbe genitum esse Dionysium, qui de situ orbis versibus scripsit, docet Plinius lib. 6. cap. 27. quem qui Alexandrinum vulgo vocant, ii minime quidem falluntur. Nam Characi prius Alexandriae nomen fuit, teste ibidem Plinio. Gravius errat Scaliger in Notis ad Eusebii Chronicum, qui eum Severi August. temporibus scripsisse contendit: idque unico Dionysii versiculo confecisse se existimat, qui habet:

Ῥώμην τιμήεσσαν ἐμῶν μέγαν οἶϰον ἀνάϰτων.

Sed eum versum de Caio et Lucio Caess. ab Augusto adoptatis intelligo. Nam et Plinius Dionysium Caio comitem in Orientem ituro, ab Augusto datum esse memorat. Sed versus illi Dionysii de Parthis:

Ἀλλ' ἔμπης ϰατὰ δῆριν ἀμαιμαϰέτους περ ἐόντας
Αὐσονίου βασιλῆος ἐπεπρήϋνεν ἀϰωϰή.

an de alio quam Augusto intelligi possunt? VALES. Quod de confusione Characis fluvii et oppidi notat, totum est ex suspicione Salmasii ad Solinum pag. 1194. GRON.

Arsiane, Sele et Archa.] Ptolemaeus: *Agra, Asia* (unde corruptum sine dubio *Arsiane) et Sela et Arecha*, unde *Areccaei campi* ap. Tibullum IV, 1, 142. (ubi tamen nunc Arectaei. vide ibi Heynium.) — Fluvii *Oroates* et *Harax* et *Meseus* (Moseus). Haec omnia debentur Salmasio ad Solinum p. 840. s. qui et in eo errasse dicit Ammianum, quod *Haracem* urbem in fluvium transformaverit. De hac urbe: *Charax Pasinu* vel *Spasinu* v. Mannert p. 421. de *Oroate* et *Mosaeo* fluviis p. 480. Mirum tamen, quod Ammianus maiora omisit flumina *Eulaeum* et *Pasitigrin*. Mannert p. 472. W.

Per arenosas angustias.] Intelligit τέναγος ἀμμῶδες, quod notatur a Ptolemaeo in Susianae descriptione: sed quod addit Ammianus his angustiis a Rubro prohiberi Caspium mare, non capio: ac fortasse Persicum pro Caspio scribendum est. VALES. An non manifeste illud ipsum significat, quod Pomponius Mela 1. 2? *Asia ex illo Oceano quem Indicum diximus Arabicum et Per-*

ſicum, ex Scythico Caſpium recipit; et ideo qua recipit, anguſtior. GRON.

27. *Hyrcano* Caſpio *mari.* W.

Aſiae reginam totius.] Codex Reg. et Flor. *cum Toloſ. Vatic.* [et Colbert.] et cum Editione Rom. et Auguſt. ſcriptum habent *regna totius.* Forte deeſt aliquod vocabulum; puta *Aſiae regna tenuiſſe totius.* VALES. Poſſis leviore modo *regiam* vel *regnatricem totius.* GRON. Ad ſtabiliendam lectionem vulgatam Erneſtio monente fortaſſe valet Ammiani locus 14, 11. ubi Nemeſis *regina* cauſſarum dicitur. W.

Aſſyriis duce Arbace *domitis.* W.

In Acropatenae.] Rectius Mariangeli Editio, *Atropatenae:* ſic enim Ptolemaeus, et Strabo eam provinciam vocat, et Stephanus de Urbibus: in Tabula Peutingerorum, et apud Plinium Atrapatene ſcribitur, corrupte: dicta eſt enim ἀπὸ τοῦ ἀτροπάτου ἡγεμόνος teſte Stephano: qui unus fuit e ſucceſſoribus Alexandri. VALES. Cf. Mannert v, 2. p. 118. et 142. W.

28. *Ad latitudinem nimiam extenduntur*] latum terrarum tractum tenent — *Zacra.* Polybius v, 44. *Zagron,* Strabo *Zagrius.* Mannert p. 123. *Orontes* hod. Alwend. Mannert p. 122. *Iaſonius.* Id. p. 125. Hi montes omnes brachia ſunt Tauri. W.

29. *Coronus mons*] proprie in Parthia. v. Mannert p. 105. *Frumentariis agris adfluunt et vinariis.* cf. Polybium x, 25. Mannert. p. 116. W.

30. *Fetus equarum, quos Niſaeos appellant.*] In caſtigatiſſimis Editionibus, Romanam dico, et Auguſtanam, et Roberti Stephani, *Neſaeos* reperi: neque aliter *Mſſ. codices Regius, Toloſ. Vatic.* [et Colbert.] praeferebant. Quid quod apud Graecos eamdem διττογραφίαν reperias? Sane Stephanus Byzantius, et Heſychius ac Arrianus νησαίους ἵππους appellant: neque aliter ſcribitur apud Dionem in Boryſthenitica, (Reisk. II. p. 93.) ubi de Magis Perſarum: ἐκεῖνοι δὲ τά τε ἄλλα δρῶσι κατὰ λόγους ἱεροὺς, καὶ δὴ τῷ διῒ τρέφουσιν ἅρμα νησαίων ἵππων. οἱ δὲ εἰσὶ κάλλιστοι καὶ μέγιστοι τῶν κατὰ τὴν ἀσίαν. τῷ δέ γε ἡλίῳ ἕνα ἵππον. Subdit deinde quaedam de illo Iovis quadriiugo curru ſatis recondita. Sane in omnibus expeditionibus hic Iovis currus cum equo Solis olim apud Perſas praeire ſolebat, ut teſtatur Herodotus lib. 7. c. 40. οπισθεν δὲ τούτων τῶν δέκα ἵππων ἅρμα διὸς ἱερὸν ἐπετέτακτο, τὸ ἵπποι μὲν εἷλκον λευκοὶ ὀκτώ. ὄπισθε δὲ τῶν ἵππων εἵπετο πεζῇ ἡνίοχος ἐχόμενος τῶν χαλινῶν. οὐδεὶς γὰρ ἐπὶ τοῦτον τὸν θρόνον ἀνθρώπων ἀναβαίνει. Sed et Q. Curtius lib. 3. c. 3. *Currum deinde Iovi ſacratum albentes vehebant equi; hos eximiae magnitudinis equus, quem Solis appellant, ſequebatur.* Idque inſtitutum a Cyro videtur: de quo vide Xenophontem lib. 8. de Inſtit. Cyri. Philoſtratus cap. xx. lib. primi de vita Apollonii: λευκὸν δὲ ἄρα ἵππον τῶν σφόδρα νισαίων καταθύειν ὁ βασιλεὺς ἔμελλε τῷ ἡλίῳ. VALES.

Fetus equarum nobilium — quos Niſaeos appellant.] Herodotus lib. VII. c. 40. Lucian. in lib. de Hiſtor. ſcrib. Syneſius Epiſt. 40. *Themiſtius Orat. 5. p. 72. et Orat. 2. Heliodor. Aethiop. lib. 9. pag. 437.* Euſtathius in Dionyſ. Alexand. Suidas in Νίσαιον. LINDENBR.

Nesaeos] alii fortasse rectius *Nisaeos*. Dicti a Nisaeis campis prope Caspias portas. Cf. Herodotus VII. 40. Strabo XI. p. 525. et 529. et quos laudat Brissonius de regno Persarum. p. 667. ss. E recentioribus vide Salmasium ad Solinum p. 842. Belin de Ballu ad Oppian. p. 245. Wernsdorf ad Himerium p. 237. Mannert p. 169. ss. — *Quibus ineuntes proelia viri vehi solent*; quod non omnino verum, quum solorum regum curribus iungerentur. W.

31. *Abundant aeque* sc. Atropateni *civitatibus*, quibus *Media* sc. maior dicta. — *Absolute*, plane, breviter. *Uberrimum est habitaculum Regum*, Atropatis et posterorum. W.

32. Occasionem hic arripit Ammianus; nonnulla inserendi de *Magis*, utinam veriora. *Magorum agri* et *villae* v. paullo post. De istis *agris* nihil, dum haec scribo, habeo compertum, nec Brissonius quidquam praebet. Ex aliis agris etiam decimas accepere. W.

Auctor amplissimus Plato Machagistiam.] Non reperitur, quantum memini, hoc verbi in Platone: videtur tamen innuere locum ex Alcibiade. LINDENBR.

Machagistiam.] Sic nusquam habet Plato, nec hac forma quidem, habere potest. Ἀγιστείαν novi, sed quid prima syllaba sibi velit, non exputo, nec placet τὸ X mutari in Γ. ut sit μαγαγιστεία. Reinelius adscripsit: *Magistiam*. W.

Divinorum incorruptissimum cultum.] Plato θεῶν θεραπείαν vocat in Alcibiade, et ex eo Apuleius in Apolog. Inde Apollon. Tyan. in Epist. Μάγος ὁ θεραπευτὴς τῶν θεῶν. Porphyrius de Abstinentia animal. pag. 57. Παρά γε μὲν τοῖς Πέρσαις οἱ περὶ τὸ θεῖον σοφοὶ, καὶ τούτου θεράποντες Μάγοι μὲν προσαγορεύονται. τοῦτο γὰρ δηλοῖ κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον ὁ Μάγος. LINDENBR.

Multa ex Chaldaeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres, deinde Hystaspes.] Accurate totam hanc rem narrat Agathias Hist. lib. II. Πέρσαις τοῖς νῦν τὰ μὲν πρότερον ἔθη σχεδόν τι ἅπαντα τηρεῖται ἀμέλει καὶ ἀνατέτραπται, ἀλλοίοις δέ τισι καὶ νόθοις νενοθευμένοις χρῶνται νομίμοις, ἐκ τῶν Ζωροάστρου τοῦ Ὁρμάσδεως διδαγμάτων κατακηληθέντες. Οὗτος δὲ ὁ Ζωροάδος, ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε τὴν ἀρχὴν, καὶ τοὺς νόμους ἔθετο, οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Πέρσαι δὲ αὐτὸν οἱ νῦν ἐπὶ Ὑστάσπεω οὕτω δή τι ἁπλῶς φασὶ γεγονέναι, ὡς λίαν ἀμφιγνοεῖσθαι καὶ οὐκ εἶναι μαθεῖν, πότερον Δαρείου πατὴρ, εἴτε καὶ ἄλλος οὗτος ὑπῆρχεν Ὑστάσπης· ἐφ' ὅτῳ δ' ἂν καὶ ἤνθησε χρόνῳ, ὑφηγητὴς αὐτοῖς ἐκεῖνος, καὶ καθηγεμὼν τῆς μαγικῆς γέγονεν ἁγιστείας, καὶ αὐτὰς δὴ τὰς προτέρας ἱερουργίας ἀμείψας, παμμιγεῖς τινας καὶ ποικίλας ἀνέθηκε δόξας. LINDENBR.

Bactrianus Zoroastres.] De hoc Magorum auctore mira produnt veteres. Persae quidem teste Dione in Borysthen. (T. II. Reisk. p. 93.) eum dicunt sapientiae ac iustitiae studio in montem nescio quem secessisse, ac deinde eum montem igne caelitus lapso conflagrasse; cumque is continue arderet, Regem una cum proximis adorandi causa eo accessisse: ac tum Zoroastrem repente ex flammis illaesum apparuisse benigno vultu, iubentem ut animo fidenti essent, ac certa sacrificia factitarent: eo enim in loco praesentes esse Deos. Eadem fere Suidas ac Georgius Cedrenus de Zoroastre produnt, eum scilicet, uti a Diis immortalibus precatus

fuerat, fulmine arsisse, cum Persis prius mandavisset, ut cineres suos colerent ac servarent, tamquam mansuri penes eos imperii pignus; *Paullo aliter Clemens Rom. in Recognitionibus homilia IX.* De Zoroastris antro Porphyrius ex Eubulo in antro Nympharum scribit. Quibus accedit Gregorius Turon. lib. I. Hist. Francorum his verbis: *Primogenitus Cham filii Noe fuit Chus: hic ad Persas transiit, quem Persae vocitavere Zoroastrem, id est viventem stellam. Ab hoc etiam ignem adorare consueti, ipsum divinitus igne consumptum, ut Deum colunt.* Plures autem fuere Zoroastres, ut satis constat: sed omnium antiquissimus fuit Bactrianus, quippe Nini Assyriorum Regis aequalis, qui bellum inferente Nino non armis tantum, sed et magicis artibus sese tutatus est, ut refert Arnobius in lib. I. et Iustinus. Hunc Semiramis Assyriorum Regina bello superavit, ut docet Theon in Progymnasm. cap. περὶ συγκρίσεως, οὐ γὰρ εἰ τόμυρις κρείσσων ἐστὶ κύρου, ἢ καὶ μὰ δία σεμίραμις ζωροάστρου τοῦ βακτρίου, ἤδη συγχωρητέον τὸ θῆλυ τοῦ ἄῤῥενος ἀνδρειότερον εἶναι. Alter fuit Pamphylius genere, Armenii filius, quem Hera vocat Plato lib. X. de Rep. ut scribit Clemens Alexandr. lib. 5. Strom. Arnobius lib. I. ait hunc familiarem fuisse Cyro, ex Ctesia lib. I. Histor. *Age nunc veniat quaeso per igneam zonam Magus interiori ab orbe Zoroastres, Hermippo ut assentiamur auctori, Bactrianus: et ille conveniat, cuius Ctesias res gestas Historiarum exponit in primo, Armenius Zostriani nepos, et familiaris Pamphylus Cyri.* Ubi notandum est Armenium dici ex Latinorum more pro Armenii filio, τὸν ἀρμενίου. Sed in Arnobio suspectum habeo nomen Cyri. Nam cum dicat Ctesiam lib. I. Hist. huius Magi mentionem fecisse, certum autem sit Ctesiam libris sex prioribus de Assyriorum ac Medorum rebus scripsisse, ac in septimo libro res Persicas aggressum: quomodo in libro I. Cyri meminisse potuit Ctesias, non video. Itaque *Nini* fortasse in Arnobio legendum est. Fuit et Zoroastres Proconnesius, paullo anterior Xerxis temporibus, teste Plinio in lib. 30. c. 2. Hunc vero qui Magiae Persis auctor fuit, Oromazis filium vocat Plato in Alcibiade I. VALES. De hoc Arnobii loco plura Io. Marshamus lib. I. Philosophiae Orientalis. GRONOV.

Hystaspes Rex.] Falsum est *Hystaspem* Darii patrem Regem fuisse, neque id refutationem meretur. Ceterum quod hoc loco Marcellinus *Hystaspi* tribuit, id Dario eius filio tribuitur ab aliis. Hic enim sepulcro suo inter cetera id etiam inscripsisse fertur, quod Magorum Magister fuisset, ut narrat Porphyrius lib. 4. περὶ ἀποχῆς. *Alii tamen Hystaspem hunc Magiae doctorem Hystaspe Darii patre multo vetustiorem faciunt, teste Agathia in l. 2. Lactantius in libri 7. cap. 15. *Hydaspen* vocat *antiquissimum Medorum Regem:* corrupte pro *Hystaspen:* ut monuit Canterus in libro 2. Variarum cap. 14. Hystaspis enim Magi meminit Iustinus in Apol. Clemens in 9. Strom.* VALES. Cf. *Walchii Commentatt. de Hystaspe, eiusque vaticiniis ap. Patres* in *Commentatt. Soc. Reg. Goetting.* T. II. p. 3—18. W.

33. *Brachmanorum*] Hoc novum, nam alii, v. c. Diogenes Laertius Prooem. VI. a Gymnosophistis Zoroastrem profecisse tradunt. W.

34. *Una eademque prosapia*] Non igitur ordo tantum populi Persici fuere, sed nati sacerdotes, quorum disciplina et dignitas a

patribus ad filios propagaretur, quod et apud Aegyptios, Chaldaeos et Indos ita fuisse accepimus. W.

Feruntque, si iustum est credi, etiam ignem caelitus lapsum] Vid. ampliss. viri Barnabae Brissonii Comment. de Reg. Persar. lib. II. LINDENBR.

[*Ferunt ignem caelitus lapsum, apud se sempit. foc. custodiri.*] Q. Curtius in libro III. c. 3. *ignem* memorat, *quem Persae sacrum et aeternum vocant.* Et in libro 10. Historiae Tripertitae capite 39. *πυρεῖα vocant Persae templa, in quibus perpetuum ignem servant.* Scriptores rerum Heraclii Aug. tradunt, *in civitate Thebarma* non longe a Gazaca urbe *templum fuisse ignis ac errorem prunarum.* Lege Theophanem et Cedrenum in Heraclio A. et Historiae Miscellae librum XVIII.] VALES.

35. *Huius originis*] „proprie horum Magorum illius originis. Certe *origines* dicuntur de hominibus, qua auctoribus v. c. populorum. Apud Livium 38, 39. *originum memoria* pro *Iliensium memoria* dicitur. Similiter Tacitus A. 4, 9. vid. VALES. ad Amm. 15. 9." Sic Ernesti. W.

Persicae potestates] Reges. W.

Eratque piaculum aras adire vel hostiam, etc.] Herodotus lib. I. c. 132. ἄνευ γὰρ δὴ Μάγου οὔ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι. Vid. Brisson. de Regn. Persar. lib. II. LINDENBR.

36. *Ex hoc Magorum semine septem post mortem Cambys.*] Totidem Magos nominat etiam Val. Maximus lib. IX. cap. 2. Verior tamen opinio, duos tantum fuisse: sed qui in necem eorum coniuraverant, Persas septem. Herodotus lib. III. c. 70. Iustinus lib. I. c. 9. Curtius lib. IV. c. 12. Florus lib. III. cap. 5. LINDENBR. Post Anquetilium Perronum de Zoroastre longe veriora edocti sumus ab *Meinersio* in Commentatt. Soc. Reg. Goett. T. VIII. et de religionum Zoroastricarum ap. veteres gentes vestigiis in Commentatt. Vol. XI. De Magia omnino exposuit *Tiedemann de quaestione, quae fuerit artium magicarum origo* etc. Marb. 787. cf. Gibbonum P. 2. p. 9. ss. et *Heeren Ideen über Politik u. s. w. der alten Völker* Th. II. S. 400. ss. W.

37. *Oleum conficitur Medicum.*] Μηδείας ἔλαιον. Procopius Gothicor. lib. IV. Ἀγγεῖα θείου τε καὶ ἀσφάλτου ἐμπλησάμενοι, καὶ φαρμάκου, ὅπερ Μῆδοι μὲν νάφθαν καλοῦσιν, ἕλληνες δὲ Μηδείας ἔλαιον. LINDENBR.

Oleum Medicum] Alii etiam vocant oleum *Medeae*, de quo vide Schneider. ad Nicandri Alexipharm. p. 155. W.

Si aqua voluerit abluere quisquam.] Est certe quod de hac lectione quis dubitet, quum Solinus dicat, *hoc ad incendium excitatum si obruere aqua gestias, ardet magis.* Quem quum describat et alibi Ammianus, inde Salmasius legebat hoc loco *si aqua voluerit obruere quisquam,* ad Solinum pag. 241. (p. m. 180. W.) GRON.

38. *Oleum usus communis* arborum proventum *herba quadam infectum* depravatum *condiunt, et coalescens durant* spissant *ex materia venae* fontis, scaturiginis *naturalis, similis oleo crassiori,* Naphthae (Neft.) Cf. Salmas. ad Solin. p. 172. W.

39. *Zombis et Patigra, et Gazaca.*] Ζομβὶς πόλις τῆς μηδίας Stephano. Eidem γάζακα πόλις μεγίστη τῆς μηδίας: eius

meminit Ptolemaeus. Pro *Patigra* in omnibus MSS. *Reg. Tol. Vat.* [Colb.] est *Patigran:* forte *Patigrana,* Ptolemaeo τιγράνα. [Quae Ammiano *Gazaca* est, γαζακὸν dicitur Cedreno, in rebus Heraclii Augusti; Κάνζακα in Chronico Alexandrino; *Gazacensium civitas* in libro XVIII. Historiae Miscellae.] VALES.

Gazaca] Sic et Ptolemaeus, Strabo autem p. 794. et Plinius v, 13. *Gaza.* Metropolis erat Atropatenes. Mannert v, 2. 145. — *Heraclia.* Strabo XI. p. 785. in regione Rhagiana ponit, quae tamen in medio Mediae sita erat. Mannert p. 179. W.

Arsacia et Europis.] Strabo lib. XI. p. 524. Almel. Europum et Arsaciam eamdem esse ait, cui consentit Stephanus. VALES.

Cyropolis] de qua vide Salmas. ad Solin. p. 840. et Mannert p. 133. — *Ecbatana,* haec vero celeberrima totius Mediae, hod. *Hamodan,* de qua inde ab Herodoto I, 98. innumeri egere et historici et geographi. Copiose de ea exponit Mannert p. 159. ss. — *Syromedorum.* Syromedia ea pars Mediae, quae Persiae praetenditur. W.

40 *Choaspes et Gyndes.*] Hi fluvii nil videntur hic convenire. Nam *Gyndes* Dahas Ariosque disterminat, teste Tacito XI. c. 10. Vide Herodotum. *Choaspes* tamen e Media in Tigrim influit, teste Plinio 6. libro. VALES.

Choaspes] idem qui *Eulaeus.* In Media ortus, Susianam transcurrit atque in sinum Persicum exoneratur. — *Gyndes* est Assyriae, non Mediae. Occurrit quidem in nostra regione ap. Tacitum Annal. XI, 10. ubi tamen meliores libri *Sindis.* vide Mannert p. 431. et 433. W.

Amardus] Ptolemaeo μάρδος levi discrimine: sic Mardi eidem ἄμαρδοι dicuntur. In Regio Codice *Arnardur.* In Edit. Rom. *Arriardus,* [ut et in Colbert. codice] ac Tolos.* VALES. Cf. Mannert p. 133. et de *Charinda* p. 140. W.

Cambyses et Cyrus, cui magno et spatioso.] Vid. Strabo lib. XI. p. 500. Almel. Pompon. Mela lib. III. cap. V. LINDENBR. Mox video patrem notasse ex Vat. *ut ipsa eque ferebatur,* pro *aeque.* GRONOV.

Cambyses et Cyrus] qui fortasse nunquam exstiterunt, licet Ammianus Cyrum in expeditione Scythica flumini istius tractus nomen suum dedisse tradat. vide Mannert p. 131. W.

41 *Minutis frugibus*] λεπτοῖς καρποῖς, pomis et leguminibus. Cf. Salmas. ad Solin. p. 208. *Amnes* in quibus Ammianus nil nisi Ptolemaeum coecum ducem secutus est. W.

Vatrachites, Rogomanis] In MSS. Fl. et Reg. *Vat. Tolos.* et in Editione Rom. *Rogomanius,* quod placet: Ptolemaeo ῥογομάνιος in genitivo. [In Ms. Colbert. *Ragomanius.*] Apud Marcianum (non illum Heracleotam, qui περιήγησιν versu comico scripsit ad Nicomedem Regem Bithyniae, sed alterum recentiorem, qui Epitomen Artemidori Ephesii duobus libris scripserat, teste Stephano in μαζάκη: cuius Epitomes hodie dumtaxat Epitome restat) apud hunc Marcianum inquam ῥογομανίας ποταμοῦ scribitur. *Vatrachites* quis sit, obscurum est [qui in Codice Colbert. *Vatradites* scribitur.] VALES.

Vatrachites] corrupto forsitan nomine, quem alii Oroatin appellant; verius tamen *Arosis,* in finibus Susianae, totius regionis ma-

ximus. vide Mannert. p. 538. — *Rogomanis.* Sic Ptolemaeus, rectius *Rogonis* Nearchi. p. 537. et 513. — *Brisoana,* ap. Arrian. Ind. 39, 7. Brizana. Mannert. ib. — *Bagrada,* Id. p. 533. W.

42. *Persepolis*] quam ab Alexandro M funditus deletam plures post Curtium falso crediderunt. Ruinae eius etiamnum exstant splendidissimae, Tschilminar (quadraginta columnae) de quibus post Chardinum, Niebuhrium, Herderum, uti mihi, ita et Mannerto subtilissime egisse videtur *Heerenius* in *Ideen über die Politik etc. d. vornehmsten Völker d. alten Welt Th. II.* p. 180. ss. cf. tamen Mannertum ipsum p. 512. ss. W.

Obroatis.] In MSS. Flor. *Tolos. Vat.* [Colbert.] et Reg. *Habraatis;* Ptolemaeo ὀβϱοάτις. LINDENBR.

Ardea — Obroatis — Tragonice] Has quo referam, non habeo, nisi Ardeam mutilatum et corruptum nomen esse velis pro *Pasargada,* quam urbem a Persepoli secundam Ammianus omittere non debebat. W.

Tabiana, Fara, et Alexandria.] Pro *Tabiana* in MSS. Flor. et Reg. *Tolos. Vatic.* [ac Colbert.] *Cadiana* legitur. Ptolemaeo ταβιάνα: νῆσοι δὲ παϱάκεινται τῇ πεϱσίδι ταβίανα· σῶφϑα ἀλεξάνδϱου ἡ καὶ ἀϱακία. Marcianus, in periplo Persidis duas quoque memorat insulas: alteram σῶφαϑ, alteram νῆσος ἀλεξάνδϱου. Araciam memorat et Plinius. VALES. In quibus parum sane est, quod non ex Salmasio didicerimus ad Solinum pag. 1182. (p. m. 833. W.) etsi tandem nimium illic mutet. Sed et in iisdem Exercitationibus pag. 241. pro sequente *Artacana* vult *Astaca,* quum tamen Artacoana ex Arriano, Artacana ex aliis circa illas partes sit satis nota, etsi de hoc loco postea. GRONOV. Salmasius ad Solinum p. 833. totum locum sic constituit ex ipso Ptolemaeo: *Tabiana, Sophtha, Aracia, quae et Alexandri.* Cf. et Mannert p. 540. W.

43. *Choatres fluvius.*] Nullus eius nominis fl. quod sciam, memoratur apud Parthos. Est quidem *Choatres* mons in Parthia celebris, *Choatras* teste Solino cap. 41. Ptolemaeo et Orosio παϱχοάτϱης; Straboni παϱαχοάτϱας. Ceterum in MSS. Reg. *Tol. Vat.* [Colbert.] et in Editione Rom. *Choadres* legitur. VALES.

Choatres.] Curtius VI, 4. habet *Zioberin,* qui alii deinde miscetur, *Rhidago.* Eundem Diodorus Sic. XVII, 75. nominat *Stiboeten.* Fortasse igitur, quae est coniectura Mannerti p. 106. ubi uno alveo incedere coeperunt, uno Choatris nomine appellati sunt. W.

Genonia, Moesia, Charax.] Ex MSS. Fl. *Tol. Vat.* [Colbert.] et Reg. et Mar. Editione *Moesia* supplevimus: quod firmat Ptolemaeus σινουνία, μυσία. χάϱαξ. In Editione Romana legebatur *Genoniam Charax.* VALES.

Charax] vide Mannert p. 112. *Apamia* a Graecis condita. Strabo p. 783. 796. Mannert p. 111. — *Artacana.* Ptolemaeo debetur. Mannert p. 114. — *Hecatompylos,* urbs primaria, Arsacis regia, nomen accepit a viarum multitudine, undique hic concurrentium — *stadia quadraginta et mille,* de quibus vide Mannert p. 107. 109. W.

44. *Feri sunt illic habitatores pagorum.*] De Getis similia Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Feri sunt et ad mortem paratissimi, Getae utique.* LINDENBR.

Fortuita sua *morte* cf. XXII, 15. XXXI, 2. *Degeneres* Parthico nomine indignos. W.

45. *Arabes beati*] Arabiae felicis (hod. Yemen) hoc loco memorandae quas caussas habuerit Ammianus, non satis intelligo, quum ad Persiam non pertineat nec in supra nominatis eius partibus numeretur. Nisi forte satis ei caussae fuit Ptolemaei auctoritas, apud quem idem fere ordo. W.

46. *Densa emporia*] Haec novimus ex Arriani periplo maris Erythraei. Cf. Gothofred. ad Philostorgium p. 108. W.

47. *Geapolim.*] Ms. *Hierapolim.* Sed apud Ptolemaeum in Descriptione Arabiae Felicis recensentur Γαιάπολις, Νάσκος μητρόπολις, Βάραβα μητρόπολις, Μαίφα μητρόπολις. LINDENBR.

Geapolin.] In Mss. *Hierapolin* legitur, et in Editione Rom. et Mar. Ptolemaeo in maritimis opidis Arabiae Felicis γεραπόλις. Non displicet tamen γέα πόλις. Stephanus: γέα πόλις πλησίον πετρῶν ἐν ἀραβίᾳ. ἐθνικὸν γεῖος. ἐν πέτραις δ' ἐπιχωριάζει. κύριον ὄνομα γέσιος, ὅθεν ἦν ὁ περιφανὴς τῶν ἰατρῶν σοφιστὴς ἴσως ἐντεῦθεν κεκλημένος. lege ὁ περιφανέστατος ἰατροσοφιστής. ex Suida in γέσιος. sed haec longe differt ab ea de qua hic sermo est. Est enim hic sermo de Arabia Eudaemone. Ptolemaeus agnoscit γαῖα πόλις. VALES.

Gea-polis] Fortasse est *Gerra*. Mannert VI, 2. 147. — *Nascos* Plin. VI. 28. Nescae. *Baraba*, rectius *Maraba*, Sabaeorum metropolis. *Mannert* p. 80. *Nagara*, metropolis Iobaritarum. W.

Mephram.] Ptolemaeo μαῖφα μητρόπολις. In Arabia quoque Petraea *Mepha* castellum fuit, ut est in Notitia Imperii Romani: sed in Codice *Vatic.* [Colbert.] ac Regio, et Rom. Editione legitur *Mephre.* VALES.

Taphron.] Ms. *Taphra.* Stephanus *Tarphara* videtur nominare, Τάρφαρα, οὐδετέρως, πόλις τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. LINDENBR.

Taphron.] In Ms. Reg. *Tolos.* [Colbert.] et Flor. *Taphra.* videtur esse quae Ptolemaeo σάπφαρα: Stephano τάρφαρα in τάρφαρα et in v. ἀδάνα. Editio quoque Rom. habet *Taphra.* VALES.

Taphra], metropolis Homeritarum. Ptolem. Sapphar, Stephanus Tarphara. v. *Gothofredus* ad Philostorgium p. 106. et Mannert p. 90. W.

Dioscuriada.] In Reg. *Vat. Tol.* [Colbert.] edit. et Rom. Edit. est *Dioscurida.* Intelligitur forte ἡ διοσκορίδου urbs et insula in Arabia Felice, teste Ptolemaeo. Mox pro *Turgana* apud Ptolemaeum est Ὀργάνα, ἐν ᾗ ἱερὸν σαράπιδος. Neque aliter eam insulam vocat Arrianus in Indicis. VALES.

Dioscurias] insula maris Erythraei, quae sine dubio eiusdem nominis urbem habuit. *Mannert* p. 124. *Turgana* Ptolemaeo Organa, hodie Ormuz. Mannert p. 134. W.

48. *Carmania maior* Kerman. W.

Fructuariis arboreisque fetibus culta.] Sic iterum paullo post, *arborum fetus.* L. 1. Cod. Theod. De censitoribus: *Feracium ramorum fetus hebetaverit.* *L. C. Theod. de feriis. Plin. lib. 4. cap. 12. *Fetus arborum de corpore.* Ovid. Met. lib. 10. v. 664.

— — *De tribus unum*
Fetibus arboreis proles Neptunia misit.

In Catalect. pag. 176. *Vivas nitentes atque fetus arboris.* Novatianus de cibis Iudaicis: *Cibus primus hominibus solus arborum fuit fetus et fructus.* Cyprian. ad Demetrianum: *Arbores fetibus autumno fecundae sunt.* Columell. de R. Rustica 9. c. 1. *Terrenis fetibus et arboreis abundant.* Virgil. Bucol. * Cassiodorus Var. lib. 1. Epist. 12. — *Fetus arborei pullularunt.* Lib. 1. Epist. 35. *Abortivos messium fetus non tam edidit, quam imperfecta ubertate proiecit.* Eodem modo de mori arboris fructu Ovidius Metamorph. lib. IV. v. 159.

— — *Pullosque et luctibus aptos*
Semper habet fetus. LINDENBR.

Cespitis ubere] soli ubertate XX, 11. XXXI, 3. W.

49. *Sagareus et Saganis.*] Ptolemaeo *Saganus.* De *Sagareo* nil compertum habeo, nisi is sit κάρεος, ibidem a Ptolemaeo positus. VALES.

Sagareus, Saganis et Hydriacus.] Ptolemaeus habet *Saganum, Salarum — Caudriacem.* W.

Carmana] hod. Khirman, vel Shirdjan. Mannert. V, 2, 66. W.

Ortopana.] Ms. *Portosphana.* ἴσ. *Portopana.* Ptolemaeus pag. 150. πόλεις δέ εἰσιν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ κῶμαι μεσόγειοι, αἵδε — Ἄξιμα, Πορτόπανα, Περσέπολις. LINDENBR.

Portospana] Videtur nunc esse *Terpez.* Mannert I. l. p. 66. *Alexandriam* nominat etiam Ptolemaeus et Plinius. Ibi nunc Hormoz. Idem p. 65. W.

Hermupolis.] In Reg. *Tolos.* [Colbert.] et Rom. *Hermopolis.* Ea videtur esse, quae a Ptolemaeo ἁρμουζα πόλις. Porro quae Portospana hic dicitur, apud Ptolemaeum est πορτοσπάνα, non πορτοπάνα, ut Lindenbrogius dixit. VALES.

50. *Glaebae maximae auro micantes.*] Restituimus hunc locum ex coniectura Cl. Salmasii, [ad Solinum p. 210. (p. m. 148. W.)] cui codex Reg. [et Colbert.] et Editio Rom. suffragantur. VALES.

Glebae macie internecante sementes] ob aridum solum intermoriuntur coniecta semina. Cf. tamen Strabo XI. p. 509. Almel. W.

Quae cuiusmodi solent capi commentis.] Quo astu tigres a venatoribus capi soleant, docet Pomponius Mela lib. 3. cap. 5. Plinius lib. 8. cap. 18. ac Solinus cap. 21. quibus accedit Claudianus lib. 3. de raptu Proserpinae v. 263. ss.

Arduus Hyrcana quatitur sic matre Niphates,
Cuius Achaemenio Regi ludibria natos
Avexit tremebundus eques. Furit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Dispergit maculis, iamiamque haustura profundo
Ore virum, vitreae tardatur imagine formae.

Id est solo occursu maris retardatur, cuius subsidio raptores evadunt. Idem scribit Philostratus lib. 2. cap. 7. Valerius Argon. lib. 1. et lib. 6. v. 144. ubi de laxamatis:

Iaxamatas venatus alit: nec clarior ullis
Arctos equis. Abeunt Hypanim, fragilemque per undam,
Tigridis aut saevae profugi cum prole leaenae:
Moestaque suspectae mater stupet aggere ripae.

Sunt et alii complures modi, quibus tigres in Oriente capi solent: inter quos hic refertur a Petro Teixera lib. I. Relationis de Regibus Persarum, cap. 29. Venatores brachium laevum laminis ferreis ad cubitum usque accurate contegunt, dextro pugionem aut venabulum acutissimum praeferunt: qui ubi primum tigrem adspexere, brachium iis sinistrum ad morsum offerunt: quod cum illa apprehendit, illi e vestigio pugione in ventrem immisso feram conficiunt. Idem Teixera tigrem ait, licet sit ferocissima, tardam tamen nec paris ac ceteras feras bestias velocitatis esse: quare ceteras animantes eius impetum facillime fuga evadere: quod si ita est, quaecumque Auctores supra allati de tigrium venatu scripsere, longe a vero abesse oportet. *Aliud fraudis genus ad capiendos tigrium fetus refert Ambrosius in libro 6. Hexaemeron capite 4. *Ubi se contiguum viderit, sphaeram de vitro proiicit. At illa imagine sui luditur, et sobolem putans, revocat impetum, colligere fetum desiderans*, et reliqua quae ibi vide. Hinc igitur explicandi sunt Claudiani versus, quos paullo ante retuli.* VALES.

51. *Marinis mercibus*] Per Caspias enim portas ex Parthia huc commeabant mercatores. W.

52. *Oxus* (Harrat) Mannert p. 449. W.

Socunda et Saramanna.] Ptolemaeo σαραμάννη πόλις. σωκανάα πόλις. Straboni lib. XI. p. 508. Almel. σαμαριανὴ in Hyrcania corrupte, ut opinor. In Reg. Ms. erat *Soconda*, [ut et in Colbert.] VALES.

Azmornam et Solen.] In Reg. est *Amorna et Solen.* Ptolemaeo ἀμάρουα. Ὑρκανία μητρόπ. σάλη. ἄσμουρα. In Editione Rom. est *Azinorna:* [in Ms. Colbert. *Azmorna.*] VALES.

Socunda, Saramanna, Azmorna et *Sole*, inania sunt, ut verbis utar Cellarii in Orbe antiquo T. II. p. 826. nomina sine memoria historiarum. cf. tamen *Mannert* Th. IV. *Norden* p. 434. ff. W.

53. *Abii*] Hos interserit Ammianus, ut Homeri sedulum lectorem sese probet. *Calcare*, contemnere. W.

Ut Homerus.] Statim initio Iliad. XIII. (v. 5.) LINDENBR.

54. *Antiochia*] ab Antiocho, Seleuci filio, condita. Cf. Salmas. ad Solin. p. 691. — *Nisea.* hod. *Herat.* Mannert. V. 444. ff. W.

55. [*Arsaci formidabiles Reges.*] Iustinus in libro XLI. Bactrianorum Regnum paullo ante Parthicum a Diodoto constitutum esse dicit, idque *opulentissimum mille urbium imperium* appellat c. I. et a Parthis post multa proelia tandem subactum esse tradit.] VALES.

56. *Humi* regiones *gignentium* pecudum, cf. infra §. 68. *fertiles.* Ernesti. W.

Cameli a Mithridate exinde perducti, et primitus in obsidione Cyzicena Rom. visi.] Camelos ante Mithridatem debellatum Romae non visos etiam C. Sallustii fuit opinio: quam ta-

men Plutarchus reprehendit in Vita Luculli c. 11. Σαλλουστίου δὲ θαυμάζω τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντος, εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκιπίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἔναγχος πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ μεμαχημένους, ἐγνωκέναι κάμηλον. LINDENBR. Cf. Livius XXXVII, 40. W.

57. *Bactrianis obediunt plures, quas exsuperant Tochari.*] Antea edebatur, *quae arva plana arant:* idque ex commento Castelli. In Reg. Mſ. *Tolos.* [ac Colbert.] et in Editione Rom. legitur, *quas exiuperant chari.* *In Vatic. *quas exsuperant chari:** ex quo veram lectionem elicuimus, adiuvante Ptolemaeo, cuius haec sunt verba in Bactrianae descriptione: κατέχουσι δὲ τῆς βακτριανῆς τὰ μὲν ἀρκτικὰ ζαριάσπαι· ὑπὸ δὲ τοὺς ζαριάσπας τόχαροι, μέγα ἔθνος. De his loquitur et Dionysius de situ orbis, et Plinius. Male apud Strabonem lib. XI. τάχαροι dicuntur. VALES.

Orchomanes.] In Reg. est *Orgomanes.* In Aug. Editione *Dargamanes.* Ptolemaeo δαργομάνης. In Editione Rom. *Orchamones,* [in Colbert. *Orchomanes.*] VALES.

58. *Cathra et Charte.*] In Reg. *Chatra et Carthe.* In Augustana Editione *Charrachatra*, Ptolemaeo (rectius. W.) χατραχάρτα. In Editione Romana *Chatra et Charte,* [ut in Mſ. Colbertino] *et in Tolosano.* VALES.

Alicodra, et Astacia, et Menapila.] In Editione Aug. est *Astacana*: Ptolemaeo ἀλίχορδα, ἀστάκανα, μενάπια. VALES.

Bactra] cf. Mannert p. 447—458. W.

59. *Sub imis montium pedibus.*] Sic distinxi hunc locum, ut et auctoritas Regii Cod. *Tolos.* [et Colbert.] et ratio ipsa suadebat: hinc enim orditur Ammianus descriptionem Sogdianae. Desunt autem hic nonnulla, quae sic suppleri possunt: *Hinc Sogdiani agunt sub imis montium pedibus, quos app. Sogdios.* VALES.

Inter quos amnes duo fluunt.] Si verum est haec ex Ptolemaeo esse descripta, ut verisimillimum est; multa hic Ammianus peccavit. Neque enim Ptolemaeus dicit duos amnes interfluere inter montes Sogdios, sed potius Sogdios montes protendi inter duos amnes, Oxum sc. et Iaxartem: neque Oxiam paludem a Dyma ait effici, sed ab nescio quo innominato fluvio. Postremo nec Sogdianam totam suppositam esse Sogdiis montibus dicit, sed exiguam eius partem. VALES. Extremum hoc aberrationis crimen non est Ammiani, sed ipsius Valesii, qui ita supplere Ammianum voluit, ut huic vitio esset propinquus. Quem quum nesciamus, quomodo scripserit; utique temperemus palam vitiose supplere. GRON.

Araxates et Dymas.] Ptolemaeus *Dymum* vocat. Ὀνομάζεται ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν Δύμος. Et post: ὁ δὲ ἕτερος Βασκάτις. LINDENBR.

Araxates] Corruptum sine dubio pro *Iaxartes.* W.

Alexandria] Duas huius nominis habet Ptolem. *Oxianam* et ultimam. W.

Tribatra et Drepsa.] Mſ. *Crescata et Areta ipsa metrop.* ie. *Crescata et Drepsa.* Ptolem. Κυρεσχάτα. Verius tamen puto, *Trybactra et Drepsa.* Ptolemaeus pag. 160. Τρύβακτρα, Ἀλε-

ξάνδρεια, Ὠξιανή, Ἰνδικομορδάνα, Δρέψα μητρόπολις, Ἀλεξάνδρεια ἐσχάτη. LINDENBR.

Tribatra.] In Mſ. Flor. *Toloſ. Vatic.* [Colbert.] et Reg. *Creſcata* legitur, nec ſecus in Editione Rom. ſed Mariangeli Editio ex coniectura, ut opinari datur, *Cyreſchata* praefert: quod ſequi placet ex auctoritate Ptolemaei. Haec et κύρα ſimpliciter dicta eſt. Strabo lib. XI. p. 517. Alm. μαράκανδα δὲ τῆς σογδιανῆς, καὶ τὰ Κύρα ἔσχατον ὂν Κύρου κτίσμα ἐπὶ τῷ ἰαξάρτῃ ποταμῷ, ὅπερ ἦν ὅριον τῆς περσῶν ἀρχῆς. Apud Stephanum legitur. Κύρου πόλις, ἢ καὶ κυρέσχατα καλεῖται. Ab eadem cauſa dicta urbs eſt ἀλεξανδρεσχάτη apud Appianum in Syriacis. Ptolemaeo ἀλεξάνδρου εσχατον. [Pro *Drepſa* Colbert. *Areta ipſa* habet.] VALES. Adde et Salmaſium in Solinianis pag. 791. GRON.

Cyreſchata aliis *Cyropolis* ab Alexandro M. deſtructa, Arrian. IV, 1. Cf. Salmaſ. ad Solin. p. 840. — *Drepſa.* cf. Mannert. p. 459—469. Hiſtoriam Bactrianorum, Hyrcanorum et Sogdianorum idem p. 470. ſſ. W.

60. *Squalentia.*] aſpera ſilvis et paludibus. cf. XV, 4. *Solo pecori fructuoſa.* Intelligi poſſunt loca, quorum ſolum pecori aptum: fortaſſe tamen *ſolo* inſolentior dativus eſt, pro ſoli. W.

Aſcanimia mons et Comedus.] Mariangeli Editio ad Ptolemaei codices caſtigata habet *Aſcatanca.* Ptolemaeo enim eſt ἀσκατάγκας. Comedum autem montem ipſum vocari Ptolemaeus non dicit, ſed tantum regionem dici κομηδῶν ὀρεινήν, a Comedis ſcilicet incolis. VALES.

Mercatoribus pervium ad Seras.] Neque id Ptolemaeus diſtincte dicit. VALES.

Iter mercatoribus pervium e Bactriana per Sogdianam usque ad fontes Iaxartis fluvii. Mannert p. 479. W.

61. *Defectus*] cf. infra. *et crepidines* portas et margines, inclinationes *montium Imavorum* (Altai et Chaltai) Mannert IV. p. 482. et *Tapuriorum* p. 485. W.

Agentes quodam in ſeceſſu] in angulum quaſi orbis habitabilis ſepoſiti. W.

62. *Ut Iaxartae ſunt.*] Ptolem. Ἰαξάρται μέγα ἔθνος, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν, μέχρι τῆς πρὸς τοῖς ταπούροις ὄρεσιν ἐπιστροφῆς. Vid. Strab. Plin. Avien. LINDENBR. *Iaxartae* fluvii Iaxartis (Syr) accolae. W.

Homerus in hoc verſu] Homerus Iliad. ν. 5. quo verſu etiam Strabo utitur, de iisdem populis agens lib. VII. p. 396. Almel. LINDENBR.

63. *Roemnus, et Iaxartes, et Talicus.*] In Mar. Editione legitur *Rhymmus et Daicus,* ex Ptolemaeo, ut apparet. Nam ſcripti codices nihil variant. Sed vulgatam lectionem equidem tueri malim: praeſertim cum ſciam, υ et οι litteras eſſe permutabiles: cuius affinitatis infinita propemodum legentibus exempla occurrunt. Hinc Moeſiam Latini dixere, quae Graecis eſt μυσία. In Lexico etiam Suidae Mſ. Bibliothecae Regiae, ante literam Υ obſervavi poſitam fuiſſe οι. quod tamen in editis minime obſervatur. In ſingulis quoque litteris is ordo ſervatur in Editionibus quoque vulgaribus Suidae, ut οι ante litteram υ proxime collocetur. [Hunc fluvium, quem Ammianus Roemnum vocat, Ptole-

maeus Rhymmum, vel potius Rhymnum, Plinii aetate Rymnum dictum esse non dubito. Ce e eius accolae fluminis *Rhymnici* ab eo nuncupantur, et inter Scytharum gentes numerantur in capite XVII. libri VI.] VALES.

Roemnus (Rymnus) et mons (Ural) et fluvius (Cjasuri) Mannert. p. 483. 84. W.

Talicus.] Ptolemaeo δάϊκος ποταμοῦ. Ammiano * *Talicus* pro *Taicus* aut* *Daicus*, eo more quo Rogomanius supra, et Arcadius, et Thespanius et similia multa: cum Daix (cf. Mannert l. c. W.) regulariter dicere debuisset. [Δάϊχ Menandro vocatur in Excerptis legationum pag. 109.] VALES.

Cauriana.] In Reg. *Vat. Tolos.* [et Colbert.] *Chauriana* rectius. Apud Ptolemaeum enim est χαυράνα: et quae *Saga*, ea σοῖτα apud Ptolemaeum. Unde opinari datur σοῖγα fuisse scriptum in exemplari, quo usus est Marcellinus: quod quidem corruptum fuisse satis apparet. VALES. Ptolemaei ipsius diligentiam in describendis his regionibus magnopere laudat Mannertus p. 482. W.

64. *Contra Orientalem plagam in orbis speciem consertae celsorum aggerum summitates ambiunt Seras*.] Quibus verbis sine dubio *murum Sinensem* celeberrimum significari iam olim coniecerat Gisb. Cuperus in literis ad Basnagium. v. Lettres de Cuper p. 401. atque idem placere praestantissimo Mannerto p. 530. non sine voluptate animadverti. Hic tamen miratur, qui factum, ut Ptolemaeus tam magni, inclytique operis nullam mentionem fecerit, quod, uti Iesuitae affirment, ultra bis mille annos exstet. Dubium quidem sibi ipse movit Mannertus, ortum ex eo, quod paullo post *celsi illi aggeres iidem*, qui montes Anniva cet. ab Ammiano habiti fuisse videantur. Quum vero non uno tenore hos et illos iungat montes, sed finibus Serum per aliquot lineas interpositis separet, verba autem *in orbis speciem*, et *ambiunt Seras*, ad montes Annivam cet. mediterraneos trahi nullo modo possint, acutissime scrupulum ita sibi eximit, ut pro *iidem* legi suadeat *ibidem*, ego vero tam salubre consilium secutus in contextum recepi. *Appellantur* h. l. est memorantur. W.

Anniva et Nazavicium.] Ptolemaeo ἄννιβα. αὐξάκια. Pro Asmira Ptolemaeus habet ἀσμίραια. Itemque ὀττοροκόῤῥας pro Opurocarra. Orosio lib. 1. *Ottorogarras*. VALES. Adde et Salmasiana ad Solinum pag. 989. GRON. Vide Mannert p. 501. W.

65. *Oechardes et Bautis*.] Ptolemaeo οἴχαρδος et βαύτης. [Colbert. Ms. *et Chartis et Bautis*.] VALES.

Oechardes (hod. Selenga) et *Bautis* (Hoang Ho, *der gelbe Fluss*) Mannert p. 502. W.

66. *Alitrophagi et Carambusi*.] In Ms. *Vatic.* et Reg. legitur *et anibuse*. In Editione Rom. *e Canibus*. [In Ms. Colbertino *ac canibus*.] Ptolemaeo ἀνθρωποφάγοι et ἄννιβοι Itidemque οἴχαρδοι, non Chardi, ab Oechardo fluvio ita dicti. VALES. Sub hac vulgata lectione *Androphagi* videntur latere Vossio ad Pomp. Melam pag. 259. GRON. *Anthropophagos* in his terris ponunt Mela III, 7. Plin. VI, 17. W.

Chardi] rectius Oechardi. W.

Colbert.] ab Editione Rom. et Mar. et Stephani approbatur. Arrianus quoque in lib. 6. de rebus Alexandri, et in Indicis Arabium vocat fluvium Indiae, eiusque accolas Arabios et Arabitas. VALES.

Prosphthasia et Ariaspe.] Ita ad fidem Mf. editum. Vulg. *Prophthasia, et Ariasp.* Ptolem. Πόλεις δὲ καὶ κῶμαι φέρονται Δραγγιανῆς αἵδε, Προσφθασία ..... Ἀριάσπη. LINDENBR.

Prosphtasia.] Sic Lindenbrogius ediderat. In Regio *ac Tolos. Mf.* et in Rom. Editione *Prostasia* legitur: [*Prosthasia* in Mf. Colb.] ex quo *Prophthasiam* edere malui ex auctoritate Strabonis, et Stephani, qui Phradam prius dictam prodit: Φράδα πόλις ἐν δράγγαις, ἣν ἀλέξανδρος προφθασίαν μετωνόμασεν. χάραξ ἐν ἕκτῳ χρονικῶν. Auctor est Plutarchus in 2. de fortuna Alexandri, Prophthasiam a Macedonibus conditam in Sogdianis. Quare cum id nomen Graecum esse constet, Prophthasiam praefero. προφθασία enim Graeca vox est: sic sacrum quoddam apud Clazomenios dictum docet Diodorus Siculus XV, 18. VALES. Edidi autem *exadversum*, quod ex Vat. etiam notatum est in patris exemplari, ut ab Lindenbrogio ex Mediceo; et docta ex doctis aliis scriptoribus aemulari voluit Ammianus, ut alibi docebo. GRON.

72. *Amnis*] multo minor Arachotus, quod nomen et metropoleos fuit, paludem efficit *Arachotoscrenen* (Ἀράχωτος κρήνην.) — *Alexandria.* Plinius VI, 23. Isidoro Charac. Alexandriópolis. Mannert p. 76 80 W.

73. *Artabii flumine.*] Supra *Arabium* dixerat. Apud Ptolemaeum est ἀράβιος ποταμοῦ. Marcianus tamen in periplo ἀρτάβιος dicit. VALES.

Arabio] Sic correxi τὸ *Artabio*, quod contextum obsederat, est enim idem, qui Drangianos permeat. W.

Montes Barbitani.] Ptolemaeo ὄρη καλούμενα ἄρβιτα. Forte Harbitani legendum: sic supra *Nazavicium* pro *Hazavicium:* et apud Marcellinum Comitem in Chronico *Narbazaicus* pro *Harbazacio.* VALES.

Sedratyra.] Reg. codex [et Colbert.] *Sedrátira.* An forte ea est, quae apud Ptolemaeum σωσξέτρα? VALES.

Gynaecon limen] γυναικῶν λιμήν, qui cur ita dictus, nescio. cf. Mannert p. 7. et 42—49. W.

74. *Mare praetentum a Caspiis.*] Hanc oram describit Strabo lib. XI. pag. 508. sed spatia non exprimit. VALES.

Ab ostiis Nili fluminis.] Inter Nilum fl. et sinum Arabicum breve spatium interest 90 circiter stad. ut ex Eratosthene prodit Strabo. VALES.

75. *Non indecoribus barbis.*] Idem de Persis testatur Procopius in ἀνεκδότοις, ubi ait Venetianos et Phrasinos mentum et mustacas non rasisse ex more Romanorum, sed promissa undecumque barba instar Persarum fuisse. Iam de promissis eorumdem capillis testis est Seneca in Epist. ult. Ex quibus interpretari soleo locum Libanii ex Orat. funebri in Iulianum, pag. 325. (Reisk. I. p. 617.) ἡμεῖς μὲν φόμεθα γῆν περσῶν ἅπασαν μέρος τῆς Ῥωμαίων ἔσεσθαι καὶ γλῶτταν ἀμείψειν, καὶ στολὴν μετακοσμήσειν, καὶ κερεῖν κόμας. Hinc in Epitaphio Aeschyli Atheniensis, Poetae tragici:

Καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος. VALES.

Herodoto dicuntur κομῆται L. VI. c. 19. Cf. Brisson. p. 561. W.

Gladiis

Gladiis cincti cernuntur.] Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 3. de Persis idem dicit: μαχαιροφορεῖν τε γὰρ ἔθος ἅπασι. VALES. Cf. Brisson. p. 628. W.

Quem Graecorum veterum morem.] De hoc more veterum Graecorum loquitur et Aristot. in 2. Polit. cap. 6. ἐσιδηροφοροῦντό τε γὰρ οἱ ἕλληνες, καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων. VALES.

Thucydides est auctor.] Thucyd. lib. 1. c. 6. coll. c. 5. (ubi v. Wass. et Duker. p. 297. Bip. W.) LINDENBR.

76. *Effusius soluti in Venerem* cet.] Herodot. 1. 135. Γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτέων πολλὰς μὲν κουριδίας γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτῶνται. Cf. Brissonius p. 498. W.

Puerilium stuprorum expertes] Herodotus de Persis lib. 1. c. 135. ἀπ' ἑλλήνων μαθόντες παισὶ μίγνυνται. LINDENBR.

Puerilium stuprorum expertes.] At contrarium de Persis tradit Sextus lib. 1. Pyrrhon. Hypotyp. παρὰ μὲν πέρσαις ἔθος ἐστὶν ἀῤῥενομιξίαις χρῆσθαι· παρὰ δὲ Ῥωμαίοις ἀπαγορεύεται νόμῳ τοῦτο πράττειν. [Ammiano tamen favet Curtius in libro x. c. 1. ubi Orsines Persa ait, *moris non esse Persis mares ducere, qui stupro effeminarentur.*] VALES. v. Brissonium p. 500. W.

[*Pro opibus quisque adsciscens matrimonia plura vel pauca.*] Sic Persae, sic Hunni, ut Dexippus docet, ita etiam Germani fecerunt, sicuti Tacitus in libro de moribus Germanorum tradit. Eumdem morem Saraceni servarunt, et omnes Arabes, ac Muhammedis sectatores, quos hodieque Turci imitantur.] VALES.

Per libidines varias caritas dispersa torpescit] nullam amant, quia amant plures. W.

Potandi aviditatem vitantes.] Mirum hoc de Persis, si verum est Ammiani aevo ita moratos fuisse, quippe cum ex Xenophonte, Herodoto, Athenaeo, aliisque constet, adeo ebrietati eos olim deditos, ut saepe neque pes, neque caput suum officium fecerint. LINDENBR. v. Brisson. p. 475. W.

77. *Venter unicuique velut solarium.*] Feritatem hoc populi et barbaros mores notat: *Belluarum quippe ritus est, ex ventris esurie horas sentire, et non habere certum, quod constat humanis usibus adtributum.* Cassiodorus lib. 11. Variar. 46. Respexit autem Ammianus ad Plauti versus in Boeotia. *Apud A. Gellium lib. 3. cap. 3.

Me puero venter erat solarium
Multo omnium istorum optimum et verissimum.
Ubi iste monebat esse, nisi cum nihil erat:
Nunc etiam quod est, non est, nisi Soli lubet. LINDENBR.

Quod inciderit] τὸ τυχόν. W.

Nec quisquam post satietatem.] Procopius Persicor. lib. 11. Μονότροποι, εἴπερ ἄλλοι τινὲς, οἱ Πέρσαι εἰσὶν, καὶ τὰ ἐς τὴν δίαιταν ὑπεράγαν σκληροί. LINDENBR.

Superfluos sibi ingerit cibos.] Bellaria intelligit ac secundas mensas, quibus carebant Persae. Sed contrarium dicit Herodotus lib. 1. c. 133. Persas scilicet cibis uti paucis, bellariis autem plurimis: σίτοισι δὲ ὀλίγοισι χρέονται· ἐπιφορήμασι δὲ πολλοῖσι καὶ οὐ καλοῖσι. Persis quidem patrium id esse institutum tradit Xe-

nophon, τὸ μονοσιτεῖν: quod eſt ſemel tantum in die edere, idque ſub veſperam, ut docet Procopius lib. 1. Perſic. VALES.

79. *Nec ſtando mingens* etc. *viſitur facile* Perſa. teſte etiam Xenophonte Cyrop. 1, 2. extr. W.

Nec ad requiſita naturae ſecedens.] Idem dicit Xenophon lib. 8. c. 8. §. 11. de inſtitutione Cyri: κἀκεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ πορευομένοις μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν, μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι. Eamdem Perſarum verecundiam teſtatur et Dio Chryſoſtomus Orat. 13. de exſilio (Reisk. 1. p. 429.) καὶ τὸ γυμνοῦσθαι τὸ σῶμα αἴσχιστον αὐτοῖς ἐδόκει καὶ τὸ ὀπυίειν ἐν τῷ φανερῷ. Et ante utrumque Herodotus lib. 1. c. 99. [Idem obſervant hodieque Muhammedani, inprimis Turci.] VALES.

80. *Diſſoluti*] diſcincti. *Artuum laxitate,* arctis veſtibus non impedita. *Artifices* callidi. W.

Inſanumque loquentes ac ferum.] Perſae a puero aſſueſcebant magnitudini vocis. Euſtathius in Dionyſium: ἀσκεῖν δὲ λέγονται καὶ μεγαλοφωνίαν οἱ Πέρσαι; ex Strabone lib. XV. VALES.

Inſanum] mirum, quantum loquaces blaterent. W.

Cutes vivis hominibus detrahunt.] Tzetzes Hiſtor. Chil. 1. cap. 1. de Peteſaci ſupplicio, cui Amytis filia Aſtyagis τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν, ἐκδείρασά τε ζῶντα, ἀνεσκολόπισε σταυρῷ. Vid. Briſſonii V. C. de Reg. Perſ. lib. VI. LINDENBR.

Menſae abaco, vel officii cauſa pocillatoribus *adſtanti.* W.

Proſtratis pellibus.] Pelles Perſicae in pretio fuere, ut ſuperioribus libris notavi: eaeque variis coloribus eleganter erant pictae. Callixenus Rhodius lib. 4. de Alexandria: ψιλαὶ δὲ περσικαὶ τὴν ἀνὰ μέσον χώραν ἐκάλυπτον, ἀκριβῆ τὴν εὐγραμμίαν τῶν ἐνυφασμένων ἔχουσαι ζωδίων: quem locum citat Athenaeus lib. V. p. 197. B. Plutarchus quoque in Ageſilai vita de Pharnabazo Perſa haec dicit: ὑποβεβλημένων αὐτῷ κωδίων μαλακῶν καὶ ποικίλων δαπίδων: pro quo Xenophon lib. 4. rerum Graec. ubi eamdem rem narrat, habet: ὑποτιθέντων δὲ αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτά. Eaedem pelles etiam Babylonicae videntur dictae: diſtinguuntur tamen in leg. 16. D. de publicanis. Gloſſarium vetus: βαβυλωνικὸν δέρματος εἶδος. Earum mentio eſt apud Zonaram in rebus Conſtantii, ubi de Hormisda loquitur: σκηνή ποτε τῷ πατρὶ αὐτοῦ διεκομίσθη ἐκ Βαβυλῶνος δέρμασιν ἐγχωρίοις ποικιλώτερον εἰργασμένη. Hieronymus ad Laetam de inſtitutione filiae: *Divinos codices amet, in quibus non auri et pellis Babylonicae vermiculata pictura, ſed ad fidem placeat emendata et erudita diſtinctio.* His igitur pellibus tricliniares lectos ſternere ſoliti erant Perſae. VALES.

Labra omnium vinciuntur.] Patrium fuit apud Perſas in menſa ſilentium ſervare, ut teſtis eſt Menander Protector lib. 2. Hiſt. his verbis, ὁ δὲ περσῶν πρεσβευτής, τοῦ διζαβούλου συντονώτερον ἐπεγκαλοῦντος, περιφρονήσας τὸν νόμον τῆς σιωπῆς τὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑστιάσεσιν, ἐπιτροχάδην ἤρξατο διαλέγεσθαι. Accedit Theophylactus lib. V. Hiſt. cap. 5. ubi ait Choſroem epulantem manu ſignificaſſe, ut neſcio quis ultimo ſupplicio afficeretur: οὐ γὰρ εὐωχουμένοις θέμις τοῖς πέρσαις διαλαλεῖν. Atque hinc forte eſt, quod apud Xenophontem lib. 8. Cyrus inducitur

in sollemni convivio non nisi finitis epulis cum convivis loquens. Sunt alioquin Parthi natura taciturni, ut prodit Iustinus lib. 41. cap. 3.

[Heic autem docet Ammianus, quod nusquam alibi legere memini, apud Persas labra famulorum ministrantium ad mensam et adstantium vincta fuisse pellibus, ita ut nec hiscere, nec loqui, ac ne spuere quidem possent. Quod factum puto, ne famuli dapes quas mensis inferebant, halitu suo inficerent. Sed *prostratis pellibus* quid heic significet, plane ignorare me fateor.] VALES.

Ita prostratis pellibus labra omnium vinciuntur.] Valesius ad h. l. (et Reinesius in Var. lectionibus p. 426.) de capistro quodam, φορβειᾷ, accepit, quo famulorum ora fuerint involuta atque munita, negat tamen se huius moris mentionem alibi invenisse, et cur *prostrata* ista vincula nominentur, fatetur se ignorare. Ego vero τὸ *labra vinciuntur* non ita nimis premendum reor, immo *prostratas pelles* de lectis tricliniaribus, inversaque orationis structura totum locum sic intellexerim: ita per omne prandiorum tempus ora omnium clausa fuere, ut nec hiscere nec spuere liceret. — Reinesius provocat ad Lipsium ad Senec. Ep. 47. W.

81. *Leges — latae contra ingratos.*] Tzetzes Histor. Chil. 3. cap. 98.

Νόμος κοινός τις Περσικός ἐστι, κατ' ἀχαρίστων
Τοὺς δυναμένους σύμπαντας χάριν ἀποδιδόναι,
Καὶ μὴ διδόντας ἰσχυρῶς εὐθύνων, καὶ κολάζων.
Τοὺς ἀχαρίστους οἴονται καὶ γὰρ πρὸς τὴν πατρίδα,
Καὶ πρὸς γονεῖς, καὶ πρὸς θεὸν, ἀσεβεστάτους εἶναι. LINDENBR.

Desertores] acie excedentes. W.

Ob noxiam unius omnis propinquitas perit.] Exempla duri huius moris apud Herodotum lib. III. 119. Esther cap. 8. Neque mitior lex Macedonum, *qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui Regi insidiati essent, cum ipsis necarentur.* Curtius lib. VI. c. 11. At in Romano Imperio ultra auctores suos delicta non plectebantur. Dionysius Halicarn. id notat in coniuratione Marlici et civilis belli, lib. VIII. c. 80. τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμαίοις ἐπιχώριον γέγονεν, ἀφεῖσθαι τῆς τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας, ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, etc. Idque verum, quam diu respublica libera, nisi quod M. Ciceronis sententia etiam ad Lepidi liberos bonis publicatis parentis calamitas pervenit, ut ipse Tullius ad Brutum scribens ait Epist. XI. et XIV. *Videtur illud esse crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, poena perveniret: sed id et antiquum est, et omnium civitatum, siquidem et Themistoclis liberi eguerunt.* At postquam in unius potestatem dominatio recidisset, etiam in perduellionum, aut adfectatae tyrannidis convictorum pignora saevitum: ut sub Tiberio Seiani; sub Severo Plautiani, Albini, Nigri; sub Theodosio, Maximi nefandissimi tyrannorum pignora, ob parentum peccata misere periere. *Etiam prisca Mediolanensium lege in crimine laesae maiestatis corporaliter puniebantur collaterales, quantumvis innocentes: sed Karolus V. Imp. novellis suis Constitutionibus Dominii Mediolanensis, et hanc legem et alia decreta tyrannica sancivit esse antiquata et correcta.* Quo etiam pertinent, quae de Maratocuprenorum liberis Ammian. lib. 28. c. 2. §. 14. scribit. Itaque Arcad. et Honor. Impp. Constitutione, poena quoque in partem ad filios ex-

tenditur, quorum parentes laesae maiestatis reatum incurrerunt. L. 5. C. ad L. Iul. Maiest. LINDENBR.

Ob noxam unius omnis propinquitas perit.] Hoc maxime supplicio plectebantur apud Persas ii, qui Regem interfecerant. Quo fiebat, ut raro admodum Principum illorum vita insidiis appeteretur, ut Claudianus canit ad Eutropium II, 478.

Rarus apud Persas Regum cruor: unaque toto
Poena manet generi. quamvis crudelibus aeque
Paretur dominis. VALES.

Cf. Edm. Merillii obss. p. 122. W.

82. *Facundos iurisque publici peritissimos post indoctorum collocat terga.*] Assessores Magistratuum intelligit tam civilium quam militarium, qui erant iuris publici, id est iuris civilis peritissimi. Nam cum Magistratus ipsi plerumque illiterati, interdum et barbari essent; necesse erat ut iuris peritos sibi adiungerent, quorum opera in iure dicundo sublevarentur. Itaque huiusmodi Assessores, quasi *ὑποβολεῖς* necessaria pro tempore suggesturi, post terga Magistratuum stabant: quod indignatur etiam Synesius in Orat. de Regno: *νῦν γε καὶ τὴν βουλαίαν Θέμιν αὐτὴν καὶ θεὸν οἶμαι τὸν στράτιον ἐγκαλύπτεσθαι, ὅταν ὁ σισυροφόρος ἄνθρωπος ἐξηγῆται χλαμύδας ἐχόντων, καὶ ὅταν ἀποδὺς τὸ ὅπερ ἐνῆπτο κώδιον περιβάληται τήβεννον, καὶ τοῖς Ῥωμαίων τέλεσι συμφροντίζοι περὶ τῶν καθεστώτων, προεδρίας παρ᾽ αὐτὸν που τὸν ὕπατον, κομίμων ἀνδρῶν ὀπίσω θακούντων.* *Nunc vero et Themidem consilii publici praesidem et Martem ipsum arbitror erubescere, cum vir pellitus praeest chlamyde indutis, et deposita pelle qua amictus erat, togam sumit, et cum Magistratibus Rom. de Rep. consultat, in primis subselliis iuxta ipsum Consulem sedens, viris iuris peritis post tergum sedentibus.* Ac fortasse *νομικῶν* scribendum est pro *νομίμων*. [Hic invehitur Synesius in Barbaros, Gothos, aliosque, qui apud Romanos dignitates civiles et militares consecuti essent, et depositis pellibus suis, de Romanis iudicarent, ac de Rep. consilium haberent.] VALES.

Facundos iurisque peritissimos post indoctorum collocat terga] Sermo est de *assessoribus* non tam Praetorum quam aliorum magistratuum, qui armorum quam civilis doctrinae peritiores essent, uti recte nostrum locum exponit *Hommel* de forma tribunalis §. VIII. W.

Nam quod supersidere corio.] Herodotus lib. V. c. 25. Valerius Maximus lib. VI. cap. 3. LINDENBR.

Supersedere corio damnati.] Minime vero id finxit vetustas, ut suspicatur Marcellinus. Nam praeter exemplum a Cambyse Rege editum in Sisamnem, quod refert Herodotus lib. V. c. 25. alterum longe gravius refertur a Diodoro Siculo lib. 15. c. 10. (ubi vid. Wesseling. W.) Cum Tiribazus Praefectus delatus esset ab Oronte, quod cum Lacedaemoniis occulte sentiret, Artaxerxes Rex Persarum eius rei cognitionem tribus mandavit iudicibus: quos cum pecunia corruptos fuisse postea comperisset, vivis cutem detrahi iussit, eamque cutem insterni sellis, quibus novi iudices quos eorum loco legerat, sessuri erant. Simile exemplum Pyrrhus in Niciam Tarentinum statuisse memoratur, eo quod Tarentum prodere voluisset. Sellam enim constrictam loris de Niciae occisi pelle reliquit Miloni, cui custodiam arcis cum praesidio militari

mandabat, ut ait Zonaras lib. 2. Hist. VALES. Recentiora diri illius supplicii exempla dabit Brissonius p. 578. W.

83. *Formavimus*] i. e. descripsimus. cf. XXIX, 3. W.

* *Nobilitas omnis et splendor.*] Hi sunt, quos Xenophon in libris de Institutione Cyri passim appellat ὁμοτίμους, qui erant equites. Ceteri δημόται, id est plebeii vocabantur. Persae igitur in duo genera divisi erant, in Nobiles seu ὁμοτίμους, et plebeios seu δημότας. Et Nobiles quidem militaribus studiis exercebantur, atque ex equo pugnabant. Plebeii autem in bello sarcinas Nobilium portabant quasi calones, ut docet Xenophon in libro 2. de Institutione Cyri c. 3. §. 14. ubi Pheraulas nomine plebeiorum ita loquitur: ἡμεῖς δέ γε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίζειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα. VALES.

In speciem Mirmillonum contecti.] Sic lib. 16. c. 12. de Romano milite dixit Marcellinus: *Vulneribus declinandis intentus, seque in modum Mirmillonis operiens:* scilicet Myrmillones cum adversus retiarium in arena pugnabant, oblongo scuto tegere sese ac genu inflexo subsidere solebant. Ausonius in Ep. Eidyllii 17. *Et Mirmillo in armis subsidens.* Hinc Myrmillonica scuta a veteribus dicta esse non dubito, eo quod scutis Mirmillonum essent simillima. De his in Festi Pompeii Epitome haec leguntur. *Myrmillonica scuta, cum quibus solet pugnari de muro.* Erant enim ad hoc ipsum apta. Ex quo patet Myrmillonem per υ Graecum scribi debere, quemadmodum in Edit. Rom. hic et in Regio codice, * Vatic.* [ac Colbert.] utrobique exaratur Placetque opinio Turnebi, qui a Graeca voce μυρμιδόνος Latinam vocem deducit in lib. 3. Advers. Porro Persicos pedites eiusmodi scuta gestasse, docet Procopius lib. 1. τοὺς δὲ θυρεοὺς τοιούτους τὸ μέγεθος προβέβληνται μόνον, ὅπως αὐτοὶ πρὸς τῶν πολεμίων ἥκιστα βάλλωνται. Sed quid vetat, quominus Ausonii locum, quando hic se offert occasio, explicemus? quem Scaliger in lib. 2. Auson. Lect. prorsus infeliciter enarravit. Is sic habet: *Simile ludicro quod Graeci στομάτιον vocavere. Officula ea sunt, ad summam* 14. *figuras Geometricas habent: harum verticularum variis coagmentis simulantur species mille formarum: elephantus bellua, aut aper bestia, anser volans, et myrmillo in armis subsidens, etc.* His verbis loculum Archimedium intelligi dico, de quo Atilius Fortunatianus in lib. de metris sic scribit: *Nam si loculus ille Archimedius* 14. *eboreas lamellas, quarum anguli varii sunt, in quadratam formam inclusas habens, componentibus nobis aliter atque aliter, modo galeam, modo sicam, modo navem figurat, et innumerabiles efficit species: solebatque nobis pueris hic loculus ad confirmandam memoriam plurimum prodesse, etc.* Adde Ennodium in Epigram. 133. quod est de Stomatio. VALES. Non sustinui mutare illam varietatem Valesianae scripturae in principio vocis mirmillo, etsi parum decoram; nedum ut invideam illi infelicem electionem etymologiae, qua longe praestantiorem alii dederunt. Satis lepidum quoque tunc mirmillones utique subsidere in armis, quum componuntur cum retiario, non etiam in pugna cum Threce. GRON.

Iussa faciunt ut calones.] Idem testatur Procopius lib. 1. Persic. apud quem Belisarius haec de peditibus Persicis dicit: τὸ γὰρ πεζὸν ἅπαν οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅμιλός ἐστιν ἀγροίκων οἰκτρῶν οἳ ἐς τὴν παράταξιν ἐπ' ἄλλῳ οὐδενὶ ἔρχονται ἢ τεῖχός τε διορύτ-

τειν καὶ τοὺς τεθνεῶτας σκυλεύειν, καὶ τἆλλα τοῖς στρατιώταις ὑπηρετεῖν. Hanc ob causam ab Agathia lib. 3. in Phasidis obsidione dicuntur ἀχθοφόροι et ἐργοπόνοι et ὑπηρέται. Et innominatus Auctor apud Suidam θῆτας vocat: οἱ αὐτοὶ εἰς τὸν πόλεμον πέρσαι θητικὸν ἐπήγοντο πλεῖστόν οσον, καὶ παιδία καὶ γυναῖκας, οὓς κατά τινα δὴ πάτριον νόμον ἐς τοὺς κινδύνους θεατὰς τῆς οἰκείας ἀλκῆς ἦγον. Quem locum equidem Dionis esse crediderim: stilus enim nescio quid Dionis refert. Sed quod seu Dio, seu quis alius hic ait, solitos esse Persas secum ad bella feminas quoque educere, idcirco ut fortitudinis ipsorum spectatrices sint, vereor ut omnino verum sit. Magisque placet quod Libanius scribit in βασιλικῷ: ideo mulieres a Persis in exercitu circumduci, ut servilia ministeria exhibeant: ἀγείρουσι δὲ τὰς γυναῖκας σκευοφόρους εἶναι τῇ στρατιᾷ. Huius Persici moris meminit etiam Herodianus lib. 6. VALES.

Nec stipendiis aliquando fulta.] Scribit Herodianus in lib. 6. Persas militantes nulla ab Rege stipendia accipere, sed quoties ad bella proficiscendum est, Regis edicto promiscuam virorum, interdum et mulierum multitudinem convenire, ac peracto bello suas quemque domos repetere, eaque dumtaxat commoda militiae habere, quae ex hostili agro diripere potuerint. Porro non omiserim pedites a Persis vocari κάρδακας, ut docet Cornelius Nepos in Datame: *Habebat Autophradates barbarorum equitum* XX. *peditum centum millia, quos illi Gardates vocant,* lege *Cardaces.* Sic enim dicebantur milites apud Persas a voce κάρδα, quae fortem significat: quamquam Hesychius nomen id gentis videtur existimasse: sic enim scribit: Κάρδακες οἱ στρατευσάμενοι βάρβαροι ὑπὸ περσῶν, καὶ εἰς ἀσίαν οὕτω καλοῦσι τοὺς στρατιώτας ἀπὸ ἔθνους ἢ τόπου. Eorum meminit et Polybius lib. v. c. 79. in exercitu Antiochi Magni: καὶ κάρδακες οἱ μετὰ λυσιμάχου τοῦ γαλάτου χίλιοι. Et Plutarchus in libro, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν κατ' ἐπίκουρον· οὐδὲ γάρ, inquit, ἱέρων γ' ἂν οὐδὲ ἄτταλος, οὐδὲ ἀρχέλαος ἐπείσθησαν σιμωνίδην καὶ εὐριπίδην καὶ μελανιππίδην καὶ κράτητας καὶ διοδότους ἀναστήσαντες κατακλῖναι κάρδακας καὶ ἀγριᾶνας μετ' αὐτῶν καὶ καλλίας γελωτοποιούς. Denique Ammonius Grammaticus eorum quoque mentionem facit, et Eustathius in Iliad. lib. 2. ex Pausaniae ex Aelii Dionysii Vocabulariis. VALES.

Stipendiis fulta.] Sic loquuntur Impp. in lege XI. Codicis Theod. de filiis militarium: *Si filii primipilarium reperti fuerint, qui ingressi legitimos annos nullis stipendiis fulciuntur.* Eodem sensu noster quoque Marcellinus in lib. 22. dixit in Iuliano ad expeditionem Persicam properante: *Reliquit Constantinopolim incrementis maximis fultam.* Et Paulinus in Carmine ad Iovinum:

Huius divino mortales munere fulti.

Apuleius quoque in Apologia: *Neque enim diu est, cum te crebrae mortes propinquorum immeritis hereditatibus fulserunt.* VALES.

Ut in bellis civilibus et externis adsidue vexaretur.] Huius loci emendatio codici Regio debetur, in quo ita perscriptus est: *Ni bellis civilibus et ext. ads. vexarentur.* quemadmodum in *Tolos. et Vatic. MSS.* et in vetustissima quoque Editione Romana scriptum esse memini. Cuius lectionis veritatem pluribus confirmare nihil necesse est. Satis est eam lectori proponere: quod

et alibi iam fecimus, et postea facturi sumus, quoties manifesta veritas argumentis non egebit. Persas porro civilibus et externis adsidue bellis exercitos esse praeter Amm. Marcellinum testatur et Philo in lib. 2. de specialibus legibus, idque incestis eorum connubiis attribuit: ἀεὶ γὰρ ἐν στρατείαις καὶ μάχαις εἰσὶ, κτείνοντες καὶ κτεινόμενοι, καὶ τότε μὲν τοὺς πλησιοχώρους κατατρέχοντες, τότε δὲ τοὺς ἐπανισταμένους ἀμυνόμενοι. πολλοὶ δὲ πολλαχόθεν ἐπανίστανται τοῦ βαρβαρικοῦ μὴ πεφυκότος ἠρεμεῖν. πρὶν γοῦν καταλυθῆναι τὴν ἐν χερσὶ στάσιν, ἑτέρα φύεται· ὡς μηδένα τοῦ ἔτους ὑπεξῃρῆσθαι καιρὸν εἰς ἡσυχίαν, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ὁπλοφορεῖν, πλείονα χρόνον ἐν ταῖς στρατοπέδοις ἐν ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντας ἢ ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκοῦντας διὰ πολλὴν ἔνδειαν εἰρήνης. VALES.

Bellis civilibus] v. c. Cyri iunioris et Satraparum. *Vexarentur.* Reines. *versarentur.* W.

84. *Indumentis plerique eorum ita operiuntur.*] De vestitu Persarum multa Brissonius de Reg. Persar. lib. 11. p. 552. ss. LINDENBR.

Lumine colorum vario.] Idem ait Herodianus lib. 4. ἐσθῆτι χρυσῷ καὶ βαφαῖς διαφόροις πεποικιλμένοι. Sextus quoque in lib. 1. Hypotyp. πέρσαι μὲν ἀνθοβαφεῖ ἐσθῆτι καὶ ποδήρει χρῆσθαι νομίζουσιν εὐπρεπὲς εἶναι. *Persae vestibus varii coloris et talaribus uti decorum putant.* VALES.

Lumine colorum fulgentibus vario] versicoloribus (cum pavonum caudis comparat Aelianus Hist. animal. v, 21.) W.

Lateraque diffluta relinquant flatibus agitari.] Idem exprimit Herodianus lib. 3. c. 4. de Persis: παρηωρημέναις ἐσθῆσι κοσμούμενοι. et lib. 4. χαῦνον ἐσθῆτα vocat, itemque χαύνως παρηωρημένης περὶ τοῖς σκέλεσι. Iustinus fluidam dicit. Manilius IV, 748.

Et Syriae gentes et laxo Persis amictu. VALES.

Diffluta fluentia. W.

Margaritis] quos *lapides*, uti in fine *gemmas* appellat, quamquam non omnes ad lapides referunt. v. Salmasium ad Solinum p. 784. quem omnino ad h. l. contuli. W.

Post Indiam victam et Croesum.] In Regio *et Tolos.* codice diserte scribitur, *post Lydiam:* [in Colbert. *Ludiae:*] quam scripturam veram esse arbitror. Sic pag. 78. *a Rom. et Pompeio.* Hegesippus lib. 1. cap. 14. ex Iosepho pag. 718. Ita enim scribit quoque Herodotus, Persas, antequam subigerent Lydos, nihil lautum neque opiparum habuisse, neque in victu neque in vestitu: πέρσησι γὰρ, πρὶν λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἁβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν. Sed et Dionysius Characenus, eiusque interpres Rufus Festus Avienus in Situ Orbis id ipsum testatur v. 1257. ss.

— — *Iam longi tempore saecli,*
Ex quo Maeonios (id est Lydos) *bello trivere cruento,*
Illudunt auro vestes, et cuncta teguntur
Auro membra viris, auro vestigia condunt.

In his versibus *illudunt* scripsi: nam *illidunt* non placet. Sic apud Paulinum in Epithal. in Iulianum legitur: *Horreat inlusas auro vel murice vestes:* et alibi apud eumdem Paulinum *camera musivo inlusa* dicitur. [Virgilius in 2. Georgicωn *illusas auro vestes* vocat.] Sed ut ad rem redeam, firmat hanc quoque emen-

dationem Iustinus lib. 41. c. 2. *Parthis vestis primum sui moris; posteaquam accessere opes, ut Medis perlucida ac fluida.* De aureis Persarum calceis loquitur etiam Libanius in eleganti Epistola ad Modestum, qua illum podagra laborantem consolatur: *μέγιστον δὲ, ὅτι χρυσοφορῶ περὶ τοῖν σφυροῖν κατὰ τοὺς περσικοὺς σατράπας.* Iulianus in Orat. 2. ad Constantium. VALES.

85. *Res statuit ut.*] In Regio cod. et Edit. Rom. deest particula *ut.* Sic enim scribitur: *Restatuit super:* quare amplector lectionem quam exhibet Mariangeli Accursii Editio: *Restat ut.* In libro quidem 16. c. 7. §. 4. legitur: *Res monuit super eodem Eutherio:* et lib. 23. c. 6. init. *Res adegit huc prolapsa.* VALES.

Apud Indos et Persas margaritae reperiuntur.] Vid. Athenaeus Dipnos. lib. III. p. 93. C. D. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. Aelianus de Animal. lib. X. cap. 14. Theophylactus Bulgar. in Matth. cap. 13. Procopius Persicor. lib. I. *Marbodus cap. LXI.* LINDENBR.

Apud Indos et Persas — permistione roris conceptae] originem debentes rori certo anni tempore admixto. W.

Coitum quemdam humoris.] Hunc locum sic distingui mallem: *Cupientes enim velut coitum quemdam, humores ex lunari aspergine capiunt: etc.* Haec porro omnia fere transscripta sunt ex Solini cap. 56. VALES.

Cupientes enim velut coitum quendam (Solinus magis poëtice: *conceptu sitiunt rorem velut maritum*) *humores,* pergit Ammianus, *ex lunari adspergine capiunt* (mel. Solinus *concipiunt*) Lunaris vero adspergo nil aliud nisi *ros* Plinii, quem rorem, ne uno verbo bis terve uterentur, circumscribere Solinus et Ammianus maluerunt poëtarum more, quibus, v. c. Alcmani, ros est *αέρος θυγάτηρ καὶ σελάνας.* Salmas. p. 796. — *densius oscitando* valvas paullulum aperiendo (pandendo Plin.) — Ex quo conceptu *gravidulae edunt* tres, vel duos, vel unum globulum, qui quod *unus* est, *unio inde appellatur; nam evisceratae* reclusae (accouchées) *aliquoties singulas, sed maiores pariunt* ostendunt. Ita si explices, non est quod cum Salmasio p. 822. offendas. W.

Uniones ideo sic appellatos, quod evisceratae conchulae.] Nihil verius hac lectione, quam sine ulla litura exhibet Ms. Flor. Corrupte vero retro Editiones, *quod eius terrae conchulae.* Optime ad Ammiani verba Iul. Solin. cap. 50. *In aqua mollis est unio, duratur evisceratus: nunquam duo simul reperiuntur, unde unionibus nomen datum.* LINDENBR.

[*Evisceratae conchulae singulas aliquoties pariunt.*] Solinus in capite 56. ex quo pleraque hausit de margaritis Marcellinus, sic loquitur: *In aqua mollis est unio: duratur evisceratus:* ubi in veteri codice Lipsii legitur *exemtus,* quemadmodum ait Ant. Delrio.] VALES.

86. *Saginis*] alimentis. W.

Flexuosos contra et rutilos.] Hunc locum Cl. Salmasius in tomo 2. Solinianarum Exercit. (p. m. 798. W.) sic corrigendum putavit: *Vespertini vero fuscos: Sol contra et rutilos et maculosos interdum.* Sane Plinius in lib. 9. et ex eo Solinus concharum fetus Sole rubescere ac fuscari scribunt; ideoque conchas ut praecipuum custodiant, pelago altius mergi. Sed nulla hic emen-

datione opus est. Ait enim Marcellinus, conchas magis de caelo quam ex mari fetus edere: idque ex eo probat, quod pro qualitate roris et serenitate caeli margaritas edunt candidas aut obscuras. Quod vero Sole fuscentur, non probat, conchis societatem esse cum caelo, non magis quam hominibus, quorum vultus a Sole coloratur. Ceterum quod de rotunditate et flexuositate margaritarum Marcellinus hic dicit, admensus est de suo. VALES. *Rutili* oppositi *claris; flexuosi,* non plane rotundi, *teretibus.* Nihil ego quidem hic obscuritatis video. W.

Metu fulgurum concussae inanescunt. Plinius: „si tonuerit, „physemata (bullas) efficiunt, speciem modo inani inflatam sine „corpore, hos esse cochlearum abortus." W.

87. *Capturas difficiles*] cf. Salmas. p. 825. W.

88. *Quod genus gemmae etiam in Britannici secess.*] De margaritis Britannicis Tacitus in Vita Agricol. c. 12. Plinius lib. IX. cap. 35. Solinus cap. 56. Beda Anglosax. Histor. Eccles. lib. I. cap. I. Iordanes de Gothis pag. 6. * Marbodus cap. 61.

Gignit et insignes antiqua Britannia baccas.

Tertull. de Habitu mulieb. cap. 6. *Sed et si quid de mari Britannico aut Indico ambitio piscatur, conchae genus est, non dico conchylio, aut ostreo, sed nec peloride gratius de sapore. — Quod si concha illa aliud intrinsecus postulat, vitium eius magis debet esse, quam gloria. Et licet margaritum vocetur, non aliquid tamen intelligendum, quam conchae illius aliqua dura et rotunda verruca.* LINDENBR.

Dignitate dispari] non aeque aestimantur, atque orientales. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIV. C. I.

1. Ad Iulianum revertitur Noſter exercitum ducentem in Perſiam, de qua expeditione confer omnino Zoſimum Lib. III, 13. ff. Gibbonum P. VI. ab initio. W.

Poſt exploratam alacritatem exercitus.] In omnibus bellicis expeditionibus, ſive ad cladem, ſive ad victoriam maximum momentum afferunt militum animi: qui perinde ac metu ſeu alacritate praediti fuerint, de eventu ac ſumma re ſpes concipi poteſt. Proinde duces inprimis animos militum explorare debent, antequam proelium ineant, aut obſidionem aggrediantur, aut quidvis magni m menti agendum ſuſcipiant: quod quidem prudentiſſime factum ab Agamemnone docet Homerus ἰλ. β.

Πρῶτα δ' ἐγὼν ἔπεσιν πειρήσομαι, ἣ θέμις ἐστί.

Idem praeceptum frequenter inculcat Polybius. πάντων, ait, τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐνεργημάτων μεγίστην ῥοπὴν ἔχουσι καὶ πρὸς τὸ λείπεσθαι καὶ πρὸς τὸ νικᾶν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀγωνιζομένων. quae Polybii verba citat Suidas in λείπεσθαι. et Vegetius in lib. 3. cap. ult. et Leo in Tacticis Conſtit. xx. §. 49. Exempla autem in ſummis ducibus paſſim Hiſtoriae ſuppeditant. Tacitus in 2. Ann. initio de Germanico, Theophylactus in fine lib. 1. de Philippico. VALES. Cf. XXIII, 5. extr. W.

Impetrabilem] ſtrenuum, efficacem. XIV, 8. XXXI, 11. W.

Principem ſuperari non poſſe uſitato clamore teſtantis.] Mſ. *non poſſe, Deum uſitato clamore teſtati:* idque haud ſine exemplo eſt. Sic enim lib. XXVI. c. 7. *Reduxerunt ad caſtra, teſtati more militiae Iovem, invictum Procopium fore.* LINDENBR.

Itinerarium ſonare lituos iubet.] Plane ut Graeci, ὑποσημαίνειν τὸ εἰς ἐφόδιον Pollux. LINDENBR. *Itinerarium* claſſicum. W.

Praeſtructis] praeparatis. *Celſo praeter alios ſpiritu* animo ſpei pleno. W.

2. *Ductor uſu et docilitate*] peritia experiendo contracta. *Inſolentiam*, inſcitiam. — *agminibus quadratis* ad pugnandum ſemper paratis. v. *Naſt Röm. Kriegsalterthümer* S. 233. ff. W.

Excurſatores quidem quingentos et mille.] Zoſimus lib. III. c. 14. χιλίους ἔγνω καὶ πεντακοσίους προπέμψαι, κατασκεψομένους εἴτι πολέμιον, ἢ προφανῶς, ἢ δι' ἐνέδρας ἐπίῃ. LINDENBR. *Excurſatores,* praecurſatores, velites. W.

Supercilia fluminis praestringere] prope litora Euphratis iter facere, ut classem semper in oculis haberet. W.

Arinthaeo tradidit et Hormisdae.] Zosimus in lib. 3. τοῦ μὲν πεζοῦ Βίκτορα στρατηγὸν καταστησάμενος, ὁρμίσδαν δὲ τῆς ἵππου καὶ Ἀρινθαῖον σὺν αὐτῷ. VALES. *Arinthaeo*, v. Ind. I. *Hormisdae* de quo ad XVI, 10. W.

Confertius] condensato agmine. *per plana et mollia* non aspera, prata cf. XIV, 2. *Dagalaiphus et Victor*, de quibus Ind. I. *Secundinus dux Osdroenae*, cuius nec antea, nec in sequentibus mentio fit. W.

Osdruenae Dux.] Melius scriberetur *Osdroenae*. Sic enim semper Marcellinus et Latini omnes appellant: at Graeci Ὀσροηνὴν ab Osroe quodam eius regionis tunc, cum Persis páreret, Regulo: ut scribit Procopius in lib. I. Persic. Est autem ὀσρόης idem qui χοσρόης, Latini Chosdroem dicunt. Sic Pausanias Eliac. I. ὀσρόην vocat Regem Parthorum sub Traiano, quem Arrianus χοσρόην apud Suidam in γνωσιμαχ. Aurelius Victor *Chosdroem*. VALES.

3. *Decimo fere lapide.*] Consentit et Zosimus III, 14. τὸ δὲ λοιπὸν ἡ στρατιὰ εἶχε σταδίους διεστῶσα ἑβδομήκοντα. VALES.

Pyrrhus ille Rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castra metandi.] Livius Lib. XXXV. c. 14. Pyrrhum ait *castra metari primum docuisse, ad hoc neminem elegantius loca cepisse, praesidia disposuisse.* Eumdemque de militari arte et aciei instruendae ratione Commentarios scripsisse Plutarchus in eius Vita testatur. Vide Frontin. Strateg. lib. IV. capite I. LINDENBR.

4. *Apparitionem imbellem*] lixas, σκευοφόρους. *Residere* post exercitum pedestrem remanere. W.

5. *Civitatem venimus Duram, in quo loco greges.*] Zosimus lib. III. c. 14. ἦλθε καὶ ἐντεῦθεν εἰς Δοῦρα, ἴχνος μὲν, ὡς ἄρα ποτὲ πόλις ἦν, φέρουσαν, τότε δὲ ἔρημον. οὗ Γορδιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐδείκνυτο τάφος, ἔνθα καὶ πλῆθος ἐλάφων φανὲν, οἱ στρατιῶται κατατοξεύσαντες, ἅλις ἐχρήσαντο τῇ ἐκ τούτων τροφῇ. LINDENBR.

Civitatem venimus Doram.] Rectius in codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione Rom. *Duram* legitur. δοῦρα enim Zosimus appellat, et Stephanus πόλις μεσοποταμίας, ὡς πολύβιος. Locus Polybii est in lib. 5. c. 48. ubi de Molone: τὴν μὲν παραποταμίαν μέχρι πόλεως εὐρώπου κατέσχε, τὴν δὲ μεσοποταμίαν ἕως δούρων. Marcellinus ait marginibus Euphratis appositam esse. Isidorus Characenus in Descriptione Mesopotamiae et Babyloniae nominat δοῦρα, quam Seleucus condidit, Europum a Graecis vocatam. Et quidem Dura in Babylonia, cuius meminit Daniel in cap. 3. VALES.

Duram civitatem desertam] Mesopotamiae, supra XXIII, 5. (nam alia eiusdem nominis est in Babylonia, cuius mentio fit XXV, 6.) W.

Greges cervorum] (Gazellen?) Idem narrat Zosimus III, 14. W.

6. *Imperitia Principis.*] Haec de Iuliano dici ratio non patitur. Itaque aut *imperitia praeceps* scribendum est, aut *imperio Principis*. VALES. Mirari subit, priorem coniecturam magis placere potuisse Valesio, nam quae sequuntur, nec imperitiae, nec praecipitantiae arguunt Lucillianum. Alterum igitur *imperio Principis*

ego reponere malui. — Reinesius pro *imperitia* malebat *imperantia*. Sic Prudentius et Phoebadius *nascentiam*, Prudent. *flagrantiam*, Phoebad, Arnob. et Ennodius *significantiam* dicunt. W.

Anathan munimentum.] Rem narrat Zosimus III, 14. sed castelli nomen tacet, cuius situm Theophylactus Simocat. indicat lib. v. τὸ Ἀνάθαν φρούριον, τὸ πρὸς τῷ Κιρκυνσίῳ παρὰ τὸν Εὐφράτην ᾠκοδομημένον. LINDENBR.

Anathan.] Isidorus Characenus in Babylonia memorat Ἀναθὼ νῆσος ἡ κατὰ τὸν Εὐφράτην. Theophylactus autem Simocatta in lib. 4. cap. x. Ἀνάθων vocat castellum iuxta Euphratem trans Circesium: et ita in lib. 5. Libanius p. 312. φρούριον dicit ἐν χεῤῥονήσῳ τοῦ ποταμοῦ. VALES.

Anathan.] Zosimus c. 14. habet *Phathusas*, ubi Reitemeier ex Danvillio observat, hoc castellum, cuius nomen alias non occurrat, eadem altitudine situm esse, qua *Anatha* ab Ammiano memorata, qui Anathan tali ordine memoret, ut *Phathusae* designentur. cf. *Gibbon*. VI, 7. Hodie *Anah*. Mannert V, 2. p. 322. s. Vere insulam, non peninsulam, Ammiano locum fuisse patet ex *circumluitur*. W.

9. *Prae se bovem coronatum ag.*] Mos hic Syrorum (et Persarum. W.) fuisse videtur. Sic Palmyreni ab Aureliano Imp. obsessi, cum deditionem fecissent, extra opidum effusi sunt, dona et victimas adducentes, teste Zosimo in lib. I. c. 56. πρὸ τῆς πόλεως ἐξεχέοντο δῶρα καὶ ἱερεῖα προσάγοντες. *Eodem referre soleo locum Xenophontis in libro 5. de Institutione Cyri pag. 120. (V, 2, 1. 2.) ubi de Gobrya Assyrio loquitur, et pag. 135.* VALES.

Pusaeus eius Praefect.] Zosimus in lib. 3. c. 14. πουσαίῳ δὲ τῷ τούτων ἡγουμένῳ δοὺς ταξιάρχου φροντίδα, τὸ λοιπὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδείοις εἶχε, πιστοῦ πειραθείς. *Pusaeum castri Praefectum, Tribunatus honore donatum, deinceps in numero amicorum habuit, cum fidum esset expertus.* VALES. Idem nomen sub Imp. Leone occurrit in codice Iustiniani sub titulo de praepositis sacri cubiculi, et alibi, sed utrobique scribitur *Puseo*. GRON.

Ad Syriacam civit. Chalcida transmissi sunt.] De his loquitur Libanius in Legatione ad Iulianum pag. 158. (Reisk. I. p. 461.) οὐκ ἐπάγων δὲ τὸν σίδηρον τοῖς ἱκετεύουσιν. etc. Et mox: καὶ τρέφονται τῶν φρουρίων ἐγγὺς ἃ κατέσκαψαν.* VALES.

Ad Syriacam civitatem Chalcida] regionis Chalcidices, hodie *Kennaserim, Kinnasrin*. Mannert VI, I. 476. W.

10. *Et iterum ad agenda similia.*] In Editione Rom. et Mss. Flor. (et Colbert.) legitur *et minerat*. In codice autem Regio *et Tolos.* *et munerat*. unde certissima coniectura locum sic emendavi, *et munerati, etc.* VALES.

11. *Spiritu stabilitatem vestigii subvertente.*] Huiusmodi ventos certis anni tempestatibus vehementes in Galliae partibus oriri, Diodorus Siculus scribit lib. V. Ἀπὸ μὲν θερινῆς δύσεως καὶ ἄρκτου πνεῖν εἰώθασιν ἄνεμοι τηλικαύτην ἔχοντες σφοδρότητα καὶ δύναμιν, ὥστε ἀναρπάζειν ἀπὸ τῆς γῆς λίθους χειροπληθιαίους τοῖς μεγέθεσι, καὶ τῶν ψηφίδων ἀδρομερῆ κονιορτόν. καθόλου δὲ καταιγίζοντες λάβρως, ἁρπάζουσιν ἀπὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν τὰ ὅπλα, καὶ τὰς ἐσθῆτας, ἀπὸ δὲ τῶν ἵππων τοὺς ἀναβάτας. Ut Varro in Originibus ait, Circius has vires habet: *Ventus Circius, cum loquare, buc-*

cam implet: armatum hominem, plaustrum oneratum pervellit. A. Gellius lib. 11. cap. 24. Apul. in libello de Mundo. LINDENBR.

Cataractis avulsis ad diff.] Id quidem fuse narrat Libanius in Oratione funebri p. 313. (Reisk. 1. p. 597.) et Assyriorum fraude, non fortuito casu id factum esse testatur. De fossis et cataractis in Assyria loquitur Strabo in lib. 16. qui et στόμα τῶν διωρύγων ἐξανοίγειν Graece dicit, quod Marcellinus noster cataractas avellere. Polybius autem in lib. v. τὰς διώρυγας ἀναστομοῦν. Duplicem autem usum cataractae praestabant, tum ad rigandos agros, tum ad incursiones hostium cohibendas. VALES.

Cataractis avulsis apertis. *Ad defundendas reprimendasque aquas rigare suetas opere saxeo structis.* Muros enim fluminibus ex montibus profluentibus ita praestruebant Orientis incolae, ut aquas per canales divisas ad agros irrigandos compescere, vel uno alveo ad hostes reprimendos uti possent, quod an tum etiam factum sit *(per insidias)* in dubio relinquit Ammianus. cf. c. 2. §. 6. et c. 3. W.

13. *Nunc antesignanus* ante primam aciem, *nunc agminibus cogendis insistens* in extremo agmine. *insistens* ubique praesens. *Frutecta squalida* densa, obscura, uliginosa. W.

15. *Quaesitis dextris propriis* iis, quae sibi manu forti parassent. *Virtutis suae horrea,* frumenta suae ipsorum virtuti debita. W.

16. *Hic vino gravis.*] Eam rem intelligit Libanius in Orat. funebri pag. 313. (Reisk. 1. p. 596.) ἤσθιον, ἔπινον, οὐ μὴν μέχρι μέθης· οὐ γὰρ εἶα τοῦ διὰ μέθην ἀρτίως (sic Ms.) ἀποσφαγέντος ὁ φόβος. *Edebant ac potabant, citra ebrietatem tamen. Neque enim inebriari sinebat caedes illius, qui nuper ob vinolentiam iugulatus fuerat.* VALES.

CAPVT II.

1. *Immenso quodam vertice tumescentem*] in altissimum montem elatum. *Hactenus* nil nisi hoc. cf. XXVIII, 4. W.

Utpote regn. sequelas victoribus accessuros.] Sic loquitur Tacitus in lib. 1. Hist. sub finem de Caecina: *Sed metu ne amitteret praemissas iam cohortes alasque, simul reputans plus gloriae retenta Italia, et ubi certatum foret, Noricos in cetera victoriae praemia accessuros.* VALES.

Regnorum sequelas] prout quisque per istas regiones victor dominaretur, ita se eius subiicere potestati solere. Cf. etiam Zosimum III, 15. qui tamen castelli nomen ignorat, Isidoro *Olabus* vel *Alamus,* hod. arx *Zobia.* cf. et Mannertum V, 2, 325. W.

2. *Refutati*] repudiati. W.

3. *Baraxamalcha*] Mannert p. 326. W.

Diacira invaditur.] Zosim. *Dacira,* lib. III. c. 15. LINDENBR. Ptolemaeo sine dubio *Idicara,* hodie *Hit,* quam Herodotus iam novit 1, 179. Mannert l. l. W.

Salibus nitidis] Steppensalz. Mannert. W.

Ozogardana occupavimus, — in quo Principis Traiani tribunal] Zosimus III, 15. *Zaragardiam* vocat. Εἰς Ζαραγαρδίαν πόλιν ἦλθεν, ἐν ᾗ βῆμα ἦν ὑψηλὸν ἐκ λίθου πεποιημένον, ὃ Τραϊανοῦ καλεῖν εἰώθασιν οἱ ἐγχώριοι. LINDENBR. Et alias tamen duas Zosimus habet *Sitham* et *Megiam*. Mannert p. 329. W.

4. *Surena post Regem apud Persas promeritae dignitatis.*] Zosimus: Σουρήνας, ἀρχῆς δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις ὄνομα. Ammianus lib. XXX. c. 2. *Advenit Surena potestatis secundae post Regem.* (Wessier. W.) Vid. Barnab. Brisson. de Reg. Persar. lib. I. LINDENBR.

Malechus Podosaces.] Malechus itidem nomen dignitatis, sed orientale, cui additur Graecum *Phylarchus*. W.

Phylarchus Saracenorum.] Dignitatis hoc apud Saracenos nomen est, ut bene Iulianus Antecessor C. P. interpretatur illa verba Iustiniani Imp. ex Novell. 102. μήτε τῷ περιβλέπτῳ δουκὶ, μήτε τῷ φυλάρχῳ. *Neque ducem, neque phylarchum, id est Saracenorum ducem.* Procopius Persicor. lib. I. Οὐδεὶς δὲ οὔτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, οὓς δοῦκας καλοῦσιν, οὔτε Σαρακηνῶν τῶν Ῥωμαίοις ἐνσπόνδων ἡγούμενος, οἳ φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται. Theophylactus Simocat. lib. II. φύλαρχοι — — τῆς συμμάχου τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως, οὓς Σαρακηνοὺς εἴθιστο Λατίνοις ἀποκαλεῖν. Malchus in Excerptis legation. Ἀμόρκεσος φύλαρχος τῶν ὑπὸ Πετραίαν ὑπὸ Ῥωμαίοις ὄντων Σαρακηνῶν. Et statim idem Amorsecus τῶν φυλῶν ἄρχων vocatur. Menander in Eclogis legation. τῶν Σαρακηνῶν φύλαρχος Ἄμβρος. *Vid. Aldreti Antiq. Hispan. lib. I. cap. 28. pag. 117.* LINDENBR.

Phylarchus Saracenorum.] Saraceni in Phylas seu tribus divisi erant duodecim, ut Nonnosus docet et Orosius in Prooemio Historiae. Singulis tribubus praeerant Phylarchi. Strabo in lib. 16. p. 753. (et ibi Penzel p. 2294. W.) Scenitarum Arabum (quos Saracenos esse docet Marcellinus) Phylarchos commemorat, et partim Romanis, partim Persis obnoxios esse dicit. Dicebantur et φυλάρχαι, ut docet vetus Auctor apud Suidam: ξυμβάλλει τῷ Τραϊανῷ ὁ Ἄκβαρος, ὃς ἦν Ὀσροηνῆς χώρας δυνάστης, οὕσπερ φυλάρχας ὀνομάζουσιν ἐκεῖνοι, ὅτι καὶ τὰ χωρία αὐτῶν φυλαὶ ὀνομάζονται. *Traiano occurrit Acbarus Osdroenae Regulus, quos illi Phylarchas vocant, eo quod regiones ipsae phylae seu tribus vocantur.* Rufus etiam Festus in Breviario: *Phylarchi*, ait, *Saracenorum in Osdroene superati.* Sed et barbari fere omnes in tribus seu φυλὰς dividebantur. Nam et Eunapius in Fragmentis legationum, et Zosimus Optimates Gothorum τοὺς ἑκάστης φυλῆς ἡγουμένους vocant, et Olympiodorus Phylarchos Burgundionum memorat. Turcos quoque in XII. tribus divisos fuisse docet Menander Protector. Eodem referre soleo Persarmeniorum γενεάρχας, quorum idem meminit Menander [et *Faras* Langobardorum apud Paulum.] VALES.

Assanitarum] Gassanitarum ad fines Syriae. Vide Gibbonum P. VI. p. 9. et *Herbelot Bibliotheque orientale* p. 360. W.

Famosi nominis latro] quo elogio tamen superbiunt Arabes. W.

Angusta fluminis interluvies et praealta.] Sic sup. lib. XIV. *Magnitudine angusti gurgitis et profundi.* *Interluviem* Zosimus διώρυγα dixit, lib. III. c. 15. οὐδὲ σὺν τοῖς ὅπλοις οἷοί τε ὄντες δια-

νήξασθαι τὴν διώρυγα, τοῦ τε βάθους οὐκ ἐνδιδόντος, καὶ τοῦ πηλοῦ. LINDENBR.

5. *Horrentes indutibus rigidis*] thoracibus. W.

Ne possent emittere coegerunt] occupavere hostes prius, quam sagittas possent emittere. W.

6. *Animatus huiusmodi primitiis.*] Haec lectio ex coniectura Gelenii nata est. Nam priores Editiones sic praeferebant: *Animatus his vescendi primitiis:* prout Editio quoque Rom. et codex Regius * ac Tolos. * [et Colbert.] scriptum habent. Sed quid facilius erat quam veram scripturam inde elicere? hanc scilicet: *Animatus his vincendi primitiis miles, etc.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. cap. 3. VALES.

Murorum] Hos muros canalem includentes (cf. supra c. 1.) integros adhuc vidit Xenophon Anab. I, 7. Mannert p. 330. et 385. W.

7. *Hinc pars fluminis scinditur.*] Id quidem Zosimus III, 15. sic narrat: εἰς τινα τοῦ Εὐφράτου διώρυγα διῆλθεν, ἐκτεινομένην μὲν εἰς μῆκος ἄχρι τῆς Ἀσσυρίων, συμπαρατεινομένην δὲ πάσῃ τῇ πέρα τοῦ Τίγρητος χώρᾳ. *Venit ad quandam fossam Euphratis, quae in latum quidem usque ad Assyriam extenditur, praetenta autem est universae trans Tigrim regioni.* Meminit eiusdem Herodotus in lib. 1. ubi de rebus Assyriorum, et Plinius in lib. 4. cap. 26. qui circa vicum Mallicen Euphratem scindi scribit. Mallice igitur idem est qui Macepracta. VALES. Virgulam post *agminibus* deleri iubet Wakefield. ad Lucret. v, 272. ERF.

Naarmalcha nomine, quod fluvius Regum interpretatur.] Inf. c. 6. *Ventum est hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis Regum interpretatur.* Graeci ποταμὸν Βασίλειον vocant. Strabo lib. XVI. Μεταξὺ δὲ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγριδος ῥεῖ καὶ ἄλλος ποταμὸς, Βασίλειος καλούμενος. * Ἀρμακάλη, Euseb. de Praep. Evang. * Plinius lib. VI. cap. 26. *Euphratem Gobaris Praefecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne praecipiti cursu Babyloniam infestaret, ab Assyriis vero universis appellatum Armalchar, quod significat regium flumen* In Ms. Plinio *Amachael* legitur, ἀντὶ τοῦ *Armalchar:* sed utrumque corruptum est, et *Neharmalcha* legendum, ad Syriacae linguae veritatem, iam olim monuit Nobiliss. Ioseph. Scaliger lib. VI. de Emendatione temp. *Malchus* enim Syris Rex est. Eunapius in Porphyr. p. 13. Commelin. Μάλχος δὲ κατὰ τὴν Σύρων πόλιν ὁ Πορφύριος ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα, τοῦτο δὲ δύναται βασιλέα λέγειν. Atque inde simili formantur compositione *Braxa-malcha, Maiaza-malcha:* et a *Naar*, quod fluvium notat, *Naarda*, apud Zosim. Ammian. Stephan. et alios. LINDENBR.

Naharmalcha quod fluvius Regum interpretatur.] Zosimus III, 19. βασιλέως ποταμός. III, 24. Ναρμαλάχη. W.

Hanc peditatus pontibus caute digestis transivit.] Cf Mannert v, 2. 387. et infra c. 6. ubi Iulianus purgato antiquiore canali viam sibi ad Tigrin aperuit. W.

8. *Clementiores*] minus rapidos. *Obliquati* obliquatis meatibus XVI, 12. *Laniatu avium,* haud secus atque aves rapaces capturam prostraverunt. W.

9. *Ad civitatem Pirisaboram.*] *Bersaboram* vocat Zosimus lib. III. Ἐλθὼν δὲ εἰς πόλιν, ᾗ Βερσαβῶρα ἦν ὄνομα, τὸ μέγεθος ἐσκόπει τῆς πόλεως, καὶ τὸ τῆς θέσεως ὀχυρόν: et quae porro sequuntur, situm munitissimae civitatis notantia. LINDENBR. Ptolemaeo *Sipphara* dicitur, hodie *Anbar*. Mannert p. 387. W.

Ad civitatem Pirisaboram.] De qua sic loquitur Libanius in Oratione funebri p. 315. (Reisk. I. p. 598.) ἦν πόλις Ἀσσυρίων μεγάλη τοῦ τότε βασιλεύοντος ἐπώνυμος, etc. *Urbs erat Assyriae haudquaquam exigua, ei qui tunc regnabat cognominis.* Certe Pirisabora extremam partem nominis a Sapore Rege trahit, quem σαβώρην Agathias et Theophanes appellant, et Sozomenus, aliique. VALES.

* *Armatorum triplici corona circumdatis muris.*] Lipsius in Poliorceticis cap. 4. triplicem militum seriem interpretatur. * VALES.

10. *Ciliciis undique laxius pansis.*] Glossarium Nomic. Κιλίκια, τράγοι ἀπὸ κιλικίας, οἱ δασεῖς. πάνυ γὰρ ἐκεῖσε ὑπάρχουσιν οἱ τοιοῦτοι τράγοι. ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τῶν τριχῶν συντιθέμενα κιλίκια λέγονται. Festus Avien. in Ora maritima:

Hirtae hic capellae et multus incolis caper
Dumosa semper intererrant cespitum:
Castrorum in usum et nauticis velamina,
Productiores et graves setas alunt.

Procopius Persicor. lib. II. Προκαλύμματα ἐκ τραγείων τριχῶν, ἃ δὴ καλοῦσι κιλίκια. Vid. Lib. lib. 38. Iosephus de Bello Iud. lib. III. Solin. cap. 36. Isidorus Origin. lib. XVIII. cap. 11. LINDENBR.

Scutis vimine firm. textis.] Eunapius in Historia hanc Persarum armaturam egregie describit: οἱ δὲ τῶν Πάρθων οἰσυΐνας ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κράνη οἰσύϊνα τρόπον τινὰ πάτριον πεπλεγμένα. *At Parthi clypeos vimineos, galeasque similiter gestantes patrio quodam more textas.* Ea scuta dicebantur γέῤῥα, ut notat Harpocration et auctor Etymologici ex Herodoti lib. 7. et Xenophonte. Vide Festum in *Gerrones*. VALES.

Ferrea nimirum facie.] Sic lib. XIX. c. 1. *Ferreus equitatus.* Est autem Sallustiana imitatio, cuius hoc fragmentum apud Nonium exstat: *Equites cataphracti ferrea omni specie.* LINDENBR.

11. *Obnixe*] Ruhnkenius ad Vellei. Paterc. p. 36. legi iubet *enixe*. W.

12. *Angularem turrim*] ad quam duo muri anguli convenirent. W.

Argolici scuti.] Sumptum id videtur ex Virgilii lib. 3. v. 637.

Argolici clypei aut Phoebeae lampadi instar.

Ad quem locum Servius notat. *Causa*, inquit, *magnitudinis. Graecorum enim clypei rotundi: ut Cato I. Originum ait.* quod confirmat Scholiastes Comici in Vespis initio, et auctoritate Aeschyli in Persis demonstrat. Sed et Homerus ἀσπίδας εὐκύκλους et ὀμφαλοέσσας passim nominat. Erant tamen et clypei quidam oblongi, σπιδεῖς dicti, ut ex veteribus scholiis docet Eustathius in Il. ξ. Ceterum etsi Virgilius Argolicum clypeum pro Grae-

Graecanico videtur posuisse, peculiaris tamen clypei Argolici forma fuit, ut innuit in Argolicis Pausanias, et Iulius Pollux. VALES.

Minae murorum] pinnae, ἐπάλξεις. xx, 6. xxix, 6. W.

Bitumine et coctilibus laterculis fabricatae.] Zosimus III, 18. πύργοι δὲ εἱστήκεσαν περὶ τὴν τάφρον μεγάλοι. τὰ μὲν ἀπὸ γῆς μέχρι μέσου, δι' ὀπτῆς πλίνθου δεδεμένης ἀσφάλτῳ, τὰ δὲ μετὰ τὸ μέσον πλίνθῳ τε ὁμοία καὶ γύψῳ δεδομημένα. LINDENBR.

Quo aedificii genere nihil tutius esse constat.] Cui et ferrum cedere ait Codinus in Descriptione novae Romae. Τοσαύτην δὲ ἀσφάλειαν ποιεῖ τοῖς κτίσμασιν ἡ ἄσφαλτος, ὥστε ταῖς ὀπταῖς πλίνθοις καὶ τοῖς λεπτοῖς λίθοις συμμιγεῖσα, ἰσχυροτέρα γίνεται παντὸς σιδήρου. LINDENBR.

* *Quo aedificii genere nihil esse tutius constat.*] Idem Chrysostomus testatur tomo 2. pag. 995. aedificia ex bitumine et latere coctili esse omnium firmissima.* VALES.

14. *Aequae vires gesta librarent*] ἰσόῤῥοπον μάχην, κίνδυνον nominant Graeci. Polyb. III, 65. 8. W.

Prope portam venit hostilem, crasso ferro crustatam.] Ita Sidonius Apollin. carm. XI. *Limina crassus Onyx crustat.* Atque hinc Itali dicunt *Tempio di marmo crustato.* LINDENBR. *Crustatam*, obductam. Sic Lucanus x, 114. domus crustata marmoribus. W.

16. *Aemilianum portam Carthag.*] Polybii locus, in quo haec fuse narrabantur, hodie desideratur. (Neque afferre potuit Schweighaeuserus, qui hunc Ammiani locum fragmentis inseruit T. v, p. 49. W.) Itaque eius facinoris memoria obscura est. Nam neque Appianus in Hist. Punica (c. 117.) neque Zonaras (Annal. IX, 29.) id distincte memorant. Quippe uterque Scipionem ait perfractam a militibus, qui iam in urbem intraverant, portam introisse, non ipsum suffodisse portam. Zonaras tamen dicit: ὑπὸ τὴν πυλίδα παραδραμὼν καὶ τὸν μοχλὸν διακόψας, etc. VALES.

Sed fides recepta scriptorum veterum recens factum defendit.] Hoc voluit Ammianus: Quod fide digni historici de Scipione narrarunt, id vero laudibus Iuliani nihil detrahit. W.

17. *Tectam*] melius: *tectus*, quod nonnulli praeferunt codicis. *Urbem irrupit nudatam*, nam in arcem Byrsam se receperant. *Locum patentem*, apricum, nulla testudine munitus. W.

18. *Cum operositas — cerneretur*] cum solita vineas et aggeres admovendi consuetudo nimis operosa esset, et, qui magis urgeret, hostiles interiores terras invadendi impetum retardaret. W.

Helepolis] vide XXIII, 4. Zosimum III, 18. W.

21. *Mamersides praesidiorum Praefectus.*] Zosimo III, 18. Μομόσειρος τούτων ἡγούμενος. LINDENBR.

22. *Numerata sunt autem deditictorum duo millia.*] Longe maior numerus apud Zosim. III, 18. Ἄνδρες ἀφείθησαν πεντακισχίλιοι περί που τὸν ἀριθμὸν, δίχα τῶν πλοίοις μικροῖς διὰ τῆς διώρυγος οἵων τε γενομένων διαφυγεῖν. Reliqua ut Ammianus. LINDENBR.

Navigiis parvis] μικροῖς rectius fortasse quam Zosimi μακροῖς. W.

CAPVT III.

2. *Festinatione ipsa tutissimus*] spem optimam in festinando ponens. *pervolavit grassatores* disiecit. W.

Duos Tribunos sacramento solvit, ut desides et ignavos.] Desidia in pagano vitium est, in milite crimen. Arrius Menander de Re milit. *Omne delictum est militis, quod aliter quam disciplina communis exigit, committitur, veluti segnitiae crimen, vel contumaciae, vel desidiae.* L. 6. ff. de re milit. More maiorum igitur Iulianus egit, cum inutiles militiae sacramento solvit. LINDENBR. Cingulum ademit, Zosim. III, 19. W.

Decem vero milites ex iis.] Decimationis supplicium haud dubie intelligit. Ceterum hanc fiduciam, et auctoritatem Iuliani in puniendis fugacibus magnopere Libanius effert in Orat. funebri, p. 315 (Reisk. I. p. 599.) inter cetera: καταβιβάζων ὡπλισμένους πολλοὺς αὐτὸς ἔχων δορυφόρους οὐδὲ τρεῖς. Id est: *Exauctorans tot numero armatos, ne tres quidem circa se stipatores habens.* VALES.

Decem milites] i. e. decimum quemque militem. W. Ernstius in varr. observv. l. I. c. 5. p. 31. „lege aut *decimos* (inquit) aut error est Graeculi *decimationem* non intelligentis.“ ERF.

Milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali add. supp. secutus veteres leges.] Menander de Re milit. lib. III. *Qui in acie prior fugam fecit, spectantibus militibus propter exemplum capite puniendus est.* Rufus in Legibus militaribus: Ὁ πρῶτος ἐν παρατάξει φεύγων ἐπ' ὄψεσι τῶν στρατιωτῶν κεφαλικῶς τιμωρεῖται. LINDENBR.

3. *Argenteos nummos centenos.*] Zosim. ὁ βασιλεὺς φιλοφρονούμενος τὸ στράτευμα, λόγοις τε καθήκουσιν ἐτίμα, καὶ ἕκαστον ἀργυροῖς ἑκατὸν νομίσμασιν ἐδωρεῖτο. LINDENBR.

Argenteos numos (denarios) *centenos*, nostro, qui nunc est, valore 26. circiter Imperiales. W.

Eos pareitate] Ms. *patruitate prom.* Io. *parvitate prom.* LINDENBR.

Parvitate] vox rarior, sed ipsi Ciceroni usurpata. W.

4. *Docuerunt Principes auro quiete a barbaris redempta.*] Constantinum intelligit, ut opinor, de quo etiam in Caesaribus (p. 24. edit. Heusing.) haec dicit: τά γε μὴν εἰς τοὺς βαρβάρους ἦν αὐτῷ γελοῖα. φόρους γὰρ ὥσπερ ἐτετελέκει. (Vid. ad h. l. Spanhem. ad vers. Gall. p. 223. W.) Idque eius filii postea factitarunt: ut de Constante scribit Aurelius Victor, eum obsides a barbaris pretio quaesitos accepisse. Porro id semper et ubique facere, extremae ignaviae est. Sed interdum eae necessitates temporum occurrunt, quae omnino hoc remedio uti cogant. At tum demum nullum in eo dedecus est, modo cum moderatione fiat ac dignitate. Primus ex Impp Rom. id usurpavit Domitianus: at id quantopere Plinius vituperavit? Traianus deinde etiam ipse id factitavit, sed parce, et cum decore ac dignitate. Armatus enim barbaris supplicantibus munera largitus est. Hoc vero laudat idem Plinius in illa Gratiarum actione c. 12. *Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus: rogant, supplicant: largimur, negamus; utrumque ex imperii maiestate.* Post Domitia-

num ignavissimus quisque iis artibus adversus barbaros est usus, ut Commodus, et Caracalla, de quibus id narrant Herodianus et Dio. Hadrianus autem et Iustinianus prudenti consilio id fecere. De Iustiniano Agatias in lib. ult. Menander in I. VALES.

5. *Impetitum aerarium est.*] Edit. Rom. *et Tolos. codex* [ac Colbert.] *impetum.* Codex Regius *imptum*, et ad marginem emendatur *inops.* VALES. Miror cur non potius ediderint viri doctissimi *impeditum*, ut saepe solent illa verba expedire et impedire ad rationes pecuniarias transferri, quod est notissimum. Sed attente considerans veterem scripturam, nullus dubito quin ea corrupta sit pro *implicitum.* GRON.

Impetitum] invasum, direptum, exhaustum. Hoc sensu accepisse Ammianum suadent sequentia *exinanitae, populatae*, et ad illustrandum quodammodo valet XXXI, 12. ubi *impetens* est cum impetu poscens, flagitans. W.

Nec pudebit Imp. profiteri paupertatem.] Sic Pericles apud Thucydidem in lib. 2. c. 60. καὶ τὸ πένεσθαι, inquit, οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρὸν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. *Neque turpe est paupertatem profiteri: sed eam minime omni opere evitare turpius.* *Et Aristides, cum ei Callias pecuniam offerret, constanter recusans aiebat, plus sibi gloriae afferre paupertatem, quam Calliae opes. Multos enim reperiri, qui bene aut secus divitiis uterentur; paupertatem vero qui constanter ferrent, paucissimos esse; erubescere vero de paupertate eos tantum, qui egerent inviti: ut refert Plutarchus in Aristide sub finem. VALES.

In animi cultu] philosophiae studio. W.

7. *Confecto tantorum munerum cursu moriar stando.*] Tale fuit dictum Vespasiani: *Stantem Imperatorem excedere terris decet.* Aur. Victor in Vespasian. Et de Turbone Praefecto scribitur, eum hanc vocem in ore habuisse: τὸν ἔπαρχον ἑστῶτα ἀποθνήσκειν δεῖ. Xiphil. in Hadriano. *Zonaras p. 204.* LINDENBR.

Quam mihi febricula eripiet una.] B. Eucherius Episc. Homil. 2. pag. 377. *A possessore suo una febricula veniente novimus reposcenda.* LINDENBR. *Eripiet* eripere potest. W.

Discedam] solio, imperio memet abdicabo. W.

Nec enim ita vixi, ut non possim aliquando esse privatus.] Respexit dubio procul ad id, quod Nerva Imp. iam olim dixerat, Οὐδὲν τοιοῦτον πεποίηκα, ὥστε μὴ δύνασθαι τήν ἀρχήν τε καταθέσθαι, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι. Xiphilinus in Nerva. LINDENBR. Fortassis ita. Sed etiam manifeste alludit ad sententiam Ciceronis de Dionysio lib. v. Tuscul. cap. 21. *Atque ei ne integrum quidem erat, ut ad iustitiam remigraret, civibus libertatem et iura redderet. iis enim se adolescens improvida aetate irretierat erratis, eaque commiserat, ut salvus esse non posset, si sanus esse coepisset.* GRON.

Nec enim ita vixi, ut non possim aliquando esse privatus] non ita me abripi specioso imperii splendore passus sum, ita sobrie atque moderate vixi, ut ad privatam vitam reditus mihi futurus sit facillimus. W.

Perfectos bellicarum o. genere doct.] Haec est quidem Editionis Rom. scriptura: sed Codex Regius cum Aug. Editione scriptum habet *perfunctos.* VALES.

8. *Inter secunda et aspera medii.*] Possis exponere in utraque fortuna sibi constantis, vel in quo prospera et adversa per vices sibi succedunt, uti xxx, 7. *medius inter probra et praecipua* (eximias laudes). Posterius magis placet. W.

Quod cum vere dicitur, solet armorum crepitu leni monstrari.] Hic mos fuit etiam veterum Gallorum, ut testatur Caesar in lib. 7. c. 21. Nam post Vercingetorigis orationem sic ait: *Conclamat omnis multitudo, et suo more armis concrepat, quod facere in eo consueverunt, cuius orationem approbant.* In militibus autem Rom. exempla passim suppeditat Marcellinus, ut in lib. 21. cap. 13. VALES.

* *Solet armorum crepitu.*] Sic omnino legendum. Caesar de Bello Gallico lib. 7. c. 21. *Conclamat omnis multitudo, et suo more armis concrepat: quod facere in eo consueverunt, cuius orationem approbant.* LINDENBR.

9. *Per caritates*] per ea, quae sibi cara essent. *Per inchoatas negotiorum magnitudines,* res, quas animo concepisset gerendas. W.

Sic sub iugum mitteret Persas.] Antiqui per vota sua iurabant, ut Vatinius: *Ita Consul fiam.* Quod tantam indignationem movit Catullo, ut diceret 52, 3.

Per Consulatum peierat Vatinius.
Miser Catulle, quid moraris emori?

Et Cleopatra quoties iurare volebat, maximum id votum concipiebat: *Sic in Capitolio iura reddam,* teste Dione in lib. 50. c. 5. et Otho ipsum Neronem adhuc privatus alloquens, sic iuravisse ab eodem dicitur: οὕτω με καίσαρα ἴδοις, *Sic me Caesarem videas.* Omitto Plancum in Epist. 9. lib. x. M. Tullii, Senecam in Suasoria ult. Senecam alterum in Epist. 117. *Ex his intelligendus est Chrysostomi locus in Homilia xx. ad populum Antiochensem, ubi Theodosium Imper. sic loquentem inducit: καὶ εὐχῆς μοι διηνεκοῦς ἔργον ἦν, τὴν πόλιν ἐκείνην ἰδεῖν, καὶ τοσοῦτον ἐποιούμην ὅρκον πρὸς πάντας. Nec aliter soleo interpretari locum Senecae in libro II. de Clementia (II, 1) ubi vocem illam Neronis, *Vellem nescire litteras,* tantopere laudat. *O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! in cuius verba Principes Regesque iuramentum faciant:* quod quidem nec Muretus nec Lipsius intellexit. Optat Seneca, ut ex his Neronis verbis iuramentum Reges ac Imperatores faciant hoc modo Ita velim nescire litteras! Sic vellem mea manu damnatum neminem.* [Palladius in Dialogo de vita Chrysostomi, loquens de Dioscoro Episcopo Ammonii fratre, qui sepultus fuerat extra portam Constantinopolis: ὡς τὰς πλείστας τῶν γυναικῶν καταλειψάσας τῆς Μάρτυρος, τοὺς ὅρκους κατὰ τῶν εὐχῶν Διοσκόρου ὀμνύειν. Iurabant igitur hae mulieres: Ita me Dioscorus suis precibus adiuvet.] Adiurandi etiam potentissima ratio haec erat. Sic apud Virgilium Aen. VI, 364.

— — *per spem surgentis Iuli.*

et Eclog. x, 4.

Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat undam.

Adde et Suidam in ὅρκος. Sed et omne iusiurandum tacitum habet et votum, et exsecrationem: poenam enim imprecatur sibi

qui iurat, si peieraverit. Ut apparet in iuramentis Graecorum apud Demosthenem et Aeschinem, et Romanorum apud Festum in *lapidem*. Et recte Plutarchus in Quaestionibus Romanis, cap. 44. *πᾶς ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας*: *Omne iusiurandum in exsecrationem periurii desinit*. Et Servius in lib. 2. Aen. *Exsecratio*, inquit, *est adversorum deprecatio: iusiurandum vero optare prospera*. Utrumque etiam iungit Aristophanes in Avibus, ubi Pisthetaerus ait v. 443.

Κατόμοσον νῦν ταῦτά μοι.

Chorus resp. Ὄμνυμ' ἐπὶ τούτοις πᾶσι νικᾷν τοῖς κριταῖς,
Εἰ δὲ παραβαίην, ἑνὶ κριτῇ νικᾷν μόνον.

Ubi Scholiastes fallitur, qui ὄμνυμι positum ait esse pro εὔχομαι. Neque enim Chorum ibi iurare, sed optare tantum. Illud ad extremum addam, hanc mihi causam videri, cur antiqui illi exta, quibus tactis conceptum erat iusiurandum, in mare proiicerent, neque quidquam de victima edendum putarent, quod testatur Eustathius in Il. τ. et Pausanias Eliac. 1. ob adiunctas scilicet iuri iurando exsecrationes. VALES. Non id agitur, ut locus Senecae accipiat interpretationem; sed ut alienarum manuum scriptura quae ex ipso vocabulo *iuramentum* satis patere credita viris doctis, abigatur, vera restituta: quando sententia illius scriptoris ultro satis clare se ostendet. Quum itaque tam notabiliter ibi haereant veteres libri, et praesertim Nazarianus declaret, quantopere omnia sint illic conspurcata, hoc agendum est, non exquirendae otiosae et tantum placentes iis, a quibus inventae sunt, interpretationes. Et id iam praestitum est satis luculente. GRON.

[*Sic pontibus Histrum et Euphraten superem.*] P. Pithoeus ad marginem Ammiani sui notat, hoc loco in veteribus libris pro *Euphraten* scriptum esse *Aufidum*, et nos remittit ad Strabonem, et ad Melam ac Plinium, qui Aufidi fluminis meminere. Quasi Aufidus a tribus istis Auctoribus multisque aliis memoratus, amnis in Italia non magnus, Canusium Apuliae Dauniae opidum praefluens, locum heic ullum habere possit, aut cum Histro iungi termino Imperii Romani: quasi demum optaturus fuerit Traianus parvo, eique toti utrimque suae ditionis flumini pontes imponere. Trans Histrum erat Dacia, quam Traianus in formulam provinciae redigere cupiebat, sicut et fecit: trans Aufidum et circum erant soli Apuli, aliaeque Italiae nationes ipsi subiectae. Tamen nihilominus in codice Colbertino scriptum diserte reperio: *Sic pontibus Histrum et Aufidum superem!* Aut igitur heic vitiosa sunt Ammiani exemplaria; aut certe *Aufidi* appellatione aliquod flumen nobis incognitum, fines Imperii Rom. principatu Traiani terminans designatur.] VALES. Certe Euphratis mentionem esse hic supposititiam colligitur facile ex praecedenti formula, ubi solius Daciae meminit, non item Parthicae cuiusdam regionis. Nec Pithoeus, quia diligens fuit in animadvertenda vetere scriptura, meruit talem cavillationem, qui ex illis auctoribus, quos citavit, satis notum habuit, ubi esset Aufidus, nec potuisse Traianum de eo vovere. Certe quum ab Dacica Istri ripa complures sint fluvii, eorum aliquem hic nominatum a Traiano et Ammiano crediderim. GRON. Nolim equidem Euphratis mentionem ab hoc loco alienam haberi. Traianus enim in illas regiones venisse videtur, cum *Traiani tribunal* (c. 2. §. 3.) ibi inventum sit. Cf. XXIII, 5, 17. XXIV, 6, 1. Dio Cass. LXVIII, 28. Scripturam *Aufidum*

Wesseling. ad Itiner. p. 120. defendi posse putat: pontem enim in Aufido ab Traiano factum esse. W.

10. *Sublatis cataractis*] muris et canalibus (v. supra c. 1. et 2.) apertis. W.

11. *Constratis ponticulis multis ex utribus.*] In fabris exercitum sequentibus erant etiam, qui utribus inflatis et suppositis pontes contabularent, de quibus vide C. G. Schwarz Diatriben de Collegio Vtriculariorum, in Miscell. politior. humanitatis p. 27. cf. xxv, 7. extr. De *coriaceis navibus* cf. Scheffer de militia navali p. 26. W.

Et utribus sublicitsque navibus.] Sic primus emendavit Castellus, quem ceteri deinceps secuti sunt. At in Editione Rom. sic legebatur: *Constratis periculis m. et utrib. et proiici a navib. itidem consectis palm. trabibus, etc.* Cui subscribunt codex Regius et * Tolos. * [Colbert.] et Florentinus, nisi quod in his legitur, *procia navibus itidemque, etc.* Ego vero sic emendandum hunc locum existimo: *Constratis ponticulis m. ex utribus, et coriaceis navibus, itidemque consectis palmarum trabibus, etc.* quod confirmat Libanius pag. 316. (Reisk. 1. p. 599.) ἐντεῦθεν τοίνυν ἐχώρουν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἆθλον τὰς διώρυγας: et post nonnulla quae operae pretium erit ibi legere, addit: καὶ αὐτίκα πλείους μὲν ἐπὶ γῆς οἱ Φοίνικες· συχναὶ δὲ ἀπὸ τούτων αἱ γέφυραι. *Et confestim palmae plurimae caeduntur, ex quibus multi pontes facti sunt.* Quod spectat ad coriaceas naves: earum in apparatu bellico Iuliani meminit Zosimus III, 13. et νῆες ἀπὸ δερμάτων vocat, opponitque eas ταῖς ἀπὸ ξύλων. Libanius etiam pag. 317. (Reisk. 1. p. 601.) in obsidione Maiozamalchae τὰ σκύτινα τῶν πλοίων appellat. Eorum navigiorum frequens usus fuit in Assyria, ut docet Herodotus in lib. 1. c. 194. Denique pontes ex utribus memorantur etiam in lib. 25. c. 6. Ascogephyros Graeco vocabulo recentiores Latini dixerunt, quos describit Auctor de rebus bellicis post Imperii Notitiam editus. VALES.

Consectis palmarum trabibus] quae non tam naves, quam rates essent. W.

12. *Adusque Mesenen.*] Mesene regio est Parapotamiae, ut docet Plinius in lib. 6. sic dicta, quod inter duo flumina sita sit media, ut ex Asinio Quadrato docet Stephanus. Ἀπάμεια, inquit, ἐν τῇ Μεσηνῶν γῇ τῷ τίγρητι περιεχομένῃ, ἐν ᾗ σχίζεται ὁ τίγρης ποταμός· καὶ ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ μοίρᾳ περιέρχεται ποταμὸς δέλας, ἐν δὲ ἀριστερᾷ τίγρης ὁμώνυμος τῷ μεγάλῳ. *Apamea est in Mesene regione, Tigri fl. cincta: ubi fl. Tigris in alveos duos scinditur: dextra Delas, sinistra Tigris labitur, magno illi cognominis.* Xiphilinus in Hadriano Messenem insulam esse dicit in Tigri. Incolae Messenii dicuntur in Prologo 42. Trogi Pompeii, *et ab Eutropio in lib. 6. ubi de Traiano haec dicit: *Seleuciam et Ctesiphontem, Babylonem et Messenios vicit ac tenuit.* Sic enim legendum esse et MSS. et Paeanii versio docent. VALES.

Mesenem] Apameam XXIII, 6, 23. *Mare magnum* Zosimus III, 20. W.

Termites et spadica.] Vide Gell. lib. 2. cap. 26. lib. 3. c. 9. * LINDENBR.

Termites et spadica.] Σπάδικα Graeci vocant avulsum e palma termitem cum fructu, ut ait Agellius in lib. 2. et 3. et Plu-

tarchus in lib. 8. συμποσ. cap. 4. Corrupta haec dictio iamdudum est in lib. 4. Porphyrii de abstinentia (p. 318. ed. Rhoer. ubi v. notam. W.) Κοίτη δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀπεδίκων τοῦ Φοίνικος, ἃς καλοῦσι βάϊς, ἐπέπλεκτο: quae Porphyrii verba sic vertit D. Hieronymus in lib. 2. contra Iovinianum: *Lectus illis de foliis palmarum, quas baias vocant.* Apparet iamtum aetate D. Hieronymi eum locum depravatum fuisse. Nam si tunc vera scriptura ἐκ τῶν σπαδίκων eo loci fuisset, numquam folia palmarum vertisset Hieronymus, sed termites, aut spadices. VALES.

Termites] ramos arborum, sed sine fructu, et *spadica*, itidem ramos, sed in quibus fructus essent. Gellius Noct. Att. II, 26. *Rutilus* et spadix *phoenicei* συνώνυμος, *qui factus Graece noster est, exuberantiam splendoremque significant ruboris, quales sunt fructus palmae arboris non admodum sole incocti, unde spadici et phoeniceo nomen est. Spadica enim Dorici vocant* avulsum e palma termitem cum fructu. Solus Ammianus forma neutrali *spadicum*, alii omnes *spadix*, ideoque Gesnerus in Thes. *spadicas* et nostro reddendas existimat. W.

Quorum ex fructu mellis, et vini conf] Herodotus in lib. I. ait, Assyrios ex palmis cibum et mel, et vinum sibi conficere. De vino quidem ex palmis, quod φοινικικὸν, seu φοίνικα vocat Athenaeus, pleni sunt veterum libri. Nam et Xenophon in Expeditione Cyri, et Dioscorides, et Plinius eius meminere. Plutarchus in lib. 8. Sympos. cap. 4. ait, Babylonios prae ceteris arboribus palmam magnifacere, quippe quae trecenta sex utilitatum genera ipsis afferat. VALES.

Maritari palmae ipsae dicuntur.] Basilius Episc. Homil. 5. in Hexamer. pag. 22. Τοὺς φοίνικας εἰς ἄῤῥενας καὶ θηλείας διιστῶσι, καὶ ἴδοις ἄν ποτε τὴν παρ' αὐτῶν (φυτουργῶν) ὀνομαζομένην θήλειαν, καθιεῖσαν, τοὺς κλάδους οἷον ὀργῶσαν καὶ τῆς συμπλοκῆς ἐφιεμένην τοῦ ἄῤῥενος. τοὺς δὲ θεραπευτὰς τῶν φυτῶν ἐμβάλλοντες τοῖς κλάδοις, οἱόν τινα σπέρματα τῶν ἀῤῥένων, τοὺς λεγομένους ψῆνας, καὶ οὕτως οἷον ἐν συναισθήσει, τῆς ἀπολαύσεως γεύεσθαι καὶ ἀνορθοῦσθαι πάλιν τοὺς κλάδους, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τοῦ φυτοῦ τὴν κόμην ἀποκαθίστασθαι. Quae verba Eustathius vetus Basilii interpres ita vertit: *Palmas gemini esse sexus affirmant. Nam videtur quomodo apud eos quae femina nominatur, ramos proprios incurvat ad marem, velut eius concubitum petens, ut possit ex eius admixtione concipere. Unde ingeniosi agricolae sublatos de masculo certos oculos feminae dicuntur inserere; et ita quasi coitu desiderantur expleto. confestim subductus brachiis recurrit ad statum.* Vid. Ambrosium Episcopum Mediol. Hexamer. lib. III. cap. 13. Plin. lib. XIII. cap. 4. Theophylact. Simocat. Quaest. Physic. cap. 4. *et Epist. 18.* LINDENBR.

Maritari ipsae palmae dicuntur] Quae de mutuo arborum amore, earumque maritandarum ratione adiicit Ammianus, nec veteribus diversos arborum sexus incognitos fuisse probant. Verba nihil habent difficultatis, quamquam artificiosum illud coniugium iucunde magis, quam vere descriptum, mirandumque sit, quod insecti (ψηνὸς) marem obsidentis, et feminae admoti nullam mentionem iniecerit, quod et Herodoto non incognitum fuit I, 193. Cf. *Kaempferus in Amoenitatt. exoticis* Fasc. IV. p. 660. ss. *Hasselquist Reise nach Palästina* S. 223. *Heeren Ideen* Th. II. S. 663. W.

14. *Prope locum venit.*] Blithram hunc locum vocat Zosimus III, 19. VALES. De quo tamen dubitari potest: nam et aliam eodem capite habet Zosimus *Fissen iam.* cf. Mannert p. 388. W.

CAPVT IV.

1. *Civitas ab incolis Iudaeis deserta.*] Philo in Legatione ad Caium ait, plenum esse orbem terrarum Iudaeorum coloniis: et regionem fere omnem trans Euphratem, Babyloniam, et reliquas Praefecturas quae agrum fertilem habeant, a Iudaeis obtineri. Idem scribit et Iosephus. Theophylactus quoque in lib. 5. cap. 7. captis a Vespasiano Hierosolymis, et everso templo, plerosque Iudaeorum metu atque odio nominis Rom. relicta Palaestina in Persidem migrasse dicit: atque ibi opibus auctos, ad seditiones tandem erupisse. VALES.

Ab incolis Iudaeis] quales in illis regionibus etiamnunc plures offendit Niebuhrius. W.

5. *Sustulit ab hoste prostrato, etc.*] Livius lib. VII. c. 10. Luc. Florus lib. 1. cap. 13. Valer. Maximus lib. III. cap. 2. Aurel. Victor de Viris illustrib. cap. 28. 29. LINDENBR.

Alitis (corvi) *propugnatione* (iisdem verbis utitur Gellius IX, 11. quem omnino saepe ob oculos habet Noster) *Valerius, cognomento Corvinus.* Rem narrat Liv. VII, 26. Gellius l. l. W.

6. *Salubrius*] tutiori loco. W.

7. *A cohortibus nostris repulsoriis*] ad subitos hostium incursus arcendos praemissis. Paullo post *equestres turmae. Habitus frustra* spe delusus. W.

8. *Duarum incolae civitatum.*] Bezuchin harum civitatum alteram dictam ex Zosimo scimus lib. III. c. 20. LINDENBR.

Se contulerunt] conferre voluerunt. — *Alveis arborum cavatarum* (Canots). W.

9. *Librata ratione*] prudenter atque considerate. Sic saepe Noster. *Per globos* agminatim. *Nullo provincialium* nostrae editionis *damno miles visceribus* (medulla) *hostium pascebatur.* Similis locus XVII, 1. *ex barbarorum visceribus alimenta congesta sunt,* omninoque tropus iste illa aetate frequens. v. Glossar. Nomicum Codicis Theodos. W.

10. *Ordine trino scutorum*] gravis armaturae militum corona. *Appetitus* ipsa oppugnatio *erat necessarius*, ne a tergo haberet hostes. *Rupibus anfractu celsiore e discissis*, in summo monte flexis atque abruptis, *flexuosisque excessibus* in cavitates exeuntibus. W.

[*Turres crebritate et altitudine formidandae.*] In codice Colbertino legitur scriptum: *Turres celebritate et alt. formid.* Quemadmodum in veteribus libris MSS. Ammiani scriptum se reperisse notavit et Pithoeus ad oram libri sui. Quae haud dubie vera probaque est scriptura. Turres celebritate formidandae sunt et dicuntur, turres militum frequentia et multitudine hostibus metuendae.] VALES.

11. *Devoti cineribus patriae*] mori pro patria parati. W.

12. *Terrarum latibula concava oblongis tramitibus*] paullo post uno verbo cuniculi. W.

13. *Adusque Ctesiphonta.*] Quae stadiis LIX. ab urbe Maozamalcha distabat, ut Zosimus scribit. VALES.

14. *Rigentis ferri lapsibus*] Reines. *cratibus.* W.

Infigurabilium] nondum plane ad iustam formam concameratorum. Vox nusquam alias obvia, eodem tamen sensu *infiguratam febrim,* quae *typum* nondum habet, ut medici nunc loquuntur, ex Theod. Prisciano affert Gesnerus h. v. W.

15. *Claudere et frustrari exitiales impetus.*] Scribendum videtur *eludere.* VALES.

16. *Aptatae ligneis sagittis ballistae*] more Ammianeo pro sagittae ballistis aptatae. *Scorpiones* XXIII, 4. W.

18. *Aequis manibus.*] Metaphora videtur esse a Gladiatoribus ducta, quorum petitiones manus dicebantur, ut docet Quintilianus in libri 5. Instit. cap. 13. aut sane a manibus in ludo aleae, de quibus Suetonius in Augusto. *Sumptum est ex T. Livii libro 27. c. 3. in quo Marcellus milites suos obiurgans, sic loquitur: *Nempe aequis manibus hesterna die diremistis pugnam.** VALES.

Aequis manibus] aequo Marte, sed Ammianus ipse explicat adiecto: pari fortuna. cf. Livius XXVII, 3. Tacit. Ann. 1, 63. W.

19. *In districtis* dubiis *necessitatibus.* W.

Nihil tam leve est.] Est palam imitatio Liviana ex lib. 25. cap. 18. *Sed in bello nihil tam leve est, quod non magnae interdum rei momentum faciat.* GRON.

Abusive ad abusum usque vehementius *incusso* propulso *ariete.* W.

21. *Sublicisque suspensis.*] Ms. *supplicibusque.* lo. *sublicibusque.* Glossar. *Sublices.* καταπῆγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες. Vid. Festum, Caesarem, Vitruvium de Architect. lib. III. cap. 3. LINDENBR.

Sublicibusque] pilis, substructionibus. W.

22. *Aeneatorum accentu* XVI, 12. W.

23. *Evolat Exsuperius de Victorum numero miles.*] Foede hunc locum corruperant, quibus et scribendi ratio, et antiquitas Romana parum perspecta. Quid enim ineptius hac lectione, *evolat ex superius devictorum numero miles?* Neque aliter in Ms. cum tamen certissimum sit, ita legendum, ut nos edidimus. Zosimus lib. III. c. 22. εἶτα τὴν ἐπικειμένην ἄχρι τῆς ἐπιφανείας γῆν διατρήσαντες, ἐφάνησαν οἰκίας ἐν μέσῳ, καθ᾽ ἣν ἔτυχέ τις ἀλετρὶς γυνή, νυκτὸς οὔσης ἔτι βαθείας, σῖτον ἄλευρα εἶναι ἐργαζομένη. Ταύτην μὲν οὖν ὁ πρώτως ἀναδύς, ἐκβοᾷν μέλλουσαν, παίσας ἀνεῖλεν. Ἦν δὲ Σουπεράντιος ἐν τῷ λόχῳ τῶν Βικτώρων οὐκ ἄσημος, ἐπὶ τούτῳ δὲ Μάγνος, καὶ τρίτος ὁ Ἰοβιανός, τοῦ τάγματος τῶν ὑπογραφέων προτεταγμένος. Et numeri Victores non hic tantum laudantur, sed in Notitia Imperii persaepe. *Superantium* autem Zosimus III, 22. vocat, quem Ammianus *Exsuperium:* eratque id amabile militibus, velut ominis boni nomen. *In Actis martyrii S. Mauricii *Exsuperius campiductor* laudatur p. 138. et in alia

Inſcriptione: *Miles Potentianus eiusque uxor Exſuperia.* Itaque etiam in delectu militum Valerius, Salvius, Statorius, ominis boni gratia primi nominabantur. Feſtus in LACUS LUCRINUS. Cicero de Divinat. lib. I. *In delectu Conſules obſervant, ut primus miles fiat bono nomine.* * Lapis vetus Paetovione. C. ATUCIO ALBANO VETERANO EX-PRAETORIO. ET AELIAE SABINAE VX. OPT. ET ATVCIAE AVENTINAE F. A. XXXIII. EXSUPERIUS MILES LEGIONIS. SEII. Θ. XXIII. LINDENBR.

Ex uſu moris gentici iuſtitiam fel. Regis ſui.] Idem ſcribit Zoſimus III, 22. his verbis: ἐπέστησαν παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τοῖς πέρσαις ᾄσματα, λέγουσι ἐπιχώρια τὴν μὲν τοῦ σφῶν βασιλέως ἀνδρείαν ὑμνοῦντα, διαβάλλοντα δὲ τὴν τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἀνέφικτον ἐπιχείρησιν. *Praeter omnem exſpectationem ſupervenerunt Perſis carmina quaedam gentilia canentibus, quibus Regis quidem ſui fortitudinem celebrabant, Romani autem Principis conatus irritos vituperabant.* Eiusmodi ſunt acclamationes Perſarum et Romanorum, antequam manus conſererent, relatae in libro 19. *Noſtris,* inquit, *virtutes Conſtantii Caeſ. extollentibus, ut domini rerum et mundi, Perſis Saporem et Saanſaam vocantibus, et Piroſem, etc.* Ad eumdem morem pertinet etiam, id quod ſcribit Libanius in Orat. funebri pag. 271. (Reisk. I. p. 536. extr.) de Auguſtodunenſi obſidione: παρηβηκότες ποσὶν ἔτρεχον τὸ τοῦ βασιλέως ὄνομα βοῶντες, καὶ ἐνίκων οἱ γέροντες ὥσπερ οἱ μυρωνίδου. *Pedibus prae ſenio debilitatis cucurrerunt, nomen Caeſaris clamantes, et ſenes victoriam reportarunt, perinde ac illi quondam duce Myronide,* de quibus Thucydides in I. VALES. Laudat hunc locum *Beckmann* Geſch. d. Erfindd. Th. IV. p. 122. ubi de vigiliis agit nocturnis. W.

Moris gentici.] Sic loquitur Tacitus in lib. 6. Annalium c. 33. VALES.

24. *Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino.*] Valer. Maximus lib. I. cap. 8. LINDENBR. Numus extat Sept. Severi, in quo Mars ſcala indutus cernitur, de quo libellum conſcripſit Io. Cph. Olearius Arnſt. 1695. 4. Valerii tamen et Ammiani immemor. W.

Caſtra Lucanorum invadenti Luſcino.] Cum Brutii, et Lucani duce Stenio Statilio Lucano, iam ſecundum Thurios obſiderent: Romani Thurinis auxilium ferendum eſſe decreverunt. Miſſus itaque adverſus Lucanos C. Fabricius Luſcinus Conſul, caſtra eorum cepit, et XX. millia hominum interfecit. Victoriae tantae Mars auctor creditus, ob eam cauſam quam refert Valerius Maximus in lib. I. cap. ult. Thurini obſidione liberati Fabricium ob id donavere ſtatua, ut refert Plinius in lib. 34. cap. 6. Huius belli meminit etiam Dionyſius Halic. in Excerptis legationum. In Prologo lib. XI. Titi Livii id relatum eſt his verbis: *Item contra Lucanos res geſtas continet, contra quos auxilium Tyrrhenis ferre placuerat:* ſcribe meo periculo, *Thurinis.* VALES. Tarde et ſero iactatur fiducia periculi, quum iam anno 1632. in editione Livii in his terris exarata ſic fuerit exhibitum, quum Valeſiana quadriennio demum poſt prodierit Pariſiis. GRON.

Poſtridie cum recenſeretur exercitus.] Hic mos erat Imperatorum Rom. ut poſtridie quam pugnatum erat, exercitum recenſerent, et eos qui ſtrenue ſe geſſerant praemiis militaribus pro concione donarent. Plenae ſunt hiſtoriae eius moris, qui ſtante Rep. obtinuit. Sub Caeſaribus autem interdum etiam, quamquam

non ita frequens, eins obcurrit mentio. Sic Theophylactus in lib. 2. post pugnam cum Persis: τῇ δὲ ἐπιούσῃ, ait, ὁ στρατηγὸς ἐξέτασιν τοῦ ὁπλιτικοῦ ἐπεποίητο, καὶ δώροις τοὺς τραυματίας ἐφιλοφρονήσατο. *De obsidionalibus coronis vide Lipsium libri 5. de Mil. cap. 17.* VALES.

Coronis obsidionalibus.] Debebat esse, ut recte monet Gibbonus VI, 24. *muralibus*, nam obsidionales Imperatorum propriae erant. W.

25. *Iratorum potestas*] quatenus erant superiores. W.

26. *Nabdates praesidiorum Magister.*] Zosimus lib. III. c. 22. Ἀναβδάτης ὁ ἀρχιφύλαρχος: ubi forsan legendum ἀρχιφρούραρχος: ut inf. de eodem: Ἀναβδάτης, ὁ φρούραρχος, εἰς κρίσιν ἤγετο. LINDENBR.

Puerum gesticularium] uno verbo mimum, pantomimum; sed Ammianus ipse exponit: *multa, quae callebat, nutibus venustissimis explicantem.* W.

27. *Alexandrum et Africanum.*] Polybius lib. x. c. 19. Val. Maximus lib. IV. cap. 3. Curtius lib. III. c. 12. §. 21. et IV. c. 10. §. 24. Iul. Frontinus Strateg. lib. II. cap. 11. LINDENBR. Alexandro et Africano addi poterat *Cyrus.* W.

28. *Artifex*] distinctus igitur ab architecto. *Titubanter* non satis diligenter. *Obliso* contuso *pectore, disiectaque membrorum compage,* ut singula non possent discerni. W.

29. *Fallaces foveas et obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimae.*] Meminit horum subterraneorum, in quibus Persae vel ob metum vel insidiarum causa se occultare soliti, Theophylactus Simocatta Histor. lib. II. Οἱ δὲ τῆς Ἀρξανήνης οἰκήτορες ὑπὸ τὰ τῆς γῆς διακενώματα κατεδύοντο. ἔχειν γὰρ ἐκείνους ἐς βάθος δίκην τινῶν ἀντρωδῶν οἰκοδομημάτων κατασκευάς. LINDENBR.

Fallaces foveas et obscuras.] Id ante obsidionem urbis Maozamalchae refert Libanius, pag. 316. (Reisk. I. p. 599.) πυκνὰς ἐποιεῖτο τὰς ἀναπαύλας, ὅπως τὸ μὲν ἄλλο στρατόπεδον ἐν χαρακώματι μένοι, τοῖς δὲ κούφοις τε καὶ εὐρωστέροις εἴη διερευνᾶσθαι τὴν γῆν· οἱ καταγαίους τε οἰκήσεις ἀνεῦρον, etc. *Frequenter requiescere faciebat exercitum, eo ut milites partim in castris manerent, expediti vero et robustiores regionem scrutarentur: qui subterranea domicilia deprehenderunt.* VALES.

30. *Vitalibus obstructis*] Vitalia hoc loco sunt fauces, guttura, quibus spiritum ducimus, cf. XXX, 6. ubi est: *vitali via,* voceque simul obstricta. W.

31. *Pontibus — continuatis*] quorum alius post alium struendus erat. W.

Aedificiis cavatis exstructa.] Sic correxit P. Castellus, cum in Editione Rom. legeretur, *aedificiis cautis,* nec secus in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* Sed quanto expeditius erat ac satius ita emendare, *aedificiis lautis exstructa?* Saepe enim monui has litteras inter se confundi solere. In Regio codice superscriptum est *cautius.* VALES. Ernestius sic: „Lectio vulgata *(cautis)* mihi quidem servanda videtur, cuius improbandae nulla alia caussa esse potest, nisi quod aedificia de muris non dicantur. Enimvero apud ipsum Ammianum haec sunt: minae *murorum* fabricatae, quo *aedificii* genere nihil esse *tutius* constat 24, 2. mu-

rorum firmitate *cautissimae* civitates 14, 8. His comparatis arbitrer intelligi posse, quàm parum lectio vulgata ab Ammiani dictione abhorreat; praesertim si murorum turres cogites 24, 2. commemoratas, respiciasque alium adhuc locum 20, 7. ubi *muris velut sinuosis circumdatum munimentum et cornutis* dicitur: quae sane sunt *aedificia cauta.*" W.

CAPVT V.

1. *Pube variorum seminum*] omnis generis frumentorum leguminumque segetibus. — *Quoniam id placuerat,* quod Romano nempe more aedificata esset. W.

2. *Erat in hac eadem regione extentum spatium.*] Zosimus lib. III. c. 23. παραγίνεται δὲ καὶ εἰς περίβολον, ὃν βασιλέως θήραν ἐκάλουν. ἦν δέ τι τειχίον, χωρίον ἀπειληφὸς ἔνδον πολὺ, δένδρεσι πεφυτευμένον παντοδαποῖς. ἐν τούτῳ θηρίων παντοίων ἐναποκλειόμενα γένη, τροφῆς τε οὐκ ἠποροῦντο, διὰ τὸ καὶ ταύτην ἐπεισάγεσθαι, καὶ παρεῖχον τῷ βασιλεῖ τοῦ θηρᾶν, ἡνίκα ἂν βουληθείη, ῥαστώνην. LINDENBR.

Extentum spatium et rotundum.] Huius loci meminit Libanius, pag. 319. VALES.

Ursi] Erat, ubi *uri* magis placerent, sed Philostratus etiam vita Apollonii Lib. I habet ἄρκτους. Et hodienum in Oriente *ursos* esse testatur Niebuhr (Auszug II, 342.) Cf. omnino Brisson. p. 110. et Curtii locus VIII. init. ibi adductus. W.

3. *Quibus Coche quam Seleuciam nominant*] Huius scripturae primus auctor fuit Gelenius. Nam Castellus locum mirifice depravarat. In Editione quidem Rom. legebatur: *Quo loco pinguisitas, et cultra quibus aequans Sedenciam nominant, etc.* At in Regio codice sic exaratum inveni: *Quo loco pinguisitas* (et superscriptum *situs) et cultu quibus cohaerent quam Seleuciam nom.* [in Colbert. *quo loco pingui situs et cultu quibus coaequans Seleuciam nominant.*] Certe non immerito dubitari potest, sitne Coche eadem quae Seleucia. Nam Seleuciam tunc desertam fuisse, et a Vero Principe quondam excisam subiicit Marcellinus. At Coche opidum tunc erat munitissimum, teste Nazianzeno in Philippica 2. Deinde nonnisi diu post ea, quae hic evenisse narrat Auctor noster, exercitus Cochen versus signa promovit, ut patet ex capite sequente. Postremo Arrianus in lib. X. Parthicorum Chochen a Seleucia aperte distinguit, his verbis: καὶ βασιλεὺς ἐξελαύνει ἐκ σελευκείας οὐ πρόσω τοῦ ποταμοῦ τοῦ τίγριδος ἐς κώμην, ἥτινι χωχὴ ὄνομα: quae Arriani verba citat Stephanus in χωχή. VALES.

Coche quam Seleuciam vocant.] Σελευκείαν τὴν ἐπὶ τῷ Τίγρει, binominemque hanc civitatem fuisse dubium est nullum: sed in priori appellatione mire variant, non tam Scriptores ipsi, ut puto, quam antiquarii: quorum incuria factum, ut modo *Coche* vocetur modo *Colche,* vel *Corche.* Ruf. Festus: *Colchen et Ctesifontem urbes Persarum nobilissimas cepit.* Eutropius lib. IX. c. 18. *Corchen et Ctesiphontem urbes nobilissimas:* ubi tamen quaedam exemplaria *Seleuciam et Ctesif.* habent. Longius hinc disce-

dit Zosimus, et *Zochasen* videtur nominare, lib. III. c. 23. Ζωχάσης, νῦν δὲ Σελευκείας ὀνομαζομένης. Nos *Cochen* retinuimus meliorum codicum fidem sequuti. Orosius lib. VII. cap. 24. *Duas nobilissimas Parthorum urbes Cochen et Ctesiphontem cepit.* Quarum civitatum situm et nomina optime declarat Gregor Nazianz. Episc. in Iulian. Orat. 2. pag. 303. ἡ γὰρ Κτησιφῶν φρούριον ἐστὶ καρτερὸν καὶ δυσάλωτον, τείχει δὲ ὀπτῆς πλίνθου, καὶ τάφρῳ βαθείᾳ, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ ποταμοῦ τενάγεσιν ὠχυρωμένη. ποιεῖ δὲ αὐτὴν ὀχυρωτέραν καὶ φρούριον ἕτερον, ᾧ προσηγορία Κωχὴ, μετὰ τῆς ἴσης ἀσφαλείας συγκείμενον. ὅση τε φυσικὴ, καὶ ὅση χειροποίητος, τοσοῦτον ἑνούμενον, ὡς μίαν πόλιν δοκεῖν ἀμφοτέρας, τῷ ποταμῷ μέσῳ διειργομένας. LINDENBR. Cf. Cellar. orbis antiquus T. II. p. 721. interpretes ad Eutropium IX, 18. inprimis vero Mannertus V, 2. p. 391—408. qui, cum libri habeant *Coaequans*, fortasse, uti Zosimum, Zochasam primitus scripsisse Ammianum coniicit p. 403. W.

Civitatem desertam collustrans, sacro Principe quondam excisam.] Locus dubio procul corruptus: cuius tamen veram lectionem hanc assero: — *collustrans, a Caro Principe q.* Natum vitium ex male intellecta veterum scribendi ratione: qua non observata plures passim errores committuntur. De Caro autem Principe hunc locum intelligendum, certum est ex Eutropio lib. IX. c. 18. Oros. lib. VII. cap. 24. Hieronym. Chronic. Olymp. 266. Ruf. Fest. Breviar. Fl. Vopisco, Aurel. Victore, et aliis. LINDENBR.

Sacro Principe q. excisam.] Affirmat quidem Lindenbrogius scribendum esse *a Caro Pr.* quam eius emendationem confirmare videtur Zosimus in lib. 3. c. 23. Ego vero corrigendum potius esse arbitror, *a Vero Principe quondam excisam.* Et coniectura nostra ipsius Marcellini auctoritate nititur, qui in lib. 23. c. 6. de Seleucia sic dicit: *Qua per duces Veri Caesaris, ut antehac retulimus, expulsata, etc.* Sane Carus Cochen quidem cepisse, et Ctesiphontem dicitur, non autem Seleuciam. VALES. Cf. Dio Cass. LXXI, 2. W.

Corpora vidit suffixa patibulis multa, etc.] Paullo haec aliter Zosimus lib. III. c. 23. ἑώρα σώματα προσηρτημένα σταυροῖς, ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν. ταῦτα δὲ ἔφασκον οἱ ἐπιχώριοι συγγενῶν εἶναι διαβληθέντος τινὸς ὡς προδότου πόλεως γεγονότος, ἣν ἔτυχεν ὁ βασιλεὺς Κάρος, Περσῶν οὖσαν, ἑλών. Verosimiliora narrat Ammianus. LINDENBR.

Retulimus supra] c. 2. W.

5. *Civitas*] cuius nomen addere non placuit Ammiano. Fortasse Zosimi *Sabatha.* W.

6. *Celsum castellum.*] Minossabatha videtur appellare Zosimus. VALES.

7. *Qua causa concitus immane munimentum.*] *Immane* non ad munimentum refertur, sed adverbialiter sumitur. Est ergo *concitus immane* idem quod concitus ira immani, ut loquitur Marcellinus supra libro 24. cap. III. VALES.

10. *Reliquos ex ea cohorte.*] Lipsius in lib. 2. de Militia cap. 7. *cohortem* heic improprie dici ait de equitibus. Cui non assentior. Loquitur enim Marcellinus de equitibus, qui in cohor-

te peditum erant. Quippe singulae cohortes suos equites habebant teste Vegetio in libro 2." VALES.

Abiectius] ignavius. Paullo ante: *segnius egere.* W.

CAPVT VI.

1. *Fossile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur.*] cf. XXIII, 6. n. 1. XXIV, 2. Bast Lettre critique p. 14. not. Erat vero canalis ex Euphrate in Tigridem ab antiquissimis Assyriae regibus ductus. Herodot. I, 193. cuius minus tamen Seleucus Nicator brachium in gratiam Seleuciae suae deduxerat. Plin. V, 26. Narrat quidem Ammianus traditiones fortasse accolarum secutus, his enim tribuit Zosimus, *Traianum posteaque Severum fodiri* (pro fodi, non sine exemplo) hoc brachium iussisse, quod tamen vix credendum pronuntiat *Mannertus* V, 2, 344. quem omnino consulere operae pretium erit. W.

Id antehac Traianus.] Non omittenda sunt Libanii verba, pag. 319. (Reisk. I. p. 604.) ἐξήτει διώρυχα ναυσιπόρον, (sic Mf. praefert) καὶ ταύτην ἐκ βίβλων, ἔργον μὲν παλαιοῦ βασιλέως, ἄγουσαν δὲ τὸν Εὐφράτην ἐπὶ τὸν τίγρητα ταῖν δυοῖν ἀνωτέρω πόλεων. *Captis quibusdam incolis fossam navigabilem quaerebat, eamque ex libris, quae ab Imperatore quodam olim facta Euphratem Tigri coniungeret, paullo supra duo opida, Cochen scilicet et Ctesiphontem.* At Dio in Traiano 68, 28. id quidem eum aggressum esse scribit, sed cum Euphratis alveum multo excelsiorem esse Tigris alveo comperisset, ab incepto destitisse. Primum autem Seleucus Nicator eam fossam deduxerat, tunc cum Seleuciam conderet, ut docet Plinius in lib. 5. cap. 26. Post expeditionem Iuliani mansisse videtur haec fossa, nec a Persis obruta fuisse, quod testatur Theophylactus lib. 5. cap. 6. VALES.

Traianus, posteaque Severus egesto fodiri, etc.] Zosimus lib. III. c. 24. Gregor. Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Sozomenus lib. 6. cap. 1. LINDENBR.

Avulsis cataractis] his ipsis molibus per Persas obstructis. *Undarum magnitudine* quae satis abundarent ad naves vehendas. W.

Stadiis XXX. *repulsa.*] In Editione Rom. et MSS. omnibus legitur *depulsis.* Unde corrigendum puto *decursis.* VALES.

3. *Diversorium opacum est et amoenum.*] Zosimus III, 25. παράδεισον βασιλικὸν appellat. (et ultra, non cis Tigridem ponit. W.) Solebant enim Reges Persarum, utpote venationi admodum dediti, quibusdam saeptis ac vivariis feras omnis generis includere, ut quoties se equosque exercere vellent, citra laborem venarentur: quam venationem ut nimis mollem reprehendit Dio Chrysost. in Orat. 3. (Reisk. I. p. 143.) de regno: ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παραδείσους περιλαβόντες, ὁπότε ἐπιθυμήσειαν, ὥσπερ ἐν εἱρκτῇ τὰ θηρία ἔκτεινον, etc. *Illi enim saeptis quibusdam quasi carceribus inclusas feras, quoties sibi libitum erat, conficiebant absque labore et periculo.* Haec autem saepta fere palatiis erant adiuncta, ut docet Xenophon in lib. I. de expeditione Cyri sub initium. Et hic quidem ea loca παραδείσους appellat, non ibi tantum, sed etiam

in lib. 4. Hist. ubi θῆρας ἐν παραδείσοις περιειργασμένοις opponit venationi ἐν ἀναπεπταμένοις τόποις: et rursus in Oeconomico. Videtur autem haec vox Persica esse: quamquam alii ab Hebraica lingua eam deducunt. Certe nullatenus Graecae originis est. [De his diversoriis Regum Persarum, saeptisque ac nemoribus Curtius in libro 7. c. 2. §. 28. Idem initio libri 8. describit haec magna nemora, muris cincta, quibus nobilium ferarum greges clauduntur. In libro 18. Hist. Misc. *Invenerunt Romani in his palatiis Chosdrois aviaria, dorcades, et onagros, pavones, et phasianos infinitos, nec non in vivario eius, apud Damastager leones ac tigres mirae magnitudinis.*] VALES.

Gentiles picturas Regis bestias, etc.] Petrus Teixera in lib. 1. cap. 29. Relationis rerum Persicarum, ait Persarum olim Regem, et Optimates maxime addictos fuisse venationi: et maximam partem bonorum in canes et accipitres impendisse, easque picturas sua magnitudine dignas existimasse. VALES.

Nihil apud eos vel pingitur, vel fingitur praeter caedes et bella.] Invidiosius hoc dictum, quam verius. W.

4. *Deoneratas octogenis implevit.*] In Ms. Regio *octingentis* legitur. Hoc Iuliani strategema luculenter describit Libanius in Oratione illa funebri, pag. 320. (Reisk. 1. p. 605.) κενωθέντων τῶν φορτίων ἐκ παραγγέλσεως ἦσαν αἱ νῆες, etc. quae cum Marcellini nostri narratione mirifice consentiunt. Miror tamen Marcellinum nostrum nullam eius strategematis facere mentionem, quo Iulianus, cum ignaris hostibus milites traiicere vellet, ludos compestres per totum diem in ripa edidit, quemadmodum narrat Libanius in loco cit. et de vita sua pag. 45. Rufus Festus in Breviario, Sozomenus in lib. 6. cap. 1. et vetus Scriptor apud Suidam in γυμνικοί. VALES.

Validiores naves.] Duas habet Zosimus, octoginta Gibbonus, negligentius inspecto Ammiano. W.

5. *Duces*] inprimis *Sallustius*, uti coniicit Gibbonus T. VI. p. 33. W.

Ni veloci frigore pectoris.] Scribendum arbitror, *veloci vigore*. VALES.

7. *Rhodanum arma et loricam retinente Sertorio transnatatum.*] Non minor virtus Sorani Batavi, de quo haec vetus Inscriptio:

Hadriano potui qui iudice vasta profundi
Aequora Danubii cunctis tranare sub armis.

Et ante hos annos aliquot miles gregarius Parisiis, spectante Rege Christianissimo, ita armatus ut erat, transnatavit Sequanam. LINDENBR.

Sertorio] v. Plutarchum in vita c. 3. W.

8. *Scorteis*] cf. XX, 11. coriaceis. *Densius* confertis ordinibus. W.

9. *Catervis peditum firmis medium inter acies spatium, secundum Homericam dispositionem praestituit.*] Certa emendatio est, *catervis peditum infirmis*. Ea enim Homeri ordinatio, Iliad. δ. 297.

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς,
Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο, κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν,

Quam aciei ordinationem etiam Pyrrhus imitatus est, ut Sext. Iulius Frontinus ait, Strategem. lib. II. cap. 3. LINDENBR.

10. *Velut pedis anapaesti praecinentibus modulis.*] Vid. Val. Max. lib. II. cap. 6. §. 2. Gell. lib. I. cap. II. Agathias Histor. Iustinian. LINDENBR.

Velut pedis anapaesti praecin. modulis.] Spartiatarum exercitus ad modum procedebat et tibiam, nec adhibebatur ulla sine anapaestis pedibus hortatio, ut ait Cicero in 3. Tuscul. c. 16. et Valerius Max. in lib. 2. cap. 1. cuius verba sublegisse videtur Marcellinus. Sic enim ait Maximus de Spartanis: *Non ante ad dimicandum descendere solebant, quam tibiae concentu, et anapaesti pedis modulo cohortationis calorem animo traxissent.* Porro haec anapaesta Tyrtaeus composuerat Spartanis, teste Pausania in Messeniacis. Erant autem eiusmodi:

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
Κοῦροι πατέρων πολιῆται,
Λαιᾷ μὲν ἴτυν προβάλεσθε,
Δόρυ δ' εὐτόλμως βάλλοντες,
Μὴ φειδόμενοι ζωῆς.
Οὐ γὰρ πάτριον τᾷ Σπάρτᾳ.

Ut refert Dio in Orat. 2. de regno, et Tzetzes in Chil. I. hist. 26. qui haec ἐμβατήρια μέλη appellant. Et alioqui anapaestis delectatos esse Spartanos, patet ex Athenaei lib. 4. ubi Hyacinthiorum sollemne describitur. Ait enim ibi Polycrates, pueros canentes ad tibiam, pulsasse citharae chordas simul omnes ad pedis anapaesti modum: ἐν ῥυθμῷ ἀναπαίστῳ μετ' ὀξέος δὴ τόνου τὴν θεὸν ᾄδουσι. Celeri quippe et incitato Laconum ingenio hic anapaesticus modus, acutus et creber ac vegetus, conveniebat. VALES.

Et praepilatis missilibus.] Malim *propilatis*, ut in lib. 16. c. 12. *Propilabantur,* inquit, *missilia, etc.* id enim erat apud veteres initium pugnae. Caesar in lib. I. et 2. de bello Gallico, *pilis missis* dicit. At praepilata missilia apud T. Livium sunt, quae obtusa sunt, et mucronis loco pilam praefixam habent. Polybius ἐσφαιρωμένα dixerat, et Xiphilinus in Nerone. VALES. Nil mutandum, Ammianus *missilia* ponit pro ipsis pilis, eaque PRAEpilata nominat, quod iis mittendis initium Romanis pugnae factum. Rectius tamen fecisset Marcellinus, si aliorum exemplum secutus dixisset: *pilis missis.* W.

Humus rapido turbine portabatur.] Hoc vero nimis poëticum, et plane διθυραμβῶδες. Sic Silius Italicus in lib. x. v. 204.

— — *sublatum pulvere campum*
Vulturius rotat.

Et Statius in 5. Theb. v. 368.

— — *totumque Notis portantibus aequor.* VALES.

Sensus est: in pulverem soluta tellus ventis agitata. W.

12. *Leni et inconcito gradu.*] Sic Castello placuit, cum in Editione Rom. excusum esset, *leni ante inconcito gradu:* prout etiam in Mss. legitur Florentino. * et Tolos. * [ac Colbert.] At Codex Regius ita scriptum habet, *leni ante incitato gradu:* [lego, *leni ante, dein concito gradu.*] Sequitur enim, *calefactis armis retrorsus gradiens,* ut appareat eum cursum incitatum fuisse, qui antea lenis fuerat. VALES. Adscripsit Reinesius: „Cum in Mstis, uti

uti confirmat Valef., fit *leni ante*, malim leni *atque* inconcito." W.

Calefactis armis] pugna calidiore facta: poffit etiam effe *calefactis* feftinatione *armis*. Reinefius ob verba: *fagittarum periculis miles erat immunis*, legendum putabat *labefactis*, quod non placet. *Cadefactis*, i. e. abiectis, coniecit Salmafius de modo ufurar. p. 471. quem locum evolviffe haud poenitebit. W.

Cum Tigrane.] Non fum veritus Editionis Rom. fcripturam auctori fuo reddere, quam et auctoritas exemplaris Regii *et Tolof.* [ac Colbert.] firmabat. Accedit Zofimus III, 25. qui Pigraxem hunc nominat. τῆς φυγῆς ἡγησαμένων τῶν στρατηγῶν· ἦσαν δὲ οὗτοι Πιγράξης γένει καὶ ἀξιώσει προέχων ἁπάντων, καὶ Ἀνάρῥεος καὶ Σουρήνας. *Fugae initium Duces fecere: Pigraxes fummo loco, et dignitate aliis antecellens, et Anarreus*, (Narteus in Mff. Regio, Fl. et Valent. [et Colbert.] dicitur) *et Surenas*. Sex autem millia Perfarum in hoc proelio occubuiffe prodit Libanius pag. 322. At Marcellinus II. millia tantum dicit, et 10. VALES.

Adverforum ferens furas et terga.] Libro feq. cap. 3. dicit *averforumque Perfarum et beluarum fuffragines concidebat et terga*. Ut dubitem, an et nunc etiam non ita fcripferit. Alioquin adverfos folet ponere pro hoftibus. GRON.

13. *Perrupiffetque civitatis aditus, ni Victor.*] Aliam eius rei caufam affert Rufus Feftus c. 28. *Perfas*, ait, *terrore fubito mifcuerunt: verfisque agminibus totius gentis, apertis Ctefiphontem portis victor miles intraffet, nifi maior praedarum occafio fuiffet, quam cura victoriae.* Idem etiam diferte confirmat Libanius in Orat. funebri pag. 322. VALES. Et Zofimus III, 25. W.

Lapforum] Reinef. *ipforum* vel *lafforum*. Sed nihil mutandum: *lapforum* enim eft fugientium. W.

14. *Theffali ducis*] Achillis. W.

Sophanem, et Aminiam, et Callimachum, et Cynegyrum.] De his fparfim Herodotus lib. VI. 114. VIII. 93. IX. 74. 75. Iuftinus lib. II. c. 9. *Valer. Max. lib. 3. cap. 2.* LINDENBR.

Fulmina Medicorum bellorum] heroas, terrores hoftium. Ipfe Cicero pro Balbo 15. *fulmina imperii Scipiones* dicit, quem fecutus Virgilius Aen. VI, 843. [Imo Lucretium, ni fallor, III. 1047. *Scipiades, belli fulmen*. ERF.] Sic Plutarchus Marcellum appellat *gladium* Imperii. W.

15. *Caefis Perfarum plus minusve duob. mill.*] In numero caeforum variat Zofimus lib. III. c. 25. Ἔπεσον δὲ καὶ ἐν τῇ μάχῃ Περσῶν μὲν πεντακόσιοι καὶ δισχίλιοι, Ῥωμαίων δὲ οὐ πλείους πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. LINDENBR. Cf. Gronov. Praef. p. XIX. W.

16. *Navalibus donavit coronis, et civicis, et caftrenfibus.*] Protrita iam funt, quae de hifce coronis in veterum libris leguntur. Vide Vegetium et eius Scholiaften. LINDENBR.

17. *Nec refecravit.*] Id eft, nec fe religione folvit, quam iurando contraxerat. Refecrare enim eft folvere religione, ut ait Feftus: fed proprie de obfecrantibus dicebatur. Cum enim reus comitiis populum per Deos obfecraverat, ut periculo liberaretur: iubebat magiftratus eum refecrare, ut populus Rom. religione folveretur, qua fe obligatos effe putabant, quod per Deos effent rogati. Hinc quoties aliquid poftulantes ab altero *Obfecro* dixe-

rant, statim religionis causa addebant *Resecro*, ut docet Plautus in Aulularia IV, 7, 4. Interdum ipsi qui obsecrabantur, resecrabant, ut apud eumdem Plautum in Persa I, I, 49. Resecratio etiam exsecrationi nonnumquam opponitur, ut apud Cornelium Nepotem in Alcibiade c. 6. *Restituta ergo huic sunt publice bona, iidemque illi Eumolpidae ac Ceryces, qui eum devoverant, rursus resecrare sunt coacti.* τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι dicit Plutarchus in Alcibiade. Diodorus Siculus in lib. 13. ἄρσαι τὴν ἀράν. Callisthenes uno verbo ἀναρᾶσθαι, teste Suida. *Pollux ἐπαναρᾶσθαι dicit in lib. V. Onomast. capite 24.* *Ritus autem exsecrationis ac devovendi is erat Athenis, ut Sacerdotes et Antistitae stantes versus occasum imprecarentur dira quaedam, et puniceas vestes excuterent, ut tradit Lysias in Orat. contra Andocidem. VALES.

Resecravit] *Aemil. Probus in Alcibiade cap. 6. *Resecrare sunt coacti, qui eum devoverant.* Plaut. Persa I, I, 49. *Obsecro te, resecra, etc.* Id. Aulul. IV, 7, 4. *Resecroque mater, quod dudum obsecraveram.** Vid. Festum in *Resecrare.* LINDENBR.

CAPUT VII.

2. *Latebrae texere notissimae.*] Post haec verba in Ms. Flor. Val. et Regio, [et Colbert.] *ac Tolos.* legitur *hinc opulenta, sed ille, etc.* Neque aliter in Editione Romana. Quare accedo libenter coniecturae viri docti, qui Regium exemplar manu sua descripsit. Is enim ad oram libri adnotat suspicari se, plurima hic deesse. Deest autem primo legatio Saporis ad Iulianum, de qua praeter Libanium pag. 322. loquitur et Socrates in lib. 3. cap. 18. Deinde desideratur narratio rerum, quas exercitus Rom. Ducibus Procopio et Sebastiano intra Tigrim relictus gesserat, et quam ob causam Iuliano in Assyria, prout ipsis mandatum erat, occurrere non potuerit. Haec autem desiderari ipse docet Marcellinus in fine huius libri pag. seq. his verbis: *Hisque accedebat aliud malum, quod nec adminicula, quae praestolabamur, cum Arsace et nostris Ducibus apparebant, ob causas impedita praedictas.* Ubinam praedictas, nisi hoc in loco? Certe Libanius post legationem illam Saporis a Iuliano occulte dimissam, ne pacis mentione frangerentur ac mollirentur animi militum, subiicit de Arsace et exercitu Rom. Postremo desideratur in hac lacuna fraus Persicorum transfugarum, quorum suasu Iulianus inductus, classem temere concremavit. De his enim se locutum hic esse, satis indicat Marcellinus sequentibus mox verbis. VALES.

3. *Parvi habitis vetantium dictis.*] Ducum et Comitum, atque inter hos Regalis Hormisdae, qui transfugarum consilio ac promissis dolum subesse admonebant, ut scribit Zonaras. VALES.

Amitti suaderent paene iam.] Hanc integram περικοπὴν primus Gelenius ex coniectura, ut opinor, adiecit. Nam in Ms. Regio [et Colbert.] et Editione Rom. desiderantur haec verba. VALES.

Infaustis ductoribus praeviis.] Ad Zopyri exemplum quemdam, non viae ductorem tantum se obtulisse, sed auctorem quoque Iuliano exstitisse, ut naves reique alimentariae copiam, qua abundabat, flammis daret, Nazianzenus scribit στηλιτευτικῇ Ora-

tione II. cuius verba operae pretium erit videre. *Ita Dani Saxoniam infestantes, cum militem captivum ducem itiner f , ad loca difficiliora paludis cuiusdam perducti, facile a Saxonibus qui insequebantur, sunt disiecti, et perierunt ex eis xx. millia. Nomen militis qui deduxit eos ad invium, fuit Herwardus, qui perenni Saxonum laude celebratur. Heimoldus lib. I. cap. 15.* LINDENBR.

Infaustis ductoribus praeviis.] cf. Sextum Rufum c. 28. Aur. Victorem Epit. 67. W.

4. *Exuri cunctas iusserat naves.*] Zosimus lib. III. c. 26. Gregor. Nazianzenus in Iulian. Orat. II. Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. lib. V. cap. 21. LINDENBR.

Praeter minores duodecim.] Numerus apud Zosimum III, 26. auctior: *τὰ πλοῖα ἐμπρῆσαι, καὶ πάντα πλὴν ὀκτωκαίδεκα Ῥωμαϊκῶν, Περσικῶν δὲ τεσσάρων, ἐδαπανήθη πυρί.* LINDENBR.

Praeter minores XII.] Consentit Zonaras, qui 700. triremes cum 400. onerariis incensas fuisse dicit. At Libanius pag. 302. quindecim naves ad compingendos pontes ait esse servatas: qui quidem eo loci multum laborat, ut hoc inconsultum et imprudens Achillis sui facinus excuset. Adde Augustinum in lib. V. de Civitate Dei, cap. 29. VALES.

Quas profuturas pangendis pontibus disposuit vehi carpentis.] Fl. Vegetius de Re milit. lib. III. cap. 7. *Commodius repertum est, ut monoxylos, hoc est paullo latiores scaphulas ex singulis trabibus excavatas, pro genere ligni et subtilitate levissima, carpentis secum portet exercitus, tabulatis pariter et clavis ferreis praeparatis. Ita absque mora constratus pons, et funibus (qui propterea habendi sunt) vinctus, lapidei arcus soliditatem praestat in tempore.* Neque id mirum videri debet, in hunc usum naves curribus vectas: cum et Hunnos constet, aliosque Istri circumcolas, navigia sua temere confecta de loco in locum passim hoc modo transferre solitos. Vid. Priscus Rhet. in Eclogis legation. *Bello etiam quod Maximilianus Imp. et Ludovicus XII. Galliae Rex contra Venetos gesserunt, Germani ac Galli milites scaphis, quas carpentis vexerant, Silam fl. traiecerunt. Bembus Histor. Venetae lib. XII. pag. 167. b. Vid. Aimoin. lib. 5. cap. 7. pag. 273. LINDENBR.

Armatorum — regendis] ut, quae ad trahendas adhuc et regendas naves adhibita essent viginti hominum millia, exercitui adiungeret. Alii alias caussas huius consilii attulerunt, in quibus imperitia regionis, quod placet Heynio ad Zosimum p. 637. non ultimo ponenda loco est. Nec a vero abhorret sententia Gibboni T. VI. p. 45. Iulianum bene perspexisse, naves suas contra rapidum flumen, idque cataractis vel natura vel arte factis distinctum, non sine summa difficultate conniti posse. W.

5. *Tortique perfugae.*] Id plane eodem modo refert Zonaras: *ἤδη δὲ ἐκείνων ἐκπεφρωθεισῶν, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ταξιαρχῶν ἐνέδραν καὶ δόλον ἐνίσταντο εἶναι τὰ παρὰ τῶν αὐτομόλων ἐκείνων λεγόμενα, μόλις που κατένευσεν ἐτασθῆναι τοὺς ψευδαυτομόλους· οἱ ἐκδοθέντες βασάνοις ἐξέφηναν τὸ ἀπόῤῥητον. Cum iam universae naves conflagrassent, plerisque Tribunorum contendentibus ea quae a transfugis dicerentur fraudem et insidias esse, vix permisit,*

ut quaestioni transfugae subderentur: qui tormentis adacti, tandem veritatem aperuere. VALES.

6. *Classe, cum non oporteret* non opportune, temere *abolita*, absumta. — *Per diversa distringeretur* per naves et continentem dispersus esset. W.

7. *Senescerent*] deflagrassent. Amat omnino hoc verbum Ammianus pro *deficere, minui, vim amittere.* Sic *luna* senescens XVI, 12. *motus oceani* adolescentes et senescentes XXVII, 8. *leges* XVI, 5. W.

Ob causas impedita praedictas.] Arsaces quidem Armeniae Rex seu proditione, ut ei obiicit Libanius, seu quod regionem suam nudare Persis nolebat, copias suas Iuliano obviam mittere supersedit. Chiliocomum tamen vastavit, ut legitur p. 300. Exercitus autem Rom., qui cis Tigrim relictus fuerat, partim ignavia ac metu, quod consortes suos in Tigri lavantes sagittis Persarum occisos viderant, partim discordia Ducum, cum sibi invicem obtrectarent, et altero proficisci iubente, alter ut manerent hortaretur, inertia ibidem et otio commarcuit. Libanii verba sunt p. 301. eo enim recurrendum est post finem paginae 322. ob transpositionem paginarum, qua haec Oratio misere depravata est. VALES.

Ob causas impedita praedictas.] Ex his verbis manifestum fit, quaedam, ut supra suspicabatur Valesius, in Ammiani contexto excidisse. Cum *Arsace* quidem pactus fuerat Iulianus XXIII, 2. ut auxilia sibi mittenda semper haberet in promtu, *duces* vero *Procopium et Sebastianum* iusserat intra Tigridem se tenere, ita tamen, si fieri posset, se componere, ut in Assyria sibi iungerentur XXIII, 3. Quid vero impedimento fuerit, narraverat quidem Ammianus supra in hoc capite; incuria tamen librarii alicuius omissum, ex aliis supplendum est. W.

CAPUT VIII.

1. *Captivos graciles iussit in medium duci.*] Hoc strategemate ad ingenerandum militibus hostium contemptum antiqui Imperatores saepe usi sunt: et Leo Imperator in Tacticis id magnopere suadet. Simili arte Agesilaus captivos Persas nudos divendi ante ora militum iussit, ut milites, cum eorum mollitiem cernerent, cum mulierculis sibi bellum fore sperarent, teste Xenophonte in lib. 3. et Plutarcho in Agesilao. VALES.

3. *Ergo etiam ad difficult.*] *Ro.* *Eo etiam ad difficult.* LINDENBR.

4. *Cum nihil humani proficerent sensus*] nihil expediret humana prudentia. W.

Chiliocomum] fertilem Mediae provinciam prope *Corduenam* sitam. v. omnino XXIII, 3. W.

[*Quorum neutrum extis inspectis consore dicebatur.*] Terentius in Andria hoc utitur verbo: *Restat Chremes, qui mihi exorandus est: et spero consore.* Ubi Donatus *consore* male a *consit* deducit. Putat Petrus Pithoeus esse hoc verbum exstispicum, ut ad oram libri sui notavit.] VALES.

Consore] συντελεσθήσεσθαι. W.

5. *Arriperemus*] subitis itineribus occuparemus. W.

6. [*Sacenae duces adventare*, etc.] Ita prae ceteris codex Colbert. Legendum tamen puto *Saracenos duces adv. etc.*] VALES. *Saracenos* ego in contextum recepi; nam *Sacenae* nihili est. Saraceni auxiliares Iuliano copias promiserant, XXIII, 3. W.

Quod Imperator Ctesiphonta magnis viribus oppugnaret] Inde praedae sibi abigendae occasionem datum iri sperabant. W.

Nonnulli Persas novis motibus incubuisse firmabant.] MSS. *novis viatibus*. legendum *nobis viantibus*, ut libro XV. cap. 10. *viantibus opportunas*. lib. XIX. cap. 8. *terga viantium aggressa*. Libro XX. cap. 9. *intenti ad viandum*. Libro XXV. cap. 3. *viantes catervas*. Qui est idiotismus Auctorum coaetaneorum. id est, nobis iter carpentibus. OISELIUS. Ita et P. Pithoeus legendum ait *nobis viantibus*, per eadem loca, quia in vett. libris pro *novis motibus* scriptum est *nobis viatibus*. HAD. VALES.

Nobis viantibus incubuisse in itinere nos adorturos adesse, et recte quidem *affirmabant*. W.

7. *Quod his squalidius videbatur.*] Emendavi, *quod diu squa. videbatur*: cum viderem in hac eadem pagina paullo supra pro *diu fluctuantes et dubii*, in MSS. et Editione Rom. scriptum esse *diis fluct.* eodem errore. HENR. VALES.

Squalidius obscurius *videbatur*. v. ad XXI, 14. et XXV, 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXV. C. I.

1. *Loricae niveis limbis circumd.*] Sic emendavit Castellus, cum in Editione Rom. legeretur, *nivibus lumbis.* Ego vero cum in omnibus MSS. Regio, Val. et Flor. reppererim, *loricae nimbis circumdatae ferreis*, eam scripturam sequi malui. *Limbis* tamen equidem praetulerim. Sic enim loquitur Marcellinus in lib. 16. c. 10. *Sparsique cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant. Persae, thoracum muniti tegminibus, et limbis ferreis cincti.* [Sane in Ms. Colbert. scriptum est, *lumbis circ. fer.* sed correctum eadem manu, *nimbis.*] Hi sunt quos ὠμοβύρσους καὶ σιδηροῦς θώρακας vocat Plutarchus in Crasso. VALES.

Corusci thoraces] Hos igitur distinguit a loricis Ammianus. Illis solum pectus tectum, his et aliae corporis partes. W.

2. *Fluvio brevi*] Durus fortasse Zosimo III, 27. W.

Machamaeus cecidit.] Zosimo in lib. 3. c. 26. μαχαμαῖος. Eumdem intelligit Libanius pag. 302. cum dicit: πεσόντος δὲ τοῦ ἡμετέρου τινὸς (sic MSS.) πρόμαχου. VALES.

Cui propugnaturus] Verbum *propugnare* Dativo sic et alibi iunctum. v. c. XXVIII, 6. saluti suae propugnans. cf. et XVIII, 8. W.

Perterrens] Wakefield. ad Lucret. IV, 1017. corrigendum putat *proterrens.* ERF.

3. *Hinc recedentibus nobis.*] Ad locum qui Baraphthas dicitur, teste Zosimo. VALES.

Saraceni] nam et in agmine Persarum erant. W.

4. *Ad Hucumbram nomine villam.*] σύμβραν vocat Zosimus III, 27. villam mediam inter duas urbes Nischaram et Nischanabem, quae cum fluvio Tigri dirimantur, ponte ad utilitatem commerciorum fabricato iunguntur. [*Hucumbra* scriptum est in codice Colbert.] VALES.

5. *Exercitu sedatius procedente.*] Ad locum, qui est inter Danabam et Symam opida, teste Zosimo. VALES. *Sedatius* securius. W.

6. *Adaces legatus q. ad Constantium.*] Idem dicit Zosimus III. 27. ἀνῃρέθη γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ σατράπης τις τῶν ἐπιφανῶν ὄνομα Δάκης, (scrib. Ἀδάκης) ὃς ἔτυχε πρότερον ἐπὶ πρεσβείαν πρὸς τὸν κωνστάντιον ἀπεσταλμένος. VALES. Cf. XVII, 5. ubi de hac legatione sermo est, legatus tamen *Narseus.* W.

7. *Tertiacorum equestris numerus.*] Forsan scripsit Ammian. *Tertianorum equest. num.* ut in Notitia Imp. p. 1440. *Legiones Comitatenses triginta duae, Secundani Italicani, Germanicani iuniores, tertiani, sive tertia Italica, Tertia Herculia.* LINDENBR.

Equestris numerus a legionibus incusatus est.] Legionibus singulis equites 300. erant assignati. Cf. Nast. Röm. Kriegsalterthümer p. 98. W.

8. *Aliae*] ἀρχαϊκῶς pro alii; nec Livius sprevit. W.

9. *Abiecti sacramento* ignominiose missi sunt alii quatuor *vexillationum* equitum, vel auxiliorum, vide Salmas. ad Iulii Capitol. Pertinacem c. 2. *Tribuni.* W.

11. *Ad tractum Maranga appellatum.*] Zosim. III, 28. *Maransa:* εἰς Μάρανσα παρεγένοντο κώμην. LINDENBR.

Merene] Nomen est non viri, sed muneris. In dignitatibus enim Persarum a Procopio Persic. Lib. I. numeratur etiam Μιρράνης. Ammianus ipse addit: *equestris Magistro militiae.* cf. supra XXIII, 6. ab init. ubi *Vitaxae.* W.

12. *Catervae ferratae.*] Cataphractarii Persae Ammiano meo ita placuisse videntur vel displicuisse, ut, quamquam antea saepius commemoraverit, hoc loco tamen ob oculos quasi eosdem pingat. — *Iuncturae rigentes* chalybeae. *Humanorum vultuum simulacra* larvae ferreae. W.

13. *Pars contis dimicatura.*] Dio in lib. 40. de Persica armatura: ἀσπίδι μὲν, inquit, οὐδὲν νομίζουσιν· ἱπποτοξόται δὲ καὶ ἀκοντοφόροι (scribe ex Ms. κοντοφόροι) τὰ πολλὰ κατάφρακτοι στρατεύονται. *Clypeo quidem uti minime curant: sagittarii autem ex equo, et contis dimicantes, cataphracti plerumque in pugnam prodeunt.* Adde Herodianum in fine lib. 4. VALES. *Retinaculis aereis* paxillis. W.

Sagittarii, cuius artis fiducia ab incunabulis ipsis gens praevaluit.] Tria nempe haec ab ipsa infantia discebant Persae, equitare, sagittare, vera dicere. Herodotus lib. I. c. 136. Strabo lib. XV. Plura huc spectantia collegit V. Cl. Barn. Brisson. de Reg. Persar. lib. II. et III. LINDENBR.

Divaricatis longius protensis *brachiis.* Aliis tantum in cruribus, pedibus usurpatum. W.

Ut nervi mammas praestringerent.] Ut apud Homerum Pandarus Iliad. 4, 123.

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Quod sagittandi genus παρὰ μαζὸν dicebatur. Erat et altera iaculandi ratio παρὰ δεξιὸν ὦτίον, itemque παρ' ὦμον, ut docet Eustathius in Il. X. Quibus adde et quartum iaculandi modum ab inguine, quem Parthis familiarem fuisse docet Persius in Sat. 5. Propertius in lib. 4. El. 10. v. 43. de Virdomaro:

Illi virgatis iaculantur ab inguine bracis.

Sic enim corrigendum eum versum existimo. Quintus denique modus sagittandi fuit, pede vicem manus implente: qua ratione usos esse Arabas scribit Suidas in Ἄραβες. Vide et Servium in librum IX. Aeneid. VALES.

14. *Elephantorum fulgentium*] glabrorum. *Truculentos hiatus* proboscidas. *Magis* inprimis. W.

15. *Manubriatos cultros.*] Livius XVII, 49. *Fabrile ſcalprum cum malleo.* LINDENBR.

Exploratum eſt enim ab Hasdrubale.] Totum hunc locum optime Livii verba illuſtrant, lib. XXVII. c. 49. *Elephanti plures ab ipſis rectoribus, quam ab hoſte interfecti. Fabrile ſcalprum cum malleo habebant: id, ubi ſaevire belluae ac ruere in ſuos coeperant, magiſter inter aures poſitum ipſa in compage, qua iungitur capiti cervix, quanto maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima via mortis in tantae molis bellua inventa erat, ubi regendi ſpem viciſſet; primusque id Hasdrubal inſtituerat, dux cum ſaepe alias memorabilis, tum illa praecipue pugna.* LINDENBR.

Exploratum eſt enim ab Hasdrubale.] Id Hasdrubalis conſilium refert Zonaras in tomo 2. pag. 90. παρήγγειλεν ὁ Ἀσδρούβας τοῖς ἐπ᾽ αὐτῶν καθημένοις τοὺς τιτρωσκομένους τῶν θηρίων παραυτίκα σφάζειν· ῥᾷστα δὲ σιδηρίῳ τινὶ ὑπὸ τὸ οὖς νυττόμενοι ἐκτιννύοντο. *Praecepit Hasdrubal Indis qui belluis inſidebant, ut vulneratos elephantos confeſtim interficerent. Cultro autem quodam ſub aurem percuſſi facillime necabantur.* [Ceterum paullo ſupra, pro *vertebram*, *venam* ſcriptum reperi in codice Colbertino: et ita in veteribus libris ſcriptum ſe inveniſſe notavit P. Pithoeus.] VALES.

16. *Maior vis et trucior.*] In Editione Rom. legebatur, *maior iuſſit atrocior*, quam ſcripturam Caſtellus miris modis depravarat. Sed Accurſius quidem ſic edidit, *maior vis ita trucior.* Gelenius autem hoc modo, *maior vis ita atrocior:* quo modo in exemplari Regio ſcriptum reperi. [In Colbert. *maior viſit atrocior,* omnino pro *maior vis et atrocior.*] VALES.

Lunari acie, ſinuatisque laterib.] Vide Aelian. de acie inſtr. LINDENBR.

17. *Illatis concit. ſignis ſpiculorum impetum fregit.*] Idem in illa celebri Marathonia pugna obſervavit Miltiades, qui Athenienſes effuſo curſu iuſſit Perſas aggredi, quo ſcilicet ante ictus ſagittarum ad hoſtem venirent, ut ſcribit Herodotus in VI. c. 112. et Iuſtinus in 2. c. 9. Vegetius quoque in lib. 1. cap. 9. hoc praeceptum Ducibus inculcat. *Nec ſecus Ventidius adverſus Parthos, teſte Frontino libri 2. cap. 2.* VALES.

18. *Nihil perpetiens remiſſum*] „i. e. ſine remiſſione aut mora. Proprie: non patiens, ut aliquid remitteretur. Dicitur autem hoc aevo ea vox illo ſenſu." Erneſti. W.

Cedendo in modum imbrium] qui paullulum ceſſantes, mox maiorem aquarum molem effundunt. W.

Pone verſus directis ſagittis.] Exercitatio haec Parthorum ſive Perſarum fuit, ut non tantum ſtataria congreſſione ſagittis exerte uterentur, ſed etiam cum terga vertiſſent. Plutarchus in Craſſo. Virgilius III. Georg. v. 31.

Fidentemque fuga Parthum, verſisque ſagittis. LINDENBR.

Solis curſu flammeo nimio aeſtu *laxatus* reſolutus membra. W.

19. *Qui legionem Ziannorum regebat.*] In Notitia Orientalis Imperii *Tzanni* dicuntur ſub diſpoſitione Magiſtri militum per Thracias. Sic enim in Mſ. codice legitur, cum vulgo *Thaanni*

legatur et *Thanni*. Erant autem Tzanni populi Lazis finitimi et Armeniis, ut docet Procopius in lib. 1. Persic. Agathias in libro v. et Iustinianus in Novella 28. de moderatore Helenoponti. *Zanni* dicuntur a Marcellino Comite in Chronico sub Theodosio Minore. Eustathius in Dionysium, οἱ μάκρωνες, inquit, ἔθνος ποντικόν. τούτους νῦν σάννους φαμὲν, ἰδιωτικώτερον δὲ τζάνους, ὡς καὶ τὴν κελσηνὴν κελτζηνήν. Sane Zanni, et Sanni, Tzanni, et Thanni sola pronuntiandi ratione differunt, ut Zangae et Tzangae, Tabennesiotae et Zabennesiotae in Chronico Victoris Turonensis; Turullus et Tzurullus opidum Thraciae in Procopio et Suida. Ex his quae diximus, apparet Tzannos longe ante Iustiniani tempora foederatos Rom. et auxiliares fuisse. VALES.

Legionem Zianno rum regebat.] * Zanorum mentio in Novell. Iustiniani 1. et 28. Agath. lib. 5.* Legionis nomen non ponit Zosimus, rem tamen ita narrat III, 28. ἀπώλεσαν ἄλλους τε στρατιώτας, καὶ Βρεττανίωνα τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντα τοῦ λόχου, ἀνδρείως ἀγωνισάμενον. In Notitia Imperii nominatur *Cohors* IX. *Thannorum Nitriae*: et fortassis an in scriptura tantum variatio est; reipsa vero eadem haec cum illa, cuius hic mentionem Ammianus facit. LINDENBR.

CAPVT II.

2. *Sub columellis tabernaculi parvis*] sub tentorio subitario, perticis tenuibus fulto. *Munifici fastidienda gregario.* cf. XVI, 5. *Munifices* opponuntur *beneficiariis*, qui immunes sunt a quibusdam officiis castrensibus. — *Quidquid ad ministeria postulabatur*, conquirebatur ei pro cibo apponendum. *Sui securus* nihil de se cogitans. W.

3. *Sententiis cuiusd. Philosophi.*] Sic coniecit P. Castellus, cum in Editione Rom. et MSS. omnibus legeretur *senius cui*, Unde scribendum existimo *obscuro noctis*, (sic in MS. Reg. *et Tolos.* et Edit. Rom.) *altitudine sensus cuiusd. Phil. teneretur.* [Sane in Colbert. legitur, *obscuro noctis altitudine senius cuiusdam Philosophi tenerentur.*] VALES.

Dum altitudine sensus cuiusdam Philosophi teneretur] gravem aliquam philosophicam sententiam animo versaret. W.

Vidit squalidius] obscurius. W.

* *Speciem Genii publici cum cornucopia.*] Cornu pomiferum vocat Arnobius lib. VI. Fortuna cum cornu pomis, ficubus, aut frugibus autumnalibus pleno depingebatur. Ib.* LINDENBR. Cf. XX, 5. W.

4. *Numinibus per sacra depulsoria supplicans*] matutinis precibus a Diis, ut omina infausta averruncarent, petens. W.

Flagrantissimam facem cadenti similem.] Iterum inf. *facem* vocat, ut Apul. de Mundo: *Sunt et alia eiusmodi imaginum genera, quas Graeci faces — nominant.* Aristot. sive quis alius auctor libelli de Mundo, λαμπάδας dixit; *globum* Aurel. Victor in Iulian. (Epit. c. 43.) *Ac ne noctu quidem visus ingens globus caelo labi, diem belli cautum praestiterit.* * Gell. lib. 19. cap. 1. *Fumigantes globi.** LINDENBR.

Minax infestum *sidus* *Martis*, cuius numen offenderat XXIV, 6. W.

5. *Quem* ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ.] Id signum ab antiquis infaustum esse habitum docet Homerus Il. 4, 75—77.

Οἷον δ' ἀστέρα ἧκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτου
Ἢ ναύτῃσι τέρας, ἠὲ στρατῷ εὐρέϊ λαῶν
Λαμπρόν· τοῦ δέ τε πολλοὶ ἀπὸ σπινθῆρες ἵενται.

Ubi Eustathius recte notat: ἀστέρα δὲ λέγει οὐ κυρίως, ἀλλά τι ἀστεροειδὲς, οἷον κομήτην, ἢ ὁποῖοι οἱ διάττοντες, ὧν ἡ γένεσις ἀέρος στροφή· διὸ καὶ ἀνέμους ὡς ἐπιπολὺ δηλοῦσι. Ventorum quidem id signum esse testatur Aratus in Prognostico. VALES.

ΔΙΑΙΣΣΟΝΤΑ *nos appellamus.*] Achilles Statius in Arati Phaenomena, περὶ κομητῶν. Οἱ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετερχόμενοι καλοῦνται ἄττοντες, καὶ διάττοντες· γίνεται δὲ τοῦτο, τῶν ἀστέρων ὑπὸ πνεύματος τινασσομένων, καὶ οἱονεὶ σπινθῆρας ἀφιέντων. διὸ καὶ σημεῖον ἀνέμων εἶπεν Ἄρατος τοῦτο. Quae eadem apud Heronem Alex. leguntur. Arati autem locus hic est Sect. 79. v. 11. p. 108. ed. Par. 659.

— — ὄπισθεν ῥυμοὶ ὑπολευκαίνονται,
Δειδέχθαι κείνοις αὐτὴν ὁδὸν ἐρχομένοιο
Πνεύματος, etc. LINDENBR.

Διαΐσσοντα Latine: raptim transeuntem, pervolantem coelum. W.

Profanus et demens] Profanum dementi iunctum acceperim non de irreligioso, sed homine ex vulgo, uno ex multis. W.

6. *Scintillas ab aetherio cadentes vigore.*] Idem sentit Theon in Arati Prognostica. Sic enim definit has imagines: στιλβηδόνες εἰσὶν ἃς ἀποπέμπει ὁ αἰθήρ· ὥστε τοῦ αἰθέρος ἐστὶ πύκνωσις τὸ τοιοῦτο. VALES. Ab *aetherio vigore* igne emicantes. *Acri contactu* frictione *Lumen* lucida materia. W.

In aestum solvitur corpus.] Sic emendavit Gelenius, cum ex Castelli coniectura ante legeretur *iners tum solv.* At in Editione Rom. sic legebatur: *inertium solv. corpus.* Sed cum in codice Regio scriptum reperissem *in aextum solv. corp.* [in Colbert. *inertum solv. corpus:*] statim emendavi, *in aerium solvitur corpus:* quae emendatio confirmatur verbis sequentibus, *ad substantiam migrans, cuius attritu incaluit nimio.* Quidam enim ex attritu aeris haec prosilientia formari sidera dicebant, inter quos Anaxagoras teste Diogene, et Seneca in lib. 2. Natur. Quaest. cap. 14. VALES.

Cum adtritu incaluit.] Οἱ γὰρ διάττοντες, ἀστέρες μὲν οὐκ εἰσὶ, γένεσις δὲ πυρὸς φερομένου ἐκ παρατρίψεως ἀστέρων, ut Theon Alexand. inquit, in Commentario ad modo laudatos Arati versus. LINDENBR.

7. *Tarquitianis*] Vid. Petr. Pithoei Adversar. lib. 1. cap. XX. LINDENBR.

Tarquitianis libris.] Tarquitius libros de Etrusca disciplina, et Ostentarium Tuscum conscripserat, teste Plinio, et Macrobio *in libri 3. Sat. cap. 7.* Is ipse est, opinor, cuius mentio fit in hac Inscriptione veteri: *L. Tarquitio. L. F. Pom. Etrusco. Sulpiciano. Scribae. Quaestorio.* VALES.

Tarquitianis libris.] Libri isti nomen habent a *Tarquitio*, qui scripsit de Etrusca disciplina. Nomen viri saepe a librariis falso

scriptum TarquiNius, v. c. apud Macrobium Saturnal. II, 16. recte tamen III, 7. TarquiTius. Libros istos plures titulos habuisse, patet ex ipso Nostro, qui *titulum de rebus divinis* laudat, quem ostenta continuisse a Diis ipsis missa, in coelo visa probabile est; alium titulum habet Macrobius II, 7. *ostentarium arborarium*, si qua arborum futuri praenuntia. cf. etiam Lactantium Institutt. I, 10. Vossium de histor., I, 31. Pithoeum in Adversar. p. 71. Crenium Animadversf. philol. hist. T. IX. p. 44. f. W.

8. *Imperatore omni vaticinandi scientiae reluctante*] in quo tamen Ammianus sibi non constat. cf. XXII, 1. 12. infra c. 5. W.

CAPUT III.

1. *Stabiles* statarias *pugnas*: — *Adusque perpetuum diem*, toto die. cf. *perpetua hieme* XVIII, 6. W.

2. *Terga arma cogentium*, (statim post *ultimi*) aciei extremae. W.

3. *Oblitus loricae.*] Zonaras idem scribit: ἔτυχε δὲ διὰ βάρος καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἡλίου φλόγωσιν (θέρους γὰρ ἦν ἀκμὴ) τὸν θώρακα ἐκδυσάμενος, Id est: *Quippe loricam ob pondus, et solis ardorem (medium enim tunc tempus erat aestatis) deposuerat*, At Libanius in Orat. funebri, pag. 303: colorem hic affert minime probabilem. Ait enim inermem tunc fuisse Iulianum, eo quod Persas ubique vicerat: quae nimia sui fiducia in tanto duce nequaquam ferenda est. Itaque merito in Victoris Epitome reprehenditur. VALES.

4. *Faetorem stridoremque elephantorum impatienter tolerantib. nostris.*] Addidimus τὸ *stridorem*, ex Mf. sensu pleniore perfectioreque. Sic paullo retro hoc eodem libro: *Elephantorum fulgentium formidandam speciem, et truculentos hiatus vix mentes pavidae perferebant: ad quorum stridorem odoremque et insuetum tunc aspectum magis equi terrebantur.* Iterum lib. XIX. c. 7. *Adiectis elephantorum agminibus, quorum stridore immanitateque corporum nihil humanae mentes terribilius cernunt.* Q. Curtius lib. VIII. c. 14. de Pori Regis elephantis: *Magnum belluae iniecere terrorem, insolitusque stridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, sed viros quoque ordinesque turbaverat.* * Florus lib. I. cap. 18. *Quorum* (elephantorum) *cum magnitudine, tum deformitate, et novo odore simul ac stridore consternati equi.* * Magna hinc Romanis bello Tarentino clades: foedior tamen Cassovellani Britannorum Regis pavor, qui ne ad unius quidem elephanti adspectum durare potuit, cum ad eum Caesar transitum pararet. A quo malo, ut sibi praecaveret Perseus, εἰδώλοις ξυλίνοις ἐλεφάντων ἰδέαν καὶ χρόαν ἐχομένοις, stridoreque tubarum acutiore, paullatim equos suos verorum elephantorum barritum et magnitudinem ferre docuit. Florus lib. I. cap. 18. Polyaenus Strategem. lib. 4. et 8. LINDENBR.

5. *Succinctior*] expeditior, alacrior. W.

Aversorumque Persarum et belluarum suffragines concidebat] Simile strategema Alexandri Mag. de quo Curtius lib. 8. c. 14. *Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit, donec secu-*

ribus (id namque genus auxilii praeparatum erat) pedes amputare coeperunt. *Quale et illud, de quo Helmold. Chronic. Slavorum lib. I. c. 68. *Fuit pugna vehemens, et victoria utrimque ambigua, quousque unus partium Comitis proclamavit, ut poplites equorum, quos hostes insidebant, fortiter caederentur: factumque est, ut cadentibus equis, sessores quoque loricati collaberentur, gladiisque nostratium protriti sunt.* pag. 54.* LINDENBR.

Suffragines] nervi, quibus imi pedes tibiis nectuntur. Cf. XIX, 6. W.

6. *Clamabant hinc inde Candidati*] Candidatorum significatio non una: sed quorum hic mentio, ii e Scholarium numero ob corporis proceritatem electi, primi Scutarii Protectoresque Principis erant. De his iterum Ammian. lib. XXXI. c. 13. 15. Procopius Gothicor. lib. III. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ βασιλέως μὲν Ἰουστινιανοῦ δορυφόρος, ἐπεὶ ἐς τοὺς κανδιδάτους καλουμένους τελῶν ἔτυχε· τῶν δὲ ἱππικῶν καταλόγων ἦρχεν. Vid. Cedren. in Iuniore, pag. 211. LINDENBR.

Incertum subita equestris hasta, etc.] De morte Iuliani alia longe diversa Sozomenus lib. 6. cap. 2. Nicephorus Callist. lib. X. cap. 34. Gregorius Nazianz. Episc. in Iulian. Orat. 2. Amphilochius in Vita Basilii Magni Archiep. Chrysostomus de Babyla Martyre, Augustinus de Civitate Dei lib. IV. cap. 29. LINDENBR.

Incertum] Hoc unde pendeat, vel quo referatur, non video, et quovis pignore contenderim, e margine irrepsisse in contextum. Sciolus alleverat, qui non eandem de Iuliani morte omnium fuisse sententiam meminerat, nec hostili, sed Christiani cuiusdam militis lancea vulneratum esse cum Libanio credebat. Sentit igitur Ammianus cum Eutropio, qui et ipse interfuit, Sexto Rufo et Aurelio Victore, qui omnes hostili sagitta eum confossum tradunt. W.

Subita equestris hasta.] Libanius pag. 303. (Reisk. I. p. 613.) δόρυ δ' ἱππέως ἐπ' αὐτὸν ἐνεχθὲν ἄοπλον διὰ τοῦ βραχίονος δραμὸν εἰς τὴν πλευρὰν εἰσέδυ, etc. *Hasta equestris in eum inermem illata, per brachium in latus irrepsit.* Et hic quidem eius caedis auctores Christianos fuisse contendit, qui a Iuliano depressi ac vexati, cum insidias ei dudum compararent, tandem oblata occasione facinus peregerunt, ut dicit pag. 325. quem Libanii locum profert etiam Sozomenus in lib. 6. Sed Eutropius qui huic Persicae expeditioni interfuit, et Rufus Festus, ac Victoris Epitome ab hostium equite, et quidem fugiente, conto percussum esse memorant. VALES.

8. *Exitium*] mortem, cf. XXII, 5. W.

Epaminondas ille dux inclytus.] Val. Maximus lib. III. cap. 2. Iustinus lib. VI. cap. 8. LINDENBR.

9. *Phrygiam appellari locum ubi ceciderat.*] Iulianus cum esset Antiochiae, noctu in somnis iuvenem viderat rutila coma, (i. e. Solem. W.) qui ipsum in Phrygia moriturum ei visus erat praedicere. Cum igitur letaliter vulneratus, locum illum in quo castra habebat, Phrygiam appellari didicisset, exclamasse dicitur: O Sol, Iulianum perdidisti: ut narrat Zonaras, et auctor Chronici Alexandrini: sed in hoc ῥαρία perperam exaratum est pro Φρυγία. VALES.

10. *Velut exauctoratus*] sui iuris. W.

12. *Quamdiu*] usque dum, donec. XXII, 5. W.

13. *Cum plebe maxima*] plurima. — *Merena* c. I. *Nohodare* XVIII, 6. 8. W.

Proelia XX. *Marcelli*] Maior numerus apud Plinium lib. VII. cap. 25. *Solus* (Iul. Caes.) *M. Marcellum transgressus: qui undequadragies dimicaverat.* Solinus cap. VI. LINDENBR.

[*Proelia viginti Marcelli*] At Plinius in libri 7. capite 25. et Solinus in capite 6. (quem fere totum exscripsit Ammianus. W.) multo plura M. Marcelli proelia commemorant, et signis collatis undequadragies dimicavisse eum scribunt. Quod autem paullo infra ait Ammianus, ultimum ex Sergii posteris, *Catilinam claras gloriarum eius adoreas sempiternis maculis obumbravisse,* id accepit a Solino, ut solet, cui in capite VI. Collectaneorum dicitur Catilina *tantas* Sergii *adoreas odio damnati nominis obumbrasse.*] VALES. Cf. Gronov. Praef. p. XXI. W.

Sicinium Dentatum] Ita MS., ut et Valerius Maximus lib. III. cap. 2. A. Gellius lib. II. cap. 11. At vulgati quidam codd. *Siccium* vocant, uti et Dionysius Halicar. lib. X. pag. 662. Λεύκιος Σίκκιος Δεντάτος. Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. VI. *Varro apud Fulgent. in NEFRENDES.* LINDENBR.

Sicinium Dentatum.] L. Siccius Dentatus emendate dici debet: sic enim praeter Dionysium Halic. vocat Zonaras in tomo 2. Annalium, quos ex Dione composuit, pag. 27. λεύκιον σίκιον, et Fulgentius Planciades de verbis antiquis ex Varrone. De eodem Siccio Dentato vide Festum in *Obsidionalis corona.** VALES.

Sergium, qui vicies et ter vulneratus.] Plinius lib. VII. cap. 28. Solinus cap. 6. (ad quem vide Salmasium p. 34. W.) apud quem ipsissima fere Ammiani verba: *Beatus profecto tot suffragiis gloriarum, ni heres in posteritatis eius successione Catilina, tantas adoreas odio damnati nominis obumbrasset.* LINDENBR. Uterque, et Sicinius et Sergius iterum iunguntur XXVII, 10. W.

14. *Anatolio interfecto, qui tunc erat Officiorum Magister*] In Zosimo III, 29. perperam *Antonius* scribitur pro *Anatolio*: Μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης ἔπεσεν Ἀντώνιος, ὁ τῶν περὶ τὴν αὐλὴν ἡγούμενος τάξεων, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι Μάγιστρον. LINDENBR.

Occupato castelli vicini praesidio.] Id Zosimus paullo aliter refert his verbis III, 29. ἄνδρες ἑξήκοντα μόνοι, σφῶν καὶ τοῦ Ῥωμαίων ἀξιώματος μεμνημένοι, παραβαλλόμενοί τε ἄχρι θανάτου, τοῦ φρουρίου γεγόνασιν ἐγκρατεῖς, ἀφ' οὗ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεξελθόντες οἱ Πέρσαι πλεονεκτεῖν ἔδοξαν· καὶ τρεῖς ἡμέρας τῶν πολεμίων ἐφεδρευόντων, οὐκ ὀλίγου μέρους τοῖς πολιορκοῦσιν ἐπιθεμένου περιεσώθησαν. LX. *milites, sui et dignitatis Rom. memores, ad mortem usque audacter decertantes, castellum illud occuparunt, ex quo Persae in Rom. iter facientes impetum fecerant: et ab hostibus per triduum obsessi, aggressi tandem oppugnatores ipsos, incolumes evaserunt.* Infra c. 7. (6.) castellum Vaccatum dicitur. VALES.

15. *Quam reposcenti naturae ut debitor bonae fidei redditurus exsulto*] Non minus prudenter, quam pie, Iosephus apud

Egesipp. lib. III. cap. 17. *Deus omnipotens thesaurum nobis optimum dedit, atque inclusum in hoc vase fictili et consignatum commisit nobis custodiendum, quoad ipsi placeat reposcere. Nonne in utroque crimen est, vel reiicere depositum non reposcente qui dederit, vel reposcenti negare? Si hominis depositum violare poena infamiae est, quanto magis violare depositum Dei?* LINDENBR.

Ut debitor bonae fidei redditurus exsulto.] Sapienter id quidem et ex praecepto D. Marci, quem Iulianus sibi imitandum proposuerat. Hic enim in libris de vita sua nihil frequentius inculcat, quam hilari ac libenti animo mortem esse exspectandam, gratias quinetiam Deo habendas esse. In libro autem 4. eadem utitur metaphora qua Iulianus hoc in loco: περιμένων τὸ ἀνακλητικὸν ἐκ τοῦ βίου εὔλυτος, μήτε ὅρκου δεόμενος μήτε ἀνθρώπου τινὸς μάρτυρος. *Signum receptui* *ex hac vita* *exspectans expeditus, ut nec iuramento opus sit nec testibus.* Et paullo post subiicit, hominem sapientem eadem facilitate et constantia digredi e vita, qua ad aliam quam actionem verecunde ac decenter obeundam se conferret: neque umquam imperfectam eius vitam tamquam fabulam nondum ultimo actu finito intercipi a fato. VALES.

Ut debitor bonae fidei] qui, quod debet, promte reddere paratus est. — *Philosophorum sententia generali* omnium. — *Beatior*, nobilior, praestantior. — *Quoties conditio melior a deteriore discernitur*, in meliorem transit. W.

Mortem tamquam summum praemium.] Notae sunt historiae, iam ab antiquo in Scholis tractatae, Cleobis et Bitonis: quibus cum mater precata esset ab Argiva Iunone, *ut illis praemium daret pro pietate, quod maximum homini dari posset a Deo, mane inventi sunt mortui.* *Item Agamedis atque Trophonii, qui cum Deo Pythio templum aedificassent, quodque optimum foret precarentur, confestim somno pressi nunquam postea surrexerunt. Xenocrates Platonicus de Morte pag. 116. Cicero Tuscul. lib. I. Plutarch. de Consolat.* Ad quae exempla haud dubie sive Iulianus sive Ammianus respexit. LINDENBR.

16. *Ne me proiiciam aut prosternam*] cogar victas manus tradere, pacem petere ab hostibus. — *Dolores insultant ignavis* acriores fiunt impatientibus, mollioribus. W.

17. *Civilia*] in pace. *Examinatis rationibus* nonnisi rite diligenterque omnibus perpensis. *Tametsi prosperitas simul utilitasque consultorum non ubique concordent*, etsi utiliter provisis non semper respondet eventus. W.

18. *Licentiam omnem actibus meis exterminans.*] Magna laus in celsa potestate, cum Principes nil sibi amplius licere putant, quam privatis, ut Plinius in Panegyr. ait. Et praeclare Impp. Leo et Anthem. in libro LL. Anthemii Aug. Tit. 3. *Neque enim aliud Imperatoriae maiestati, cui semper debet aequitas inhaerere, et vigere iustitia, videtur accommodum, quam commune ius omnibus reservare subiectis, et nihil amplius bonis licere Principibus, nisi quod liceat privatis.* *Isidorus Sentent. lib. 3. cap. 51. *Iusta est vocis eorum* (Principum) *auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur.* Gratianus

distinct. 9. c. *Iustum est.*" LINDENBR. *Licentiam* abusum potentiae, impotentiam, superbiam. W.

Gaudensque] Fortasse hic aliquid excidit. *adeo sciens, quod* sic et XIV, 7. *Imperiosa parens,* quae ius habet imperandi. *consideratis* apertis *periculis. Fundatus* firmo gradu, *turbines fortuitorum,* quae forte inciderent, calamitatum XV, 5. *calcare* contemnere, superare. W.

19. *Fide fatidica praecinente*] cf. XXIII, 6. W.

Vel damnatorum fine decedo.] Sic recte in Florentino Ms. ut sup. lib. XV. *Damnatorum sorte Poemenius raptus ad supplicium interiit.* Et de hoc ipso Iuliano lib. XVII. c. 1. §. 14. *Oppetere dimicando gloriose magis optabat, quam damnatorum sorte, sicut sperabant, ut frater Gallus, occidi.* Igitur quod vulgo legitur, *delicatorum f.* corruptum esse facile apparet. LINDENBR.

Merui clarum e mundo digressum] Al. *clarum e medio.* Sed Ms. lectio, quam expressimus, verior. Sic lib. XXI. c. 14. *E mundo citius digressurum.* Lib. XXIX. *Cum mundo digredi statuisset.* Lib. XXXI. c. 2. §. 22. *Fortuitis casibus mundo digressos.* Cassiodorus Variarum lib. VI. Epist. 2. *Cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quam de mundo homines contingat exire.* LINDENBR.

E mundo digressum*] Sic Tertull. ad Uxorem cap. 1. *Christianis saeculo digressis nulla restitutio nuptiarum. LINDENBR.

Aequo iudicio] haud immerito. W.

20. *Super Imp. vero creando caute reticeo.*] Libanius, pag. 323. (Reisk. I. p. 614.) δεομένων δὲ, ait, τῶν φίλων ἀποφῆναι τῆς ἀρχῆς κληρονόμον, οὐδένα αὐτῷ παραπλήσιον ἐγγὺς ὁρῶν, ἀφῆκε τῇ στρατιᾷ τὴν ψῆφον. *Cumque amici rogarent, ut successorem Imperii nuncuparet, ipse qui neminem sibi parem circumspiceret, suffragiis militum rem permisit.* Videtur autem Iulianus exemplum Galbae Aug. reformidasse: qui affecta aetate cum Pisonem Caesarem nuncupasset, et sibi, et Pisoni perniciem creavit. Namque Otho praelatum sibi Pisonem aegre ferens, in Principem conspiravit, ut in Historiis refert Tacitus. VALES. Egregia vero comparatio. Et Galbae incolumi, et bene valenti et considerato cum iudicio ad ordinationem istam aggresso et hinc insidias perpesso similis est Iulianus et hic letaliter vulneratus et in horas mortem venturam prospiciens, hoc scilicet agit, ut metuat repentinum Othonem. Quis credat? Immo vult imitari Magnum Alexandrum, si ex imitatione alicuius ad hanc rationem venit, et imperii causam rite agit; alioqui metus ille tradendi alicuius in ultimum discrimen nonne manifeste respicit historiam Augusti itidem deliberantis de hac re apud Tacitum lib. 1. Annal. cap. 13. et quid ille nominandis quibusdam effecit? Nempe ait ibidem, *omnesque praeter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt.* GRON.

Super Imperatore vero creando] Aur. Victor in Iuliano (Epit. c. 43.): *Circa noctis fere medium defecit, praefatus consulto sese de Imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studiis amicorum, ex invidia Reip.* DISCORDIA EXERCITUS *periculum faceret.* LINDENBR.

Ne per impudentiam dignum praeteream] Melius in Ms. *per imprudentiam.* LINDENBR.

Alumnus reipublicae frugi] patriae amans (Patriot). W.

21. *Familiares opes*] pecunias suas. *Supremo stilo* testamento. cf. ad XXI, 15. W.

Quem cum beatum fuisse Sallustius respondisset] Beati et felices mortui dicuntur, ἐπ' εὐφημισμοῦ, ut Graece μακαρῖται. Hesych. Μακαρίτης, ὁ τεθνεὼς, ὁ μακάριος, ὁ νεκρός. Suidas in Μακαρίτας. Plutarchus in Παραμυθικῷ. Iulianus in Epistola ad Hermog. Ἐκείνῳ μὲν δὴ, ἐπειδὰν μακαρίτης ἐγένετο, κούφη γῆ, καθάπερ λόγος. LINDENBR.

Cum beatum fuisse.] Th. Marcilius dubitat an non melior lectio sit *beatum et fuisse*, quod sane nimis captatum, nec ad genium Ammiani. GRON.

Qui elate ante contempserat suum] qui modo tam elato animo de sua ipsius morte fuerat locutus. W.

22. *Auctoritate etiamtum integra increpabat.*] Neque id omisit Libanius, (Reisk. I. p. 614.) cuius haec sunt verba: ἁπάντων γὰρ τῶν περιεστηκότων εἰς θρῆνον πεπτωκότων καὶ οὐδὲ τῶν φιλοσοφούντων δυναμένων καρτερεῖν, ἐπετίμα τοῖς τε ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα δὲ τούτοις, etc. *Et cum circumstantes in fletum universi effunderentur, neque ipsi Philosophi a gemitu possent temperare; cunctos increpabat, sed hos maxime: quod cum rebus a se in omni vita gestis aditum sibi ad Deorum sedes aperuisset, ipsi haud secus ac tartaro dignum lugerent.* Deinde tabernaculum illud Iuliani carceri comparat, quo moriturum Socratem amici convenerant. VALES.

Auctoritate integra etiamtum] sono vocis imperatorio. W.

Coelo conciliatum] destinatum. W.

23. *Cum Maximo et Prisco Philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans*] Magnorum virorum exemplo. Sic Thrasea, cum iam Neronis scelere iussa morte sibi obeundum intellexisset, maxime intentus Demetrio Cynicae institutionis doctori, *de natura animae et dissociatione spiritus corporisque inquirebat.* Tacitus Annal. 16. Sic Socrates: **Cum potionem publice mixtam ebiberet, de morte disputavit usque ad ipsam.* Seneca cap. 3.* Diogenes Laert. in eius Vita: Καὶ δεθεὶς μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἔπιε τὸ κώνειον, πολλὰ καλὰ κἀγαθὰ διαλεχθεὶς, ἃ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνί φησι. Ceterum de Maximo et Prisco plura Eunapius in Vitis Philosophorum. LINDENBR.

Super animorum sublimitate divina origine, immortalitate *perplexius* subtilius, Socratis ad exemplum *disputans.* Quanto in honore habuerit *Maximum*, v. XXII. 7. *Priscum* in magistris Iuliani numerat Eunapius. — *tumore venarum*, aestu sanguinis. W.

Anno aetatis altero et tricesimo.] Id est, secundo ac tricesimo. Sic enim fere loquuntur Latini, ut Quintilianus in Dialogo de causis corruptae eloquentiae. *Uno et vicesimo Caesar Dolabellam, altero et XX. Asinius Pollio G. Catonem insecuti sunt.* Neque aliter Eutropius in lib. 9. de Maximiani Galerii pugna, et alii passim. Observavi tamen interdum eam vocem pro uno sumi, ut apud Velleium alicubi legere memini. Sed hoc in loco a Marcellino pro secundo accipitur, ut dixi. Cui enim potius de Iuliani aetate quam Iuliano ipsi credamus? At is in

Epist.

Epist. 51. ad Alexandrinos, (p. 353. Spanh.) 32! annos natum se esse dicit, tum cum eam Epistolam scriberet. Idem in Misopogone significat his verbis: ἐτῶν δὲ τριάκοντα μελέτην ἀφιέναι παγχάλεπον, ἐμοὶ δὲ καὶ πλείω τούτων ἐστίν. At Socrates in lib. 3. Iulianum anno aetatis I. et XXX. interiisse scribit: quod ex ipsomet Socrate refellere facillimum fuerit. Scribit enim in lib. 3. cap. I. post obitum Constantini Magni cum Dalmatius Caesar esset occisus, Gallum et Iulianum in discrimen vitae pariter adductos esse. Sed Gallum quidem morbo, quo tunc gravissimo laborabat, instanti exitio ereptum: Iulianum vero ob teneram adhuc aetatem servatum fuisse, quippe qui vix tum esset octennis. Idem etiam scribit Sozomenus in lib. V. Igitur si id discrimen Iuliano contigisse ponamus anno 337. quo Constantinus est mortuus; efficietur profecto Iulianum 4. et 30. annis vixisse. Mortuus est enim anno Domini 363. Sed si Cedrenum sequimur, qui caedem Dalmatii, et discrimen illud Iuliani refert in annum 2. ab obitu Constantini M. tum id efficietur quod nos posuimus, 32. annos vixisse Iulianum. Cassiodorus anno aetatis 32: Iulianum obisse dicit. VALES.

Parentis (Iulii) *Constantii obitu destitutus*] inops, vel, ut ipse supra hoc capite extulit: *in umbram et angulos amandatus*. W.

Et Basilina matre] Supple ἀπὸ κοινοῦ *destitutus*. Nam Basilina cum Iulianum primum, atque adeo unicum, peperisset, paucis post mensibus decessit, ut testatur Iulianus ipse in Misopogone. Haec Basilina erat Iuliani filia Praefecti Praetorio, quemadmodum scribit Libanius in Orat. funebri pag. 260. Eiusdem meminit Athanasius in Epist. ad Solitarios, ubi de Eutropio Hadrianop. Episcopo scribit, qui in exsilium missus est studio et instinctu Basilinae. Βασιλῖνα γὰρ ἦν ἡ πάνυ κατ' αὐτοῦ σπουδάζουσα. *Basilina enim magnopere eum insectabatur*. Ideo fortasse quod Eutropius Eusebium Nicomed. Episcopum (affinem Basilinae, ut supra notavi) acriter reprehendebat. Meminit et Georgius Alex. in Vita Chrysostomi, ubi ait obiectum fuisse Chrysostomo, quod praedium a Basilina Ecclesiae Constantinop. legatum vendiderat, et pretium in suos usus verterat: ὅτι διαφέρον τῇ ἐκκλησίᾳ τόπιον ὅπερ Βασιλῖνα ἡ τοῦ ἰουλιανοῦ μήτηρ κατέλιπε, πωλήσας ἰδιοπεριείατο. Basilinae frater erat Iulianus Comes Orientis, avunculus Iuliani A. Male Chrysostomus in Orat. contra Gentiles θεῖον πρὸς πατρὸς vocat. VALES.

CAPVT IV.

Iam vero mores, totumque, quem vocant, characterem Iuliani ita ad vivum ob oculos pingit, ita sine partium studio et virtutes et vitia temperat, ut plausum omnium tulerit intelligentium. cf. XVI, 15. et qui singulares libros de Iuliani vita edidere: *la Bletterie Vie de l'Empereur Julien*, Amst. 1735. *Schroeckh's allgem. Biographie* Th. IV. W.

1. *Vir profecto Heroicis conn. ingeniis.*] Nihil mirum, si vir Graecanicae superstitioni deditus, in Iuliani sui laudes effunditur. Sed et Christiani quotquot absque affectu animi sincere locuti sunt, Iuliano testimonium egregiae indolis perhibuerunt.

Audi Augustinum in lib. 5. de Civitate Dei cap. 21. *Ipse apostatae Iuliano, cuius egregiam indolem decepit amore dominandi sacrilega et detestanda curiositas, etc.* Sed et Prudentius idem ingenue confitetur in Apotheosi v. 449. ss.

Principibus tamen e cunctis non defuit unus
Me puero, ut memini, ductor fortissimus armis,
Conditor et legum celeberrimus, ore manuque
Consultor patriae, sed non consultor habendae
Religionis: amans tercentum millia Divum
Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus orbi.

[*Orbi*, id est orbi Romano, Imperio Romano. Sic enim malo, quam quod in vulgatis Editionibus legitur, *Urbi*, hoc est, urbi Romae. Vult igitur dicere Prudentius, Iulianum, quamvis a Christo desciverit, bonum tamen et utilem Imperio Rom. Principem fuisse.] VALES.

Virtutes quatuor praecipue] Vid. Cicer. de Offic. lib. 1. c. 5. *B. Ambrosius de Offic. lib. 1. c. 24. Marius Victorinus in Cicer. Rhetor. 1. pag. 80.* Porphyr. apud Stobaeum Serm. 1. pag. 23. LINDENBR.

Accedentes] Sic lego pro *accidentes*. W.

Intento studio coluit omnes, ut singulas] Egregia haec sane laus est, et cui adsimilis illa, qua Stiliconem extollit Cl. Claudianus lib. II. v. 100.

Omnes praeterea, puro quae crimina pellunt
Ore Deae, iunxere choros, unoque receptae
Pectore diversos tecum cinguntur in usus.
Iustitia utilibus rectum praeponere suadet,
Communesque sequi leges, iniustaque nunquam
Largiri sociis. Durum patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori.
Temperies, ut casta petas. Prudentia, ne quid
Inconsultus agas. Constantia, futile ne quid
Infirmumque geras, etc. LINDENBR.

2. *Post amissam coniugem*] Helenam, quae tamen ipsa non sponte domum deducta, sed a fratre Constantio oblata est. W.

Apud Platonem legitur, Sophoclem) Plato de Repub. lib. 1. (T. VI. Bipont. p. 150.) Cicero de Senectute c. 14. Stobaeus cap. 6. LINDENBR.

3. *Lyrici Bacchylidis, quem legebat iucunde*] non sine voluptate, in cuius tamen fragmentis ab Henr. Stephano editis nihil tale invenio. — *Citerioris* interioris *vitae ministris.* cf. XIV, 1. XXVII, 10. cet. W.

4. *Velut ad pallium mox reversuri.*] Etiam minabatur interdum ad vitam se discessurum privatam, inf. hoc lib. *Ad pallium* autem, id est, ad vitam philosophicam: talis namque Philosophorum amictus. Apuleius Flor. 1. *Togam parari et voto et funeri, item pallio cadavera operiri, et Philosophos amiciri.* Herodes Atticus apud Gell. IX. cap. 2. *Video barbam et pallium, Philosophum non video.* *Lactant. Firmian. de quodam sui temporis Philosopho, de Iustitia lib. 5. pag. 262. *Vitia sua capillis et pallio praetegebat.* Tatianus contra Graecos pag. 208.*

LINDENBR. *Mensura atque tenuitas.* Sic cod. Colbertinus pro *mensarumque tenuitas.* Vid. Hadr. Valesii Praef. p. LIV. W.

Stans interdum more militiae.] Idem testatur Mamertinus in Gratiarum actione c. 11. *Neque turbae institutorum ad delicias ministrorum, cui tam pauca sint ministranda: neque tempus epularum ei, qui saepius statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castrensi cibo, ministro obvio, poculo fortuito.* Hic porro mos erat militum Rom. ut in castris stantes cibum sumerent. Unde Quintilianus in Milite Mariano sic dicit: *Cum alii excubent armati, alii claustra portarum tueantur, alii vallum fossasque scutis innixi cingant, cibum ipsum stantes capiant: Tribunus inter scorta volutabitur.* Plutarchus etiam in Apophth. et ex eo Polyaenus narrant, Scipionem, cum ad Numantiam venisset, iussisse ut milites stantes quidem prandium sumerent, cenarent autem sedentes: tricliniares enim, et cubiculares lectos ex castris sustulit, primus ipse in vili stramento decumbens, teste Appiano in Hispaniensi. Quam disciplinam postea Rom. Duces servarunt. Tiberius enim maiore parte aestivarum expeditionum cenavit sedens, ut ait Velleius in lib. 2. cap. 114. (ubi. vid. Ruhnkenius. W.) Olim tamen in Rep. Rom. hunc morem non fuisse, ut stantes cibum sumerent, docet Livius in lib. 34. ubi de Graccho, qui id multae ac poenae militaris loco militibus iis indixit, qui segnius se in pugna gesserant. *Citatosque singulos iureiurando adigam, nisi quibus morbus causa erit, non aliter quam stantes quoad stipendia fecerint, cibum potumque capturos esse.* VALES.

Stans interdum more militiae] Non semper milites Romani stantes pransi sunt. v. Casaubonum et Salmasium ad Spartiani Adrian. 10. p. 82. et 85. W.

Cibum brevem vilemque.] Libanius in Monodia de obitu Iuliani (Reisk. 1. p. 517.) ὦ λόχοι στρατιωτῶν, οἷς ἀπόλωλε βασιλεύς, ταυτὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ στρατείᾳ σιτούμενος. Idem in Orat. Consulari ad Iulianum, eius tenuitatem victus magnopere praedicat: quam profecto admirabilem fuisse Marcellino facile credo. Nam et Zonaras eiusmodi illam fuisse affirmat, ut ab omni ructu et sputatione liber esset. Et saepenumero dicebat, Philosophum ne respirantem quidem exaudiri oportere. Itaque eleganter Libanius τεττίγων τροφὴν ei tribuit pag. 249. id est cibum cicadarum, quas aiunt solo aëre vivere, ut ait Philo in libro, Quod omnis probus liber est. Unde nata est haec proverbialis locutio: μὴ πλείω τῶν τεττίγων ἐσθίειν, qua utitur idem Libanius in tomo 1. Declamat. 37. VALES.

Cibum — brevem tenuem *vilemque,* uti praesto erat, τὸν τυχόντα. vilis et fortuitus XVI, 5. W.

5. *Post haec serias ad artes.*] Ita cod. Colbertinus. Olim legebatur *post haec seria ad artes.* v. Hadr. Vales. praef. p. LV. W.

7. *Prudentiae*] Plura hoc nomine comprehendit Ammianus, quae ad prudentiam, quae maxime in consiliis capiundis cernitur, referri alias non solent. W.

* *Studiosus cognitionum omnium, et indeclinabilis aliquoties iudex.*] Sic initio libri 21. Ammianus Iulianum appellat *eruditum, et studiosum cognitionum omnium Principem:* et in libro 18.

c. 1. fuisse eum ait *indeclinabilem iustorum iniustorumque distinctorem.* Augustinus in Epistola 48. ad Vincentium de Donatistis loquens sic ait: *Quando Iuliano Imperatori in sua petitione dixerunt, quod apud eum sola iustitia locum haberet.* * VALES.

Cognitionum] Ambiguum hoc; potest enim esse omne genus scientiae, uti XXI, 1. tum vero ad priora pertinebit, ubi de nocturnis lucubrationibus erat sermo; sin sumas de causis iudicialibus, quod suadet adiunctum *indeclinabilis ἀκλινὴς iudex,* tum occupavit, quae in sequentibus ad *iustitiam* rectius referuntur. *Censor acerrimus,* et quae aliae adiiciuntur laudes, iustae omnes, sed h. l. alieniores. W.

Censor moribus regendis acerrimus.] Nollem Sig. Gelenium huius loci depravandi primum auctorem fuisse. Quid enim elegantius et planius hac Editionis Rom. scriptura? *Censoriis moribus: regendis acerrimis placidus.* Sane in Mss. Regio, * Tolos. * et Flor. legitur *Censoriis moribus:* in Valentino autem *Censorius,* teste Antonio Loisello, [ut et in Colbert.] VALES.

8. *Paucorum discrimine vitia cohibebat*] paucos tantum puniebat, XXII, 3. W.

9. *Genuina lenitudine castigaret.*] Vulg. *lenitudine vestigaret,* corrupte: et animadverterat vitium vir Ampliss. Petrus Faber: itaque *mitigaret,* vel, ut nos nunc ex Ms. edidimus, *castigaret,* legendum censebat, Semestr. lib. III. cap. 18. LINDENBR.

Castigaret] mitigaret, temperaret. Verissime monet Ernesti, *castigare* h. l. esse Graecum κολάζειν, quod de vino aqua temperando, miscendo adhibeatur. W.

10. *Corporis munus a milite, ab Imp. vero animi poscitur*] Pauli Cos. dictum est, apud Livium lib. XLIV. c. 34. *Militem haec tria curare decet, corpus ut quam validissimum et pernicissimum habeat, arma apta, animum paratum ad subita imperia: cetera Imperatori curae esse debere.* LINDENBR.

Ipse trucem hostem confecit] XXIV, 4. — *In pulvere vaporato Persidis,* per arenas aestu solis ardentes. W.

11. *Praetenturae*] praesidia. cf. ad XIV, 3. W.

12. *Totis rationib. ordinatae.*] Emendatum est ex coniectura nostra *tutis rationibus.* Quam emendationem confirmat alter Marcellini locus in lib. XVI. cap. 12. *Hostes miscuere discursatores et leves, profecto ratione tuta poscente.* VALES.

Dilectus arctissime ardentissime, unice. — *Caesar adhuc sine stipendio regeret militem* XVII, 9. — *Discessurum ad vitam minaretur privatam.* XXIV, 3. W.

13. *Exhortatum eum supplici concione.*] Apparet scribendum hic esse *simplici concione.* VALES.

Simplici una *concione militem Gallicanum adusque confinia traxisse Medorum* XX, 4. W.

14. *Ipsis quodammodo cervicibus Fortunae gubernatricis evectus.* Metaphora, quamquam μειλίγματι *quodammodo* mitigata, inepta tamen; alii in sinu gestare. — *Victoriosis cursibus,* victoriis. W.

Fortunae aliquand. bonae Gubernatricis.] Ex Terentio in Eunucho Actu v. Scena 9. ubi Chaerea:

Quid commemorem primum aut laudem maxime,
Illum qui mihi dedit consilium, ut facerem? an me, qui ausus siem
Incipere? an Fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit? VALES.

Difficult. superaret immensas.] Nescio quid causae fuerit Castello, cur scripturam Editionis Rom. respueret, *superstaret imm.* quae et elegans est, et metaphorae illi qua utitur Marcellinus, melius convenit. Sane in Ms. Regio *superestaret* scriptum reperi. Sed media illa littera ibidem expuncta est. [in Colbert. legitur *supestaret.*] VALES.

Caduceo leniente mundano.] Haec loquendi forma videtur posse confirmari altero loco lib. 22. c. 9. qui sic habet: *Ei orbem Rom. placide iam regenti, velut mundanam cornucopiam Fortuna gestans propitia, cuncta gloriosa deferebat et prospera.* Sed tamen magis nobis arridet coniectura nostra, *ac si q. caduceo leniente mundana.* VALES. In *caduceo* non tam de Fortuna cogitasse Ammianus videtur, quam de *Mercurio,* quem *mundi velocitatem* appellat XVI, 5. W.

15. *Indicta sunt tributorum admodum levia.*] Eutropius lib. X. c. 16. *In provinciales iustissimus, et tributorum, quatenus ferri posset, oppressor: civilis in cunctos, mediocrem habens aerarii curam.* Hanc tributorum relaxationem tangit etiam Gregor. Nazianz. ita tamen ut reprehendat magis, quam laudem mereri putet, Orat. I. in Iulian. LINDENBR.

Indicta sunt tributorum adm. levia.] Hanc Iuliani laudem celebriorem reddidere tributorum augmenta, a secutis Principibus excogitata: de qua illustris est locus S. Ambrosii in Orat. de obitu Valentiniani iunioris: *Provincialibus nihil umquam indici passus est. Praeterita, inquit, non queunt solvere: nova poterunt sustinere? Hoc laudant provinciae Iulianum: et ille quidem in robusta aetate; iste in processu adolescentiae: ille plurima reperit, et exhausit omnia, iste nihil invenit, et omnibus abundavit.* Iulianus ipse de se in Misopogone: οὐδ' ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον, οὐδ' ᾐτήσαμεν ἀργύριον. *Neque aurum indiximus, neque argentum exegimus.* Eratque ei id in votis, ut bellum ita sibi conficere a Diis concederetur, ut ad antiquam formam tributa reducere liceret, teste Libanio in Orat. funebri, p. 326. VALES.

Coronarium indultum.] Aurum coronarium est, quod a victis gentibus datur propter concessam vitam; vel quod indulgentiarum laetitia, vel rebus prospere gestis admonitae, in coronis aureis signisque diversis civitates Imperio Rom. parentes obferunt. L. 4. C. Theod. de aur. coron. Cicero in Orat. in Pison. Servius Aeneid. lib. 8. Ipsaque Constitutio, qua auri huius praestatio remittitur, etiamnunc in Cod. Theodos. exstat lib. XII. Tit. XIII. quam totam hic adscribere lubet: IMP. IULIANUS A. ad Sallustium P. P. *Aurum coronarium munus est voluntatis, quod non solum Senatoribus, sed ne aliis quidem debet indici, licet quaedam indictionum necessitas postulaverit, sed nostro arbitrio reservari oportebit.* LINDENBR.

Coronarium indultum.] Aurum coronarium illud erat, quod coronarum nomine provinciae, ac civitates missis legationibus Principi offerebant, ut docet Dio in Fragmento illo luculentissimo lib. 77. quod abhinc biennio publicavi: idque vel ob Imperii primitias, ut infra in hoc libro, cap. IX. et in lib. 28. cap. VI. vel ob victoriam de barbaris, vel ob vota quinquennalia ac decennalia: ut in lege 4. de auro coronario Cod. Th. De his loquitur Themistius in Orat. 13. *οὐ χρυσοῦν δή τινα στέφανον χρυσοῦ ἀπέφθου πολλῶν ταλάντων. οἷοι πολλοὶ αὐτῷ ἀφικνοῦνται καὶ πολλαχόθεν, πέμπειν ὑμῶν ψηφισαμένων,* etc. In his autem mittendis coronis inter se certabant civitates, ut pretio ac pondere sese mutuo superarent. Itaque hae quidem mille solidos, hae bis mille, aliae aliquanto plus pendebant. Quare cum Iulianus has non sine incommodo exigi sciret, legem tulit, ne plusquam 70. solidorum pondo coronae aureae deinceps mitterentur, ut scribit Libanius in Orat. funebri pag. 305. (Reisk. 1. p. 586.) eundem enim honorem esse in minori, quem in graviori pondere aiebat. Ceterum avaritiae extremae esse, lucrum honoris specie quaerere. Quin etiam aurum coronarium arbitrio decurionum reliquit, ut videre est in lege 1. Cod. Theod. de auro coronario: quo fortasse haec illius verba referenda sunt in Misopogone, *οὐδ' ἐπεγράψαμεν τὸ χρυσίον.* Ante Iulianum autem Impp. Romani aurum coronarium remiserant: primus Augustus, ut est in lapide Ancyrano, et apud Dionem in lib. 51. in V. Consulatu Augusti: *παρὰ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο*: deinde Hadrianus: tum Antoninus Pius, ut Spartianus scribit: et Alexander Severus, teste Lampridio. Ab hoc auro coronario distinguendae sunt coronae aureae, quae olim libera Rep. Praetoribus aut Consulibus dabantur a Regibus ac provinciis et civitatibus liberis ad ornamentum triumphi, quod aurum postea in aerarium referebatur. Sed cum Imperatorum avaritia et cupiditas civitatibus damno maximo esset, Piso legem tulit, ne aurum coronarium nisi decreto triumpho decerni a civitatibus, et ab Imperatoribus accipi liceret, ut ait Cicero in Pisonem. VALES. Cf. Ernesti Clavis Ciceroniana v. Coronarius et Gothofredi Glossar. Nomicum ad Cod. Theodos. W.

Remissa debita multa diut. congesta.] Idem praedicat de se Iulianus in Misopogone (p. 365. Spanh.): *ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἐλλείμμασιν ἀνεῖται πᾶσι τῶν εἰθισμένων εἰσφορῶν τὸ πέμπτον. Sed praeter indulgentiam reliquorum, etiam quinta pars sollemnium tributorum omnibus remissa est.* Exstat etiam Epistola Iuliani 47. ad Thracenses, qua eis tributorum reliqua usque ad Indictionem tertiam remittit. Quae cum ita sint, quo modo conciliari possint cum iis, quae in lib. XVI. c. 5. dicta sunt, equidem non video: sic enim de Iuliano ibi loquitur Marcellinus: *Id eum adusque imperii finem scimus utiliter observasse, ne per indulgentias, quas appellant, rei tributariae concederet reliqua.* An dicemus hic loqui Marcellinum de reliquis non tributorum, sed aliarum praestationum, puta chrysargyri: (Atqui hoc, monente Reinelio, nondum erat indictum. W.) quod confirmat lex 50. Cod. Theod. de Decurion. VALES.

Aequata fisci iurgia cum privatis.] Ut scilicet quoties inter fiscum et privatum lis esset, aequo iure uterque ageret, nec fisci caussa potior haberetur. Fecerat id Traianus, de quo Plinius in

Grat. actione c. 36. sic dicit: *Dicitur actori atque etiam procuratori tuo, In ius veni.* Et mox: *Sors et urna fisco iudicem assignat: licet reiicere, etc. Eodem foro utuntur principatus et libertas. Quae praecipua tua gloria est, saepius vincitur fiscus, cuius mala causa numquam est nisi sub bono Principe.* VALES.

Vectigalia civitatibus restituta cum fundis.] Vectigalia sunt portoria et huiuscemodi reditus, qui concessione Principum civitatibus relicti sunt ad restaurationem operum publicorum, et ad alias necessitates. Sic Alexander Severus, teste Lampridio, vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit. Itaque et legata quae civitatibus relicta erant, eo nomine continebantur. Capitolinus in Gordiano, de Timesicleo Praef. Praet. *Morbo,* inquit, *exstinctus est, herede Rom. Rep. ut quidquid eius fuerat, vectigalibus Urbis accederet.* VALES.

Cum fundis.] Exstat ipsa Iuliani lex in Cod. Theod. de locatione fundorum iuris emphyt. ad Secundum: *Possessiones publicas civitatibus iubemus restitui, ita ut iustis aestimationibus locentur, quo cunctarum possit civitatum reparatio procurari. PP. Id. Mart. Constantinop. Mamertino et Nevitta Coss.* Huius legis pars esse videtur lex 1. Cod. Iust. de diversis praediis templorum et civitatum. Eamdem Iuliani constitutionem memorat etiam Libanius in προσφωνητικῷ sub finem (Reisk. 1. p. 419.) ἧς ἐστὶ μὲν καὶ τὸ ταῖς πόλεσιν ἐπανορθῶσαι τὴν πενίαν ἐξεληλαμέναις ἀρχαίων τε καὶ δικαίων κτημάτων· ὃ τοὺς μὲν ἰδίους οἴκους μεγάλους ἐποίησε, τοῖς δὲ κοινοῖς περιέχεεν ἀμορφίαν. *Cuius et hoc eximium est, quod civitatum egestatem sublevasti, quae antiquis et legitimis possessionibus spoliatae fuerant: unde privatis quidem aedibus magnitudo et opes accesserant, publicae vero deformatae et neglectae iacebant.* Eodem pertinent lex 8. 9. et 10. eiusdem Iuliani in Cod. Theod. de operibus pub. Porro haec praedia et agri civitatum dicebantur praedia vectigalia et agri vectigales, quoties in perpetuum locabantur, ut est in lege 1. D. si ager vectigalis, etc. Dicebantur etiam praedia Iuris civilis, ut in Novella 30. Theodosii Iunioris, et in Novella 3. Marciani. Ceterum eos civitatum agros Decuriones inter se dividere solebant, teste Libanio in Orat. pro Rhetoribus in fine. VALES.

Quos velut iure vendidere pr. potestates.] Puta Praefecti Praetorio, Comites Largitionum, et Rationales. Hi enim agros publicos civitatum occupare et vendere solebant ad iuvandas necessitates aerarii, ut patet ex Novella 30. Theodosii, et Novella 3. Marciani iam citatis. Maxime autem loca et praedia quae ad ius templorum pertinebant, a Divis Constantino et Constantio vendita vel donata fuerant, ut supra adnotavi: quae Iulianus templis restitui praecepit. Sed postea Valentinianus eadem templis ablata, in fiscum suum redigi iussit, ut videre est in lege 7. Cod. Theod. de iure fisci. *Universa,* inquit, *loca vel praedia quae nunc in iure templorum sunt quaeque a diversis Principibus vendita vel donata sunt etc.* VALES. Quum antecedat ipse vir doctissimus, per potestates Iac. Gothofredus non magis iudices intelligit, quam ipsos Principes, ad legem VIII Cod. Theod. de operibus publicis. ORON.

Numquam augendae pecuniae cupidus fuit, quam cautius apud dominos servari existimabat.] Similis in hoc Constantio Aug. de

quo Eutropius lib. x. *Fisci commoda non admodum affectans, dicensque melius publicas opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari.* LINDENBR.

[*Quam cautius apud dominos servari existimabat.*] Sic Constantius Chlorus Aug. avus paternus Iuliani A. dicebat, aurum et argentum apud dominos tamquam apud fidos depositarum opum custodes sibi servari: ut tradit Eusebius in libri I de vita Constantini capite XIV. Unde et Pauper cognominatus est, quod parvam in aerario pecuniam, nil fere in domesticis thesauris reconditum haberet.] VALES.

Alexandrum Mag. ubi haberet thesauros interrogatum.] Theon Sophista Charia I. pag. 112. *Liban. Sophist. in Exemplis progymn. Chria I. pag. 4: et Dissert. 2. pag. 343. Plaut. in Trucul. Act. 4. pag. 722. *Verum est verbum quod memoratur: ubi amici, ibidem sunt opes.* Micipsa apud Sallustium Bell. Iugurth. *Non exercitus, neque thesauri praesidia regni sunt, verum amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas. Officio et fide parantur.** [Ἀλέξανδρος ἐρωτηθεὶς παρά τινος, etc. ποῦ ἂν ἔχοι τοὺς θησαυροὺς, τοὺς φίλους ὑπέδειξεν.] Stobaeus Serm. 214. LINDENBR.

16. *Carptim*] breviter, quod iungit ipse Noster XXIII, 6. W.

Levioris ingenii.] Lib. XXII. c. 10. de hoc ipso Iuliano: *Levitatem agnoscens commotioris ingenii sui.* Itaque quod in vulgatis libb. *lentioris ing.* habetur, corruptum est. LINDENBR.

Instituto rectissimo] more admodum laudando. W.

17. *Linguae fusioris*] volubilis. — *Praesagiorum.* Casaub. ad Hadrian. Scr. Hist. Aug. T. I. p. 135. habet *futurorum*, ex memoria. *Sciscitationi nimiae deditus.* cf. supra ad cap. 2. extr. W.

Aequiperare videretur in hac parte Principem Hadrianum.] Tangit eamdem hanc praesagiorum sciscitationem nimiam in Hadriano Tertullianus, cum *curiositatum omnium exploratorem* eum vocat, *in Apolog. cap. 5.* LINDENBR.

Hadrianum] v. Spanhem. ad Iuliani Caesares, ed. Françogall. p. 71. W.

**Innumeras sine parcimonia pecudes mactans.*] Idem de Iuliano Aug. affirmat Chrysostomus in Oratione 2. de S. Babyla Martyre, contra Gentiles, pag. 762. et 773.* VALES.

Marci illius similis] cf. Spanhem. l. c. p. 257. Tillemont T. II. P. 2. p. 399. et 513. W.

*ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ, *etc.*]

Οἱ βόες οἱ λευκοὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
Ἂν δὲ σὺ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.* LINDENBR.

Sic etiam Anthologia, laudante Casaubono ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 340. W.

[ΟΙ ΛΕΥΚΟΙ ΒΟΕΣ ΜΑΡΚΩι ΤΩι ΚΑΙΣΑΡΙ. ΑΝ ΣΥ ΝΙΚΗΣΗιΣ, ΗΜΕΙΣ ΑΠΩΛΟΜΕΘΑ.] Iohannes Georgius Graevius, vir optimus atque doctissimus, mihi Traiecto Batavorum rescripsit mense Maio anno M. DC. LXXX. ut versus constet, legendum sibi videri.

Οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.
Ἂν δὲ νικήσῃς, ἄμμες ἀπωλόμεθα.

Addidit, huic voto non dissimile alterum commemorari a Seneca in libri III. de beneficiis capite XXVII. ἄμμες quidem Aeolice dicitur pro ἡμεῖς: sed cum in codicibus priscis omnibus Graeca haecce scripta reperiantur, ita ut a fratre olim meo sunt edita; nihil mutandum: nihil addendum puto, ne temeritatis accuser, si a codicibus consentientibus sine caussa recessero., quorum auctoritatem plurimi faciendam esse nemo nescit. Versum quidem stare nihil necesse est. Ingeniosa tamen est amici nostri coniectura: cui libenter acquiescerem, ni conspiratio codicum obstaret.] VALES.

18. *Cum indignis*] abiectissimis hominibus. W.

19. *Quam Aratus extollit in coelum*] v. 134. W.

20. *Iura non molesta*] leges aequas. *Absolute* plane et aperte. W.

21. *Quod docere vetuit magistros Rhetoricos et Grammaticos Christianos, ni transissent ad numinum cultum.*] Hoc ambiguum, unde factum, ut nonnulli ita intelligerent, Iulianum iuventutem noluisse a Rhetoribus et Grammaticis erudiri. Sed et alia ratione potest explicari, ut τὸ *Christianos* ad ipsos Rhetoras pertineat, quibus, nisi ad paganam reverterentur religionem, ius docendi, (cathedram, thronum) non concederet, vel si haberent, adimeret. cf. supra XXII, 10. ubi iisdem fere verbis eadem reperies. W.

Ne transirent numinum cultu.] Haec quidem ut a Sig. Gelenio sunt edita, sensu omni carent. Causa enim cur Iulianus Christianos Professores publice docere vetuit, non ea fuit, ne ipsi transirent a numinum cultu: nisi de discipulis eorum id intelligatur. Sed cum in Ms. Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione Rom. sic scribatur hic locus, *ne transissent numinum cultu:* non dubitavi quin ita corrigendus esset ut edidi, *ni transissent ad numinum cultum.* VALES. Iam Rittershusius in lib. I. Sacrar. lection. 19. de suo publicavit *ni transissent ad numinum cultus.* GRON. Cf. etiam Praef. Gronov. p. XXIII. W.

Mun. ordinum coetibus pat. iniuste quosdam adnecti.] Erat certe Iulianus non sine causa in Curiarum favorem propensior. Quippe plerique earum onera subterfugientes, alii ad militiam transierant; alii ut Senatores urbis Romae aut Constantinop. fierent ambierant, ut docet Libanius in Orat. funebri p. 296. Plerisque etiam Constantius immunitates et vacationes civilium munerum concesserat, quas Notarii et Eunuchi (qui eo imperante plurimum potuere) pretio accepto vendebant, teste ibidem Libanio. At Iulianus lege lata cunctos sine discrimine ad Curias revocandos esse statuit: quo facto Curiae quae antea vacuae erant, vix iam multitudinem introeuntium capiebant. τὸ γὰρ δὴ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον ἐκεῖνο γράμμα, τὸ δεῖν πάντα ἄνδρα εἰς βουλὴν καλεῖν, καὶ μηδὲν ἔχοντα ἰσχυρὸν εἰς ἄφεσιν, ἐγγράφειν, οὕτω τὸ πρᾶγμα ἐπηνώρθωσε, etc. ait Libanius. Id est: *Etenim dictum illud, summis laudibus dignum, omnes ad Curiam retrahendos esse, et qui nihil causae ad immunitatem suam afferrent, albo inscribendos esse, adeo cuncta restituit, etc.* Illud tamen minime ferendum erat, quod ad Curiarum favorem nimis propensus, iniuste plures muneribus publicis adnectebat, ut testatur Marcellinus in lib. 21. cap. 12. adeo ut aegre sub eo a Curialibus quisquam appetitus, licet privilegiis, et

ſtipendiorum numero, et originis penitus alienae firmitudine communitus, obtineret aequiſſimum, ut idem ſcribit in lib. 22. cap. 9. qui locus cum hoc, quem nunc prae manibus habemus, componi debet. Adeo hic paene ad verbum cuncta repetit, quae illic commemoraverat. VALES.

21. *Municipalium ordinum coetibus* numero Senatorum. *Adnecti* invitos addi, qui tamen *ab iis conſortiis*, oneroſis plerumque *longe diſcreti* immunes omnino erant, vel quod *peregrini* non eiusdem urbis cives eſſent, vel *privilegiis vel origine* natu. cf. XXII, 9. et quae congeſſimus in Ind. II. v. Curialis. W.

Privilegiis aut origine.] Inter cetera Clericos Chriſtianos, quibus Conſtantinus et Conſtantius vocationem civilium munerum conceſſerant, ad Curiam revocavit, ut ſcribit Sozomenus in lib. 5. cap. 5. Exſtatque lex ipſa Iuliani in Cod. Theod. de Decurionibus. VALES.

22. *Figura talis utique membrorum.*] Haec eſt ſcriptura omnium librorum: quae tamen an a Marcellini manu ſit, dubito. De Conſtantio ſic dixit in fine lib. XXI. c. 16. *Figura tali ſituque membrorum.* Unde hic quoque ita legendum videtur. Certe alterutrum in alterum refingendum erit. Porro Iulianum ſic deſcribit Gregorius Nazianz. Epiſcop. in Iulian. Orat. 2. pag. 306. οὐδενὸς ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ, αὐχὴν ἀπαγὴς, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος, καὶ περιφερόμενος, καὶ μανικὸν βλέπων. πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκλάζοντες, μυκτὴρ ὕβριν πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φέροντες, γέλωτες ἀκρατεῖς τε καὶ βρασματώδεις, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὺν οὐδενὶ λόγῳ. λόγος ἱστάμενος καὶ κοπτόμενος πνεύματι, ἐρωτήσεις ἄτακτοι καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλλήλους ἐπεμβαίνουσαι καὶ οὐκ εὐσταθεῖς οὐδὲ τάξει προϊοῦσαι παιδεύσεως. Landulf. Sagax in Hiſtoria Miſcell. lib. XI. *Corpore validus quidem, ſed brevis fuit, barba prolixa, oculi currentes huc illucque directi.* Quae ex integriore Sex. Aur. Victoris codice deſumpta videntur; nam deeſſe apud eum quaedam, collatione cum Sagace facta, aperte patebit. LINDENBR.

Veſtitus] hoc inſolitum de barbis. W.

Venuſtate oculorum micantium.] Mamertinus in Gratiarum actione de Iuliano loquens, *micantia ſidereis ignibus lumina.* VALES.

Mentis eius anguſtias indicabant.] Io. *argutias ind.* LINDENBR. Temere aſſentitur Erneſtius, nec bene Martinius in ed. opp. Iuliani p. 464. vulgatam exponit per *levitatem.* Eſt Graecorum ἀγχίνοια. W.

Labro inferiore diviſo.] Sic in Editione Rom. legitur. Sed huic ſcripturae multum anteponenda eſt codicis Regii, et Val. et Fauch. ſcriptura, quam etiam Accurſius in Editione ſua reſtituit, *labro inferiore demiſſo:* [in Colbert. *l. i. dimiſſo:*] certe in veteribus nummis Iuliani etiamnum apparet, labeonem eum fuiſſe. Eodem autem modo loquitur in Eunucho Terentius:

— *Incurvus, tremulus, labiis demiſſis.* VALES.

Labro inferiore demiſſo] prominente, qualia in familia principum Auſtriacorum propagata teſtantur numi. — *Ab ipſo capite usque unguium ſummitates liniamentorum recta compage.* cf. XIV, 11. W.

23. *Cum Metrodori mendaciis avid. acquiescit.*] Metrodorus quidam Philosophus Constantini M. temporibus orbis perlustrandi gratia ulteriorem Indiam penetrasse dicitur. Cumque ad Brachmanas venisset, frugalitatis et continentiae causa, et quia molas aquarias et balnea prius illis ignota fabricarat, ab iis dilectus, cum in adyta templorum religionis specie introire permitteretur, multos lapillos unionesque subripuit. Multas quoque ingentis pretii gemmas a Rege Indorum accepit, quas Constantino Regis nomine offerret. Igitur cum Byzantium reversus, haec omnia Constantino non Regis Indorum, sed suo ipsius nomine obtulisset, admiranti gemmas Principi, se longe plura terrestri itinere praemisisse dixit, sed a Persis cuncta esse direpta. Quibus auditis Constantinus litteras ad Saporem paullo avidius et asperius dedit, quibus lapides et cetera Regis Indorum munera ad se quamprimum remitti flagitabat. Sed Sapor acceptis litteris cum nihil respondisset, pax eam ob causam inter Rom. et Persas soluta est, ut scribit Georgius Cedrenus in Chronico, anno XXI. Constantini M. cui uni explicationem huius loci debemus. Eiusdem Metrodori Philosophi meminit Rufinus in lib. I. Appendicis cap. 9. et ex eo Socrates atque Sozomenus. Hieronymus denique in Chronico: Anno 24. Constantini, *Metrodorus*, ait, *Philosophus agnoscitur*. Suspicor autem hunc esse Metrodorum, qui Cyclum feriarum quem ἑορταστικὸν Graeci vocant, conscripsit, de quo Photius in Bibl. VALES. Sine dubio ex Ammiano hauserat Cedrenus. Tota tamen narratiuncula fabulam olere videtur Tillemontio T. IV. P. I. p. 627. Differunt certe in eo, ut quae Cedrenus de Constantino, ea Ammianus Constantii aetate accidisse velit, quod propius accedere ad veritatem sequentia testantur. W.

Vindictae siti ad ind. excitum ubi nostri.] Hunc locum sic primus excudit Gelenius, qui in Editione Rom. et codice Regio *ac Tolos.* legebatur hoc modo: *Vindictae si ad ind. exercitus nostri, etc.* [In Ms. Colbert. *plenae vindictae si ad indignationem exercitus nostri, etc.*] Ego vero longe minori audacia locum pristino nitori restituisse mihi videor. Certe emendationem nostram magnopere confirmat alter locus lib. 22. cap. 12. *Sciens et audiens, gentem asperrimam per* LX. *ferme annos inussisse Orienti caedium et direptionum monumenta saevissima, ad internecionem exercitibus nostris saepe deletis.* VALES.

24. *Caesi exercitus, urbes excisae, rapta munimenta, provinciae exhaustae*] v. supra Lib. XVIII — XX. W.

25. *Bellorum tenore gliscente*] ubi aliud ex alio bellum ortum. — *Iam Alpibus perrumpendis*, cum iam in eo esset, ut perrumperentur. — *Pro mancipiis* haud secus ac mancipia *agitans* captivos abducens. *Correxit* composuit. W.

27. *Bella interdum victi, et naufragi repetant maria.*] Sulp. Servatus in Carmine de Spe:

> *Naufragus hac cogente natat per foeta procellis*
> *Aequora, cum mersas viderit ante rates.*
> *Captivus duras illa solante catenas*
> *Perfert, et victus vincere posse putat.* LINDENBR.

Bella interdum victi, et naufragi repetant maria.] Ex Seneca lib. I. de Beneficiis cap. I. haec translata sunt. Sic enim Seneca: *Adeoque adversus experimenta pertinaces sumus, ut*

bella vicit, et naufragi maria repetamus. Simile est illud Ovidii in lib. I. de Ponto, Eleg. 6.

Saucius eiurat pugnas gladiator, et idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis:
Et ducit remos qua modo navit aqua.

Adde Aristotelem in Rhet. ex his autem apparet, hunc locum sic corrigi debere: *Et cum sciamus adeo adversus experimenta quosdam, etc.* praesertim cum in Ms. Reg. [et Colbert.] *ac Tolos.* et in Editione Rom. legebatur, *adeo experimenta quosdam etc.* VALES.

CAPVT V.

1. *Ut ubi olim ipse statuerat*] Tarsi nempe XXIII, 2. *conderetur* infra c. 10. — *Quintum Kal. Iulias.* Reinesius adscripsit: „decimum quintum." — *Collecti Duces* qui statim postea nominantur, *Arinthaeus* cet. *Advocatis legionum principiis et turmarum,* Tribunis. W.

3. *Itum est voluntate omnium ad Sallustium.*] Non post Iuliani e terris digressum, sed Ioviani, purpuram Sallustio oblatam Zosimus ait lib. III. cap. 36. *et Zonaras in Ioviano pag. 25.* LINDENBR.

Itum est voluntate omnium in Sallustium.] At Zosimus III, 31. et cum eo Zonaras, non tunc temporis, sed post Ioviani Aug. mortem omnium consensu delatum esse Sallustio narrant: quod quidem ipse senectutem causatus constanti animo recusavit: filio vero, quod adhuc is iunior esset, deferri noluit. Eumdem Zosimus optimum et eminentissimum virum temporis sui vere nominat. Quid enim praestantius ad laudem, quam ab omnibus uno consensu dignum Imperio existimari? Quod contra magni animi illustrius argumentum est, quam Imperium, quod ceteri fere omnes per ignes et gladios raptum ibant, id sibi ultro delatum aspernari? Quantus autem vir fuerit, praeter iam dicta, abunde declarat testimonium Nazianzeni in στηλιτ. 1. his verbis: *Φασί τοι διὰ ταῦτα καὶ τὸν τηνικαῦτα ἔπαρχον (γενέσθαι γὰρ ἄνδρα ἕλληνα μὲν τὴν θρησκείαν, τὸν τρόπον δὲ ὑπὲρ ἕλληνα καὶ κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν πάλαι καὶ νῦν ἐπαινουμένων)* etc. Eumdem Phoenicem vocat Libanius in Orat. Consulari pag. 236. quod ut Achillem Phoenix, sic ipse Iulianum praeceptis imbuerat. VALES.

Honoratior aliquis miles] quem Ammianum ipsum fuisse suspicatur Gibbonus P. VI. p. 67. et ante eum la Bletterie Vie de Iovien p. 176. W.

Utriusque exercitus] et orientalis et occidentalis. W.

4. *Inter has exiguas ad tantam rem moras.*] Itaque quanto subitanea magis haec ad sublime culmen evectio Ioviani, tanto ab omni quoque subdola machinatione remotior, nemine gratia vel donis corrupto. Themistius Euphrad. in Oration. ad Iovian. *Οἱ ἡμέτεροι ψηφοφόροι καὶ στρατιῶται τῆς τοῦ σώματος ἀγχιστείας τὴν τῆς ψυχῆς προεξήτασαν, καὶ ἀπέφηναν κληρονόμον τῆς ἀλουργίδος τὸν κληρονόμον τῆς ἀρετῆς. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν σχολῇ, οὐκ ἐν*

εἰρήνῃ, οὔτε ἐνδιδόντος τοῦ καιροῦ θεραπείας, καὶ παραγγελίας, καὶ δεκατισμοὺς, ἀλλ' ὡς ἐν ἀκμῇ τῆς ἐνυοῦς, ἐν τοῖς ξίφεσιν, ἐν τοῖς δόρασι φέροντες τὰς ψήφους, ἀπαράκλητον γνώμην, ἀκατασκεύαστον χειροτονίαν, ἣν ὁ καιρὸς ἐψηφίζετο, πρὸς ἣν χρεία ἐχειραγώγει. καὶ, τόγε ἔτι θαυμασιώτερον, ἐν ἐκκλησίᾳ ὑπερορίῳ, ἔξω τῆς Ῥωμαίων γῆς, ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Vid. Gregor. Nazianz. in Iulian. Orat. 2. LINDENBR.

Domesticorum ordinis primus.] Eutropius in lib. ult. c. 17. (9.) *Iovianus*, ait, *qui tunc Domesticus militabat, etc.* Hieronymus in Chronico: *Iovianus ex Primicerio Domesticorum Imp. factus est.* Themistius in Orat. Consulari ad Iovianum, αἰχμοφόρος ἐξεστράτευσας· ἐπανήκεις δὲ αὐτοκράτωρ. [Primicerius et primus unum idemque est. Sic Stephanus *Primicerius Martyrum* ab Augustino, et Petrus *Primicerius Apostolorum* a Baldrico dictus est.] VALES.

Domesticorum ordinis primus] *omnium* primus XXVII, 10. — *Paternis meritis mediocriter*, hoc solo quodammodo, quod bene meriti patris filius esset, *commendabilis*. W.

Varroniani notissimi Comitis filius.] Zonaras: ψήφῳ κοινῇ Ἰοβιανὸς εἰς τὴν αὐταρχίαν προκέκριται τότε χιλιαρχῶν, υἱὸς βαρρωνιανοῦ χρηματίσαντος κόμητος. *Iovianus communi consensu ad Imperium eligitur, tunc Tribunus, Varroniani Comitis filius.* Domesticorum eum Comitem fuisse prodit Zosimus III, 30. VALES.

6. *Multo magis*] altiori voce laetiusque. *Gentilitate* similitudine *nominis perciti* in errorem ducti. W.

Quod una littera discernebat.] Litera nimirum O. loco L. saltim transposita. Unde error Pomponii Laeti palam fit, *Iuvianum* scribendum autumantis. LINDENBR.

7. *Gravis* severior *aequitatis spectator* iudex *in ultimo rerum spiritu* in summa necessitate, rerum angustiis, uti paullo post. — *saevientibus flabris* ventis. W.

8. *His ita caeco quodam iudicio Fortunae peractis.*] Respicit ad illud, quod Constantinus Imp. dicere solitus, *Imperatorem esse Fortunae est*, Lampridius in Heliogab. LINDENBR.

Iudicio] arbitrio, cuius significationis plura exempla collegit Wopkens in Misc. Obss. novis T. X — XII. p. 118. W.

Iam communia supergresso] iam Principe. W.

Discessit ad Persas.] De hoc transfuga, qui Iuliani necem Persis nuntiavit, Libanius de vita sua pag. 45. VALES.

CAPUT VI.

1. *Hostiis pro Ioviano extisque inspectis*] Scriptores ecclesiastici Christianum fuisse Iovianum perhibent, quos tamen hoc Ammiani loco refelli putat Gibbonus P. VI. p. 69. vereor ut recte, nam illud *pro Ioviano* ita interpretari possis, ut non ipsius Ioviani *iussu*, sed ab exercitu omnino extra consulta esse dicas. W.

2. *Ioviani et Herculiani.*] A Diocletiano Iovio et Maximiano Herculio ita dicti, ut testatur Vegetius in lib. I. Victor. *Huic post a cultu numinis, Herculii cognomentum accessit, ut Valerio*

Iovii: unde etiam militaribus auxiliis in exercitu praestantibus nomen impositum. De iisdem Sozomenus in lib. 6. cap. 6. Erant etiam Iovii et Herculii indidem appellati, de quibus Suidas in ἰόβιοι, et Notitia Imperii Rom. VALES.

Ioviani et Herculiani.] v. Ind. II. a quibus tamen diversi *Ioviani et Victores* v. ibid. W.

Occisis belluis paucis.] *Belluae* hic elefantes sunt, ut apud Q. Curt. lib. VIII. c. 14. *Bellua instincta rabie nondum saucia invehebatur ordinibus, donec rector belluae Regem conspexit fluentibus membris, omissisque armis vix compotem mentis, tum belluam in fugam concitat.* Idem post pauca: *Undique et in pedites et in ipsum Porum tela congesta sunt, quis tandem gravatus labi ex bellua coepit. Indus qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere iussit in genua.* *Silius Italicus lib 16. v. 174.

Multa viro terra, ac sonipes, ac bellua terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuventus.

Erricus Altissiodor. in Vita B. Germani lib. 5. cap. 52.

— — — *Mox Alpina tepores*
Sensit, Maura ducem veheret cum bellua luscum.

Quod Iuvenalis imitatione dictum est, Sat. x. v. 158.

Cum Gaetula ducem portaret bellua luscum.

Iuvenal. Sat. XI. v. 126.

— — *Nabataeo bellua saltu.*

Quintus Curtius libro VIII. c. 14. *Elephantis in conspectu totius exercitus obiicit: omnesque belluarum pedibus obtriti sunt.** Arnobii haec verba multos hactenus exercitatos habuere, libro VII. — — *Camelos, belluas, leones*, et quod quisque non intellexit, continuo mutare voluit. Sed ne facile novis absurdissimisque emendationibus locum demus, per *belluas* interpretari possumus, *(nec enim de elephantis intelligendum, quippe quos statim nominarat)* hyaenas: ut in Gloss. Ὕαινα ζῶον, *bellua.* Sic apud Capitolin. in Gordiano tertio: *Leopardi mansueti* XXX. *belbi, id est hyaenae* X. Legendum, *Beluae, id est, hyaenae.* Quae cum de marinis monstris intelliguntur, pistrices notant. Glossar. *Bellua*, Κῆτος; et alibi, Κῆτις, *Pistrix de belua.* Item, *Belua marina*, Κῆτος: ut Suetonius in Nerone, cap. 12. *Exhibuit naumachiam marinis aquis, innantibus belluis.* LINDENBR.

3. *Iulianus, et Macrobius et Maximus.*] Non Maximum, sed Maximianum hunc vocat Zosimus lib. III. c. 30. ἀπέθανον δὲ καὶ Ῥωμαίων τρεῖς λοχαγοὶ, γενναίως ἀγωνισάμενοι, Ἰουλιανὸς, καὶ Μαξιμιανὸς, καὶ Μακρόβιος. LINDENBR.

4. *Castellum Sumere.*] Zosim. III, 30. Σοῦμα τὸ φρούριον. LINDENBR. Etiamnunc Samara. Mannert v, 2. 461. W.

Anatolii] Magistri officiorum. v. supra c. 3. *Vaccatum* castellum, de quo nihil habeo dicere. W.

6. *Iulianum telo cecidisse Romano.*] cf. supra ad c. 3. W.

7. *Charcham.*] Sic Gelenius quidem edidit. At in Editione Aug. *Charcam*, in Regio codice *Carcham* scriptum inveni: in

Editione Romana *Chartam**): [in Mf. tamen Colbertino *Charcham.*] VALES.

Charcham] cf. XVIII, 10. — *Riparum aggeribus destructis* quod factum sine dubio a Traiano, Dio Caff. LXVIII, 31. vel Severo, Herodian. III, 9. qui utrique bella in ea regione gesserant. W.

9. *Duram.*] Civitas est trans Tigrim sita, cuius meminit Polybius in lib. 5. c. 52. Differt a Dura Mesopotamiae civitate, de qua superius (conf. XXIII, 5. XXIV, 1.) notavi. VALES. Hodie Dor, Mannert V, 2. 462. W.

10. *Saracenos ideo patiebamur infestos, quod salaria, etc.*] Non tam hostis terrore, quam prudenti consilio factum arbitror, quibus tributum retro temporibus imperabant, illis ipsis id Romani Principes annuatim ut penderent, pacemque pecunia emercarentur. Sic Hadrianus Imp. *a multis Regibus pacem redemit*, ut inquit Spartianus. Gallus quoque Imp. Scythas, post Philippopolim captam, stragesque innumeras, a finibus hoc pacto potius, quam armis expellere maluit. Zosimus lib. I. c. 24. τὰ τῆς εὐημερίας τῶν βαρβάρων αὔξησιν ἐλάμβανεν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπανελθεῖν αὐτοῖς ἐς τὰ οἰκεῖα ξυνεχώρει μετὰ τῆς λείας ὁ Γάλλος, ἀλλὰ καὶ χρημάτων τι μέτρον ἔτους ἑκάστου χορηγεῖν ὑπέσχετο. *Scythis tamen iterum negavit Valens Imp. Vid. Themist. Euphrad. Orat. 3. ad Valentem p. 216.* De Persico foedere ita Procopius Persicor. lib. II. pag. 62. Δεῖν τοίνυν Ῥωμαίους ταχτόν τι φέρειν ἐπέτειον Πέρσαις. Οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἔφη τὴν εἰρήνην Πέρσαι βέβαιον ἕξουσι. *B. Valerianus Episcop. Hom. XII. pag. 147. *Partem constat esse victoriae, proelium oblato auri pondere redemisse.** Sic cum Attila Hunnorum Rege dextras renovantes Romani, hoc etiam iurare sustinuerunt: φυλάττεσθαι καὶ διαμένειν τὰς συνθήκας ἑπτακοσίων λιτρῶν χρυσίου, ἔτους ἑκάστου τελουμένων παρὰ Ῥωμαίων τοῖς βασιλείοις Σκύθαις. Priscus Rhet. in Eclog. legat. Similia de Gothis legimus. Ad quorum exemplum cum Carpi etiam stipendium peterent, Iulius Menophilus Moesiae Dux graviter respondit, quod Imperator Rom. gentibus extraneis benefaciat, non necessitatis id esse aut ex alterius arbitrio debitum, sed indigentibus ad vitae subsidia munus gratuitum: Ὅτι Αὐτοκράτωρ πολλῶν χρημάτων κύριός ἐστι, καὶ τοῖς δεομένοις αὐτοῦ χαρίζεται. Petrus Mag. in Eclog. legation. pag. 16. Exstitere enim interdum cordatiores et Martiae virtutis servantes Duces, qui ferro potius, quam auro quietem quaerere optarunt. Ut a Iuliano egregie hoc loco dictum, *Imperatorem bellicosum et vigilantem ferrum habere, non aurum.* Qua eadem animositate fretus tributum quoque Saracenis negavit: uti et Iustinus Iun. Avaribus et Persis. Historia Miscell. lib. XVI. *Impendebat Romanorum Imp. per singulos annos quingentas libras auri, ut castra, quae loco proxima erant, Persae custodirent, ne ingressae gentes utramque Remp. destruerent: communibusque sumptibus castella muniebantur. At vero Iustinus pacem dissolvit, asserens opprobrium esse, Persis solvere tributa Romanos.* Corippus lib. III. v. 346.

---

*) Non *Chartam*, sed *Charram*, notante Gronov. in Praef. p. XV. W.

— — lituosque mihi campumque minatur
Gens Avarum, ni pacta damus? Terrore putatis
Id nostrum fecisse patrem? miseratus egenis
Et profugis quod dona dedit. Pietate regendi
Hoc facimus, gratisque dari provisa iubemus.

Quae verba non multum abluduut a Menophili modo laudato dicto. Sicque sine more tempora nostra calumniantur, qui quod Barbaris stipendium et munera interdum damus, insolens putant, atque infra maiestatem imperantis indignum. Cum vel hinc scire possint, nihil nunc agi, quod non actum sit prius: praestareque nonnumquam, honesta lege quod fiat, auro quam ferro hostis impetum frangere, et a finibus propulsare. *Scitum atque prudens Theodorici Regis dictum: *Quid interest, auro an ferro adversariorum animos inclinemus? obtulisse quod mentes capiat hosti, vicisse est: occuluisse, superari:* apud Ennodium Episc. Ticinens. in Vita Epiphanii pag. 399.* LINDENBR.

Ad similitudinem praeteriti temporis] cf. ad XXIV, 3. W.

11. *Diuturnis*] Contra Pricaeum *diutinis* reponentem disputat Gronov. in Praef. p. XXX. W.

13. *Saepe congeminando*] idem repetendo. W.

Edicit Imperator ut sist. Agmen et ass. nare Galli.] Haec omnia ex depravatione P. Castelli nata sunt, qui, cum in Editione Rom. sic legeretur: *Id Imperator ut mixti cum Aceto Isermaris Galli, etc.* ita emendavit ut dixi. Sed in codice Vaticano et Fauch. hoc modo legitur: *Id Imperator aegerrime ut mixti cum Arcto Isarmaris Galli, etc.* *In Tolos. autem legitur, *ut mixti cum Arectois Sarmatis Galli, etc.** [In Colbert. *Id Imperator aegerrime, ut mixti cum Arctois armatis Galli, etc.*] Ego vero codicis Regii scripturam amplexus sum, non quo eam veram ipsius Auctoris scripturam, sed quod meliorem et planiorem ceteris esse existimarem. Ac videtur pro Sarmatis Germanos potius fuisse ponendos, ut elicitur ex cap. 8. Ceterum etiam coniectura nostra huius loci emendationem adiuvimus. Restitui enim, *id impetratum aegerrime.* [Vel potius una litterula mutata, *id imperatur aegerrime, ut misti cum Arctois Sarmatis Galli, etc.*] VALES. *Sarmatas* in exercitu Romano tum fuisse vix credo; cumque caedes Persarum, de qua paullo post sermo est, infra c. 8. *Germanis* tribuatur, Valesii hos ipsos ponentis acutam profecto emendationem in textum recipere nullus dubitavi. W.

Adsueti nare Galli.] Sic Brennus contra Graecos belligeraturus, cum ad Sperchium fluvium venisset, ὅσον μυρίους τῶν Γαλατῶν ἀπέστειλεν, ὁπόσοι τε νήχειν ἠπίσταντο ἐξ αὐτῶν, Pausanias in Phocicis, ubi haec porro addidit: Οὗτοι μὲν οὖν διαβαίνουσιν ἐν τῇ νυκτὶ διανηχόμενοι ὧδε τὸ λιμνῶδες τοῦ ποταμοῦ. καὶ τὰ ὅπλα τοὺς ἐπιχωρίους θυρεοὺς ἐποιεῖτο ἕκαστος ἀντὶ σχεδίας. Patrium hunc nandi usum in Gallobelgis etiam Tacitus in Agricolae Vita notat. Et vulgo iam notus est versus Sidonii Apoll. carm. 7.

Cursu Herulus, iaculis Hunnus, Francusque natatu.

LINDENBR.

14. *In regionibus genuinis*] solo natali. — *Tamquam e transenna* uno eodemque temporis momento. v. ad XX, 11. ubi tamen

tamen transenna est *funis*. — *Efficacis* quae felicem eventum habuisset. *Contortis sagulis* cf. quae adscripsi ad XVIII, 6. W.

15. *Utribus e caesorum animalium coriis coagmentari pontes* cf. XXIV, 3. W.

CAPVT VII.

1. *Rex Sapor, procul absens — exploratorum, cum prope venisset, transfugarum*] Sic iungendae notiones. W.

2. *Militem*] Romanum. *Levi tessera* facile negotio. W.

4. *Ferro properans*] omisso *magis* vel *potius*, uti XVII, 12. *obsequi optabile — quam servire*. W.

Fame ignavissimo genere mortis.] Haec vera est lectio, quae etiam in Mss. reperitur: al. corrupte, *inanissimo g. m.* Sup. lib. XVII. c. 9. *Fame ignavissimo mortis genere tabescentes:* Et lib. XIX. *famem ultimum malorum omnium* appellat, ut Dionys. Halicarn. lib. VI. et VII. κάκιστον τῶν μόρων καὶ κακοδαιμονέστατον λιμόν. Homer. Odyss. 12. v. 341.

Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν.

*Quem locum etiam Columella laudat de Re rustica lib. 2. cap. 2. *Taeterrimam comitem mortis famem vocat, si tamen Graecis camoenis habemus fidem clamitantibus*, λιμῷ δ' οἴκτιστον. G. Pomponius in Epistola ad Senatum apud Sallustium in Fragm. Historiar. pag. 160. *Fame miserrima omnium morte confecistis*. Livius lib. 27. pag. 664. *Fame ac frigore, quae miserrima mortis genera sunt*. Vid. Senec. de Brevitate vitae cap. 18.* LINDENBR.

5. *Erat pro nobis*] favebat nobis. Sic Liv. 39, 30. W.

Persae praeter sperata priores etc.] Gregorius Nazianz. in Iulian. Orat. 2. Zosimus lib. III. Rufus Fest. in fine Breviarii (c. 29.) LINDENBR. Cf. Gibbon. T. VI. p. 75. not. 109. W.

Persae praeter sperata priores.] Astum Saporis eum fuisse docet Libanius in Orat. funebri pag. 324. qui consulto nomen pacis iniecit, ut Rom. militum animi ea spe decepti minuerentur. Cumque Romanos ad pacem omnes propensos esse sensisset, ipsumque ante omnes Principem dulcedine quietis et otii delenitum esse; moras coepit nectere, et interrogationibus ac responsis tempus terere, hoc admittendo, illud differendo: eo consilio ut dum crebrae legationes ultro citroque commeant, alimenta Rom. consumerentur. VALES.

6. *Perplexas*] captiosas. *Humanorum* humanitatis vel rerum humanarum vicissitudinis. Illud tamen malim. v. c. 8. init. — *Quae iubet si impleverit cum Primatibus Caesar*. h. e. si rectius verba struas, si Imperator cum Ducibus faceret, quae Rex iuberet. W.

7. *Sallustio Praefecto*] Praetorio. *Arinthaeus* Magister equitum, XXIV. 1. W.

Mittitur Arinthaeus.] Auctor Chronici Alexandrini scribit, Regem Persarum Sabuarsacium (sic enim Saporem vocat, cognomento Arsacem) nondum comperto Iuliani interitu, percussum gravi

timore; legatum ex Armenia misisse Surenam nomine, qui pacem suppliciter posceret. Quam petitionem cum Iovianus libentissime esset amplexus, Arinthaeus Patricius cum summo imperio missus est, de pacis conditionibus cum Surena tractaturus. Et induciis tridui datis, tandem pax inter Rom. et Persas convenit. VALES.

Examinatius] accuratius cf. XXX, 3. *Dies quatuor sunt evoluti* transierunt. W.

8. *Exabusus*] Valesius in Praef. p. LV. sumi vult passive, i. e. malis adulatorum consiliis deceptus, (desabusé, detrompé). Non credo: *exabusus* nihil est nisi *abusus*, idque ponitur, cum aliqua vi tamen, pro *usus* omnino, uti ab aliis, ita et ab Ammiano XIV, 8. *abusus multitudine hominum*, inprimis XXIV, 4. ubi est *abusive* i. e. vehementer *incusso ariete*. Ad augendam magis adhuc significationem additum τὸ *ex*, nec hoc sine illius aetatis exemplis, qualia Vales. ipse attulit: *exarmatus — exoneratus — exauctoratus*. cf. Cod. Theodos. quibus adde *exambitam regiam* infra XXVI, 7. Nihil aliud igitur dicere vel voluit vel potuit Ammianus nisi hoc: quo temporis spatio si recte prudenterque usus esset Iovianus. W.

Centesimo lapide disparatae] Gibbonus P. VI. p. 76. dubitat, an intra quatriduum sexaginta millium exercitus tantum iter conficere non potuerit. Sed centum lapides sunt milliaria Germanica viginti, quemadmodum de Mannerti sententia (V, 2. p. 335.) 70. lapides infra c. 8. quatuordecim aequant milliaria geographica. (Bletterie p. 183. trente lieues.) W.

Pro redemtione nostra] ut libere nos abire pateretur. W.

9. *Quinque regiones Transtigritanas, Arzanenam, etc.*] Zosimus lib. III. c. 31. Συνέδοκει δὲ Ῥωμαίους τοῦ τε Βαρδικηνῶν ἔθνους ἐκστῆναι τοῖς Πέρσαις, ἔτι Καρδουηνῶν, καὶ Ῥημηνῶν, καὶ Ζαλκηνῶν τε πρὸς τούτοις. Ita mire variant hoc loco in nominibus. LINDENBR.

Quinque regiones Transtigritanas.] Persae ingenti proelio in Armenia a Galerio Caesare superati, Mesopotamiam cum quinque regionibus Transtigritanis reddiderant, ut scribit Rufus Festus in Breviario. Cur autem Transtigritanae dicantur eae regiones, saepenumero dubitavi. Pleraeque enim earum, Romanis quidem erant cis Tigrim, ut patet ex lib. 21. ubi Sapor traiecto Tigri Besabden in Zabdicena una e Transtigr. regionibus sitam, oppugnat. Arzanene quoque trans Nymphium sita est, non trans Tigrim, teste Procopio in lib. 1. et 2. Persic. et in lib. 3. de aedificiis. Ad haec Corduene ad Orientem erat fontibus fluvii Tigris, teste Ptolemaeo. Quare Romanis in Corduenem euntibus nil opus erat Tigrim traiicere. Neque Ammianus noster cum ad Iovinianum Corduenae Satrapam mitteretur, Tigrim se traiecisse dicit in lib. 18. Denique Petrus Patricius in illa pace, quae inter Rom. et Persas inita est, qua Persae v. gentes Transtigritanas restituerunt, cautum fuisse tradit, ut Tigris utriusque Imperii limes esset. Non ergo trans Tigrim erant illae regiones, sed potius circa aut supra Tigrim. * Quod quidem Rufus Festus egregie confirmat hisce verbis: *Pace facta Mesopotamia est restituta: et super ripam Tigridis limes est confirmatus: ut quinque gentium trans Tigridem constitutarum ditionem assequeremur.* * [Transtigritanae ergo erant hae v. regiones non Romanis, sed Persis.] VALES.

Arzanenam] Sic etiam nominat Petrus Patricius in Excerptis legationum, ubi has v. Transtigritanas regiones sic enumerat: ὥστε κατὰ τὸ ἀνατολικὸν κλίμα τὴν ἐντηληνὴν μετὰ σωφηνῆς καὶ Ἀρζανηνὴν μετὰ Καρδοχηνῶν καὶ ζαβδικηνῆς Ῥωμαίους ἔχειν, καὶ τὸν Τίγριν τῆς ἑκατέρας πολιτείας ὁροθέσιον εἶναι. Arzanenam Theophylactus quoque vocat, et Procopius in 1. et 2. lib. Pers. Sed in lib. 3. de aedificiis ἀρζανηνὴν appellat; quemadmodum et Menander Protector in lib. 8. Hist. pag. 103. Agathias in 4. ἀραξιανηνήν. A Strabone ἀραξηνὴ appellatur Armeniae regio, et πεδίον ἀραξηνὸν sic dictum ab Araxe fluvio, quem Barbari Etas nominant, teste Theophylacto in lib. 3. cap. 6. Socrates in lib. 7. cap. 18. Azazenam eam regionem videtur vocare: [*Asarzanaenam* codex Colbertinus vocat, *Arsarzanenam* codex Pithoei. Eutropius in libro VI. *Tigranocertam civitatem Arzianenae nobiliss.* vocat. VALES.

Arzanenam] ab urbe Arzen sic nominatam, ad Armeniam pertinentem, Mannert. v., 2., 225. — *Moxoenam* itidem Armeniae Chiliocomo conterminam, idem p. 226. W.

Zabdicenam.] Petrus Patricius ζαβδικὴν appellat, Zosimus III, 31. βαβδικηνὴν mendose pro ζαβδικηνήν: ζαβδαῖον χωρίον vocat Sozomenus in lib. 2. cap. XI. Zerabden eius caput. VALES.

Zabdicenam] ad utramque Tigridis ripam in Mesopotamia sitam. Mannert l. c. p. 306. — *Rehimenam*, incognitam. Mannert p. 226. W.

Corduenam.] Καρδουηνὴν vocat Petrus Patricius et Zosimus. Sic etiam Rufus Festus de Traiano: *Carduenos*, inquit, *et Marcomedos obtinuit.* *In Notitia Imperii Rom. equites et *Corduoni* et *Carduenl* promiscue dicuntur. Xiphilinus in Traiano τὰ Καρδηνῶν ὄρη appellat. Sane Gordyeni olim Carduchi dicebantur, teste Strabone ac Stephano Byzantio. VALES.

Corduenam] Armeniae regionem, hod. *Kurden*, Mannert v, 2. p. 225. — *Nisibin* urbem munitissimam, ter frustra a Persis obsessam. *Singaram* XVIII, 5. XX, 6. *Castra Maurorum* XVIII, 6. W.

10. *Procopii*] cui, quippe cognito, purpuram Iulianus praerogativam quasi futuri imperii, partemque exercitus tradiderat XXIII, 3. W.

11. *Alienandis*] tradendis. W.

Reverti ad nostra praes. Romana.] Scribendum est *Romani*, ut Accursius edidit. Pactus enim erat Iovianus, ut v. regiones Transtigritanae cum XV. castellis dederentur Persis una cum possessoribus et omni instrumento: Nisibis vero et Singara absque incolis traderetur: atque ut ex illis XV. castellis Romani, quibus id libitum esset, ad alia Rom. castella migrare sinerentur. VALES.

12. *Ratione gemina*] duas ob caussas, *Principis* Iuliani, XXIII, 3. *Chiliocomum*, fertilem illam Mediae regionem. *Vivus caperetur* quinque annis post XXVII, 12. W.

13. *Quo ignobili decreto.*] *Ammianus lib. 27. c. 12. *pudendam pacem:* Agath. lib. 4. p. 131. *ignominiosas pactiones* vocant.* Eutropius lib. XI. c. 17. *ignobilem pacem* vocat. Fuerit licet, ita tamen necessum fuit, a Iuliano male conflabellatum ignem sopire. Orosius lib. VII. cap. 31. *Foedus cum Sapore Persarum Rege etsi parum putant dignum, satis tamen necessarium pepigit.* Socrates Hist. Eccles. lib. II. cap. 19. Gregor. Nazianz. in Iulian.

Orat. 2. pag. 504. LINDENBR. V. omnino *la Bletterie* dissertationem de hac pace additam vitae Ioviani Gallice conscriptae Par. 748. p. 212. ss. W.

[*Nevitta et Victor ex parte nostrorum, et Mellobaudes.*] In Codice Colbertino scribitur: *Remora, et Victor ex parte nostr. et Bellovaedius.* In veteribus libris MSS. Ammiani, quos legit P. Pithoeus, *Remora* quoque reperitur, ut ipse sua manu ad latus Ammiani sui adnotavit: quamquam *Remoram* nomen viri proprium invenire usquam non memini. *Nevitta* quidem heic locum habere non valet, sub Iuliano Magister armorum et Consul: qui de Magistro militum Tribunus postea fieri non potuit. Sed nec Mellobaudes vel Mallobaudes locum heic habet, Rex Francorum, et ex Tribuno Armaturarum Comes Domesticorum.] HADR. VALES.

Remora et Bellovaedius.] Haec nomina nusquam alibi occurrunt. Locus dubio procul corruptus, eam etiam ob caussam, quod Persae quatuor, Romani non nisi tres dedisse obsides dicuntur. W.

CAPVT VIII.

1. *Specie humanitatis*] humanorum c. 8. *Latenter* (oppositum sequenti *aperte*, ergo *singuli*) *progressi*, ut quid iis factum esset, ignoraretur. *Ut diximus paullo ante* c. 6. W.

2. *Momenta periculorum*] vitae discriminum. — *Semet quisque reliquis anteponens* alius alium occupans, retrudens. — *Multa et terribilia* πολλὰ καὶ δεινά. — *Cratibus temere* subitaria opera et negligenter *textis* compaginatis. *Diversa* alia *versantes* machinantes. W.

5. *Prope Hatram venimus,*] Hatrae dicitur hoc opidum in Tabula Itineraria Peutingerorum, non longe a fluvio Tigri. Dio in lib. ult. τὰ ἄτρα appellat. Sic enim in Ms. codice exaratum erat, ex quo nuper Dionis Fragmenta edidimus. Opidum Traiani et Severi Principum obsidione memorabile. De Traiano quidem id refert Dio in lib. 68. c. 31. quamquam ibi τοῖς ἀγαρηνοῖς vitiose perscriptum est pro ἀτρηνοῖς. VALES.

Hatram venimus vetus oppidum.] Stephan. Ἄτραι, πόλις μεταξὺ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Eius urbis situm describit Herodianus lib. III. c. 9. ἦν δὲ πόλις ἐπ' ἄκρας ὑψηλοτάτης ὄρους, τείχει μεγίστῳ καὶ γενναίῳ περιβεβλημένη, πλήθει ἀνδρῶν τε τοξοτῶν ἀκμάζουσα. Vide Xiphilin. in Severo Lib. LXXV. c. 10. p. 420. LINDENBR. Cf. Mannert. V, 2. p. 334. W.

6. *Adusque lapidem septuagesimum*] milliar. geogr. 14. *Inveniri* Gronov. et Ernest. operarum vitio invenirE. W.

Abrotanum et absinthium.] In Editione Rom. *et in Ms. Tolos.* [ac Colb.] *abrotonum* scribitur rectius. Sic enim Graeci vocant. De absinthio, quo abundat Assyria, Philostratus in 1. de vita Apollonii: ἡ χώρα δὲ ἡμῖν ἡ ἐπὶ βαβυλῶνος ἀψινθίου πλήρης οὖσα. VALES.

Abrotonum (Stabwurzel) *Absinthium* (Wermuth). W.

**Et Dracontium.*] Dracontion describitur a Theophrasto libri 7. Hist. plant. capite XI. ari species ita dicta, quod caulem habeat

instar pellis draconis varietate quadam interpictum. Vulgo Serpentina dicitur. Male in Glossis *fel terrae, δρακόντειος βοτάνη* redditur. Nam fel terrae Centaurium est.* VALES.

Dracontium] Dracunculus (Schlangenkraut). — *Tristissima* misella, vilissima. — *Mactatis camelis*, quorum carnibus etiamnunc in illis regionibus vescuntur. W.

7. *Dux Mesopotamiae Cassianus.*] cf. Ind. W.

Mauritius pridem ob hoc missus.] Zosimus in libro 3. c. 32. idem sic narrat: μαυρίκιον μὲν τῶν λοχαγῶν ἕνα τροφὴν ἐκ νισίβιος ἀγαγεῖν ἐκέλευσε τῷ στρατοπέδῳ, ἀπαντῆσαι δὲ μετὰ ταύτης ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ πορρωτάτω. *Mauricium Tribunum alimenta e Nisibi exercitui advehere et quam longissime posset occurrere iussit obviam.* VALES.

Ad Ur nomine Persicum castellum] cuius iam in libris Mosis mentio fit. Mannert p. 336. W.

8. *Procopius alter*] hoc additum, ut discernatur ab antea memorato c. 7. quem Iuliano sanguinis vinculo coniunctum aulici Ioviano suspectum fecerant. Confundit Zosimus III, 35. v. Wesseling. Observatt. p. 107. W.

Militaris Tribunus.] Sic dicuntur Tribuni militum, ad differentiam Tribunorum et Notariorum: et ita in lege un. Cod. Theod. qui a praebitione tironum, et apud Eutropium in Severo. VALES.

9. *Lucillianum socerum suum*] Filiae, *Ioviani coniugis*, nomen erat *Charito*. Gibbon T. VI. p. 113. sine dubio e Chrysostomo. *Ad otium digressum*, respicitur ad XXI, 9, ubi a Iuliano remotus dicitur. W.

11. *Malarichum*] Gentilium rectorem XV, 5. *Iovino* v. Ind. I. W.

12. *Breves diffundere concinentes.*] Haec scriptura ex coniectura Gelenii profecta est. Nam in Editione Rom. perinde ac in codice Regio *et Tolos.* [ac Colbert.] legitur in hunc modum, *brevis diff. concinentibus*. Unde coniici potest, sic a Marcellino scriptum fuisse, *rumores quaqua irent brevibus diffundere concinentibus.* Sunt autem brevia chartulae seu pittacia, quae illi a Ioviano missi spargere per opida ac provincias iubebantur. HENR. VALESIUS. [Sed magis placet ita scribi, *verbis diffundere concinentibus, etc.*] HADR. VALESIUS. Si tamen et haec quatuor alphabeti elementorum omnium transpositio probanda est, et id tantum agere debuerint, ut verbis diffunderent, non etiam *literis*, quam vocem in τῷ *brevis* latere crediderim. GRONOV.

15. *In corpora sua necessitas erat humana vertenda*] Satis obscure et quaesite pro: summa necessitate coacti fuissent carnibus vesci humanis. W.

Ut et armorum pleraque proiicerentur.] Foeda ac miserabilis facies exercitus Romani amisso duce redeuntis: quam optime describit Libanius in Orat. funebri, pag. 325. (Reisk. I. p. 616.) ὡς οὗτοί γε τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκείνοις ἔχειν, ὥσπερ ἐκ ναυαγίου γυμνοὶ προσαιτοῦντες οἱ πλείους ἐπανήεσαν, etc. *Adeo illi, proiectis armis, tamquam ex naufragio nudi plerique ac mendicantes redierunt. Quod si quis dimidiatum clypeum, aut hastae tertiam partem, aut ocrearum alteram super humeros retulerat, is vero*

Callimachus habebatur. Adde Chrysostomum in Orat. 2. de S. Babyla. VALES.

Modius unus farinae] Ad summum 25. pondo. *Aureis decem* imperial. 36. *mutaretur* emtus esset *ut minus* pretio aequissimo. W.

16. *Thilsaphata*] Hodie secundum Danvillium *Tellaasar*. *Ut poscebat sollemnitas* mos receptus. W.

17. *Extra urbem stativa castra posuit Princeps.*] Consentit Zosimus in lib. 3. c. 33. et auctor Chronici Alexandrini. Proinde miror, cur Iohannes Antiochenus in Excerptis, quae adhinc biennio edita sunt, Iovianum biduo Nisibi commoratum esse scribat. Paullo post ex Mſ. Reg. [et Colbert.] et Editione Rom. scribendum est: *Ut ingressus, Palatio more succederet Principum.* VALES.

18. *Quem — docuimus evasisse*] XXIV, 4. W.

CAPVT. IX.

1. *Bineses*] obses antea datus a Persis c. 7. extr. *Promissa* deditionem Nisibis. W.

Gentis suae signum ab arce ext.] In Alexandrino Chronico id sic relatum est: ὁ δὲ ἰούνιος ὁ τῶν περσῶν σατράπης ἀπελθὼν ἐν τῇ πόλει κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως, εἰς ἕνα τῶν πύργων σημεῖον περσικὸν ἐπέθηκε. *Iunius Persarum Satrapa permissu Imp. urbem ingressus, signum Persicum ex quadam turre sustulit.* [Legendum οὐίνιος, Vinius, id est, *Bineses* vel *Binises* Ammiano.] VALES.

Gentis suae signum] vexillum. Cf. Zosimus III, 33. 34. W.

3. *Sabinus fortuna et genere inter municipes clarus.*] Zosimus: Σαβῖνος τοῦ βουλευτικοῦ προεστὼς καταλόγου. LINDENBR.

Hibitam stationem intutam.] Eadem esse videtur, quae in Tabula Peuting. dicitur Thebeta 18. millibus distans ab urbe Nisibi: et inter Episcopos Mesopotamiae, qui Nicaeno Concilio subscripsere, Iacobus Hebetensis commemoratur. *Sed Iacobus Nisibites vel Nisibitensis scribi debet, ex Gennadio aliisque.* VALES.

Provinciarum muro.] Plane ut Zosimus, qui προτείχισμα dixit lib. III. c. 33. ἐδεήθησαν ἱκετεύοντες μὴ στερηθῆναι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τοῦ προτειχίσματος. Sic Iordanes in Histor. Goth. *Getas quasi murum regni sui contra ceteras gentes statuit.* *Pentadius in tumulo Hectoris in Catalect. Poet. vet. p. 178. Scalig.

Defensor patriae, iuvenum fortissimus Hector,
Qui murus miseris civibus alter erat.

In altercatione Hadriani:

Quid est miles? murus imperii. LINDENBR.

Obice] Antiquiores editt. habent sine sensu *obiisse*. Valesius meminisse oblitus Guil. Canteri, qui in novis lectionibus V, 8. iam sua aetate *obices* reposuerat. W.

4. *Coronam*] auream, quam imperium auspicantibus principibus offerre provinciae solebant. W.

Silvanus q. causarum defensor.] Hunc Comitem et Decurionem appellat auctor Alexandrini Chronici: καὶ ἐξελθὼν πρὸς αὐτὸν Σιλβανὸς κόμης τὴν ἀξίαν καὶ πολιτευόμενος τῆς αὐτῆς πόλεως, προσέπεσε τῷ βασιλεῖ δεόμενος μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν πέρσαις. ὁ δὲ οὐκ ἔπεισεν αὐτὸν, ὀμωμοκέναι γὰρ ἔφασκε καὶ μὴ βούλεσθαι δόξαν ἐπιόρκου λαβεῖν, etc. *Et egressus Silvanus Comes, et Decurio Nisibenus ad Principis genua affusus oravit, ne Persis Nisibin tradere vellet. Quod cum persuadere non posset, (aiebat enim Imp. se iuramento obstrictum esse, etc.)* VALES.

Confidentius] licentius. W.

5. *Procùl ab eorum Manibus pelleretur*] non eodem, quo illi, loco sepelienda. W.

Turba flebilis postes penatium amplexa vel limina.] *Val. Flaccus lib. 4. Argonaut. v. 373. *Ultima tum patriae Tydeus dedit oscula ripae.* Vid. Ovid. lib. Trist. vel de Ponto.* Rutil. Claudius lib. 1. v. 43. (Poet. minor. T. v. p. 85. Wernsd. W.)

Crebra relinquendis infigimus oscula portis,
Inviti superant limina sacra pedes. LINDENBR.

6. *Furabantur*] raptim colligebant. W.

7. *Tu hoc loco Fortuna* cet.] Idem Trebellius Pollio in xxx. tyrannis IX. sic effert: *nimis Fortuna sibi indulgendum putavit. Difflantibus procellis rempublicam* undique eam agitantibus. W.

Consummando iuveni.] Sic honeste et verecunde dixit Marcellinus, cum ob maiestatem Augusti culminis inconsummatum nollet aperte dicere. Est igitur figura, quam Graeci εὐφημισμὸν dicunt. Qua usus est etiam Demosthenes in Orat. adversus Leptinem, ubi amplissima munera olim ab Athen. civitate quibusdam publice data commemorat. τότε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἡμῶν καὶ γῆς ηὐπόρει καὶ χρημάτων, νῦν δὲ εὐπορήσει. δεῖ γὰρ τοῦτο λέγειν καὶ μὴ βλασφημεῖν. *Tunc enim civitas nostra et agris, et pecuniis abundabat: nunc vero abundabit: hoc enim satius est dicere quam male ominari.* VALES.

8. *Ad medullas usque bonorum pervenit*] summo quemque patriae amantem dolore affecit. W.

Dum extimescit aemulum potestatis.] Eutropium imitatus videtur Marcellinus, qui sic ait de Ioviano c. 17. *Sed dum aemulum Imperii veretur intra Orientem residens, gloriae parum consuluit.* VALES.

Gallias et Illyricum.] Scribendum videtur, *per Gall. et Illyricum versat, quosdam saepe subl. tentasse.* VALES.

Amictu] velamento XIX, II. praetextu. W.

Nisibi prodita, quae iam inde, etc.] Severus quidem hac urbe recepta gloriari solebat, sese eam Syriae propugnaculum reddidisse. πρόβολον αὐτὴν τῆς συρίας πεποιῆσθαι. Sed Dio eam urbem plurimorum et bellorum simul, et damnorum causam fuisse Imperio Rom. prodit. Ceterum ex quo a Ioviano Persis dedita est, a Rom. recuperari non potuit, teste Zosimo et Agathia. Cives quidem ipsi maxima pars Amidam se receperunt, cuius urbis suburbanum Iovianus eis incolendum dedit, ut scribit Zosimus et auctor Alex. Chronici. Chrysostomus in Orat. 2. de S. Babyla contra Gentiles, Nisibin vocat propugnaculum orbis Romani: ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ὥσπερ τεῖχος ἦν ἄῤῥαγὲς, etc. VALES.

Nisibi prodita, temere tradita *quae iam inde a Mithridatici regni temporibus — viribus restitit maximis.* Romanis coepit innotescere sub Lucullo. cf. Dio Cass. xxxv, 7. Zosim. III, 32. omnemque urbis historiam vide ap. *Mannertum* v, 2. p. 295. W.

9. *Numquam enim ab Urbis ortu inveniri potest.*] Eutropius x, 17. eadem verbis non multum differentibus, quae historiae illustrandae causa adscribam: *Uno a Persis atque altero proelio victus* (Iovianus) *pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit, multatus finibus ac nonnulla Imperii Romani parte tradita: quod ante eum annis* MCIIXX. *fere, ex quo Romanum Imperium conditum erat, nunquam accidit.* Rufus Festus c. 29. *Tanta reverentia Romani nominis fuit, ut a Persis prius sermo de pace haberetur, ac reduci confectus inedia exercitus sineretur, conditionibus, quod numquam ante accidit, dispendiosis Romanae Reip. impositis.* Falluntur autem, quod Imperii Rom. fines ante hanc ignobilem Ioviani pacem mutatos atque restrictos negant qui error ut crassus nimis, sic nemini in Historia Romana mediocriter versato ignotus esse potest. Meliore itaque iudicio Zosimus: nam et is licet in Ioviani invidiam multa scribat, Persidis tamen terminos ad illa usque tempora immotos tantum dicit. Eum operae pretium erit videre Histor. lib. III. c. 32. LINDENBR.

Numquam enim ab urbis ortu.] Hoc Marcellini dictum Casaubonus in Notis ad Spartianum in Hadriano c. 5. et post (*ante* W.) eum Lindenbrogius ad hunc locum falsi arguunt. Exemplum enim Hadriani et Aureliani obiicit Casaubonus, et Diocletiani, qui Rom. Imperii limitem a meridie supra Aegyptum artavit teste Procopio. Sed quis non videt horum Principum, et Ioviani longe dissimilem esse causam? Illi enim sapienti consilio regiones quasdam, quas sine magno sumptu et incommodo tueri non poterant, citra foedus ullum dimiserunt, at Iovianus turpi pactione quasi victus, redemptionis loco provincias pop. Rom. Persis tradidit. Verum itaque est, quod Marcellinus noster et Eutropius cum Rufo Festo asserunt, numquam ab Urbe condita Ducem ullum Rom. pactione inita provincias hostibus concessisse. Quo maxime pax illa Ioviani plena dedecoris et infamiae fuit, quantumvis eum excusare Christiani tentaverint, ut Gregorius Naz. in Philipp. 2. Augustinus in lib. 4. de Civitate Dei cap. 29. et in lib. 5. cap. 21. Itaque recte Zonaras id foedus indecorum, et indignum nomine Rom. fuisse dicit: κἀκεῖνος δεξάμενος τὴν ἀρχὴν, τοῖς πέρσαις ἐσπείσατο οὐ προσηκούσας ῥωμαίοις σπονδὰς ἐξ ἀνάγκης πεποιηκώς. Et Agathias in lib. 4. ait Iovianum omnibus modis festinantem ex hostico digredi, et numquam satis cito se in provincias pop. Rom. venturum esse credentem, turpem et ignominiosam ac damnosam Reip. pacem fecisse. VALES. Tangit hunc locum et Casauboni de eo iudicium Freinshemius ad Florum III. 3. GRON.

10. *Triumphi sunt denegati.*] Valerius Maximus lib. II. cap. 8. num. 4. et 5. (ubi vide Kappium. W.) LINDENBR.

11. *In extremis casibus icta cum dedecore foedera.*] Sic optime ex Ms. nam quod in vulg. est, *cum ductore f.* non placet. Hoc primum; nunc reliqua ex Eutropio x, 17. adtexam: *Quin etiam legiones nostrae, ita et apud Caudium per Pontium Telesinum, ita et in Hispania apud Numantiam, et in Numidia*

sub iugum missae sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si foederis necessitatem, eum integrum fuit, mutare voluisset, sicut a Romanis omnibus his bellis, quae commemoravi, factum est. Nam et Samnitibus, et Numantinis et Numidis confestim bella illata sunt, neque pax rata fuit. Vid. Livium lib. IX. Flor. lib. I. cap. 16. lib. II. cap. 18. lib. III. cap. I. LINDENBR.

Postquam] etiamsi. W.

12. *Cum Iuliani supremis*] cinere. Utrumque et suprema et cineres iunguntur cap. seq. — *Ut superstes* vivus *ille mandarat* XXIII, 2. W.

In suburbano Tarsensi.] Vide Libanium in Orat. funebri, pag. 331. Gregorius in Philipp. 2. Iuliani cadaver praeeuntibus mimis, et ludionibus scurriliter mortuum deridentibus Tarsum esse delatum ait: quod non per contumeliam factum esse putandum est, sed ex more veteri, de quo Agellius in lib. 20. cap. 2. et Suetonius in Vespasiano, et ibi Casaubonus. Memorabile est, quod ait idem Gregorius in Carmine de Virginitate, Iuliani cadaver in tumulo quasi ebullire visum esse.

Οὖ θεόθεν πληγέντος, ἐπεὶ μόθον ἤρατο χριστῷ,
Θερμὸν ἔτι ζείουσα κόνις, μέγα θάμβος ἀλιτροῖς.

Idem dicit in Oratione 21. de laudibus Athanasii pag. 394. VALES. Cf. Zosimus III, 34. W.

13. *Visus est subito purpuratus.*] vide infra XXVI, 5. W.

CAPUT X.

2. *Sphaeram aeream form. in sp. poli.*] Sic fere imagines Imperatorum pingi solebant: ut docet Basilius Seleuciae Episcopus in Sermone I. de Adam his verbis: ὥσπερ οἱ τὰς τῶν βασιλέων ἀποβλέποντες εἰκόνας, τῇ τῶν χρωμάτων λαμπρότητι μαρμαρυγὰς ἀφιείσας, ἁλουργίδα μὲν τὸ τῆς θαλάσσης ἀποστίλβουσαν ἄνθος, διάδημα δὲ τοῖς φέγγεσι τῶν λίθων ἀστράπτον, χεῖρα δὲ τῷ σφαιροειδεῖ σχήματι τοῦ κόσμου τὸν κύκλον τοῖς δακτύλοις φέρειν νομιζομένην, ἐκπλήττονται μὲν, etc. *Ut qui imagines Impp. adspiciunt, quae colorum fulgore praestringunt oculos, chlamydem quidem purpuream marino flore collucentem, diadema autem lapillorum lumine coruscans, manum denique, quae orbem terrarum in modum sphaerae formatum digitis gestare creditur; haerent attoniti, etc.* VALES. Supra lib. XXI. cap. 14.

Sidera cometarum, super quorum natura ratiocinantes Physici variant.] Vid. Achil. Stat. Alexandrin. in Arati Phaenom. cap. περὶ κομητῶν. pag. 102. Stob. in Eclog. Physic. cap. 26. *Seneca Natur. Quaest. lib. ult.* Apul. de Mundo, Theophylact. Simocat. lib. VII. pag. 339. LINDENBR. Adde Plin. H. N. II, 23. (25.) extr. W.

3. *In unum stellis mult. congregatis.*] Quae Democriti et Anaxagorae fuit opinio, qui cometam nil aliud esse dicebant, quam concursum errantium siderum, teste Aristotele in lib. I. Meteor. et Diogene in Anaxagora. Sed hanc sententiam refutat Seneca in lib. 7. Nat. Quaest. Sequens autem opinio cometas ex halitu

ſicciore terrarum naſci, Ariſtotelis eſt, et Peripateticorum, ut Spori apud Theonem in Aratum pag. 120. Poſtrema omnium opinio hic relata, (eaque proxime ad veritatem accedens. W.) Pythagoram habet auctorem, teſte Ariſtotele, et Plutarcho in lib. 3. de Placitis Philoſophorum. VALES.

Quarum ortus — humanis mentibus ignorari.] Recentiores tamen computare didicere. W.

4. *Flagrante* media, alias adulta *hieme. — Cuius originem docuimus ſupra.* XIV, 8 W.

5. *Exornari ſepulcrum ſtatuit Iuliani in pomoerio ſitum itineris.*] De hoc ipſo ſepulcro Zoſimus lib. III. c. 34. καὶ τοῦτο μὲν (Iuliani corpus) εἰς Κιλικίαν ἀπενεχθὲν, ἔν τινι Ταρσοῦ προαστείῳ βασιλικῇ ταφῇ παρεδίδοτο, καὶ ἐπίγραμμα προσεγράφετο τῷ τάφῳ τοιόνδε·

ΙΟΥΛΙΑΝΟC ΜΕΤΑ ΤΙΓΡΙΝ ΑΓΑΡΡΟΟΝ ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑCΙΛΕΥC Τ' ΑΓΑΘΟC ΚΡΑΤΕΡΟC Τ' ΑΙΧΜΗΤΗC.

Aliter Cedrenus pag. 253. Τὸ δύστηνον σῶμα ἀπεκομίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐτέθη ἐν λάρνακι πορφυρᾷ κυλινδροειδεῖ, ἐν ᾧ ἐπέγραψεν ἐλεγεῖον τόδε·

ΚΥΔΝΩ ΕΠ' ΑΡΓΥΡΟΕΝΤΙ, ΑΠ' ΕΥΦΡΗΤΑΟ ΡΟΑΩΝ
ΠΕΡCΙΔΟC ΕΚ ΓΑΙΗC ΑΤΕΛΕΥΤΗΤΩ ΕΠΙ ΕΡΓΩ
ΚΙΝΗCΑC CΤΡΑΤΙΑΝ, ΤΟΔΕ ΙΟΥΛΙΑΝΟC ΛΑΧΕ CΗΜΑ,
ΑΜΦΟΤΕΡΟΝ ΒΑCΙΛΕΥC Τ' ΑΓΑΘΟC, ΚΡΑΤΕΡΟC Τ' ΑΙΧΜΗΤΗC.

Idem Epitaphium apud Zonaram quoque exſtat. Ceterum cum Zoſimo conſentit, et cadaver Tarſum perlatum, in proaſtio ibi ſepultum dicit. LINDENBR.

Exornari ſepulcrum ſt. Iuliani.] Idem tradit Zonaras his verbis: ἐξ ἀντιοχείας δὲ εἰς ταρσὸν γεγονὼς, καὶ τὸ μνῆμα κοσμήσας τοῦ ἰουλιανοῦ ἐπανήει. Idem Iuliani cadaver Tarſo Conſtantinopolim poſtea allatum eſſe ſcribit, quod confirmat Cedrenus. VALES.

Cydnus gratiſſimus amnis.] Curtius lib. III. c. 4. *Cydnus non ſpatio aquarum, ſed liquore memorabilis: quippe leni tractu e fontibus labens puro ſolo excipitur, nec torrentes incurrunt, qui placide manantis alveum turbent; itaque incorruptus, idemque frigidiſſimus, quippe multa riparum amoenitate inumbratus, ubique fontibus ſuis ſimilis in mare evadit.* LINDENBR.

Non Cydnus gratiſſ. amnis et liquidus.] Idem dicit Dio in Tarſica I. initio, et pag. 401 et 402. puriſſimas eius fluvii aquas fuiſſe teſtatur, adeo ut Tarſenſes, ſi forte Cydnus per urbem ſuam turbidior fluxiſſet, indignari ſolerent: aquam enim Cydni puriſſimum non bibere ſolum, ſed etiam cernere cupiebant.* VALES.

Gratiſſimus] Wakefieldius ad Lucret. v, 176. malebat *clariſſimus*, Horatium exprimi putans Epiſt. II, 2, 120. ERF.

Praeterlaberetur Tiberis.] Sic primus emendavit Gelenius, cum in Editione Rom. et Bononienſi legeretur *praeterlaberet*. In codice Regio, [et Colbert.] ſcriptum reperi *praeterlaberit Ty-*

beris. Ego vero non dubito, quin legendum sit *praeterlambere,* supple *deberet:* sic enim loquitur Marcellinus in libro XVII. cap. X. *Mosa fluvius praeterlambit.* Certe in Editione August. legitur *praeterlabere.* VALES.

Divorumque veterum monumenta praestringens.] Mausolea enim Imperatorum erant in campo Martio iuxta ripam Tiberis. De Mausoleo quidem Augusti id notissimum est ex Strabone in lib. 5. et Suetonio, ac Tacito in lib. 3. Annalium, ubi de Pisone loquitur: *Mari ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Caesarum applicuerat.* Sed et sequentium Principum fere omnium sepulcra ibidem fuisse, Scriptores Aug. Historiae testantur. VALES. Si Mausoleum et campum Martium modo haec respiciunt; ubi Mausoleum Hadriani? GRON.

6. *Procopius Notarius et Memoridus*] in Illyricum et Gallias cum mandatis missi c. 8. *Lucillianus,* socer nimirum Imperatoris, *Mediolanum,* uti iussus erat, *ingressus.* *Seniaucho* XV. 4. *Valentiniano* postea Imperatore. *Malarichus,* quem in Iovini locum Magistrum militiae per Gallias ordinaverat. W.

7. *Tamquam in alto gentis silentio*] Idem fere quod paullo post: *nondum firmatis omnibus.* — *Extra calcem, ut dicitur, procurrebat.* Translatio ducta a linea vel sulco in circo ducto, ubi equi currusque decertaturi consistebant; ergo: intra fines iustos se non continuit, immoderatius egit, et *ex Actuario rationibus scrutandis* (Rechnungsexaminator) *incubuit* rationes exegit cupidius. W.

Ex actuario ratiociniis scribendis] Corrupte retro Editiones, *ex Aucturio ratiociniis scribendis,* qui idem error in Eutropio olim fuit, lib. IX. c. 9. *Acturio quodam machinante dolum,* ἀντὶ τοῦ *Actuario.* At recte Aur. Vict. de Caes. 33, 13. *Tantum Actuariorum, quorum loco Attitianus habebatur, in exercitu factiones vigent.* *Actuarii* in veteri Gloss. vocantur ὑπομνηματογράφοι: quorum ut officia diversa, sic nomina quoque. Ut *Actuarii ratiociniis scribendis,* id est, qui ratiocinia numerorum sive castrensium, sive palatinorum et comitatensium pertractant. L. 5. C. de erogat. mil. ann. L. 5. C. de Castrens. pecul. *Actuarii equorum curulium civitatum diversarum.* L. 7. C. de numer. Actuar. *Actuarii sarcinalium Principis iumentorum.* Ammian. lib. XV. aliique, de quibus in libris legalis scientiae mentio frequens. LINDENBR.

Ad militaria signa confugit] tamquam ad asylum? Zosimus III, 35. addit ad *Batavorum.* — *Quemdam* (contemtim) *medium* e medio. W.

8. *Capita scholarum ordo castrensis appellat.*] Scholae militares multae erant: et quidem Iustiniani Imp. undecim, L. fin. C. loc. cond. Qui iis adscripti erant, dicebantur *scholares.* L. 34. Cod. Theod. de erog. milit. ann. Harmenop. lib. IV. Tit. 12. §. 28. eorumque Praepositi *Capita scholarum,* eodem modo ut *Capita contubernii,* apud Veget. de Re mil. lib. II. cap. 8. et 13. De his optime Agathias lib. V. ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων οἳ ἐς τὸ διημερεύειν τε καὶ διαννυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκρινται, οὓς καὶ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν. οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγράφονται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις, εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδρειμονες, καὶ μόνον οἶμαι ὄγκου τοῦ βασι-

λείου ἕνεκα, καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξεύγμένοι, etc. Ammian. lib. XIV. c. 7. §. 9. *Solisque scholis iussit esse contentum palatinis et Protectorum, cum scutariis et gentilibus.* Corippus Afrian. de Laudib. Iustini, lib. III. v. 157.

Ornata est Augusta domus, iussuque regentis
Acciti proceres omnes, schola tota palati est
Iussa suis adstare locis. LINDENBR.

Capita scholarum.] Horum mentio fit in lege paen. Cod. Iust. de erogat. milit. ann. Porro Capita scholarum sunt, quos Capita contuberniorum vocat Vegetius in lib. 2. Contubernium enim in armata militia idem est ac schola: sic scholas idem Vegetius pro contuberniis posuit seu manipulis, in lib. 2. cap. 21. Non enim pro centuriis sumi possunt. Centuriis quippe praeerant Centuriones, quos Centenarios sua aetate dictos esse testatur Vegetius. Cum igitur legio in cohortes, hae in centurias, centuriae in contubernia distributae olim fuerint, ac cohortibus quidem Tribuni, Centuriones seu Centenarii centuriis, contuberniis vero Capita contuberniorum Praepositi, sequitur Capita scholarum eosdem esse ac contuberniorum Capita. At Lindenbrogius multa hic de Scholaribus congessit, quae profecto nihil ad hunc locum faciunt. Alii enim sunt Scholares, de quibus in superioribus libris affatim dixi. Eodem modo Capita officiorum dicuntur in lege 4. Cod. Theod. de extraord. et sord. et in lege 2. Cod. Iust. de proximis sacr. scrin. VALES.

9. *Vitalianus, qui multo post auct. Comitis dign.*] Vitalianus Comes rei militaris, a Gratiano missus est in Illyricum: ubi agente eo, duae manus Gothorum, quarum alteri praeerat Fritigernus, alteri Alatheus et Saphrax, cum Galliis et Italiae imminerent, eo necessitatis Gratianum adduxere, ut iis Pannoniam et superiorem Moesiam, quo a Galliis abscederent, concesserit, ut scribit Zosimus, in lib. 4. c. 34. Id autem contigit Gratiano V. et Theodosio Augg. Coss. anno Domini 380. paullo antequam Athanaricus a Gothis expulsus ad Theodosium se reciperet. Zosimus l. c. hunc στρατηγὸν Βιταλιανὸν vocat, ἄνδρα τοῖς πεπονηκόσι πράγμασι κατ' οὐδὲν ἀρκέσαι δυνάμενον. VALES.

10. *Aspuna*] cf. Wesseling. Itineraria p. 144. W.

11. *Ancyram*] „Ibi reliquit Valentinianum. Ancyrae dedit L. 2. Cod. Theodos. de raptu et matrimonio sanctimonialium virginum XV. Kal. Mart.“ Reinesius. W.

Varroniano filio suo admodum parvulo] Imperatores veniam quidem aetatis filiis vel Caesaribus saepe a Senatu exoraverant; infantis hoc primum exemplum fuit. W.

12. *Dadastanam, qui locus Bithyniam distinguit et Galatas.*] Wessel. Itiner. p. 142. Mannert VI, 3. p. 75. W.

13. *Fertur enim recenti calce cubiculi, etc.*] Sozomenus lib. VI. cap. 6. Orosius lib. VII. cap. 31. *Cum in cubiculum quoddam novum sese recepisset,* (Iovianus) *calore prunarum et madore parietum nuper calce illitorum aggravatus et suffocatus, octavo demum mense, quam imperare coeperat, vitam finivit.* Hieronymus Epist. ad Heliodor. *Iovianus gustatis tantum imperialibus bonis faetore prunarum suffocatus interiit.* Quo fati genere consimili Q. Lutatius Catulus etiam interiit: de quo Appianus de Bello civili lib. 1. c. 74. Κάτουλος ἐν οἰκήματι νεοχρί-

στῳ τε καὶ ἔτι ὑγρῷ καίων ἄνθρακας, ἐκὼν ἀπεπνίγη. *Vell. Patercul. lib. 2. c. 22. [Diodor. Sic. Fragm. libri xxvii. Tomo x. Bip. p. 204. W.] Zonaras in Ioviano p. 24. Εἰς Δαδάστανά τε καταλύσας, αἰφνίδιον τετελεύτηκεν, ὡς μὲν ἔνιοι συνεγράψαντο, ἀρτιφυεῖς μύκητας δηλητηρίους φαγών· ἦν γὰρ λιτὸς περὶ δίαιταν· ὡς δ' ἕτεροι, χειμῶνος ὄντος, ἐν οἰκήματι κατέδαρθε νέον ἐμπεπλασμένῳ κονίᾳ. καὶ διὰ τὸ τοῦ ψύχους πολὺ ἀνθράκων ἀναφθέντων ἐντὸς, ἀτμὶς ἐκ τῆς κονίας πυρουμένης ἀνεδόθη πολλὴ, καὶ δι' αὐτῆς ἀπεπνίγη κοιμώμενος, μηδ' αἰσθόμενος τῆς πνιγμονῆς, ἐξ οἴνου καρηβαρῶν. *Dadastanis repente obiit, cum (ut alii scribunt) recentes fungos venenatos comedisset: vili enim victu usus est: ut alii, cum hiberno tempore in conclavi tectorio recens inducto obdormisset. Nam cum ob frigoris acrimoniam carbonibus intus accensis magnus vapor e calce aestuante extitisset, eo dormiens sine sensu mortis suffocatus est, vino gravis: multo enim mero usus esse fertur.* LINDENBR. Cf. Tzſchuck. ad Eutrop. x, 18. p. 810. W.

Fertur enim.] Ita quidem Socrates in lib. 3. Sozomenus in 6. Victoris Epitome, aliique narrant, ſed Zonaras quosdam ait ſcripſiſſe, Iovianum comeſtis fungis recentibus, venenatis, necatum eſſe: cui conſentit vetus Auctor apud Suidam in Ἰοβιανός. Quin etiam Chryſoſtomus in Homilia xv. in Philippenſes, venenata potione exſtinctum eſſe Iovianum palam affirmat: eiusdemque filio Varroniano prae imminentium diſcriminum metu alterum oculum erutum eſſe. Adeo invidioſum erat ac periculoſum, Auguſti filium, et Nobiliſſimum quondam nominatum fuiſſe. Verba Chryſoſtomi ſunt haec: *ἕτερος πάλιν ὁ μετὰ τοῦτον ὑπὸ δηλητηρίων ἀνῄρητο φαρμάκων, καὶ τὸ ποτήριον ἦν αὐτῷ οὐκέτι πόμα, ἀλλὰ θάνατος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξωρύττετο φόβῳ τῶν μελλόντων, οὐδὲν ἠδικηκώς.* Poſtremo Marcellinus noſter annon ſatis aperte ſignificat proximorum inſidiis ſtrangulatum eſſe Iovianum? cum dicit: *Cumque huic et Aemiliano Scipioni vitae exitus ſimilis contigiſſet, etc.* Aemiliano enim domi ſuae quieſcenti noctu vis illata eſt, ut refert Cicero pro Milone: eique C. Carbo Trib. pl. vim attuliſſe eſt exiſtimatus, teſte eodem Cicerone in lib. 9. Ep. 21. et Fulvius Flaccus, teſte Plutarcho in Gracchis. VALES.

Extuberato capite periſſe ſuccenſione prunarum immenſa] ex quo loco Beckmannus, Geſch. d. Erfindd. B. v. *v. Schorſteinen* S. 425. canales iſtos fumarios veteribus ignotos fuiſſe colligit. W.

Ex colluvione ciborum avida cruditate diſtentus.] Indigeſtionem vocant Medicorum filii. W.

Deceſſit anno aetatis triceſimo et tertio] octo menſium Imperator, v. Reitemeier ad Zoſimum iii, 35. Quae ſubiiciuntur de aeque incerta Scipionis Aemiliani morte, ſubindicare videntur ſuſpicionem Ammiani de violenta Ioviani morte. W.

Aemiliano Scipioni.] Livius Epitom. lib. lix. Velleius Paterc. lib. ii. Valerius Maxim. lib. viii. cap. 15. §. 4. LINDENBR.

14. *Incedebat motu corporis gravi*] non ſine dignitate. W.

Diu nullum indumentum.] Idem scribit Cedrenus: ἦν δὲ τὴν ἡλικίαν εὐμήκης, ὡς μηδὲ ἕν τῶν βασιλικῶν ἱματίων ἁρμόζειν αὐτῷ. VALES.

Aemulari malebat Constantium] quam Iulianum? W.

15. *Christianae legis studiosus et nonnunquam honorificus*] Antiochiae statim omnia Iuliani edicta contra Christianos abrogavit, veteremque ornatum Ecclesiis reddidit. Philostorg. VIII, 6. — *Perpensius* nonnisi exploratae fidei *iudices* magistratus omnino *electurus.* Vide omnino la Bletterie Vie de Iovien Par. 1748. Gibbonum P. VI. p. 100. ss. W.

Vino venerique indulgens.] Eadem de Ioviano tradit Zonaras XIII, 14. ὁ μὲν Ἰοβιανὸς εὐσεβὴς ἦν περὶ τὸ δόγμα καὶ ἀγαθοθελής, οἴνου δ' ἥττητο καὶ ἀφροδισίων. καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης, καὶ γραμμάτων οὐκ ἄπειρος. *Iovianus quidem religiosus fuit erga Christianam fidem, et benevolus. Vino tamen, venerique indulgens. Procerus statura, nec litterarum expers.* VALES. Cf. Aurel. Victor in epit. 44, 4. W.

16. *Adipisci non potuit aliud.*] Iovianus quidem Varronianum patrem sibi in Consulatu collegam adsciscere decreverat: sed eo, dum iter faceret, mortuo, Varronianum filium suum sibi collegam adiunxit: ut docet Themistius in Orat. Consulari, quam Cal. Ianuarii Ioviano in urbe Ancyra Consulatum ineunti dixit. Sed quia locus ille Themistii corruptus est, hic eum, ut ex Mss. legendus est, apponam. ποιεῖται γὰρ αὐτὴν βασιλείας ὁ μὲν ἆθλον, ὁ δὲ προοίμιον· κοινὸν δὲ ὑμῖν καὶ τὸ ἄθρουν τῆς εἰς τὰ ἀμείνω προόδου. ἄμφω γὰρ οὐδὲν προελπίσαντες, σὺ μὲν αὐτοκράτωρ ἐξ ἰδιώτου, ὁ δὴ δὲ ὕπατος, ἐφ' ἑτέρου τῆς ὁρμῆς γεγενημένης. *Hunc enim (honorem Consulatus) alter vestrum imperii praemium, alter primordium facit. Sed et utrique vestrum subita et repentina ad maiorem statum provectio communis est. Cum enim neuter id antea sperasset, tu ex privato Imperator, hic Consul est factus, cum in alterum animus propenderet.* VALES. *Aliud* alterum. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVI. C. I.

Prope aberat ab eo Ammianus, ut calamum hic poneret, partim, quod, quam lubricum esset, res sua aetate gestas vere atque libere scribere, intelligeret, (*pericula veritati saepe contigua*) partim, quod nollet *inscitiae vulgari* sese accommodare, et iudicium subire *examinatorum intempestivorum*, aulicorum inprimis, qui, si quis historicus bonum dictum, quod *Principi* forte *in coena* exciderat, vel eorum, qui *ad Urbani Praetoris officium convenerant*, (eum deduxerant munus auspicantem) nomen aliquod praeteriisset, in magno scilicet scelere ponere solerent. Idem fere formidantes veterum nonnulli, dum viverent, *cognitiones actuum variorum stylis uberibus explicatas* pleniorem sui seculi historiam edere, ipso *Cicerone* teste, noluerunt. Sed, pergit, veri nominis historia *discurrit per negotiorum celsitudines* respuitque *minutias illas*, quas sectari omnes non minoris stultitiae esset, quam *volitantia per inane corpuscula, atomos*, velle numerare. Similis locus XIV, 11. extr. W.

1. *Referre a notioribus pedem.*] Sic loquitur Solinus in Epistola ad Adventum: cuius quidem Solini phrases Graeculus noster saepe usurpat, ut observavi. VALES.

Ad Urbani Praetoris officium.] Praetoris officium illud proprie dicitur, cum Praetor, quo primum die Magistratum inierat, (id autem tunc temporis fiebat Kal. Ian.) ab Honoratis deducebatur et plebeiis officii causa. Sic Plinius in lib. 1. Epist. (Epist. 5.) ad Voconium Romanum: *Ipse me Regulus convenit in Praetoris officio:* et Spartianus in Hadriano: *Praetorum et Consulum officia frequentavit.* Eratque haec singularis ambitio Praetorum et Consulum, ut quamplurimi et honoratissimi viri ad officium suum accederent. *Quo admirabilior est Traiani Principis moderatio, de quo haec ait Plinius in Gratiarum actione c. 76. *Ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis magnusque Consul sub bono Principe incedere videretur.* Haec ambitio a Magistratibus saecularibus transiit tandem ad Ecclesiae Sacerdotes, qui ut plurimi et honoratissimi viri officio suo, id est, ordinationis suae caerimoniis interessent, valde ambiebant, et sportulas seu munera mittebant absentibus, Magistratuum more: ut testatur Ruricius in Epistola ad Aeonium Episcopum XIV. lib. I.* VALES.

[*Obituque intervallato breve tempore Principum.*] Ut sensus constet, legendum omnino est: *Obituque intervallato trium brevi*

tempore Principum. Nam intra breve tempus, nimirum intra triennium et menses quatuor ac dimidium tres Imperatores obierant, Constantius, Iulianus, Iovianus. Constantius quidem III. Nonas Octobres Tauro et Florentio Coss. anno Chr. 361. Iulianus A. Iuliano A. IV. et Sallustio Coss. anno Chr. 363. et Iovianus in suo Consulatu, A. Chr. 364. die XVII. Februarii.] VALES. Nisi ex similitudine literarum, quibus terminatur verbum *intervallato*, interciderit vox iisdem literis constans, et idcirco non repetita, *obituque intervallato tot brevi tempore principum.* CROK.

Obitu intervallato] se invicem excipiente. W.

4. *Nomen praestringebatur Equitii*] levi mentione facta. W.

5. *Procul iacebat* aberat *per Illyricum* annonae militari praefectus. Dicitur autem, uti monet Ernestius, optimis quibusque auctoribus *iacere* pro morari aliquo in loco, delitescere. W.

Diebus decem.] Decessit quidem Iovianus Aug. XIII. Cal. Mart. teste Eutropio L. X. c. 18. seu 17. mensis Februarii, ut Socrates dicit. Valentinianus vero Imp. renuntiatus est V. Cal. Martias, ut Idatius in Fastis, Socrates in lib. 4. Marcellinusque testantur. Quare ab obitu Ioviani ad Valentiniani inaugurationem X. omnino dies intersunt, si utrumque terminum incluseris, et bis VI. Cal. numeraveris: fuit enim annus ille bissextilis, teste Marcellino nostro. Res clarior fuerit, si a die 17. Februarii ad 26. computaveris, quo levatus est Valentinianus, non autem 25. ut perperam ait Scaliger in Notis ad Eusebii Chronicon num. 2381. Hic autem annus erat Natalis Dominici 364. quem bissextilem fuisse caelestis motus ratio demonstrat. VALES.

6. *Exitialis postea Magister Officiorum*] XXX, 2. 5. *Ut Pannonii* populares igitur Valentiniani. W.

7. *Videri*] conveniri. *die secundo* postero. W.

Bissextum intercalarem diem *Februarii.* Nomen inde ductum, quod quarto quoque anno dies *sextus* ante Kal. Martias *bis* numerabatur. — Cf. Gibbon. T. VI. p. 119. W.

Bissextum vitans Februarii.] De bissexto sic Matt. Blastaras: Τὰ τοῦ Βισέκτου ὄνομα ῥωμαϊκόν ἐστι, δηλοῦν τὸ δὶς ς. αἱ γὰρ ῥωμαϊκαὶ λέξεις, ἀντὶ τοῦ δ. τὸ β. προσλαμβάνουσι. λέγεται δὲ οὕτω, διὰ τὸ δὶς εἶναι ἓξ τὰς ὥρας τῆς προστιθεμένης τῷ Φεβρουαρίῳ ἡμέρας καὶ δὶς ς. τῆς νυκτός. ἥτις κατὰ τετραετίαν εἴωθεν ἀπαρτίζεσθαι τοῦ περισσεύοντος τεταρτημορίου τῆς ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, εἰς μίαν ἡμέραν τηνικαῦτα συντιθεμένου. ἥτις καὶ προστέθειται τῷ Φεβρουαρίῳ, ὡς εἶναι τότε τὰς τούτου ἡμέρας. Infaustum vero bissextum Rei Rom. saepius fuisse, etiam Macrobius notat Saturnaliorum lib. I. cap. 13. LINDENBR.

Bissextum vitans Februarii mensis tunc illucescens.] Non modo hunccce diem Romani infaustum putabant, sed etiam totum annum, quo bissextus fuerat. Augustinus Epistola 119. ad Ianuarium, ridet eos, qui superstitiose dicere solebant: *Non plantem hoc anno vineam, qui bissextus est.* VALES. Ab hac ipsa tamen superstitione, quam Hipponensis irridet episcopus, non immunis fuit Merseburgensis, Dithmarus Lib. VII, p. 226. ed. meae. W.

8. *Menon et Euctemon.*] Mſ. *Memon et Euct.* Legendum *Meton et Euct.* Et ita recte in veterib. Servii codicibus Aeneid. 3. vocatur: nam in recenti Editione locum corrupere. Diodorus

Siculus

Siculus lib. XII. c. 36. ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις Μέτων ὁ Παυσανίου μὲν υἱὸς, δεδοξασμένος δ᾽ ἐν ἀστρολογίᾳ ἐξέθηκε τὴν ὀνομαζομένην ἐννεακαιδεκαετηρίδα. Ab hoc Metone annus Metonis nomen invenit, de quo plura in opere arduo Ios. Scalig. de Emendatione temp. lib. II. LINDENBR.

Meton] Sic reposui pro *Menon* iubente Diodor. Sic. XII, 36. Ausonio Ep. 2. p. 437. Floridi, Pithoeo in Adversar. p. m. 121. W.

Euctemon.] Huius meminit Plinius in lib. 18. cap. 25. In Indice quidem eius libri Eutemon perscribitur, in ipso capite Eudaemon. Vitruvius quoque in lib. 9. cap. 7. eum inter celebres Astrologos recenset: *Siderum et occasus et ortus, tempestatumque significatus Eudoxus, Euctemon, Callippus, Meto, Philippus, Hipparchus parapegmatorum disciplinis invenerunt.* *Ubi mendose legitur, *Eudaemon, Callistus, Melo.* [Pro *Menon* autem codex Colbertinus *Memon* scriptum habet: alii *Meton* praeferunt Vitruvium supra laudatum secuti.] VALES.

Polo percurso signifero.] Verior Scaligeri emendatio, *post percurso sign.* LINDENBR.

Polo percurso signifero.] Nihil hic opus erat emendatione Scaligeri. Nam Lucanus in lib. 3. perinde dixit v. 253.

Aethiopumque solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli. VALES.

Si a II. particula elatus arietis.] Dubitari merito potest, cur secundam potius arietis quam primam dixerit partem. Dionysius quidem Petavius, vir undecumque doctissimus, in lib. 2. cap. 2. Uranologii, scribit Marcellinum in 2. parte arietis cardinem verni aequinoctii videri ponere, idque ex veteribus Astrologis, Eudoxo, Euctemone, et Metone. Atque id ita vir ille doctissimus ibidem explicat. Antiqui circulos in LX. partes dividebant. Ergo singulis Dodecatomoriis imputabantur partes V. quarum unaquaeque partes habebat seu gradus hodiernos VI. Itaque octavus signorum gradus ad 2. partem pertinebat. Hoc sibi velle Marcellinum non quidem affirmat, sed coniicit tantum vir nunquam sine honore nominandus: cuius coniecturae equidem, ut debeo, multum tribuo: vix tamen in animum inducere possum, tantam subtilitatem in hoc loco contineri. Nam Marcellinus de spatio anni vertentis hic agit, non de cardine Solaris circuitus Zodiaci. Annum autem a cardine seu puncto, seu aequinoctiali, seu solstitiali incipere nihil necesse est. Igitur exempli gratia 2. particulam arietis pro quovis determinato initio anni posuit. Etenim ut ait Macrobius in Somnium Scipionis lib. 2. cap. XI, annum Solis vocamus non solum a Cal. Ian. usque ad easdem Cal. sed et a sequente post Cal. die usque ad eumdem diem, et a quocumque cuiuslibet mensis die in diem eumdem reditus, annus vocatur. Et Theo in Arati Phaenomena: ὅταν γὰρ ἀφ᾽ οὗ τις ἄρξηται σημείου ἢ χρόνου, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἔλθοι, ἐνιαυτός ἐστι. VALES. Hoc idem sensisse Marcellinum liquido patet ex adiecto *verbo tenus* i. e. exempli causa, sed ut assolet, doctius efferre voluit, ut se astronomicam circulorum in particulas quasdam divisionem non ignorare faceret palam. W.

9. *Horis sex*] quibus addenda quaedam, quae vocamus, *minuta.* W.

10. *Squalida* obſcuriori, vaga et incerta *diverſitate confundat.* Similem locum vide infra c. 5. W.

Autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis] Solin. cap. 1. *Cum haec ſic forent conſtituta, modusque intercalandi interdum cumulatior, interdum fieret imminutior, vel omnino diſſimulatus praeteriretur, nonnumquam accidebat, ut menſes, qui fuerunt hieme transacti, modo in aeſtivum, modo in autumnale tempus inciderent.* LINDENBR.

Autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis] quod factum reapſe aliquando, ut vindemia in vernum tempus incideret. W.

11. *Circumverſio curſus annui.*] Ita codex Colbertinus. Edd. aliae, *circumverſio anni,* aliae, *converſio curſus anni.* Vid. Hadr. Valeſ. praef. p. LV. W.

12. *Cum in Sacerdotes poteſtatem transtuliſſent intercalandi.*] Ipſiſſima paene verba apud Solin. c. 1. *Translata in Sacerdotes intercalandi poteſtate: qui plerumque gratificantes rationibus publicanorum pro libidine ſua ſubtrahebant tempora, vel augebant.* LINDENBR.

Publicanorum] qui vectigalia publica redemiſſent. W.

13. *Ex coepto.*] Sic pro *excepto* ſcripſit Hadr. Valeſ. quem vide in praef. p. LXIII. W.

Quibus abolitis Octavianus Aug. Graecos ſequutus.] Primus accuratae huius correctionis auctor Iulius Caeſar exſtitit. Octavianus autem annum a D. Iulio ordinatum, ſed poſtea negligentia conturbatum atque confuſum, rurſus ad priſtinam rationem redegit. Sueton. lib. 1. cap. 40. lib. II. cap. 31. Vide Iul. Solin. cap. 1. Macrobium Saturnal. lib. 1. cap. 14. LINDENBR.

CAPVT II.

2. *Ut vir ſerius*] Infra XXIX, 6. princeps ſerius, quem ibi Valeſius opponit *communi* (mediocri, medio XXI, 16.) quo ſenſu et Mamertinus Paneg. in Iulian. c. 12. uſurpat. W.

3. *Mox princip. habitu circumd. et corona.*] Scutoque pedeſtri impoſitus, ut ſcribit Nicephorus Calliſtus in lib. XI. cuius verba quia ex optimo ſcriptore mihi videntur hauſta, hic adducere placuit: *βουλῇ τοῦ στρατοπέδου παντὸς καὶ τῶν τὰς μεγάλας διεπόντων ἀρχὰς, καὶ μάλιστα Δατίου τοῦ πατρικίου ἐκ γαλατίας διαμενυσαμένου, Σεκούνδου τε τοῦ ἐπάρχου καὶ Ἀρινθαίου τοῦ στρατηγοῦ καὶ γλαίφου (τῶν δομεστίκων δ' οὗτος ἡγεῖτο) εἰς τὸ βασιλεύειν αἱρεῖται. καὶ δὴ τὰ σύμβολα περιθέμενον, καὶ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος (ὡς ἔθος) ὀχούμενον στρατὸς ἐδεῖτο κοινωνὸν τῇ ἀρχῇ προσλαβεῖν. Suffragiis exercitus et eorum qui ſummas dignitates gerebant, maxime Datiani Patricii, et Secundi Praefecti Praet. et Arinthaei Magiſtri militum, et Dagalaiphi Domeſticorum Comitis Valentinianus eligitur Imperator. Qui cum inſignia Imperii accepiſſet, et ex more ſcuto impoſitus eſſet: univerſus exercitus rogare coepit, ut collegam Imperii adſciſceret.* VALES.

Corona diademate. W.

Quas novit potuit excogitare dulcedo.] Quid caussae fuerit, cur Castellus Editionis Rom. scripturam interpolaret, equidem non video. Nonne enim recta erat haec lectio? *Laudibus amplis quas novitatis pot. excitare dulcedo:* quo modo et Reg. codex [et Colbert.] et Augustana habet Editio. VALES. *Quas novitatis potuit excitare dulcedo*, quae accumulari novitatis gratia in principes solent. W.

Alterum] non alium, sed secundum, collegam Imperii. W.

4. *Despectorum*] qui spe potiundorum honorum excidissent. *Documento recenti* Ioviani. W.

5. *Ut Princeps fiducia plenus.*] Sic primus edidit Gelenius, cum in Rom. eamque secutis Editionibus legeretur, *in Principis fiducia pleni.* At in exemplari Regio scriptum reperi, *ni Principes fid. pleni:* et superscriptum ex coniectura, *ut Princ.* * quemadmodum in Tolosano scriptum est.* Ego vero, si quid meae sententiae est, ita scriptum malim, *vi Principis fiducia pleni,* [uti legitur in Mss. Colbert.] VALES. Sed et Pricaeus ad Apuleium exigit, ut scribatur *propere.* GRON.

6. *Fortissimi provinciarum defensores* (ad gratiam captandam, alias commilitones) *vestras virtutes,* more illius aetatis abstracto posito pro concreto: vos tam egregie meritos. W.*

7. *Quod erat igitur in manu positum vestra.*] Vocem cordatam Imperatoris strenui Valentiniani Aug. cum consortem suum eligere vellet, hanc ponit Theodoretus lib. IV. cap. 5. Ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως οὐκ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας· ἐπειδὴ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγώ, ἐμὸν λοιπόν, οὐχ ὑμέτερον, τὸ περὶ τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων. LINDENBR.

Splendide] non sine laude. W.

8. *Concordiae viribus totis, per quam res minimae convalescunt*] Sallust. in Iugurth. c. 10. *Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.* LINDENBR.

9. *Diligenter scrutanti temperamentum.*] Huic Gelenii coniecturae scripturam codicis Regii [et Colbert.] * ac Tolos.* et Editionis Rom. equidem multum antepono: *Dabit enim, ut spero, fortuna cons. adiutrix bon. quantum eff. et cons. possum, diligenter scrutantibus temperatum.* Id est: Dabit enim nobis fortuna diligenter inquirentibus, ut spero, moderatum et sobrium collegam. In Editione Rom. ne quid dissimulem, excusum est *temperatim:* ex quo P. Castellus ineptam hanc scripturam excuderat, *diligenter perscrutari temperantiam.* VALES. Gelenii commentum aptius videtur praecedenti: *mearum partium est.* W.

Non modo in imperio, verum etiam in priv. rat. alienum ad amicit. etc.] Sumpsit id Marcellinus ex Cicerone in Epistola 1. ad Q. fratrem.* VALES.

Alienum ad amicitiam, cum iudicaverit quisquam prudens, adiungere.] * Cicero de Amicitia c. 22. *Quum iudicaris, diligere oportet; non, cum dilexeris, iudicare.* Publ. Syrus in Mimis: *Honestius est, cum iudicaveris, amare, quam, cum amaveris, iudicare.** Nicoclis autem praeceptum est, apud Stobaeum Serm. 213. Δεῖ κρίναντας φιλεῖν, οὐ φιλήσαντας κρίνειν. * Quod alii ex Theophrasto laudant. Plutarch. περὶ φιλαδελφίας. * Seneca Epist. 3.* *Praepostere officia permiscent, qui contra praecepta Theophra-*

sti, cûm amaverint, iudicant, et non amant, cum iudicaverint. Pub. Rutilius Lupus de Figur. lib. I. c. 6. *Theophrastus dicitur dixisse, prudentis esse officium, amicitiam probatam appetere, non appetitam probare.* LINDENBR.

10. *Ob nuncup. Aug. debita.*] Mos erat Principibus Romanis, ut simulatque Augusti a militibus nuncupati erant, donativum eis erogarent, quo militum benevolentiam conciliarent sibi: idque etiam Augustorum filii, cum in Imperium quasi hereditario iure succederent, nihilo minus observabant, ut de Commodo scribit Herodianus in lib. I. Hoc donativum recentior Latinitas Augustaticum dixit. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Paulo solo Consule: *Augustatico,* inquit, *suo dudum Anastasius militibus praestito, donativum quoque hoc fratre Consule tribuit.* Quinquennalibus etiam ac decennalibus, quod haec quaedam quasi renovatio erat Imperii, ut scribit Dio, donativum militibus Principes erogabant: singulis scilicet aureos quinque: quem sollemnem Principum morem tandem Iustinianus abolevit, ut tradit Procopius in Anecdotis pag. 108. De hac consuetudine loquitur Libanius in Orat. in Ellebichum pag. 526. (Reisk. II. p. 2.) ubi causam seditionis illius Antiochenae Theodosii Aug. temporibus hanc affert: χρημάτων ἐδέησε βασιλεῖ πρὸς τὴν τῶν ὅλων σωτηρίαν· καὶ μάλιστα δὴ τῷ μὲν εἰς ἔτος δέκατον, τῷ παιδὶ δὲ πέμπτου τῆς βασιλείας προϊόντος. νόμος δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις χρόνοις χρυσὸν ἰέναι παρὰ τῶν κρατούντων τοῖς στρατιώταις εἰς χεῖρας. *Principi ob necessitates imperii pecunia opus fuit, maxime cum ipsi quidem decimus, filio autem quintus imperii annus procederet: quo tempore solent Imperatores aurum militibus largiri.* Ex quo interim loco annus seditionis Antiochenae colligitur: Valentiniano scilicet III. et Eutropio Coss. qui fuit annus Natalis Dominici 387. hoc enim anno Arcadii quinquennalia acta esse Marcellinus Comes Idatiusque testantur. VALES.

CAPUT III.

1. *Veneficos, qui tum rarescebant*] Leges enim gravissimas in eos sanxerat *Constantius,* L. 6. Cod. Theod. *Confutatos* convictos. W.

2. *Efficaciter*] cupidius, studiosius (XXI, 12). *Iuliani promotus arbitrio* XXIII, I. W.

In amphitheatrali curriculo.] Sic et Accursius et Gelenius ediderunt. At in Editione Rom. legitur, *in amphitheatrali circulo,* *ut lib. XXXI. cap. 10.* quod fortasse rectius est. Nam curriculum de amphitheatro quomodo dici possit, non satis capio. In Regio codice scriptum inveni *amphith. curriculo.* [*In Tolosano codice legitur etiam *curriculo.* Sed hoc leve et minimi momenti. Illud potius notatu dignum, Magistratus olim Rom. in medio amphitheatro capitalia iudicia exercuisse, et in fontes animadvertisse: cuius severitatis exemplum retulit Marcellinus in libro XV. c. 7. de Leontio loquens Praef. Urbi: alterum exemplum affert Socrates in libri 7. capite 13. de Oreste Praefecto Augustali, qui Hieracem quemdam comprehensum, ut seditiosum, publice in theatro torqueri praecepit: et in capite 14. de eodem Oreste.* VALES. *Circulo* unice verum putat Ernestius. W.

Undatim coeunte plebe.] Sic loquitur Orosius in libri 6. capite 21. *Ita omnes ad experientiam belli decisionemque foederis undatim gentes commovebantur.* VALES.

3. *Hilarium aurigam convictum atque confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico.*] Infames valde erant agitatores circenses veneficii suspicione. Nam ut in cursura vincerent, tanta concertatio eorum erat, ut etiam magicis imprecationibus artibusque malis adversariorum equos impedire conarentur. Hieronymus in Vita Hilarionis: *Hic igitur* (Italicus) *aemulo suo habente maleficum, qui daemoniacis quibusdam imprecationibus et huius impediret equos, et illius incitaret ad cursum, venit ad B. Hilarionem, et non tam adversarium laedi, quam se defendi obsecravit, etc.* De iisdem iterum Ammianus lib. XXVIII. c. 1. *Marcianus quidam et Eusaphius omnes clarissimi arcessiti in crimen, quod eiusdem conscii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium.* Idem c. 4. *Ad aurigam confugit audentem omnia praelicenter, eumque ut veneficum curat urgeri.* *Arnobius advers. Gentes lib. 1. pag. 32. *In curriculis equos debilitare.* Vid. Raevard. Var. lib. 5. cap. 13.* Contra hos aurigas veneficos scripta est in partem Constitutio Valentin. Theodos. Arcad. Impp. quae est L. 9. C. de malef. et mathem. LINDENBR. Cf. Causabonum ad Vopisci Saturninum Scr. H. A. T. II, p. 720. et Misc. Obss. novas T. 1. p. 8. W.

Confugit ad ritus Christiani sacrarium.] Glossar. *Sacrarium*, ἱερὸν, θυσιαστήριον. Ut de Germano, qui ad altare perfugium fecerat, apud Theophylactum Simoc. lib. VIII. ἠκηκόει Μαυρίκιος τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου κάτοχον τὸν Γερμανὸν γεγονέναι. De hoc ritu iam olim ad Historiam Longobard. quaedam a me notata sunt aliaque ad LL. Germanor. mox edenda. LINDENBR.

4. *Tempore secuto*] vide XXVIII, 1. *Modo non per syngrapham* prope iusto, eoque scripto pacto. W.

5. *Hoc genere*] Hac opima mercede. *quo iactum est* uti vulgo ferebatur. Variat enim orationem Ammianus, obscuriusque illud *iactum* idem est, quod in praecedentibus *crebrior fama vulgarat.* Edit. Gryphiana *iactatum.* W.

Per silices] cf. XIV, 6. — *Trahit agmina servulorum.* cf. si lubet, *Horatii Maenam* mannis terentem Appiam etc. Epod. 4, 14. W.

Duillium accepimus veterem.] Livius Epit. lib. XVII. Florus lib. II. cap. 2. Valer. Maximus lib. VII. cap. 6. Cicero in Catone c. 13. LINDENBR.

CAPUT IV.

1. *Tota consilia tamquam sibi pl.*] Hunc locum praeclare mihi videor restituisse. Nam cum in codice Reg, [et Colbert.] *ac Tolos.* et Editione Rom. legi comperissem, *tota consilia quam sibi placentia*, sic corrigendum esse existimavi, *tuta consilia quam sibi placentia secuturus*: id est *tuta potius quam sibi placentia*: quod loquendi genus familiare Graecis, et Marcellino nostro non infrequens est, ut supra adnotavi. HENR. VALES. Ms.

habet *consilia quam sibi.* Id est, magis quam, Graeco more, ut libro XVI. cap. 12. *cito quam considerato cursu.* libro XX. cap. 4. *iussa morte oppetere quam.* Eodem libro cap. 7. *multis acceptis quam illatis vulneribus.* libro XXVII. cap. 3. *Libenter* pro *libentius.* Item *sanguinis avidi, quam praedarum.* libro XXVIII. cap. 4. *Expedit peregrinos iure interficere quibuslibet, quamquam rogatis ad convivium excusare.* Legendum puto, *quam rogatos ad convivium excusare.* Pro magis quam. OISELIUS. Petrus Pithoeus, qui eumdem codicem Ammiani, quem Oiselius Valentiae evolverat, idem etiam notat ad oram Ammiani sui hunc ipsum locum. *Tanquam sibi placentia: quam* (inquit) vett. libri μᾶλλον ut saepè alias. HADR. VALES. *Tota* opposita *sibi soli placentibus,* ergo omnium. W.

Si tuos, inquit, amas Imp. optime, habes fratrem.] Cedrenus in Valentiniano, pag. 254. Μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐπεί τινες ἠξίουν συγκοινωνὸν προσειληφέναι τῆς βασιλείας, ἔφη· Λήψομαι ὃν ἂν ἐθέλω κοινωνόν. Πρὸς ὃν Δαγαλάϊφος συγκλητικὸς ἀπεκρίνατο· Εἰ τοὺς σοὺς φιλεῖς, ἔχεις ἀδελφόν· εἰ δὲ τὴν πολιτείαν, σκόπησον ὅτῳ ἂν τὴν ἀλουργίδα περιβαλεῖς. LINDENBR.

Quaere quem vestigas.] i. q. *quem vestias.* Id enim est, quod Cedrenus dicit, ὅτῳ ἂν τὴν ἀλουργίδα περιβαλεῖς. LINDENBR.

Quaere quem vestigas.] Laudo acumen Lindenbrogii, qui ex Cedreni auctoritate hunc locum emendandum esse perspexit. Sic vestire dixit Idatius in Fastis: Diocletiano IX. et Maximiano VIII. Coss. *His Coss. deposuerunt purpuram privati effecti Diocletianus et Maximianus: et vestierunt Severum et Maximinum.* Et Themistius in Orat. 13. sub finem: ἠμφίασε ὁμοῦ ὁ γεννήτωρ τό τε ἄστυ τῷ κύκλῳ καὶ τὸν υἱέα τῇ ἀλουργίδι. VALES.

2. *Asperatus*] tum quidem: immemor enim istius licentiae Magistrum militiae confirmatum sibi servavit. c. 5. W.

3. *Magnitudine urgenti neg. iam sese parare.*] Hunc locum sic primus edidit Gelenius. Sed cum in Editione Rom. et in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum esse vidissem, *magnitudine urgentia negotiorum iam se separari,* levissima mutatione veram ut puto scripturam assecutus sum. Quid enim elegantius et planius hac scriptura? *Magnitudine urgentium negotiorum iam se superari considerans.* VALES.

Quintum Kal. Aprilis.] Vulg. τὸ *quintum* deest. Eaque locutio aliis minus usitata, Ammiano tamen frequens est. Sic lib. XXV. c. 5. §. 2. *Principio lucis sequutae, quae erat quintum Kal. Iulias.* Inf. hoc libro c. 10. §. 15. *Diem duodecimum Kal. Augustas Cos. Valentiniano.* LINDENBR.

Quintum Cal. Aprilis.] Idatius in Fastis et Chronicum Alexandrinum ante diem IV. Kal. Apr. Valentem Augustum a fratre renuntiatum esse scribitur. Sed Marcellino nostro suffragatur Socrates in lib. 4. cap. 1. qui tricesimo post die quam Valentinianus Aug. erat nuncupatus, id factum esse testatur. VALES.

Productum Valentem in suburbanum.] Hoc suburbanum Septimum dicebatur, quod septimo ab urbe Regia milliario abesset. Idatius in Fastis, Ioviano et Varroniano Coss. *Ipso anno,* inquit, *levatus est Valens Aug. Constantinop. in milliario* VII. *in Tribunali a fratre suo Valentiniano die* IV. *Kal. April.* Quae iisdem verbis in Chronico Alexandrino sic referuntur Graece: τούτῳ

τῷ ἔτει ἐπήχθη οὐάλης αὔγουστος εἰς κωνσταντίνου πόλιν ἐν τῷ ἑβδόμῳ ὑπὸ οὐαλεντινιανοῦ αὐγούστου πρὸ δ΄ καλανδῶν ἀπριλλίων. In eo loco Valens Tribunal illud in quo creatus erat Augustus, gradibus marmoreis et statuis ornavit, teste Themistio in fine Orat. 16. quae Philadelphus inscribitur: πῶς οὐκ ἄτοπον τὴν μὲν ἐσχατιὰν ἐφ' ἧς τὴν ἁλουργίδα ἐνῆψαι, περιφανεστέραν ποιῆσαι κρηπῖδι καὶ βήματι καὶ ἀνδριάσι, etc. Unde etiam Tribunal is locus dicebatur, teste Nicephoro Callisto in lib. 13. initio, et in lib. 18. cap. 41. Dicebatur etiam Campus, ut scribit Theophylactus Simocatta in lib. 8. cap. 12. quia scilicet lata ibi planities erat, quemadmodum canit Claudianus in Rufinum lib. 2. v. 348.

Urbis ab Augustae tractu, qua vergit in Austrum,
Planities vicina patet: (nam cetera Pontus
Circuit, exiguo dirimi se tramite passus.)

et paullo post de Rufino loquens ait v. 382.

Increpat Augustum, scandat sublime Tribunal;
Participem sceptri, socium declaret honoris.

Quippe post Valentem cuncti fere Impp eo loci coronabantur, ut de Arcadio et Honorio scribit Marcellinus Comes, de Leone Victor Turonensis in Chronico. HENR. VALES.

[*Productum eumdem Valentem in Suburbanum, Augustum pronuntiavit.*] Meretur Suburbanum istud, in quo quidam graviter erraverunt, a nobis exacte explicari atque describi. A re nomen habuit. Graecis enim Ἕβδομον, Latinis interdum *Hebdomum*, plerumque *Septimum* appellabatur, propterea quod VII millia passuum ab urbe Constantinopoli aberat. *Septimium* semper Historia Miscella mendose vocat pro *Septimum*. Sozomenus τὸ Ἕβδομον μίλιον: Fasti Consulares sub nomine Idatii a Sirmundo editi *milliarium Septimum* semel atque iterum nuncupant: *Septimum ab Urbe milliarium* Marcellinus Comes in Chronico: Suburbanum nomine Hebdomum, προάστειον καλούμενον Ἕβδομον, Procopius in libro 1. de Aedificiis Iustiniani. Hebdomi partes erant, *Basilica Iohannis Baptistae* amplissima ac pulcherrima, a Theodosio maiore exstructa, et capite Praecursoris Domini nostri huc ex Bithynia translato honorata: *Campus*; *Tribunal*; et Palatium *Secundianae*. *Campus* erat lata patensque planities, in qua exercitus explicari, et instrui acies poterat. Ibi Arcadius A. milites post confectum bellum Eugenianum domum reversos excepit, priorque ex more Duces ac signa salutavit. Quippe Imperatores copiis suis advenientibus honoris causa extra portas occurrere consueverant. In Campo milites exercebantur: ibi nonnumquam damnati supplicio afficiebantur, et eorum capita ibidem erecta ostentabantur. Ibi et cum alias, tum praecipue VII. Kal. Febru. supplicationes fiebant; et Episcopus Constantinopolitanus lecticae insidens, comitante Clero et populo, interdum etiam praesente ipso Imperatore, ab Urbe ad *Campum* psallendo procedebat. Campum Scriptores Graeci Latino nomine κάμπον appellitant; et κάμπον τοῦ τριβουναλίου, campum Tribunalis; Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Breviario Historico capite 11. τὸ πεδίον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ὃ Ἕβδομον καλοῦσι, nuncupat, Campum Hebdomi Hebdomumque confundens. Nobilissima pars Hebdomi fuit Tribunal excelsum, heic pro temporario perpetuum a Valente A. factum, statuisque et tabulis ac gradibus marmoreis e porphyrite

lapide ornatum: quod adscendebat Imperator, ut stans Ducibus ac Tribunis signisque et aquilis circumdatus, de bello et pace milites alloqueretur, sive ut aliquem ex eorum sententia Imperii consortem aut Caesarem faceret. Ibi igitur Valens a Valentiniano fratre, ibi Arcadius et Honorius fratres alter post alterum a patre suo Theodosio, ibi ab Arcadio Theodosius iunior, a Pulcheria Marcianus, eius demum successor Leo Augusti sunt appellati. Ibi Basiliscus fugato Zenone, Mauricius a Tiberio Constantino socero, Phocas destituto Mauricio, et Leo cedente Michaele ab exercitu Imperatores consalutati. *Tribunal* istud Hebdomi ac simul *Campum* adiacentem libro II. in Rufinum Claudianus commemorat: et Historici Graeci Romano nomine, sed Graeca terminatione Τριβουνάλιον, aut Τριβουνάλιον τοῦ Ἑβδόμου; nostri nonnunquam et *Tribunalium* appellant: differebatque a *Tribunali* intramurano porphyreticis gradibus exstructo, quod ante Palatium, nec procul a Curia in 2. regione Urbis positum Ammianus Marcellinus in libro XXVII. c. 6. et Zosimus in rebus Procopii Tyr. IV, 6. memorant; et quod Suidas *Tribunal Palatii*, quidam *Tribunal novemdecim accubitorum*, τὸ Τριβουνάλιον δεκαεννέα ἀκκουβίτων, cognominant: Liutprandus domum altam et pulchram iuxta Hippodromum esse ait. De Palatio Secundianis infra dicemus. *Hebdomum* autem saepe *Campus*, saepe et *Tribunal* promiscue appellatur: ut solent loca celebria nobiliorum partium suarum nominibus non raro designari. Eadem ratione in Disceptationis de Basilicis capite I. et II. olim docui, Gregorium Turonicum Episcopum praeter ceteros Monasteria nunc *Oratoria*, nunc *Basilicas*, saepe et *Cellulas* a duobus maximis ac praecipuis cuiusque Coenobii membris vocavisse.

Hebdomum sive Septimum ab urbe Constantinopoli millia passuum septem semper abfuisse, unde et nomen acceperit, nec umquam pomoerio Urbis inclusum esse constat: mirum ut sit Petrum Gillium hominem doctum et diligentem aliter sensisse, et quosdam recentiores in errorem induxisse. Certe Valentinianus, *cum venisset Constantinopolim, productum Valentem in Suburbanum* (hoc est in Hebdomon) *Augustum pronunciavit, et in eodem vehiculo secum reduxit:* sicut scribit Ammianus Marcellinus in libro XXVI. Qua de re Idatius, seu quivis alius ita loquitur in Fastis, *Levatus est Valens A. Constantinopoli in miliario* VII. *in Tribunali a fratre suo Valentiniano. Suburbanum* igitur, et *miliarium Septimum* una res erat: *Miliarium* inquam VII. ab urbe Regia Constantinopoli, suo Tribunali instructum, in Chronico Alexandrino Ἕβδομον nominatum. Eiusdem Idatii de Arcadio verba sunt haec: Merobaude II. et Saturnino Coss. *Levatus est Arcadius A. Constantinopoli in Miliario* VII. *in Tribunali a Theodosio A. patre suo:* quem Marcellinus Comes *a patre suo Theodosio A. consortem imperii* VII. *ab Urbe miliario coronatum* dicit; Chronicum Alexandrinum in Tribunali Hebdomi, ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου. Quod igitur uni est *miliarium Septimum*, alteri *Tribunal Hebdomi*, a Marcellino Comite apertissimis verbis dicitur VII. *ab Urbe miliarium:* ne quis forsitan dubitare possit, *Hebdomon*, aut *Septimum* cum *Tribunali* septem ab urbe Augusta millia passuum abfuisse. Hermias Sozomenus in libri VII. capite XXIV. Historiae Ecclesiasticae de Theodosio Magno ad bellum Eugenii proficiscente sic scribit: *Cum egressus Constantinopoli ad*

Septimum miliare pervenisset, Deum illic orasse dicitur in Ecclesia, quam Iohanni Baptistae exstruxerat. λέγεται δὲ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδημῶν, πρὸς τῷ Ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος, προσεύξασθαι τῷ Θεῷ ἐν τῇ ἐνθάδε ἐκκλησίᾳ, ἣν ἐπὶ τιμῇ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐδείματο. Ἑβδομου μίλιον, ubi erat Ecclesia Iohannis Baptistae a Theodosio A. exstructa, si verbum verbo reddas, idem est quod *miliarium Septimum* semel atque iterum Idatio in Fastis; *Septimum ab Urbe miliarium* Marcellino Comiti, non ob aliud quam quia Hebdomon cum sua Iohannis Baptistae Basilica septimo ab urbe Regia lapide distabat. Socrates quoque in libri VI. capite VI. Hebdomi ab urbe Const. distantiam diserte declarat his verbis: Γαϊνᾶς βάρβαρος ὑποκρινόμενος δαιμονᾷν, ὡς εὐξόμενος τὸ μαρτύριον τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου (ἑπτὰ δὲ σημείοις ἀπέχει τοῦτο τῆς πόλεως) καταλαμβάνει. *Gaina natione Barbarus arrepticiam se simulans, tamquam orationis causa confert se ad Ecclesiam Iohannis Apostoli, quae septem millibus passuum ab Urbe abest.* Quid clarius? Quid apertius? Si non sufficit unum Socratis veteris gravisque Historici testimonium; addemus eiusdem et alterum ex libri VI. Hist. Eccles. capite XII. quod tale est de Epiphanio Episcopo: προσορμήσας τῷ ἐπὶ Ἰωάννην μαρτυρίῳ, ἀπέχει δὲ τοῦτο ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως, καὶ ἐξελθὼν τῆς νεὼς, αὖθις εἰς τὴν πόλιν εἰσέρχεται. *Cum ad Basilicam Iohannis appulisset VII. millibus ab Urbe distantem; nave egressus collectam ibi celebravit; et ordinato Diacono, postea civitatem* (Const.) *intravit.* Hoc *Martyrium Iohannis*, vel *Iohannis Apostoli*, Sozomenus de Gaina scribens, *Ecclesiam Iohannis Baptistae, a patre Imper. Arcadii in Hebdomo aedificatam* vocat; Theophylactus Simocatta in libri VIII. capite X. *Ecclesiam Prophetae S. Iohannis Baptistae in Hebdomo* appellat; Theophanes *aedem S. Iohannis Prodromi; templum sancti Iohannis Baptistae* Anastasius Bibliothecarius qui Theophanem transtulit, et Historiae Miscellae liber XVII. Omnino igitur Iohannes Baptista ab Socrate dictus est *Apostolus* pro Praecursore vel Prodromo. Nam Apostolus nuntium missumque significat: qualis utique fuit Iohannes Baptista, qui praemissus est Domino, *et ante eius faciem praeivit ad parandas vias eius;* et de quo Iohannes in Evangelio scripsit: *Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Iohannes.* Nec enim credo Socratem Iohannis Apostoli nomine Iohannem Apostolum unum de XII. et Evangelistam designare voluisse, quandoquidem Constantinopolim patriam suam, ubi natus est, ubi et vitam egit, et historiam scripsit, ac suburbana Const. in primis Hebdomon vir tantus ignorare non potuit, et quo Basilica Hebdomi patrono tituloque censeretur. Cum itaque Basilica Iohannis Baptistae in Hebdomo statuta esset a Theodosio A. et ut semel atque iterum affirmat supra Socrates, septimo lapide ab Urbe distaret: quis non videt Hebdomon eadem ratione VII. millia passuum ab urbe Regia Constantinopoli abfuisse?

Situm erat in Thracia Hebdomum ad mare Constantinopolim inter et Rhegium, locum in veteri Itinerario a Burdigala Hierusalem usque memoratum: sicuti docent Theophanes, quem Anastasius in Latinum sermonem transtulit, et Historia Miscella in libro XVII. ubi haec de Phocae promotione leguntur: *Prasini exeuntes in Rhegium, magnis laudibus tyrannum Phocam efferebant, et persuadent ei venire in Septimum: Dirigit igitur Phocas Theo-*

dorum a Socratis: qui ingressus magnam Ecclesiam, coram populo legit, ut tam Patriarcha quam Senatus et vulgus venirent in Septimum. Hoc igitur facto, et cunctis convenientibus apud Septimum, pronuntiatur malus, et dominus sceptrorum tyrannus provehitur. Denuntiatio vero tyranni in templo S. Iohannis Baptistae effecta est: ubi duobus moratus diebus, tertia die introivit Regalia, super imperialem sedens carrucam. E loco Thraciae Rhegio venit in Septimum sive in Hebdomon Phocas, ubi appellatus est Augustus; et ex Hebdomo Constantinopolim ac Palatium petiit. Ex quo apparet Hebdomum Rhegium inter et Constantinopolim medium fuisse. Et cum Phocas post acceptum diadema in Martyrio Iohannis Baptistae, heic biduum commoratus dicatur: videtur mihi ista Iohannis Baptistae Basilica Regiam aliquam adiunctam habuisse, in qua novus Imperator una cum Palatinis officiis, totoque comitatu aliquamdiu habitare potuerit. Nimirum erat tum in Hebdomo Palatium Secundianae apud Gregorium Magnum memoratum initio libri XI. Epistolarum hisce verbis: *Coronatus est Phocas et Leontia Augusta in Septimo, Palatio quod dicitur Secundianas.* Idem narrat Theophylactus Simocattus in libri VIII. capite X. nimirum Prasinos apud Rhegium Phocam faustis acclamationibus ac laudibus prosecutos esse, eique persuasisse ut se conferret in Hebdomum, VII. tantum millibus ab urbe Constantinopoli distans: ubi eum a Patriarcha Cyriaco diademate redimitum esse Zonaras tradit. Quin et Mauricius A. anno principatus IX. egressus Constantinopoli, primo ad Septimum sive Hebdomon, mox ad Rhegium pervenit, Thraciam et Hunnos Avares petens: ut in Historiae Miscellae libro XVII. invenimus. *Anno imperii sui IX. cum ver inciperet, et agmina pervenissent ad Thracem, exivit cum eis Mauricius videre quae a Barbaris essent eversa. Exeunte autem eo ad Septimum, Solis eclipsis facta est: cumque esset apud Rhegium, multitudines pecuniis animavit.* XII. millibus distabat a civitate Constantinopoli *mansio Regium*, ut docet Itinerarium Burdigalense supra laudatum. Inter utraque loca medium erat Hebdomum seu Septimum, a CP. VII. a Regio V. millibus dissitum.

Zonaras in Theodosio et in Phoca, Cedrenus in Arcadio et in Iustino, ac plurimi alii Hebdomi meminerunt. Ibi et multas leges ab Imperatoribus latas esse, asserit Guidus Pancirolus in Descriptione Constantinopolis Notitiae Imperii Rom. praefixa. Longum ac etiam paene supervacaneum esset, laudare singulos ac universos Scriptores, qui Hebdomon, aut de eius partibus unam aliquam commemorant, tamquam non extramuranam modo, sed etiam ab urbe Constantinopoli notabili intervallo dissitam. Sufficiet de pluribus Auctoribus et Historicis qui Hebdomi mentionem faciunt, paucos attingere. Historia Miscella, cuius auctor Paullus Aquileiensis Diaconus creditur, complura ex Theophane gravi Historico accepta complectitur. In eius Historiae libro XIV. haec reperio: *XXX. imperii Theodosii* (iunioris) *anno terrae motus magni facti sunt Constantinopoli per IV. menses; ita ut timentes Byzantii, extra civitatem in loco qui dicitur Campus, essent perseverantes, una cum Episcopo* (Proclo) *ad Deum precibus et litaniis vociferantes.* Theodorus Lector in libro I. Historiae Eccles. eiusdem *Campi*, et supplicationum ibi fieri solitarum non semel meminit. Dicitur enim Marcianus Theodosii successor ad

supplicationes quae fiebant in *Campo*, (ἐν τῷ Κάμπῳ) pedes extra Urbem progressus, multas et magnas egentibus pecunias donavisse, Anatoliumque Episcopum hortatus esse, ut iuxta morem Episcoporum novae Romae *a Tauro* usque *ad Campum*, lectica vectus ad supplicationem procederet: qui cum Marcianum pedibus incedentem videret, ipse quoque pedes processerit. Idem memoriae prodidit, Marcianum A. iterum ad supplicationem processisse *in Campum* VII. Kalendas Februarias. Utrubique hic est *Campus Hebdomi. D. Ioviano et Varroniano Coss. levatum esse Valentem A. Constantinopoli in milliario* VII. *in Tribunali*, Fasti a Sirmundo editi docent: item *Merobaude II. et Saturnino Coss. levatum esse Arcadium A. Constantinopoli* (id est prope Constantinopolim, apud Constantinop.) *in milliario* VII. *in Tribunali*. Ex quibus Valens *in Suburbano* factus Imperator dicitur in libro XXVI. Ammiani M. *in Hebdomo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, in Chronico Alexandrino. Arcadium autem Marcellinus Comes in Chronico VII. *ab Urbe milliario coronatum* refert: Chronicon Alexandrinum Constantinopoli *in Tribunali* Hebdomi, ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τοῦ Ἑβδόμου. Ibi Rufinus Praefectus Praetorio a militibus, quibus ex Italia domum redeuntibus Arcadius extra Urbem occurrerat, est interfectus: quam caedem ad pedes Imperatoris *in Tribunali*, ἐν τῷ λεγομένῳ Τριβουναλίῳ, factam esse Philostorgius in libro XI. et Nicephorus Callistus in libro XIII. scribunt. Hi Auctores apertissime indicant *Hebdomum* cum suo *Tribunali* septimo ab urbe Regia milliario abfuisse: quod Socrates et Sozomenus supra iam laudati cum de *Basilica Ioannis Baptistae* non semel dicunt, eadem opera et de *Hebdomo* dicunt. Theodorus Lector in libro I. auctor Chronici Alexandrini, Nicephorus Callistus in fine libri XIV. aliique tradunt, Marcianum *in Septimo*, ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, Augustum appellatum esse: quem Idatius in Chronico late et improprie *apud Constantinopolim a militibus factum Imperatorem* dicit. Basiliscus *in Campo*, ἐν τῷ Κάμπῳ, post depulsum Zenonem Imperator est consalutatus: uti refert in libro I. Theodorus Lector: *Tiberius Constantinus A. accito Patriarcha Iohanne et Senatu, in Tribunalium lectica est deportatus, et cum consilio Sophiae A. Mauricium generum suum pronuntiavit Imperatorem:* sicut in Historiae Miscellae libro XVII. traditur. De provectione Phocae supra diximus: *Phocas Tyrannus peremit Mauricium una cum masculis* V. *pueris eius, et horum capita iussit poni in Campo Tribunalii diebus multis: et exivit ab Urbe, et contemplabatur ea*, quorum nuda corpora *in Tribunal.* abiecta esse ait Nicephorus in libro XVIII. *Anno imperii* VII. *Phocas Macrobium Scribonium iussit sagittari apud Septimum, pendentem in lancea in qua tirones exercebantur, quasi conscium insidiarum suarum:* quemadmodum docet Historia Miscella in libro XVII. Nimirum in *Campo Hebdomi* ad lanceam ibi fixam solebant tirones exerceri. Militum autem exercitationes campestres extra urbes fiebant. Ex quibus omnibus apparet, usque ad Mauricii et Phocae principatum *Hebdomum* cum Martyrio Ioannis Bapt. cumque *Campo* et *Tribunali* non solum extra urbem Augustam fuisse, sed etiam ab ea procul abfuisse. In libro Historiae Miscellae XIX. haec reperio de Constantino Pogonato sive Barbato Heraclii A. pronepote: *Anno* V. *imperii Constantini Deum impugnantium Saracenorum stolus adscendens applicavit in Thracensibus partibus, a summitate videlicet Septimi quae vergit ad Occidentem, et rursus usque ad*

arcem quam Cyclobium dicunt, quae spectat ad Orientem. Et infra: *A brachialio Aureae portae usque Cyclobium.* Hoc est quod prodit Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in rebus Heraclii A. et eius filiorum ac nepotum, initio principatus Constantini Pogonati maximam Saracenorum classem *ad Hebdomon* Constantinopolis suburbanum appulisse. Nimirum anno v. regni Constantini Barbati, Christi DCLXXIII. ad loca propinqua urbi Regiae quam obsidere decreverant, appulere Saraceni; Urbem utique ipsam non intravere. Idem Theophanes ab Anastasio Bibliothecario translatus, Zonaras et Cedrenus scribunt. Ex quibus facile intelligitur, *Hebdomon* aliquot passuum millia tum ab urbe Constantinopoli abfuisse. cum pars Hebdomi, quam *summitatem Septimi* Historia Miscella, Gillius *promuntorium Hebdomon* appellat, longe ab Urbe abfuerit. In libro XXIV. Historiae Miscellae de Leone Armenio haec leguntur: *Leo veniens ad Tribunal ante Urbem positum una cum Praetoribus et exercitibus, valde legitimus Romanorum Imperator ostenditur, et die media Constantinopolim per Carsit portam ingreditur, et ad Regalia pervenit: postera vero die coronatus est a Nicephoro Patriarcha in ambone maioris Ecclesiae.* Ubi legendum videtur non *Carsit portam*, sed *Chrysen portam*, id est Auream portam. Cedrenus enim eadem enarrans eisdem fere verbis ait, διὰ τῆς χρυσῆς πόρτης. Cum igitur *in Tribunali Hebdomi* Leo a militibus consalutatus Imperator, mox Constantinopolim ac Palatium intramuranum Aurea porta ingressus, postridie demum in maiore Ecclesia coronam acceperit: apparet anno Domini DCCCXIII. imperii Leonis Armenii primo, *Hebdomon*, ac partem Hebdomi *Tribunal* procul ab Urbe dissitum, et portae Aureae adversum ac longo intervallo obiectum exstitisse. Leo Grammaticus in Vita Constantini Porphyrogenneti tradit, Symeonem Bulgarum Regem cum magno exercitu ad urbem CP. venisse, et fossam a Blachernis usque ad portam Auream duxisse: sed perspecta Urbis moenium firmitate, cognitisque opidanorum viribus et machinis de expugnatione desperantem, in Hebdomon se recepisse, ibique de pace egisse. Idem in capite v. scribit, Romanum Caesarem cum Constantino A. genero suo *ad Tribunal* se contulisse, et postquam ibi stipendium militibus erogavisset, in palatium mox revertisse. Subiicit in capite VIII. Mariam Christophori A. filiam, Imper. Romani neptem, Constantinopoli Petro Bulgarum Regi nupsisse: quam in Bulgariam cum viro suo proficiscentem parentes usque *ad Hebdomon* honoris caussa sint profecuti. Anno autem Christi DCCCCXII. Constantinus Porphyrogennetus Leonis Philosophi filius imperare coepit: anno DCCCCXIX. Romanus Lecapenus eius socer, primum Caesar, mox Augustus est appellatus. Tum ergo adhuc *Hebdomon*, et *Tribunal*, vel potius Campus Hebdomi, quo milites stipendium aut certe donativum accepturi convenerant, non modo extra urbem CP. erat, sed etiam ab ea sat longe distabat. Quid apertius? Georgius Pachymeres res gestas Imperatorum Michaelis et Andronici Palaeologorum scripsit. Is in libri 2. capite 21. tradidit, quosdam de exercitu Imperatoris, qui castrum Galati a Genuensibus occupatum terra marique obsidebat, venisse *in Hebdomon*, et ibi Monasterii reliquias, ac Ecclesiae quae in stabulum mutata erat, ruinas, corpusque integrum Imper. Basilii Bulgaricidae reperisse: quem Romani A. filium a caede plurimorum Bulgarum Graeci Βουλγαροκτόνον cognominavere. Haec ruinosa Ecclesia in stabulum conversa,

haud dubie erat ipsa Iohannis Baptistae Ecclesia in Hebdomo, VII. ab urbe Regia CP. lapide distans: in qua Basilius A. Basilii Macedonis abnepos sepeliri se iusserat. Nondum autem Francis Michael Palaeologus Constantinopolim eripuerat. Ut appareat circa annum Christi M. CCLX. Hebdomon sive Septimum una cum suo Iohannis Baptistae Martyrio ab urbe CP. procul adhuc absuisse.

Pluribus argumentis ad rem tam manifestam probandam nobis opus non est. Praestat rationes adversariorum refellere: quos inter Gillius qui Constantinopolim suam nobis reliquit, facile primas tenet; vel potius unus est instar omnium. Qui igitur Gillium refellere potuerit, censendus erit in eo uno omnes eius opinionis sectatores prostravisse. Ac primum verba supra laudata Sozomeni in libri VII. capite XXIV. scribentis, *Theodosium egressum Constantinopoli, cum ad VII. miliare pervenisset, Deum ibi orasse in Iohannis Bapt. Ecclesia a se exstructa:* ita exponit Petrus Gillius in libri IV. de Constantinopoli capite I. *Theodosius egressus unum miliare extra Constantinopolim, in aede Iohannis Bapt. quam ipse construxerat in Hebdomo suburbio, Deum precatus est.* Haeccine est verborum ac sensus Sozomeni expositio, an potius impositio, vel aliorum pro aliis suppositio, πρὸς τῷ Ἑβδόμῳ μιλίῳ γενόμενος, *egressus unum miliare extra Constantinopolim?* An Gillius talem interpretationem aut probavit ipse, aut aliis persuaderi posse speravit? Si haec nobis in veteres Auctores licent, quid non licebit? Pergit Gillius: *Qui nesciunt Hebdomum esse suburbanum Constantinopolitanum, interpretarentur ad VII. miliare Theodosium extra Urbem progressum. At Hebdomum suburbium est ex eodem Sozomeno, quum alibi dicit* (lib. VII. c. XXI.) *Theodosium caput Iohannis Baptistae ex vico Cosilai qui Pantichio Calchedonensis agri loco proximus erat, transtulisse, et posuisse ante Constantinopolim* (πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντινουπόλεως) *in loco Hebdomo dicto: quem nos suburbium olim fuisse, nunc intra Urbem esse mox declarabimus.* Haec ille. Est quidem *Hebdomon* Constantinopolis *suburbanum*, cum ab Ammiano praeter ceteros sic appelletur: sed (ut vel nomine suo solo indicat) ab Urbe nihilominus VII. millibus passuum distat: non autem uno milliario ab ea discretum est, sicut Gillio placet: nec umquam Constantinopolis moenibus inclusum fuit. In Defensione Disceptationis meae de Basilicis pag. 339. 340. et sequentibus docui, Latinis Scriptoribus *suburbana*, Graecis προάστεια dici loca, quae V. VI. VIII. X. XII. millibus passuum, itinere etiam diei ab urbibus abessent. Nimirum suburbanorum vel προαστείων (quod maxime notandum) duo sunt genera. Altera enim sunt suburbana proprie dicta, videlicet muris portisque urbium proxima ac paene continua, quae plerique suburbia. recentiores nostri Scriptores *burgos ac forenses burgos* appellant; qualia suburbana sola Gillius agnovit haud dubie, et praeter quae nulla alia videtur nota habuisse; ita ut *Hebdomon*, quia *suburbanum* Constantinopolis nonnumquam vocatum est, urbis Regiae muris proximum, et ab ea uno tantum lapide dissitum, deinde intramuranum factum fuisse crediderit. Altera suburbana sunt late atque improprie sumta, loca scilicet remotiora a moenibus, VI. VIII. X. et amplius milliariis ab urbibus separata: quale est *Hebdomon* nostrum, *suburbanum* Constantinopolis Ammiano dictum, in libro XXVI. ubi

Valens a fratre Imperator est factus. Tale suburbanum Naissi vel Naessi, opidi Daciae mediterraneae, cuius meminit idem in eodem libro c. 5. hisce verbis: *In suburbano, quod appellatum Mediana a civitate* (Naesso) III. *lapide disparatur, etc. Daphnen amoenum et ambitiosum Antiochiae suburbanum* Ammianus in libro XIX. c. 12. Usuardus in Babyla *suburbium Antiochiae* appellat; προάστειον Iohannes Chrysostomus; ἐπίσημον τῆς Ἀντιοχείας προάστειον Sozomenus in libro v. Et Daphne cum templo Apollinis et fonte Castalio, et cum luco Daphnensi ac Basilica Babylae M. XI. stadia seu v. millia passuum aberat ab urbe Antiochia, quae ab eo suburbano cognominata est Antiochia Epidaphnes. *Suburbanum fretum* in libri v. Epigrammate I. nuncupat Martialis mare ad Antium, *Albam* item *suburbanam* in Epigrammate ad Crispum: cum Antium ab urbe Roma itinere diei, Alba XII. milliariis absit. *Decimum* suburbanum Carthaginis similiter dixere, quod tamen (ut ait Procopius) ab ea distabat stadiis LXXVIII. sive milliaribus decem. Supervacuum esset pluribus exemplis rem adeo certam et manifestam confirmare.

Nihil igitur obstat, quo minus *Hebdomon* seu *Septimum* quod VII. ab urbe Constantinopoli millibus distat, *Suburbanum* tamen a Latinis Auctoribus, προάστειον vocetur a Graecis, et πρὸ τοῦ ἄστεως Κωνσταντ. fuisse a Sozomeno dicatur, a quibusdam etiam *ad Constantinopolim*, et *Constantinopoli*: cum veteres et recentiores Scriptores linguae Latinae peritissimi passim ita locuti sint. Diximus supra Gillium ad unum milliarium extra Constantinopolim *Hebdomum* suburbanum et Ecclesiam Iohannis Baptistae gratis et citra ullam auctoritatem posuisse, ut nimirum facilius legentibus persuaderet, *Hebdomon* istud cum Martyrio Iohannis Bapt. aucto pomoerio Urbis moenibus inclusum fuisse. Sed quoniam intelligebat suam hancce de tantula Hebdomi ab urbe Regia distantia opinionem solo nomine satis refelli: novam homo ingeniosus commentus est huius appellationis originem, affirmavitque *a septenario numero suburbiorum, quae nomina retinuerint etiam inclusa in Urbem, Hebdomon dictum esse.* Sed quam confidenter haec asseruntur, tam facile negantur a nobis. Quando enim, aut sub quo Principe adeo promota sunt Constantinopolis pomoeria, ut septem suburbana sua illa suis muris incluserit, et unum ex his septem *Hebdomum* a numero suburbiorum dictam veterem suam appellationem servaverit? An quod anno Christi MCCLX. nondum factum erat, postea praevalentibus Turcis et velut iugulo Imperatorum Orientis cotidie imminentibus fieri potuit, ut Constantinopolis tantis incrementis augeretur, et septem suburbana ista muris includeret? Turcis quidem Constantinopoli dominantibus haec contigisse nemo sanus crediderit. Futile sit his nugis refellendis diutius immorari, cum nullo firmo fundamento nitantur. Postremo Gillius in capite IV. libri v. de Topographia CP. adiicit quae sequuntur: *Suburbium Hebdomum in* VI. *colle fuisse, qui nunc est intra Urbem, ostendit aedes Iohannis Baptistae, quam etiamnum Graeci vulgo vocant Prodromi, maxima ex parte diruta.* Si qua fuit vivo Gillio, seu Francisco I. regnante, si qua est et nunc Constantinopoli qualiscumque Ecclesia sancti Iohannis Prodromi, plane differt ab Ecclesia eiusdem Prodromi et Baptistae in Hebdomo sita, cum VII. ab ea millibus passuum distet, et praeter Patroni appellationem nihil

haec habet cum illa commune. Praeterea Graeci (ut sunt nunc omnium antiquitatum, omnium fere, omnes litterarum ignari) in assignando titulo istius Ecclesiae Iohannis Bapt. et Prodromi facillime errare possunt, fallaci maiorum traditione decepti. Nemo enim veterum quos quidem legerim, Ecclesiae sancti Iohannis Prodromi Christi intra muros Constantinopolis ullam mentionem fecit. Guidus quidem Pancirolus de opinione Gillii sic loquitur: *Gillius nunc intra urbem Regiam esse vult Hebdomum in* VI. *colle, et a numero suburbiorum Septimum* (sive Hebdomon) *vocari.* Sed nihil adiicit, ita ut omnino a Gillio dissentire videatur. Sextum porro istum *collem*, in quo Hebdomon situm fuerit, et qui una cum Hebdomo postea urbe inclusus sit, omnes ignorant. Iam vero si quando inclusum Constantinopoli esset Hebdomum, non solum cum Basilica sua Ioannis Baptistae et Prodromi, sed etiam cum reliquis suis membris simul et semel utique esset inclusum. Ostendant ergo nobis qui ita sentiunt, *in* VI. *colle suo* intra Constantinopolim cum *Ecclesia Prodromi Tribunal;* ostendant *Campum;* ostendant *Palatium Secundianas,* vel saltem trium istarum Hebdomi partium reliquias ibi aliquas, sed indubitatas, aliqua certa vestigia. Hoc Petrus Gillius, et inter Gillii sectatores Fresnius Cangius, qui novissimam Constantinopolis Descriptionem vulgavit, adeo non fecere, ut ne harumce quidem Hebdomi partium usquam meminerint: quas tamen simul cum Hebdomo et Basilica Prodromi ex suburbanis una eademque opera eisdemque ingeniosi alicuius machinis Constantinopolim transferri oportebat. Ex his quae supra diximus apparet vel caeco, Hebdomon sive Septimum cum IV. suis partibus, quas primi diligenter explicuimus, nimirum cum *Campo*, cum *Tribunali*, cum *Martyrio* vel *Ecclesia Iohannis Baptistae*, et cum *Palatio Secundianis*, non modo semper extra Constantinopolim positum fuisse, sed etiam ab Urbe VII. millia passuum semper abfuisse, id est semper *suburbanum* exstitisse, numquam intramuranum; semper vere *Hebdomon* ac nominis sui, et unius eiusdemque, videlicet VII. milliariorum, ab Urbe distantiae.] HADRIAN. VALES.

Augustum] cf. XXVII, 6 extr. *In modum Apparitoris morigerum* XIV, 11. XVI, 7. XX, 8. W.

4. *Constricti rapidis febribus.*] Idem scribit Zosimus in lib. 4. c. 1. nisi quod Valentinianum solum febre correptum fuisse prodit, idque cum a Nicaea Constantinop. peteret. VALES.

Crudo] iracundo et saevo c. 5. *Iuventio Sisciano*, in urbe Pannoniae Siscia (Sissek) nato. W.

Tamquam clandest. praestigiis laesi.] Zosimus, ὑποψία, inquit, αὐτὸν εἰσῄει ψευδής, ὡς ἔκ τινος γοητείας ἐκ τῶν Ἰουλιανοῦ φίλων αὐτῷ σκευωρηθείσης νοσοίη. *Suspicio quaedam eum perculit falsa, ne ex praestigiis amicorum Iuliani, ac maleficis in morbum incidisset.* Subiicit deinde Zosimus viros dignitate conspicuos eius rei insimulatos esse, sed industria et dexteritate Sallustii Praefecti Praet. discussas esse calumnias. VALES.

5. *Scotti et Attacotti Britannos aerumnis, etc.*] Ita lib. XXVII. c. 5. *Attacotti bellicosa hominum natio, et Scotti*, ut hinc vicinam esse gentem coniicere liceat. In Notitia quoque Imperii nominantur *Attecotti iuniores, Attecotti seniores* et inter auxilia Palatina *Honoriani Attecotti iuniores.* LINDENBR.

Picti, Saxones, Scotti et Atacotti] De his omnibus vide XXVII, 8. XXVIII, 5. et Mannert Britannien p. 91. W.

Auſtoriani, Mauricaeque aliae gentes.] Inf. lib. XXVIII. c. 6. *Auſturiani his conterminant.* Utrobique legendum videtur, *Auſuriani*, vel *Auſoriani.* Iohannes CP. in Eclogis legationum ex Priſco: Ἐς τὴν Λιβύαν διαβάντα ἐπὶ τῇ πρὸς Αὐσοριανοὺς μάχῃ. Syneſius Ἀσουριανοὺς vocat, Epiſt. LVII. et in Cataſtaſi de Pentapoleos calamitate. LINDENBR.

Gothorum] De hoc populo, cuius prima hic mentio fit, conferri merentur quae monuit Tzſchuckius ad Eutrop. X, 7. p. 766. ſſ. W.

6. *Cauſando quod poſt Ioviani exceſſum, cum quo foedus.*] Non caret res exemplo. Sic enim Fidenates, poſtquam Romulus in terris eſſe deſiiſſet, iterum in Romanos arma moverunt, ac ſi cum Romulo ſaltim, non cum Romanis pacis foedere coiiſſent. Dionyſius Halicarn. lib. III. c. 22. τοῖς παραγενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο (Fidenates) μηδὲν αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἶναι κοινόν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τῆς φιλίας ὅρκια. Nec ſecius arbitrati Apuli, et reliqui Latini omnes Anco Marcio mortuo; itaque et agros incendere, praedasque agere ut hoſtes incepere. Turnus quoque Herdonius dicebat, foedus quod Latini cum Tarquinio Priſco icerant, morte illius interveniente ruptum, τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ (Tarquinium Priſcum intelligit) παραδιδόντες τὴν ἡγεμονίαν, λελύσθαι λέγων μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις. Dionyſius Halicarn. lib. IV. c. 46. Tale fuit reſponſum Perſei Macedonum Regis, *Foedus cum patre ictum ad ſe nihil pertinere.* Livius lib. XLII. c. 25. Aliaque ſimilia exempla in priſca Hiſtoria, ſaeculi praeſertim medii, in facili eſt obſervare. LINDENBR.

Quae antea ad maiores ſuos pertinuiſſe.] Armenia primo quidem Perſis paruit: eamque Satrapa miſſus a Rege Perſarum adminiſtrabat: poſtea victis ab Alexandro Perſis, in Macedonum ditionem venit, et Syriae Regibus obtemperavit usque ad tempora Antiochi Magni: quo a Romanis ſuperato, Artaxias et Zariadres, cum antea Regis illius in Armenia Satrapae fuiſſent, regnum occupaverunt, ut ſcribit Strabo in lib. XI. p. 531. Almel. Tandem a Parthis regnum illud occupatum eſt, et Parthorum Rex fratrem ſuum Arſacem nomine Armeniis Regem impoſuit, ut colligo ex Procopii lib. 2. Perſ. initio, et ex lib. eiusdem 2. de Fabricis Iuſt. VALES.

CAPVT V.

1. *Naeſſum*] Illyrici urbem XXI, 10. — *Comites* Duces. W.

3. *Aequitius*] quem Ioviani ſucceſſorem quidam propoſuerant c. 1. *Sacramento digreſſus* ſponte. W.

Recinctus eſt.] Recingi dicitur, qui cingulum militare rurſus accipit, quod ἀναζωννύεσθαι Graeci vocant. Sic Themiſtius in fine

Orat.

Orat. 6. ἀλλ' ἀπαυδῶντα καὶ παρειμένον οἷόν τινα εὐδόκιμον παλαιστρατιώτην ἀνακαλεῖται καὶ ἀναζώννυσι. *Sed fatiscentem et fractum, tamquam magni nominis veteranum revocat, et recingit.* VALES.

4. *Diviso palatio*] urbibus, quibus pro sedibus domiciliisque uterque uterentur. W.

5. *Praefecti* Praetorio; (magistratus civiles.) — *Illyrico*. Deesse videtur praefectus Illyrici, orientalis, sed utrumque Illyricum et orientale et occidentale simul administravisse censendus est. W.

7. *Ab Ursacio tunc Magistro Officiorum.*] Magister Officiorum legationes tractabat, unde et sub dispositione sua habebat scrinia sacra, ut legationibus non civitatum solum, sed etiam exterarum gentium responderet. Scrinium quoque Admissionum sub eius erat administratione, ut testatur Imperii Notitia, quo legatos nationum in Consistorium introduceret. Quocirca a Cassiodoro in lib. 6. Epist. 6. *adspectus Regii haud irritus promissor* dicitur, *collocutionis Regiae gloriosus donator, aulici Consistorii quasi quidam Lucifer.* Et paullo post: *Per eum exteris gentibus ad laudem Reip. nostrae ordinatur humanitas, et volentes redeunt, quos maerentes exceperat: per eum quippe legatorum quamvis festinantium praenuntiatur adventus.* Quod sic intelligo. Sub Magistro Officiorum erat schola Agentum in rebus, ex qua schola Curiosi per omnes provincias, et ad limites mittebantur: per eos Curiosos in limite constitutos nuntiabatur Magistro Offic. si qua legatio a barbaris gentibus ad Imp. mitteretur. Nam ut ait Priscus Rhetor in Historia pag. 26. πασῶν γὰρ τῶν βασιλέως βουλῶν ὁ μάγιστρος κοινωνὸς διὰ δὴ τῶν τε ἀγγελιαφόρων καὶ ἑρμηνέων καὶ στρατιωτῶν τῶν ἀμφὶ τὴν βασιλείαν φυλακὴν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων. *Omnium Imp. consiliorum Magister Offic. particeps est, tum propter Veredarios, seu Agentes in rebus, et interpretes, tum ob milites circa palatium excubantes, qui omnes sub illius administratione sunt positi.* Hinc apud eumdem Priscum Legatos Gobazis Regis Lazorum Euphemius Magister Off. in Consistorium induxisse dicitur: et apud Corippum in lib. 3. v. 233.

Legatos Avarum iussos intrare Magister
Ante fores sacras divinae nuntiat aulae,
Orantes sese vestigia sacra videre
Clementis Domini: quos voce et mente benigna
Imperat admitti.

Lucianus de Dea Syria εἰσαγγελέα vocat quem Romani Magistrum Officiorum seu Admissionum. Sic enim ait: ἀπῖξεαι δὲ παρ' ἡμέας ἄνευ εἰσαγγελέως. Atque idcirco Magister Offic. ante velum sacri Consistorii stabat: ut praeter Corippum in hoc quem adduxi loco, testatur S. Athanasius in Apologia ad Constantium sub initium, ubi purgat sese, nec umquam nisi honorifice de Constantio apud Constantem verba fecisse asserit: δύναται καὶ Εὐγένιος ὁ γενόμενος μάγιστρος μαρτυρῆσαι· αὐτὸς γὰρ εἱστήκει πρὸ τοῦ βήλου, καὶ ἤκουεν ἅπερ ἠξιοῦμεν αὐτὸν, καὶ ἅπερ αὐτὸς κατηξίου λέγειν ἡμᾶς. *Potest etiam Eugenius, qui tum Magister erat Off. testimonium dicere: hic enim ante velum stabat, et quae petebamus nos, et quae ille nos dicere volebat, audiit omnia.* Eidem Off. Magistro legati exterarum gentium referebant ea, de quibus cum Imp. acturi venerant. Hinc apud Menandrum Pro-

tect. in lib. 8. cum is, qui a Secretis erat Hormisdae Persarum Regis, legatos Rom. interrogasset, ecquid acturi venerant: nequaquam ipsi, sed illi a Latinis Magister Off. dicitur, id enuntiandum esse dixerunt. Sed quando in tractationem hanc incidimus, operae pretium facturus mihi videor, si et reliquas illius dignitatis partes summatim attigero, quo perfectior eius notitia lectoribus ingeneretur. Igitur sub eius dispositione fuerunt officia Palatina, et Scholae: quod et Rutilius in lib. 1. Itinerarii declarat v. 563.

Officiis regerem cum regia tecta Magister,
Armigerasque pii Principis excubias.

Posterior enim versus de Scholis Palatii intelligendus est: de quibus ad lib. XIV. c. 7. dixi. Idque testatur praeter Notitiam Imperii Cassiodorus in formula Magisteriae dignitatis lib. 6. et totus titulus in Codice Iust. de officio Mag. Off. Prior autem versus ad officia regiae domus pertinet, quae Magister regebat, unde etiam nomen habuit. Graeci quoque ἡγούμενον τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων vocant, ut Zosimus in lib. 2. et 3. Zonaras in Constantio. At Procopius, et Agathias ac Menander μάγιστρον seu προεστῶτα vocant τῶν ἐν τῇ αὐλῇ ταγμάτων: quae parum inter se differunt. τάξεις quidem proprie sunt officia, ut in Iuliani et Synesii Epistolis occurrit; et in Glossis veteribus, τάξις ἄρχοντος, *Officium. Apparitio. ταξιώτης, Officialis.* Inter officia autem quae Magistro Off. parebant, primi numerantur Mensores in Notitia Imperii. Hi erant qui hospitia singulis in palatio militantibus metabantur, ut docet lex 4. et 5. Cod. Theod. de metatis, quae ad Magistros Off. directae sunt. Mensores etiam dici possunt, qui mensuras et pondera annonae publicae tractabant: unde et cum cellariis recensentur in lege ult. Cod. de diversis off. Peraequatores victualium rerum vocat Cassiodorus in formula Magisteriae dignit. Eius enim erat, mensuras et pondera specierum annonar. in urbe Regia constituere, ut ibi docet Cassiodorus. Quo sensu Mensores dicuntur in Cod. Theod. lege 1. de Canone frum. urb. Romae; et lege 9. de pistoribus: et in antiquis Inscriptionibus. Post Mensores sequuntur in Notitia Lampadarii: quos sub Magistro Off. fuisse docet Novella Theod. de Lampadariis, data ad Opilionem Mag. Off. His iungendi sunt Cursores et Decani: haec enim tria officia coniunctim numerantur in lege ult. Cod. de div. off. Cursores sunt, qui ante agmen Imp. comitatus praecurrebant, cum Lampadariis ignem seu lampadem praeferentibus. De quibus Corippus in lib. 2. v. 293.

— — praenuntius ante
Signa dedit Cursor, posita de more lucerna.

Horum Primicerius Protocursor dicitur in lib. 17. Hist. Miscellae. De Lampadariis vide Glossarium Meursii. Decani autem erant, qui fasces Principi praeferebant. Cedrenus enim ait Decanos a Romanis dici τοὺς ῥαβδούχους. De his Chrysostomus in Epist. ad Hebraeos, Homilia 13. καὶ τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις: gravi errore Meursii, qui in Glossario hos cum lecticariis illis Ecclesiae qui sepulturas curabant, confudit; quem refutant verba Chrysostomi, et Imp. in lege 2. Cod. de Decanis, Ambrosius in Epist. 33. denique Corippus in lib. 3. v. 358. qui et hos sub Magistro Off. fuisse satis indicat.

— — *schola cuncta Palati*
Iussa suis adstare locis: iamque ordine certo
Turba Decanorum, Cursorum, in rebus Agentum,
Cumque Palatinis stans Candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus: mandante Magistro
Omnis sacrorum vis adfuit Officiorum.

Ubi et Protectorum scholam sub Magistro Off. fuisse significat: quod notandum est. Sed et lex 2. Cod. de Decanis ad Helionem Mag. Off. dirigitur. Ad haec scrinia sacra sub eius dispositione fuere, ut Notitia declarat: unde in sacris Scriniis militantes apud Magistrum Off. conveniri oportebat lege 12. Cod. de proximis sac. scrin. et totius fere tituli leges ad Magistros Off. scriptae cernuntur. Denique officium Admissionum eis parebat, de quibus supra dixi. Praeter hos Castrensiani ac Ministeriani eius iurisdictioni subiacebant, ut observavi ex lege 3. et 4. de Castrens. quae datae sunt ad Mag. Officiorum. VALES.

Iracundo quodam et saevo] Sic XIV, 5, 6. glabro *quidam sui* vultu latens. W.

9. *Incruenti*] Sic Liv. 8, 29. incruento milite. W.

11. *Equitio aucto Magisterii dignitate.*] Aequitius ex Comite rei militaris Magister militum a Valentiniano factus, postea etiam Consulatum gessit cum Gratiano, anno Domini 374. de quo Hieronymus in Chronico ad annum 373. haec dicit: *Equitius Comes Illyrici iniquissimis tributorum exactionibus ante provincias quas regebat, quam a barbaris vastarentur, evertit.* Aequitius autem in codice Regio fere semper scribitur cum diphthongo, semel in Editione Augustana. In Chronico Alexandr. et Fastis Idatii MSS. Aequitius similiter exaratur, et in Victoris Epitome, ut testatus est Schottus. Zosimus tamen et Socrates Equitium vocant. Αἰκύτιος quidam recensetur eiusdem nominis in Canonibus Ecclesiae Africanae. VALES.

12. *Egentes adminiculis eius.*] Sic primus edidit Gelenius. Anteriores enim Editiones sic praeferebant, *adminiculis in eiusque legationes, etc.* Ego vero cum in codice Regio et Flor. *Tolos.* [et Colbert.] legi viderem, *adminiculis maenisque:* non dubitavi quin locus hunc in modum restituendus esset, *egentes adminiculis magnis. Iisque leg. etc.* VALES. At vere hoc est specimen supplementorum Castellianorum. Utique non infarciendo tot literas, ultro ex MSS. procedit *egentes adminiculis magnis. Quo legationes* etc. GRONOV.

13. *Tandem denique*] Sic *denique tandem* 17, 12. W.

14. *Vulterium postea Consulem.*] Huius viri nomen primus corrupit P. Castellus, quem ceteri postea sunt secuti. At in Editione Rom. excusum erat *ne Vulterium.* Ego vero cum in codice Reg. *Tolos.* [et Colbert.] *Neulterium* distincte perscriptum offendissem, levi negotio veram scripturam elicui. *Neuterius* in Fastis Idatii dicitur: in Codice Theod. *Neotherius*, quod magis placet. Est enim Graeca vox νεοθήριος. Hic Praefectus Praet. fuit in Occidente sub Valentiniano Iuniore, Consulatu Arcadii I. et Bautonis, ut colligitur ex Cod. Theod. titulo de indulg. crim. et tit. de extraordin. sive sord. mun. et aliis ex locis. Fuerat iam antea Praefectus Praet. Gratiano V. et Theodosio Aug. Coss. ut est in Cod. Theod. de Decurionibus. Consul denique fuit anno

Dom. 390 cum Valentiniano Aug. IV. eique ob hanc dignitatem gratulatur Symmachus in lib. 5. Epist. eodemque anno Praefectus Praet. lege 7. Cod. Theod. de Curiosis. *In veteri Inscriptione Rufii Volusiani scribitur absque adspiratione sic: D. N. VALENTINIANO AUG. ET NEOTERIO CONSS. Praestat igitur hanc scripturam sequi: ut sit Graece νεωτέριος, ut Proterius, Deuterius, et similia.* VALES.

Neotherium postea Cos.] „i. e. Consularem. Sic 28, 2. de Syagrio post Cons. an. 381." REINESIUS. Alio tempore adscripsit: „postea Cons. 390. tamdiu.. supervixit Ammianus." Rursum alio tempore: „Lege *Olybrium*. Melius *Buleforum*, qui Consularis Campaniae A. 365. Ad eum l. 24. Cod. Theodos. de cursu publ. Coss. Valentiniano et Valente AA." W.

Sub patre Cretione] Comite Africae XXI, 7. W.

15. *Partem in Oriente gestorum* huius libri usque ad finem *deinde bella barbarica* cum Alamannis XXVII, 1. Motus Africanos vide XXVII, 9. W.

CAPUT VI.

1. *Procopius*] de quo vide Zosimum IV, 4—8. qui quum non semper consentiat cum Nostro, Reitemeierus tamen maiori fide dignum pronuntiat p. 581. cf. et Gibbonum T. VI. p. 126. ss. W.

Propinquitate principem Iulianum *contingebat*, consobrinus fortasse, ut mater esset soror Basilinae matris Iuliani. v. Ducange Famil. Byzant. p. 49. *A primo gradu* militiae *eluxit*, laudem prae ceteris meruit. — *Perspicaciter* insigniter. W.

2. *In Mesopotamia reliquerat*] XXIII, 3. *Ut pro cognitorum ageret textu*, pro conditione rerum. *Si subsidia rei Romanae languisse sensisset* prout res in Persia male fortasse cedere audisset. W.

3. *Ad regenda communia.*] Et hic graecissat Marcellinus. Graeci enim τὰ κοινὰ dicunt Rempublicam, ut Themistius aliique. VALES. Vid. ad XIV, 1, 1. W.

Vero] Haec vox quid sibi velit nescio, et plures libri ignorant. W.

Clavos summae rei gerendae committi] Bene ita in Ms. ut lib. XXI. *Clavos pro fluctuum motibus erigens.* Lib. XXV. *Clavos regendae navis cuilibet periculi socio commiserunt.* Nota est Ciceronis loquendi forma in Orat. pro P. Sextio c. 9. *Quis enim clavum tanti Imperii tenere, et gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitretur.* LINDENBR.

E medio se conspectu discrevit.] Vulg. *disseruit.* haud placet. Lib. XXIX. c. 5. *Insonis gradibus relicto cubili manibus repens et pedibus longius sese discrevit.* Lib. XXXI. *Quindecim millibus passuum a civitate discreti.* LINDENBR.

Cruciabiliter interfectum] XXV. 8. W.

4. *Ad abdita longiusque remota disc.*] Zosimus in lib. 4 c. 4. 5. scribit, Procopium Iuliano mortuo ad Iovianum venisse, eique chlamydem purpuream quam a Iuliano acceperat, (cf. XXIII,

3. W.) tradidisse, ac rogasse ut militiae sacramento solutus domum reverti sineretur. Quo impetrato, Caesaream Cappadociae cum uxore et liberis se contulit, ubi multa praedia possidebat. Post cum Valentinianus et Valens qui hominem suspectum habebant, eum comprehendi iussissent, ille milites missos frustratus, in Euxinum Pontum aufugit, et ibi conscensa nave ad Tauricam Chersonesum delatus est. Sed cum incolas suspectos haberet, inde Byzantium noctu profectus, divertit apud quemdam notum sibi vetusta consuetudine: tandemque re cum Eugenio Eunucho communicata, imperium arripuit. VALES.

Formae vitae iam fuisset pertaesum.] Huius loci emendatio debetur Pricaeo, qui iampridem emendavit *ferinae vitae*. Atque ita loquitur Gellius, cuius verba imitari solet Marcellinus. Hanc emendationem confirmant Mss. codices, Regius et Tolosanus, in quibus scriptum est, *et ferme vitae iam fuissent pertaesum.* [In Colbertino, *et fermae vita iam fuisset pertaesum.*] VALES.

5. *Ex Palatino milite Senatorem.*] Palatini proprie dicebantur, qui rei privatae et largitionales titulos exigebant, de quibus vide titulum in utroque Cod. de Palat. sacr. larg. Qui vero in hoc officio militaverant, transactis stipendiis inter Senatores seu Clarissimos allegebantur: et quidem inter Consulares, ut ex lege Theodosii 19. apparet in Cod. Theod. de Palatinis, et lege ult. eodem tit. Solebant enim, qui post laboriosae militiae decursa stipendia loco praemii allegebantur in Senatum, inter Praetorios aut Consulares allegi, ut onere Praeturae ac Quaesturae, quae maximis ludorum impensis gerebantur, immunes forent: quod docet Symmachus in lib. 7. Epist. 95. his verbis: *Sed adiicienda est ei praerogativa militiae, ut beneficio allectionis utatur. His quippe tantum munia relaxari Divalia statuta voluerunt, quos castrensis honor illuminat. Si igitur et hoc insigne detuleris, prono cursu inter Consulares allegetur.* Sic Domestici Protectores, cum transactis stipendiis exibant, inter Clarissimos ex Consularibus allegebantur, nec ad ullas Senatorii ordinis expensas vocabantur lege 7. et seqq. Cod. Theod. de Domesticis. Huiusmodi allectionum frequentia a Constantini M. temporibus coepit, qui innumeros ex omni hominum genere in Senatum allegit, ut scribit Nazarius in Panegyr. ad Constantinum. Commodus quoque, cum plerosque inter Praetorios allegisset, Senatum miscuit: ut in Pertinacis vita scribit Capitolinus. VALES.

6. *Ob squalorem vultus*] Fortasse *cultus*, sed nil opus. Alii legunt: ignotus vultu ob squalorem et maciem; Gronov. et Ernesti operarum vitio squalorVm. W.

Incusantium multorum] Adscripsit Reinesius: „Graecismus κατηγορούντων πολλῶν, nisi velis ad *rumusculos* referre.“ Illud non placet, hoc unice verum. W.

7. *Incentivum*] XIV, 1. *socer Petronius* coniugi Valentis nomen fuit Albiae Dominicae. W.

Ex Praeposito Martensium.] Praepositi a Tribunis distinguuntur in lege un. Cod. Theod. de Comitibus et Trib. Schol. et in lege 1. de erogat. militaris annonae, lege 1. de commeatu: et apud Vegetium in lib. 2. cap. 12. denique apud Rufinum in lib. 1. cap. 18. et lib. 2. cap. 3. Hegesippus tamen in lib. 1. cap. 28. Praepositos vertit, quos χιλιάρχους dixerat Iosephus, et

Apuleius in x. lib. Idem Hegesippus in lib. 2. cap. 14. Galbam Praepositum duodecimi ordinis vocat, quem Iosephus ἡγεμόνα, id est legatum vocat. Eorumdem meminit Athanasius in Epist. ad Solitarios: ὁ μὲν στρατηλάτης σεβαστιανὸς ἔγραψε τοῖς κατὰ τόπον πραιποσίτοις καὶ στρατιωτικαῖς ἐξουσίαις. Hi minori videntur fuisse dignitate praediti quam Tribuni, licet Rufinus hoc ordine eos recenseat, *Tribuni, Praepositi, Comites*. Praeerant autem cohorti perinde ac Tribuni, ut docet Vegetius in citato loco. VALES.

Patricius.] Petronius Patricius dicitur in lege 7. Cod. Theod. de filiis militarium pater Albiae Dominicae, quae Valentis Aug. coniux fuit. Procopium tamen Valentis κηδεστήν, id est socerum vocat Zosimus in lib. 5. c. 9. (ubi vid. Reitemeier. p. 415. W.) hominem saevum et humanitatis expertem: sed in nomine fortassis error est. Ceterum de Patriciatus dignitate a Constantino M. instituta, quae ceteras omnes anteibat, vide eumdem Zosimum in lib. 2. c. 10. De iis Priscus in Hist. p. 56. ἐν τοῖς πατρικίοις σὺν ἐκείνῳ καταλεγόμενον, οἳ δὴ τὰς ἀρχὰς ἀναβεβήκασι πάσας. *Nomum, qui una cum Anatolio inter Patricios censebatur, quae dignitas ceteras omnes antecedit.* VALES.

Quadruplicibus nexibus vinciebat.] Vetus codex *quadruplici*, ut L. 8. de iure fisci. L. 1. de his qui ex publ. rat. C. quae his Coss. datae sunt. OISELIUS. Petrus Pithoeus tamen ita legi ait in Ms. eodem *quadrupli nexibus vinc.* In Colbert. codice scriptum etiam reperio *quadrupli nexibus*, non *quadruplici*: ita ut forsitan dicere figurate voluerit Ammianus Petronium Patricium socerum Valentis A. eos quos nudare volebat, quadrupli condemnasse. HAD. VALESIUS. Vid. eius praef. p. LVI. W.

8. *Cum ditaretur luctibus alienis.*] Inf. *Ditandus casibus alienis.* Ut Claudian. 4. Cons. Honor. v. 499.

— — *privatis crescunt aeraria damnis.* LINDENBR.

In rabido corde durissimus] ad rabiem usque saevus ac truculentus — *nec reddendae, nec accipiendae rationis* sani consilii vel capiendi vel audiendi *capax*. W.

Invisior Cleandro.] Spartianus in Commodo. LINDENBR.

Cleandro] Praefecto Praetor. *imperatore Commodo* v. Dion. Cass. LXXII, 12. 13. Lamprid. in vita Commodi 6. 7. Tillemont III. p. 108. W.

Sublata vecordia] stulta superbia — *diversas vexasse fortunas* multos expoliasse, ad paupertatem redegisse. W.

Onerosior Plautiano.] Spartianus et Herodianus in Severo. LINDENBR.

Onerosior Plautiano Praefecto *sub* Sept. *Severo* Dio Cass. LXXV, 14—16. Tillemont III, 97—106. W.

10. *Ubi felicius acciderit fatum*] In Ms. est *adsiderit*. Inde dubitat Ernestius, an legendum sit *adfuerit*, ut 16, 12. si arbitrium adfuerat vestrum. — *Viso quod capi poterat* pollit. W.

12. *Haec, quae maturabat* properabat XVII, 8. *ardenti* anhelanti, cupido perficiendi. — *Impendio tempestivam* admodum opportunam. *Ad Syriam* contra Persas. *Gentem Gothorum ea tempestate intactam*, quibuscum diu bella non gesta, quique inde a Constantino M. et ipsi et filiis adhaeserunt; (iam vero de duo-

bus peregrinis Imperatoribus ad solium evectis non sine indignatione audiverant) *parari* parare se. W.

12. *Clementiorem*] tolerabiliorem. *Aleam periculorum omnium iecit abrupte* ultima experiri temere constituit. W.

Divitenses Tungritanosque iuniores.] Levis variatio lib. XXVII. c. 1. *Divitensibus praesidebat et Tungricanis.* Ut etiam in Notitia Imperii p. 1483. *Sub dispositione viri illustris Magistri peditum Praesentalis, Divitenses seniores, Tungricani seniores.* LINDENBR.

Sollemniter ex more *moraturos* quieturos. W.

13. *Sub consecratione*] religione iurisiurandi, (exsecratione sic XV, 5.). W.

Stipendiis excellentes et meritis.] Usu et lege Castrensi id receptum erat, ut non aequalia cunctis militibus stipendia numerarentur: sed novitiis quidem ac tironibus minora, promotioribus autem mediaque iam in matricula inscriptis maiora: veteranis autem, qui mox dimittendi essent, multo maiora: quo et ipsi sacramento soluti reliquum vitae felicius degere, et posteris suis solatii loco aliquid possent transmittere. In horum autem abeuntium locum milites ordine inferiores succedere solebant, et ampliora stipendia pro loco et gradu suo consequi, ut scribit Procopius in Anecdotis p. 104. Qua autem ratione hae promotiones in militia fierent, docet Vegetius in lib. 2. cap. 21. Igitur qui militiae nomen dabat, postremum legionis locum obtinebat, donec decedentibus subinde aliis atque aliis, ad altiorem gradum paullatim adscenderet. Itaque ut novum et insolitum in Marciano notat Evagrius in principio lib. 2. quod ob eximiam fortitudinem a militari quodam numero adscitus est non postremo loco, ut moris est, sed in locum cuiusdam militis nuper mortui. Idem etiam in militia Palatina, et in Officio Praefecturae Praet. et aliorum iudicum ad exemplum armatae militiae observabatur: quod divinum institutum non immerito Vegetius appellat. VALES.

14. *Utque condictum*] uti convenerat. cf. XX, 1. et omnino de hac voce Gronov. in Obss. p. 15. *ubi excanduit radiis dies* quaesite pro *primo mane.* W.

Anastasianas balneas] Quae in regione U. C. P. IX. erant, ut in eius Descriptione veteri habetur. LINDENBR.

Anastasianas balneas a sorore Constantini cogn.] Anastasia Constantii Chlori filia, Constantini Magni soror, Bassiano Caesari nupsit, ut legitur in Excerptis de Constantino, quae cum hac nostra Marcellini Editione vulgavimus. Ab eius nomine dictae sunt balneae Anastasianae Constantinop. in regione IX. urbis. At Sozomenus in lib. 6. cap. 9. Anastasianas et Carosianas balneas ab Anastasia et Carosia Valentis filiabus ita appellatas esse prodit: quem secutus est Nicephorus et Auctor Chronici Alexandr. Ceterum hunc Procopii processum ex Anast. balneis egregie describit Themistius in Orat. IX. VALES.

Ubi locata noverat signa] duas illas legiones castra habere. W.

Societate coita nocturna.] „Hinc eum Idacius in Fast. Consular. vocat latronem nocturnum, hostem publicum, addens Coss.

Valentiniano et Valente intra urbem Constantinopolin die 4. Kal. Oct. apparuisse." Reinesius. W.

Ut Praetoriani quondam post Pertinacis necem licitantem Imperii praemia Iulian.] Spartianus in Didio Iuliano c. 2. *Posteaquam in castra ventum est, quum Sulpiciano Praefecto Urbi, socero Pertinacis, concionante sibique Imperium vindicante, Iulianum e muro nullus admitteret, primum Iulianus monuit Praetorianos, ne eum facerent Imperatorem, qui Pertinacem vindicaret, — sane quum vicena quina millia militibus promisisset, tricena dedit.* LINDENBR.

Attenti ad omne compendium] quantum pecuniae promissurus esset. W.

15 *Subtabidus*] exsanguis. *Paludamento — tunica.* Cf. Salmas. ad Scrr. Hist. Aug. T. I. p. 1043. *A calce in pubem* a pedibus ad femora. W.

In paedagogiani pueri speciem.] Lib. XXIX. c. 3. *Adultus quidam ex his, quos paedagogianos appellant.* De his satis iam ab aliis dictum est ad Taciti Annal. lib. XV. LINDENBR.

Purpureis opertus tegminibus pedum.] Fastus hic erat Impp. Romanorum, ut purpurae ac muricis usum Augusto tantum ac principali cultui convenire putarent. Quemadmodum igitur indumenta reliqua hoc colore superbirent, sic ipsa quoque pedum tegumenta; de quo ritu optime Corippus lib. II. v. 104. ss.

Purpureo surae resonant fulgente cothurno,
Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quae tergora fuco,
Qui solet edomitos victor calcare tyrannos
Romanus Princeps, et barbara colla domare,
Sanguineis praelata rosis, laudata rubore,
Lectaque pro sacris tactu mollissima plantis,
Augustis solis hoc cultu competit uti,
Sub quorum est pedibus Regum cruor: omne profecto
Mysterium certa rerum ratione probatur.

Eum habitum crescente luxu mox etiam Papa Rom. et Patriarcha CP. sibi vindicarunt, ἐκ προστάγματος τοῦ ἁγίου μεγάλου Κωνσταντίνου, ut ait Theod. Balsamon in Explicatione Concilior. Ioh. Curopalates, magnus Drungarius Viglae, in Historia Isaaci Comneni, pag. 129. *Aggressus est etiam* (Patriarcha) *cocco tincta inducere calciamenta, antiqui sacerdotii morem hunc asserens, et oportere his uti novum quemque Archiepiscopum. nam inter sacerdotium et regnum nihil interesse, vel admodum parum.* Scitum autem ac prudens hic Basilii Imp. monitum est, in Exhortationibus ad Leonem fil. cap. LXIII. Πορφύρα δέ σε κοσμήσει, ἐὰν ἡ σωφροσύνη ταύτῃ συνεπανθήσει. καὶ τῶν ποδῶν σε τὸ ἐρυθρὸν τιμήσει ὑπόδημα, ἐὰν αὐτοῖς τὴν φλόγα τοῦ τύφου καταπατήσεις. ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρόσκαιρόν σοι τὴν βασιλείαν χαρακτηρίζει. ταῦτα δὲ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ῥύσεται, καὶ τὴν ἀθάνατόν σοι προξενεῖ βασιλείαν. LINDENBR.

Ut in theatrali scena simulacrum.] Zosimus lib. IV. c. 5. (ubi v. Reitemeier. p. 581. W.) ἐθεῶντο Προκόπιον ὥσπερ ἀπὸ σκηνῆς βασιλέα σχεδιασθέντα. LINDENBR.

Simulacrum insigne per aulaeum velum theatro obtentum vel *mimicam cavillationem*, machinationem, praestigias, quibus

oculi fallerentur. cf. xxx, 4. et Solinum c. 5. „In Sicilia primum „ inventa comoedia est: hic et cavillatio mimica in scena stetit. „ quem ad locum vide sis Salmasium p. 76." W.

16. *Dehonestamentum honorum*] ὀξύμωρον. *Ancillari adulatione* xvi, 2. Adumbatum fortasse ex Sallustio in fragment. p. 220. Bipont. cf. et Trebell. Pollionis Claudium cf. 5 et ibi interpretes. — *Processit in publicum* urbem ingressus est. *Erectius* confidentius. W.

**Quae metuentes ne a tectis saxis conflictarentur, galearum cristis aptabant.*] Sic Herodianus in libro II. c. 6. de Iuliani A. per urbem Romam processu loquitur, et milites Didii Iuliani a castris Praetoriis Urbem ingressos, capita sua scutis texisse prodit.* VALES.

17. [*Huic timidius incedenti.*] In MSS. codicibus cum Colbertino, tum his quos P. Pithoeus perlegit, legitur diserte *intimidius* eodem plane sensu. Nam ut Propertio *intactus cupidinibus* pro *tactus* dicitur; Plauto *clunes infracti* pro *fracti*; Velleio in libro II. c. 37. similiter *Tigranes Luculli armis infractus*, pro *fractus*: ita *intimidus* pro *timidus*, et *intimide* ab Ammiano Marcellino usurpatur pro *timide*.] VALES.

Sepulta iam dudum negotia.] Id est, taciturnitate sopita. Iustinian. L. 3. Cod. de annal. except. *Vel sententiis definitivis, aut transactionibus decisa. Novell. Theod. Tit. 2. pag. 524. Ubi idem Imp. *resuscitare lites* dixit, ut Ammian. *excitare*.* LINDENBR.

[*Sepulta iamd. negotia, et redivivas tabulas debitorum.*] Notat P. Pithoeus ad oram Ammiani sui, in veteribus Ammiani libris quos legit, scriptum se reperisse, *rediv. nebulas debitorum*. Idem quoque diserte scriptum inveni in codice Colbertino: quae scriptura vulgatae praeferenda est haud dubie. *Nebulas debitorum*, vel nebulosa debita metaphorice appellavit Marcellinus debita obscura, et diuturnitate temporis tamquam tenebris aut nebulis operta, longa tecta caligine, ob idque ignota.] HAD. VALES. An ergo quum Macrobius libro I. commentarii in somnium Scipionis scribit *in prima somni nebula*, quum Petronius notat in muliere *nebulam lineam*, respectu obscuritatis, et tenebrarum accipi debent, et non tenuitatis, quae nihil haberent solidum et subsistens. Nimis plene haec in commentariis doctioribus enarrata sunt. Immo apud nostrum initio libri 14. quum dicuntur *per suspicionum nebulas aestimati quidam noxii*, utrum opertae nebulis, an vanae et nulla soliditate nixae erant? GRON. cuius etiam vide Praef. p. XXIII. W.

Redivivae tabulae.] Παλίνζωον χρέος. Contra vero, *Tabulae novae*, χρέων ἀποκοπαί. Glossar. LINDENBR.

18. *Tribunal idem adscend.*] Zosimus in huius historiae narratione IV, 6. τὸ πρὸ τῆς αὐλῆς βῆμα appellat. Est ergo illud Tribunal purpureis gradibus structum, quod iuxta Curiam locatum erat in regione 2. ut legitur in Descriptione urbis Constantinop. Nam Curia ipsa sita erat e regione Palatii, teste Zosimo in lib. 5. c. 24. Hinc Suidas in v. στήλη Tribunal Palatii vocat. VALES.

Timeretur silentium] tamquam malum omen. — *Implicatior* impeditior, timidior. — *Clarissimorum* Senatus principum. *Pessimo* scelerato *pede*. W.

20. *Adramyttenus Andriscus degenere.*] Sup. in lib. XIV. c. XI. extr. De reliquis quorum hic mentio, abunde Historiae Augg. Scriptores agunt. LINDENBR.

De genere] Ita cod. Colbert. et ed. Roberti Stephani. Ceterae edd. male *degener.* Vid. Hadr. Vales. Praef. p. LVI. W.

Emesa] Syriae urbe. v. Salmas. ad Vopisci Aurelian. c. 25. *Heliogabalus* exivit. v. Lampridium in eius vita. Tillemont III, 434. — *Alexander* Severus *cum Mamaea matre confossus est.* Iul. Capitolin. in Maximino 7. 8. Lamprid. in Alexandro 61. — *Superior Gordianus* pater *in imperium raptus* Iul. Capitol. c. 8. *Vitam laqueo spiritu interclusо profudit* ornatius scilicet Capitolino c. 16. *laqueo vitam finivit.* W.

CAPVT VII.

1. *Intra regiam apparebant, aut parere desierant.*] Virgil. Aeneid. 12. v. 849. *saevique in limine Regis Apparent.* ubi Servius: *Apparent, id est, praesto sunt; unde etiam Apparitores constat esse nominatos* Tertullianus Apologet. cap. 13. *Quo differt ab epulo Iovis silicernium? a simpuvio obba? ab Haruspice pollinctor? nam et Haruspex mortuis apparet.* LINDENBR.

Qui intra regiam apparebant] ministri. *Parere* apparitores esse. *Quique coetu militarium nexi ad pacatiora iam vitae discesserant* exauctorati milites. *Omnia tutiora praesentibus,* ubique tutiores se esse, quam Constantinopoli. W.

2 *Sophronius.*] Caesarea Cappadociae oriundus, ut indicat Basilius Magnus in Epist. 332. ad eumdem. Fuit Praefectus urbi Constantinop. Exstatque ad eum Gregorii Nazianz. Epistola hoc titulo, σωφρονίῳ ὑπάρχῳ. Postea Magister Officiorum creatus est, ut indicant Basilii plures Epistolae, σωφρονίῳ μαγίστρῳ. VALES.

Vaporatis aestibus Ciliciae.] Intolerabilem in Cilicia aestum fuisse testatur Hieronymus in Epist. ad Rufinum: *Cum me Thracia, Pontus atque Bithynia, totumque Galatiae et Cappadociae iter, et fervido Cilicum terra fregisset aestu: Syria mihi velut portus occurrit.* Q. etiam Curtius in lib. 3. c. 5. *Et tunc,* inquit, *aestus erat, cuius calor non aliam magis quam Ciliciae oram vapore Solis accendit.* VALES.

Ad Antiochiae perc. sedes.] At Socrates in lib. 4. cap. 2. et 5. et post eum Sozomenus in lib. 6. cap. 7. Valentem Antiochiam venisse scribunt hoc anno, metu ne tricennales indutiae violarentur a Persis: et in ea civitate aliquamdiu commoratum esse. Sed Marcellini in hac parte potior est auctoritas; cui subscribit Libanius de vita sua. VALES.

Antiochiae sedes] nam haec secunda ab Constantinopoli regia imperatorum Orientis erat. W.

Avertit Galatiam] persuasit ut in Galatiam properaret. *res adhuc trepidas* nondum firmas atque stabiles *arrepturum,* subito compositurum. W.

3. *Subditivos quosdam ostentans.*] De quibus Themistius in Orat. IX. ad Valentem pag. 205. τὰς ἀτόπους φήμας, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐκ τῶν προαστείων κεκονιαμένους, τοὺς μὲν ἐξ Ἰλλυ-

ριῶν, τοὺς δὲ ἐξ ἰταλίας, etc. Subiicit deinde, legationes ementitas diversarum gentium et provinciarum in Consistorium introductas esse. VALES.

Subditivos subornatos quosdam *ostentans* in medium producens. W.

4. *Nebridius in locum Sallustii Praef. Praet.*] Zosimus idem scribit: Νευρίδιον, ᾧ τῆς αὐλῆς μετὰ σαλούστιον παρέδωκαν ἀρχήν, etc. Hic Nebridius paullo post in carcere mortuus est, ut videtur indicare Themistius in Orat. IX., his verbis: τοῖν δ' ἀρχόντοιν τοῖν κορυφαίοιν ὁ μὲν τεθνηκὼς ἠπιστεῖτο· ὁ δὲ ζῶν ἐπιστεύθη τεθνάναι. *E summis vero magistratibus alter qui erat vere mortuus, non credebatur: qui vivebat, mortuus putabatur.* Hi enim summi magistratus alii esse non possunt, quam Nebridius Praef. Praet. et Caesarius Urbi Praefectus. Quorum Nebridius quidem cum brevi post abiisset e vita, adhuc vivere fingebatur, ut litteris eius nomine inscriptis abuteretur Procopius. Quod ex Marcellino quoque nostro confirmari videtur. Subdit enim: *Et Nebridii litteris adhuc clausi violenter expressis.* VALES. Vid. de Nebridio Ind. I. W.

In locum Sallustii.] *Salutii* legitur in codice Regio [et Colbert.] et in Augustana Editione. Et ita quoque in principio huius libri, et in lib. 23. 24. et 25. codex Regius semper, et interdum Editio Romana praeferunt. Quid, quod et Eunapius in Maximo p. 106. Commelin. Σαλούτιον appellat? Hic sub Iuliano quidem Praefectus Praet. Galliarum fuerat, itemque sub Ioviano. Postea vero divisione Imperii inter Valentinianum ac Valentem facta, Praefectus Praet. fuit per Orientem, donec Nebridius in eius locum suffectus est, Valentiniano et Valente Coss. Orta deinde Procopii tyrannide, cum Nebridius ab eo comprehensus fuisset, Salustius iterum Praefectus Praet. Orientis a Valente factus est, ut testatur Eunapius in Maximo. Tandem Lupicino et Iovino Coss. Valens cum adversus Gothos exercitum moturus esset, Marcianopoli degens Auxonium Praefectum Praet. constituit, Salustio ob senectutem remoto, qui iam secundum eam potestatem gesserat, ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 10. et Eunapius in Maximo p. 109. Commelin. his verbis: τῷ γοῦν Σαλουστίῳ τὴν ἀρχὴν παραλύσας, Αἰξόνιον ἐπενόησε τοῖς τῆς αὐλῆς ἔργοις. scribe Αὐξόνιον ἐπέστησε, etc. Ceterum hic Salustius cum unico l in codice Regio et Editione Rom. semper scribitur, ut observavi. Iulianus quoque et Zosimus, Socrates, Suidas, aliique Σαλούστιον appellant. VALES.

Factione Petronii] Reinesius adscripsit: „Haec verba traiicienda sic: confestim factione Nebridii Nebridius etc. vel, praefectus factione Petronii in vincula compinguntur. v. Zosim. 4." W.

Phronemius] cf. c. 10. — De *Gomoario* et *Agilone* vid. Ind. I. — *Ut docuit exitus* c. 9. W.

5. *Iulius Comes*] postea Magister equitum XXXI, 16. — *Nebridii adhuc clausi* mortui adeo in custodia. W.

6. *Exambita*] pro simplici *ambita*, ut exabusus pro abusus 25, 7. Infra c. 10. §. 7. idem Araxius *ambitu* praefecturam adeptus dicitur. W.

7. *Ut usu venire contingit*] Mira profecto tautologia, cuius tamen similes attulit Thomas Wopkens. in Miscellan. Observatt. T. VII. p. 381. sq. W.

9. *In unum sitae*] uno eodemque campo castra metatae. W.

10. *Recordatio*] immo vero *memoria*. W.

Puellae] Constantiae. *Insignia principalis habitus* purpureas vestes aliaque ornamenta Augustae dignitatis. cf. infra c. 9. W.

11. *Capessendum*] sollicitandum. *Petulantiam*. Reinesius: „An PetulantiUm?" *Aureos nummos ad vultum novi Principis effigiatos* quales et nunc in numothecis visuntur. De voc. *effigiatus* vid. ad Gellium 17, 10. *Aequitias* Magister equitum c. 5. W.

12. *Per ripensem Daciam*.] Duae sunt Daciae in regionibus Moesiae et Dardaniae; quarum altera supra Danubium, ideoque *Ripensis*: altera trans Danubium, et *Mediterranea*. Ut *Noricus Ripensis supra Danubium*, et *Noricus Mediterranea*, in veteri Notitia regionum. Rufus Fest. *Traianus Dacos sub Rege Decebalo vicit, et Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit, quae in circuitu habet decies centena milia passuum. Sed sub Gallieno Imp. amissa est, et per Aurelianum translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Moesiae ac Dardaniae factae sunt.* LINDENBR.

Per Succos] XXI, 10. 13. W.

Appellant Acontisma.] Infr. lib. XXVII. c. 4. et Antoninus in Itiner. p. 321. Wesseling. [quem vide sis etiam p. 603. W.] *Iter quod ducit a Dyrrachio per Macedoniam et Thraciam Byzantium usque — Neapoli, Acontisma, Topinco.* LINDENBR.

13. *Gallo-Graeciam*] supra Galatiam, quod idem est. Cf. Zosim. 4, 7. *Iovii et Victores* XXV, 7. W.

14. *Mygdum acceleravit*.] Videtur intelligi opidum, quod Mideum dicitur in Tabula Peutingerorum, sic: *A Nicaea Agrillo m. 24. Dorylaeo 35. transis Sangarium fl. Mideum 25.* Ptolemaeus δορύλλειον et μιδάειον vocat Phrygiae opida. Ad hanc porro expeditionem Procopii pertinent haec Eunapii verba: *ὁ δὲ προκόπιος τοὺς χαριεστέρους ἀναλαβὼν ἐπὶ τὸν βασιλέα οὐάλεντα διὰ φρυγίας συνήπτετο.* Citat Suidas in χαριέστερος. VALES. Cf. XXII, 8. Wesseling. Itiner. p. 678. et Mannert Kleinasien III, 94. W.

15. *Si norat*] an nosset? W.

Eumque porrecta dextera suaviatus.] Hic suaviandi mos celeberrimus fuit apud veteres, ut manum ad os latam deinde porrigerent. Dio in lib. 64. de Othone: *φιλήματά τε ὡς ἑκάστοις διὰ τῶν δακτύλων ἔπεμπε.* Quod Tacitus in 1. Hist. c. 36. sic dixerat: *Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula.* De eodem more Libanius in Orat. περὶ προστασιῶν, cum dicit, *καὶ τιμῶν τοῖς διὰ χειρῶν φιλήμασι.* Denique Hieronymus in Epist. ad Pammachium contra Iohannem: *Salutataque, ait, et voce et manu Ecclesia, etc.* Quod osculorum genus nescio cur divinum vocet Lipsius in lib. 2. Electorum. Nam in privatis quotidianisque salutationibus et olim usurpatum est, ut dixi, et nunc sollemni usu receptum est. VALES. Respexit Lipsius ad verbum *adorare*, quod uti proprie de veneratione Deorum usurpatur, ita tamen nec de hominibus insolitum est. v. locum nostro geminum Tacit. Hist. 1. 36. *Otho protendens manus adorare vulgum.* W.

16. *Cana Romanorum fides*.] Virgil. Aeneid. 1, 292. *Cana fides et Vesta*, ubi Serv. *Canam fidem dixit, vel quod in canis hominibus invenitur, vel quod albo panno involuta manu et*

facrificabatur, per quod oftenditur, fidem debere effe fecretam. *Prudentius Hamartigenia 852. *Tunc poftliminio redeuntem fufcipit alto Cana fides gremio.* Inde Symmach lib. 4 Epift. 42. *Alba velamina, non fegmentati amictus fidem veftiant.* — LINDENBR.

Cana fides] Servius ad Virgilii Aen. 1, 292. ex Horatii Od. 1, 35. 22. exponit *albo panno involutam*, fimplicius vero *prifcam, antiquam*, quod et huc optime quadrat. W.

Pro ignotis tot fuorum confurrexiffe mucrones] imperatores barbaros a popularibus tamen fortiter fuiffe defenfos. — *Pannonius* Valens *degener* infimae fortis. W.

Labefactans cuncta.] In codice Regio, [et Colbert.] et in Editione Aug. legitur *aliefactas cunctas.* Unde fufpicor legendum effe, *labefactans cunctos et proterens.* VALES.

Culminis fummi profapiam] me genus ducentem a Conftantinis. W.

Ut rapiat aliena, fed in int. mai. avitae.] Haec verba tam in exemplari Regio [et Colbert.] quam in Auguftana Editione defunt, et a Sig. Gelenio ex coniectura, ut opinor, adiecta funt. Poterat tamen minori negotio locus fic reftitui: *Sequimini culminis fummi profapiam, ut reftituatur, arma iuftiffima commoventem.* VALES.

17. *Signorum apicibus aquilisque fubmiffis.*] Quod apertiffimum fignum eft defectionis et deditionis: unde apud Lucanum in VI. miles quidam Caefarianus ait v. 242.

Pacem gladio fi quaerit ab ifto
Magnus, adorato fubmittat Caefare figna.

Cuius moris illuftre exftat exemplum apud Zonaram in Gallieno, ubi ait figniferum Macriani cafu quodam prolapfum inclinaffe vexillum: quod ceteri figniferi confpicati, cum caufam ignorarent, fufpicati funt illum deditione facta Imperatori fignum fubmififfe: ftatimque ipfi fignis omnibus fubmiffis Gallieni Aug. nomen acclamaverunt. Similis prope cafus refertur ab Orofio in lib. ult. de Mafcizele: *Signiferum,* ait, *quemdam gladio percuffit in brachio, eumque manu debilem ipfo vulnere coegit inclinare vexillum. Quo vifo, reliquae cohortes deditionem iam fieri priorum exiftimantes, certatim fe Mafcezili fignis tradidere converfis.* Denique Pacatus in Panegyrico ad Theodofium c. 36. *Quanto melius,* inquit, *manus illa confuluit, quae fubmiffis precabunda vexillis petiit veniam neceffitatis, et terram ofculis premens,* etc. Omitto Velleium in lib. 2. c. 85. ubi de pugna Actiaca. VALES.

Barritum] XVI, 12. W.

CAPVT VIII.

1. [*Rumitalca Tribunus, etc.*] In codice Colbertino nunc *Rumith.* nunc *Rumitalica* corrupte fcriptum reperio. Hic autem ex Tribuno Curae Palatii Procopii, qui et Nicaeam occupavit, et Valentem Aug. a Chalcedonis obfidione difcedentem paene circumvenit; haud dubie natione Thrax fuit, ut nomen eius indicat.

Nam *Roemetalces Thraciae Rex*, socius et amicus Augusti, a Velleio Paterculo in libro II. c. 112. et a ceteris Historicis Graecis Latinisque memoratur. *Rhoemetalces* iste Ῥυμητάλκης a Dione vocatur in libro LIV. c. 20. 34. et sub Augusto patruus et tutor filiorum Cotyos fuisse dicitur: et in libro LV. c. 30. Ῥυμητάλκης Θρᾷξ nuncupatur. *Rumetalces* autem vel *Rhymetalces*, et *Roemetalces*, ac *Rumitalca* unum idemque nomen est. Quippe υ Graecum saepe Latini in *oe* vertunt, ut ex Μυσία fecerunt *Moesiam*: quin et pro *u* posuerunt *oe*, et pro muris dixerunt *moeros*, unde *pomoerium* quasi postmurium.] HAD. VALES. Magnus tamen etiam hodiernis antiquariis labor pergit esse huius regis nomen; de quo tamen quum verissime annotaverit Valesius, rideri merentur, qui quoniam in nummis perpetue occurrit ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΗΣ, inde in scriptoribus appellationem Rhymetalces vel Ῥυμητάλκης pro auctoritate iubent exsulare contra tantam tamque certam veritatem librorum vetustorum. GRON.

Cura Palatii] v. Ind. II. v. Cura. — *Permisto* communicato *cum militibus ad Drepanum, nunc Helenopolin*, a matre Constantini M. Mannert Kleinasien III, 583. W.

2. *Vadomario, ex Duce*] Phoenices XXI, 3. XXXIX, 1. et rege olim Alamannorum. v. Ind. I. W.

Est autem Sabaia ex ordeo et frumento in liquorem conversus paupertinus in Illyrico potus.] Confirmat haec Ammiani verba Hieronym. lib. VI. cap. 19. in Esaiam: Ζύθον, *quod genus est potionis ex frugibus aquaque confectum, et vulgo in Dalmatiae Pannoniaeque provinciis, gentili barbaroque sermone appellatur Sabaium.* Cerevisia nimirum et alia potionum genera pro mutatione provinciarum nomina quoque mutant. Quae hodie *Biera* in omni Teutonum natione dicitur, ea erat olim *Cerevisia* in Gallia, nomine ibi nato, re cum aliis nationibus communi. Et quae Danis et Suecis *Oel*, Scottis *Hel*, ea *Celia* erat Hispanis. Florus lib. II. cap. 18. *Celiae, sic vocant indigenam ex frumento potionem.* De Numantinis loquitur, de quibus etiam Oros. lib. v. cap. 7. *Subito portis eruperunt, larga prius potione usi, non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum a calefaciendo Celiam vocant.* *Iohan. Saresberiens. Epist. 85. *Caelia, quae a nostratib. usu vulgari cerevisia nuncupatur.** De huiusmodi potionibus etiam *Ditmarus Episcop. lib. 7. pag. 90. (p. 214. ed. meae. W.) *Quia defecit aqua, medone exstinguunt.** Plinius lib. XXII. cap. 25. Herodotus lib. II. c. 77. Diodorus Sicul. lib. v. c. 34. Cassianus Bassus de Agricult. lib. VII. cap. 34. Columella lib. X. L. 9. ff. de tritic. vin. oleo. Iulianus in Epigram. Antholog. lib. I. cap. 95. Aliaque incognita potionum nomina Gregorius PP. enumerat lib. v. Epist. 37. ad Eulogium Episc. Alexandrinum. *Quia colatum ac iuritheum non libenter bibo; praesumens cognidium requiro, quod in hac urbe post multa tempora vestra innotescere transacto anno sanctitas fecit. Nam nos hic a negotiatoribus nomen cognidii et non substantiam comparamus.* Quale etiam illud, quod in veteri Glossar. *Curmen*, Ζύθος ἀπὸ σίτου.* *Caraenum* Augustin. lib. 2. de Morib. Manich. pag. 176. Appius locis permultis, Apicius lib. 5. *Sic *Medo* iam olim fuit Germanis, et praesertim Septemtrionalibus populis usitatissimus: cuius mentio in Concilio Triburiensi Poenitentiali Rom. Ditmaro Episcop. Mers-

burg.* Athenaeo ex Polyb. Deipnof. lib. 1. pag. 16. *Prisco Soph. in Eclogis Historiae Gothicae pag. 42. Ἐχορηγοῦντο δὲ ἡμῖν κατὰ κώμας (τῶν Σκυθῶν) τροφαὶ, ἀντὶ μὲν σίτου κέγχρος, ἀντὶ δὲ οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος, ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα, κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. *Ubi et illud de Camo notandum: quamquam vocem eam apud Apicium lib. 3. legimus, et Ulpian. lib. 9. ff. de tritico, vino, oleo leg. Ut vel hinc pravis emendationibus renuntient, qui locum Iurisconsulti de vitio suspectum habent. Errant enim insigniter, et dum eorum laudator existit, erroris in partem venit V. Cl. Iacob. Menochius Praesumpt. lib. 4.* At vero Graecis *medo* est hydromel, vel χουμέλη, ἀπὸ τῆς χύσεως τοῦ μέλιτος, apud Zonaram in Schol. ad Canon. Apostolor. 3. Et *pomatium, piratium*, Hebraeorumque *sicera*, ex Hieronymo aliisque Scriptoribus nota satis. LINDENBR.

Ex ordeo vel frum. in liq. conversus.] *Conversis* scribendum videtur. Hic autem potus *ex ordeo vel tritico, quem Sabaiam vocabant, usitatus erat in Pannonia maxime. Unde Valens utpote Pannonius, ortus Cibali opido,* Sabaiarius vel* Sabiarius (sic in Reg. codice [et Colbert.] ac in Editione Rom.) per ludibrium vocabatur. Eumdem Pannoniorum potum fuisse testatur et Dio in lib. 49. c. 36. Ait enim Pannonios victu durissimo uti, nec vinum oleumque nisi admodum rarum habere: ordeum enim ac milium esui simul ac potui illis esse. VALES. Plura de cerevisiis qui nosse cupit, adeat Iunii Animadversa p. 132. Meibomii singularem libellum de cerevisia 1688. Helmst. editum, et Fabricii Biblioth. antiquar. p. 881. ed. Schafshaus. W.

3. *Munitorum*] obsidentium. W.

Per Sunonensem lacum.] Sic Accursius et Gelenius edidere, [et ita habet Colb. Ms.]. Sed in Editione quidem Rom. *Simonensem*; in codice autem Regio *Sumonensem* legitur. Videtur porro hic Sunonensis lacus idem esse qui Ascanius a Geographis dicitur, iuxta Nicomediam. Evagrius in lib. 2. cap. 14. Hist. βοάνην λίμνην nuncupat haud procul Nicomedia. VALES. Cf. Gronov. in Praef. p. XXX. Mannert Kleinasien III, 572. W.

Flum. Galli sinuosos amfractus.] Gallus fl. in Phrygia est, teste Strabone, et Stephano, et Ovidio in Fastis. Sed de huius sinuosis amfractibus nihil legi. Fuit quidem Draco fl. iuxta Helenopolim in Bithynia ita flexuosus, ut vicies a viatoribus traiiceretur in Bithynia, teste Procopio in lib. 5. de Fabricis. VALES. Cf. Mannert Kleinasien III, 572. et 575. W.

4. *Lupicinum ab Oriente.*] Hic a Ioviano promotus fuerat Magister militum per Orientem, ut supra retulit Marcellinus. Idem videtur esse, qui a Constantio Magister armorum per Gallias datus est Iuliano Caesari, de quo Marcellinus in lib. XX. Iulianus postea cum Imperator creatus esset, eum ut suspectum in custodia habuit. Sed mortuo paullo post Constantio, non modo liberavit, sed etiam eius opera usus est. Idem cum strenuam operam Valenti navasset Procopiano bello, Consulatum meruit in sequentem annum: quo anno Libanius ei Antiochena in urbe panegyricum dixit, ut scribit ipse in vita sua p. 54. (Reisk. I. p. 108.) ubi inter cetera eum vocat τὸν στρατηγὸν πολλοῦ μὲν ἄξιον Ἰουλιανῷ γενόμενον, πολλοῦ δὲ ὄντα τότε τῷ βασιλεῖ, φοβερὸν μὲν πολεμίοις.

Et paullo post: παρὰ μὲν γὰρ τοῦ κρατοῦντος ἦν αὐτῷ τὸ ἐν ὑπάτοις εἶναι, παρ' ἐμοῦ δὲ *** Sic enim in Mſ. codice locus asterisco notatus est. VALES.

Arinthaeum] Magistrum equitum per Orientem c. 5. W.

5. *In qua statione perisse diximus Iovianum*] xxv, 10. W.

**Hyperechium.*] Hyperechius Maximi filius, optimae indolis adolescens, memoratur a Libanio in libro IV. Epistolarum: ubi Libanius eum commendat Celso atque Datiano: et inter cetera rogat Datianum, ut iuveni Praesidatum provinciae alicuius impetret a Principe. Eumdem igitur esse arbitror, cuius heic meminit Marcellinus.* VALES.

Recte Gastrensis Apparitorem, id est ventris.] In codice Reg. et Flor. [ac Colbert.] et in Editione Rom. *Castrensis* legebatur. Sed Castellus cum ventris ministrum interpretari vidisset, *Gastrensis* emendavit. Ego vero iampridem odoratus sum, hunc locum putido glossemate esse inquinatum. Scripserat enim procul dubio Marcellinus, ut et nos edidimus: *Hyperechium repente sibi oppositum vidit cum copiis, antehac Castrensis Apparitorem.* Sed cum in quodam exemplari *Gastrensis* exaratum esset, Grammaticus nescio quis ad oram adnotavit: *Recte Gastrensis Apparit. id est ventris ministrum et gutturis.* Atque hoc scholium ex margine postea in textum, *atque adeo in ipsos MSS. codices* a librariis admissum est. Porro Castrensis Apparitor is est, qui Castrensianus uno verbo dicitur, qui scilicet in officio seu apparitione viri Spectabilis Castrensis sacri Palatii militabat. VALES.

Castrensis] Comitis Castrensis. plura vide in Ind. II. v. Castrensis. W.

Despicabilem] paullo post *umbratilis*. W.

Celsi fiducia corporis.] Mira quaedam de hoc viro tradit Basilius M. in Epist. 186. qua Arinthaei viduam consolatur. Ait enim pulcritudine et statura conspicuum illum fuisse, et corporis robori virtutem animi parem habuisse; prorsusque a Deo creatum esse, ut humani generis specimen esset: adeo ut omnes in eum oculos coniicerent, eius facinora omnium ore praedicarentur: pictores ac statuarii in fingendis illius imaginibus ac statuis longe ab exemplari superarentur: historici vero qui eius gesta narrabant, fabulas referre viderentur. Quo factum est, ut plurimi tristem illum nuntium minime credendum putarent, neque in animum inducere possent, mortuum esse Arinthaeum. Atque hic tantus vir, paene alter Hercules, uxoris hortatu ac monitis paullo ante obitum sacrum baptisma suscepit, ut docet ibidem Basilius. Vide eiusdem Epist. 202. Exstat etiam eiusdem Basilii Epistola 380. ad Arinthaeum. Eiusdem meminit Claudianus in Eutropium. VALES.

Ipsis hostibus iussit] more serioris aevi pro *ipsos hostes*. W.

6. *Largitionum Apparitor*] v. Ind. II. *Hac tristitia,* hoc tristi rerum statu, *alienum* non satis tutum *tempus pervidens* ratus. *cum iis quae susceperat* pecuniis. *Cyzicum.* De hac urbe vid. omnino *Rambach* de Mileto p. 41. *Mannert* Kleinasien III, 526. W.

7. *Missus ad thesauros tuendos.*] Thesauri erant in urbe Cyzico, ut ex hoc loco apparet, iisque Comes Thesaurorum praeerat:

erat: qui erat sub dispositione Comitis sacrarum Largitionum, ut ex Notitia discimus. Duo autem numerosa corpora erant Cyzici, Monetariorum, et Linyphorum, qui quotannis certum numerum, hi quidem aureorum nummorum, illi vero vestium militarium fisco pendebant, ut docet Sozomenus in lib. 5. cap. 15. VALES.

Tumultuario] raptim collecto. W.

Ut possessa Bithynia.] Cui Procopius Consularem mox praefecit Andronicum ex Consulari Phoenices, quem sub initium tyrannidis Constantinopolim evocaverat. Idem paullo post in Thracias missus cum Vicarii potestate, auctori suo fidem integram praestitit. Cumque Valentis partes superiores essent, fuga sibi aut latebris consulere noluit, sed victoribus semetipsum tradidit. Mox abscissa cervice periit, bonaque eius publicata sunt, ut scribit Libanius in Apologia adversus doctrinae suae obtrectatores. Idem in Orat. de vita sua pag. 56. (Reisk. 1. p. 113.) Andronici necem Hierii potius fraudi ac mendaciis, quam Valenti adscribendam esse dicit. Erat autem Andronicus Tyro oriundus, discipulus olim Libanii: ad quem exstant complures Libanii Epistolae, et aliquot D. Basilii. VALES.

8. *Glandibus*] quae e fundis vel scorpionibus mittebantur. W.

9. *Abscidit*] perfregit. *Exsertus* fortis, acer. W.

Cohaerentes] Ferri potest, si exponas *consertim stantes*, malim tamen *cohaerenter*, ut ad scuta referatur, hoc enim adverbio et alibi utitur Noster XVI, 10. XX, 7. XXIV, 2. — *Suffraginibus* imis pedibus *insidentes* conquiniscentes. De hoc testudinum genere vide *Nast griech. Kriegsalterthümer* S. 125. W.

10. *Stipite*, trunco arboris. — *Extincto* interfecto *proterviae totius auctore* Procopio. W.

11. *Hoc Marte*] commento. W.

12. *Hormisdae mat. iuveni.*] De quo Zosimus in lib. 4. c. 8. VALES.

Hormisdae Regalis *illius*, de quo vide Ind. 1. *filio*, qui ad eius partes accesserat. W.

Civilia more veterum et bella recturo.] Proconsules enim Reip. Rom. temporibus bellicas res, et civilia negotia in provinciis administrabant: quod primus mutavit Augustus, qui cum provincias quae sine militari imperio regi non poterant, sibi retinuisset, ceteras pacatiores populo Rom. et Proconsulibus reliquit. Atque exinde Procoss. nec chlamydem, nec gladium gestare licuit, nisi quibus speciali privilegio Princeps ius gladii dedisset. Est autem ius gladii potestas animadvertendi in milites, ut docet Dio in lib. 53. VALES.

Destinatio] obstinatio. *Discriminibus maritum exemit*, de qua nihil tamen in sequentibus ab Ammiano, vel alio quoquam narratum invenio. Hormisdae ipsius sub Theodosio meminit Zosimus IV, 30. W.

13. *Quivis beatus versa rota Fortunae ante vesperum potest esse miserrimus.*] Pertinet huc proverbium vetus apud * Varronem in Satyra Menippea,* et Titum Livium: *Nescis quid serus vesper vehat.* Nihil enim aeque metuentes prudentiores esse debent, quam τῆς περὶ τὴν τύχην ἀπίστου ῥοπῆς, ut bene Valentinianum

Imp. monet Themistius Euphrad. Orat. 9. Et Isidori Pelusiotae dictum hoc elegans est, lib. II. Epist. 105. Πολλοῖς αἱ ἐξ ἀρχῆς ἐπιτυχίαι κακῶν ἀμυθήτων γεγόνασι πρόξενοι. Ἐν γάρ που ἢ δεύτερον παρὰ τὴν ἀξίαν στήσαντες τρόπαιον, ἅτε χωρησάσης αὐτῆς εἰς ἐλπίδα τῆς τόλμης, ἐπαρθέντες τῇ ἀδοκήτῳ εὐπραγίᾳ, καὶ εἰς μείζους ἑαυτοὺς ῥίψαντες, ἐκινδύνευσαν ἐσχάτως. LINDENBR.

Versa rota fortunae] Imitatus est Ciceronem, qui Orat. in Pisonem c. 10. Fortunae inconstantiam ad sensus revocavit, vituperatus ideo ab auctore Dialogi de corrupta eloquentia, defensus a Lipsio Elect. II, 17. vide Schulzii edit. illius Dialogi p. 93. W.

Exinaniri] exspoliari. W.

Ob illos casus inaestimabiles plenam.] Locus corruptus, neque a Ms. auxilii quidquam: itaque alii viderint. LINDENBR.

Ob illos casus inaest.] Nollem Sig. Gelenium huius loci corrumpendi auctorem fuisse. In Editione Rom. legebatur, *mobiles casus inaestimabilis plenam*. Neque aliter MSS. codices Reg. Flor. Valent. et Fauch. [ac Colbert.] praeferunt. Quare certissima coniectura hunc locum mihi videor sic restituisse: *Arbetionis domum iussit exinaniri mobilis census inaestimabilis plenam.* Quae emendatio confirmatur altero loco, qui est in lib. 28. initio: *Proiectoque in ignem mobili censu, etc.* VALES. Ms. codex pro *ob illos* habet *mobiles.* An *mobilibus censibus inaestimabilibus plenam?* ut intelligat domum Arbetionis ob similes Procopii casus mobilibus pretiosis et inaestimabilibus plenam refertamque fuisse? Nam et libro XVI. lectum est Arbetionem circumlatratum invidia, velut summa adepturum, decora cultus Imperatorii praestruxisse, et e gregario ad magnum militiae culmen evectum esse. Qua in re similis fuit Procopio. Sic libro XXVIII. cap. 6. *cum rem mobilem scrutaretur.* Et in eodem libro cap. 1. *proiecto in ignem mobili censu.* OISELIUS.

14. *Licet praesumtor momentum pertimesceret grave*] suspicari posset certamina sibi de summa rerum imminere. *Novitatem quandam* novum Principem. — *Segnior erga* negligentior in alliciendis civitatibus. Vid. ad XVI, 10, 17. — *legendos eruendi auri peritos* qui sumtus belli necessarios expedirent. W.

15. *Pescennius Niger.*] Herodian. lib. III. c. 4. Xiphilinus in Severo LXXIV, 6. Spartianus in Pescennio. LINDENBR.

Ubi Darium Alexander fudit.] Idem scribit Herodianus in lib. 3. c. 4. Nigrum scilicet eodem in loco, in quo Darium Alexander vicerat, a Severo esse superatum. Neque hic solum, sed et multis aliis in locis observavi, Marcellinum nostrum Herodiani vestigiis institisse, ut verbi gratia cap. 6. cum Procopii processum ex balneis describit. Annon enim verba, *circumclausus horrendo fragore scutorum, etc.* conversa sunt ex illis Herodiani in lib. 2. c. 6. de Didio Iuliano; quod manifeste fatebitur, quisquis locum utrumque inter se contulerit. Mitto quae de Pesinuntis urbis origine dixit Marcellinus in lib. 22. quae ex Herodiani lib. I. c. II. transscripta esse satis apparet. VALES.

Darium.] In Editione Aug. et codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] *Dareum* hic et in lib. 23. semper exaratum inveni. Neque aliter in castigatis Ciceronis Editionibus legitur. Certe in lib. 23. c. 6. Editio Romana *Dareum* ubique scriptum exhibet. VALES.

CAPVT IX.

1. *In Gratianum adhuc privatum*] Nondum septimum annum expleverat. *Amplissimo magistratu* Consulatu. v. Ind. II. *Iuncto sibi Lupicino* c. 8. W.

Pessinunta signa propere tulit Phrygiae quondam, nunc Galatiae oppidum.] Strabo adhuc Phrygiae adnumerat, lib. XI. Τέτταρες δὲ τὸ πρὸς τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, τῇ κατὰ τὴν Πεσσινοῦντα. Stephanus Galatiae: Πεσσινοῦς, πόλις Γαλατίας, ἀπό τινος Γάλλου Πεσσινοῦντος. LINDENBR. Cf. XXII, 9. W.

3. *Ut ante relatum est*] c. 7. W.

Cum propinquae acies starent.] Sic primus edidit Gelenius. In Editione Rom. excusum erat, *cum prope in acies starent.* Unde Castellus proclivi coniectura correxerat, *cum prope acies starent:* quo modo in exemplari Regio scriptum reperi. Sed Accursius ita edi iussit, *cum propinqua acies staret.* In Ms. Colbert. legitur, *cum prope in acie starent*, optime: id est, cum iam fere milites starent in acie. Ita et P. Pithoeus scriptum se in vett. libris Ammiani reperisse testatur.] VALES. Cf. Gronov. in Praef. p. XXIII. W.

Sicut aliquando dimicaturi Macedones.] Diodorus Sicul. lib. XIV. Iustinus lib. VII. c. 2. Panegyr. Nazarii c. 20 *Puer Eropus in cunis deductus ab Illyricis in proelium, animosiores suos reddidit.* LINDENBR.

Adversos] adversarios. W.

4. *Nutanti negotio*] rebus sic dubiis. *Arbetionem ex Consule* (355.). *Constantinians.* Sic cod. Colbertinus. Edd. *Constantiani.* Vid. Hadr. Vales. in Praef. p. LVI. W.

5. *Ac si*] quasi. W.

6. *Ad castra opportunitate intervalli proximi*] haud procul distantia. *Captivi colore* captivum se simulans. Cf. Gothofredi Glossar. Nomic. Cod. Theodos. in voce *color.* W.

7. *Succensus*] Sic reposui ex Cod. Colbertino iubente Valesio in Praefatione p. LVI. nam in ipso contexto servaverat cum vulgaribus *successus*, quod ineptum. W.

Valens castra promovit ad Phrygiam.] Superato, vel potius dedente se ad Thyatira Lydiae opidum Gomoario, Valens Sardes venit: ibique aliquantisper moratus, Phrygiam petiit, et in Nacoliensibus campis in Phrygia Salutari acie collata, cum Agilo signa ad eum transtulisset, Procopii factionem oppressit. Procopius enim a suis comprehensus, et Valenti oblatus, mox supplicio affectus est, ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 8. Idatius in Fastis VI. Cal. Iunias, Gratiano et Dagalaifo Coss. VALES.

Prope Nacoliam collatis manibus] Gibbonus VI, 137. nodum videtur quaerere in scirpo. Ultimum, quo debellatus Procopius, certamen uterque et Ammianus et Zosimus IV, 8. ad Nicoliam accidisse narrant. Quod praecesserat ad Thyatira, non memorat Ammianus, sed pertinet ad c. 8. ubi Hormisdae mentio fit, qui in eo proelio videbatur esse quodammodo superior, quae verba sunt Zosimi. W.

Partium dux in ancipiti Agilo rem excursu prodidit.] Haplonem vocat Zosimus c. 8. corrupte, ut puto. Ταῖς Σάρδεσιν

ἐπιδημήσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Φρυγίαν ἐλάσας, εὑρὼν δὲ τὸν Προκόπιον ἐν Νακολείᾳ τῇ πόλει, κἀνταῦθα πάλιν Ἀπλωνος τοῦ Προκοπίου στρατηγοῦ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸ τῷ βασιλεῖ λυσιτελοῦν ἀχθέντος, ἐνίκα κατακράτος ὁ Οὐάλης. Vide Socratem lib. IV. cap. 5. LINDENBR.

Excursu repentino ordinibus relictis transfuga *rem prodidit.* W.

Cum vexillis scuta perversa gestantes.] De hac defectione sic Themistius loquitur in Orat. 9. ἅμα τῷ γενέσθαι ἐντὸς τῶν σῶν ὀφθαλμῶν, ὑπὸ μάλης ἔκρυπτον τὰς ἀσπίδας, ὥσπερ φῶρες κακοῦργοι καταληφθέντες ἐπ' αὐτοφώρῳ. *Simul atque sub conspectum tuum venere, clypeos sub axillis occultaverunt, perinde ac fures deprehensi rem furtivam occultare solent.* Eleganti similitudine defectionem Procopianorum militum his verbis exprimit Themistius. Sub axillis enim gestare scuta, nil aliud est quam perversa scuta gerere. Nam perversa tunc sunt scuta, cum ope ansarum seu lororum sub alis appensa retinentur. Quod quidem furto recte comparat Themistius. Graeci enim ὑπὸ μάλης de re furtiva et occulta solent dicere: ut Aristophanes in Lysistrata, Demosthenes in 3. contra Aphobum, et Calenus apud Dionem in lib. 46. c. 23. Porro in defectione scuta perversa non sub alis tantum gestari, sed etiam capiti superponi solita docet Appianus in lib. 2. de bellis civilibus, ubi de Afranianis c. 42. οἱ δὲ ἐπέθεσαν ταῖς κεφαλαῖς τὰς ἀσπίδας, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον ἑαυτοὺς παραδιδόντων. De vexillis autem inversis locus est Orosii in lib. ult. quem supra [ad c. 7. §. 17.] adduxi: *Certatim se Mascezili signis tradidere conversis.* Et Spartiani in Severo c. 7. *Praelatis signis, quae Praetorianis ademerat, supinis, non erectis.* VALES.

8. *Salutis intercluso suffragio*] auxilio. cf. XXXI, 13. Pro *suffragio*, quod cod. Colbertinus et Valentinus atque ed. Rob. Stephani exhibent, vulgo legebatur *suffugio*: Cf. Hadr. Vales. Praef. p. LVII. — *Florentio sequente et Barchalba Tribuno*, quorum alibi nulla fit mentio. W.

9. *A vespertino ortu Luna praelucens in diem*] brevius: Luna pernox. W.

* *Statimque abscissa cervice.*] At Zonaras scribit, Procopium proditum a suis, cruribus innexum duabus arboribus vi inclinatis, eisdem resurgentibus et arrectis misere esse divulsum.* LINDENBR.

Discordiarum civilium turbines sepelivit et bella] discordiae civiles cum eo sepultae cessavere. — *Perpennae* rectius Pernae, de quo vide Plutarchum in Sertorio c. 26. Livium Epit. 96. Velleium Paterc. II, 30. W.

10. *Florentius et Barchalba, qui eum duxerunt.*] Non hos, sed Agilonem et Gomoarium ponunt Socrat. Histor. Eccles. lib. IV. cap. 5. Sozomenus lib. VI. cap. 8. Nicephorus Callist. lib. XI. cap. 4. Qui etiam de supplicii genere longe diversa narrant. LINDENBR.

Non pensata ratione] inconsiderate, iniuste. W.

Amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes.] Impp. Arcad. et Honor. L. 5. C. ad L. Iul. Maiest. *Si quis ex his in exordio initae factionis, studio verae laudis accensus initam prodiderit factionem; et praemio et honore a nobis do-*

nabitur. Sallustius in Catilin. c. 30. *Si quis indicasset de coniuratione, quae contra Remp. facta erat, praemium decrevere servo libertatem et sestertia centum, libero impunitatem eius rei, et sestertia ducenta*. Sic saepe apud Dionysium Halic. et Tit. Livium coniurationem indicantibus servis libertatem, ingenuis milia aliquot aeris, et praeter ea interdum quoque alia munera donata legimus. LINDENBR.

11. *Per morum tristium latebras*] quia vultum prae se ferebat ad severitatem omnem compositum, tectusque erat et occultus, c. 6. W.

Similis Crassi, quem in vita semel risisse Lucill. affirmat et Tullius] Ciceronis locus exstat de Finib. lib. v. c. 30. *M. Crasso, quem semel ait in vita risisse Lucillius, non contigit, ut ea re minus ἀγέλαστος, ut ait idem, vocaretur*. Hieronymus Epist. ad Chromat. *Semel in vita Crassum risisse ait Lucillius*. LINDENBR.

Incruentus] haud dirus atque crudelis. Incruentus et mitis sancta XXI, 6, 9. W.

CAPVT X.

1. *Protector Marcellus*.] At Zosimus in lib. 4. c. 6. Marcellum ait iussu Procopii Cyzicum venisse, et Serenianum Domesticorum Comitem comprehensum occidisse: quod falsum est. Mortuo enim Procopio Serenianus occisus est, ut testatur hic Marcellinus; qui et Procopii imperium ἀναίμακτον, id est incruentum fuisse testatur. VALES.

Serenianum intra palatium clausum] vide c. 8. W.

2. *Genitalis patriae*] Fuit enim popularis Valentis, Pannonius, c. 5. W.

3. *Concrepantibus* sociis *paucis*. — *Gothorum regibus iam lenitis*. cf. c. 4. et 6. — *Tria millia* Zosimus IV, 7. decem millia habet. W.

4. *Aequitius*] Magister armorum c. 5. et 7. *Digressus per Succos* c. 7. *Philippopolim* olim *Eumolpiadam* XXII, 2. XXVII, 2. *Reserare* recuperare. *Aemimontum* regionem circa Haemum montem sitam. Cf. XXVII, 4. W.

5. *Levi* vana, ventosa *praesumtione* fiducia, usurpatione. — *Favorabilis* laudandus. W.

Illi et illi fidum ad doctrin. dir.] Hunc locum sic primus excudit Gelenius. Nam in Editione Rom. ac Bononiensi ita legebatur: *Ille et ille fidem ad doctrinarum diritatem causis inanibus praetexebat*. Neque aliter codex Regius, et Flor. et Valentinus; nisi quod in iis scriptum est *fidum*, [ut et in Colbert.] Per doctrinarum autem diritatem intelligit Ammianus praesagiorum et divinandi malas artes, quibus deditum fuisse Serenianum docuit in lib. XIV. cap. 7. (et 11. W.) VALES. Mihi, fateor, vox *doctrinarum* omnino non placet, nec quo referendi sint Dativi *illi* et *illi*, satis perspicuum est. Ovidius Arte am. I, 227. habet *ille vel ille duces* pro hic, ille. Nisi nimis breve lacunae spatium esset, dici fortasse posset excidisse nomina Galli Caesaris

et Valentis, quorum utriusque gratia valebat Serenianus, quosque ad saevitiam instigabat. Quid, si suppleas *ministrum* illi et illi fidum ad diritatem (ut *doctrinarum* expungas) *quam causis inanibus praetexebaNt* isti principes. Video, me audacem satis medelam adhibere loco, sed cum facilior diu eum versanti nulla procederet, coniecturam temerariam dare malui, quam nullam. W.

6. *Occasu ducis*] Procopii. W.

7. *Ad gratiam precantium*] precibus nonnullorum intercedentibus. — *In ipso rerum exustarum ardore* in communi totius imperii incendio, ubi cummaxime perturbata essent omnia. — *Ambitu* exambita regia c. 7. *Supplicio insulari* deportatione. W.

8. *Euphrasius et Phronemius*] hic Praefectus Vrbi, ille Magister Officiorum c. 7. arbitrio *Valentiniani* sunt *obiecti* permissi, erant enim *Galli* ibid. — *In eodem negotio* haud magis noxius Euphrasio. W.

Cuius mem. virtutibus ambo fratres.] Valentinianum cum fratre Valente Iuliani memoriae obtrectasse et invidiam concivisse docuit Marcellinus supra, cap. 4. Docent id quoque plures eorumdem Constitutiones in Codice relatae, quibus leges a Iuliano latas abrogarunt. Hinc est, quod Themistius in Orat. IX. ad Valentem in fine, Iuliani Principis memoriam Valenti assentando perstringit. Quid enim haec verba: ὁ τὸν πώγωνα καθειμένος καὶ τοῦ φιλοσοφωτάτου τῶν βασιλέων μεταποιούμενος. Annon satis aperte Iulianum designant, qui et barbam submittebat, et Marci Antonini studia ac mores se imitari profitebatur, ut ad lib. XVI. notavi? VALES.

9. *Pacis obtentu*] inter arma enim siluisse leges. *Iudicium detestandum agitabatur.* Sic pro *vitium d. a.*, vel *obtentui tum d. a.*, ut in cod. Colbert. scriptum, emendavit Hadr. Vales. in Praef. p. LXIV. W.

10. *Conditionis aequatio*] ubi eadem omnibus timenda. *Martiae virtutis potestas* fortitudo *aut id, quod ausum occupat*, voti, victoriae potitur. *Inopinata* mors *finem vivendi simul et dolendi perducit.* Adumbratum ex Horatii Serm. I, 1, 8. „Quid „enim? concurritur: horae Momento aut cita mors venit aut vi„ctoria laeta." W.

Catonianae vel Cassianae sententiae.] M. Cato Porciae familiae auctor, et C. Cassius Longinus, Iuris peritissimi fuere. Et Catonis regula etiam nunc in Pandecte saepissime laudatur: a Cassio vero secta Cassianorum originem invenit. L. 2. §. fin. ff. de orig. Iur. Plinius lib. VII. Epist. 24. *Vide supra ad librum XXII. c. 9.* LINDENBR.

Vel Cassianae sententiae.] Cassiana severitas dicta est a L. Cassio, de quo ad lib. XXII. c. 9. adnotavi ad eum locum: *Sed ille iudicibus Cassiis tristior, et Lycurgis, etc.* Sic etiam in fine lib. 30. de Valentiniano: *Lycurgos invenisse se praedicabat, et Cassios, columina iustitiae prisca.* Et alioquin universae Cassiorum genti erat innata severitas: unde Cassiana severitas ac disciplina proverbio celebrata est. Divus Marcus in Epistola ad Praefectum Praet. *Puto, inquit, me non errasse: siquidem et tu notum habes Cassium, hominem Cassianae severitatis et disciplinae.* Et Cicero in Verrem actione III, 62. **Non quaero iudices Cassianos: veterum iudiciorum severitatem non requiro.** VALES.

Fuco Catonianae vel Cassianae sententiae perliti] severitatem istorum virorum nonnisi vultu simulato prae se ferentes. W.

Vitae incidentium.] Scribendum videtur *incedentium*, ut locutus est Marcellinus noster in lib. 19. c. 12. de Paullo Notario: *Cuius ex nutu, prope dixerim, pendebat incedentium omnium salus.* VALES. Verissima emendatio, cui locum in textu concessi. Neque enim movit me Ernestius, omnino vulgatae lectionis tenacior iusto, qui *incidentium* servari suadet, comparans XXXI, 10. ubi *pensare* fortunarum versabiles *casus*. Sed iste locus nostro nullo modo geminus habendus. Quid enim? si verba ordines, uti ordinanda sunt: *momenta vitae necisque incidentium*, et *incidentium* cum Ernestio idem esse putes quod *casuum*, equidem, qui meus fortasse est stupor, non video, quomodo *casibus* vita et mors tribui apte possit. W.

11. *Arcessens*] incusans. *Ditandus casibus alienis*, paupertate aliorum. W.

13. *Implacabilitas*] saevitia XIV, 1. W.

Causae quidem piissimae, sed victoriae foedioris.] Imitatur locum Ciceronis, qui in lib. 2. c. 8. de Officiis habetur de Iulio Caesare: *Secutus est, qui in causa impia, victoria etiam foediore, non solum singulorum civium bona publicaret, sed universas provincias regionesque uno calamitatis genere comprehenderet.* Recte ergo et ordine fecimus, cum eam scripturam, praesertim omnium exemplarium consensu firmatam, hic restituimus, explosa P. Castelli coniectura, qui *victoriam foedantis* ediderat. VALES.

Vel sub eculeo caput incurvos.] Eodem modo loquitur in lib. 28. c. 1. §. 19. de Hymetio Africae Proconsule: *Inductusque in iudicium quamquam incurvus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia.* Eculeus, quantum ex veterum libris colligimus, stipes fuit ligneus, sursum ac deorsum perforatus, cuius in medio transversarium erat lignum, cui noxius tamquam equo insidebat, unde et machinae nomen ductum. In infima parte stipitis sex aut septem erant foramina, aliud alio inferius, ad quae fidicularum intensionibus pedes noxii hominis adducebantur. In qua intensione cum hinc quidem pedes deorsum attraherentur: inde manus post tergum vincula cohiberent, necesse erat ut miseri homines prae dolore totius corporis caput incurvarent. Hinc apud Sulpicium in lib. 2. de Vita B. Martini, *sponte adscenderet equuleum, etc.* Plura de eculeo vide apud Sigonium in lib. 3. de iudiciis. VALES. *Incurvos caput* i. e. capite. W.

Ictu] i. e. ictui. Sic dedi ex edit. Lugdunensi 1552. Vales. Ernest. et Bipont. *icti* operarum fortasse errore. — *Si pateretur natura* si fieri posset. W.

Fortunis gementibus universis] in tanta omnis conditionis hominum calamitate. W.

14. *Satietas opum cepit et caedis.*] Valentis tamen in puniendis factionis consciis clementiam praedicat Themistius in Orat. IX. Sed cum haec Oratio ad Valentem ipsum praesentem habita sit a Themistio, illud Oratoris illius testimonium non magnopere fidem meretur. Plus apud me ponderis habet testimonium Libanii, qui et amicus erat Procopii, et cum Hyperechio et Andronico Procopianae factionis praecipuis auctoribus magna fuit necessitudi-

ne coniunctus. Is igitur in vita sua p. 55. (Reisk. I. p. 113.) Valentem laudat, quod una cum tyranno Procopio tyranni amicos necandos sibi esse non putarit. ἀλλ' ἐπάνειμι πρὸς τὸν βάλεντα, ὃν ἐδείξε μὲν χρηστὸν, τὸ μὴ τῷ τυράννῳ τοὺς τοῦ τυράννου φίλους ἐπαποκτεῖναι. *Sed redeo ad Valentem, cuius benignitas in eo apparuit, quod cum tyranno amicos tyranni minime occidendos putavit.* VALES.

15. *Novatore*] Procopio. W.

Diem XII. *Cal. Augustas.*] Consentit Idatius in Fastis: Valentiniano et Valente Coss. *mare ultra terminos suos egressum est die* XII. *Cal. Aug.* quae iisdem verbis (quod et in aliis plurimis locis notavi) in Chronico Alexandrino referuntur: τούτῳ τῷ ἔτει ἡ θάλασσα ἐκ τῶν ἰδίων ὅρων ἐξῆλθε μηνὶ πανέμῳ, πρὸ ιβ' καλανδῶν Αὐγούστων. Eiusdem terraemotus meminit Hieronymus in Chronico, et in vita Hilarionis: ubi his verbis utitur, quae cum Marcellini narratione valde consentiunt. *Ea tempestate terraemotu totius orbis qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, et quasi rursus diluvium Deus minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naves ad praerupta montium pependerunt.* VALES.

Terrores] Sic emendavit Hadr. Vales. in praef. p. LXIV. quo ducebat cod. Colbert. *erroris* exhibens. Olim vulgabatur *tremores.* W.

Veridicae antiquitates] opp. fabulis, verae fide dignae priscae historiae. W.

16. *Densitate fulgurum acrius vibratorum*] crebris iisque violentis. *Omnis terreni stabilitas ponderis tremefacta* orbis terrarum ad fundamenta usque tremefactus. — *Species* genera *natantium* maris incolarum. — *Valliumque vastitates et montium,* sub Oceano latentium, *suspicerent radios Solis* admodum poëtice, uti totus locus, tum primum Soli paterent, *quos* non radios Solis, uti opinatur Ernesti, sed *montes* cum vallibus *primigenia rerum* natura — *amandavit* locum iis dederat. W.

17. *Pisces et similia*] conchas cet. *Gravati repulsam* aegre ferentes. W.

Versa vice ut iura sua tuerentur, *consurgunt, perque vada ferventia* vias sibi impetu aperientes civitates et aedificia *complanarunt.* W.

18. *Milia multa necavit hominum*] Quinquaginta hominum milia a refluo mari absorpta fuere, ut ait Cedrenus: Πέντε μυριάδες ἀνθρώπων κατεποντίσθησαν. Vide Michaëlem Glyc. Annal. tomo IV. pag. 355. LINDENBR.

Humentis substantiae aquarum *consenuit* resedit *tumor.* W.

Exanimataque naufragiis corpora supina iacebant aut prona] Mixtim nempe muliebre et virile secus hac inundatione periisse notat: prona enim mulierum corpora, supina virorum aquis exstincta natant. Plinius lib. VII. cap. 17. Solinus cap. V. LINDENBR.

19. *Extrusae* proiectae *rabidis flatibus.* Rubenius Elect. p. 45. malit *fluctibus.* W.

Culminibus insedere tectorum.] Sub Iuliano aut circa ea tempora hoc accidisse aiunt Sozomenus lib. VI. cap. 2. Nicephorus Callist. lib. X. cap. 35. * Similis ἄμπωτις primo Valentiniani et Valentis Impp. Consulatu contigit. Socrates Histor. Eccles. 14. cap. 3. et alia sub Gratiano, si Georgio Cedreno fides, pag. 258.* LINDENBR.

Prope Methonem opidum.] Methone Laconicae opidum memoratur a *Scylace atque* a Thucydide in lib. 2. c. 25. eamque adhuc sua aetate nomen id retinuisse scribit Eustathius in Homeri Catalogum. Sed ceteri Messeniae assignant, inter quos Mela ac Strabo, Plinius, ac Ptolemaeus. Eamque *Scylax et* Pausanias in Messenicis Mothonem nominant, perinde ac Porphyrius in lib. 2. de abstinentia. *μόγος,* inquit, *ἦν βασιλεὺς μαυρουσίων, ὁ ἐν Μοθώνῃ σφαγεὶς ὑπ' Ἀγρίππα.* scribe *βόγος* ex Strabonis lib. 8. In Tabula quoque Peutingerorum *Mothone* dicitur. [Hodieque vulgo *Modon.*] Neque aliter hoc in loco tam Editio Rom. quam Regius codex [et Colbertinus] scriptum habent. Quid, quod et in Prologo 7. Trogi Pompeii *Mothone* dicitur, quae a reliquis Methone, opidum Magnesiae longe ab hoc nostro diversum. VALES.

Diuturna carie fatiscentem] Idem fere Virgilius Aen. 1, 122. itidem de navibus:

Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

Cf. de terrae motu alio XVII, 7. et *Bartels Calabrien.* W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVII. C. I.

1. *Ob causam supra expositam*] legatos suos contemtim habitos, xxvi, 5. *Gallicanos limites persultabant.* cf. ad Cap. 1. et 2. Zosimus iv, 9. ab Ammiano quaedam narrans diversa. W.

2. *Portioni* manui *primae*, tribus enim, uti patet ex sequentibus, incedebant. W.

Apud Calidona.] In Exemplari Regio et Editione Aug. legitur *Calydona*, de quo loco nihil usquam legere memini. HENR. VALES. [In codice Colbertino scriptum reperio et *Calidona.* Sed non dubito scribendum esse *Cabilona.* Sic Marcellinus in libro xv. c. 11. *Cabillona* Graecanice pro *Cabillonem* in iv casu, eam urbem bis appellat, et *militem omnem apud Cabillona collectum esse* scribit, Constantio A. per Arelate et Valentiam Rauracos ac Rheni ripam petente, ut Alamannis bellum inferret. Error ortus est ex transpositione trium litterarum, et ex similitudine litterarum b et d, quarum altera in alteram facile commutatur ab incautis. Ex *Cabilona* vel *Cabillona* ab his qui urbem non noverant, factum est *Calibona* transpositis 3 litterulis: ex *Calibona* factum est *Calidona* et *Calydona.* Divitenses autem et Tungricani tum in praesidio erant Cabillone ad Ararim, quibus praeerat Severianus Comes: ex quibus Tungricani in codice Colbertino *Tuncgraecani* dicuntur: et in libro xxvi. c. 7. Marcellinus *Divitenses Tungricanosque iuniores* coniungit, a quibus Procopius Augustus est consalutatus. Ubi codex Colbert. scriptum habet *et Tuncgraecanos iuniores,* pro *Tungrecanos* vel *Tungricanos.*] HADR. VALESIUS. Sane commodius et opportunius hoc remedium est illo, quod attulit Iac. Gothofredus ad librum v. codicis Theodos. tit. v. de postliminio, *apud Salisona.* GRON.

Cabilona] (Chalons sur Saone) xv, 11. ubi Cabilonus. W.

Divitensibus praesidebat et Tungricanis.] Vid. quae ad lib. xxvi. c. 7. notata. LINDENBR.

3. *Brevioris aquae*] fluminis non admodum lati. W.

4. *Telo per os fixum.*] Sic Accursius et Gelenius ediderunt, quorum consensui equidem multum tribuo. In Regio codice scriptum inveni, *missilique telo perfossum.* At Valentinus codex teste Ant. Loisello scriptum habebat, *miss. telo peroffensum,* [ut et Colbertinus,] *Vatic. ac Tolos.* VALES.

6. *Erulorum.*] In Regio codice, [et in Colbert.] scribitur *Aerulorum:* et ita Zonaras in Gestis Gallieni eos appellat, αἰρούλοις σκυθικῷ γένει καὶ γοτθικῷ ἐπεξελθὼν ἐκράτησε. Hos Dexippus in lib. 12. Chron. ἐλούρους usitata Graecis traiectione vocaverat, ut docet Stephanus et Auctor Etymologici. Ablabius etiam Historicus ita appellarat, teste Iordane in Gothicis: *Nam praedicta gens, Ablabio Historico referente, iuxta Maeoticas paludes habitans, in locis stagnantibus quae Graeci ἕλη vocant, Eluri nominati sunt omnes.* Cui consentit auctor Etymologici, cum ait: ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἑλῶν Ἔλουροι κέκληνται. Ex his auxilia mercede conducere non Romani solum, sed etiam aliae nationes pleraeque consueverant, ut ibidem Iordanes refert: erant quippe statura proceri et ad cursum velocissimi. De iisdem multa Procopius in lib. 2. Goth. scribit. VALES. *Eruli* et *Batavi* iunguntur etiam XX, 1. 4. W.

Vexillum direptum post certamina receptum est magna.] Fusius haec Ammiano narrat Zosimus IV, 9. cf. Gibbon VI, 180. W.

CAPVT II.

1. *Qua clade cum ult. maerore comp.*] Zosimus in lib. 4. c. 9. Valentinianum accepto hoc nuntio adeo exarsisse scribit, ut Batavorum numerum integrum exauctorare voluerit, quod segnius se in pugna gessissent: sed exoratum a proximis, tandem iis pepercisse. VALES.

Correcturus huiusmodi gesta.] In Regio et Vatic. codice legitur, *correpturus sed eius gesta.* [In Colbert. *correcturus sed eius gesta.*] Unde non sine causa existimavi scribendum esse, *correcturus secius gesta:* quemadmodum loquitur Marcellinus infra cap. 8. *Quibus magno cum horrore compertis, Severum misit correcturum secius gesta.* VALES.

Susciperet insignia Consulatus] XXVI, 9. W.

Prope locum Scarponna.] Itinerarium Antonini Imp. p. 365. Wesseling. *A Durocortoro Dividurum-Tullum, Scarpona, Divodurum.* Tabula vetus Itiner. — *Tullo Scarponna.* LINDENBR.

Prope locum Scarponna.] Quod castrum duodecimo a Mettensium urbe milliario situm est, ut scribit Paulus Diaconus de Episcopis Mettensibus. VALES. *Scarponna* (Charpeigne) ad Mosellam. Cf. *Mannert* Gallia x. 187. W.

2. *Lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantesque nonnullos.*] Simile illud, quod alibi refert Zosimus: νῦν δὲ μεθύοντας, ἄλλους δὲ τῷ ποταμῷ λουομένους, ἀπέσφαζεν. De Germanorum vero rutila coma Diodorus Sicul. lib. v. c. 28. Procopius Wandalicor. lib. 1. aliique Scriptores non pauci, ut iam ad Taciti Germaniam c. 4. a viris doctis notatum est. LINDENBR.

Rutilantes] active, colorem rutilum inducentes. vide Sueton. Caligula 47. Val. Max. II, 1. 5. Diod. Sic. v, 28. et ibi interpretes, Gesner. Thes. h. v. W.

3. *Instanter victore.*] *Instante* legitur in Regio exemplari, in quo etiam ex coniectura superscriptum est *urgenter*. [In Colbert. *urguente instante victore.*] Certe non dubito, quin aut scribendum sit, *urgenter instante victore*, aut sane *instanter urgente victore*. VALES.

Forati] traiecti. Sic latere forato iumenti 16, 12. W.

4. *Speculatione*] speculatoribus. — *Catelaunos* (Chalons sur Marne). W.

6. *Hebetatis*] remittentibus et repressis. XVII, 5. XIX, 7. — *Armaturarum tribunus*. v. Ind. II. — *Magniloquentia socordi coalitus* verbis ostentator, in re gerenda stolidus et ignavus. W.

7. *Non amplius ducentis.*] Codex Regius vocem interserit necessariam, ut puto, *non amplius mille ducentis amitteret*. Vaticanus [et Colbert.] *ille ducentis* pro *mille.* VALES.

8. *Camporum mollia*] virides laetosque campos. — *Constrictos*. Sic pro *constratos* ex cod. Colbert. dedit Hadr. Valesius, quem vide in Praef. p. LVII. W.

9. *Captum ab Hastariis.*] In Regio codice prius scriptum fuit *Ascariis*, ut legitur in Vatic. [et in Colbert.] quod magis placet. Ascarii enim inter Auxilia Palatina cum Erulis et Batavis recensentur in Notitia Occidentalis Imperii. (P. VII. p. 1487. Thes. Graev.) Hastariorum autem numeri ita dicti, nullibi quod sciam fit mentio. Ceterum de hac victoria Alamannica loquitur Idatius in Fastis. VALES. Cf. Ind. II. W.

Militari impetu] ignaro duce. W.

10. *Consulem designavit*] in proximum annum 367. W.

CAPVT III.

Qui gravi tubicinum sonitu diu fatigaverat aures Ammianus, iam lepido satis episodio alium in scenam producit musicum — *asinum*. Quid? asinum ad lyram? Immo vero, quod longe mirabilius, *asinum Iudicem e tribunali* declamantem. Quam *novam portenti speciem*, cui simile, si quod umquam accidit, historia tamen neque antiqua nec recentior ad posteritatis memoriam propagavit, operae profecto pretium est, subtilius exponere, tempusque et locum et personas, quibus acta res sit, diligentius definire.

Dubius, fateor, ipse Marcellinus est in tempore constituendo: *hoc tempore*, inquit, *vel paullo ante*. Res A. C. 366. gestas descripserat hactenus, quo anno tamen auritum illum iudicem non potuisse apparere, aliunde potest probari. *Orfitus* enim, quum auctore Corsini p. 220. Praefecturam Urbis ab a. 353—359. administraverit, et *ex Praefecto* demum, ipso Ammiano teste, in iudicium potuerit vocari (recte: nam magistratuum nomina iure Romano deferre non licebat); denique *Terentius*, si fides habenda Tillemontio T. V. p. 334. et Corsino p. 261. *Corrector Tusciae* A. C. 364. et 365. fuerit, — quadrupedem illum oratorem typum quasi atque praecursorem Terentii intra annos 360—363. in publicum processisse, manifestum est.

Sed, quae restant de loco et personis dicenda, ipsius Ammiani textu praeeunte persequamur. W.

Per Annonariam apparuit Tusciam.] Duae erant Tusciae, Annonaria et Urbicaria, ut Picenum annonarium et urbicarium. Cassiod. lib. 4. Epist. 14. *Per Picenum sive Tuscias utrasque.* Auctores Rei agrar. pag. 163. *Terminus testaceus in ped.* CCCCL. *per Tusciam Urbicariam et Annonariam.* *Iornandes de Regnorum Successione, in fine: *Ad cancellos Annonariae Tusciae feliciter dimicans, fugat exercitum.** L. 12. C. Theod. de indulg. debit. *Picenum et Tusciam Suburbicarias regiones.* Et *Consularis Tusciae Suburbicariae,* in inscriptione Novel. Constitutionis Leonis et Maioriani, Tit. IX. LINDENBR. *Tuscia* (Etruria, Toscana) *urbicaria* s. *suburbicaria* propter vicinitatem iurisdictioni Romae urbis adscripta erat, *annonaria* Italiae accensebatur. Salmas. ad Trebell. Pollion. XXX. Tyrannos c. 24. T. II. p. 319. W.

In oppido Pistoriensi] hod. Pistoia. *Prope horam tertiam,* nonam nostram matutinam. W.

Tribunali adscenso.] Vaticanus liber clare *escenso.* Haec et talia non sine crimine negligi placuit eis, qui optimum exemplar inspexerunt. GRON.

Destinatius] obstinatius, ut silentium imponi non posset. W.

2. *Terentius enim humili genere in Urbe natus, provinciam Correctoris administraverat potestate.*] Ad quem etiam plurimae Constitutiones in Cod. Theodos. exstant. L. 4. de iurisdict. *Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Terentium Correctorem Tusciae.* L. 61. et 65. C. Th. de Decurionib. et si quae aliae. LINDENBR. *In Urbe* Roma. W.

Pistor.] Horum conditio qualis fuerit, satis ex Cod. Theodos. Tit. de pistor. et Catabolens. patet. LINDENBR. Pistorum, qui singulare collegium constituebant, v. Cod. Theod. Lib. XIV. Tit. 3. inter alia hoc erat, ut nomina annonas defraudantium ad Praefectum Urbis deferrent, iisque rei ad pistrinum Urbis damnati custodiendi tradebantur. v. Corsini de Praef. Urbi Praef. p. XL. W.

Ad vicem praemii] loco praemii. Sic ad vicem memorabilis muneris 15, 10. — *Peculatus* aerarii defraudati. W.

Officium ex Praefecto.] Sic *Officium iudicantis,* L. 13. C. Theod. de erog. mil. ann. et *officiorum annonae,* L. 19. Tit. eod. *Princeps officii,* L. 1. Cod. Theod. de offic. rect. provinc. LINDENBR.

Officium ex Praefecto.] *Orfitum* hic restituendum esse dubium non est, qui peculatus arcessitus a Terentio, missus est in exsilium. Idem tamen precibus et studio Vulcatii Rufini Praef. Praet. paullo post bonis et patriae restitutus est, ut scribit Marcellinus cap. 7. huius lib. VALES.

Correctoris potestate] v. Ind. II. h. v. Sed quid Correctori cum asino? Equidem lubenter fateor, me portenta interpretandi artem non callere, fortasse tamen similitudinem quandam illius aetatis augures invenisse sibi visi sunt asini e pistrino, et *pistoris,* eiusque *humilis genere,* ideoque legum imperiti, qui tamen iuris e tribunali dicundi provinciam suscepisset. W.

Inquietius agitans multa] conf. Hadr. Valesius in praef. p. LVII. W.

In naviculariorum negotio.] De naviculariis vid. Cod. Theodos. lib. XIII. Tit. 6. Cod. Iustin. lib. XI. Tit. I. LINDENBR.

Naviculariorum] mercatorum, qui peregrinis ex provinciis frumenta advehebant. W.

Regente Claudio Romam.] Quem fuisse appellatum Claudium Iulium Aedesium Dynamium colligit Th. Reinesius ex inscriptione, quam huic applicandam iudicat, in epistola XIX. GRON.

Claudio] Reinesius adscripsit: „Quo? an Fl. Claud. Evangelo, qui A. C. 353. cum Praef. Urb. esset Memmius Orfitus, erat Comes teste Inscript. 6. p. 38. an, quod iam verius videtur, Cl. Iulius Aedesius Dynamius, quem virum intelligit et Praef. Urb. vocat Inscr. p. 1114." W.

Regente Claudio Romam] quod tamen accidit A. 374. quo Praef. Urbi Claudius iste fuit: v. infra XXIX, 6. ad fin. et Corsini p. 260. W.

3. Data occasione et aliorum Urbis Praefectorum mentionem iniicit Noster. *Multo antequam hoc contingeret, Symmachus Aproniano successit* (inter quos tamen inserendus *Volusianus* Corsini, p. 233.) Aproniani Praefectura cadit in A. 362. 363. et 364. Volusiani, sed brevis et interrupta, 365. Symmachi 364. et 365. v. Corsini p. 227—235. W.

Symmachus Aproniano successit.] Hic est ille Q. Aur. Symmachus P. U. ad quem varia Edicta et Rescripta Valentiniani et Valentis Impp. in Codd. Theod. et Iustinianeo exstant: cuius quoque Epistolarum volumina ad nostram memoriam pervenere: in quibus ingenium viri et stili facundiam merito admiramur. LINDENBR.

Symmachus.] De quo exstat haec vetus Inscriptio: *L. Aurelio. Avianio, Symmacho. V. C. Praefecto. Urbi. Proconsuli Pro. Praefectis. Praetorio, etc.* Pater fuit Q. Aurelii Symmachi illius, cuius hodie Epistolae leguntur. Praefecturam autem Urbanam iniit sub exitum anni quo Iovianus Aug. et Varronianus Coss. fuere, et ad exitum usque insequentis anni gessit, ut ex Codice Theodosiano colligitur. "De eius domo a plebeiis incensa vide Symmachi Epistolam 38. libri I. Ob quam iniuriam cum Symmachus in agrum secessisset, Senatus non suffragiis modo, sed etiam oratoribus missis, ut rediret, rogavit: quod testatur Symmachus filius in Epistola citata." VALES.

Symmachus] Reinesius adscripsit: „Haec de Symmacho Oratore f. L. Aurelio, in quem scripsit Prudentius. Ge. Fabric. expos. hymni Prudent. — — Aliter etiam rem narrat, sc. dixisse eum, se vinum lubentius ad calcem restinguendam adhibiturum, quam vendere civibus pretio viliore quam constituisset." W.

Inter praecipua nominandus exempla doctrinarum] Poetam fuisse dicunt. — *Quo instante* cuius vigilantia. W.

Et amb. ponte exsultat atque firm. quem.] Haec verba tam in Editione Aug. quam in codice Regio et Vatic. [ac Colbert.] omissa sunt: quae primus supplevit Gelenius: ex coniectura, an ex Hirsfeldensi codice nequeo dicere. Quod si vera est haec scriptura, pontem Gratiani hic intelligi oportet, quo in Insulam Tiberi-

nam traiici mos erat. De quo haec est vetus Inscriptio: *Domini. nostri. Impp. Caess. Fl. Valentinianus. Trib. pot.* VII. *Imp.* V. Cos. II. *P. P. et. Fl. Valens. et. Fl. Gratianus. Pontem. felicis. memoriae. Gratiani. in usum. Senatus. ac pop. R. constitui. dedicariq. iusserunt.* VALES.

Condidit] de quo vide Tillem. T. v. P. 1. p. 330. W.

4. *Infixerat*] auribus animisque civium. Cf. Hadr. Valesii praef. p. LVII. W.

Libentius se vino pr. calcarias exstincturum.] Calcem vino restingui docet Plinius in lib. 36. cap. 24. ubi de malta, *quod caementi genus est. [Cf. etiam Palladius 1, 17. 41. ibique Schneiderus Rei rustic. Scriptt. T. III. P. 2. p. 46. W.] Utebantur autem in eam rem vino vilissimo, ut credibile est. Proinde sensus est, Symmachum dixisse, se potius vino proprio ad maltam faciendam abusurum, quam id vili pretio venditurum.* Sed hic locus simpliciter intelligendus est, ut Symmachus dixerit, se libentius vinum perditurum, et loco aquae effusurum, quam tali aut tali pretio venditurum. Porro in codice Regio et Vat. [et Colbert.] legitur *libenter;* non male. Sic enim loqui amat Ammianus. [vid. ad 26, 4. W.] VALES.

Calcarias exstincturum.] Tertullianus de Carne Christi, cap. 6. *De calcaria ad carbonariam.* LINDENBR.

5. *Lampadius ex Praefecto Praetorio.*] Zosim. lib. II. c. 55. Λαμπάδιος ὁ τῆς αὐλῆς ὕπαρχος, ἀνὴρ δύνασθαι παρὰ τῷ βασιλεῖ πάντων ἀεὶ πλέον ἐπιθυμῶν. LINDENBR.

Lampadius ex Praefecto Praetorio Italiae, v. XV, 5. *Urbis moderator* A. 366. urbanitatis tam ridiculus affectator, ut aegerrime ferret, si quis artem eius eleganter *exspuendi*, qua aliis omnibus praecelleret, non admiraretur, sed nonnumquam *severus et frugi* serius et gravis. W.

6. *Magnificos Praetor ederet ludos.*] A Praetoribus novis ludos edi solitos, constat ex L. 13. et 14. C. Theod. de Praetor. et Quaestor. Symmach. lib. 8. Epist. 14. *Vide quae ex Photio notavi, ubi de Praetura agit. Tertull. de Spectacul. lib. cap. XII. *Licet transierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, Quaesturas dico, et Magistratus.* Idem cap. ult. in fine: *Ut talia spectes, ut talibus exsultes, quis tibi Praetor, aut Consul, aut Quaestor, aut Sacerdos de sua liberalitate praestabit?** LINDENBR.

Praetor ederet ludos.] Praetores ludos scenicos, et Circenses, et amphitheatrale munus populo Rom. dabant, ex instituto Augusti, ut videtur. Constantinus vero omnes qui Senatores essent, ad Praeturam et Editiones ludorum primus coegit, ut illi obiicit Zosimus in lib. 2. c. 38. Quo factum est, ut plerique spontaneo exsilio ab huiusmodi impensarum onere se redimerent. VALES.

Indignis multa donari saepe urgentis.] Mimis enim, et histrionibus, et aurigis [quibus ea aetate inprimis delectabantur Romani. v. XIV, 6. XXVIII, 4. W.] immensa ab editoribus munera dabantur, ut de Iunio Messalla dicit Vopiscus in Carino c. 20. *Chrysostomus Homilia 67. in Matthaeum, et Hom. 19. in Epistolam 2. ad Corinthios; Augustinus in Epistola 5. ad Marcellinum, et* in Sermone 5. eorum quos haud ita dudum edidit Iac. Sirmundus. Denique Ambrosius in Sermone 81. *Quod si Magi-*

ſtratus, ait, *in theatris mimis, athletis et gladiatoribus aliisque huiusmodi totum fere patrimonium ſuum largitur ac prodigit, ut unius horae favorem populi acquirat*, etc. ac paullo poſt: *Divitias noſtras conſulte et utiliter diſponamus. Praeparemus nova et praeclariſſima munera. Edamus primam candidam in veſtitu nudorum: ſecundam vero non minus nobilem*, etc. Quo in loco Candida dicitur Editio, quae fiebat a Magiſtratibus ſumptu ipſorum, non ex arca publica. Unde in Calendario Heruvartii in Decembri menſe *Munus arca* et *munus Kandida* opponuntur. *Hinc Hieronymus in Epiſtola ad Pammachium de obitu Paullinae, munerarium et Candidatum coniungit: *Munerarius pauperum, et egentium candidatus*. In actis paſſionis Bonifacii Martyris nuper Romae editis mentio fit huius *Candidae*. Sic enim de Aglae matrona Romana ſcribitur. *Haec ergo ter Candidam egerat apud urbem Romam ex Praefectura, habens ſub ſe 73. procuratores, qui curas agebant in poſſeſſionibus eius, et unum maiorem, qui erat ſuper omnes.* Ubi ſcribendum puto: *Ex Praetura.* Praetores enim et Quaeſtores Candidati id munus edebant, unde et Candida nominata eſt. *[Graeca tamen ſic habent: αὕτη δὲ τρίτον κάνδιδα ἔπραξεν ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐπαρχότητα. Graecum contextum mihi communicavit V. CL. et eruditiſſ. amicus meus, Aimericus Bigotius: ut et verba ex Martyrio S. Eleutherii, ubi pater Eleutherii Nobiliſſimo ex genere Aniciorum *ter candidam Romae dediſſe* dicitur: οὗτος ἔδωκε τρία κάνδιδα ἐν τῇ Ῥώμῃ.] Porro cum eiusmodi largitionibus multi rem familiarem exhaurirent; primum Tiberius eas donationes temperavit, teſte Suetonio c. 34. deinde Marcus, ut eſt apud Capitolinum. Poſtea Macrinus, ut ſcribit Dio in lib. 78. pag. 878. ac deinceps alii, ut legere eſt in Codice Theod. in tit. de Praetoribus, et in tit. de expenſis ludorum.* Porro quod ait heic Marcellinus, plebem in Theatro ſaepe poſtulaſſe, ut indignis multa donarentur ab Editoribus ludorum; idem quoque ſcribit Auguſtinus in Pſalmum 136. hiſce verbis: *Si non timeret famem in domo ſua, qui clamat, ut pantomimi veſtiantur.* et in pſalmum 149. *Quanta donant*, inquit, *quanta impendunt? Effundunt vires non patrimonii tantum, ſed etiam animi ſui. Iſti faſtidiunt pauperem, quia populus non clamat, ut pauper accipiat: clamat autem populus, ut venator accipiat.** VALES.

Accitos a Vaticano q. egentes.] Intelligo pauperes, qui in veſtibulo aedis Apoſtolorum, quae erat in Vaticano, ſtantes ſtipem petebant; teſte Procopio in Anecdotis pag. 117. et Paullino in Epiſt. ad Alethium: quod et in aliis Eccleſiis ſeu Baſilicis Chriſtianorum obſervabatur, ut docet Chryſoſtomus in tract. 2. de negatione S. Petri. *et in Homilia IX. de Poenitentia: ubi ait conchas quidem aqua plenas pro foribus Eccleſiae poſitas fuiſſe, ut fideles ingreſſuri manus abluerent: pauperes vero in veſtibulo ſediſſe, ut Chriſtiani per eleemoſynam animae ſordes abſtergerent. Denique in Homil. 30. in Epiſtolam priorem B. Pauli A. ad Corinthios, mendicos valvis Baſilicarum affixos, ornamentum eſſe Eccleſiae teſtatur, adeo ut abſque illis imperfectus eſſet Eccleſiae coetus.* Ceterum piam Chriſtianorum conſuetudinem, quae tunc temporis obtinebat, tacitus praeterire non poſſum. Simul atque enim Praeturam aut Conſulatum Senatores erant adepti, ad aedem Apoſtolorum Deo gratias acturi currebant, et pauperi-

pauperibus pecuniam ac vestes largiebantur. Sic enim Prudentius in lib. I. contra Symmachum 557.

Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, et Ausoniam Christo inclinare securem,

et Ennodius in Apologia pro Synodo Palmari, in fine: *Mentior, nisi egena agmina Consulatus vestri, subsidio miseriarum, praestolantur adventum.* Et paullo post: *Ecce nunc ad gestatoriam sellam Apostolicae Confessionis uda mittunt lumina Candidatos, etc.* VALES.

7. *Iudicibus*] more Ammiani pro summis magistratibus. *Per omnia membra* regiones *civitatis* operibus publicis a Principibus olim erectis nomen *proprium* suum inscribebat. W.

Herbam parietinam iocando cognominarunt.] Aur. Victor in Constantino Epit. 60. *Hic Traianum herbam parietariam, ob titulos multis aedibus inscriptos, appellare solitus est.* LINDENBR. Cf. Spanhem. ad Iuliani Caess. p. 170. W.

8. *Prope Constantinianum lavacrum.*] Constantinus Imp. cum Byzantium vetus suo nomine appellasset, inter alia Urbis illustria monumenta, λουτρὰ etiam splendida exaedificavit. Codinus in Originib. CP. Harum balnearum mentio quoque in veteri novae Romae Descriptione, ex qua in x. regione eas fuisse scimus. Unde P. Gillii viri doctissimi error detegitur Topograph. CP. lib. III. cap. ult. *Constantianas* legentis. Quas et ipsas quidem fuisse nemo negat, sed post Chalcedonos murorum a Valente destructionem primum exstructas. Socrates Histor. Eccles. lib. IV. cap. 8. LINDENBR.

Prope Constantinianum lavacrum.] Thermae Constantinianae in regione VI. urbis Romae fuerunt, ut scribit P. Victor de Caesaribus 40. a Constantino M. post victoriam de Maxentio aedificatae, teste Aurelio Victore: *Circus Maximus excultus mirifice, atque ad lavandum institutum opus, ceteris haud multo dispar.* VALES.

Facibus incenderat et malleolis.] Huiusmodi periculis Praefecti urbis Romae obnoxii erant, ut praeter Symmachi exemplum proxime allatum docet Ambrosius in Ep. 29. ad Theodosium: *Neque recordaris, Imperator, quantorum Romae domus Praefectorum incensae sunt: et nemo vindicavit. Immo si quis Imperatorum voluit factum severius reprehendere, eius magis, qui tanto est perculsus dispendio, caussam gravet.* VALES.

Ni vicinorum et familiarium.] Vid. de huius loci scriptura Hadrian. Valesius in praefat. p. LXIV. et Gronovius ib. p. XXXI. W.

9. *Mulvium pontem.*] De quo Livius lib. XXVII. c. 51. Iuvenalis Satyr. 6. Pub. Victor in Descriptione urbis Romae. LINDENBR.

Mulvium pontem (mel. Milvium) quatuordecim stadia ab Urbe distantem, conflictu Constantini et Maxentii famosum. W.

10. *Exoriens*] Ernestius: „Sic etiam Stephaniana. Fortasse tamen legendum *exordiens.*“ W.

Ex titulis solitis.] Puta ex conditis formarum aut operum publicorum, et ex reliquis vectigalibus populi Rom. quae ad restaurationem operum publicorum erant deputata, ut supra notare memini. Vide Symmachum in lib. X. Ex. 33. et 50. VALES.

Species]: res venales. cf. Iul. Capitol. in Antonino Pio c. 7. W.

11. *Ex Quaesitore Palatii Viventius.*] Mss. *Iuventius*. Sed vulgata lectio recta. Exstantque ad hunc Viventium varia Impp. Valentin. Valent. et Gratian. Rescripta. L. 4. C. Theod. de offic. rect. provinc. L. 30. C. eod. de cursu publ. aliaque alibi non pauca. LINDENBR.

Ex Quaesitore Palatii Iuventius.] De quo Marcellinus in lib. 26. cap. 4. haec dixit: *Morborum causas investigandas acerrime Ursacio Off. Magistro Delmatae* (sic enim Ms. Reg. et Editio Rom.) *crudo, et Iuventio Sisciano Quaestori tunc commiserunt.* Eiusdem Iuventii Praef. Urbi meminit Symmachus in lib. x. Epist. 43. His igitur testimoniis adductus *Iuventium* hic edere malui, quam cum Gelenio aut Lindenbrogio *Viventium*, praesertim cum et Mss. Regius ac Flor. [et Colbert.] cum Editione Aug. a nostris partibus stent. Atque ita in Codice Th. emendandum censeo. [*Quaesitor* autem heic (ut et ait P. Pithoeus) ponitur pro *Quaestor.*] VALES. V. Corsini p. 237. et 249. W.

12. *Damasus et Ursicinus.*] Ita Anastasius et Liutprandus in Vitis PP. *Ursinum* vocat Rufinus Hist. Eccles. lib. II. cap. x. *Ursacium* Socrates lib. IV. cap. 24. Sozomenus lib. VI. cap. 23. *Ursicium* Nicephorus Callistus lib. XI. cap. 30. LINDENBR.

Damasus et Ursicinus.] *Ursinus* in codice Regio et Valent. [et Colbert.] nominatur. Neque aliter hunc Damasi competitorem appellat Hieronymus in Chronico, et in Epist. ad Damasum, Socrates in lib. 4. cap. 29. et ex eo Cassiodorus in lib. 8. Hist. Tripertitae. Accedunt Epistolae Concilii Aquileiensis, et Concilii Romani a Iac. Sirmundo nuper editae, in quibus Ursinus dicitur, ut et apud Rufinum. De quo consulendi sunt Annales Illustriss. Cardinalis Baronii. VALES.

Scissis studiis] aemulando. *Adiumentis* adiutoribus, asseclis. W.

13. **In Basilica Sicinini.*] Marcellinus Presbyter in Praefatione libelli precum, quem obtulit Valentiniano iuniori, hanc *Basilicam Liberii* vocat, eo quod Liberius Papa illic Ecclesiam aedificasset. Mentio fit huius Basilicae a Liberio Papa constructae apud Anastasium Bibliothecarium in gestis Liberii. Verum Anastasius eam Basilicam a Liberio structam esse dicit in Macello Liviae, non in Basilica Sicinini. Macellum autem illud, et Sicinii Basilica fuerunt in regione V. *Basilicam Liberii* vocat vetus Scriptor, qui historiam huius schismatis litteris mandavit: Socrates in libri IV. capite 49. *Basilicam Sicinam*, τόπον τῆς βασιλικῆς Σικίνης.* VALES.

In Basilica Sicinini] in regione V. hodie *Santa Maria Maggiore*. Donat. Roma IV. 3. *uno die* 137. *reperta cadavera peremptorum*. De hac concertatione vide praeter scriptores hist. eccles. *Gibbonum* T. VI. p. 174. ss. *Tillemont* T. V. P. I. p. 55. 58. W.

14. *Ostentationem*] magnificentiam, lautiorem vitam. *Laterum* pulmonum. W.

Ut ditentur oblationibus matronarum, *etc.*] Nimis pol hoc verum: et insatiabile habendi studium in sacri ordinis viris, non antiqua solum, sed *nostra quoque tempora sciunt.* Insanum bene ad Ammiani mentem Hieronymus ad Eustochium Epist. 22. *Quidam in hoc omne studium vitamque posuerunt, ut matronarum nomina, domos, moresque cognoscant, ex quibus unum, qui huius artis est princeps, breviter strictimque describam, quo facilius magistro cognito, discipulos recognoscas. Cum Sole festinus exsurgit, salutandi ei ordo disponitur, viarum compendia requiruntur, et paene usque ad cubicula dormientium senex importunus ingreditur: si pulvillum viderit, si mantile elegans, si aliquid domesticae supellectilis, laudat, miratur, attrectat, et se his indigere conquerens, non tam impetrat, quam extorquet: quia singulae metuunt veredarium Urbis offendere.* Vide locum. Idem Epistola ad Heliodorum 2. ad Nepotianum Epist. 2. *Cui tamen vitio in partem obviare conati sunt Impp. Valentinianus, Valens et Gratianus AAA. ut ex eorum Constitutione ad ipsum hunc Damasum Episc. urbis Rom. constat; cuius haec sunt verba L. 20. C. Theod. De Episc. Eccles. et Clericis: *Ecclesiastici aut ex Ecclesiasticis, vel qui Continentium se volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant, sed publicis exterminentur iudiciis, si posthac eos adfines earum vel propinqui putaverint deferendos. Censemus etiam, ut memorati nihil de eius mulieris, cui se privatim sub praetextu religionis adiunxerint, liberalitate quacumque, vel extremo iudicio possint adipisci. Et omne in tantum inefficax sit, quod alicui horum ab his fuerit derelictum, ut nec per subiectam personam valeant aliquid vel donatione vel testamento percipere. Quinetiam si forte post admonitionem Legis nostrae aliquid hisdem eae feminae vel donatione, vel extremo iudicio, putaverint relinquendum, id Fiscus usurpet. Ceterum si earum quid voluntate percipiunt, vel ad earum successionem vel bona Iure Civili, vel Edicti beneficiis adiuvantur, capiant ut propinqui.* Lecta in Ecclesiis Rom. III. Kal. August. Valentin. et Valente III. AA. Cons. LINDENBR.

**Ut ditentur oblationibus matronarum.*] Episcopos urbis Romae perstringit Marcellinus, qui oblationes fidelium in proprios usus convertebant: ἐπὶ προσφορῶν ὀνόματι τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενοι, ut ait Apollonius de Montano haeretico apud Eusebium. Veteres Christiani olim annonam et pecunias offerebant Sacerdotibus, quibus non solum Clerici, sed etiam pauperes matricularii alerentur. Postea Sacerdotes quidam has pecunias intervertere et in sinum suum congerere coeperunt; et paucorum culpa, ut reliqui omnes hac suspicione contingerentur, effectum est. Quocirca Iohannes Chrysostomus in Homilia 21. in Epistolam Pauli A. ad Corinthios suadet fidelibus, ut ipsi eleemosynas suas erogent pauperibus, nec Sacerdoti ulterius offerant. Lege Gregorium Nazianzenum in Oratione 32. pag. 526. et de Episcoporum provincialium tenui victu, vili cultu, demissisque oculis, eumdem in Carminibus pag. 11.* VALES.

Ut ditentur oblationibus matronarum] unde Damasum Ursini sectatores nominarunt Auriscalpium Matronarum. W.

**Procedantque vehiculis insidentes, circumspecte vestiti, ep. cur. profusas.*] De hoc non Antistitum modo Romanorum, sed

etiam ceterorum Patriarcharum et Archiepiscoporum luxu loquitur Gregorius Nazianzenus, in Oratione funebri de laudibus Basilii, pagina 360. et in Oratione 32. pag. 526.* VALES.

Circumspecte] splendide, ut omnium oculos in se convertant. Gellius 1, 5. circumspecte compositeque indutus. Circumspectus respondet graeco περίβλεπτος. W.

15. *Quam vitiis opponunt*] praetendunt, qua excusare ea volunt. W.

[*Si ad imitationem quorumdam Antistitum Provincialium viverent, quos tenuitas edendi potandique parcissime, vilitas etiam indumentorum et supercilia humum spectantia commendant.*] Martinus Turonorum Episcopus, aequalis eorum temporum, *in Episcopatu idem constantissime perseverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas; eadem in vestitu eius vilitas erat:* ut scribit Sulpicius Severus in vita S. Martini. Germanus quoque Autissiodorensis Episcopus, Martino suppar, vili veste utebatur, licet numquam Monachus fuisset, sicuti fuerat Martinus, *Germano* (inquit Constantius Presbyter in libro de eius vita) *indumentum cuculla et tunica indiscretis fuere temporibus.* Cuculla autem et tunica indumenta tum erant plebis Romanae. Cucullae nomine designat heic Constantius vestem cucullatam, et a cucullo capitis tegumento ita dictam: quae tunica alio nomine capa dicebatur, quod caput operiret: erat autem non cucullata modo, sed etiam manicata vel manuleata, et talaris. *Supercilia humum spectantia* apud Ammianum, et *cordis humilitas* apud Sulpicium, una res est. Legimus Theodosium Iuniorem Aug. Chersonensis Episcopi, Constantinopoli mortui, sagum sordidum magna cura quaesivisse, et ob sanctitatem hominis reverenter induisse. Severus Sulpicius in libri de vita S. Martini capite XXVI. *Sed nec cibo*, inquit, *aut somno quidem indulsit, nisi in quantum naturae necessitas cogebat.* Idem in 2. Dialogi de virtutibus B. Martini capite 1. *tunicam* et *amphibalum* Martino Episcopo tribuit: et in capite IV. eum, cum dioeceses visitaret, *veste hispida, nigro et pendulo pallio circumtectum* fuisse prodit, nec vehiculo, ac ne equo quidem, sed *asello suo* insedisse, et tantummodo *piscem Paschae diebus edere consuevisse:* ut in Dialogi III. capite XIII. invenio.] VALES.

Perpetuo aeterno *numini*. W.

CAPUT IV.

Ammianus in bellum adversus Gothos iturus excursionem facit in *Thraciam* eiusque originem ac situm breviter persequitur. W.

1. *Cuius regebatur arbitrio*] cf. Spanhem. ad Iuliani Caesares p. 112. W.

3. *Placiditate*] planitie. *Aggerum* montium. W.

Homeri perennis auctoritas.] Iliad. IX. 5.

Βορέης καὶ ζέφυρος, τώτε Θρήκηθεν ἄητον
Ἐλθόντ᾽ ἐξαπίνης. LINDENBR.

Aquilonem et Zephyrum ventos exinde flare.] Homeri versum qui est in Il. 9, 5. sic explicat Strabo in lib. 1. p. 28. Almel. ut Homerus non generaliter dixerit e Thracia Zephyrum flare; sed tantum incolis Thasi, Lemni, ac Samothraciae. Alii etiam aliter explicabant, ut ibidem refertur a Strabone. Sed fortasse et hoc dici potest, Homerum poëtica licentia id dixisse. Nam Poëtae omnes ventos e Thracia flare fabulantur, ibique ventorum specum esse: ut scribit ex Dionysophane Scholiastes Apollonii pag. 39. et auctor Etymologici in Ἀργεστής. VALES.

4. *Scordisci, longe nunc ab iisdem provinciis separati*] Ammiani aetate ad Pannoniam relati. Cf. Tzschuck. ad Eutrop. p. 249. et 255. W.

Humanumque sanguinem in ossibus capitum humanis bibentes] Rufus Fest. c. 9. *In Thraciae regionibus etiam Scordisci habitaverunt, pariter crudele et callidum genus. Multa de saevitia praedictorum fabulosa memorantur, quod hostiis captivorum Diis suis aliquando libaverint, atque sanguinem humanum in ossibus capitum potare sint soliti.* Florus lib. III. c. 4. Vid. alia his similia apud Herodot. lib. IV. c. 65. et Auctorem libri περὶ τῶν καλῶν, Pomp. Melam lib. II. cap. 1. Solin. cap. 20. Isidorum lib. IX. cap. 2. Paul. Warnefr. Histor. Longobard. lib. I. cap. 27. *Athenaeum lib. 2.* LINDENBR.

Omnem amisit exercitum cum rectore.] C. Porcius Cato Consul cum Scordiscis bellum intulisset, male rem gessit, ut scribit Eutropius in lib. 4. c. 24. et Prologus libri 63. Titi Livii: exercitus enim (simile prodigio) paene totus est interceptus, ut loquitur Florus in lib. 3. cap. 4. Dio in Fragmentis quae nuper edidimus (fragm. 93.) τὴν Κάτωνος συμφορὰν vocat. Sed nemo ex illis Scriptoribus Catonem Porcium in eo bello occubuisse scribit. VALES.

5. *Ut nunc cernimus*] nostra aetate. *Cornuti sideris* lunae. W.

6. *Qua Romanum caespitem lambit*] poët. Romanas provincias praeterfluit. W.

7. *Unde eorum iubar exsurgit*] Mss. *Vnde eo iubar.* Scripsit Ammian. *unde eoum iubar*: quae dicendi forma apud eum frequens. Sic lib. 18. c. 4. *Ad tuendas partes Eoas.* Lib. XX. c. 3. *Per Eoos tractus.* Lib. XXVII. c. 1. *Per Eoum orbem, etc.* LINDENBR.

Discidium panditur terrarum angustum] Bosporus Thracicus. W.

8. *Acontisma.*] Hunc aditum provinciae Macedoniae commemoravit in lib. 26. c. 7. Fuit et Mansio in eo aditu ita dicta inter Topirum Rhodopae, et Neapolim Macedoniae opida: cuius meminit Antoninus in Itinerario. In Burdigalensi Itinerario sic notatur p. 603. Wesseling.

Civitas Topirum m. x.
Mut. Pardos m. 8. finis Rhodopae, et Macedoniae.
Mansio Acontisma m. 9.

Sic enim scribendum est. Constantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων Acontisma inter urbes provinciae Thraciae numerat: cui non assentior. VALES.

Arethusa convallis et statio, in qua visitur Euripidis sepulcrum] Plutarchus in Lycurgo c. 31. Pausanias in Atticis c. 2. Plinius lib. XXXI. cap. 2. Dionysius Antholog. lib. III. * Vitruvius lib. 8. c. 3.* LINDENBR.

Arethusa convallis et statio.] Sic Gelenius edidit. At in codicibus *MSS. Vatic. Tolos.* Regio [et Colbertino,] perinde ac in Augustana Editione scriptum reperi, *Arethusa cures vales est statio*. Unde ita fere scriptum fuisse coniici potest, *Arethusa circa valles est statio.* Arethusa urbs Graeca in Macedonia recensetur a Scylace Caryandeno. Ptolemaeus Amphaxitidis opida numerat Ἀρέθουσα, Στάγειρα. In ea fuit mutatio cursus publici, ut scribitur in Burdigal. Itinerario p. 604. Wesseling, sic: *Mans. Acontisma* 9. *Mut. Neapolim. m.* 9. *Civ. Philippis m.* x. *Mut. Ad duodecimum m.* 12. *Mut. Doberos m.* 7. *Civ. Amphipolim m.* 13. *Mut. Peripidis m.* x. *Ibi positus est Euripides poeta:* legendum est *Mutatio Arethusa.* VALESIUS. Sane quis neget sic coniici posse? Sed quis etiam dicat tali coniecturae sententiam sanam adesse? Erant haec loca plena vallibus et collibus; ac tota quidem Thracia. An igitur haec una per tam multiplices valles statio? Quis id dixerit? aut quis recensuit talem stationem, vel alteram circa montes? Haud dubie latet alterius historiae allusio. Mihi in mentem venit *Arethusa arx Sitalcae et statio.* GRONOV.

Arethusa, ubi visitur Euripidis sepulcrum.] cf. Addaei Epigr. VIII. in Anthologia Graeca Vol. II. p. 226. Iacobs. et Animadvers. Vol. II. P. 2. p. 237. W.

Stagira, ubi Aristotelem] Pomp. Mela lib. II. cap. 2. et alii plures. LINDENBR.

Ut Tullius ait] Academ. II, 38. ubi vid. Davis. p. 233. ed. Rath. W.

9. *Suis* popularium *corporibus*. W.

10. *Marcus Didius, etc.*] Florus lib. III. c. 4. Rufus Fest. c. 9. *Marcus Didius vagantes Thracas repressit, Marcus Drusus intra fines proprios continuit, Minucius in Hebri fluminis glacie vastavit. Per Appium Claudium Proconsulem hi qui Rhodopen incolebant victi sunt. Europae maritimas urbes antea Romana classis obtinuit.* LINDENBR.

11. *Advenit post hos Imp. Lucullus*] Eutropius lib. VI. 2. et 10. et alii. LINDENBR.

Aemimontanos acriter resist.] Haec fere omnia ex Rufi Festi Breviario paucis immutatis translata sunt: sic enim ait Festus c. 9. *M. Lucullus per Thracias cum Bessis primum confixit. Ipsam caput gentis Thraciam vicit: Aemimontanos subegit: Eumolpiadam quae nunc Philippopolis dicitur, Uscadamam quae modo Hadrianopolis nominatur, in ditionem nostram redegit, Cabylem cepit, etc.* Sic enim in vetustissimo exemplari Bibliothecae Regiae hic locus Festi perscriptus est. VALES.

Sex provinciae sunt quaesitae.] Rufus Festus c. 9. sic habet, ut quidem in Ms. Regio legitur: *Ita ditioni Reip. sex Thraciarum provinciae sunt conquaesitae: Thracia, Aemimontus, Moesia inferior, Scythia, Rhodopa, Europa.* Et paullo supra: *Per Appium Claudium Proconsulem, hi qui Rhodopam incolebant, victi sunt.* In Itinerario Burdigalensi *Rhodopea provincia* dicitur.

In Notitia autem Imperii *Rhodopa:* sic enim habet. Mſ. VALES. Cf. Tzſchucke ad Eutrop. VII, 19. p. 509. W.

12. *Quae ex fronte Illyriis est confinis.*] Magis placet Codicis Regii [et Colbertini] *Toloſ. ac Vatic.* aliorumque ſcriptura, *prima ex fronte, quae Ill. etc.* Ait enim ex eo latere quod Illyrico contiguum eſt, primam e Thraciarum provinciis occurrere Thraciam proprie dictam, quod verum eſt: Thracia enim proprie dicta, Daciae Illyrici provinciae confinis eſt; ut ex Itinerario Burdigalenſi apparet. At in vulgata ſcriptura haec verba *ex fronte* ſuperflua eſſent. Quod ſi a fronte quae Macedoniae conterminat, coepiſſet Ammianus, primam tunc Rhodopam poſuiſſet. VALES.

Philippopolis] olim *Eumolpias* (hodie Philiba). cf. XXII, 2. XXVI, 10. *Beroea*, cf. Weſſeling. Itiner. p. 231. *Aemimontus*, quae et *Thracia ſecunda*, in qua *Hadrianopolis*, aliis Oreſtias, olim (fortaſſe lingua Thracum vernacula) *Uscudama* (nunc Andrinopel) XIV, 11. *Anchialon* (Akkiali). Cf. XXII, 8. 43. W.

Uscudoma.] Rectius in exemplari Regio, *Toloſ.* [et Colb.] *Uscudama:* ſic enim Feſtus, Iordanes et Marcellinus noſter alibi (XIV, 11.) eam vocant. VALES.

Myſia.] Haec Moeſia inferior ſeu ſecunda appellatur, de qua Marcellinus in lib. XVII. cap. 12. *Pannonias Moeſiarumque alteram cuneis incurſare diſperſis.* At ſuperior ſeu Moeſia prima inter provincias erat Illyrici, ut docet Notitia Imperii, et Rufus Feſtus. VALES.

Marcianopolis a ſorore Traiani] Meminerunt civitatis Procopius de aedificiis, et Tabula vetus itineraria. De ſorore Traiani ita in antiqua inſcriptione: DIVI TRAIANI AUGUSTI ET MARCIANAE SORORIS AUG. *Cur autem ſororis nomine hanc urbem Traianus appellarit, Iordanes narrat de rebus Geticis, pag. 50. De ſorore Traiani Plinius in Panegyr.* LINDENBR. Cf. Periplum Ponti p. m. 160. Gronov. et XXXI, 5. 8. W.

Doroſtorus (Dryſt) — *Nicopolis*, quo nomine et nunc appellatur. W.

Odyſſus.] Sic Ptolemaeus appellat, et Procopius in lib. 4. de Fabricis. Sed Diodorus Siculus, et Strabo Odeſſum vocant Mileſiorum coloniam, inter Apolloniam et Callatim ex adverſo Heracleae in Ponto nobiliſſimae ſitam, ut ſcribit Diodorus in fine lib. XX. Quam ſcripturam firmant nummi veteres, quorum unum oſtendit mihi vir Clar. Iohannes Triſtanus cum hac inſcriptione: ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ. et ad latus, ΟΔΗ. et alterum pulcherrimum in Theſauro Nobiliſſimi Aurelianenſium Principis ab ſe viſum eſſe teſtatus eſt inſcriptione integra: ΘΕΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. ΟΔΗΣΙΩΤΩΝ. VALES.

In qua celebriora ſunt aliis oppida] *Celebria* eſſe antiquam lectionem, hoc eſt, haberi in Vaticano codice teſtatur If. Voſſius ad Melam lib. II. cap. 11. quae perperam mutata ſit. GRON.

Dionyſopolis] ſic et hodie. *Tomi* (Temeswar). W.

Et Calatis.] Callatis geminato lambda ſcribi debet ex Ptolemaeo, Procopio, Diodoro, Etymologico magno: quibus accedunt Tabula Peutingerorum, et Nummi veteres ΚΑΛΛΑΤΙΑΝΩΝ. Condita eſt ab Heracleenſibus in Ponto, ut ait Memnon et Strabo, et a vicina palude ſic nominata, ut ait Auctor Etymologici. Κάλ-

χάτις, inquit, *πόλις ἐστὶ κτισθεῖσα ὑπὸ ἡρακλεωτῶν. ὀνόμασται δὲ ἀπὸ τῆς παρακειμένης λίμνης.* Regius [et Colb.] codex hic scriptum habebat *Galati:* quomodo et in Rufi Festi exemplaribus, et alibi dicitur ut apud Diodorum in fine lib. 20, *παρῆλθεν εἰς ὀδησσὸν, ἣ κεῖται μεταξὺ μὲν ἀπολλωνίας καὶ γαλατίας:* scribe *καλάτιδος.* Ptolemaeus *καλλατίαν* vocat. VALES. Cf. Wesseling, Itiner. p. 228. W.

Europa] qua prima est ex Asia venientibus. W.

Apris.] Ptolemaeus in Thracia recenset Ἄπροι κολώνια ἡράκλεια. Procopius in lib. 4. Gotth. et Constantinus in lib. de Themat. ex Hierocle ἄπρον nominant. VALES.

Apri (Apro) et *Perinthus* (hodie Erecli) cf. XXII, 2. W.

13. *Maximianopolis.*] quod nomen etiamnunc habet. *Maronea* (Marogna). W.

Aenum, quam conditam et relictam Aeneas] Pomp. Mela lib. II. cap. 2. *Eximia est Aenos ab Aenea profugo condita.* Procop. de Aedif. pag. 44. Stephan. in Αἶνεια. LINDENBR. Vid. supra XXII, 8. qui locus huic omnino conferendus. W.

14. *Praerogativa quadam vitae longius propagandae*] longiore vita. *Colluvione ciborum* quamquam vario ciborum genere promiscue utuntur. — *Perenni viriditate roris aspergininibus gelidis corpora constringente* poëtice, sed venuste. Pedestri oratione ita efferri possit: roris purissimi semper tenui frigidaque adspergine corpora constringente. *Aurae purioris* montanae *dulcedine potiuntur, radiosque solis suapte natura vitales*, vitae hominum conducentes, *primi omnium* in montibus degentes *sentiunt, maculis rerum humanarum* aëris inferioris, hominibus propioris. Eodem fere sensu *res mundanae* XX, 11. W.

CAPUT V.

Iam vero ipsum cum *Gothis* (occidentalibus in Dacia habitantibus, Moeso-Gothis, Mannert Germ. p. 424. Zosimo *Scythis*) gestum bellum enarrat Marcellinus, quicum conferas Zosimum IV, 10, 11. Gibbon T. VI. p. 247. ff. W.

1. *Foederibus ingenuae pacis obstricta*] Ms. *vige pacis*. Forte scripsit Ammian. *foederibus iugis pacis*, ut inf. *iuge silentium*. Vel *ingenuam pacem* vocat, quae nullis sophismatum technis fallit. Sed alterum rectius esse videtur. LINDENBR.

2. *Pubescente* primo *vere*. cf. XXX, 5. W.

Daphnem nomine munimentum.] Daphne castrum fuit in Moesia secunda, quod Constantinus Maximus adversus Gothorum excursus aedificavit, teste Procopio in lib. 4. de operibus Iustiniani. Unde in Nummis Constantini CONSTANTINIANA. DAFNE. dicitur, teste Occone et Goltzio. Ab eodem castro dicti sunt Ballistarii Dafnenses, et Constantini Dafnenses inter militares numeros, qui Magistro militum per Thracias obtemperabant, ut legitur in Imperii Notitia. Procopius quidem hoc castrum in adversa Danubii ripa collocare videtur ex adverso Transmariscae castelli: sic enim ait: *μετὰ τὸ χύντον τὸ τρισμύριόνας ὀχύρωμά ἐστιν,*

οὗπερ κατάντικρυ ἐν τῇ ἀντιπέραν ἠπείρῳ Κωνσταντῖνός ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἠμελημένον ᾠκοδομήσατο Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξύμφορον νενομικὼς ταύτῃ φυλάσσεσθαι τὸν ποταμὸν ἑκατέρωθεν. *Post Quintum Trismariscae castellum sequitur, cui ex adverso in opposita continente Constantinus olim Imp. castrum non obscurum exstruxit, Daphnem nomine, e republica fore ratus, si utramque fluminis ripam eo modo custodiret.* *Haec cum ego olim adnotassem, incidi postea in tomum III. Gretseri de Cruce, ubi eadem a Gretsero observata esse animadverti in libri II capite 31.* VALES. Cf. Tillemont T. IV. p. 447. W.

5. *Prope Carporum vicum*] Propemodum ex hisce Ammiani verbis situm Carporum deprehendimus, quos vicinos fuisse Quadis verosimiliter putat B. Rhenanus Rer. German. lib. 1. Certe post Quados, Astingos, Lacringos, etiam Κάρποι τὸ ἔθνος sequuntur in Ecloga Legation. Petri Patr. pag. 16. LINDENBR.

Prope Carporum vicum] In Moesia, ut videtur. Carpi enim a Galerio victi, deditione facta, omnes in Rom. solum translati sunt, Tusco et Anulino Coss. ut ait Victor, et Idatius, et Mamertinus in Panegyr. Constantio Caes. [*Corporum* scriptum est in Ms. Colb. et quibusdam aliis.] VALES.

Carporum] qui Carpathios montes insedisse videntur, a Diocletiano in Moesiam secundam traducti. Heyne ad Zosim. 1, 20. p. 629. Iul. Capitol. in Balbino c. 16. W.

6. *Per Novidunum.*] Castrum fuit in Scythia, ut docet Notitia Imperii Rom. et Procopius in lib. 4. de operibus publicis a Iustiniano conditis, ubi omnes Thraciarum provincias cum castellis enumerat; *Σκυθίας τροσμὶς, νεαιδούνω, κύλλατις*, etc. Ptolemaeus Noviodunum Moesiae opidum fuisse aetate sua testatur. *Hodie *Nivors* (in Bulgaria. W.), teste Cluverio in libri 3. capite 43.* Porro hoc tertio anno expeditionis Gothicae, Valentiniano Nobil. puero et Victore Coss. Valentem Novioduni resedisse testantur lex 2. Cod. Th. de fisci debitoribus, et lex 1. Cod. eod. de vestibus holoveris. VALES.

Gruthungos bellicosam gentem] Lib. XXXI. c. 3. *Gruthungis confinis Tanaitas — tempus opportunum nacti Gruthungi.* Sic enim meliores codd. (Cf. etiam c. 4. 5. W.) Mira autem in hoc nomine variatio; inter quas tamen tot diversitates proximior ad Ammiani scripturam Zosimus, qui eos *Prothingos* vocat lib. IV. c. 38. Ἔθνος τι Σκυθικὸν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον ἐφάνη πᾶσιν ἄγνωστον τοῖς ἐκεῖσε νομάσιν. Ἐκάλουν δὲ Προθίγγους αὐτοὺς οἱ ταύτῃ βάρβαροι. Iidem Claudiano *Gothunni* *) sunt, in IV. Consul. Honorii v. 623.

Ausi Danubium quondam transnare Gothunni,
In lintres fregere nemus.

*Idem in Eutrop. lib. 2. v. 153. *Ostrogothis* (ita leg. vulg. *Astrogothis*) *colitur mistisque Gothunnis Phryx ager.* Et postea v. 196. *Bene rura Gothunnus Excolet.* At *Gauthunni* Fl. Vopisco in Probo c. 18. et *Vithungi* Sidonio Apoll. Carm. VII. *Trutungi*

---

*) *Gruthungi* in ed. Gesneri. W.

Pollioni in Claudio c. 6. Quinetiam *Iuthungi* (de quibus Ammian. lib. XVII. c. 6.) iidem cum hisce *Gruthungis* sive *Prothungis* esse videntur. LINDENBR. *Gruthungos* gentem Gothicam (orientales Gothi sunt, Mannert Germ. p. 427.) et *Iuthungos* s. *Vithungos*, nationem Alamannicam, a Lindenbrogio confundi Hadr. Valesius monet in Praef. p. LXXI. W.

Athanaricum ea tempestate Iudicem potentissimum.] Non protritum hoc dicendi genus, ut *Iudices* vocentur celsiores potestates. *In Letania Bavonis Abbatis Corbeiens. *Omnibus Iudicibus et cuncto exercitui Francorum vita et victoria.** Quo significatu vox haec non semel ab Ammiano usurpatur. Lib. XXIX. c. 4. *Adventu itaque plurium copiarum animati Iudices.* Et de hoc ipso Athanarico lib. XXX. c. 5. *Athanaricus Thervingorum Iudex.* Lib. XVII. c. 13. *Vehebant cum Armigeris Principem, gentisque Iudicem.* *Concil. Afric. c. 61. Salvianus lib. 5. ubi de Bagaudis. Eodem libro pag. 116. *Iudices variis populis praesidentes.* Iordanes de Regnor. Success. p. 141. *Cyrillo, Marcello, Fara, aliisque diversis Iudicibus dolo peremptis, in Ducem Salomonem saeviebat.* Freculfus lib. 3. cap. 6. *Missi in Hispaniam Iudices.* Oros. lib. 7. cap. 42. *Africam strenue adversum Iudices ab eo missos tutatus est.* Quo sensu etiam pag. 146. *Iudices partim donis, partim blanditiis sibi consociat.* Ammian. lib. 17. c. 12. §. 21. *Optimates et Iudices.* Haec vero loquendi forma ex eo manat, quod qui aries vel dux gregis dicitur, a Graecis appellatur Κριὸς ἀπὸ τοῦ κρίνειν. Artemidor. lib. 2. cap. 12. *Idem Iudex et Dux idem.* Vid. Synod. Chalced. pag. 44. Marculf. Formul. pag. 459. Panegyr. Mamertini in Iulian. *Iudicum nomine a nefariis latronibus obtinebantur.** De Athanaricho autem Zosimus lib. IV. c. 7. Ἀθανάριχόν τε παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν ἄρχοντα γένους. Ammianus iterum lib. XXXI. c. 2. *Alani Iudices etiamnunc eligunt diuturno bellandi usu spectatos.* LINDENBR.

Athanaricum iudicem potentissimum.] Sic Gothorum Reges spreta Regis appellatione Iudices dici malebant. De Athanarico id testatur Themistius in Orat. X. ad Valentem, quam ei post pacem cum Gothis initam dixit, Valentiniano III. et Valente III. Coss. οὕτω γοῦν τὴν μὲν τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν ἀπαξιοῖ, τὴν τοῦ δικαστοῦ δὲ ἀγαπᾷ· ὡς ἐκεῖνο μὲν δυνάμεως πρόσρημα, τὸ δὲ σοφίας. *Idcirco enim Regis appellationem repudiat, usurpat Iudicis, tamquam haec quidem potentiae, illa vero sapientiae propria sit.* Ceterum in codice Regio *Adathariçus* hic Gothorum Rex semper dicitur. Augustana Editio hoc in loco *ad Athanaricum* praefert. [Codex Colbert. *Adathariçum*, *Atlathanirihcum*, et *Mathanaricum.*] VALES.

Quam sibi crediderit] *ia. crediderat.* LINDENBR.

Habilem] tolerabiliorem. W.

7. *Commerciis vetitis.*] Romani veteres prudentiae civilis magistri, foederatis barbaris maximi beneficii loco commercandi in solo Rom. copiam dabant. Sed ne mercaturae specie barbari, utpote natura perfidi, insidias struerent, neve interna Reip. curiosius introspicerent, certa in limite oppida ei rei statuebant, et quibus diebus ac quoties convenire eis cum Rom. liceret, praescribere solebant, *custodes quoque eisdem apponebant Centuriones, qui eos deducerent:* ut de Marco et de Commodo scribit

Dio in lib. 71. c. 15. et lib. 72. c. 2. ubi de pace cum Marcomannis et cum Buris facta loquitur: *et ante eum Tacitus in libro IV. Hist. c. 64. et in libro de Moribus Germanorum c. 41. de Hermunduris.* Et Gothis quidem initio certa in limite oppida, in quibus commercarentur, praestituta esse dubium non est. Postremo tamen foedere id a Rom. obtinuerant, ubicumque demum vellent, ibi commercatum ut exercere sibi liceret, ut scribit Themistius in Orat. x. Sed Valens in pace illa quam cum Athanarico percussit, in duobus dumtaxat opidis ad Histrum sitis commercandi ius Gothis dedit, teste ibidem Themistio. De his mercatibus ad Histrum Dexippus, Priscus passim, et Malchus in Historiis loquuntur. VALES.

8. *Rudis*] usu et experientia nondum firmatus. *Spectator* iudex. W.

9. *Militiam agebant, qui*] Tria haec verba absunt a codice Regio et Vat. [et Colb.] ultimum vero etiam ab Editione Augustana. Certe longe elegantius legetur hoc modo: *Missique vicissim Victor et Arinthaeus, qui tunc equestrem ac pedestrem militiam agebant, cum propositis conditionibus, etc.* Victor enim Magister equitum, Arinthaeus peditum erat, ut proxime dixit Marcellinus. VALES.

Recte noscentibus] prudentibus. Reinesio legendum videbatur *recognoscentibus*. W.

Navibus directis in medium flumen foederari pacem] Guicciardinus in lib. 2. scribit, Ludovicum Sfortiam Mediol. D. cum a Carolo Rege Francorum in colloquium vocaretur, ad vitandas fraudes et insidias ambos suo quemque lembo in medium flumen develti, ac ibi colloquium haberi maluisse. Themistius Oratione v. de hac ipsa re loquitur, quum unam navem, in qua Imperator (Valens) pacem fecit, Xerxis cum maximo exercitu Hellespontum transeuntis classi praeferendam esse affirmat.* LINDENBR.

10. *Constantinopolim rediit, ubi postea Athanaricus prox. fact. genit. ter. exp. fat. sort. decessit.*] Sub Theodosio Imp. (A. C. 381. W.) Athanaricus Constantinopolim venit, a quo etiam regio supremitatis honore sepultus, cum eodem quo venerat mense mortuus esset. Zosimus lib. IV. c. 34. Ὡς Θεοδόσιον ἔδραμεν ἀρτίως ἀπαλλαγέντα νόσου, τὸν βίον αὐτῷ καταστησάσης εἰς ἀμφίβολον. ὁ δὲ φιλοφρόνως μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ βαρβάρων ἐδέξατο, πόῤῥω που τῆς Κωνσταντινουπόλεως προελθὼν· καὶ παραχρῆμα τελευτήσαντα, ταφῇ βασιλικῇ περιέστειλε. Vide Marcellinum Com. in Chron. Paulum Oros. lib. VII. cap. 34. Histor. Miscell. lib. XII. LINDENBR.

Athanaric. proxim. factione gen. terr. expulsus.] Gothi duce Fritigerno cum Histrum traiicere, et in Achaiam se effundere decrevissent, Athanaricum, qui Romanis fidem inviolatam servabat, prius expellendum e sedibus suis putarunt, ne Romanorum copiis a fronte occurrentibus, ille a tergo sibi immineret. Pulsus itaque Athanaricus, Constantinop. cum suis ad Theodosium confugit: a quo benigne susceptus, cum eodem mense decessisset, regali sepultura ab Imp. honoratus est: qua magnificentia capti Gothi, qui cum Athanarico venerant, fortiter deinceps pro Theodosio pugnarunt, ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 34. Contigit Athanarici obitus anno Dom. 381. Syagrio et Eucherio

Coff. teste Idatio, et Marcellino Comite. *Eius rei meminit S. Ambrosius in prooemio librorum de Spiritu sancto ad Gratianum Aug. *Nam etiam Constantinopolis iam Dei verbum recepit, et evidentia meruit tui documenta iudicii. Etenim quamdiu venena Arianorum suis fovebat inclusa visceribus, bellis finitimis inquieta, muros armis circumsonabat hostilibus. Postea vero quam fidei exsules abdicavit, hostem ipsum* (id est Athanaricum Regem cum suis), *quem Regnum* (id est Imperium Rom. in Oriente) *semper timere consueverat, deditum vidit, supplicem recepit, morientem obruit, sepultum possidet.* * VALES.

Athanaricus] „Athalaricum vocat Lasius l. 10. de migrat. gent. e Damasceno Eutropii suppletore." Sic Reinesius. W.

CAPVT VI.

1. *Convivio occultiore Gallorum.*] Sic Gelenius edidit ex coniectura, ut opinor. Nam in codice quidem Regio [et Colbert.] scriptum reperi *convii occult.* *In Tolos. Mss. scriptum inveni, *colloquio occultiore Gall.* ut loquitur Marcellinus initio libri xxx.* In Augustana autem Editione *concitatione Gall.* Equidem, si coniecturae indulgere licet, libentius legerem *consilio occult. Gallorum.* VALESIUS. Admodum manifestae sunt Regii et Colbertini codicis vestigia, quam ut non appareat, quo dirigant, nempe *coisu*, ut maluit Ammianus pro coitione, quam sciebat priscorum comitiorum propriam vocem fuisse, etsi non utique sic usurpatam. GRON. *Convivium* Ernesti, si tamen vera sit lectio, Graeco more accipiendum esse putat, ut de consortio, conventu, consuetudine clandestina, non de concoenatione aut compotatione intelligatur. Similiter fere esse *convivere* ap. Spartian. in Pesc. Nigr. c. 10. W.

2. *Tempus anceps metuens tyrannidis.*] Maximi tyrannidem intelligit, qui occiso Gratiano imperium quinquennio tenuit. Idem cum Valentinianum Iuniorem Gratiani fratrem acie superasset, Italiam cum Roma occupavit, Valentiniano III. et Eutropio Coss. ut docet Sulpicius in lib. 1. de vita Martini, et Sozomenus in lib. 7. Eodemque anno Rusticum Iulianum Praefectum Urbi promovit. Fuit autem hic Iulianus vir Graece et Latine doctissimus, ut testatur Symmachus in lib. 3. Epistol.*) Proconsul Africae fuit Gratiano II. et Probo Coss. ut docet lex 2. Cod. Theod. de scenicis, et anno sequenti Modesto et Arinthaeo Coss. ut est in lege 12. Cod. Theod. de divers. off. VALES. De Maximo vide *Guthrie et Gray* T. v. P. 1. p. 140—158. W.

Lenis videri cogebatur et mollis] Haec omnia per prolepsin dicta: nam Rusticus Iulianus annis demum 371., et 372. Proconsul Africae fuit, uti probari potest ex legibus Cod. Theodos. istorum annorum. v. Prosopographiam et Tillemont l. l. p. 343. quo fit, ut Ammianus non *ostenderat*, sed *ostendebat* scripsisse putandus sit. *Praefectura* autem *urbana* viginti ad minimum

*) Alium tamen Symmachi amicum fuisse conicit Tillemont T. v. p. 59. W.

annis distat ab historia, quam nunc tractat Marcellinus, incidit enim in a. 388. vide *Corsinum* de Praeff. Urbis p. 286. W.

4. *Gratianum filium adulto iam proximum*] οὔπω πρὸς ἥβην τελείαν ἐλθόντα Zosim. IV, 12. W.

5. *Tribunal ascendit.*] In codice Vaticano sunt hae literae *tribunale se condit*, apertis indiciis significantes *tribunal escendit*, ut supra. ORON.

6. *Auctum erga me.*] In *codice Tolos.* et in Editione August. legitur *haustum erga me*. In Fauchetii autem libro [et in Colbert.] *Faustum, etc.* Ego vero sic scribendum existimo: *Fausto erga me v. favoris indicio hunc loci princip. circumferens habitum, quo potior aliis iudicatus sum multis et claris, consil. sociis votorumque auspicibus vobis pietatis officium aggrediar tempestivum, etc.* Certe codex Reg. [et Colbert.] cum Editione Aug. scriptum habet *tempestivum*. VALESIUS. Nimis apte et eleganter habitum illum Imperatorium Valentinianus dixit indicium favoris militaris per epexegesin, quam ut mutare id quisquam doctus cupiat. ORON.

Pietatis] amoris paterni. W.

7. *Quod haec — transire voluimus per conscientiam vestram*] cuius consilii nostri non tantum certiores vos facere voluimus. W.

8. *Vestrae maiestatis*] nimis ambitiose de exercitu. W.

Paucioribus invidiae metu.] Hunc locum sic emendandum esse non dubito, *potioribus invidiae metu, ut dicitur, protinus succreturum.* Quod loquendi genus sumptum videtur ex Livii lib. x. c. 13. apud quem Fabius haec dicit, *et se seniorum gloriae succrevisse, et ad suam gloriam consurgentes alios laetum adspicere.* Sic etiam fere Marcellinus in lib. 14. de Ursicini liberis, *succrescere imperio adultos eius liberos mussitantes.* VALES. *Potioribus* confirmat cod. Colbertinus. Cf. Hadr. Vales. praef. p. LVIII. W.

Invidiae metu.] Proverbiale id esse loquendi genus indicat Marcellinus: pro quo antiqui dicebant praefiscine, id est ἀβασκάντως, teste Charisio, quoties aut se ipsi aut alterum quempiam laudabant. Graeci dicere solebant τὴν ἀδραστείαν προσκυνῶ. Euripides in Rheso v. 468. σὺν δ' ἀδραστείᾳ λέγω. Credebant enim Adrastiam seu Nemesin, quae eadem cum invidia est, ut ad libr. 14. c. 11. notavi, hominibus nimium sibi arrogantibus imminere. VALES.

9. *Suffragiis puris*] aequa lance et sine partium studiis. W.

Faciet, ut sciant se boni intelligi] agnosci ut bonos, virtutes, merita sua aestimari. W.

Rempub. ut domum paternam diligere poterit et avitam.] Lib. XXXI. c. 2. *Provinciarum aequissimus tutor, quarum singulas ut domum propriam custodiebat indemnes.* Isocrates ad Nicocl. Διοίκει τὴν πόλιν ὁμοίως ὥσπερ τὸν πατρῷον οἶκον. Hadrianus Imp. dicebat, *ita se Rempub. gesturum, ut sciret populi rem esse, non propriam.* LINDENBR.

10. *Pro suo quisque loco animo laeto.*] Cum ultima vox absit a codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] eo adducor ut credam

sic a Marcellino scriptum fuisse, *pro suo quisque loco et animo milites, etc.* quemadmodum loquitur in lib. 14. cap. 10. VALES.

11. *Fulgore*] purpura. Sic imperatorii muricis fulgore flagrantem xv, 8. W.

12. [*Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, etc.*] Imperator Romanus quotiescumque potestatis consortem sibi parabat adiungere, sive Augustum, sive Caesarem tantum: primo convocatos milites pro Tribunali alloquebatur, ut eorum consensum obtineret: deinde verbis et donativi pollicitatione compos factus votorum suorum, novum Augustum vel Caesarem, deposita veste privata tum demum purpura ornatum, senior Imperator alloquebatur, et ad bene fortiterque regendam Remp. coram exercitu hortabatur. Ita Constantius se gessit, in nuncupatione Iuliani Caesaris, ut scribit Marcellinus in libro xv. Ita se gessit et Valentinianus in nuncupatione Gratiani Aug. ut idem in hoc loco ac libro tradit. Honorium in Tribunali Hebdomi Augustum appellatum Theodosius quoque, apud Claudianum de iv. Consulatu Honorii, longa oratione alloquitur, ac praeceptis salubribus instruit, sed domi. Imperatores appellatos Iustinus Tiberium, Tiberius Mauricium publice in Tribunali sunt allocuti. Carolus Magnus Ludovicum, consortem Imperii de communi omnium sententia constitutum praeceptis similiter coram cunctis instruxit, ut apud Theganum, ac in Chronico Moissiacensi, et in Vita Ludovici Pii reperio. Haec pauca de multis exempla sufficient.] VALES.

Considerate] fortiter lubenterque. *Quod ad Romani imperii pertinet latus,* quaesite *latus* et ambigue: accepisse tamen videtur Ammianus de imperii Romani finibus ad omnes coeli plagas extentis, de his enim istam vocem solet usurpare. Mallem tamen adiecisset *omne*. W.

13. *Affectione fundata*] amore firmo et stabili. W.

14. *Eupraxius Caesariensis Maurus.*] Id est, e Caesariensi Mauritania, *vel potius e Caesarea Mauritaniae. Sic *Neapolitanos Palaestinenses* dicit Spartianus in Severo Aug.* Hic autem Eupraxius postea Quaestor sacri Palatii fuit; tandemque Praefectus Urbi post Consulatum Gratiani III. et Aequitii, ut est in Codice Theod. Eius Praefecturam memorat et Symmachus in Ep. 45. lib. x. sed corrupte ibi *Cuprasius* exaratur; [in Ms. Colbert. *Utpraxius*.] VALES.

Bonae fiduciae] firmitatis animi. W.

Legum similis, quas omnibus una eademque voce loqui in multiplicibus advertimus causis.] *Ad imitationem Ciceron. de Officiis lib. 2. c. 12. *Leges sunt inventae, quae cum omnibus semper una atque eadem voce loquerentur.* Inde Livius lib. II. c. 3. *Leges rem surdam atque inexorabilem* dicit.* Eleganter Seneca: *Legis vultum omnibus exhibere.* *Seneca de Ira cap. 16. *Procedam in tribunal, non furens, nec infestus, sed vultu legis.** Indubie autem ad Demosthenis verba respexit, Oratione α. κατ' Ἀριστογείτ. Ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι, κἂν μικρὰν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται. Τούτων δὲ ἡ μὲν φύσις ἐστὶν ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον, καὶ κατ' ἄνδρα ἕκαστον ἴδιον τοῦ ἔχοντος. οἱ δὲ νόμοι κοινὸν καὶ τεταγμένον τὸ πᾶσιν. LINDENBR.

Legumque similis, quas una eademque voce omnibus loqui.] Hoc sumptum est e Cicerone, qui in lib. 2. c. 12. de Officiis sic ait: *Cum id non contingeret, leges sunt inventae: quae cum omnibus semper una atque eadem voce loquuntur.* Idem Cicero in lib. 1. de Officiis c. 25. *Optandumque,* ait, *ut ii qui praesunt Reip. legum similes sint, quae ad puniendum non iracundia, sed aequitate ducuntur.* Cui sententiae affine est illud apud T. Livium in lib. 2. c. 3. *Leges rem surdam et inexorabilem esse, salubriorem inopi quam potenti: nil laxamenti nec veniae habere, si modum excesseris.* Et haec apud Dionem Chrysost. in Orat. de servitute (Reisk. II. p. 411.) καὶ μὴν ὁ μὲν νόμος αὐστηρός ἐστι καὶ ἀπηνής. ἔθους δὲ οὐδὲν ἥδιον. καθόλου τοὺς μὲν νόμους φασὶ ποιεῖν δούλων πολιτείαν. VALES.

Imperator minax et nimius] ferox, insolens. cf. et XVI, 12. W.

15. *Maximeque pueri.*] Vix tum novennis erat Gratianus, cum Augustus a patre Valentiniano declaratus est. Natus enim fuerat Eusebio et Hypatio Coss. anno Natalis Dominici 359. die IV. Cal. Maias, ut scribit Idatius in Fastis. In Chronico Alexandrino X. Cal. Iunias legitur. Augustus autem nuncupatus est in Gallis apud Ambianos, Lupicino et Iovino Coss. anno Domini 367. die 9. Cal. Septemb. ut Idatius et Socrates, et auctor Alex. Chronici consentiunt. Ceterum Gratianus urbem Ambianos, in qua appellatus erat Augustus, postea studiose auxit et muniit, adeo ut eius urbis conditor dicatur a Sigeberto in Chronico. VALES.

Implesset] omni ex parte perfectum exhibuisset. Cf. Vellei. Paterc. II. 95. ubi plura congessit Ruhnkenii diligentia nec Ammiani immemor. W.

16. *Augustos germanum nuncup. et filium.*] De hac prolixa Valentiniani liberalitate exstat inter Sacra Poemata Precatio Paullini Episcopi pro salute Augustorum, ubi hi leguntur versus:

Talem terrenis speciem spectamus in oris,
Augustus genitor, geminum sator Augustorum,
Qui fratrem natumque pie complexus utrumque
Numine, partitur Regnum, neque dividit unum,
Omnia solus habens, atque omnia dilargitus.

Sed id carmen non Paullini, sed Ausonii est, exstatque inter eius opera sub hoc titulo, *Versus Paschales.* Huic Ausonii loco simillimus est alter Themistii in Orat. XV. ad Valentem, quae φιλάδελφος inscribitur: ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβών, τέλεια δὲ νείμας, ἀδελφὸς καὶ πατήρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸς ποιήσας, ἴσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει δι' εὐπείθειαν τοῦ κοινωνήσαντος. *Hic vero,* (Valentinianus) *qui cum integrum accepisset, integrum divisit: frater tuus simulque pater, quorum alterum a natura habet, alterum ipse fecit sibi: licet aequalia sit largitus, universa tamen retinet, ob eius quem participem Imperii fecit obedientiam.* VALES.

Nec enim quisquam antehac adscivit sibi pari potestate collegam, praeter Principem Marcum] Rufus Festus c. 21. *Marcus et Verus, hoc est, socer et gener pariter Augusti, imperium orbis aequata primum potestate tenuerunt.* Vide Spartianum in Hadriano, Capitolinum in Anton. Philos. et in Vero Impp. LINDENBR.

Praeter Principem Marcum.] Atqui nonne etiam Severus Bassianum et Getam filios Augustos nuncupavit, teste Herodiano in lib. 3. c. 9. §. 1. Quod si quis ab exercitu, non autem a Severo appellatos esse Augustos cavillabitur, ut scribit Spartianus in Severo c. 16. tum Diocletiani exemplum opponam, qui Maximianum Herculium collegam Augusti imperii sibi adiunxit. Sed responderi potest, nec Diocletianum, nec Severum collegas sibi Augustos statim adscivisse, sed initio Caesares tantum, ut de Bassiano quidem ac Geta scribit Spartianus c. 10. de Maximiano autem Eutropius lib. IX. c. 22. (14.) At Valentinianus fratrem ac filium non Caesares primum, ac deinde Augustos; sed statim Augustos creavit. VALES.

Qui Verum adoptivum fratrem.] Eutropius in lib. 8. c. 9. (5.) *Tuncque primum*, ait, *Romana Resp. duobus aequo iure imperium administrantibus paruit.* Idem scribit Orosius in lib. 7. Ceterum notandum est, eum qui hic Verus dicitur, a Graecis fere Lucium dici; et qui Marcus, eum Verum fere nominari. Sic apud Zosimum in lib. 1. c. 7. ἡ τῶν ἀδελφῶν συνωρὶς βήρου καὶ λουκίου: et apud Iulianum in Caesaribus. Dio quidem, et Galenus de libris suis, et contra eos qui de typis scripsere, et Hieronymus in Chronico eum qui Marcus dicitur, Verum appellant. Erratque Scaliger, qui ita appellatum esse Marcum negat, in Notis ad Eusebii Chronicum. VALES. Cf. Tillemont T. II. P. 3. p. 1022. W.

CAPVT VII.

1. *Mamertinum Praefectum Praetorio*] per Illyricum et Italiam XXVI, 5. W.

2. *Avitianus ex Vicario.*] Ex Vicario Africae scilicet: fuerat enim Avitianus Vicarius Africae, Iuliano IV. et Sallustio Coss. ut legitur in Codice Theod. lege XV. de cursu publico, et lege 2. de itinere muniendo. (et, quod addit Reinesius, lege 19. de indulg. debitor. W.) Avitianus quidam Comes memoratur a Sulpicio in 3. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite v. vir *barbarae nimis et ultra omnes cruentae feritatis.* VALES.

Vulcatius successit Rufinus.] Lupicino et Iovino Coss. quo anno rescriptum exstat Valentiniani ad eumdem directum in Cod. Theod. de Advocato Fisci. VALES. Cf. XXI, 12. W.

3. *Orfitum*] peculatus item convictum. v. supra c. 3. et Corsinum p. 213. 223. 232. W.

[*Valentinianus homo propalam ferus.*] Idem de eo dicit Severus Sulpicius in 2. Dialogi de Virtutibus B. Martini capite 6. *Valentinianus tum maior rerum potiebatur.... Etenim ad animum illius immitem ac superbum uxor accesserat Ariana.* (nimirum Iustina A. mater Valentiniani Iunioris A.)] VALES.

4. *Prudentes*] philosophi. W.

Iracundiores sunt incolumibus languidi.] "Plato in Theaeteto (Bipont. II. p. 52.) Οἵ τε ὀξεῖς, καὶ ἀγχίνοοι, καὶ μνήμονες, ὡς τὰ πολλὰ καὶ πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξύῤῥοποί εἰσι, καὶ ἄττοντες φέρονται, ὥσπερ τὰ ἀνερμάτιστα πλοῖα, καὶ μανικώτεροι, ἢ ἀνδρειότε-

ροι φύονται. *At vero sagaces et ingeniosi et memoriosi ut plurimum etiam ad iram propensi magis sunt, et subsilientes feruntur, ut naves non saburratae, et furiosi magis quam fortes nati sunt.* * Aristot. Rhetor. lib. II. cap. 2. Κάμνοντες, πενόμενοι, ἐρῶντας, διψῶντες, ὅλως ἐπιθυμοῦντες, καὶ μὴ κατορθοῦντες, ὀργίλοι εἰσὶ καὶ εὐπαρόρμητοι. * Seneca de Ira cap. 13. *Iracundissimi infantes, senesque et aegri sunt.* Et cap. 19. *Senes difficiles et queruli sunt, ut et aegri.* Idem lib. 3. cap. 9. *Iracundiores sunt, valetudine aut aetate fessi.* * LINDENBR.

5. *Potestatis Vicariae per Italiam.*] Id est Vicarii Italiae, sub cuius dispositione erant hae provinciae, Venetia et Istria, Aemilia, Liguria, Flaminia et Picenum Annonarium, Alpes Cottiae, Raetia prima et secunda: quae provinciae Italia specialiter appellantur, et distinguuntur ab Urbicariis regionibus, quae subiacebant Vicario urbis Romae. VALES. Cf. Ind. II. W.

Necatorum] Edd. *vexatorum*, Cod. Colbert. *peccatorum*, quae scriptura Hadr. Valesio veram monstravit emendationem. Vid. eius praef. p. LXV. W.

* *Questus est Comes.*] Comitem Italiae heic intelligi puto, vel Comitem Rei militaris per Italiam: qui erat sub dispositione Magistri militum Praesentalis, ut docet Notitia Imperii Occidentalis.* VALES.

Implorasse iuris auxilium] provocasse ad maioris potestatis iudicem, altiorem, quam ICti vocant, instantiam, Magistrum nimirum militum, vel eius Vicarium. W.

Civiliter implorasse iuris auxilium.] Sic: *Praefecti Praetorio, aut Comitis Orientis, vel alterius Spectabilis Iudicis imploret auxilium*, L. 4. C. de iurisd. omn. iud. *Aequitatem Praesidis implorare*, L. 3. C. Qui bonis ced. LINDENBR.

Civiliter implorasse iuris auxilium.] In Valentino et Fauch. codicibus legitur *inciliter:* [*inliciter* in Colbert. forte pro *inciviliter*, vel *inlicite*:] in Editione Augustana *velociter:* in exemplari Regio * ac Tolos. * *viriliter*. Sed omnibus meo iudicio praeferenda est Gelenii scriptura. Nihil enim tam civile est, quam adversus violentiam hominum potentiorum iuris praesidium implorare. Ideoque maxime iudicia constituta sunt, ut infirmioribus divitum potentia oppressis subveniretur. Et eo fere sensu civiliter sententiam promi dixit Apuleius in x. Metam. p. 322. ed. Delph. *Ut rite et more maiorum iudicio reddito, utrimque examinatis allegationibus civiliter sententia promeretur, nec adinstar barbaricae feritatis aut tyrannicae impotentiae, damnaretur aliquis inauditus.* VALES.

Civiliter] Hoc non ex persona accusatoris sumendum, sed ex persona narrantis atque iudicantis Ammiani, qui nihil in eo peccasse Diodorum indicare voluit, cum aequalia sint civium omnium iura, vel, ut Ernesti verbis utar, quia leges aequaliter ad omnes pertinent, potentiores pariter ac tenuiores. — *Officiales* apparitores. W.

Iussu iudicis ausos monere proficisc.] Apparitores Vicarianae potestatis iussu ipsius Vicarii Comitem illum proficiscentem ad Comitatum admonuerant, ut se in iudicio sisteret, et causam diceret. Hoc enim erat illorum officium, ut praeter ceteros docet Symmachus in lib. x. Epist. 41. Hoc vero Comes ille apud Va-

lentinianum conquestus est, quod Apparitores id ausi fuissent: et Valentinianus qui Comitem ad Vicarii tribunal remittere debuerat, et adversarium Comitis et Apparitores ob id interfici iussit. Mediolani autem caesos subiicit Marcellinus, quae urbs cum caput esset Italiae, sedes erat Vicarii Praefectorum per Italiam. VALES.

Quorum memoriam colentes Christiani] non tamen ut martyrum, quod Ammianum voluisse putat Gibbonus T. VI. p. 149. Reinesius adscripsit: „Baronius sub a. 367. quod nulla huius rei exstet in eccl. Mediol. tradita posteris memoria, fidem Ammiano non habendam esse dixit." — *Apud Mediolanum* sedem Vicariorum Praefectorum per Italiam. W.

6. *Ab executione a iudice.*] In exemplari Regio scriptum reperi *ad executionem:* sed omnino sic corrigendum existimo, *ob exsecutionem a iudice recte maturari praeceptam trium opidorum ordines mactari iussisset.* Sciendum enim est Curialibus inter cetera id quoque onus incubuisse, ut sententias iudicum exsecutioni mandarent: quod docet lex 39. Cod. Theod. de Decurionibus. Hinc etiam lex 32. de appellat. et lex 15. quorum appellation. in Codice Theod. ad Decuriones directae sunt. Igitur in causa Maxentii Pannonii, qui sententia iudicis erat condemnatus, cum Curiales trium opidorum eam sententiam, recte a iudice maturae exsecutioni mandari praeceptam, exsecuti fuissent: Valentinianus qui Maxentio utpote populari suo favebat, Curiales interfici iussit. VALES.

Martyras, id est divinitati acceptos.] Haec non ita accipienda sunt, quasi velit dicere Martyras, ἐν ἀνθ' ἑνὸς, ut Graeci dicunt, idem esse ac divinitati acceptos seu θεοφιλεῖς. Neque enim Marcellinus, homo ut ipse profitetur Graecus, adeo imperitus fuit suae linguae, ut nesciret μάρτυρας idem esse ac testes. Nam et in lib. 22. c. 11. de iis haec dicit: *Aedes illis exstruerentur ut reliquis, qui deviare a religione compulsi, pertulere cruciabiles poenas, adusque gloriosam mortem intemerata fide progressi, et nunc Martyres appellantur.* Sic autem Christiani appellarunt primo quidem Apostolos et Discipulos Christi, qui ea quae viderant ipsi testabantur, et quibus ipse Christus praeceperat: *Eritis mihi testes in Hierusalem et in Samaria.* Deinde vero omnes eo nomine vocaverunt, qui cum fidem a primis testibus illis sibi traditam accepissent, eam sanguine suo testati essent: et qui pro Christo quem non viderant et credebant, testimonium dixissent. Nam ut ait Origenes in Prooemio librorum contra Celsum: Ἰησοῦς μὲν οὖν ἀεὶ ψευδομαρτυρεῖται καὶ οὐκ ἔστιν ὅτε κακίας οὔσης ἐν ἀνθρώποις οὐ κατηγορεῖται, καὶ αὐτὸς μὲν σιωπᾷ πρὸς ταῦτα· ἀπολογεῖται δὲ ἐν τῷ βίῳ τῶν γνησίων ἑαυτοῦ μαθητῶν, etc. VALES.

Martyras, i. e. divinitati acceptos] Haec explicatio nec Eupraxii, nec Ammiani esse potest, qui, quos martyrum nomine venerarentur Christiani, optime nosset, v. XXII, 11. immo vero pannus a monacho adsutus. W.

7. *Salutarem fiduciam*] libertatem loquendi. W.

Praefectus Florentius.] Praefectus Praetorio Galliarum, qui Germaniano successerat: ad quem missa est lex v. Cod. Theod. de censu, Lupicino et Iovino Coss. VALES.

Si opidum aliquod Curiales non haberet tantos.] Curiae quae imperante Iuliano et dignitate et multitudine hominum flo-

fuerant, eo mortuo paullatim labi coepere, cum plerique earum onera vitantes, emptis suffragiis aut ad Palatinam militiam, aut ad civiles administrationes, aut ad militiae armatae sacramenta transirent. Unde in quibusdam opidis unicus supererat Curialis, qui munera universa solus impleret: ut queritur Libanius in Orat. πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν καλέσαντας: et in Epilogo Orationis funebris p. 527. (Reisk. I. p. 620.) βουλευταὶ δὲ τὴν δικαιοτάτην θεραπείαν ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποδράντες, τὴν ἄδικον ἐλευθερίαν ἐδίωξαν. *Curiales vero servire patriae suae dedignantes, quod iustissimum obsequium est, libertatem et immunitatem iniustam ambierunt.* VALES. Cf. si tanti est, Vicat vocabular. utriusque iuris v. Curiales. W.

Tantos] tot, ut Plaut. Amphitr. v, 1, 5. Valer. Flacc. v, 636. et alibi. — *Suspendi* differri, ampliari. W.

Ut cum habuerint.] In Editione Augustana legitur *habuerit*, non male: ferri tamen vulgata lectio potest, si ad τὸ *urbes* referatur. VALES.

8. *Iudicium potentis inimici declinans, aliumque sibi postulans dari*] Iudex vel ob gratiam faventior, vel ob odium infensior, a litigantibus ipsa aequitate iubente repudiari potest. L. 16. C. de iudic. De quo plenius Ianus Langlaeus V. C. Semest. lib. II. cap. 2. LINDENBR.

9. *Ubi debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pron.*] Duriter hoc quidem a Valentiniano statutum, non tamen sine exemplo. Nam et Legibus XII. Tab. debitor non solvendus creditoribus adiudicabatur in partes secandus. Gellius lib. XV. cap. 13. lib. XX. cap. 1. Quintilian. lib. III. cap. 8. *Sunt enim quaedam non laudabilia natura, sed iure concessa, ut in XII. Tab. debitoris corpus inter creditores dividi licuit: quam Legem mos publicus repudiavit.* Rigida sane lex et plus quam inhumana; nec solum publico more repudiata, verum etiam Lege Petilia Papyria abrogata: duravit enim ad V. C. annum CDXXVII. Tumque primum C. Petilio, L. Papyrio Coss. sancitum fuit, *pecuniae creditae bona debitoris, non corpus obnoxium esse.* Livius lib. 8. c. 28. *Quamvis nunc ad reprimendum perniciosa machinatione rem frangentium fraudes, quibusdam in locis capitalis esse coeperit. Tertullianus Apolog. cap. 4. pag. 34. *Sed et iudicatos in partes secari a creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est; et in pudoris notam capitis poena conversa, bonorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem, quam effundere.** LINDENBR.

Debitorum aliquem.] Debitores fiscalium titulorum intelligit, qui debitores fisci in Codice dicuntur. Hanc autem Valentiniani in exigendis tributis nimiam severitatem etiam Zosimus reprehendit in lib. 4. c. 16. VALES. - Plura crudelitatis exempla vide infra XXIX, 3. W.

Nulla vacat quaestio pravit.] Hic locus corruptissimus est. Et in Regio quidem et Vat. * ac Tolos.* codice sic legitur: *Nulla vasat vectio pravitatum apud eos, qui quod ve ineff.... maximas putant esse virtutes.* [In Colbert. legitur *pravitatem*, et *ineffi.*] In Augustana autem Editione: *Nulla vacat quaestio pr. apud eos, qui quid vel inefficacissimas putant esse virtutes.* At

Gelenius ita ediderat: *Nulla vocat mistio pri apud eos, qui quod vel maximas putant, etc.* Ego vero ita fere a Marcellino scriptum esse existimo: *Nulla autem est correctio pravitatum apud eos, qui quod velint efficere, maximae putant esse virtutis.* VALES. Et illud *autem* nihili est, et interponere tot literas ad sententiam replendam vere Castellianum est. Itaque dum considero lectionem scriptam, sustineo proponere quod mihi obvenit, nempe: *Nulla fausta invectio pravitatum apud eos, qui quo ducit* (vel *ducunt) affectus, maximas putant esse virt.* Imitatur vocem Tullii lib. 2. de Invent. 54. *Clementia est, per quam animi temere in odium alicuius invectionis concitati, comitate retinentur.* GRON.

CAPVT VIII.

1. *Profectus ab Ambianis* (Amiens) *Treverosque* (Trier) festinans contra Alamannos, cf. c. 10. W.

Nectaridumque Comitem maritimi tractus.] Hic Comes litoris Saxonici per Britannias dicitur in Notitia Imperii Romani. VALES.

2. *Eadem loca profectus*] Desideratur *in*, quod illius aetatis scriptores frequenter omittunt. W.

Proventusidem celeri gradu praemisit,] Ms. *Provertu idem.* Utrumque vitiosum puto. LINDENBR.

Proventus idem.] Divisis vocibus legendum *Proventus idem,* ut idem Valentinianus proventus praemiserit, id est commeatus et inopiae subsidium. Sic libro XXII. c. 8. *proventibus fructuariis.* OISELIUS. At contra MSS. codices, in his Colbert. *Provertuidem* nomen viri proprium diserte scriptum habent. HADR. VALES.

4. *Motus adolescentis et senescentis oceani.*] Sic Gellius libri XIV. capite 1. *Oceanus quasi Lunae comes: cum ea simul senescit, adolescitque.* LINDENBR.

Motus adolescentis et senescentis Oceani] fluxus puta et refluxus maris. Paullo inferius hoc ipso capite pluribus verbis hoc idem exprimitur. W.

Situmque] Sic pro *tractumque* e cod. Colbert. dedit Hadr. Valesius, cuius praefationem vide p. LXV. W.

Ulysses Homericus.] Recte atque ordine fecimus, cum codicis Regii, Tolos. [et Colbertini] scripturam hic restituimus. Ulyxem enim, non Ulyssem dicebant veteres Latini: et cum in vetustis exemplaribus Scriptorum fere omnium Latinorum Ulyxes scribatur, mirum est tamen impressos codices alteram scripturam ubique praeferre. Est autem dialectus haec Dorica, qua *οὐλύξην* dicebant. Unde Cretenses, quos dialecto Dorica usos esse constat, in quadam inscriptione sic exarasse ait Plutarchus in Marcello c. 20. *ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν γενέσθαι τὸ ἱερὸν καὶ λόγχας ἐδείκνυσαν καὶ κράνη, τὰ μὲν ἔχοντα ἐπιγραφὴν μηριόνου, τὰ δὲ οὐλύξου τουτέστιν ὀδυσσέως.* VALES.

Ulyxes Homericus apud Phaeacas] Odyss. XII, 452. W.

5. *Dicalidonas et Vecturiones.*] Tangit hunc locum G. Cambdenus, vir in patria Historia illustranda accuratissimus; legendumque putat *Deucalidónios,* velut sic nominatos ab occidua Scotiae ora, qua Deucalidonius oceanus irrumpit. Quod monere volui: nam in re incerta certi quid pronuntiare arduum est. LINDENBR.

Dicalidonas.] De quibus loqui videtur Eumenius in Panegyrico ad Constantinum M. c. 7. ubi de Constantio Chloro illi sermo est, qui post victoriam de Pictis Eboraci mortuus est. *Neque enim,* ait, *ille tot tantisque rebus gestis non Dicaledonum aliorumque Pictorum silvas et paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Thulen ultimam, nec ipsas si quae sunt Fortunatorum insulas dignabatur acquirere, etc.* At in vulgatis Editionibus excusum est, *non dico Caledonum, etc.* quod si quis praeferre voluerit, eo quod Caledonia in Britanniis memoratur a Tacito, et Caledonii Britanni a Claudiano dicuntur et Ausonio, equidem non magnopere repugnabo. In MSS. Vat. et Reg. legitur *Dicalydonas et Vesturiones:* [in Colbert. *Dicalydonas et Verturiones.*] VALES.

Dicalidonas] antiquioribus, Tacito, Dioni Cassio cet. Caledonas. *Vecturiones — Attacotti — Scotti.* Cf. Mannerti Britannia p. 89. 91. Gibbonum T. VI. p. 210. W.

Franci et Saxones iisdem confines.] Inter Saxonas quippe et Alamannos sita erat Francia, ut scribit Hieronymus in Hilarionis vita, et Itineraria Tabula Peutingerorum. Hinc in Historiis fere Franci Saxonesque iunguntur, ut apud Iulianum in Orat. 1. Eutropium in lib. 9. c. 21. de Carausio: *Cum apud Bononiam,* ait, *per tractum Belgicae et Armoricae pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant, etc.* VALES.

Franci et Saxones] utrique Germani. Vid. Mannerti Germaniam p. 259. et 326. et ipsum Ammianum supra XXVI, 4. W.

6. *Orbis extrema*] Britanniam. *Ad Bononiae* (Boulogne) *litus, quod a spatio controverso terrarum* opposita Britannia *angustiis reciproci maris* (le Canal) *distinguitur.* W.

Rutupias stationem.] Orosius et Beda *Rhutubi portum* vocant, ut iam ante ab ampliss. Marco Velsero in Observat. ad Tab. antiquam, et G. Cambden in Cantii Descriptione notatum. *Vid. Lucan. lib. 6. v. 67. Zonaras pag. 217. Britanniae populos duos praecipue esse ait: Caledonios et Maeatas. Qui locus dignus, qui consideretur. Vid. Excerpta. Tacit. in Vita Agricolae c. 10. 11. Iordanes de reb. Geticis. Panegyr. Constant. Const. F. dictus pag. 235. *Non Dicalidonum aliorumque Pictorum silvas et paludes, sed nec Hiberniam proximam, nec Tylen ultimam.** LINDENBR.

Rutupias (Richborough) XX, 1. W.

7. *Lundinium* (London) *vetus oppidum, quod Augustam posteritas appellavit,* in honorem fortasse Imperatricis cuiusdam. Mannert Britannia p. 164. W.

10. *Libero commeatu dispersos*] quibus duces abesse concesserant. *Dulcitium* de quo vide XXVIII, 3. et Prosopograph. Cod. Theodos. Diversus est ab alio Dulcitio, in quem scriptum epigr. incert. DCLXXXII. W.

CAPVT IX.

2. *Remigii*] de quo vide plura in Ind. I. — *Cautissimus* et suspicacissimus. W.

3. *Gestorum seriem, cum adegerit ratio*] v. infra XXVIII. 6. W.

4. *Militares fastus*] ducum. — *Anhelantes* flatu superbo, quod additum XXVIII, 1. *Indistanter* sine discrimine. cf. XXXI, 6. W.

5. *Flatus et pondera*] superbia et arrogantia cum fastidio coniunctae; de quo usu *ponderis* (Gr. βάρος) vide Salmas. ad Trebell. Poll. triginta tyrannos c. 5. extr. ubi nec Ammiani locum neglexit. W.

Inventores iuris antiqui.] Priscos Athenienses videtur intelligere, a quibus Romani leges XII. Tabularum acceperunt. Illi enim summos quosque duces suos aut exsilio, aut morte multarunt. Ab iis etiam ostracismus inventus est, quo eminentissimum quemque non aliud ob crimen, quam quod in libera civitate nimium supra ceteros exstabat, testarum suffragiis e patria in decennium relegabant. VALES.

Id nonnumquam ad privatorum pertinuit causas] ii adeo, qui magistratus, primoresque civitatis non sunt, *ob multitudinis crimina*, quae in civitate invalescere coeperunt, etiam *innoxii* puniuntur. W.

6. *In Isauria*] De prioribus Isaurorum incursionibus vide XIV, 2. XIX, 13. de nostra Zosimum IV, 20. W.

Asiae Vicarius.] Qui Vicarius dioeceseos Asianae in Notitia Imperii dicitur. Eamdem potestatem designat Eunapius in vita Maximi p. 107. Commel. ubi de Clearcho loquitur Asiae Vicario, cui successit Musonius: τῆς οὖν ἀσίας ἁπάσης κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁ Κλέαρχος ἐπεστάτει, ὅση κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἐφ' ἑλλησπόντου διὰ λυδίας καὶ πισιδίας ἐπὶ παμφυλίαν ἀφορίζεται. *Toti tunc Asiae praeerat Clearchus, quae ab Hellesponto per Lydiam ac Pisidiam in Pamphyliam usque porrigitur.* Ad hunc Clearchum Vicarium Asiae missa est lex unica in Cod. Theod. ne colonus inscio Domino, Valentiniano et Valente Coss. Erat autem haec dignitas subiecta atque obnoxia Praefecto Praet. quod et Eunapius ibidem satis indicat. Nam cum Praefecti Praet. multas dioeceses administrarent, nec simul ac semel ubique praesto esse valerent, Vicarii constituti sunt, qui in sua dioecesi Praefectorum Praet. munera ac vices implebant: ac praecipue annonam, et tributa curabant, perinde ac Praefecti Praet. ut ex allato Eunapii loco de Musonio Vicario abunde colligitur. VALES.

Musonius, Athenis Att.] Musonius Proaeresii discipulus, cum Athenis Sophisticum thronum nactus esset, adversus Proaeresium insurrexit: sed cum imparem se tanto certamini intelligeret, mox ad gerendam Remp. se transtulit, ut scribit Eunapius in Proaeresio: qui et in Historiis illius mentionem a se factam esse subiungit. Quod si quis Eunapii locum ex Historiis requirit, exstat apud Suidam in Μουσώνιος· πάντα ὅσα ἦν ἄρατα, μικρὰ ἐφαίνετο πρὸς τὸν ὄγκον Μουσωνίου. δι' ἃ κατὰ λόγον εὐδοκιμῶν, τήν τε ἀλιτενῆ χώραν τῆς 'Ασίας ἐπῆλθε, καὶ ὁ τὴν ἀνθύπατον ἔχων ἀρχὴν πρὸς τὰς ἐπιδημίας ἐξίστατο. κἀκεῖνος ἅπαντα ἐπιὼν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις,

τὴν θάλασσαν, ἐπλήρωσε τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσφορῶν, etc. *Quaecumque erant maxima, ea Musonius, qua erat animi magnitudine, pro minimis ducebat. Quapropter cum, ut par erat, ab omnibus celebraretur, maritimam oram Asiae peragravit, eique iter facienti Proconsul Asiae cedebat. Musonius igitur cum paucis diebus omnem illam oram perambulasset, Asiaticis tributis ac vectigalibus in naves impositis mare implevit. Neque vero quisquam de ulla iniuria querebatur: sed cuncti cum voluptate tributa inferebant. Eunapius quippe Rhetor ex Lydia ei negotio praefectus erat.* Ex his verbis satis apparet de Musonio Asiae Vicario Eunapium ibi locutum esse. Eiusdem meminit Zosimus in lib. 5. c. 3. μουσώνιος ἕλλην ἀνὴρ καὶ παιδείας ἥκων εἰς ἄκρον. Idem videtur esse, cuius encomium scripsit Himerius Sophista, cum Proconsul esset Achaiae, (p. 274. Wernsd.) et ad quem exstat Libanii Epistola 453. VALES.

Musonius Asiae Vicarius] vicem gerens Praefecti Praet. v. Ind. II. Pluribus de eo egit Wernsdorf ad Himerium p. 472. — *Luxu adiumento militari marcente* cum exercitus virtus Asiatica, quae iam olim Romanos fregerat, luxuria elanguisset. W.

Adhibitis semiermibus paucis, quos Diocmitas appellant.] Capitol. in Vita Ant. Phil. c. 21. *Armavit et Diocmitas; emit et Germanorum auxilia contra Germanos.* At unde sic dicti Diocmitae, aliis disquirendum relinquo. LINDENBR.

Quos Diocmitas appellant.] Horum meminit Capitolinus in Marco c. 21. Assentior autem Turnebo, qui in lib. 25. Advers. cap. 18. Diocmitas esse dicit levis armaturae milites, qui ad persequendum hostem ipsa levitate habiles sunt: dicti sunt enim ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ. Eorum mentio fit a Symeone Metaphraste in vita Athanasii: ζημίαν ζωῆς ὑφέξειν τοὺς διωγμίτας, εἰ μὴ τὸν Ἀθανάσιον ζῶντα παραστήσωσι. *Capitis supplicium subituros esse Diogmitas, nisi Athanasium vivum adducerent.* Apparet igitur legendum esse *Diogmitas*, non *Diocmitas*. VALESIUS. Tetigit et hos ipsos Freinshemius in notis ad Florum III. 19. qui profecto meliore fide tribuit Casaubono quod est Casauboni, a quo locus ille Metaphrastae diu fuit excitatus, antequam Valesius Ammianum tractare posset. GRON. Cf. Iac. Gothofredi Opusc. VII, p. 200. W.

Angustum devexitatis anfractum] angustias montium. W.

7. *Latebrosa montium saxa.*] Quum Lindenbrogius notet in Florentino legi *latebrosa animantium*, putabat pater commode erui inde *latebrosa nimis montium saxa*, quod certe convenit stylo Ammiani: unde adscripsit ex libro XXIX. cap. 2. *alta nimium potestate.* GRON.

Excitae tandem copiae] iustus exercitus, qui ob luxum antea memoratum cessaverat. W.

Germanicopolitanis.] *Germanicopolin* alio nomine *Booscoeten* dictam Plinius ait, in Hellesponti Descriptione lib. v. cap. 32. Ptolemaeus in Galatiae situ Γερμανόπολιν vocat. LINDENBR.

Germanicopolitanis.] Germanicopolis oppidum Isauriae est, et quidem totius regionis quae a Barbaris tenebatur, caput. Isauriae enim provinciae quae Romanis parebat, metropolis erat Seleucia, ut scribit Constantinus in lib. I. de provinciis cap. 13. τὰ δὲ ἄνω σελευκείας καὶ μεσογαίας καλεῖται δεκάπολις καὶ ἐστὶ πρώτη μὲν

γερμανικούπολις, etc. Et in Notitia Episcoporum qui Chalcedonensi Concilio subscripsere, primus ex Episcopis Isauriae provinciae nominatur Basilius Seleuciensis, ultimus Tyrannus Germanicensis. VALES.

Immobiles diu mansere.] Paullo post Valentiniani senioris obitum Isauri rursus latrocinari coeperunt, et finitimas provincias populati sunt, a castellis dumtaxat abstinentes, ut tradit Zosimus in lib. 4. VALES.

8. *Praetextatus praefect. Urbis.*] Ad librum XXII. c. 7. iam de eo notavit Valesius, et ex inscriptione, quam citat quoque Iuretus ad Symmachi librum X. epist. 26. eius nomina reponit. Sed hunc locum opportune adduxit illustravitque Iac. Gothofredus ad Codic. Theodos. lib. XIII. tit. 3. de Medicis et Prof. GRON.

Praetextatus] antea Proconsul Asiae XXII, 7. *Praefecturam Urbis* A. 367. *curans* v. Corsini p. 243. Gibbon P. VI. p. 177. W.

Raro contingit ut cum timeretur, amorem non perderet civium.] Vulgaris est Pub. Syri versus: *Amor misceri cum timore non potest.* Igitur ubi miscetur, rari exempli specimen est: idque merito laudant, in Praetextato Ammianus, et in Honorio Claudianus, in Nupt. Honor. et Mar. 330.

Non odium terrore moves, nec frena resolvit
Gratia; diligimus pariter, pariterque timemus. LINDENBR.

9. *Tumultu lenito, quem Christianorum iurgia concitarunt.*] Cf. supra c. 3. W.

Pulsoque Ursicino.] Qui tamen Neapoli postea Episcopus constitutus fuit. Anastasius in Vita Damasi PP. LINDENBR.

Pari iam proposito.] In codice Regio [et Colbert.] *pariam* scriptum reperi, et eadem manu superscriptum, *paruit prop. etc.* *in Tolosano legitur, *patuit.** Mihi quidem, si quid corrigendum est, sic emendare satius videretur: *Pulsoque Ursino alta quies parta est, proposito civium Rom. aptissima: et adolescebat gloria praeclari Rectoris, etc.* Particulam autem copulativam ex fide Regii codicis addidi, quae hic omnino necessaria videtur. Ceterum Vettius Agorius Praetextatus Praefecturam Urbanam iniit Lupicino et Iovino Coss. ut ex Codice Theod. constat: et in auctores et conscios seditionis Ursinianae severius animadvertit, Clericis etiam nonnullis supplicio affectis, ut scribit Socrates in lib. 4. cap. 24. qui tamen Maximinum eum perperam appellat. VALES. *Proposito* votis *civium.* W.

10. *Maeniana sustulit omnia.*] Vid. L. 242. ff. de verb. signific. L. 11. C. de aedific. priv. Festus Pomp. in *Maeniana.* LINDENBR.

Maeniana sustulit omnia.] Maenius cum domum suam venderet Catone et Flacco Censs. ut ibi Basilica Porcia aedificaretur: excepit sibi ius unius columnae, super quam tectum proiiceret ex provolantibus tabulatis, unde ipse et posteri eius spectare munus gladiatorium possent: ut scribit Asconius in Divinationem c. 16. Post hunc alii e lapide, alii e maceria aedificavere in porticibus maeniana, et foribus ac domibus adiecerunt: quod ex vetere Grammatico scribit Isidorus in lib. XV. Originum. ξύλων ἐξοχὰς vocat Herodianus in fine lib. 7. Vide Brissonium in lib. de ver-

borum signif. Similia sunt, quae παραπέτασια dicuntur in lege 39. Cod. Theod. de operibus publicis. VALES.

Maeniana] dicta etiam *Solaria*, tecta aedium plana, eadem fere, quae nos vocamus *Altane*. Nomen habent sive, ut vett. Grammaticis, Asconio ad Cic. Divinat. c. 16. Nonio, Festo et Isidoro placet, a Maenio quodam, qui, cum domum prope forum venderet, in lege venditionis columnam excepit (v. Cicero pro Sextio c. 58.) in qua proiiceret tectum, unde ipse cum suis spectaret gladiatores, qui in foro ederentur; sive, ut Salmasius contendit (ad Spartiani Pescenn. Nigrum c. 12.) a *moenibus*, h. e. columellis, quarum lorica circumdaretur solarium, ne quis delabi posset. Haec Ernesti in Prolus. de Solariis Opp. Philos. p. 29. cf. Davis. ad Ciceron. Acad. II, 22. et Gesneri Thes. h. v. W.

Priscis quoque vetita legibus] v. L. 242. Pandect. de verbor. significatione. W.

Discrevit privatorum parietes ab aedibus sacris.] Ita quoque Constitutione Arcad. Honor. et Theod. Imppp. aedificia privatorum publicis aedibus adhaerentia sive superposita destrui tollique praeceptum. L. 4. Cod. Theod. de operib. publ. quae est L. 9. C. Iustin. de aedif. privat. *Vid. L. 17. C. de operib. publ.* LINDENBR.

Discrevit ab aedibus sacris privatorum parietes.] Non modo aedibus sacris, sed ne operibus quidem publicis, murisve urbium quidquam licet coniungere, lege 9. D. de rerum divisione. VALES.

Ponderaque per regiones instituit universas.] De ponderibus publicis exstat Constitutio Valentinian. Theodos. Arcad. Imppp. L. 9. de susceptor. praepos. LINDENBR.

Pondera per regiones (urbis) *instituit universas.* De aequalitate mensurarum inde a Vespasiani temporibus plura scire qui cupit, adeat Casaubonum ad Iulii Capitol. Maximinos c. 3. et Wernsdorfium ad poëtas minores T. v. p. 605. ss. W.

Quod laudando Brutum, Tullius, refert.] Verba Tullii sunt in Oratore ad Brutum c. 10. *Quid tam difficile quam in multorum controversiis diiudicandis ab omnibus diligi? consequeris tamen, ut eos ipsos contra quos statuis, aequos placatosque dimittas. Itaque efficis, ut cum gratiae causa nihil facias, omnia tamen sint grata quae facis.* VALES.

CAPVT X.

Redit Ammianus ad bella cum Alamannis. cf. c. 2. Gibbon. T. VI. p. 186. Ritter Gallia T. v. P. 3. p. 578. W.

1. [*Alamannus Regalis Rando Mogontiacum irrepsit.*] Heic P. Pithoeus ad oram Ammiani sui laudat *Hieronymum in libro de Monogamia ad Gerontiam,* seu potius in Epistola ad Agerochiam: quasi verba Hieronymi ad rem valde pertineant. Ubi notandum est Valentiniano II. et Valente II. Coss. anno Christi CCCLXVIII. a Randone Alamanno clam irruptum direptumque esse Mogontiacum, et incolas eius abductos. Sed iterum anno CCCCVI. aut ex aliis CCCCVIII. principatu Honorii iterum *Mogontiacum captum atque subversum est, et in Ecclesia multa hominum millia*

trucidata: et multa mala passae sunt plurimae aliae urbes Gallicanae, quum Alani, Suevi, Vandali, Burgundiones, et Alamanni Gallias intrarunt, easque per annos aliquot impune vastarunt. De posteriore hocce excidio Mogontiaci loquitur Hieronymus in Epistola supra laudata; de priore illa sub Valentiniano eiusdem urbis clade solus Ammianus: nec verba Hieronymi ad eam ulla ratione pertinent, sicut existimavit P. Pithoeus.] HADR. VALES. *Regalis* regiae stirpis. W.

2. *Christiani ritus sollemnitatem*] fortasse Paschatis festum, quod suadere videtur paullo inferius memoratum *anni tepens tempus.* W.

Virile et muliebre secus.] In exemplari Regio [et Colbert.] et in Augustana Editione *sexus* legitur rectius fortasse: nam τὸ *secus* pro sexu nimis poeticum est. HADR. VALES. Sic iudicat, quum tam frequens occurrat, et fere saepius apud historicos, qui prosa scripserunt, quam apud poetas. Tantum differt usus antiquiorum ab recentioribus in casu, ut et in ipso hoc scriptore variatur, de quo pater ad Livium XXVI, 47. GRON. Cf. XVI, 11. W.

Cuiusquemodi fortunae] summae et imae conditionis, uti XXX, 4. XXXI, 15. W.

3. *Vadomarii*] adhuc viventis, v. Ind. I. W.

Concideret strage.] Sic Gelenius edidit. Sed cum in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum invenerim, *comperet strage;* ita potius a Marcellino scriptum esse existimo, *ut qualibet occumberet strage.* Accursius autem, *comperta strage*, infelici coniectura ediderat. VALESIUS. Illud verbum *occumberet* τῷ πόνῳ se ingessit, quia statim recurrere animadvertebat *occubuit.* Sed plane ferri nequit. Non enim prima navabatur opera, ut occumberet, sed ut superaretur vel proderetur, ut manifeste distinguit statim auctor ipse: quorum quum neutrum fieri posset, δεύτερος πλοῦς fuit, ut fraude domestica occumberet, sicut occubuit. Ex literis verbi quod in scriptis libris exstat, palam exstitit *corriperet.* Hinc videtur lineola postremae parti superscripta quondam exolevisse *corriperet* pro *corriperetur.* GRON.

4. *Tentatus* superari, *citerioris vitae* XIV, 1. XXV, 4. interioris admissionis *ministri studio sollicitante nostrorum*, qui pecunia corruperant ministrum, sed quam dispares priscis Romanis, immemores Fabricii olim sui perfugam, veneno Pyrrhum e medio tollere pollicitum, regi remittentis. W.

Torpuere discursus.] In Regio codice legitur *tepuere.* VALES.

5. *Destinatius*] studiosius. *Tutela* securitate. *Reparabilis gentis*, quae vires facile posset reficere. cf. XXXI, 7. — *Nunc infimorum et supplicum.* Locus similis XVII, 13. ad infimitatem obsequiorum venere servilem. W.

6. *Accito Sebastiano*] cf. c. 6. *Numeris* legionibus. W.

Anni tempore iam recente.] Regius codex habet *iam tepente*, quam scripturam vulgatae longe antepono. Nam et in Mſ. Flor. legi *iam terente* monuit Lindenbrogius, [ut et legitur in Colbertino.] VALES. Idque opinor magis genuinum, unde faciendum fuit *iam ferente.* GRON.

Rhenum transgressus.] Multum ab hac Gelenii scriptura dissentiunt nostri codices. Nam in Regio ac Flor. [et Colbert.]

ac Tolof. fic legitur, *inhenum tranftibusque neminem divifis agm. quadr. ipfe medebat.* At in Auguftana Editione ita excufum eft, *Rhenum tramitibusque Rheni divifis agm. quadr. incedebat.* Ex quo apparet, quanto fagacior ac felicior in coniiciendo Gelenius fuerit Accurfio. Eft tamen, quod in illa Gelenii emendatione non probem, primo quod vocem illam *neminem* expunxit: deinde quod *indivifis agminibus* edere maluit quam *divifis*. Itaque fic videtur legi potuiffe commodius. *Rhenum transgreffus refiftente nemine, divifis agm. quad. ipfe medius incedebat.* VALESIUS. Cui poteft paulum humaniori placere ifte non artifex, fed carnifex modus integrandi auctores ex legentium ingenio, non ex veteri fcriptura? Itaque et pater hac ratione offenfus ad Varias Lindenbrogii annotabat in mendofo illo *tranftibusque* latere videri *transit obvioque nemine.* Sed praeterea an Rhenus fic erat ignotus ei, qui Ammianum defcribebat, ut in eius fluvii nomine ita nunc deberet haefitare? Vide an magis placere queat, quod mihi in mentem venit, duntaxat propius ad veterem manum. *Valentinianus cum Gratiano Menum tranfit, vifoque nemine in divifis (vel diverfis) quadratis ipfe medius erat.* Hinc et Aufonius in loco, quem mox citat, ὁ πάνυ, non Rhenum, fed Nicrum advocat. GRON.

7. *Longo itu* longe *porrectas.* Oudendorpius ad Florum L. I. c. 16. p. 148. malit *fitu.* Nil opus. Ad eundem Flori locum Freinshemio pro *fenfim gradiens* apud Noftrum legendum videtur: *enfem quatiens.* Flori locus hic eft: *ultionem flagitans miles ftrictis enfibus per ipfam viam ante pugnam furit.* (Ammian. *infrendebat.*) Florum obverfatum fuiffe Marcellino, admodum probabile eft; nihil tamen in contextu volui novare. W.

8. *Solicinio nomen eft.*] Mf. *Soliconmo,* uti fere etiam Rhenanus in fuo cod. reperit, quem de hoc loco vide German. rer. lib. III. LINDENBR.

Solicinium] Situm huius loci definire haud fuftinuerunt Mafcovius in hift. German. Lib. VII. §. 5. et Mannertus P. II. Fafc. I, p. 240. *Haefelinus* tamen in Commentatt. Acad. Elect. Palatinae Vol. IV. urbem effe coniicit *Schwetzingen* prope Heidelbergam, cui affenfum praebet *Meufelius* in *neuefte Literatur d. Gefchichtskunde.* 1778. Th. I. S. 101. W.

9. *Locorum gnavitate.*] Praepofitum habet Florentinus tefte Lindenbrogio *unde,* ex quo pater fingebat *nuda locorum gnaritate.* GRON. *Gnaritate* peritia XVI, 3. XXX, I. W.

Montem praecelfum.] cuius nomen *Piri* eft XXVIII, 2. nunc *heilige Berg* in agro Heidelbergenfi. — *Regibilis* ad imperia promtus. W.

**Vexillum opperiens extollendum.*] Caefar de Bello Gallico lib. 2. c. 20. *Caefari omnia uno tempore erant agenda. Vexillum proponendum, quod erat infigne, cum ad arma concurri oporteret; fignum tuba dandum.* Idem [Ammianus nempe] mox poft: *Signoque erecto, quod folet ad pugnam hortari, tubarum minacium accedente clangore.* Notat hunc ipfum morem Caefar.* LINDENBR.

10. *Perterrente*] Wakefield. ad Lucret. IV, 1017. malebat *proterrente,* i. e. impellente, protrudente. ERF.

Clementer proclivem] Bene latine variata oratio; paullo ante: *facilem devexitatem habens et mollem.* W.

Quod haud placuit maturato.] Scribendum omnino est, *quo ut placuit maturato, etc.* qua quidem emendatione certius nihil: ut mirer Gelenio homini acutissimo hoc in mentem non venisse. In Regio, * et Tolos. * codice legitur, *quod aut pl. mat.* VALES.

Capite intecto] sine galea, ne agnosceretur ab hostibus, cf. quae statim sequuntur de *cubiculario.* — *Ut erat sui arrogans aestimator,* nimium sibi confidens aliis contemtis. W.

Quam inspexere proculcatores] Ita in Ms. vulg. *procursatores.* Et *proculcatores* hic, uti in melioribus libb. Vegetii, et Notitia Imp. *Inter auxilia Palatina Exculcatores seniores, Exculcatores iuniores.* LINDENBR.

Proculcatores.] In codice Regio et Basiliensi Editione *Procursatores* dicuntur: sed cum Augustana Editio codici Flor. [et Colbert.] consentiat, non dubito quin praeferenda sit altera scriptura. Sunt autem Proculcatores iidem ac procursatores, seu excursatores, qui scilicet agmen praecuntes, incursum hostium explorabant, ut videre est in principio lib. 24. Eos Vegetius in lib. 2. excultatores seu exculcatores vocat: Leo in Tacticis σκουλκάτωρας. Iidem Graeci σκοῦλκαν et σκοῦλκαν vocant stationem seu vigilias, indidem deflexo vocabulo. * In Tolos. codice *Proculcatores* scriptum inveni. * VALES. Cf. Bessel Misc. p. 252. et Ind. II. W.

11. *Per labilem* lubricum. *limum.* cf. XV, 10. W.

12. *Signo erecto*] vexillo sublato, uti paullo ante. — *Fragore* clamore, strepitu. Sic fragorem non de rebus tantum, sed personis etiam usurpat noster XX, 4. XXV, 6. — *Crispando* vibrando XIV, 2. — *Per hirta dumis et aspera* sentibus et prominentibus saxis invia. W.

15. *Pandebant poplites et suras et dorsa*] Fusius effert, quod alibi brevius: terga dabant, corpora nudantes intecta, uti XV, 4. XIX, 11. — *Silvarum se latebris amandarunt,* absconditerunt, XVI, 12. W.

16. *Exercitus ita bellator.*] Nescio unde haec scriptura in Lindenbrogii Editionem irrepsit. Nam in Regio quidem exemplari, et in Augustana Editione locus corruptus est hoc modo, *et Sextus ita bellator:* [in Colbert. Ms. *ex Sextus.*] Gelenius vero sic ediderat, *exsertus ita bellator*, optime procul dubio. Sic enim in superiore libro locutus est Marcellinus lib. XXII. cap. XI. *Aliso quidam Tr. abscidit exsertus bellator et prudens.* VALES. Vid. ad XXVI, 8. W.

Sicinio] Dentato, cuius iam supra mentio facta XXV, 3. Ob singularem fortitudinem Achilles Romanus dictus, de quo vide inprimis Gellium II, 11. — *Sergio.* Itidem iungitur Sicinio XXV, 3. W.

* *Imperatores Treveros reverterunt.*] Ubi et triumphales ludos edidit Valentinianus, ut testatur Ausonius in Mosella sub finem (v. 421.):

— Augustae veniens quod moenibus urbis
Spectavit iunctos natique patrisque triumphos:
Hostibus exactis Nicrum super et Lupodunum,
Et fontem Latiis ignotum annalibus Histri.

Hanc enim haud dubie Valentiniani victoriam Alamannicam designat, quae contigit Valentiniano II. et Valente II. Coss. Quare valde miror, qua ratione Cluverius, vir alioquin diligentissimus, hos versus Ausonii de Gratiani Argentuariensi victoria acceperit: quod passim inculcat ac repetit in lib. 2. et 3. Germ. Ant. capite 4. Atqui apud Argentuariam Lentienses Gratianus vicit post mortem patris, ut constat. Valentinianus vero tunc, cum haec Ausonius scriberet, adhuc vivebat. Sic enim paullo post ait v. 449.

Burdigalam cum me in patriam nidumque senectae
Augustus pater, et natus, mea maxima cura,
Mittent etc.

Sed hic Cluverii error ex M. Freheri Commentariis haustus videtur. Interim demendus est alter Cluverii scrupulus, qui in supradicto capite 4. nescire se ait, cur Ausonius *fontem Histri Latinis ignotum* dixerit. Ego vero facile id solvi posse aio, si meminerimus Danubium a fonte ad Moesiam usque appellari; inde ad Pontum usque Histrum. Itaque Histri fontes Latinis seu Romanis nulli sunt, sed Danubii. VALES.

Treveros (Trier) qui sedes omnino saepe fuerunt Imperatorium. cf. XV, 11. W.

CAPVT XI.

1. *Vulcatio Rufino*] Praefecto Praetorio supra c. 7. *absoluto vita* mortuo XXV, 3. *dum administrarat* in ipso munere. W.

Probus] Sextus Anicius Petronius Probus, de quo vide inprimis Corsinum de Praeff. Urbi p. 252. ff. — *Ab urbe* ex urbe. Quem ibi magistratum administraverit, fateor me ignorare. Fasti Consulares habent ao. 371. in Praeff. Urbi numerat Corsini p. 252. sed ao. 372. Ammianus autem in rebus ao. 368. gestis occupatus est. W.

Iudicioli] vix alibi reperias. W.

2. *Quasi gemina quaedam, ut f. P. fortuna.*] Sic fere loquitur Valerius Max. in lib. 6. cap. 11. *Namque Alcibiadem quasi duae fortunae partitae sunt: altera quae ei nobilitatem, etc.* Sed tamen in hac sententia maneo scribendum esse *genuina*. Eodem errore in Elogio Iuliani quod est in lib. 25. ubi legitur, *ut poenarum asperitatem genuina lenitudine castigaret:* in Editione Rom. scriptum erat *gemina* et in Epist. 23. et 25. lib. 1. Symmachi plerique codices *gemina* pro *genuina* praeferunt, teste Iureto. VALES. Recte *genuina*. Genuinum et aliis, iisque pluribus locis Ammiano est i. q. ingenitum, nativum, quod vel natura vel consuetudine cuiusque proprium est. W.

Ut fingunt Poetae] Haec verba non suo loco posita videntur, melius post *pinnis* collocanda. Ceterum Fortuna *praepetibus pinnis* alata globuloque insistens, in numis ubique obvia. Cf. Döring de imagg. alatis apud veteres. W.

Licet potuit] multa valuit XVIII, 4. W.

Ingentia largiendo.] De liberalitate et munificentia Probi idem testatur Claudianus in Consulatu Olybrii et Probini v. 42.

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes: sed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas, etc. VALES.

Interpellando potestates assiduas.] Restituta est hoc in loco vera scriptura, quam et Regius et Vatic. codex, [ac Colbert.] et Editio August. servaverat. Et eleganter intervallasse potestates dicitur Probus, quippe qui tot magistratus gesserit ac praefecturas, ut numquam fere sine magistratu visus sit. Fuit enim primo Proconsul Africae, Datiano et Cereale Coss. ut discimus ex lege 3. Cod. Theod. Quorum appellat. ac deinde Praefectus Praet. quater, ac postremo Consul cum Gratiano A. anno Domini 371. ut docent veteres Inscriptiones apud Gruterum p. 401. Primam quidem Praefecturam Praet. quam hic commemorat Marcellinus, gessit Valentiniano Nob. P. et Victore Coss. ut elicitur ex Codice Theod. Fuit autem Coelii Probini filius, Petronii Probiani nepos, quorum uterque Consul fuerat: ut ex vetusta Inscriptione docuit me Iac. Sirmundus. Itaque ex avi nomine dictus est Sextus Petronius Probus. Eiusdem elogium exstat apud Ausonium in Ep. 3. *Narrat Paulinus in Vita Ambrosii, tantam eius famam etiam apud exteras gentes fuisse, ut ex Perside Romam nonnulli venerint, Probi potentiam ac divitias spectaturi.* VALES.

Intervallando potestates] munera diversa aliud post aliud obeundo. *Contra timidos celsior,* audacior, oppositum enim antecedenti *timidus ad audaces.* Sic in sequentibus etiam apte sibi respondent *sibi fidere, pavere; cothurnus, soccus,* de quibus non est, quod plura afferam. — Omnino cothurno grallisque adeo incedens ipse Ammianus h. l. placere sibi videtur. W.

3. *Natantium genus*] pisces. XXVI, 10. *Haud tam* (melius *ita*) *diu spirat* vivit in terra continenti. — *Numquam innocentium per cupiditates immensas* qui, ut libidines expl[illegible]ent, numquam intra iustos fines sese continebant, *utque multa perpetrarent impune* ipsum, *dominum,* patronum suum ambitu, variisque, quales in aulis adhiberi solent, machinationibus ad munera evehebant, *in Remp. mergebant,* servata metaphora a piscibus desumta, W.

4. *Ita pronuntiat Cicero.*] In Philippica 2, 12. sed et in iure suasor criminis et laudator eadem poena tenentur. Nam Ulpianus in lege 1. D. de servo corrupto: *Et si erat servus omni modo fugiturus, vel furtum facturus; hic vero laudator huius propositi fuerit; tenetur. Non enim oportet laudando augeri malum.* VALES.

5. [*Suspiciosus tamen et minutus suopte ingenio fuit.*] In codice Colbertino scriptum est: *Suspiciosus tamen et munitus s. i. fuit:* quae scriptio plane mihi arridet. *Munitus* vocatur Ammiano homo undique sibi cavens, et ex omni parte veluti tectus adversus insidias et fraudes ac dolos. *Minutus* retinet Lindenbrogius, et explicat μικρόψυχος, id est timidus et pusilli animi: quod vitium in Probum etiam cadit.] VALES. Merito assentitur Valesio Ernestius. W.

6. [*Ita implacabilis et diruptus, etc.*] Quid heic *diruptus* significet, haud facile dictu est. Huic enim loco nomen istud haudquaquam convenit. Codex Colbertinus praefert, *ita implac.*

et directus, ut nec exorari posset, nec ad ignoscendum inclinari. Quam lectionem mecum docti omnes sunt probaturi. *Directum* appellat Marcellinus hominem immobilem, inflexibilem, et ut alibi loquitur indeclinabilem, in malo proposito sibi constantem ac firmum, et si quem laedere voluerit, nulla umquam ratione ad veniam flectendum atque convertendum. P. Pithoeus ad oram Ammiani sui notavit, cum *munitus*, tum *directus* in veteribus libris legi.] HADR. VALESIUS. Est aliquid ex uno codice mutare contextum; qui quid significet, facile dictu potest alteri esse. Potuit autem vir doctus ad speciem huius mutationis consulere varias lectiones Lindenbrogii, qui testatur similiter legi in Florentino. Etiam Accursius prope ad hanc formam edidit *direptus*. Qui autem directus dicitur, cur in sequiorem partem debet intelligi? Haud dubie potest et in bonam. *Diruptus* autem satis quoque eleganter et commode dicetur, nempe ab humanitate et ignoscendi venia, ut *abruptum patri Torquatum* dixit Manilius v, 106. quem in ista loquutione illustravit pater libro 1. observ. cap. 6. Omisit autem Ammianus rem, a qua diruptus erat (quum Manilius addiderit) perinde ut Velleio lib. 1 c. 6. [ubi vid. Ruhnken. W.] dicitur Lycurgus *disciplinae convenientissimae vir,* non addito, cui convenientissima ista disciplina erat, unde magna illic molestia viris doctis, quam alibi removebimus. GRON.

Directus] obstinatus, severus. Cf laudatam ab Ernestio Clav. Cicer. in h. v. et Glossar. Nomicum Cod. Theodos. ubi *directum ius* explicatur a Gothofredo, quod nullo iure labefactari potest. Reinesius orae sui exemplaris appinxerat: *„dirus, an praeruptus?“* W.

CAPUT XII.

1. *Rex Persidis longaevus ille Sapor*] Ad annum LXX. pervenit. Multa de eo Agathias in lib. IV. pag. 131. LINDENBR.

Post pudendae pacis icta foedera] XXV, 7. *Iniectabat Armeniae manum,* cf. XXIX, 1. XXX, 1. 2. et Gibbonum T. VI. p. 231. ss. W.

3. *Captum Regem ipsum Arsacem.*] Nescio an is sit Arsaces Armeniorum Rex, quem a Pacurio Persarum Rege una cum Basilio Consiliario evocatum, et in lethem coniectum esse, multis refert Procopius in lib. 1. Persic. VALES.

Vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis.] Idem hic mos in Aethiopia usitatus, ut reos nimirum aut bello captos in argenteis aureisve catenis adservarent. Herodotus lib. III. c. 23. Heliodorus lib. IX. c. 1. Δεσμά τε ἀμείβειν καὶ χρυσᾶ ἐπιβάλλειν· ὅσα γὰρ σίδηρος παρ' ἄλλοις εἰς τὰς χρείας, ταῦτα παρ' Αἰθίοψιν ὁ χρυσὸς νομίζεται. Solinus lib. 3. cap. 10. *Apud hos* (Aethiopas) *plus auri, quam Persis est: ideo quod minus est, pretiosius censent. Aere exornantur, auro vincula sontium fabricant.* Tertullianus de Habit. mul. c. 7. *Apud Barbaros quosdam, quia vernaculum est aurum, et copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, et divitiis malos onerant, tanto locupletiores, quanto*

nocentiores: aliquando revera inventum est, quomodo et aurum non ametur. *Idem de Cultu fem. cap. 20. *Aurum ipsum, cuius vos gloria occupat, cuidam genti ad vincula servire referunt gentilium literae.** Sic igitur vinctus fuit Bessi et Nabarsanis insidiis circumventus Darius: sic Cyrus, Astyages, Croesus, Curtius lib. v. c. 12. extr. Iustinus lib. v. c. 11. et xi. c. 15. Dio Chrysost. Orat. 79. p. 664. B. Ausonius in Ludo vii. Sapient. p. 236. ed. Floridi. LINDENBR.

4. [*Sauromace pulso, quem auctoritas Romana praefecit Hiberiae.*] Sauromaces nomen apud Hiberos notum fuit. Plinio Epistolarum x, 31. *Rex Sauromaces* memoratur, et legatus *Sauromacae Regis* Nicaeam venisse dicitur: quem Regem Hiberorum fuisse alterum puto principatu Traiani A. qui praeter caeteros Hiberorum Regem in fidem accepit, ut Eutropius tradit. Sed *Sauromates* et *Sauromatae* Editiones Plinii habent pro *Sauromaces* et *Sauromacae.*] VALES. Nec mirum ita haberi in editionibus, quum sic ibi quoque habeant libri scripti: immo id verum etiam sit nomen: ut docemur ex nummo, cui inscribitur ΒΑCΙΛΕΩC CΑΥΡΟΜΑΤΟΥ, quem vidisse se testatur Spanhemius de praestant. numism. pag. 463. sed quod ibidem loquitur de Bosporo Thracico, risum meretur, etsi de eodem quoque loqui et sentire videatur ad Iuliani Caesares pag. 420. (p. 89. ed. Amst. 1728. W.) GRON.

Aspacurae] cf. xxx, 2. W.

Magister fuisse dicebatur armorum.] In codice Regio post vocem *Magister* modicum spatium vacat: et ad oram antiquarius adnotat scribendum sibi videri, *Magister alter fuisse, etc.* quod equidem verum esse existimo. VALES.

Artogerassam] Forsan eadem est cum Ptolemaei Ἀρταγιγάρτα, de qua in Descriptione Armeniae. LINDENBR. Fortasse Artagera, vel Ardis, ad cuius moenia Caius olim Caesar, Augusti nepos, vulneratus. Conf. d'Anville geographie ancienne Tom. II. p. 106. W.

Uxorem] Olympiadem nominant. W.

6. *Aptus ad muliebria palpamenta*] ad se insinuandum in gratiam mulierculárum. W.

7. *Proditionis acerrimi compulsores.*] Cylaces nempe et Artabannes. *Spe potiorum,* fore, ut magnam apud Romanos ideo gratiam ineant. — *Ut lateant id tentantes,* ut hoc suum consilium celarent. Graecismus: λάθωσι ἐπιχειροῦντες. Cf. Irmisc. ad Herodian. Vol. I. p. 752. W.

8. *Concedi*] condonari. *Passibus insonis* ita lenibus, ut audiri non possent. cf. xxix, 5. W.

9. *Arsacis filium Param*] de quo plura vide infra 30, 1. W.

Neocaesaream urbem Polemoniaci Ponti notissimam.] In codice Regio reperi *nobilissimam* levi discrimine. *Sic Eutropius *Tigranocertam civitatem Armeniae nobilissimam* vocat in libro 6.* Neocaesarea Ponti Polemoniaci metropolis fuit, ut patet ex Notitia Episcoporum, qui Chalcedonensi Synodo subscripserunt. Pontus autem Polemoniacus pars est Euxini Ponti. [Vid. Man-

Mannert Kleinasien II, 472. W.] Nam Pontus Euxinus pro gentibus quas alluit, varias sortitus est appellationes. Praeter Pontum enim proprie dictum est Pontus Galaticus, et Polemoniacus, et Cappadocicus; quibus nominibus etiam provinciae appellantur, ut docet Ptolemaeus in lib. 5. At Scaliger ad num. 2081. Eusebiani Chronici scribit, Pontum Polemoniacum ita dici ad distinctionem Ponti Pelagonii, qui mendose per ae scribitur in veteri inscriptione, quae exstat in Editione Gruteri p. 402. L. DIDIO. MARINO. V. E. PROC. FAM. GLADIAT. PER. ASIAM. HY. GALATIAM. CAPPAD. LYCIAM. PAMPHYL. CILICIAM. CYPRUM. PONTUM. PAELAG. Et mox: BITHYNIAE. PONTI. PAELAG. Sed quis non videt in ea inscriptione scribendum esse PAFLAG. Eodem errore *Pelagoniae* pro *Paphlagoniae* scribi in Facundi libro 7. notavit vir praestantissimus Iacobus Sirmundus. Contra Paflagonia perperam scribitur in lib. 6. Marciani Capellae, pro Pelagonia. Pontus igitur Pelagonius in Asia nullus est. VALES. Cf. Wesseling ad Hieroclis Synecdem. p. 702. W.

10. *Terentium Ducem*] militarem, postea Comitem rei privatae. XXX, 1. W.

Recturus sine ullis insignibus gentem] *Curius Fortunatianus Rhetor lib. pag. 64. (p. 85. Capperonner.) *Fasces, lictores, toga praetexta, sella curulis, imperia, provinciae, magistratuum ornamenta sunt. Consularia insignia;* Novell. 30. c. 6. ὄχημά τε ἐξ ἀργύρου, καὶ πελέκεις καὶ ῥάβδους. Novell. 24. cap. 4. Novell. 25. cap. 5.* De his insignibus multa in Notitia Imperii. LINDENBR.

Recturus int. sine insignibus.] Id est sine diademate et regiis insignibus. VALES.

11. *Ultra hominem* immo vero infra hominem *efferatus*, ferae bestiae instar furens. W.

Cels. montium petivere secessus.] In codice Regio [et Colb.] *recessus* scribitur. Ceterum hi montes, qui Rom. limitem et Lazicam dirimebant, incipiebant a Rhisaeo opido, quod Rhisuntem vocat Ptolemaeus: in iisque gens libera degebat, nec Romanis nec Lazis obnoxia, ut scribit Procopius in lib. 4. Goth. VALES.

Lazicam.] Lazi Ammiani aetate erant, qui olim Colchi dicti de quibus vide *Mannert Norden* p. 392. ss. W.

12. *Sidere flagrante brumali.*] Supra XVI, 12. est sidere *urente* brumali, nec de ardore solis cogitandum, sed de igne doloroso, quo frigore rigentia membra afficiuntur. W.

13. *Arinthaeus Comes*] Supra c. 5. est magister peditum. — *Procinctu gemino*, altero, repetito. W.

14. *Incuriosum sui*] qui ut filius regis, totus tamen penderet a Cylace cet. W.

Et Artabanni.] Regius codex *Arabanni* scriptum habet ubique: in principio autem libri 30. *Arrabannis:* [in Ms. Colbert. nunc *Arabanni*, nunc *Arraboni*, et *Arrabannes.*] VALES.

15. *Ni propugnatoris Arinthaei.*] Cum in Reg. codice scriptum esse vidissem, *ne propugnatam;* existimavi integrum locum

haud paullo elegantius scribi posse hoc modo: *Armenia omnis perisset impropugnata, ni Arinthaei*, etc. sic enim loqui solet Marcellinus. VALES.

Ut sibi et Ioviano placuerat.] xxv, 7. W.

16. *Aspacures* Sauromatis *consobrinus oravit, ut socia potestate* Hiberiam regerent. W.

17. *Armeniis finitima ret. et Lazis.*] Quippe Hiberia media est inter Lazos ac Persas: ab Oriente enim Albaniam habet et Persas: ab Occasu autem Colchidem, quae Lazica postea dicta est, ut scribit Procopius in lib. 1. Persic. et Ptolemaeus. Armenia autem Hiberis est ad Meridiem. VALES.

18. *Velut obseratis amicitiae foribus*] nimis quaesita h. l. translatione. W.

Serenata caeli temperie.] Vir doctus in Misc. Obss. novis T. 1. P. 2. p. 14. pro *serenata* malit *reserata;* ita enim esse xiv, 10. (adde xxi, 6.) ego vero nolim mutare, eam inprimis ob caussam, quod *obseratae* fores statim praecesserunt. De Armeniae fatis cf. omnino xxx, 1. 2. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXVIII. C. I.

1. Dum in Oriente *bella rediviva* consurgunt, ipsam *Urbem aeternam clades* affecerunt *luctuosae*, non minus graves, quam quae eandem presserant *anno sextodecimo et eo diutius* et quod excurrit, (excurrit autem biennium, Nepotiani morte in annum 350. incidente.) W.

Anno XVI. *et eo diutius post Nepotiani exitium.*] Flavius Popillius Nepotianus Eutropiae Constantini sororis filius, cum Magnentium caeso Constante Imperium in Galliis invasisse cerneret, et ipse tamquam eo dignior Imperium concupivit. Caeso igitur Urbi Praefecto Coelio Probino, et armata gladiatorum manu Imperator renuntiatus, multos qui Magnentii partibus favebant occidit: adeo ut passim domus, fora, viae, templaque cadaveribus complerentur. Sed mox missi a Magnentio duces, Heraclida Senatore prodente, factionem eius oppressere: caput eius pilo per Urbem circumlatum est. Gravissimae deinde proscriptiones, et Nobilium qui Nepotiani partibus favisse suspecti erant, caedes subsecutae sunt. Nam et Eutropia Nepotiani mater, et Sperantius, et Abuterius, aliique plures capite poenas dederunt, ut scribit Athanasius in Epist. Apologetica ad Constantium pag. 676. *καὶ ἀποδέχομαί σε σφάξαντα τοὺς ἐν ῥώμῃ γνησίως ἡμᾶς ὑποδεξαμένους, τὴν μακαρίαν σοῦ θείαν τὴν ὡς ἀληθῶς Εὐτροπίαν, καὶ ἀβουτήριον τὸν γνήσιον ἐκεῖνον, καὶ σπειράντιον τὸν πιστότατον, καὶ ἄλλους πολλούς.* Porro id Nepotiani exitium contigit anno Domini 350. Sergio et Nigriniano Coss. ex ante diem III. Nonas Iun. usque ad pridie Cal. Iul. ut scribit Idatius in Fastis, et Chronicum Alexandrinum. VALES.

Post Nepotiani exitium] Aurelius Vict. Epit. c. 42. *Romae Nepotianus Eutropiae Constantini sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit: quem octavo die vicesimoque Magnentius oppressit.* LINDENBR. Cf. idem de Caesar. c. 42. Eutrop. X, 10. (6.) Zosim. II, 43. W.

Plus exemplis generalibus tam late patentibus et per omnes civium ordines illo tempore dominantibus *nocitura, quam delictis* ipsis et eorum genere. Locus similis est XXII, 4. W.

2. *Exquisite*] fusius. *Praesentis temporis* nostrorum hominum inprimisque principum *modestia* sensuque humanitatis *fretus* memorabilia tantum *carptim* brevibus *explanabo*, simul vero eadem brevitate (*succincte*) prisci alicuius facti memoriam revocabo.

Sed profecto immemor promiſſi, mi Ammiane, ita copioſus longusque fuiſti in aetatis tuae flagitiis proſequendis, ipſumque ex Graeca hiſtoria petitum exemplum doctrinae magis variaeque lectionis oſtentandae cauſa invitum quaſi huc videris traxiſſe. W.

3. *Bello Medico*] Perſico. W.

Obſidentes Miletum molibus magnis] Sic emendavimus certiſſima coniectura: nam corrupte hactenus editum eſſe, *obſidentes militum*, etc. nemo, cui cor ſapit, negabit. LINDENBR.

Caritatibus] coniugibus atque liberis. *Mobili cenſu* facultatibus, XXVI, 8. W.

4. *Hoc argumentum poſtea digeſtum tumore tragico Phrynichus*] Herodotus lib. 6. c. 21. Ἀθηναῖοι μὲν δῆλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἁλώσει, τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν, καὶ διδάξαντι, ἐς δάκρυά τε ἔπεσεν τὸ θέητρον, καὶ ἐζημίωσάν μιν, ὡς ἀναμνήσαντα οἰκήϊα κακὰ, χιλίῃσι δραχμῇσι, καὶ ἐπέταξαν μηκέτι μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι. Cl. Aelianus Variar. Hiſtor. lib. XIII. cap. 17. Longinus περὶ ὕψους, *Libanius Sophiſta Declamat. 13. p. 404. Declamat. 19. pag. 506.* Tzetzes Chil. VIII. Hiſtor. CLV. LINDENBR. De Phrynicho cf. etiam Aelian. Var. Hiſt. III, 8. et Fabricii Biblioth. Graec. ed. Harleſ. T. II. p. 316. W.

Iucunde] non ſine voluptate. *Cothurnatius* (ſic pro *cothurnatius*, quod nihili eſt, ex cod. Colbert. edidit Hadr. Valeſius, quem vide in praef. p. LVIII.) *procederet ſtylus lacrymoſus* altius ſe efferret, lacrymasque cieret. *Amabilis* ſocia, favore digna. W.

Nullis auctorum adminiculis fulta] Iſ. *aliorum adm.* LINDENBR.

Nullis auctorum admin. fulta] Auctores dicuntur conditores, ſeu coloniae deductores, quos Graeci κτίστας vocant. Quo nomine non ſolum ii cenſentur, qui primi urbem condidere, ſed etiam qui colonis frequentavere. Auctores eo ſenſu dixit Suetonius in Claudio cap. 25. [Octav. c. 98. W.] Solinus cap. X. et Iuſtinus in lib. 21. c. 6. et lib. 23. c. 1. ut Livium Avienumque praeteream. Auctores igitur hoc in loco ſunt Athenienſes, qui coloniam in Aſiae eam partem miſerunt, quae Ionia dicitur. VALES.

Miletumque relegatus eſt.] Haec verba abſunt a codice Regio, *et Tol.* [et Colb.] et Vaticano: recte, ut equidem cenſeo. Neque enim Phrynichus propter illam tragoediam ab Athenienſibus relegatus eſt, ſed mille drachmis tantummodo multatus, ut ſcribit Herodotus in lib. 6. c. 21. et Calliſthenes apud Strabonem in lib. 14. p. 635. Almel. aliique plures. Cum autem duo fuerint Phrynichi Athenienſes tragici, alter Polyphradmonis filius, Theſpidis diſcipulus, alter filius Melanthae: hic qui Mileti haloſim dedit, Melanthae filius dicitur a Scholiaſte Ariſtophanis in Veſpas: cui ſubſcribit Aelianus in lib. 13. c. 17. In Editione etiam Auguſtana legitur, *Miletum relegatus eſt*. Sed non dubito quin haec verba tum Accurſius, tum Gelenius ex coniectura addiderint, ut ſequentia cum antecedentibus cohaererent: ſequitur enim narratio de conditu Mileti, cuius urbis nullam antea mentionem factam videbant. Etenim ubi legitur, *obſidentes Miletum molibus magnis*, utriusque Editio perperam ſcriptum habebat, *obſid. militum, etc.* VALES.

Erat enim Atheniensium colonia Miletus] v. Rambach. de Mileto p. 6. 12. et omnino Herodotum 6, 21. Fortasse, nisi tota periodus inde a verbis: *erat enim*, ultima saltem: *qui fertur pro patria bello se Dorico devovisse*, glossatoris sunt. W.

Deducta inter Ionas alios per Nileum.] Post mortem Codri Regis Atheniensium, inter filios eius Medontem ac Nileum, qui ceteros fratres aetate anteibant, de regno orta contentio est. Permissa oraculo Delphico controversia, Apollo Medonti regnum adiudicavit. At Nileus fratri utpote claudo parere dedignatus, collecta Atheniensium iuventute, cum reliquis fratribus aliisque ex Graecia adiunctis comitibus, in Asiam profectus est, et pulsis Caribus ipse Miletum; ceteri alias in Ionia urbes condidere: ut scribit Pausanias in Achaicis c. 2. Strabo in lib. 14. init. Aelianus in lib. 8. c. 5. Variae Hist. Conon in Narrat. 2. apud Photium, Tertullianus de Pallio, aliique. Contigit autem haec Ionica migratio annis 140. post excidium Troiae, teste Aristarcho, et Eratosthene atque Porphyrio. Ceterum Nileus recte scribitur. Nam et Herodotus in 9. c. 97. et Marmora Arundelliana, et Pausanias in Achaicis, et Suidas νειλεὺς appellant. VALES.

5. *Maximinus regens quondam*] a. 366. Corsini p. 237. *Romae Vicariam Praefecturam, apud Sopianas*, ubi nunc est *Fünfkirchen*. Mannert Germanien S. 760. *oppidum Valeriae*, quae pars erat Pannoniae, v. 19, 11. W.

Apud Sopianas.] Sic etiam in Itinerario Antonini hoc oppidum nominatur: in codice tamen Regio, *et Tolos.* et in Augustana Editione scriptum reperi *apud Sopianum*, [in Colbert. MS. *Sopianus*.] VALES. Citat hunc locum Hieronym. Surita in notis ad Itinerarium August. ubi occurrunt itinera *a Sopianis Acincum*, item *a Sopianis Bregetionem*. Iuretus vero ad Symmachum x, 2. epist. allegat *Sopianos*, ubi etiam corrigebat *tabulario*. GRON.

Patre tubulario Praesidialis officii] MS. hic nihil variat, legendum tamen videtur, *patre tabulario Praes. off.* De Tabulariis extat Tit. C. Theod. lib. VIII. et Iust. lib. X. aliaeque alibi Constitutiones non paucae; ex quibus patet conditionales eos fuisse, et huic actui ita mancipatos, ne facile ad aliam militiam aspirare potuerint. Ergo Maximinum hunc obscurissime natum, utpote patre tabulario, recte Ammian. scribit. Obscuri enim revera hi censebantur, id est, status fere servilis, (L. fin. C. de ser. reip. man.) donec Arcadii et Honorii Impp. sanctione non nisi liberi homines ad hoc officium admissi, L. 5. C. Theodos. de tabular. logogr. LINDENBR.

Tabulario Praesidialis officii.] Ita distincte scriptum est in Regio exemplari. Tabularius autem Praesidialis officii is est, qui tabulas publicas civitatum, et rei tributariae rationes tractat. Hi cum antea Numerarii dicerentur, Valens legem tulit, ut posthac Tabularii dicerentur lege 9. Cod. Th. de Numerariis. Nec multo post Theodosius duos in singulis provinciis Tabularios collocari praecepit, quorum ad alterum fiscalis arcae ratiocinia, ad alterum largitionales tituli pertinerent, lege 12. eodem tit. lege 30. de Susceptoribus. Unde in Notitia Occidentalis Imperii, inter Officiales Consularium, Correctorum et Praesidum Tabularii duo pro Numerario recensentur. Videntur tamen Tabularii civitatum et

provinciarum distincti fuisse a Tabulariis Praesidum: et ad eos spectat titulus in Cod. Th. de Tabulariis, et lex 1. de exaction. et Gesta purgationis Caeciliani, et Vetus inscriptio: *Tabularius, Lusitaniae, et Vettoniae.* VALES.

Praesidialis officii] Sic *Praesidialis apparitor* lib. XVII. c. 3. In Cod. Theod. tamen una littera minus, nempe *Praesidale officium* vocatur; L. 2. de venat. ferar. L. 6. de fil. milit. L. 2. de veteran. LINDENBR.

Carporum, quos antiquis excitos sedibus Dioclet. transtulit.] Eutropius lib. IX. c. 25. [ubi vid. Tzschuckius p. 726. W.] *Varia deinceps et simul et viritim bella gesserunt, Carpis et Basternis subactis, Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.* *Iordanes de rebus Geticis p. 79.* LINDENBR. *Carpi* gens Germanorum, cf. Mannert p. 492. W.

6. *Rexit deinde Tusciam.*] Maximinus Corrector Tusciae fuit Gratiano Nob. puero, et Dagalaïpho Coss. qui erat annus sextus decimus post exitium Nepotiani. Id docet subscriptio legis 8. de accusationibus in Codice Theod. VALES. Reinesius: „v. Iureti not. ad Symmachum x, 1. Perperam Glandorp vocat Maximianum. — Ad Maximinum Corrects. Tusciae est l. 8. Cod. Theod. de accus. et insc. Gratiano et Dagalio Coss. Hinc emendanda est inscriptio l. 3. Cod. Theod. de anno civili et pane gradili: ad Maximum Praef. Annonae A. 365. Coss. Valentiniano et Val. AA. it. l. 4. de suscept. etc." W.

7. *Adusque sublimia regimenta.*] Deest *venturum,* aut quid simile. VALES. At id nequaquam est Valesii, sed Iureti ex notis eius modo advocatis ad Symmach. lib. 10. epist. 2. Sed quamvis ita furtim raptum, tamen nullius momenti esse existimo, et ideo rursus delevi, quum Hadrianus sustinuisset id uncis inclusum inserere contextui. Nam *effata* dicens intelligit praedictiones de fortunarum eius gradibus, et quidem *adusque sublimia regimenta,* ubi nihil deest, nec desiderari potest. GRON.

Adusque sublimia regimenta] Valesius addendum putat *venturum* vel simile quid. Recte: quam enim contradicendi pruritu Gronovius ex voce *effata,* id est praedictiones, elicere connexionem posse sibi videbatur, ea nimis contorta videtur. *Regimenta* cf. XXV, 9. W.

Gnarum eliciendi animulas noxias et praesagia sollicitare larvarum] peritum manes evocandi mortuorum, quibus vel ad nocendum aliis, vel ad praenoscenda futura uterentur. W.

8. *Chilo ex Vicario.*] Chilo Vicarius Africae dicitur in lege 4. Cod. Th. de excusat. artif. Gratiano III. et Equitio Coss. sed mendosa est inscriptio, ut innumeris in locis Codicis Th. scribendumque est, *Chiloni Proconsuli Africae,* ut patet ex inscriptione legis 7. Cod. Th. de praediis navicular. VALES.

Apud Olybrium ea temp. Urbi Praef.] Praetextato Praefecto Urbi successit Olybrius, qui Praefecturam urbanam iniit Valentiniano II. et Valente II. Coss. ut ex Codice Theod. recte Onuphrius adnotavit in Fastis: hic annus erat XVIII. ab exitio Nepotiani. Quare in principio huius libri non recte videtur scribi: *Anno* XVI. *et eo diutius post Nepotiani exitium, saeviens per urbem aeternam urebat cuncta Bellona, etc.* VALES.

Olybrium, Urbi Praefectum] a. 368. vide Corsini p. 245. ss. Reinesius: „A. V. 365. Valent. et Val. A. A. l. un. Cod. Theod. de mancipiis thermar.“ W.

Organarius Sericus.] Glossar. Ὀργανάριος, *Organarius, Fistularius.* Item: Ὑδραύλης, *organarius.* Ὕδραυλις, *organum.* Iuvenal. Satyr. 6. v. 380. *Organa semper in manibus.* Iul. Firmic. Mathes. lib. III. cap. 14. *Ingeniosos, musicos, vel organarios faciet.* LINDENBR. *Organarius* organi hydraulici structor. W.

9. Negotio *tepescente,* cum lentius caussa ageretur. W.

Praefect. mand. annonae.] Hieronymus in Chronico ad annum Christi 371. sic adnotat: *Maximinus Praefectus annonae maleficos ab Imp. investigare iussus, plurimos Romae Nobilium occidit.* Sed annus perperam assignatur. Eo enim anno 371. quo Gratianus iterum Consul fuit cum Probo, Olybrius Praefectura urb. decesserat, et ab exitio Nepotiani annus is quem ponit Hieronymus, est vicesimus primus, quod a Marcellini nostri epocha longius discedit. Fuit igitur Maximinus Praef. annonae anno Dom. 368. Valentiniano II. et Valente II. Coss. ut colligo ex Codice Th. de annonis civicis, ubi Maximus dicitur perinde ac a D. Hieronymo et Rufino. VALES.

10. *Pectori crudo affixam*] Haud desiderares, si abesset. W.

Ut saepe faciunt amphitheatr. ferae.] Ferae illae quae ad voluptates pop. Rom. ex omni orbe terrarum conquirebantur, saepe ex caveis elapsae, in media civitate horrendas strages edebant, ut testatur Tertullianus in lib. ad Martyras: *Quoties ferae et in silvis suis, et in mediis civitatibus elapsae caveis, homines devoraverunt?* Libanius quoque in Encomio Dianae, quod est in tomo I. postquam Dianae id munus ac beneficium esse dixit, quod ferae se in silvis continent, nec in urbes et villas incurrunt, ut homines lacerent, subdit (Reisk. I. p. 228.): *Quis enim earum impetum ferre posset, quandoquidem si forte quaedam ex illis bestiis, quae in vivariis diu maceratae sunt, elapsa e cavea per civitatem discurrere coepit, solo adspectu terrorem iniicit: continuo sibi quisque perfugium quaerit, ianuae clauduntur; etc.* ὅπου γε, ἤν ἔν τι τῶν τοιούτων ἰδὴ τῶν ἐν τοῖς ζωγρείοις τεταλαιπωρημένων ὑπερβὰν τὸ ἕρκιον θέῃ διὰ τῆς πόλεως, βλέμματι μόνῳ ταράττει, etc. *Quibus adde haec Plinii in libri 36. capite 5. de Praxitele quodam sculptore: *Accidit ei, cum in Navalibus, ubi ferae Africanae erant, per caveam intuens leonem caelaret, ut ex alia cavea panthera erumperet, non levi periculo diligentissimi artificis.* Adiungenda sunt et verba Chrysostomi ex Homilia XXIX. in Matthaeum sub finem: καθάπερ θηρία χαλεπὰ ἀπὸ γαλεάγρας φυγόντα τὰς πόλεις θορυβοῦσιν: et in Homilia LX. ubi huiusmodi vivaria, ubi bestiae caveis inclusae servabantur, rempta fuisse dicit a Curia, et a Praetorio ac Palatio, ne forte bestiis erumpentibus periculum his in locis cuiquam crearetur. Cuius rei illustre habes exemplum in libro 16. Historiae Miscellae ad annum 23. Iustiniani Aug. *Mense Martio exsiluit elephas e stabulo noctu, et interfecit multos, alios vero debilitavit.** VALES.

Diffractis tand. solutae posticis.] Posticae sunt portae amphitheatri, per quas ferae intromittebantur in arenam. Nam cum de amphitheatralibus feris loquatur hic Marcellinus, aliae posticae intelligi nequeunt. *De his posticis fit mentio in Actis Martyrii

Tarachi, Probi, et Andronici: *Praeses confusus et ira excandescens, mandat suis leaenam provocare: quae magno rugitu posticam aggreditur, et transiit. Clamat populus timens magna voce: Aperiatur: et sic postica destructa est.* Ita quidem edidit Rosweidus. Sed in Mſ. codice ita ſcriptum inveni: *Quae provocata, cum magno rugitu posticam confregit: ut omnis populus cum timore clamaret: Aperiatur leaenae.** VALES. Vid. Salmaſ. ad Vopiſci Probum c. 19. p. 675. W.

Multiformiter] variis modis. *quasi in proludiis*, quibus poetae ſcenici actores fabulas perſonasque recte agere docebant. W.

Artificibus] Mallem *artificiis*. W.

Supra plantam ut dicitur evagatus.] Proverbialis locutio est, quae unde initium ſumpſerit, docet Valerius Max. in lib. 8. cap. 13. *Mirifice*, ait, *et ille artifex, qui in opere suo moneri se a sutore de crepida et ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem supra plantam ascendere vetuit.* [Hoc Apellis pictoris verbum, *Ne supra crepidam sutor iudicaret*, in proverbium venit: ut ait Plinius in lib. 35. cap. 10.] Similis iocus Stratonici citharoedi refertur ab Athenaeo, qui ſutori cuidam, ſecum de Muſica diſputanti, minime audiendum eum eſſe dixit, quippe qui ſupra plantam aſcenderet: οὐ προσέχειν αὐτῷ ἔφη, εἴ τι ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγοι. Hoc autem adagio utitur Epictetus in Enchiridio cap. 61. ὑπὲρ πόδα ὑπερβῇς: et Lucianus in Dialogo pro imaginibus: ταῦτά σοι ἔχμετρα ἔδοξε καὶ ὑπὲρ τὸν πόδα. Quamquam eo loci proverbium ductum videtur ex calceis tragicorum, qui actoris pedem longe ſuperabant: quod indicat ipſe Lucianus in eiusdem Dialogi principio: μηδὲ ὑπὲρ τὸν πόδα ἔστω τὸ ὑπόδημα, et eo ſenſu dixit Horatius Epiſt. 1, 7. 98.

Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est. VALES.

Tartareus cognitor] iudex crudeliſſimus. W.

11. *Uno proloquio.*] Lib. XXIX. c. 1. *Sub uno proloquio cunctos iubet occidi. Proloquium*, ἀπόφασις. Rufinus 2. Antiq. cap. 9. *Secundum Dei proloquium.* Ioſephus: κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόῤῥησιν. LINDENBR. Uno elogio XIV, 7. ubi vide. W.

Arroganti proposito.] In Mſ. Regio legitur *arrogat:* in Editione Auguſtana [et in Mſ. Colbert.] *arrogant.* Scribe, *quas arroganter propos. etc.* *Tamen ita loquitur libri 18. initio.* VALES.

Arroganter principali dignitate abuſus, impotenter, *proposito* legi (ſic propoſitum legis 15, 7. 27, 9.) *maiestatis imminutae miscebat*, i. e. omnes eiusmodi cauſas lege maieſtatis comprehendi iuſſit. W.

Iuris prisci iustitia] priſcae leges. W.

Divorumque arbitria.] Id eſt, Imperialia conſtituta. *Vel certe eodem ſenſu dictum, ut *caeleste arbitrium* in L. 2. Cod. Theod. de Fid. Cathol. Caeleſtes vero et Divos ſe Imperatores appellaſſe protritum eſt.* Sic *divale praeceptum*, L. 6. C. Theod. de domeſt. et protect. *Divalia statuta*, L. 5. C. Theod. de numer. actuar. *Divalis sanctio*, Novell. Theod. XIX. LINDENBR.

Quaestionibus exemere cruentis.] Excepta tormentis ſunt corpora honoribus praeditorum, praeter illa videlicet crimina, quae Legibus demonſtrantur, id eſt, maleficii et maieſtatis laeſae. L. 7. C. de malef. L. 11. C. Theod. de quaeſtionib. cuius pars relata

est in Cod. Iustin. L. 16. Tit. eod. De Honoratorum privilegio hic exstat locus Aur. Prudentii in Romano Martyr. v. 108. ss.

Incensus his Asclepiades, iusserat
Eviscerandum corpus equuleo eminus
Pendere, et uncis vinculisque *crescere.* (* *le. ungulisque* *)
Apparitores sed furenti suggerunt
Illum vetusta nobilem prosapia,
Meritisque multis esse primum civium.
Iubet amoveri noxialem stipitem,
Plebeia clarum poena ne damnet virum. LINDENBR.

12. Utque duplici et maiore potestate Romae eo plures inferre aerumnas posset Maximinus, *aegre dispositus* iussus *pro Praefectis,* ob valetudinem enim Olybrii praeter Praefecturam annonae, ad quam quaestiones exercendae nihil pertinebant, Praefectura etiam urbana fuerat commissa, additus ei est *Leo tum Notarius,* postea *Officiorum Magister* 30, 2. 5. W.

Bustuarium quemdam latronem.] Bustuarius quidem gladiator quis sit, ex Cicerone in Pisonem c. 9. et ex Servio Grammatico didici: qui scilicet in nobilium virorum funere dimicabat. Sed bustuarius latro is est, qui a Graecis τυμβωρύχος dicitur, id est sepulcrorum effossor; quos Latini vespillones uno verbo appellant, ut in lege 31. D. de evictionibus, et in lege 71. D. de solutionibus, et Antidamus Heracleopolites apud Fulgentium Planciadem de verbis antiquis. Postremo in Glossis veteribus, τυμβωρύχος, *sepulcri violator, vispiliator.* VALES. Ammiano est i. q. paullo ante tartareus et XXIX, 9. funereus. W.

Efflantem ferino rictu crudelitatem] Satis poetice elatum, sed satis inepte, nimisque graviter. W.

13. *Litterarum cum amp. dign. dulcedo.*] Litterae sunt codicilli Vicariae Praefecturae, quos Valentinianus Maximino Praefecto Annonae miserat. Hos πινακίδας Graeci vocant: sic enim Themistius in Orat. 17. καὶ οὐ πρόκειται νῦν ἀρχῶν ἀγορὰ, etc. ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον τίμημα ἐπανελήλυθε τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἐμπειρίᾳ. κἂν τοῦτο εὑρίσκηταί τις κεκτημένος, οὐ δεήσεται τοῦ προσαιτεῖν πινακίδας, etc. *Non tam amplius magistratuum mercatus proponitur: sed iustitiae, ac prudentiae pristinus honos rediit: et si quis his dotibus praeditus reperiatur, non opus erit ut codicillos emendicet.* Glossae veteres, πινάκις βασιλικὴ, *codicillus.* Idem in Orat. 4. σφυρηλάτους δέλτους vocat codicillos auratos: Isidorus Pelusiota in Epist. 5. libri 2. δέλτους ἐξ ἐλεφάντων vocat, id est codicillos eburneos. At Libanius γραμματεῖα appellat in Orat. Consulari ad Iulianum (Reisk. 1. p. 395.) καὶ γὰρ ἡγεῖται ἄτοπον, εἰ τὰ μὲν γραμματεῖα τοῖς ἄρξουσιν αὐτὸς ἐγχειρίζει, etc. *Absurdum enim iudicat, si cum codicillos ipse manu sua tradat iis qui provincias recturi sunt, etc.* et in Epistola 767. ad Tatianum Praefectum Praet. ubi docet moris fuisse, ut Praefecti Praet. Imperatoribus insinuarent eos, qui provincias recturi erant, Imperatores vero iisdem codicillos darent: βασιλέως μὲν γὰρ τὸ δοῦναι τὸ γραμματεῖον· σὺ δ' ὃν λαβεῖν ἄξιον διδάσκεις. Cum codicillis autem mittebantur insignia: unde insignia pro codicillis sumuntur in lib. 25. c. 8. §. 11, et apud Themistium in Orat. 16. initio, et in Zosimi lib. 4. et in Scholiis in Gregorii Philipp. 1. τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα pro codicillis usurpantur. *Chrysostomus in

Homilia 11. de verbis Esaiae: *καθάπερ γὰρ οἱ βασιλεῖς τοῖς ἑαυτῶν ὑπάρχοις χρυσᾶς ὀρέγουσι δέλτους, σύμβολον τῆς ἀρχῆς.* Ex quo loco discimus, symbola magistratuum nihil aliud fuisse quam Imperatoris codicillos, sed eos diversos fuisse pro diversitate magistratuum. Nam codicilli quidem delatae Praefecturae erant aurei; reliquorum vero magistratuum eburnei: ut supra vidimus ex Isidoro Pelusiota.* VALES.

Pedes huc et illuc exsultando contorquens (trippelnd). W.

Inter altaria celsius gradientes Brachmanas.] Philostratus in lib. 3. de vita Apollonii cap. 4. ait Brachmanas duobus interdum cubitis supra terram elatos celsius gradi, idque non praestigiarum aut ludicrae ostentationis causa, sed ut Solis cui devoti sunt, cursum ea ratione imitentur: *μετεωροποροῦντας δὲ ἰδεῖν τοὺς Βραχμᾶνάς φησιν ἀπὸ τῆς γῆς ἐς πήχεις δύο, οὐ θαυματοποιΐας ἕνεκεν, ἀλλ' ὅπως τῷ ἡλίῳ συναποβαίνοντες τῆς γῆς ἀφῶσιν, ὡς πρόσφορα τῷ θεῷ πράττοντες.* Brachmanas autem Solis cultui mancipatos fuisse, docet Hierocles apud Stephanum Byzantium, et generaliter gens Indorum omnis Solem colit. Mane enim e lecto surgentes Indi ad orientem Solem conversi, saltatione quadam Deum salutant, Solis cursum et choream imitantes: idemque faciunt vesperi, cum cubitum eunt, ut refert Lucianus de saltatione. VALES.

14. *Hispanillae cuiusdam artibus pravis adfectasse coniugium.*] De his, qui magico susurramine pudicos ad libidinem animos deflectunt, exstat L. 4. C. de malef. et math. LINDENBR.

Transeunter] leviter et *ὡς ἐν παρόδῳ* (peragranter eodem significatu 14, 1.) *iudiciorum fide discussa* veritate examinata. W.

15. Addit quaedam Ammianus, ut excuset sese iis, qui nec temporum rationem atque ordinem eum servasse ubique multaque omisisse fortasse dicturi sint. Sed non id consilium sibi fuisse ait, ut *per squalidas* infimae conditionis *personas* omnes *transiret*, neque ex ipsis *tabulariis* veram causarum rationem haurire licuisse, ubi *iustitium magis* quam *iudicium*. Lusus verborum: non tam iudicia ipsa timebantur, quam neglectus omnis legibus praescriptae iudicandi normae, ubi indicta caussa homines damnabantur. W.

16. *Cethegus Senator adulterii reus delatus cervice perit abscissa.*] Constantini Imp. ad Evagrium Constitutio: *Sacrilegos nuptiarum corruptores gladio puniri iubet.* L. 30. C. ad L. Iul. de adulter. Cuius Legis plenior explicatio iam a multis tradita est. LINDENBR.

**Alypius nob. adulescens ob levem relegatus errorem.*] Hic videtur esse frater Q. Hermogeniani Olybrii, de quo duae sunt inscriptiones a Baronio relatae ad annum Christi 395. FALTONIUS. ALYPIUS. V. C. PRAEF. URBI. dicitur sub Theodosio Aug.* VALES.

Deversoria tenebrarum] tenebricosos carceres. W.

17. *Hymetii.*] Videtur is esse, qui vicarius Urbis fuerat Mamertino et Nevitta Coss. ad quem exstat lex 29. Cod. Th. de appellationibus. Erat autem frater Toxotii, patruus Eustochii virginis: ut colligitur ex Epistola D. Hieronymi ad Laetam de institutione filiae. Memoratur etiam a S. Basilio in Ep. 330. quidam eiusdem nominis *ὑμήτιος*. VALES.

Hymetius, Africae Proconsul] Reinesius: Est in titulo l. 29. Cod. Theod. de appellat. Hymetrius Vicarius *Urbis*, cum fuerit Vicar. *Africae*, post ad Proconsulatum promotus. W.

Cum Africam Proconsul regeret.] Ità nuper dederunt Parisienses ex imperio Hadriani, non Henrici, non Lindenbrogii, non aliorum superiore aetate, qui *proconsule* habent, ut citat quoque Iac. Gothofredus ad librum XIII. Cod. Theod. tit. 5. de Naviculariis. Non potuit esse dubium, quos sequerer. GRON.

Ex horreis Rom. populo destinatis.] Olim Aegyptiae et Africanae messes populum Rom. pascebant. Ac de Aegypto quidem id testatur Statius in Silvis, et Plinius in Panegyrico: de Africa autem praeter ceteros Claudianus de bello Gildonico, ubi Romam sic loquentem inducit v. 52.

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,
Ut dominam plebem, bellatoremque Senatum
Classibus aestivis alerent.

Sed postquam Constantinus Imperium Rom. divisit, et urbem nominis sui aemulam Romae condidit, Aegyptus quidem Orientali Imperio cessit, ad plebem Constantinop. alendam: Africa vero Romano populo relicta est, ut ibidem Claudianus notat: cui subscribit Eunapius in Aedesii vita, et Descriptio veteris orbis a Iac. Gothofredo edita. Hinc in Oriente quidem erat Praefectus annonae Alexandrinae sub dispositione Praefecti Praet. Orientis; cuius mentio fit in lege 3. Cod. Theod. de Susceptoribus. At in Occidente erat Praefectus annonae Africanae sub dispositione Praefecti Praet. Italiae et Africae; ut docet Notitia Imperii Romani. Ille Alexandriae; hic Carthagine residebat, et officium habebat; ut patet ex lege 13. Cod. Theod. de annona et tributis, lege 8. de exactionibus, lege 12. de Naviculariis. *Prudentius in libro 2. contra Symmachum, Siciliam et Sardiniam quotannis Romanos alere missa classe consuevisse scribit.* VALES.

Ex horreis Romano populo destinatis.] Passim enim per stationes horrea erant, in quae annona deferebatur, Romam deportanda, iisque praepositi Praefecti annonae, qui erant sub dispositione Praeff. Praetorio. Cf. l. 16. Cod. Theod. de susceptoribus, et l. 49. de Decurion. Wesseling. ad Itiner. p. 31, et 52. W.

18. *Denis modiis singulis solidis venumdatis.*] Sic Iulianus Antiochensibus in illa annonae paenuria, cum denos modios singulis aureis seu solidis vendi videret, ipse ex fiscali tritico quinos denos modios unico solido vendidit, ut ipse dicit in Misopogone. Apparet igitur caritatem annonae fuisse non mediocrem, cum modii Romani decem solido vaenibant. Postea Valentinianus legem tulit, ut modii duodecim non pluris solido venumdarentur, si Suidae credendum est. Is enim in v. Μαναΐμ sic scribit: ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς πιπράσκεσθαι τὸν σῖτον μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι μηδενὸς ἀντιλέγοντος. VALES.

Denis modiis singulis solidis indigentibus venumdatis (iniucundae ad aures tot voces in is desinentes) de modiis et solidis, (al. aureis) vide quae notavimus ad 25, 8. W.

Interpretii compendium ad Princip. aerarium misit.] Vulg. *Integrum comp.* Sic nempe corruperant locum hunc, qui vocem, quam nunc Ammiano ex Ms. Flor. restituimus, non intellexerunt. Vetus Gloss. interpretatur, *Interpretium*, παράλληλον. Quo sensu

Cassiodorus Var. lib. II. Epist. XXVI. *Magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliae sive Calabriae supplicatione permoti, duximus instruendam, ut ob frumenta quae per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab iisdem interpretii nomine solidorum quantitas exigatur.* Novella Valentin. XV. *Centum millia aequi ponderis portionem de interpretiis iuxta priora constituta praebeant.* Artemius Episc. ad numerarios fisci Barcinonens. in Collection. Concil. Hispan. pag. 250. *Pro inevitabilibus damnis, vel interpretiis specierum, Siliquas IV.* Ita *interpraemium* in veteri Lege Saxon. Tit. XIV. LINDENBR.

Interpretii compendium.] Cum Hymetius denos modios singulis solidis vendidisset, sequente anno ex illa pecunia quam ex frumenti publici venditione collegerat, triticum emit: et cum ubertas segetum provenisset, qui priore anno decem modios solido vendiderat, triginta modios uno aureo comparavit. Ac horreis quidem populi Romani totidem modios quot ante messem inde abstraxerat, fideliter restituit: interpretium autem (id erat XX. modii in solidum) ad Principis aerarium misit. Interpretium recte in Glossis παράλληλον explicatur: sed τίμημα suppleri debet. Interpretium enim dici non potest nisi habita ratione ad alterum pretium. Atque ut breviter definiam, interpretium est lucrum inter emptum ac venditum. Ut si quod pretio unius aurei emptum est, illud postea duobus aureis vendidero, interpretium erit unus aureus: aut quemadmodum in hac specie, si cum modios X. solido uno vendiderim, postea uno solido triginta modios comparavero, interpretii lucrum erunt duo trientes unius solidi, seu XX. modii. Proprie tamen interpretium nihil aliud significat quam duorum temporum pretium, vel duplex pretium; et tam pro damno quam lucro accipi potest. Sic Artemius Episcopus pro dispendio sumit in eo loco quem Lindenbrogius adduxit. Nempe interdum accidit, ut quod certo pretio emeris, postea minoris vendere cogaris: et tunc interpretium non lucrum, sed dispendium habet. Hinc Marcellinus noster hoc in loco non simpliciter interpretium dixit, sed *interpretii compendium*: incrementa dicuntur in lege I. Cod. Th. de frumento urbis Const. At Cuiacius in lib. 16. Observ. cap. 4. interpretium ait esse pretium pretii, nimis obscure. VALES. Cf. Salmas. Exercitatt. Plin. p. m. 708. W.

Ad Principis aerarium.] Id est ad arcam Praefecturae Praetorianae: hic enim titulus annonarius ad arcam Praefectorum pertinebat, qui annonam curabant, ut ad libros superiores adnotatum est. Hinc apud Cassiodorum Epistola 26. lib. 2. quae est de interpretiis annonariarum specierum, ad Praefectum Praet. missa est. Cave igitur, ne aerarium hic privatum aut sacrum intelligas. VALES.

Per nundinationem] lucelli faciendi occasionem (Schachern, Mäkeln). cf. 31, 5. — *Parum* i. e. minus, uti 17, 4. W.

19. *Ob prava quaedam implenda* maleficii causa *ad sacrificandum* exta inspicienda. W.

20. *Commonitorium repertum est, manu inscriptum Hymetii.*] Infra §. 55. *Commonitorium cum Augusti litteris tradidit.* Glossarium Cyrilli Episc. Κομμονιτόριον ἐπιστολὴ ἀπεσταλμένη εἰς χώρας. L. 10. C. Theod. de curios. *Commonitoriis competentibus atque mandatis instructi.* L. 2. C. Theod. Si cert. pet. *Solo*

commonitorio de suffragio nititur. *Vid. Epist. Leonis PP. Cod. Can. pag. 369. in octavo. Hieronymus Epist. ad Celantiam: *Quasi ad compendiosum quoddam commonitorium illa tibi Evangelii eligenda sententia est, et superscribenda cordi tuo, quae ad totius iustitiae breviarium domini ore profertur.** Zonar. in Concil. Carthag. Can. 101. ἔγγραφον ἐνταλτήριον δεδώκασιν εἰς ὑπόμνησιν, ὡς ἔμελλον πρὸς τὸν βασιλέα εἰπεῖν, ὃ κομμονιτώριον ὠνόμασαν. Idem in Synod. Carthag. can. 1. pag. 386. τὸ κομμονιτώριον, ἤγουν τὸ ἔγγραφον ὑπομνημάτων προαχθέντων καὶ λαληθέντων — ἢ κομμονιτώριον τὴν ἐντολὴν τοῦ πάπα. Φησὶ δὲ ἧς ἐνετείλατο ἐγγράφως τίνα ὤφειλεν ζητηθῆναι. *Commonitorium, seu scriptis mandatus commentarius eorum quae facta et dicta sunt: vel commonitorium, Papae mandatum, per quod in scriptis mandaverat, quaenam quaeri deberent.* *Vide Suidam et Nomicum Glossarium in Κομμονιτώριον. LINDENBR.

Commonitorium] Ammianea aetate est libellus, quem nos hodie memorialem (Pro Memoria) dicere solemus. vide et Symmachum 5, 21. W.

Ut obsecrata ritu sacrorum sol. numina Imp. deleniret.] Sic primus edidit Gelenius. At in Augustana Editione locus legitur hoc modo: *Ut obsecratores sacrorum sol. numina erga se Imp. delinirent.* Neque aliter in Regio codice, nisi quod in eo sic habetur, *ut obsecrationibus agrorum sol.* etc. et superscriptum est ex coniectura *delinirentur.* [In Ms. Colbert. *ut obsecratoribus agrorum sol. numina,* etc.] Mihi sic scribendus hic locus videbatur: *Ut obsecrato ritu sacrorum sollemnium numine erga se Imperatores* (Valentinianum et Gratianum scilicet) *deleniret:* vel sane, *ut obsecrata ritu sacr. sol. numina erga se Imperatores delenirent.* Commonitorium enim illud Hymetii nihil aliud erat quam concepta precatio, quam ad Amantium Haruspicem miserat, cum brevi monito eorum quae in illo sacrificio observari volebat. VALES.

Ut obsecrata invocata, implorata *ritu sacrorum sollemnium* sacris factis *numina* Imperatorum in se animos mitigarent. W.

In extima parte quaedam invectiva legebantur in Principem.] Propter similem in epistola quadam invectivam etiam Felix Diacon. in periculum capitis venit; de quo Optat. Milevit. lib. 2. LINDENBR.

21. *Asperius interpretantium*] maligne in maius augentium. W.

Et quia Frontinus Consiliarius antedicti.] Vulg. libb. *Consutarius antedicti.* Quae perversa scriptura varie viros doctos torsit, variasque partim vero similes, partim absurdissimas emendationes extorsit; quorum interpretationes, ne errores simul repetam, tacere malo. Solebant autem Praesides provinciarum, Proconsules, vice sacra iudicantes, aliique in publicis administrationibus constituti, adsessores habere viros prudentia atque eruditione insignes, quorum consiliis in rebus arduis iuvarentur: ut ex Cod. Iustin. lib. 1. Tit. 11. *De adsessoribus domest. et cancell.* constat. *Tertull. ad Scapul. cap. 4. *Asper* (Praeses) *professus inter advocatos et adsessores, dolere se incidisse in hanc causam.** Gregorius Thaumaturg. Episcop. Neocaesar. in Panegyr. ad Origen. Κηδεστήν μου ἄνδρα ἀδελφῆς ἐμῆς, ὁ τότε ἄρχων τῶν Παλαιστίνων,

τοῦτον παραλαβὼν ἐξαίφνης ἄκοντα μόνον, κεχωρισμένον τῆς ὁμοκοίτου, ἤγαγεν ἐνταῦθα, συνεπιβοηθήσοντα καὶ κοινωνήσοντα τῶν τοῦ ἔθνους ἄρχοντος πόνων. Νομικὸς γάρ τις ἦν, καὶ ἔστιν ἴσως ἔτι.* In Oratione Cicron. pro Quintio c. 10. 15. *C. Aquilius Gallus Iudex L. Lucullum, L. Quintilium, et M. Marcellum, tres Iurisperitos, in consilium adhibuerat.* *Sic Paulus et Ulpianus Papiniano, et Sallustio PR. Phosphorius, Maximinoque P. PR. Simplicius, Romano Com. per Africam Caecilius, a consiliis fuerunt. Spartianus in Pescenn. Ammianus libb. xxv. et xxviii. Sic ergo hic quoque Hymetio Africam Proconsule regenti consiliarius fuit Frontinus. LINDENBR.

Frontinus Consiliarius.] Laudanda est Lindenbrogii coniectura, qui primus hunc locum recte emendavit, cum in antiquis Editionibus, adeoque in MSS. omnibus *Consutarius* legeretur. In Ms. quidem Regio *Consularius* superscriptum est; sed sine dubio vitiose. Consiliarius autem sive Assessor, is est qui Magistratui in iudicando consilium suggerit, de quibus ad lib. 23. c. 3. nonnulla adnotavi. Eos Graeci κοινωνοὺς τῶν πόνων appellant, ut praeter Gregorii Thaumaturgi locum a Lindenbrogio allatum, docet Libanius in Ep. 376. ad Honoratum: Γαλατῶν ἀρχὴ τῶν Ἑσπερίων, καὶ Κυρίνου κλῆσις. εἰς κοινωνίαν πόνων. *Gregorius quoque Nazianz. in Epistola 48. ad Asterium, et in Epistola 175. ad Olympium, et Isidorus Pelusiota in lib. 5. Epistola 40. ad Taurum Praef. Praet.* Sed et Priscus Rhetor in Historia, pag. 29. se Consiliarium ab Euphemio Offic. Magistro adscitum esse significat his verbis: ὃς καὶ Πρίσκον τὸν συγγραφέα τῶν τῆς ἀρχῆς φροντίδων ἐδέξατο κοινωνόν. Consiliorum participes vocat Diocletianus in lege 1. Cod. de Assessoribus. Ianus a Costa doctissimus Antecessor Assessorem a Luciano designari existimabat in Apologia de his qui mercenariam operam praestant, his verbis: τὰς δίκας εἰσάγειν, καὶ τὴν τάξιν αὐταῖς τὴν προσήκουσαν ἐπιτιθέναι, καὶ τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων ἁπάντων ὑπομνήματα γράφεσθαι, etc. Sed pace eruditissimi viri dictum sit, non Assessorem, sed Hypomnematographum se fuisse, his et sequentibus verbis significat Lucianus. Sic enim dicebantur Alexandriae Actuarii seu Memoriales qui acta conficiebant, lege ult. Cod. Theod. de Decurionibus: quod integer locus tam aperte demonstrat, ut prorsus dubitari non possit. Glossae veteres, ὑπομνηματογράφος, *Actuarius, Memoralius.* Assessoris autem officium perspicue designat Marcellus Memorialis in Epistola praefixa Collationi Carth. his verbis: *Ac iampridem in hanc operationem officii mei symbolam dedi, quum a V. Sp. Tribuno et Not. Marcellino curarum adscitus in partem non tam merito meo quam dignatione censentis, communicavi cum iudice librandae disceptationis laborem.* VALES. Vid. Haubold de Consist. principis Sect. II. p. 7. ss. W.

22. *Ocriculum* (Otricoli in terris Pontifici Romano parentibus) *audiendus de Maximino Vicario* (post Maximinum Vicarium) *ab Ampelio Urbi Praefecto* altiori, uti nos dicimus, instantia. Ampelius vero, (idem fortasse, qui breviarium hist. Rom. scripsit, quod Floro solet addi, Wernsdorf ad Himerium p. 286.) quum teste Corsino p. 250. annis demum 371. et 72. Urbis praefecturam administraverit, Ammianus, ut omnem hominis fortunam una serie narraret, quae postea temporis facta, occu-

pavit. — *Rectius Imperatoris praesidium adpellavit* ad Imperatorem provocavit. W.

23. *Librata iustitia*] accuratius examinata caussa. *ad Boas, Dalmatiae locum* insulam. v. ad 22, 3. W.

24. *Nobilitatis*] Honoratorum, Senatorum cet. *Praetextatus ex Urbi Praefecto* 27, 9. *ex Vicario* Hispaniae 23, 1. W.

Ne delictis supplicia sint graviora.] Quinimmo leviores culpis poenas esse praestat, καὶ τὰς τιμωρίας ἐλάττους ποιεῖσθαι τῶν ἁμαρτανομένων. Isocrates ad Nicoclem. Isaei quoque scitum elegans est: χρὴ τοὺς νόμους μὲν τίθεσθαι σφοδρῶς, πρᾳοτέρως δὲ κολάζειν, ἢ ὡς ἐκεῖνοι κελεύουσι. Ut Capitolinus de M. Antonino Imp. scribit: *Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio, quam legibus plecti solent, puniret.* LINDENBR.

25. *Intromissi in Consistorium*] v. Haubold l. l. p. 49. W.

Redarguit Quaestor Eupraxius.] Qui scilicet illud rescriptum iussu Valentiniani dictaverat. Quaestoris enim munus erat leges dictare, ut supra monuimus. VALES.

Redarguit Quaestor nostro more Cancellarius *Eupraxius*, ob libertatem dicendi iam supra laudatam 27, 6. 7. W.

Emendatum est crudele coeptum.] Cum in Regio codice [et Colbert.] *ac Tolos.* *receptum* reperissem, non dubitavi quin emendandum esset *crudele praeceptum*. Est autem crudele praeceptum illud, quod refertur supra §. 11. Constitutio vero ipsa, qua id crudele rescriptum emendatum est, exstat in Cod. Theod. de quaestionibus ad Olybrium Praef. Urbi, Valentiniano Nob. P. et Victore Coss. *Nullus omnino ob fidiculas praeferendas, inconsultis ac nescientibus nobis, vel militiae auctoramento, vel generis aut dignitatis defensione nudetur: excepta tamen maiestatis causa, in qua sola omnibus aequa conditio est.* Quibus conferenda sunt verba Marcellini nostri in fine lib. 19. c. 12. *Neque enim abnuimus salutem legitimi Principis studio muniri debere cunctorum, cuius redimendae causa validius, ubi maiestas pulsata defenditur, a quaestionibus vel cruentis nullam Corn. leges exemere fortunam.* Chrysostomus in Homilia 13. ad populum Antiochenum: ἔνθα γὰρ ἦν ἡ καθοσίωσις, ἀξίωμα οὐδὲν ὠφελεῖ. *Ubi crimen est laesae maiestatis, dignitas neminem tegit.* VALES. *Emendatum* revocatum. W.

26. *Lollianus, Lampadii filius ex Praefecto* (Urbis 27, 3.) *Codicem noxiarum artium* magicum libellum. W.

Nondum per aetatem firmato consilio.] Huiusmodi adolescentum errata paterna potius potestate castiganda sunt, quam iudicis severitate. Itaque Lolliani mors eo atrocior omnibus visa est, quod nobilis adolescens per aetatis imprudentiam lapsus, leve delictum capite expiaverat. Atque hic miserabilis casus Lolliani occasionem forte dedit Constitutioni Valentiniani de emendatione propinquorum: quae in Codice utroque exstat etiamnum. VALES.

Exsul mittendus ut sperabatur] i. e. timebatur. W.

**Iussus ad eius Comitatum duci.*] Exstat lex Valentiniani ad Ampelium Praefectum Urbi, in Codice Theodosiano, de maleficis et mathematicis, quae ad hoc negotium pertinet.* VALES.

De fumo in flammam, ut aiunt] Proverbial. locutio de iis, qui minus periculum evitaturi in maius incidunt. Conf. ad XIV, 11, 12. W.

27. *Tarracius Bassus postea Urbi Praef.*] Hic est, ut existimo, Anthemius Bassus Praef. Urbi, praedecessor Q. Aurelii Symmachi, ut ipse Symmachus dicit in lib. 10. Epist. 33. et 39. In Epist. 47. Anicius Bassus dicitur. *De eo exstat vetus inscriptio Romae ad viam Nomentanam, quam abs se visam mihi communicavit Marquardus Gudius: ANICIO. AUCHENIO. BASSO. V. C. QUAESTORI. CANDIDATO. UNO. EODEMQUE. TEMPORE. PRAETORI. TUTELARI. PROCONSULI. CAMPANIAE. PRAEFECTO. URBI. TRINI. MAGISTRATUS. INSIGNIA. FACUNDIAE. ET. NATALIUM. SPECIOSA. LUCE. VIRTUTIS. ORNANTI. CLARITATEM. GENERIS. PATERNIS. AVITISQUE. FASTORUM. PAGINIS. CELEBRATAM. etc. VALES.

Tarracius Bassus postea Urbi Praefectus.] Corsini p. 290. habet Tarrutium Bassum anno 396. Praefectum. W.

Camenius] Reinesius: „ad quem, Vicarium Africae, est l. 84. Cod. Theod. de Decor. Eucherio et Syagrio Coss. an. 361.“ W.

Quod aurigam veneficum conscii fovere dicebantur] de qua mala aurigarum fama vide infra c. 4. et 26, 3. et quae ibi adnotavimus. W.

28. *Quarum altera.*] Prior Valesiana et Lindenbrogiana *quorum:* eam generis mutationem suspectam sibi scripsit alibi pater, aeque ac in l. 10. de Oblig. et Action. *obligationes eorum.* ut et l. 16. §. 4. de Fideiuss. et mand. GRON.

29. *Artibus pravis se polluisse*] Sic emendavit Hadr. Valesius (v. Praef. p. LXV.) e cod. Colbertino et Valentino, in quibus scriptum *artibus praevenisse polluisse.* Edd. *artibus se polluisse.* W.

Procurator monetae] monetae praepositus 22, 11. 1. Salmas. ad scr. H. A. T. II. p. 519. — *Adiecta religione,* paullo post *sacramento* i. e. iureiurando interposito. W.

**Plumbi validis ictibus interemit.*] Plumbo puniri, vel plumbatis caedi, Acro ad Horatii Oden 35. LINDENBR.

Plumbi validis ictibus] flagellis, loris, quibus globuli plumbei innexi erant (σφαῖραι μολιβδιναὶ) Zos. 5, 2. cf. 29, 1. et omnino de hoc suppliciorum genere Car. Gottfr. Winkler (praes. Bachio) De supplicio plumbatarum medio aetate usitato. Lips. 1744. W.

31. *Probi, Summatum omnium maximi*] Praefecti Praetorio Illyrici, v. 27. 11. W.

32. *Aginatius.*] Hic Consularis Byzacenae provinciae fuerat Iuliano Aug. IV. et Sallustio Coss. ut docet lex 1. Cod. Theod. de conlatione donat. poss. *Ad hunc eumdem Aginatium Vicarium urbis Romae exstat rescriptum Valentiniani Aug. quod Baronius refert anno Christi 369. ex quo apparet civem Rom. fuisse.* VALES.

Aginatius] Reinesius: „an ab Anicio Fausto Paulino Cos. a. U. 1077. cui filius Anicius Probus iunior.“ W.

33. *Has literas*] Per literas quippe Probus Maximino rem prodidit. W.

Baiulum] Baiulus alias, qui *onera* portat, sed de tabellario etiam 15, 5. et Symmacho v. Ep. 7. usurpatur. W.

34. *Actus*] sententias absolutorias. W.

35. *In*

35. *In voluntate*] testamento. *Medietatem* dimidiam partem. W.

[*Ne amitteret ansam sibi oblatam lucrandi uberis patrimonii.*] In codice Colbert. legitur, *amplam s. o. l. u. patrim.* de quo nomine supra aliqua notavi.] HADR. VALES.

36. *Decolorabant*] dehonestabant. — *Ultra forenses terminos semet extentans* normas legesque iudicibus praescriptas migrans. — *De fenestra Praetorii quadam remota* Curiae parte postica. W.

Cuius summitas quamdam velut tamusam colligaret.] Mss. *eius summitas quaedam velut damusam collegaret.* Sibyllae voces hae quidem sunt, nec quid velint liquet. LINDENBR.

Quamdam velut tamusam.] Hic locus et Donatum Ponzanum et Lindenbrogium valde exercuit: quem nos ope Regii codicis minimo negotio restituimus. Nam cum in Ms. Regio et Flor. [ac Colbert.] et in Editione Augustana sic legeretur: *Quamdam velut clam usam collig. nullis quidem ind. fulta, sed nocitura ins. multis;* ita scribendum esse existimavi: *Cuius summitas quaedam velut clausa colligaret, etc.* Quaenam porro illa fuerint quae velut clausa funiculo colligata erant, divinare non opis nostrae est. Suspicari tamen datur quaedam fuisse τετελεσμένα, id est magicis artibus consecrata. VALES. An id vocabitur restituere? Quid ergo? si qua nodo quodam erunt involuta et colligata, non dicentur clausa, sed velut clausa? Quis potest id intelligere? *Velut*, quasi, tanquam solent tum praeponi, quum improprie sumpta verba sequuntur; aut non penitus id significari quis vult, quod significant. Sic *velut clausa* erunt non in totum clausa, sed paululum aperta, et sic adspici poterunt. Ut lib. 25. *Sequuto inde die castra ponuntur velut murali ambitu circumclausa praeter unum exitum, eundemque patentem undique*, ubi tamen *velut* non ad *clausa*, sed vicina respicit. Ex priore ratione quomodo clausa dicentur? Ne dicam, quam procul id abeat ab Mss. *clam usam*. Quid quod et male citat, quum utique in Augustana editione habeatur *quaedam*, ut etiam Flor. apud Lindenbrogium, non *quamdam*. Itaque primum haec contemplans opinabar Graeci aliquid latere, quod multiplex hic advocari potest, et quidem Valesiano verius, certe propius. Sed quum considerarem Graeca in hoc scriptore Graece scripta esse, attentius miras literarum et transpositiones et mutationes contemplarer, in hac tandem lectione acquievi, ut crederem scripsisse, *quaedam, velut empusam, colligaret.* Hoc fascinum videtur nefarius sed superstitiosus homo creditus ex fenestra suspendisse, ut tecte et impune et conniventibus diis hominibusque saeviret. GRON.

Quaedam velut clausa colligaret.] Locus luxatus et non una laborans difficultate, quem Gronovius post rixas cum Valesio non iniustas illas quidem, sed immodestas ita tractavit, ut et ipsa emendatio et quae ad explicandam eam subiunxit, admodum sint obscura et perplexa. Empusam novi, spectrum muliebre ab Hecate hominibus immissum, deinde terriculamentum quodque. cf. Hesychius et Etymol. M. et Scholiast. ad Aristoph. Ranas 293. sed quid haec h. l. sibi velit, non video. Omnino uterque et Valesius et Gronovius magicae cuiusdam artis notionem animo semel conceptam loco explicando temere attulerunt. Mihi vero secus

videtur. Maximinum Ammianus dixerat ultra forenses terminos se extendisse. Ad hoc confirmandum duo affert argumenta; sic enim connectit cum antecedentibus: 1) resticulam suspendit; 2) Mucianum Barbarumque trudi iussit. Prior potestatis iudiciariae abusus in eo constitisse videtur, ut delatores alliciendo plures reos, inprimis nobiles, ad tribunal suum traheret, ideoque e funiculo cistulam vel aliud eiusmodi suspendi iuberet, cui, uti leonis olim apud Venetos capitibus (rictibus) inserere delatores scidulas possent, quibus crimina impingerent, quibuscunque vellent, *nullis indiciis* (probationibus) *fulta, sed nocitura insontibus multis*. Erat igitur olim, ubi legerem: *cuius summitas* (extrema pars 19, 8. itidem de fune) *quAdam velut CAPSULA colligaret, nullis quidem indiciis fulta,* quae anonymi homines inseruerant cet. Sed ne sic quidem persanatum esse locum ipse animadverto. Tandem audiamus Reinesium. Is orae Lindenbrogianae adscripsit: „in quandam velut *tomicam,*" quam Accusativi formam (quum ex Nominat. Graeco θώμιγξ deberet esse thominga) ex aliarum vocum, quae ex tertia Graeca in primam Latinam declinationem abiere, *ὄρυξ*, *ὄρυγα*, orca, *μήνυγξ*, meninga, *αἴξ*, aega, *βόρμηξ*, *βόρμηκα*, formica, *πνήξ*, pnica, analogia illustrat. Cf. eundem Reines. Var. Lectt. 3, 12. p. 513. Sunt vero thomices secundum Festum h. v. a Gesnero in Thesauro emendatum: „Thomices Graeco nomine appellantur e cannabi impolita vel impolitae (ut conveniat cum tortae) et sparto leviter tortae restes, e quibus funes fiunt." Fateor hanc vocem proxime accedere ad *tamusam* illam, quae libros obsederat, non placet tamen ob praecedentem *resticulam*. W. Leni mutatione Hermannus meus scribendum putat *velut damnosa*, i. e. quae maleficiorum instar significabantur. EHF.

Mucianum Barbarumque Apparitores aliquoties discretim trudi iubebat] Haec quoque non satis perspicua. Ernesti exposuit: per speciem irae a se removebat, ut eo facilius alios fallerent. Recte; sed fortasse munere amovit ad speciem Praetorioque eiecit istos homines nequissimos. Hi igitur ita instituti, ut de crudelitate iudicis iniuriaque sibi facta querentes, inferioris conditionis reos incitarent, nullumque salutis retinendae remedium superesse asseverarent; nisi nobiles divitesque criminum arcesserent gravium, quos si reos fecissent criminando, nullam inferiorum rationem habitum iri affirmabant. W.

38. *Ob quae impia vilitate.*] Nihil certius est quam sic corrigendum esse ut fecimus. Coniecturae nostrae suffragatur Regius [et Colbert.] codex, in quo scriptum invenimus: *Ob quae impla vilitate.* VALES.

Implacabilitate dira crudelitate *iam pergente ultra apposita* fines. (Locus similis xv, 8, 7. malo ultra apposita iam proserpenti.) — *Inculti* squalidi. — *Salutantes* honoris caussa adeuntes, visentes. W.

39. *Effectui iuncta* data. W.

Numae Pompilii similes et Catonem.] Scribendum videtur, et *Catonum.* VALES.

Ut nec in malis alienis exarescerent lacrimae] cf. Cic. de inventione 1. extr. Quintilian. vi, 2. ut ii adeo, qui nihil ipsi paterentur, lacrymari non desinerent. — *Confragosis* asperis tristibus. W.

40. *Praecipuo*] i. e. virtute (uti 16, 7. praecipua, quae possederat). W.

Legitur apud Tullium.] In Epistola illa paraenetica ad Quintum fratrem, quae est in lib. 1. Epistolarum ad eumdem Ep. 13. VALES.

41. *Acceptoque successore*] Ursicino scilicet, qui Maximino successit: haec enim verba ad Maximinum referenda sunt. Fuit autem Ursicinus Vicarius urbis Romae, Modesto et Arinthaeo Coss. ut patet ex lege 14. Cod. Theod. de censitoribus, quae ad Ursicinum Praefectum annonae directa est iis quos dixi Coss. Aut igitur eo anno exeunte Ursicinus ex Praef. annonae Vicarius Urbis est factus, aut certe secutis Coss. VALES.

Ad Principis Comitatum Maxim. accitus.] Sic mos erat, cum successorem Magistratui alicui dare Imperator volebat, ut eum missis litteris ad Comitatum evocaret: ut docet Symmachus in Epist. 23. lib. x. in qua successorem sibi mitti postulabat. *Ament*, ait, *alii perpetuas potestates. Mihi summus est fructus felicitatis, ut coram vestrum numen advenerer, etc.* VALES.

Auctus] Sic legendum putavit etiam Ernstius var. obss. p. 31. Olim vulgabatur *actus*. ERN.

Longius] e longinquo. W.

42. *Scopae florentes*] egregium vero portentorum interpretem Ammianum! Scopae *despicatissimae sortis* homines extolluntur ad *dignitates*. Nil clarius! W.

43. *Nihil impedituri temporum cursus*] ne rerum eodem ferme tempore gestarum seriem interrumpam. W.

Immorabimur paucis.] In Ms. Regio [et Colbert.] et Augustana Editione legitur *immoravimus:* fortasse scripserat Ammianus *memorabimus*. VALES.

44. *Ursicinus*] sine dubio saepe memoratus ab Ammiano Magister armorum, de quo vide Ind. 1. — *Cautus* et *civilis* ad leges se accommodans (uti 14, 1. civile iustumque imperium). — *Retulerat* ad Comitatum principis. *Cunctator*, minus fervidus, placidior. W.

45. *Emonensis Simplicius.*] Emona oriundus, quod opidum est Italiae, proximum Norico, de cuius conditu fuse loquitur Zosimus in lib. 5. c. 29. sed fallitur, cum inter superiorem Pannoniam ac Noricum eam urbem sitam esse dicit. Emona sine adspiratione dicitur in Itinerario Burdigal. et Peutingerorum, et ab Herodiano in lib. 8. et in veteri Inscriptione. Hic porro Hemonensis vel Emonensis Simplicius Vicarius Urbis fuit Gratiano IV. et Equitio Coss. ut patet ex lege 1. de his qui latrones occult. Eiusdem Simplicii Vicarii mentio fit in rescripto Gratiani ad Aquilinum Vicarium, quod ab Illustr. Card. Baronio publicatum est. VALES.

Emonensis (Emona l. Aemona nunc *Laubach* in Carniola). W.

Simplicius, Maximini consiliarius ex grammatico.] Inter professores utriusque Romae connumerantur Grammatici Graeci atque Latini. L. 2. 6. 11. C. de profess. et med. L. unic. C. de stud. liberalib. Qui si ad xx. annos observatione iugi ac sedulo docendi labore pervenissent, eorum, qui ex vicariis erant, digni-

tate potiebantur, L. unic. Cod. Theod. et Iustin. De professor. qui in urbe CP. Itaque etiam ex grammatico Simplicius Ursicino, qui e vicaria potestate decesserat, successit. LINDENBR.

Simplicius Vicarius Romae fuit Gratiano IV. et Equitio Coss. an. 375. — *Consiliarius* Assessor. W.

Post administratam, nec erectus.] Hiulcus locus videtur, legendumque: *post administratam provinciam, nec erect.* ut lib. XXIX. c. 3. §. 6. *Africanus causarum in urbe defensor adsiduus, post administratam provinciam: ad regendam aliam adspiravit.* LINDENBR.

Post administratam] Deesse verbum videtur, sed sic solet Ammianus, ut ex antecedentibus vox subintelligenda sit. Plura eiusmodi exempla Valesius attulit ad 16, 12. digresso periculis sc. Barbatione, quae suo quodque loco adduximus. Ad hanc igitur rationem Valesius supplevit *Vicariam Praefecturam;* nescio an recte, aptius saltem *in administranda* Vic. Praef. W.

Nec erectus, nec tumidus] Eadem fere significant, bisque repetitum *nec* de oppositis potius cogitare iubet, ideoque malim pro *tumidus* legere *timidus.* W.

Obliquo] limo, qui solet esse hominum obscurorum atque suspicacium. W.

46. *Busirim veterem et Antaeum.*] Hyginus fab. XXXI. Fulgentius Mytholog. lib. II. LINDENBR.

Busirin, Antaeum et Phalarim.] De Busiri rege Aegypti, Phalari Siculo, eiusque tauro trita omnia. *Antaeus* vero, antequam ab Hercule vinceretur, in Libye, Tingi Mauretaniae urbe a se condita, res habuit, peregrinosque secum luctari coactos suffocavit. v. Lucanum 2, 164. W.

47. *Fulcro plumeo vultu contracto incubuit, et animam occl.*] Simile fere fatum Tiberii. Tacitus Annal. lib. VI, 50. *Tiberius iniectu multae vestis exstinguitur.* [Cf. etiam Sueton. Tiber. c. 73. W.] *Iohannes quoque PP. a Widonis Tusciae Marchionis militibus cervicali super os posito suffocatus fuit. Liutprandus lib. 3. cap. 12.* LINDENBR.

48. *Ex coetu amplissimo*] Senatores. — *Non secus volentis,* qui Maximino cedere saevitia nollet. W.

49. *Vocati edictis*] praemio publice proposito, si quis e latebris eos protraheret. W.

51. *Mugitus ad Principem.*] Quid sibi velit mugitus equidem nescio. Ac fortasse emendandus est locus hoc modo: *Haec ut gesta sunt, ocius ad Principem Simplicius retulit.* Sane in codice Vat. et Regio [ac Colbert.] *et Tolos.* scriptum est *retulit.* Huic autem Simplicii relationi rescripsit Valentinianus in hanc formam: *Eos qui secum alieni criminis reos occulendo sociarunt, par atque ipsos reos poena exspectet:* ut est in lege 1. de his qui latron. vel alios crim. reos occult. Codice Theod. Quod Valentiniani ad Simplicium rescriptum plane mihi videtur Aginatium ipsum petere. Aginatius enim Abienum et Anepsiam adulterii reos occultaverat. VALESIUS. Poterat lenius occurri, ut scripserit *mugiens,* ut innuat non simpliciter scripsisse, sed grandi boatu et verbis ad amplificationem rerum selectis usum. Sed verum est *minutius,* ut cap. seq. *per minutias gesta narrando.* Capite VI.

ait *textum continentia rei totius*. Mox video in postrema Parisiensi verbum continenter sequens *oravit* includi lineolis, quod non fecit Henricus in priore, nec etiam Lindenbrogius in sua. Sane quidem in Augustana non habetur, ut nesciam in hac varietate quid sequi oporteat. GRON. Pro *mugitus* optime Ernesti *muginatus*, i. e. tarde faciens, quae vox semel apud Ciceronem occurrit ad Atticum 16, 12. [Cf. etiam Gronov. ad Gellium v, 16.] Placet, sed addiderim ego negationem *haut*, quae a praecedente *sunt* facile potuit absorberi; *statim* igitur retulit. W.

Male sanus] furibundus. W.

53. *Solent pares facile congregari cum paribus.*] Imp. Constantinus in Epistola ad Episcopos Numid. *Recte proverbio signatum est, pares cum paribus congregari.* *Homerus: ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον. Vid. Democriti elegantem locum apud Sextum Empir. pag. 133.* LINDENBR.

Commonitorium] codicillos super hac Vicaria ipsi commissa. W.

54. *Inter salutandi initia.*] Accursius in Editione sua excudit, *inter intrandi initia*, parum felici coniectura, ut equidem censeo. Nec dubito quin in scripto illius exemplari exaratum fuerit perinde ac in Regio [et Colbert.] et Vaticano reperi, *interandi initia.* *Scribe ergo meo periculo, *inter administrandi initia.** VALESIUS. Nihilne potuit immanius aut periculosius? similitudo literarum erat attendenda, unde origo omittendi, quae forsan fuit *inter indagandi* vel *rimandi* (quod totidem ductibus vides in Accursiano esse) *initia*. GRON.

Perspicui clari, illustris *generis*. Cf. Wernsdorf ad poët. min. III. p. 99. W.

Vultu diro ipse tamquam.] Quanto rectius Accursius hunc locum ediderat? Sic enim excudi iussit: *Cognitoque eum iampridem repertum in villa propria custodiri, ipse tamquam capita fortium perque Anepsiam horrorem et tenebr. audire disposuit.* At in Regio et Vat. *Tolos.* [et Colbert.] codice ita perscriptum hunc locum reperi: *In villa propria vulto diripse tanquam capita fontium perque Anepsiam horrorem et tenebrarum, etc.* Ex quibus inquinatissimae scripturae vestigiis veram, ni fallor, huius loci emendationem assecutus sum. VALES.

Caput fontium] primum reorum. W.

Horrore medio tenebr.] Auctorem huius emendationis habui Marcellinum ipsum, qui ita locutus est non semel: exempli gratia in lib. 25. cap. 3. et in libro 21. initio. Ceterum tristis ac supra modum severi iudicis est, horrore medio noctis de capite hominum iudicare. Itaque eorum iudicum humanitas laudabatur, qui nonnisi a primo diluculo criminalibus caussis vacabant. Et Libanius in Orat. ad Hellebichum (Reisk. II. p. 13.) Magistrum militum, qui in caussa seditionis Antiochenae cum Caesario Trib. et Notario iudex sederat, id inter ceteras eius laudes numerat: χαρίζεται μὲν πάνταυθα μήτε ἐν μέσαις νυξὶ, μήτε ἐν πρώταις ἀλεκτρυόνων ᾠδαῖς ἥκειν ἐπὶ τὸν θρόνον· ὡς αὐτῶν τε ἐν αὐτοῖς τῶν καιτῶν ἐχόντων εἰς ἔκπληξιν ἀφορμάς. Id est: *Hoc primum nobis gratificatur, quod non medio noctis horrore, aut sub primum gallicinium tribunal ingressus est, eo quod haec tempora terrorem animis iniicere soleant.* *Adde Senecam in libro III. de Ira,

ubi adversus crudelitatem Caligulae, qui tres Senatores ad lucernam decollaverat, his verbis invehitur: *Quid tam inauditum quam nocturnum supplicium? Cum latrocinium tenebris abscondi soleat, animadversiones quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Mentio fit nocturni iudicii in Passione SS. Petri et Marcellini: *Post haec, Commentarienses miserunt ad Artemium Carcerarium, ut nocte praesto esset cum personis, quae erant in carcere.* Et infra: *Cum primo pullorum cantu sederet Serenus Vicarius, et iuberet audiendas intromitti personas: ingressus Artemius dixit, etc.* VALES.

Aiax quoque Homericus docet.] Homerus Ἰλιάδ. ϱ. v. 645. ff.

Ζεῦ πάτεϱ, ἀλλὰ σὺ ῥῦσαι ὑπ' ἠέϱος υἷας Ἀχαιῶν,
Ποίησον δ' αἴθϱην, δὸς δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι.
Ἐν δὲ φάει καὶ ὄλεσσον, ἐπεί νύ τοι εὔαδεν οὕτως. LINDENBR.

Aiax Homericus docet.] In Iliadis XVII. v. 645. ff. Ceterum nec illud praetereundum est, Aiacem, utpote hominem Deo acceptum, voti sui compotem exstitisse. Nam sub diluculum manus sibi attulit, ut scripsit auctor Aethiopidis apud Scholiastem Pindari Ode 4. Isthmion. ὁ γὰϱ τὴν Αἰθιοπίδα γϱάφων πεϱὶ τὸν ὄϱθϱον φησὶν Αἴαντα ἑαυτὸν ἀνελεῖν. VALES.

55. *Iusso Aginatio statui* sisti, introduci, carnifices *introire fecit* pro iussit, more sequioris aevi. W.

Quod in stupri quaestione fieri vetuere cl. leges.] Olim florente Rep. de servis nulla quaestio erat in dominum, nisi de incestu, ut ait Tullius in Orat. pro Milone. Incestus autem dicitur de eo, qui virginem Vestalem, aut qui sacra pop. Rom. incestavisset. Postea Iulius Caesar et Octavianus cum leges de adulteriis coercendis ferrent, ut in adulterii quaestione servi in caput dominorum torquerentur sanxere. Sed in quaestione stupri, servi adversus dominos tormentis interrogari non poterant, ut distincte ait Papinianus in lege 17. D. de quaestionibus. Proinde miror Lindenbrogium, qui dum Marcellinum nostrum erroris hic arguere nititur, magno ipse se obstrinxit errore. Neque lex v. eodem tit. ab eo prolata, eius sententiam confirmat, immo plane destruit. Non enim ait Marcianus in stupro servos adversus dominum torqueri: sed cum stupro incestum adiunctum est, puta si quis viduam cognatam suam, cum qua nuptias contrahere non potest, corruperit: et hoc casu ob incestum adiunctum stupro, quaestio de servis habetur, quae alias in simplici stupro viduae aut virgini illato non haberetur. Hic autem de simplici stupro Anepsiae viduae illato agit Marcellinus. Ceterum illud tacendum non puto, solitos esse veteres Rom. ne ex tormentis servorum crimen ipsorum detegeretur, ipsos servos criminis conscios manumittere, antequam iudicium fieri coepisset. Itaque iudices plerumque iubebant, ut rei qui suspecti erant de incestu, familiam suam in potestate haberent. Exemplum in Minucia Vestali refert Livius in lib. 8. VALES.

In stupri quaestione fieri vetuere clementissimae leges.] Mirum hoc quidem, et verba legis expressim aliud statuunt, L. 5. ff. de quaestionibus L. 1. C. cod. Atque in solo incestu servorum tormenta cessant, quia et Lex Iulia cessat de adulteriis, ut ex Papiniano refert Ulpian. L. 4. ff. de quaestionibus. Sed cum Ammiano facit Tullius in Oratione pro Milone c. 22. *De servis nulla*

lege quaestio est in dominum, nisi de incestu. Quae verba in mentem habuisse Marcell. verosimile est. LINDENBR.

56. *Voces obliquas*] non apertam confessionem, sed ambiguam. — *Abrupte* subito, et neglecta ad Principes provocatione. W.

Sublimis raptus.] Sic Plautus loquitur, et Terentius in Andria Actu 5. Sc. 2. v. 20.

Sublimem hunc intro rape quantum potes.

Et in Adelphis Act. 3. Sc. 2. v. 18. Appianus quoque in lib. I. bellorum civilium: οἱ δὲ μετέωροι πρὸς τὸν σύλλαν φερόμενοί τε καὶ πρὸ ποδῶν αὐτοῦ ῥιπτούμενοι, etc. Interdum tamen rapi sublimes dicuntur, qui suspenduntur in eculeo. Sic cap. 3. libro XV. et apud Libanium de vita sua p. 55. καὶ τὼ μὲν νέω γυμνώ τε ἤστην καὶ μετεώρω πρὸς πληγάς: et apud Procopium in Anecdotis pag. 78. τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευε μετέωρον αἴρειν τὸν κατορυῖνον, etc. Sed in hoc loco *raptus sublimis* nihil aliud est quam correptus, ut in cap. 3. libro XV. VALES.

57. *Accelerarunt ultimae dirae caesorum*] mox eventum habuere execrationes innocentium. W.

Maximinus sub Gratiano.] Valente Aug. V. et Valentiniano iuniore A. Coss. anno Domini 376. caesus est iussu Gratiani Principis Maximinus: quo tempore etiam Gratianus epistolam misit ad Senatum urbis Romae, qua vetabat ne Praesides, aut Vicarii, aut Procoss. de capite Senatoris sententiam ferrent, ut sub Maximino Praef. Praet. actum fuerat. Eam epistolam Symmachus in Senatu recitavit mandato Principis: quo nomine eidem gratias agit in Epist. 2. lib. X. Exstat autem pars epistolae Gratiani ad Senatum in Cod. Theod. tit. de accusationibus. Sed obstare videtur lex ult. in Cod. Theod. ad legem Corn. de Falso, ubi Maximinus adhuc Praefectus fuisse dicitur post legem illam Gratiani. VALES.

In carcere Tulliano.] De carcere hoc Varro de Lingua Lat. lib. IV. Livius lib. XXIX. c. 22. Sallustius in Catilin. c. 55. Calpurnius Declam. IV. Apuleius Miles. 9. Acta MSS. martyrii S. Chrysanthii: *Erat ima custodia in carcere Tulliano, unde putor horribilis adscendebat, quia cloacarum cuniculis digesta domorum sterco-ra illic iugiter decurrebant. Et in hoc decursorio erat ima et lutea et ita tenebrosa custodia, ut penitus lucifluus aer nec signum ibi diei, nec vestigium aliquod lucis ostenderet. In hac ergo habitatione ferro vinctus sanctus Chrysanthius mittitur nudus.* LINDENBR.

Consilio matris] Imperatoris. W.

CAPUT II.

1. *At Valentinianus*] Persequitur Ammianus, quae de Alamannis coeperat 27, 10. W.

Usque ad fretalem Oceanum] fretum Belgicum. *Castra* in iis etiam *Manhemium* si fides habenda Frehero in Origg. Palatinis. *Turres adsiduas* crebras, haud longo spatio distantes. W.

Turres per habiles locos et opportunos.] Adhibenda quae notat Iac. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. XV. tit. I. de operibus publicis leg. 13. GRON.

Subradens] perstringens. W.

2. *Nicro* (Neckar). *Meatum* alveum. Cf. XVIII, 9. W.

Peritis rei aquariae.] *Aquae libratores* hi appellantur L. 2. Cod. Theod. de excus. artif. Qui aquarum inventos ductus et modos docili libratione ostendunt, L. 5. eod. LINDENBR.

3. *Formae e roboribus.*] *Formae* sunt fistulae et cuniculi, quibus unda adducitur, aut derivatur, L. 4. et 8. C. Theod. de aquaed. Frontin. de aquaed. L. 3. de calc. coctor. Sidon. Apoll. lib. 1, Epist. 5. Isidorus Origin. XV. LINDENBR.

Formae e roboribus.] Id est arcae stipitibus robustis, et catenis inclusae, ut loquitur Vitruvius in lib. V. cap. 12. Hinc formacei parietes dicebantur in Hispania, quod formarum, seu arcarum modo utrimque duabus tabulis circumdati instruebantur, ut ait Plinius in lib. 35. cap. 14. Varro de re rust. cap. 14. Glossae Isidori. VALES. Cf. Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 631. et Ernest. Clav. Cicer. in v. fistula. W.

Ingentibus stilis palis. W.

Confundebantur.] In codice Regio et Editione Aug. legitur *configebantur*; [in Colbert. *confidebantur*:] et paullo post pro *interrumpebantur*, in omnibus nostris exemplaribus scribitur *interan*, ut suspicer a Marcellino scriptum fuisse, *avulsaeq. vi fluminis interibant*. VALESIUS. Sed cur non tangitur prius, quod diserte notat aliter in verissimis codicibus legi? nec potuerunt confundi, nisi iam essent solutae, et, ut ipse ait, avulsae. At palam notat auctor eas aliquamdiu concussas fuisse ab fluctibus, qua ratione paulatim distrahebantur. Id dicit Ammianus, ut clare ex Msstis videmus, *fluctibus erectis conlidebantur*; immo forsan dixit *fluctibus crebris collidebantur* ex Curtii libro IV. c. 3. *crebrisque fluctibus compages operis verberatae se laxavere*. Quid vocabimus autem *interire*? utrum quia mergebantur, an deferebantur interceptae fluxu et lapsu amnis? Dubito an conveniat; et non potius videatur auctor nunc usus verbo antiquo *interabant*. Festus enim testatur priscos dixisse *interatim* pro *interim*, et hoc ex illo contractum esse. Hinc fit, ut colligamus antiquum verbum exstitisse *interare*, de quo etiam aliquid pater ad Livii librum XXVIII. c. 45. *Interabant* explico intervallum et interstitium faciebant. GRON.

Interrumpebantur] ut ordo earum turbaretur, ut eluerentur, saltem suo loco non consisterent. W.

4. *Inquietudine errantis.*] Postrema vox deest in Editione Augustana, et in Regio codice [ac Colb.] in quo sic scriptum est *inruietudiner ingentis, etc.* Equidem sic a Marcellino scriptum esse existimaverim, *castra pr. inquietudine stringentis amnis exempta, etc.* [aut potius *urgentis*.] VALES. Nisi ποιητικώτερον auctor dixerit *ringentis amnis*, ut *pontem indignatus Araxes*. GRON.

Castra inquietudine urgentis amnis exempta] contra urgentem fluminis vim munita. W.

5. *Pro anni et temp. statu dilapsos conducens.*] Multum hic ingenio suo Gelenius indulsit, cujus emendationem nullatenus probo: quid enim illud est, *dilapsos conducens*? Nam contra discipli-

nam usumque rei militaris est, milites dilabi a signis: et dilapsi non conducuntur, sed pro desertoribus puniendi sunt. Verum in Regio codice longe aliter [et Colbert.] perscriptus est hic locus: *Pro animi et temporis tudila conducens Reip. trudium, ut offer Principis congruebat.* Accursius autem sic edidit: *Pro animi et corporis tutela conducens Reip. triduum, ut operi Principis congruebat.* Ex quibus coniici potest sic scribendum esse: *Exsultansque quod pro anni tempore tutela conducens Reip. triduo perfecta principiis congruebat: ratusque, etc.* sic fere lib. XVII. cap. 13. §. 24. et lib. XXVII. cap. 10. VALESIUS. Quis credat haec triduo perfecta esse? an non ipse auctor dixit multos dies requisitos ad compaginandas formas? quae antequam in aqua firmae statuerentur, an non ex sequenti gravissimi operis descriptione auctor subindicat plures requisitos? Denique quis tantam licentiam varietatis potest sibi aut aliis indulgere? Conferas licet loca citata et inspicias; ex illis utique haec non probabuntur. Sed neque anni tempus huc quidquam confert, utpote de quo tanquam notabili praemisit Ammianus nihil, neque haec opera poscuntur ab tempore anni, sed reipublicae, quacunque etiam anni parte. Locus certe nubilus, quem sic ex lectione scripta illustrare conabar. *pio animi et temporis iudicio, conducens reipublicae studium ut esset Principis, congruebat.* GRON.

Pro anni et temporis statu dilapsos conducens.] Haec lectio debetur Gelenio, quem tamen ingenio indulsisse putat Valesius, vituperatque inprimis *dilapsos conducens*, cum dilapsi sint, qui signa deseruerint. Sed Gelenius in animo habuit variis locis dispersos, plane uti Tacit. Hist. 4, 71. *copias dispersas conduxit.* Ceterum vana sunt Criticorum, maximeque Gronovii, commenta, quibus loco misere corrupto sanitatem reddere studuerunt. W.

In monte Piri] cf. ad 27, 10. notata. W.

Syagrium postea Praef. et Consulem.] Consul fuit in Occidente, et collegam in Oriente habuit Eucherium anno Natalis Dominici 381. eodemque anno Praefectus fuit Praetorii, ut fere mos fuit illorum temporum. At Onufrius in Fastis Syagrium Orientis Consulem fuisse dicit: quem refellit subscriptio legis 88. et 89. Cod. Theod. de Decurionibus, et testimonium Symmachi in Epist. 95. lib. 1. Eiusdem Syagrii Praef. Praet. mentio fit in Codice Theod. de appellat, Gratiano V. et Theodosio I. Coss. Dicebatur autem Afranius Syagrius, teste Sidonio in Epist. 7. lib. 1, non autem Postumus, ut sine auctore ponit Onufrius in Fastis. Praefectus Praetorio ter fuisse dicitur ab eodem Sidonio in Epist. 12. lib. 7. Fuerat ante Magister Offic. Ausonio et Olybrio Coss. ut legitur in Cod. Theod. de commeatu. * Fuit autem inter praecipuos amicos Ausonii, ut patet ex Ausonii Epigrammate 1. VALES.

Aratorem.] Regius codex [et Colbert.] cum Augustana Editione consentiens scriptum habet *Oratorem.* VALES.

Actum esset silentium.] Lege *altum esset sil.* ut in Fauchetii codice legi monuerat Gruterus: sic noster in fine libri 25. VALES.

7. *Quorum fortunam sempiterna fides coelo contiguam fecit*] qui summam omni tempore servatae pactorum fidei gloriam essent adepti. *Rem indignam* nomine Romano. W.

8. *Humum etiamtum gestantes expediti.*] In codice Regio legitur, *humum etiamtum ante sexpeditum ag. gladiis obcabant.*

Accursius autem edidit hoc modo, *ante se expeditum ag. gladiis occabant.* Ego vero scribendum esse existimavi, *expeditis agiliter gladiis,* quemadmodum loquitur Marcellinus tum alibi, tum in fine libri 27. cap. 12. In ceteris emendationem Gelenii sequi malui, quam varie coniiciendo halucinari. VALES. In qua tamen nunquam poterit probari illud *gestantes,* quod sine fulcro Gelenius supplevit, licet capiatur Valesius. Hinc et aliter conatus est Accursius. Sed ex scriptae lectionis ordine videtur dedisse auctor *humum etiam cumulantes.* GRON.

Expeditis agiliter gladiis] expeditis mucronibus 27, 12. W.

9. *Ad Comitatum reversus.*] In Regio codice exaratum est, *attutum reversum:* in Editione Augustana, *ad tutum reversum:* [In Colbert. Ms. *adtatum reversum, etc.*] VALES.

Syagrius sacramento exutus] munere remotus, non enim Dux militiae, sed Notarius erat, qui tamen, uti alii aulae ministri, in scholas omninoque militarem formam erant redacti. — *Id commeruisse, quod evaserit solus,* quod non et se obtruncandum hostibus dedisset. *Celebres vias,* regias, per quas multi commearent. *Fundens,* disiiciens, rapiens, *indubitanter,* indubitate, quidquid *inciderat* obvium esset *fructuosum.* W.

10. *Constantianus*] idem fortasse, cuius mentio 23, 3. — *Cerealis et Iustinae,* coniugis Imperatoris Valentiniani, antea Magnentio nuptae. cf. 30, 10. W.

11. *Maratocupreni grassatores.*] Saepius a grassatoribus Imperium Romanum infestatum: quorum tamen potissima mentio, Isauri sunt, de quibus Ammian. loco non uno, et L. fin. Cod. Th. de quaestionibus. L. 10. Cod. Iust. de feriis. Strabo, Zonaras. Et Bagaudae in Gallia, ductu Amandi et Aeliani, de quibus Orosius lib. VII. cap. 25. Eutropius lib. IX. c. 20. Eusebius in Chronic. Salvianus de Gubern. lib. V. Et Ausuriani in Africa, Ammianus lib. XXVI. XXVIII. Synesius Epist. 57. in Catastasi, pag. 5. Et Saturiani cum Subafrensibus, (nisi mendosa ea lectio, et legend. *Ausuriani*) in Constit. Arcad. et Honor. in Cod. Theod. lib. VII. Tit. 19. LINDENBR.

Maratocupreni.] Si haec vera scriptura est, vicus ille in Syria Coele prope Apamiam positus dicebatur μαραθόκυπρος, incolae μαραθοκυπρηνοί. Sed in cod. Regio aliter scriptus est hic locus: *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus morati Cupraeni, etc.* In Editione autem Augustana hoc modo: *Similia ardentibus furiis per omne latus morato Cupieni, etc.* HENR. VALES. [In codice Colbert. *At procul tamquam horum similia actentibus furiis per omne latus Moratocupreni, etc.* lege *cientibus furiis,* ut in libro 31. cap. 10. loquitur Ammianus. De his autem latrunculis intelligendus est Libanius in libri 4. Epistola 274. ad Alexandrum Consularem Syriae: qui cum profectus esset Apameam, ut Pythia illic viseret, plurimos latrones interceperat: ὅπως σοι καὶ λῃστικοῦ πολλοῦ καὶ σφοδροῦ, καὶ περὶ τὰς πύλας στρεφομένου παραδῶμεν ἴχνη.] HADR. VALES.

Militum honoratorum ducum militarium *specie* habitu cultuque. W.

Sine ullo discrimine domos.] Longe alia codicis Regii scriptura est, * ac Tolos. * *Sinestre ullo die fosi opimas domos, et villas, et opes pervadebant:* [in Colbert. *fosi.*] Atque ita fere

Florentinus codex, et Aug. praefert Editio. Unde non dubito, quin ita scripserit Marcellinus: *Quod mercatorum militumque honoratorum specie sine strepitu ullo diffusi; opimas domos, et villas, et opida pervadebant.* VALESIUS. An igitur censet volitavisse ut umbras Elysiacis in campis? Multum et nimium est tales coniecturas immittere in contextum. Res ipsa dictat, *sine iure ullo*, et sic lege. GRON.

12. *Quoquo ventus duxerat*] metaphora, ni fallor, sumta ab avibus rapacibus, procul praedas odorantibus. W.

Saxones timentur ut repentini.] Paul. Orosius lib. VII. cap. 32. *Saxones, gentem in Oceani litoribus et paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem.* Zosimus lib. III. c. 6. Σάξονες, οἱ πάντων δὴ καρτερώτατοι τῶν ἐκεῖσε νεμομένων βαρβάρων, θυμῷ καὶ ῥώμῃ καὶ καρτερίᾳ τῇ περὶ τὰς μάχας. *Iulianus Imp. Oratione de laude Constantii Imp. pag. 116. προθυμότατοι Φράγγοι καὶ Σάξονες τῶν ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον καὶ τὴν ἑσπερίαν θάλατταν τὰ μαχιμώτατα γένη. *Franci et Saxones, omnium quae ultra Rhenum atque Occidentis mare habitant, nationum bellicosissimi.** LINDENBR.

Saxones timentur.] Saxones enim piraticis myoparonibus mare infestum habebant, ut scribit Hegesippus in lib. 5. cap. 15. *Praestantiores ceteris Saxones piraticis myoparonibus, non viribus nituntur, fugae potius quam bello parati.* [Idem Claudianus dicit, et Sidonius in libri 8. Epistola 6. Ammianus ipse in libro XXX. c. 7. *Saxones semper quo libet inexplorato ruentes* appellat.] Iulianus in Orat. 1. Francos et Saxones gentium quae trans Rhenum Occid. Oceanum accolunt, bellicosissimos esse dicit. Sed et Meratocuprenos piraticam perinde exercuisse satis indicat Marcellinus. VALES.

Coniuratis multorum opes adtribuerentur.] Mſ. *coniuratus mult. op. adtribuerint:* ἴσως, *q. coniurati multorum opes attriverint:* quae forma loquendi Latinis frequens. LINDENBR.

Oestro tamen concepti.] In Regio codice et Editione Aug. legitur: . . . . *troque concepti furoris exagitatis r. . . . es edidere luctificas, sanguinis n. m. avidi quam praedarum . . . . . . reme per minutias, etc.* Unde uno spiritu locum sic continuandum esse existimavi: *Et quamlibet coniurati m.. opes attriverint, oestroque conc. fur. exagitati strages edidere luct. sanguinis nihilo minus avidi quam praedarum; tamen ne per min. etc.* Quae scriptura quin vulgatae illi ex Gelenii coniectura profectae praeferenda sit, nemo, ut spero, dubitabit. In Regio quidem *et Tolos.* codice, ne quid dissimulem, scriptum est, *exagitatis caedes edidere,* prout Gelenius edidit. [in Colbert. *exagitatis ese debere luctif. — reme per minutas gestinar randor enus operis, etc.*] VALES.

13. *Quaesitus* conquisitus, collectus congregatus *in unum globus imitatus Rationalis officium ipsumque iudicem,* profitentes se falso Rationales, inferioris ordinis magistratus. v. Ind. II. W.

Rationalis officium.] Rationales in provinciis constituti Officium, seu Apparitionem habebant, ut docet diserte lex 7. de cohortalibus et lex 2. et 4. de bonis vacantibus, in Codice Theod. *Quibus adde Epistolam Flavii Himerii Rationalis Aegypti ad Praefectum. Mareotae, quam refert Athanasius in Apologia: τὴν σύνοψιν ποιησάμενος, εἰς τὴν τάξιν ἀνενεγκεῖν. Sed et acta apud Ratio-

nalem confecta fuisse, ibidem docetur. Habebat ergo Officialem ab Actis. * Hi autem Rationales, damnatorum bona et sententia iudicis proscriptorum occupabant ut supra monuimus. Erantque viri Perfectissimi, ut docet Symmachus in lib. x. VALES.

Ipsumque iudicem.] Id est rectorem Provinciae. Cave enim hic Rationalem intelligas. Nam Rationales ipsi, ut arbitror, iudices non erant, ne in causa quidem pecuniaria inter fiscum et privatos: sed Comites rerum Privatarum soli iurisdictionem in causis fiscalibus habebant. Ac licet concederem Rationales iurisdictionem eo tempore habuisse, perinde ac olim Procuratores fisci, quod innuit Symmachus in lib. x. Epist. 55. * et Eusebius in libri 8. capite 9. * certum est nihilo minus in criminali causa Rationalem iudicem esse non potuisse. Hic autem agit Marcellinus de quodam Primate municipe, sententia iudicis proscripto iussoque interfici. Adde quod Praeconem hoc in loco commemorat Marcellinus. At Praeco nonnisi iudicibus ordinariis, et Proconsulibus, ac Praefectis apparebat, et, ut uno verbo dicam, cunctis Magistratibus civilibus: isque currum iudicis anteire consueverat, ut docet Chrysostomus in caput 1. Epistolae prioris ad Corinthios; et Basilius apud Stobaeum cap. 162. Hieronymus ad Rusticum Monachum: *Pomparum ferculis similes procedunt in publicum, ut, si praeconem addideris, putes incedere Praefecturam.* VALESIUS. Hunc iudicem tamen ipsum Rationalem esse credidit Iac. Gothofredus, ut probant eius commentaria ad librum x. cod. Theod. tit. 9. leg. 1. GRON.

14. *Exuviis repleti multorum.*] In exemplari Regio [et Colbert.] et in Editione Augustana legitur: *Cum exuviis reperti mult. pariendi dulcedine praetermitteret, at interceptam imperiali, etc* Quare ita scribendum potius videtur: *Cum exuviis referti multorum, rapiendi dulcedine nil praetermitterent.* VALES. *Exuviis* praeda. Cf. xv, 13. W.

Intercepti Imperiali motu oppressi.] Sic l. 19. C. de poenis: *Motum congruae severitatis excipiat.* Prudent. Cathemer. Hymn. VII. v. 91.

Offensa tandem iugis indulgentiae
Censura, iustis excitatur motibus.

Et περὶ στεφάνων Hymno in Laurent. v. 61.

Abest atrocioribus censura fervens motibus.

Sic *commotio gravior,* L. 2. C. ut nemo ad suum, L. 16. C. de re milit. L. 6. C. de curs. publ. L. 2. de apparit. Praef. Praet. LINDENBR.

Intercepti imperiali motu] in ipsa via iussu Imperatoris a militibus oppressi. W.

* *Eorumque soboles parva etiamtum.*] Memorabile exemplum, quo pueri ob parentum scelus interfecti sunt, et vicus integer flammis absumptus. Huius rei meminit Libanius in Oratione ad Curiam Antiochenam, quem locum singularem ex Oratione Libanii nondum edita heic totum apponam: ἀλλ᾽ ἴσμεν δὴ τήν τε κώμην ἐκείνην καὶ τὸ ἐν αὐτῇ γένος ὡς ἐξεκόπη, μέχρι τῶν ἐν γάλακτι παιδίων προελθόντος τοῦ πυρός· προνοηθέντος, οἶμαι, τοῦ τότε Βασιλέως, ὅπως μὴ πάλιν ἀναφύσεται τὸ δεινὸν ἐκεῖνο γένος· διὰ τοῦτο φέρουσαι ταῖς ἀγκάλαις αἱ μητέρες τὰ τέκνα, ταῖς τῶν δημίων χερσὶν ἐωθοῦντο μετ᾽ ὀργῆς εἰς τὴν φλόγα· εἰ δὲ τὸ αὐτῶν ἐποίουν αὐ-

τοι καὶ ἐγκώγγουν; οὔτ᾽ ἂν ἀλλούτου κακῶς, οὔτ᾽ ἂν ἀπέθνησκον. Supra locutus erat Libanius de Rusticanis, qui relictis bobus et aratris ad latrocinia conversi, caedes faciebant, et viatores spoliabant.* VALES.

CAPVT III.

1. Pergit iam Ammianus, quas coeperat 27, 8. narrare res a *Theodosio* in Britannia gestas. W.

Animo vigore collecto.] i. e. *animi vig. coll.* LINDENBR.

Ab Augusta profectus, quam veteres appellavere Lundinium] quo nomine est ap. Tacitum Ann. 14, 33. *Augusta* ab imperatrice sine dubio honoris caussa dicta. v. *Mannerti* Britanniam p. 164. *Britannorum versis turbatisque* a Pictis et Scotis *fortunis.* W.

4. *Valentinus quidam.*] In codice Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] Valentinianus dicitur: et ita Zosimus eumdem nominat in lib. 4. c. 12. Hieronymus anno Christi 372. *Valentinianus in Britannia, antequam tyrannidem invaderet, oppressus.* Paullo post tamen Valentinum vocant nostri libri, et Historia Miscella. VALES. Cf. Stewech. ad Veget. p. 388. W.

In Valeria Pannonia.] Magis placuit Editionis Augustanae scriptura, *in Valeria Pannoniae.* Nam Valeria quondam Pannoniae pars fuit, quam Galerius Maximianus caesis immanibus silvis et emisso in Danubium Peisone lacu, uxoris nomine Valeriam appellavit, ut ait Victor Aurelius, et Marcellinus noster in lib. XIX. c. 11. Valeria autem Pannoniae cum additamento dicitur, ad distinctionem Valeriae alterius, quae est Italiae provincia. * *Valeriam Pannoniorum* vocat Ambrosius in fine libri 2. de Fide.* VALES.

Tumore] superbe, insolenter. W.

6. *Propinquante tentatorum effectu*] cum in eo esset, ut consilium exsequeretur. *Doctus haec, unde convenerat* ab iis, quos observare Valentinum miserat. *Dulcitio* Duci tum Britanniae 27, 8. extr. W.

Turbines compositi.] Vel numerus ipse, quem in clausulis servare solet Marcellinus, admonet sic scribendum esse, *reviviscerent provinciarum turbines consopiti:* quemadmodum alibi Marcellinum loqui memini in libro 27. c. 5. init. VALES.

7. *Praetenturis*] praesidiis. W.

Valentia deinde vocaretur.] Haec non de tota insula dicuntur, sed de ea parte dumtaxat, quam occupaverant barbari. Ex qua cum Theodosius Comes barbaros expulisset, relatione ad Principem missa petiit, ut ea pars provinciae Valentia diceretur, et in eam rector legitimus, Consularis scilicet, mitteretur. Antea quippe Britannia quae parebat Rom. quatuor omnino provincias habebat, Maximam Caesariensem, Flaviam Caesariensem, Britanniam primam, Britanniam secundam, ut scribit Rufus Festus in Breviario: quibus post hanc Theodosii victoriam addita est Valentia, cuius etiam una cum ceteris mentio fit in Notitia Imperii Rom. sub dispositione Vicarii Britanniarum. Porro hanc Theodo-

sii Britannicam victoriam Pacatus in Pan. commemorat, et Claudianus in lib. de IV. Consulatu Honorii, et Symmachus in Epist. 22. libri x. Missus erat in Britanniam anno Natalis Dominici ut videtur 368. Valentiniano II. et Valente II. Coss. Anno autem sequente victor ex insula reversus est. VALES. Cf. Mannert Britann. p. 115. W.

Arbitrio Principis.] In MSS. adduntur haec verba, *Principis velut ova . . . . t . . . . tudio nuntio inest haetiam praecipua. Areanos, etc.* [In codice Colbert. eadem reperi, nisi quod pro *haetiam* legitur *etiam.*] Quibus fere consentit Editio Augustana. Apparet igitur ita fere scriptum fuisse, *et Valentia d. vocaretur arbitrio Principis velut ovantis.* Sequentia vero coniectura assequi non adeo facile est. Videtur tamen tale quippiam desiderari: *Inter eius dispositiones est haec etiam praecipua. Areanos, etc.* VALES.

8. *Areanos*] Mallem et de his aliquid me edocuisset Valesius. Ipse quidem Ammianus hocce hominum genus paullo post describit: *id illis erat officium, ut ultro citroque per longa spatia discurrentes, vicinarum gentium strepitus* (seditiones) *nostris ducibus intimarent;* sed unde dicti sint Areani, non exputo. Fortasse syllaba excidit, ut Marcellinus scripserit *Angarianos*, (alias Frumentarii, Veredarii, Agentes in rebus, Curiosi. v. Salmas. ad Spartiani Hadrian. 11.) cursores publici, vel cursus publici Praefecti, quo ducere videtur, quod *a stationibus* remoti sunt. Ceterum de Angariis v. Cod. Theodos. Lib. VIII. de cursu publico Tit. v. et ibi interpretes T. II. Ritter. W.

Acceptarum promissarumque magnitudine praedarum.] Ita cod. Colbert. nisi quod mendose *praecarum* exhibet. Idem mox *Barbarico dedisse,* quod in *Barbaris edidisse* mutat Hadr. Vales. Praef. p. LXVI. W.

9. *Spectatissime*] gloriosissime. W.

Furius Camillus, vel Cursor Papirius.] Aurelius Victor de viris illustrib. cap. XXIII. XXXI. LINDENBR.

In locum Valentis Iovini.] Valens Iovinus primum a Iuliano Magister equitum *per Illyricum, ac deinde* per Gallias promotus fuerat, ut scribit Marcellinus in lib. 27. c. 2. Post Iuliani obitum Malaricus a Ioviano Aug. ei successor datus cum Magisterium recusasset, Iovianus missis ad Iovinum litteris eidem Magisterium militum confirmavit, ut dictum est in lib. 25. Eamdem dignitatem sub Valentiniano retinuit, usque ad hunc annum, quo Theodosium successorem accepit, Valentiniano III. et Valente III. Coss. ut quidem existimo, anno D. 370. Movet me locus, qui est in pag. 370. Itaque mendosa est in Cod. Th. subscriptio legis XI. de Veteranis, ad Iovinum Magistrum mil. Valentiniano et Valente Augg. IV. Coss. scribendumque est III. Coss. Hic Iovinus postea Remis Basilicam Iovianam exstruxit titulo S. Agricolae, in qua etiam sepultus est. Eius epitaphium refert Frodoardus in lib. 1. cap. 6. Hist. *Ecclesiae Remensis.*

Felix militiae sumpsit devota Iovinus
Cingula, virtutum culmen provectus in altum.
Bisque datus meritis equitum peditumque Magister,
Extulit aeternum saeclorum in saecula nomen, etc.

Ultimus hic versus Consulatum eius notat, quem gessit cum Lu-

picino. Plura de eo docte adnotavit nuper Iohannes Tristanus in Commentariis Historicis ad numismata Augustorum, quos etiam Latine legi Reip. litterarum interesset. Ceterum Theodosii Magistri equitum qui Iovino successit, mentio fit in lege un. Cod. Th. de nuptiis gentilium. VALES.

CAPVT IV.

Romam ipsam revisit Noster, moresque Senatus populique Romani salse perstringit. cf. inprimis 14, 6. W.

1. *A negotiis discursis urbanis.*] Vix commodum fundit sensum, facilius saltem ad intelligendum, quod alii libri praeferunt pro *discursis* legentes *digressus*, quod recipere non dubitavi. W.

Olybrii praefectura] annis 368. 369. et 370. Corsini p. 248. — *Calumniatum* doli mali, quo lites temere insontibus intenderentur. — *Fisci lucra circumcidens* procuratores fisci, qui iniuste a civibus non tam fisco, quam sibi exigerent, compescens. W.

Iustorumque distinctor.] Scribendum puto, *iustorum iniustorumque distinctor*, ut alibi (XVIII, 11.) loquitur Marcellinus. Porro hic Olybrius esse videtur, qui postea Consul fuit cum Ausonio: *de quo exstat vetus Inscriptio in Thesauro Gruteri pag. 3173.* VALES.

In subiectis erga cives *temperatus*. W.

2. *Per argumenta scenica*] per theatra omnia volitabat cupidus spectator. W.

Amoresque peregerat.] Magis placet exemplaris Regii scriptura, *amoresque peragebat:* idem tamen ex vulgata lectione sensus elici potest. VALES.

3. *Ampelius*] an. 371. et 372. Corsinus p. 250. W.

Ad Proconsulatum geminum.] Fuit quidem Ampelius Proconsul Africae sub exordium Valentiniani, ut docet lex x. in Cod. Th. de naviculariis. *Antea fuerat Proconsul Achaiae, teste Himerio in propemptico, εἰς Ἀμπέλιον ἀνθύπατον.* Iniit autem Praefecturam Urbanam Valentiniano III. et Valente III. Augg. Consulib. sub exitum anni, ut notat Onufrius in Fastis. Hunc inter Summates Senatus fuisse, ait Symmachus in lib. v. Epist. 64. VALES. Cf. supra c. 1. et Wernsdorfium ad Himerium p. 268. W.

Laetus.] Hanc scripturam restitui pro *lectus*. Nescio enim, quid Valesio acciderit, ut, quod ante eum editores, et ipse in editione prima posuerat, *laetus* improbaverit, quod tamen ob sequens *rigidus* (tristis, asper et severus) unice verum videtur. Eadem est Ernestii sententia provocantis ad Casaub. in Scriptt. H. A. T. 1. p. 145. W.

Amisisset] Sic scribendum pro *emisisset*, quem operarum errorem ex Gronoviano in suum Lipsienses propagarunt. W.

4. *Ante horam quartam*] decimam nostram antemeridianam. *Aquam vulgarium* plebeius *quisquam calefaceret*, aquam calidam biberet, (v. Gebauer de Calda et Caldi potu, Lips. 1721. 8.) vel *lixae* popinam ultra praestitutum tempus *coctam* proponerent

carnem. Easdem fere leges olim dederat Imperator Claudius. v. Dion. Cass. 60, 6. cf. Suetonium in Nerone c. 16. W.

Lixae coctam proponerent carnem.] Lixae sunt qui assas, vel elixas carnes vendunt: [quales apud nos sunt thermopolae, quos vulgo a carnibus coquendis *Chaircutiers* vocamus.] Unde etiam in exercitu lixae dicti, ut indicat Valerius Max. in lib. 2. cap. 2. de Metello: *Protinus namque lixas e castris submovit, cibumque coctum vaenalem proponi vetuit.* In Glossis veteribus lixa ἀγοραῖος dicitur, id est propola. Et Pompeius Festus lixas dici ait, qui exercitum sequuntur quaestus gratia. VALES.

5. *Dissimulatione*] indulgentia. W.

Epimenides ille Cretensis] Qui iam olim expiando lustrandoque Athenas in melius composuerat. Diogenes lib. I. in Epimenid. Plutarchus in Solone, Suidas in Ἐπιμενίδης. LINDENBR.

* *Epimenides ille Cretensis.*] Hic vir expiandi peritissimus fuit. Usus est autem in lustrationibus praecipue scilla: quare et scillae quaedam species ab eius nomine ἐπιμενίδειος dicta. Theophrastus in libri 7. capite 11. ἐδώδιμοι γὰρ οὐ μόνοι βολβοὶ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ἀσφοδέλου καὶ τῆς σκίλλης, πλὴν οὐ πάσης, ἀλλὰ τῆς Ἐπιμενιδείου καλουμένης, ἥτις ἀπὸ τῆς χρήσεως ἔχει τὴν προσηγορίαν.* VALES.

Epimenides Cretensis] quem per 78 annos fabulantur in antro dormivisse, et postea temporis ab Atheniensibus pestilentia laborantibus evocatum, ut urbem lustraret. Haec sufficiunt ad explicandum Ammiani textum; plura qui cupit, evolvat mihi *Heinrichii*, nunc Kiloniensis, librum, qui inscribitur *Epimenides aus Kreta*, L. 1801. W.

6. *Incidentia* quae animo obversantur vitia *veloci constringentes excessu*; brevi descriptione comprehendam. W.

7. * *Reburri et Flabunii Tarracii*] Inscriptio vetus prope Wormat. apud Iohan. Heroldum comment. de station. mil. cap. 21: C. RABURRUS FESTUS PAGON. TARRATEIUS TRIB. LEG. VIII. G. F. PRAEF. ALAE SCUTATORUM IOVI.* LINDENBR.

Et Perrasiis.] *Parrasiis* in Regio codice scriptum habetur: [*Perrasiis* in Colb.] VALES. Reinesius orae adscripsit: *an Sperattiis?* W.

Decens] decenter. *Originum* avorum, maiorum. W.

8. *Fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mortem*] Vide quae superius notavimus ad lib. XVI. c. 5. LINDENBR.

Ut ducendos ad mortem.] Haec non ita accipienda sunt, ac si ducendi ad mortem fulgere soleant sericis indumentis: ut accepit Lindenbrogius, qui lectorem reiicit ad ea quae superius ad XVI, 5. adnotavit. Neque enim hic agit Ammianus de his qui efferuntur ad tumulum; sed de his qui extremo supplicio condemnati, a carnifice ducuntur ad mortem. Sic enim loqui solet. Haec igitur sic constituenda sunt: Ut eos qui ducuntur ad mortem, ingens populi turba anteire et sequi solet; ita illos Nobiles sequitur et comitatur multitudo maxima famulorum. Hunc autem horum verborum sensum esse, patet ex iis quae adiicit Marcellinus, *vel, ut sine diritate ominis loquamur, praegresso exercitu arma cogentes.* Lucianus in Peregrino (T. VIII. Bipont. p. 297) de hoc more loquitur: οὐκ εἰδὼς ὁ ἄθλιος, ὅτι καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀναγομένοις ἢ ὑπὸ

τοῦ

τοῦ δημίου ἐχομένοις πολλῷ πλείους ἕπονται. Demens qui ignorabat hos, qui ad patibulum abducuntur, et qui a carnifice rapiuntur, longe plures spectatores subsequi. Olim autem damnati extra portas ad supplicium ducebantur, ut docet Herodotus in lib. 3. de Psammeticho; Aristoteles in 2. Rhetor. de Antiphonte Poeta; Heliodorus in lib. 8. de Chariclea. Ac Romae quidem extra portam Esquilinam supplicia de noxiis sumebantur; Constantinopoli autem in Sycaeno suburbio, ut docet Zosimus in lib. IV, 52. de Proculo: *ἀπάγεσθαι τοῦτον ἐν συκαῖς τῷ προαστείῳ, τὴν ἐπὶ θανάτῳ προσέταττεν.* *Alexandriae ad v. ab urbe lapidem, ex Iohanne Moscho in capite 72. Antiochiae autem in loco, qui barathrum dicebatur extra civitatis portas, teste Chrysostomo in Homilia 15. ad populum Antiochenum. Adde Aggenum in lib. de Limitibus agrorum, ubi de locis publicis agit; et Plutarchum in lib. de Curiositate:* et Hieronymum in caput XXVI. Matthaei: *Extra urbem enim et foras portam loca sunt, in quibus truncantur capita damnatorum, et Calvariae, id est decollatorum sumpsere nomen.* *At hodie in mediis civitatibus patibula statuuntur, et miserorum hominum clamoribus, prope dixerim, aedes civium resonant.* VALES.

Praegresso exercitu arma cogentes] duces agmen claudentes 16, 2. *Concitato fragore* strepitu, conclamatione, *multitudo servorum sequitur.* Cf. ad totum caput nostrum Lucianum in Nigrino T. I. Bipont. p. 38. ubi de multitudine servorum dominos in balnea comitantium. Nil opus, ait Lucianus, exercitu in balneis, ubi pax dominatur. W.

9. *Tholos introierunt balnearum*] *Arnob. advers. Gentes lib. 6. *Hirundines intra ipsos aedium circumvolantes tholos.* Lib. eodem: *Templa, quae tholis sunt aureis.* Varro apud Nonium in *Trisulcus: Pater Divum trisulcum fulmen igni fervido actutum mittat in tholum Marcelli.*]* Gloss. θόλος *testudo.* Vid. Suid. LINDENBR.

Tholos intr. balnearum.] Sic *βαλανείων θόλους* dixit Athenaeus in lib. XI. quibus similes ait esse phialarum umbilicos. Graeci *θόλους* et *θολιὰς* dicebant proprie oecos rotundos: ut docet auctor Etymologici in v. *σκιὰς*, et Harpocration in *θόλος.* Talis erat apud Romanos aedes Vestae et Panthei, quam Marcellinus in lib. 16. c. 10. regioni tereti comparat speciosa celsitudine fornicatae. Recte ergo Servius in lib. 9. Aen. v. 408. *Alii,* inquit, *dicunt tholum aedium sacrarum genus, fabricae Vestae et Panthei simile. Aedes autem rotundas tribus Diis dicunt fieri debere, Vestae, Dianae, Herculi, vel Mercurio.* Sed et tholus pro testudine sumitur, id est camera rotunda atque convexa, ut notissimum est. VALES.

Ubi sunt nostrum, manaciter clamant] Sic edidit Hadrianus, ut opinor, sine ullo intellectu, tamen ex editione Augustana, quum Henricus dedisset *ubi ubi sunt, minaciter clamantes* ex imitatione priorum editionum,* ex quibus Lindenbrogius testari videtur in Florentino τὸ *minaciter* non legi, sed *ubi sunt nostrorum clamant.* Ecce quam praeclarum inde eruit ac verissimum pater: *ubi ubi sunt, monstrosum clamantes.* GRON. Ego utrumque et *nostrum*, et *minaciter* servari posse contenderim, si voculam unam suppleas. Hoc enim voluisse videtur Ammianus: Si balnea introierint, *ubi sunt nostrum* (aliqui) militares nempe,

minaciter torvo, ſuperboque vultu, (cf. XXVII, 10. ubi eſt *minaciter infrendebat*) *clamant* fremunt incondite deſpicientes nos, quaſi ſoli adeſſent. Sic habebis oppoſitos *militares* ſequentibus mancipiis, proſtibulis, *meritorii corporis lupabus veteribus* vulgivagis ſcortis, *minacesque* palpantibus *deformitate magna blanditiarum* turpiſſimis adulationibus, verborum lenociniis. W.

Meritorii corporis veterem lupam] Non multum abſimili locutione, *lupas popularium libidinum nundinas*, dixit Tertullianus de Pall. *Ut publicarum libidinum victimas, et expolitas libidinum victimas*, Hieronymus adverſus Helvid. et ad Gerontiam. LINDENBR.

Semiramim Parthi.] Parthos pro Aſſyriis poſuit. VALES.

Cleopatras Aegyptus.] In Regio codice et Editione Aug. legitur *Cleopatram*. Plures quidem in Aegypto regnavere Cleopatrae, iam inde a Cleopatra Antiochi Magni filia, quae Ptolemaeo Epiphani nupſit: ſed celeberrima omnium fuit Cleopatra Ptolemaeorum ſtirpis ultima, quae ab Auguſto ad Actium devicta eſt. VALES.

Zenobiam Palmyreni] Zenobiam Odenati Regis uxorem, a Didone, a Semiramide, et Cleopatra generis ſui originem ducentem. Trebell. Pollio in XXX. Tyrannis c. 15. 30. LINDENBR.

Cenſoria nota adflictus eſt Senator, auſus dum adhuc] Cato Senatu Manlium movit, quod interdiu uxorem filia ſpectante oſculatus eſſet. Plutarchus in Catone c. 17. LINDENBR.

Cenſoria nota afflictus eſt Senator.] M. Cato Cenſor Manilium Senatorem, quem omnium opinio iam Conſulem deſignabat, Senatu movit, quod uxorem interdiu oſculatus fuiſſet praeſente filia, ut refert Plutarchus in Catonis vita, et in praeceptis connubialibus. Ac praeclare Plato in lib. 5. de legibus, pueros verecundiae ac pudori aſſuefaciendos eſſe dicit non tam minis quam exemplo ſeniorum. Seniores enim pueros maxime revereri debere, et cavere ne quis puerorum ipſos aut videat, aut audiat turpe aliquid agentes, aut loquentes. Quibus conſentit illa ſententia Iuvenalis in Sat. 14. v. 47.

Maxima debetur puero reverentia: ſi quid
Turpe paras, ne tu pueri contempſeris annos. VALES.

10. *Cum ſalutari pectoribus oppoſitis coeperint*] ſi in amplexus eorum alii approperant. — *Adulatoribus offerunt genua ſuavianda vel manus.* Manus oſculari potentiorum ſervile habebatur, libertatisque priſtinae memores Romani ab Imperatoribus hunc honorem poſtulari aegre ferebant. Laudat igitur Traianum Plinius in Panegyr. c. 71. qui oſculo excipiebat Senatores, non manu ad exoſculandum porrecta. Locum noſtro ſimillimum habet Iul. Capitolinus in vita Maximini iunioris c. 2. „in ſalutationibus ſuperbiſſimis erat, et *manum* porrigebat, *genua* ſibi oſculari patiebatur, et nonnumquam etiam pedes.“ Plura dedit Hemſterhuſ. ad Luciani Nigrin. T. 1. Bip. p. 258. W.

Peregrinum.] In Mſ. Flor. et Regio, *Toloſ.* [et Colbert.] legitur, *pegrinum putantes cuius, etc.* Quibus adſtipulatur Editio Auguſtana. Nec dubito quin locus ita emendandus ſit: *Et abundare omni cultu humanitatis putantes, peregrino, cuius forte etiam gratia ſunt obligati, interrogato quibus thermis*

utatur, etc. eleganti sensu et expedito. HENR. VALES. [Ego in codice Colbertino lego: *Et abundare omni cultu humanitatis peregrinum putantes, cuius forte etiam gratia sunt obligati, interrogatum, quibus thermis utatur, etc.* Quare nihil heic mutandum existimo. Verborum Ammiani talis est sensus: Putant Nobiles illi Romani vel Senatores abunde cultum a se esse peregrinum et humanissime exceptum, si dignati fuerint eum interrogare, quibus thermis utatur, quibus in aquis lavetur, aut ubi habitet. *Abundare ergo omni cultu humanitatis* refertur non ad Nobiles Romanos, sed ad peregrinum, ut ordo ipse et collocatio verborum Ammiani satis indicat.] HADR. VALES.

11. *Ita imminent.*] In Mss. Flor. et Regio sic legitur: *ita ter himinent, vident, et percunctantur:* atque ita fere in Editione Augustana. [In Colb. *Italos ter himinent.*] Proinde non absurde quis coniecerit ita ab Ammiano scriptum fuisse: *Ita velociter imminent, vident, etc.* [vel potius: *Ita velociter hominem vident, etc.*] Ceterum adeo in Circenses ludos insaniebat tum populus Rom. ut si quando Curules equos in Urbem advenire nuntiatum esset, omnes e portis effusi obviam procurrerent eos spectaturi, ut testatur Symmachus in Ep. 22. lib. x. VALES.

Velociter imminent, vident, et percunctantur] proripiunt se statim, ut vel coram ipsi videant, vel ab aliis exquirant. W.

Tyndaridas fratres] Luc. Florus lib. II. cap. 12. Valerius Maximus lib. I. cap. 8. Plutarchus in Paulo Aemilio, Lactantius libro II. capite 7. LINDENBR.

12. *Otiosi garruli*] inter quos et Philosophi. v. Luciani Nigrinum l. l. p. 47. 48. W.

Singula altioris fortunae verba.] In codice Regio et Editione Aug. scriptum reperi *interioris fortunae.* Atque ita quoque scriptum habebat codex Valent. et Fauchetii. [In codice Colbert. *Ad sing. interioris fortunae verbari audentes.*] VALES.

Altioris fortunae] divitum (Reges vocabantur). W.

In comoediis . . : . . : . etas.] Scribendum puto: *Parasitorum in comoediis facetias affectando. Ut enim illi sufflant milites gloriosos, etc.* Videtur enim Marcellinus imitatus esse locum hunc Ciceronis in Laelio c. 26. *Nec parasitorum in comoediis assentatio nobis faceta videretur, nisi essent milites gloriosi.* VALES.

Columnarum constructiones alta fronte suspensas] columnas ita proceras, ut capitula, quae vocant, quem ad ordinem pertineant, vix possit dignosci. W.

Parietes lapidum circ. coloribus nitidos.] Antiqui sectis marmorum crustis varii coloris parietes ornabant, ut ex Plinii lib. 35. et utroque Seneca notum est. Quo spectant haec Dionis Chrysostomi in Euboica pag. 122. (Reisk. I. p. 262.) καὶ ποικιλτικῇ πάσῃ σχεδὸν οὐκ ἐν ἐσθῆτι μόνον, ἀλλὰ καὶ χρωτὸς καὶ τριχῶν. ἔτι δὲ ἐν οἰκιῶν ὀροφαῖς καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφει· τὰ μὲν χρώμασι, τὰ δὲ λίθοις, τὰ δὲ χρυσῷ, τὰ δὲ ἐλέφαντι ποικιλλόντων, τὰ δὲ αὐτῶν τοίχων γλυφαῖς. *Et pigmentaria non in veste solum, sed cutis etiam et capilli. Ad haec in cameris aedium, et parietibus ac pavimento, quae partim picturis, partim marmore, partim auro et ebore variantur, partim anaglyphis.* Eodem sensu ποικίλλειν dixit Themistius in Orat. 6. sub finem. Postquam enim

Urbem novis aedificiis ornari dixit, et parietes ac pavimenta marmorum vario genere decorari, subdit: μεστὴ δὲ ἡ πόλις τεκτόνων καὶ οἰκοδόμων καὶ ποικιλλόντων. *Iam ipsa civitas plena fabris est, et architectis, et tessellariis.* Quamquam verbum illud Graecum vix unico Latino exprimi potest. Comprehendit enim tessellarios, musivarios, et Phrygiones. In Glossis tamen ποικιλτής, *variator*, et ποικίλλω, *vario*, vertitur. *Sic apud Prudentium de templo Eulaliae Mart. *Saxaque caesa solum variant.** Et apud Gregorium Tur. in lib. 5. *Ecclesiam fabricavit, quam fulcivit columnis, variavit marmore, musivo depinxit.* Et Agathias in lib. 5. μάρμαρον δέ τι τοῦ πλησιαίτατα τῆς κλίνης προσπεπηγότων τῇ οἰκοδομίᾳ, ὁποῖα πολλὰ ἐς ἐπίδειξιν κατακολλῶσι τοῖς τοίχοις οἱ πρὸς ταῦτα δὴ τὰ περιττὰ ποικίλματα διακεχηνότες. *Marmor quoddam iuxta torum parieti affixum: qualia multa ostentationis causa parietibus agglutinari solent ab iis, qui eiusmodi varietatibus delectantur.* VALES.

Circumspectis] περιβλέπτοις, fulgentibus. W.

13. *Ut appositi pisces ponderentur*] Cf. trilibrem mullum Horatii Serm. II, 2, 33. Senecam Ep. 95. Iuvenalem Sat. 4. W.

Volucres, ponderentur et glires] Inter convivales delicias glirium usus adeo celebris, ut eos censoriae leges, princepsque M. Scaurus in Consulatu non alio modo cenis adimere necessum habuerit, quam conchylia, aut ex alio orbe convectas aves. Plinius lib. 8. cap. 57. lib. 36. cap. 1. *Naevius apud Nonium: *Praecisum, omasum, pernam, callum, glires, glandia.* Atque inde Martial. lib. 3. Epigrammate 58.

Nec venit inanis rusticus salutator:
Fert ille ceris cana cum suis mella,
Metamque lactis Sarsinate de silva
Somniculosos ille porrigit glires.

Vid. Casaub. ad Sueton.* Petronii Satyricon, et Apicium lib. 8. cap. 9. LINDENBR.

Glires] Muribus simile animal, quod maximam anni partem dormire dicunt, unde somniculosus Martiali 3, 58. (Siebenschläfer?) Gregatim saginabantur in vivariis (glirariis). Varro de re rust. 3, 2 et 15. Apicius 8, 9. W.

Saepius delicata.] Non dubito, quin hanc scripturam Gelenius ex coniectura nobis invexerit. Certe in codice Regio [et Colb.] *ac Tolos.* legitur, *saepius licata.* Accursius autem cum eamdem scripturam in codice reperisset, ita emendavit: *Quorum magnitudo saepius vulgata, non sine taedio praes. ut antehac inusitata laudatur assidue.* [Legendum est, *saepius replicata:* id est repetita in convivio.] VALES. At hoc ipsum est in τοῖς *laudatur assidue.* Tum illae literae *rep* ubi sodes resident? Itaque et patrem video adnotasse *saepius librata.* Verum ex similitudine duarum praecedentis vocis literarum videtur fuisse *saepius velitata,* dum scilicet convivae certant posse vel non posse maiorem dari, donec tandem adulatio inusitatam magnitudinem vindicat. GRONOV.

Notarii adsistant cum thecis et pugillaribus] qui literis mandent, sigilloque adiecto fidem publice faciant. *ut deesse solus Magister ludi literarii* professor eloquentiae *videatur.* De luxu

coenarum ap. Romanos vide omnino Varronem ap. Gellium 7, 16. Meiners vom Verfall der Sitten der Römer S. 179. W.

14. *Doctrinas*] solidiorem doctrinam. W.

Iuvenalem et Marium Maximum] Iuvenalem etiam pueri norunt. Marius Maximus Historicus qualis fuerit, Fl. Vopiscus indicat in Firmo c. 1. *Marius Maximus homo omnium verbosissimus, qui et mythistoricis se voluminibus implicavit.* Vide Scholiasten Iuvenal. Satyr. 4. Spartianum in Adriano c. 2. extr. et alios Historiae Augg. Scriptores. LINDENBR. Cf. Tillemont T. III. P. I. p. 373. W.

Iuvenalem] De Iuvenale Satyrarum illo scriptore sub Domitiano florente sermonem esse interpretes putant, alia tamen omnia sentit Reinesius, qui libri sui orae adscripsit haec: „Malim legere „*Martialem*, ut intelligatur *Gargilius Martialis* scriptor historiae „s. vitae Caesarum, uti et Marius Maximus fuit. Certe Iuvenalis „poeta non potest intelligi, neque cum Mario Maximo historico „aliorum temporum comparari. Gargil. Martialis autem et M. „Maximus fuere coaetanei. Verum nomen scriptoris fuit Gargi„lius *Iuvencus* Martialis, ut patet e Sidonio Apoll. 9, 14. unde „nominibus duobus in unum coalitis factum est unum Iuvenalis.“ Hactenus Reinesius. W.

Marium Maximum] Marius Maximus vitas Caesarum scripsit, ut ex Spartiano et Scholiaste Iuvenalis notum est. Fuit autem Praefectus Urbi, imperante Macrino, ut scribit Dio in lib. 78. c. 14. et successit Advento Praef. Urbi, ut idem Dio testatur. VALES.

Iudicioli] cf. 27, 11. W.

15. *Destinatum poenae Socratem*] Socrates iam aetate gravis fidibus canere didicit: μηδὲν λέγων ἄτοπον εἶναι, ἅ τις μὴ οἶδεν, ἐκμανθάνειν. Diogen. in Socrate, Cicero in Catone c. 8. Val. Max. lib. 8. c. 7. LINDENBR.

Destinatum poenae Socratem.] Socrates iam aetate provectus apud Connum Metrobii filium citharam pulsare discebat. Quare cum rideretur ab adolescentibus, illud Solonis dictum eis respondit: Melius est sero discere quam numquam, κρεῖττον ὀψιμαθῆ εἶναι ἢ ἀμαθῆ, ut refert Suidas in Σωκράτης, et Stobaeus in cap. 117. Quibus consentit Plato in Euthydemo initio: ubi et Connum ob id γεροντοδιδάσκαλον esse dictum commemorat: quo titulo etiam Varro Satyram scripsit. Solonis autem ἀπόφθεγμα si quis requirat, est huiusmodi. Cum forte in convivio fratris filius carmen quoddam Sapphus belle cecinisset, delectatus eo carmine Solon rogavit adolescentem, ut se id canticum doceret: et quum quidam eum interrogaret, cur tantopere id cuperet: Ut, inquit, hoc doctior discedam e vita, ἵνα μαθὼν αὐτὸ ἀποθάνω: ut scribit Aelianus apud Stobaeum in cap. cit. Apparet igitur Solonis et Socratis exempla a Marcellino esse inter se confusa. Similis est sententia apud Iulianum in lege 20. D. de fideicomm. libert. *Nam ego*, inquit, *discendi cupiditate, quam solam vivendi rationem optimam in 8. et 70. annum aetatis duxi, memor sum eius sententiae qui dixisse fertur:* κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. *Etiamsi alterum in feretro pedem habeam, addiscere aliquid velim.* VALES.

Ut doceretur id agere] Pro *id* fortaſſe legendum *idem.* Cf. Rittershuſ. ſacr. lectt. p. 26. W.

16. *Severi*] aequi, qui minora a maioribus discernant. W.

Unus dominus.] In codice Regio, *Toloſ.* [et Colb.] et in Auguſtana Editione ſcriptum reperi *iremus dominus* atque ita fere in codice Florentino ſcriptum fuiſſe monet Lindenbrogius. Proinde non abſurde quis coniecerit, ita Marcellinum ſcripſiſſe: *Dominus hactenus exclamet:* [aut potius, *ut damnetur reus, dominus h. excl.*] VALES.

Hactenus exclamat] nihil amplius pronuntiat. W.

Quid faciat manioſus et nequam.] Haec eſt coniectura Gelenii. Non enim dubito, quin in Mſ. eius codice perinde ſcriptum fuerit, ac in noſtris exemplaribus, Regio ſcilicet, et Flor. ac Fauchetii [et Colberti,] quibus ſubſcribit Editio Auguſtana hoc modo: *Quid faciat ma.........moſus et nequam? et ſi quis............di deinceps auſus fuerit cortu......, tis autem hoc apud eos *eſt nunc: quod,* etc.* Ex quibus hanc fere ſcripturam elicere poſſis: *Quid faciam? malitioſus eſt, et nequam, et ſi quis aliquid eiusmodi deinceps auſus fuerit, corrigetur.* Quae certe quin cum praecedentibus belliſſime conveniant, nemo infitiari poteſt. Arguit enim Marcellinus iniquitatem Nobilium illorum, qui ſervos ob leve domeſticum delictum crudeliter verberari iubebant: eosdem vero, ſi caedem extra domum feciſſent, inſtantibus occiſi propinquis, ut interfectorem noxae dederet dominus, excuſabant his verbis contenti: *Quid vultis faciam? nequam eſt ſervus, etc.* Quae verba leviora ſunt quam pro gravitate delicti. [Poteſt et ex Mſſ. hic locus ita reſtitui: *Quid faciat malus, famoſus, et nequam? et ſi quis,* etc. ut ſit ſenſus: Vos dicitis a ſervo meo N. caedem factam. Quid aliud faciat malus ſervus et nequam? malus niſi male agere non ſolet, non poteſt. Si tamen deinceps aliquis ex meis ſervis tale quid commiſerit, teſtor non impune laturum. Quae ſunt verba Nobilis, pauperum de caede a ſervo ſuo facta querimonias eludentis deridentisque. Solebant autem alicuius delictum excuſaturi, qualicumque rationi defenſionive praemittere haec verba: *Quid faciat?* aut *Quidni faceret?* Sic Ovidius Helenam Menelai uxorem quae Paridem ſecuta erat, excuſans ait:

Quid faciat? vir abeſt; et adeſt non ruſticus hoſpes:
Et timet in vacuo ſola cubare toro.
Viderit Atrides: Helenen ego crimine ſolvo.
Uſa eſt humani commoditate viri.

Salvianus in libro IV. de Providentia Dei: *Si peieret Francus, quidni faceret? qui periurium ipſum ſermonis genus putat eſſe, non criminis.*] VALES.

17. *Peregrinos iure interfic. quibuslibet.*] Hic locus prout a Gelenio eſt editus, ſenſu omni caret: et melius meo iudicio fecit Accurſius, qui locum, prout in Mſ. exemplari corruptum viderat, excudendum dedit. Cum Editione Auguſtana conſentit Regius codex [et Colb.]. Sic enim habet *.....tis autem hoc apud eos eſt nunc....m quod expedit peregrino frure interficere cuiuslibet quamquam rogatus, etc.* Unde non abſurde, ut arbitror, ſic ſcribendum eſſe conieci: *Civilitatis autem hoc apud eos eſt nunc..... quod expedit peregrino fratrem interficere cuiuslibet,*

quam rogatus ad convivium excusare. Ubi *rogatus* phrasi graecanica dicitur pro *rogato.* [vel scribe, *quam. quum rogatur, etc.*] Vocem autem illam *Civilitatis* ex coniectura Gelenii profectam retinui, non quod eam valde probem, sed quia nulla potior succurrebat: εἰρωνικῶς porro accipienda est. VALES.

Expedit magis licet, venia facilius impetratur *peregrino fratrem* invitantis *interficere, quam rogatus* (Accus. plur.) *ad convivium excusare* recusare, παραιτεῖσθαι. W.

Defectum enim patrimonii.] Quantopere excandescere soliti sint beati illi, si quis ad coenam vocatus non adfuisset, docet Libanius in Declam. 6. (Reisk. IV. p. 155.) ubi parasitus se deferens ait: οἶδα πηλίκοις τοῖς καλοῦσιν ὀργαὶ προσιζάνουσιν, ἐπειδὰν τῶν κεκλημένων τις ἐκλίπῃ τὴν σύνοδον. οἶδα πηλίκα βρενθύεσθαι σύνηθες αὐτοῖς, κἂν ἀνάγκην, κἂν συμφορὰν ὁ κεκλημένοι προβάλωσι. *Novi quantopere irasci soleant vocatores, cum quis invitatus non adfuit. Novi quanto aestu succensere consueverint, tametsi necessitatem aut casum aliquem allegent vocati.* *Porro ex MSS. codicum vestigiis hunc locum ita corrigendum esse suspicor: *Defectum enim patrimonii sibi portendi Senator existimat, etc.* VALES.

Defectum patrimonii oppido perpeti] opum suarum haud levem iacturam facere opinatur. *Libratis sententiis* (consiliis 18, 2.) post longam deliberationem. W.

18. *Alienis laboribus venaturi.*] Servorum enim opera ad hoc utebantur, qui saltus lustrarent, feras cubilibus excuterent, ac deinde conficerent: adeo ut domini ipsi tantum spectatores essent. Hinc venari et agros colere inter servilia officia ponit Sallustius in coniuratione Catilinae c. 4. quem immerito reprehendit Symmachus in lib. 5. Epist. 66. et P. Victorius in lib. 6. Variarum Lect. Constat enim Romanos tum in agris colendis, tum in venando usos servorum ministerio: unde venatores cum piscatoribus passim in Historia Augusta inter servilia officia numerantur. Contra has delicias Plinius in Prooemio lib. 29. *Alienis,* ait, *pedibus ambulamus; alienis oculis agnoscimus; aliena memoria salutamus; aliena vivimus opera; perieruntque rerum naturae pretia, et vitae argumenta: nec aliud pro nostro habemus quam delicias.* VALES.

Lembis (Gondeln) *pictis*, coloratis. W.

Puteolos vel Caietam.] In codice Regio [et Colbertino,] et in Editione Augustana legitur, *lembis invecti pictis Puteolos velle certamen, etc.* An fortasse intelligitur certamen quinquennale, quod Puteolis instituit Antoninus Pius: de quo Spartianus in vita Pii, et Inscriptiones antiquae. Sed haec coniectura non placet. Multo minus emendatio Gelenii. Quippe ab urbe Roma ad Caietae portum euntibus nequaquam Avernus lacus est navigandus, utpote qui trans Caietam sit, ut Strabo et Plinius satis ostendunt. VALES. In promptu satis est auctorem scripsisse *Puteolos vel Herclanium,* quomodo nunc quoque videtur appellavisse Ammianus ex aetatis suae more, quod priores *Herculanium.* GRON.

Vaporato tempore] aetatis. W.

Inter aurata flabella.] Muscaria pavonina laudat Martialis lib. XIV. Epigr. 67.

Lambere quae turpes prohibet tua prandia muscas,
Alitis eximiae cauda superba fuit.

Cl. Claudianus in Eutrop. lib. 1. v. 109. 110.

Et cum se rapido fessam proiecerat aestu,
Patricius roseis pavonum ventilat alis. LINDENBR.

Adde Terent. Eunuch. 3, 5, 47. W.

Laciniis sericis] cf. XIV, 6. W.

Per foramen umbraculi pensilis.] Umbracula sunt, quae ad arcendos Solis radios nobilibus feminis praetendi solebant. De quibus Ovidius in 2. Fastorum, ubi de Iole v. 311.

Aurea pellebant tepidos umbracula Soles,
Quae tamen Herculeae sustinuere manus.

et in lib. 2. Artis amandi v. 209.

Ipse tene distincta suis umbracula virgis.

Sic etiam Claudianus appellat in lib. 2. in Eutropium. Graeci σκιάδια vocant, seu σκιάδεια, ut Aristophanes in Avibus, Dionysius Hal. in lib. 7. pag. 424. Glossae, σκιάδιον, *umbraculum.* Galli parasolium vocamus. Adde Martialis Epigramma in lib. 14. cui titulus est *Umbella.* VALES.

Apud Cimmerios] in extremo septentrione. W.

19. *A Silvani lavacro, vel Mamaeae aquis.*] De Silvani lavacro nihil usquam legere memini. Fuit quidem Romae fons Silvani cum aede Herculis et Silvani in regione XIII. Urbis, quem describere videtur Propertius in Elegia 4. libri 4. Sed Silvani lavacrum, de quo hic loquitur Marcellinus, erat in Campania; si quidem haec cum praecedentibus cohaerent. Aquae certe Mamaeae erant in Baiano, ut indicat Lampridius in vita Alexandri Severi c. 26. *In matrem Mamaeam*, inquit, *unice pius fuit, ita ut Romae in Palatio faceret diaetas nominis Mamaeae: et in Baiano Palatium cum stagno quod Mamaeae nomine hodieque censetur.* VALES. Reinesius intelligit de *thermis Alexandrinis*, quae in ipsa urbe Roma erant teste eodem Lampridio c. 25. W.

Solitis pressoriis.] Scribe omnino *solutis pressoriis.* Antiqui enim vestes accurate complicatas ponderibus impositis splendere cogebant; ut docet Seneca de tranquillitate animi. Itaque cum vestes sumere vellent, eiusmodi praela seu pressoria solvi oportebat. Sic Claudianus in Epithalamio Palladii et Celerinae v. 102.

— — — praelisque solutae
Mira Dionaeae sumit velamina telae. VALESIUS.

Quidquid sit, certe satis impudenter haec vir alioqui maximus: quum utique haec ipsa diu publicata ante Valesianam editionem videre possis et in Lipsii notis ad caput primum libri ex Seneca citati, et in Adversariis Casp. Barthii lib. XXXII. cap. 7. GRONOV.

Pressoriis vestes luce nitentes] Gloss. *Pressorium,* πιεστήριον. Sic in Notis Tironis, *Pressorium, Suppressorium.* *Seneca de Tranquillitate vitae, initio: *Non ex arcula prolata vestis, non ponderibus aut tormentis splendere cogentibus pressa.** LINDENBR.

Pressoriis] prelis. Reines. var. lectt. p. 198. W.

Luce nitentes arbitra.] In Editione August. legitur *arbitria:* in Regio autem codice *arbitua:* [in Colb. *arbitrua:*] ut fortasse

ita fcripferit Marcellinus: *Veftes luce nitentes ambigua.* Sic in lib. 16. dixit, *non e pluma et ftragulis fericis ambiguo fulgore nitentibus.* VALES.

Luce arbitra.] Si lectio fana, nihil aliud effe poteft, quam ut ad lucem (folem) explorata tenuiffima videretur. Similiter Lampridius in Commodo c. 5. dixit *forma disceptatrice.* — *Quae veftes una portantur,* tantam femper veftium multitudinem rus abeuntes vel in balnea fecum portant, ut cet. W.

Ad iuvandos homines undecim.] Magis placet Editionis Augustanae fcriptura: *Ad induendos hom. undecim.* In Regio exemplari fcriptum inveni *alluendos,* peffime: in Fauchetiano *abluendos.* [In Colb. *fufficient exalluendos.*] VALES.

Receptis annulis] quos inter lavandum pofuerant. W.

Digitis ut metatis abit.] In Regio codice *et in Tol.* [ac Colb.] fcriptum eft, *digitis et metatis. Ne id enimvero, etc.* Atque ita in Editione Auguftana, nifi quod in ea legitur, *digitis emetatis.* Et quamquam adeo corruptum locum fatius effet deponere; tamen ut ftudiofo lectori fatisfaciam, coniecturam meam hic proponam. Sic ergo videtur commodius fcribi poffe: *Digitis ut mactatis* [magis auctis? W.] *redit.* Arguit enim luxum Senatorum illorum, qui digitos anulis onerabant, etiam medios articulos tranfeuntibus. De quibus Plinius in lib. 33. initio, Quintilianus in XI. cap. ult. Martialis in lib. XI.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit anulos:
Nec dum lavatur, etc.

Ubi obiter notandus eft ille mos anulos ponendi dum lavatum itur; cuius moris hic meminit Ammianus, et Terentius in Heauton. actu 4. fc. 1. v. 42. *Hunc virorum luxum graviter et acerbe perftringit Chryfoftomus in Homilia 22. in Genefim: ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν ὅσοι βλακώδεις καὶ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν εὐτέλειαν ἑαυτοὺς κατάγουσι, δακτυλίους περιτιθέμενοι, καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν λίθων καλλωπιζόμενοι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι ἐχρῆν.* VALES. Equidem illi mactati digiti funt admodum ridiculi. Et quales intelligit? Utrum ut dii dicuntur mactati facrificiis et hoftiis, an alio quo modo, quem, non percipio. Sed neque pater his potuit acquiefcere, cui in mentem veniebat *digitis humectatis redit,* ut ille *Ventilat aeftivum digitis fudantibus aurum.* Sed nos aliud cenfemus, de quo alibi. GRON. Nec Valefii coniectura, nec Gronovii fatis placet. Melius Ernefti, ante eum tamen Hemfterhuf. ad Luciani Nigrinum T. 1. Bip. p. 257. *digitis oneratis.* Ego vero nihil mutandum cenfuerim. Metari dicuntur vel arbores, quae per fpatia disponuntur et quincuncem, vel tentoria in caftris. Quidni ergo Ammianus, translationum omnino quaefitarum amans, de accuratione, qua annulos fuo quemque ordine digererent belluli, cogitaffe dicendus fit? W. Ernftius var. obferv. p. 31. verba *digitis ut metatis abit* delenda effe putat. Gloffator, inquit, ea adfcripfit digitis certe humectatis. ERF.

20. *E militia Principis* comitatu, aula. Sic et caftra 18, 5. *Provectibus* fort. *provinciis* l. *procinctibus* i. e. expeditione bellica, quo fignificatu faepe ap. noftrum occurrit. Omnino autem totus locus mire depravatus, cui fanando neque Aefculapius fuffecerit. Nonnifi per transennam, quod aiunt, fenfus aliquis apparet. Do-

mum rediens congregat familiam, clientes cet. mira narraturus de rebus in aula bellove a se gestis: (In *irio — lenu* fortasse latet *consistorio* principis *pleno.*) omnes ab ore eius pendent taciturni, quamquam *aliena*, quae nemo velit audire, referat, utilia vero *fallat*, reticeat. Nugae! W.

Et . . . . pleraque fallendo.] In Mſ. Flor. et Regio legitur: *Et utile pleraque fallendo:* quibus consentit Editio Augustana. [In Colbert. *Et urile pl. fall.*] Ex quibus libris integram hanc periodum restituimus; quam Gelenius ob mendorum ac lacunarum frequentiam expunxerat: sed et coniecturae nostrae aliquid indulsimus. VALES.

21. *Licet vari*] Cur hoc? nempe plurimos ne pudet quidem turpiori nomine *aleatorum* appellari, malunt tamen *tesserariorum* nomen: quippe alea fortunae magis, fraudisve, in tesseris artis aliquid erat, quamquam neque in hoc ludo fraudes abessent. W.

Aleariae solae.] Quae tamen improprie amicitiae dicuntur, quippe quae non ex virtute profectae sint, sed ex voluptate quadam in colludendo. Itaque sublato ludo, huiusmodi amicitiae exstingui solent, ut recte notat Aristoteles in lib. 8. Mor. Nicom. et Plutarchus περὶ πολυφιλίας, et Cicero in Laelio. VALES.

Ut Quintilios esse exist. fratres.] Huius loci emendatio sane eximia debetur codici Regio et Augustanae Editioni, de qua nemo, ut spero, dubitabit. Nota enim est Quintiliorum fratrum concordia, qui cum in omni vita cum publice tum privatim numquam a se mutuo disiuncti fuissent, multosque adeo Magistratus et Consulatum gessissent simul, tandem a Commodo simul interfecti sunt, ut refert Dio in lib. 72. c. 5. Simili antea sub Nerone concordia insignes fuerant Scribonii fratres, plane gemini, ut ita dixerim, Quintiliorum: de quibus Tacitus in 4. Hist. c. 41. et Dio in Nerone LXIII, 16. 17. VALES.

Ut Catonem Porcium ob repulsam Praeturae.] M. Porcius Cato Praeturam gessit: eamdem cum Uticensis Cato ambivisset, repulsam passus est. Livius et Plutarchus in Pompeio. LINDENBR.

Repulsam nec suspectam nec speratam] quam non timuisset, ne suspicatus quidem esset. — *Proconsularis,* qui provinciam administraverat. Cf. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 528. W.

22. *Subsident aliqui curiosos homines, etc.*] Hanc heredipetarum perniciosam avaritiam tangunt Imp. Leo et Maiorianus Novel. VIII. *Inter cetera captatorum etiam aviditas comprimenda est, qui nonnunquam ignotorum paene lectulis adsidentes, animos ipsa corporum aegritudine fatigatos, et sincera iam iudicia non habentes, simulata affectione depravant, ut plerique consanguinitatis et necessitudinum suarum frequenter obliti, extraneos scribere videantur heredes, cum insidiosa munuscula diriguntur, cum subornantur medici, qui prava persuadeant, et neglecto medendi studio fiant alienarum cupiditatum ministri.* Talis fuit captator Regulus, de quo Plinius ad Calvisium Epistolar. II, 20. LINDENBR.

Subsident aliqui curiosos homines.] Amplector eam scripturam, quam in Fauchetii codice exstare monuit Gruterus, *copiosos homines,* id est divites. Eodem errore in fine libri 27. scriptum erat *concitus maioribus curis,* cum scribendum esset, *concitis ma-*

ioribus copiis, ut recte in codice *Tolos.* et Regio exaratum est. VALES.

Subsident] in insidiis quasi collocati, (iungitur recte Accusativo et alibi ab Ammiano. v. Gronov. Obss. p. 107.) aucupantur. — *In hoc titulo* genere (uti 14, 9. in hoc causarum titulo et saepius) — *Voluntates* ultimas nempe, testamenta, supra cap. 1. statim post *suprema iudicia* — *arbitrium supremum* 22, 16. W.

Eos technis.] In MSS. Flor. et Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* legitur, *potest regiis:* neque aliter in Editione August. Quare opinor ita a Marcellino perscriptum fuisse, *allicientes eos praestigiis miris.* VALES.

Ut id impleri sorte fatorum opperiente.] Hanc elegantem scripturam ex his inquinatissimis vestigiis scriptorum codicum deprehendimus: *Ut id implevis orae fatorem operiente.* Sequentia vero quia nimis corrupta erant, praetermisimus. Sic autem habent: *Nec puteos, nec facili potest aegritudo testam......... comitatum est his quis tuam .... cum dignitate licet........ vice tumida gradiens, etc.* [in Colbert. *vicet humida gradies, etc.*] Haec postrema tamen unius vocis adiectione sic videntur esse supplenda, *cum dignitate licet mediocri, cervice tumida gradiens, etc.* VALESIUS. Pater adnotavit *ut adimpleri.* At quae illa sors fatorum opperiens? Si opperitur, certe non ilico perit. Sed emendandum erat *obruente.* Verum quae illa licentia praetermittendi, quod non intelligas? Quod illud editionis exemplum, ut ex scriptore veteri expellas versus aliquos, si non liquide eorum literas omnes in MStis adsequaris? Itaque licet Valesii utantur suo iudicio, et reiiciant inter notas; ego, prout in editione Augustana habentur, reposui haec ipsa fragmenta, quae declarabit suus dies. GRON. Emergit aliquis sensus, si ita intelligas: *ilico pereunt* subita morte abripiuntur testatores, *ut id* testamentum, quod ex sequentibus huc referendum suspicor, *impleatur* sorte fatorum NON opperiente (heredipeta). — Quid *puteis* faciam verbisque *nec facili* (latet fortasse Infinitivus aliquis formae passivae) *potest aegritudo*, non habeo. — Quae porro adiecta huic periodo invenies: *comitatu est his quisquam*, ea hoc loco aliena, ad sequentem periodum videntur pertinere. Nostrae periodo statim adiungere malim, quae paullo inferius de testamentis traduntur, ne bis, diversis tamen locis, de eadem re egisse videatur Ammianus. Omnino enim totius capitis, si quid ego video, membra turpiter luxata sunt, librariusque aliquis antiquus vel aliud agens, vel bene potus, mire confudit omnia, summisque miscuit ima, ut non ordinis amantem historicum, sed Sibyllae folia legere putes; quam oscitantiam ubi sobrius postea animadvertit, quae antea exscribere oblitus erat, alieno deinde loco ponere, quam plane omittere maluit. Interea textus Valesiani tenorem sequar, paullo inferius in ordinem, quem Ammianus ipse videtur servasse, omnia redacturus.

Igitur verba *comitatu est his quisquam* cet. expleta lacuna sic scribi possint: REVERSUS *e comitatu EX his quisquam alius cum dignitate licet mediocri,* etsi parvulo in aula munere functus. *Obliquato adspectu* contemtim. Hos homines si iungas antea memoratis ex aula redeuntibus, omnia recte et suo ordine procedent. W.

24. *Nec in publico... nec lavari arbitr. se caut. posse, anteq. ephemeride scrup. sciscitata.*] Insignis haec veterum super-

ſtitio fuit, de qua Auguſtinus Hippon. in Expoſit. Epiſt. ad Galat. cap. 4. *Vulgatiſſimus eſt error gentilium iſte, ut vel in agendis rebus, vel in exſpectandis eventibus vitae ac negotiorum ſuorum, ab Aſtrologis et Chaldaeis notatos dies, et menſes, et annos, et tempora obſervent.* Idem paullo poſt: *Plena ſunt conventicula noſtra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Iam vero ne aliquid inchoetur aut aedificiorum aut huiusmodi quorumlibet operum diebus quos Aegyptiacos vocant, ſaepe etiam nos monere non dubitat.* Recte dicit Aegyptiacos hoſce dies vocari, ab Aegyptiis puta, qui obſervationis huius auctores. Unde Marinus in Vita Procli: τὰς παρ' Αἰγυπτίοις ἀποφράδας ἐφύλαττε μᾶλλον, ἢ αὐτοὶ ἐκεῖνοι. Et in veteri Mſ. membrana, quae penes me eſt, in qua hi dies ordine notantur, ſic ſcriptum eſt, INCIPIUNT DIES AEGYPTIACI, IN QUIBUS NULLA OPERA INCIPERE DEBES. *Vid. Calendar. vetus, a nobili viro Georgio Herwartio nuper publicatum, in quo illi ipſi dies paſſim adnotantur.* De his exſtat locus Iuvenalis Satyr. 6. v. 573.

Illius occurſus etiam vitare memento,
In cuius manibus, ceu pinguia ſuccina, tritas
Cernis ephemeridas: quae nullum conſulit, et iam
Conſulitur: quae caſtra viro patriamque petente
Non ibit pariter, numeris revocata Thraſylli.
Ad primum lapidem vectari cum placet, hora
Sumitur ex libro: ſi prurit frictus ocelli
Angulus, inſpecta geneſi colliria poſcit.
Aegra licet iaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.

Auſim dicere Ammianum ad hunc Iuvenalis locum reſpexiſſe. Ipſiſſimum enim eſt, — *nulla videtur aptior hora cibo*, quod Ammian. dicit, *nec prandent.* Et, *ad primum lapidem vectari cum placet*, reſpondet illi, *nec in publico prodeunt.* Deinde, — *tritas cernis ephemeridas*, et *hora ſumitur ex libro*, Ammian. — *ephemeride ſcrupuloſe ſciſcitata:* Auguſtinus: *Ex ephemeride vitam naufragam gubernantes.* LINDENBR.

In publico prodeunt] in publicum? — *Ephemeride* Tabulas aſtrologicas, Kalendarium nos dicimus. Cf. Erneſti Clav. Cicer. in vocc. *ſcrupuloſe ſciſcitata* unde conſtellationem, quam vocant, diei cuiusque vel horae diſcant. W.

25. *Cautione*] „i. e. chirographo ſ. apocha. Dicuntur etiam *cautiones apocharum.* vid. Gothofredi Gloſſar. Nomic. Cod. Theodoſ. in h. v." Erneſt. W.

Debitorem voluntarium includ. ut proprium.] Debitor voluntarius eſt is, qui metu calumniae pecuniam accuſatori ſe daturum promiſit: cui opponitur proprius, id eſt verus debitor, qui reapſe debet. *Sic apud Senecam in libro v. de Benef. c. 19. *Dico me tibi obligatum pro filio: non quia ſum, ſed quia volo me offerre tibi debitorem voluntarium.* Contra has divitum calumnias Gregorius Nazianzenus in Carmine adverſus divites pag. 238.* VALES.

Nec ante eius profectionem abſolvit.] An potius ſcribendum eſt *profeſſionem?* Ut ſit hic ſenſus, debitorem illum voluntarium, qui ex creditore debitor factus eſt, non prius a Senatore, qui ei

accuſatorem ſubmiſerat, dimitti, quam data apocha profeſſus ſit nil ſibi ab Senatore deberi. VALES.

26. *Eandem incudem diu* (interdiu) *noctuque tundendo* nihil aliud cogitat, machinatur. Eandem proverbialem locutionem habet Cicero de Orat. 2, 39. W.

Maritum teſtari compellit, hocque idem, etc.] Id Romae tunc uſitatum fuiſſe, docet Hieronymus in Epiſtola ad Furiam de viduitate ſervanda, his verbis: *Scribuntur tibi nunc ſponſales tabulae, ut poſt paullulum teſtamentum facere compellaris. Simulabitur mariti infirmitas, et quod te morituram facere volet, ipſe victurus faciet.* *Et Zeno Veronenſis, eorumdem temporum Scriptor, in Sermone 2. de avaritia: *Inde eſt,* inquit, *quod coniuges nuptiali ſanctiſſimo repugnantes iugo, pro ſe quisque nitentes amore videlicet nimio, hereditatem captant alter alterius.** De his captatorum artibus Lucianus loquitur in Dialogis mortuorum, apud quem Cnemon Damippo dicit (T. II. Bipont. p. 150.) ἔδοξε δέ μοι καὶ σοφὸν τοῦτ' εἶναι, θέσθαι διαθήκας ἐς τὸ φανερὸν, ἐν αἷς ἐκείνῳ καταλέλοιπα τὰ ἐμὰ πάντα, ὡς κἀκεῖνος ζηλώσειε καὶ τὰ αὐτὰ πράξειε. *Ac viſum eſt mihi hoc in primis callidum, teſtamentum ei oſtendere, in quo omnium bonorum meorum illum heredem inſtitueram, ut ille idem quoque faceret.* Denique Quintilianus in declam. 325. *Multi ſunt,* inquit, *qui teſtamenta ſic ſcribant, tamquam illud ad vitam eorum pertineat. Sic quidam heredes ſcribunt eos quos captant, tamquam intellecturos, tamquam ſecreto ſcriptos.* VALES.

Periti iuris altrins. adſciſcuntur.] Qui ſcilicet legem ac formam teſtamenti ſcribendi ſuggererent. Ad hoc enim maxime Iurisperiti adhibebantur, ut Suetonius in Nerone, et Arrianus in lib. 2. cap. 13. Diſſertationum Epicteti teſtantur. VALES. *Periti iuris* notarii. W.

Repugnantia tractaturi.] Tractare proprie Iurisperiti dicuntur, cum de articulis et quaeſtionibus Iuris diſputant. Sic in lege 1. D. de calumniatoribus, et in lege 13. D. de iure patronatus. Vetus Scholiaſtes Iuvenalis ad illa in Satyra 1. v. 128.

— *Iurisque peritus Apollo:*

Intra Apollinis, ait, *templum Iurisperiti ſedebant, et tractabant.* Unde lucem accipit lex 1. D. de extraordinariis cognitionibus: *Advocatos accipere debemus, qui cauſis agendis quoquo ſtudio operantur: non tamen qui pro tractatu, non adfuturi cauſis, accipere quid ſolent, advocatorum numero cenſendi.* *Sic Auguſtinus in Sermone 50. de Tempore.* VALES.

Repugnantia tractaturi] ut v. c. uxor alios omnes potius heredes ſcribere iubeat, quam maritum, et vice verſa. W.

Subſeruntur genitalium extorum interpretes.] Simile eſt, quod narrat Lucianus in Dialogis mortuorum, cum Moerichus et Ariſteas viri ditiſſimi ſe mutuo captarent, ac ſe viciſſim heredes inſtituiſſent palam ſcriptis teſtamentis: vates et aſtrologos et ſomniorum interpretes et Chaldaeos, Apollinem quoque Pythium ab utroque conſultum, modo huic, modo illi obventuram hereditatem praedixiſſe. VALES.

Iisdemque ſubſeruntur poſt hos arceſſuntur *genitalium extorum interpretes.* — Ita ſi Ammianus vere ſcripſit, de quo du-

bitem, nihil aliud voluit, quam ut inspecto cuiusque horoscopo ex intestinis fausta quaeque praenuntient. W.

Feminas invitantes.] Sic Gelenius emendaverat. Sed cum in MSS. omnibus et in Editione Augustana legi comperissem, *fama adventantes:* non dubitavi quin Marcellinus ita scriptum reliquisset, *inde ad exsequias virorum iamiam adventantes necessaria parari oportere innuentes.* VALES.

Ut Tullius ait.] Locus est in libro de Amicitia c. 21. VALES.

27. *Soccos*] demissos illos civilesque. W.

Et miciones.] In Regio codice [et Colbert.] *ac Tolos.* et Editione August. scriptum est *Micaunas.* Quare non dubitavi *Miconas* hic restituere. Sunt enim servorum comicorum nomina plerumque disfyllaba: ut λάχης. σίμων. μάνης. et similia. Dio in Orat. 74. οὐ κατὰ λάχητα, οὐδὲ κατὰ σίμωνα. VALES.

Heraclidas illos Cresphontem et Temenum.] Apollodorus Biblioth. lib. II. c. 8. Hyginus fabb. 124. 184. LINDENBR. Illi Messene, huic Argos paruerunt. W.

Hactenus de Senatu] Iam vero, ut fidem liberem antea datam, experiar, an luxata contextus membra possim restituere. Post verba igitur paragraphi 20. *utile pleraque fallendo* ponas sectionem 22. *comitatu est his quisquam. Alius* cet. — Tum vero *aleatores* sequantur §. 21. quos excipiant §. 22. *heredipetae: Subsident aliqui copiosos* cet. his vero statim adde §. 26. *Parte alia uxor* — Procedant deinceps §. 24. *Deorum contemtores* — agmen denique claudant *mutuo sumentes*, ita tamen, ut §. 27. cuius initium: *cumque mutuum quid petunt,* priori loco colloces, alterum §. 25. *Alius si creditorem* cet. secundo ponas loco. W.

28. *Ad plebem veniamus*] de cuius moribus vide omnino Meierotto. W.

Nitent nominibus cultis.] Regius codex, *et Tolos.* [ac Colbert.] vocem interserit minime superfluam, ni fallor, *in qua nitent ut nominibus cultis, etc.* Neque enim quae infra recenset nomina, culta sunt aut praeclara, sed prorsus ridicula atque scurrilia.. [Sed plebeii haec nomina culta esse sibi persuadebant, et his se honorari ac enitere tamquam magnificis vocabulis existimabant.] VALES.

Cimessores cet.] quae nomina fere omnia e re rustica desumta videntur. W.

**Lucanicus.*] In testamento Grunnii Porcelli inter signatores primus nominatur *Lucanicus* et ultimus Cymatius: quorum nominum origo satis aperta est. *Lucanicus* enim a pernis Lucanicis dicitur; et Cymatius a cymis brassicarum, quae olim in deliciis fuere:* [unde et Cimessores dicti apud Marcellinum in hoc loco, pro Cymestores a cumarum esu.] VALES. Cf. Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 715. W.

29. *Omne quod vivunt*] totam vitam. *Lustris* ganeis, tabernis, lupanaribus. W.

Et concio et spes omnis.] MSS. *Et contio, et copitorum, et spes omn.* Forsan scripsit Ammian. *et concio et Capitolium et spes.* LINDENBR.

Et spes omnes.] In Regio, Florent. [Colbert.] *ac Tolos.* codicibus legitur, *et copitorum spes omnes.* In Augustana autem

Editione, *et compitorium spes omnes*: sed haec vox ex sequenti linea videtur huc perperam irrepsisse. Nec assentiri possum Cl. Salmasio, qui in Notis ad Vopiscum, in Aureliano c. 48. (Scr. H. A. T. II. p. 679. W.) sic emendavit, *et copia eorum et spes omnis Circus est Maximus*, et annonam seu panem gradilem his verbis intelligi ait, qui ex gradibus Circi populo erogabatur. Etenim Marcellinus noster nihil hic de annona, sed tantum de Circensibus ludis loquitur. Deinde annonam ex Circi gradibus erogatam fuisse numquam crediderim. Erant enim in singulis Urbis regionibus certi gradus, ex quibus populo erogabatur annona, ut satis innuit Prudentius contra Symmachum II, 948.

Quae regio gradibus vacuis ieiunia dira
Sustinet? aut quae Ianiculo mola nota quiescit?

Itaque in descriptione urbis Constantinop. hi Gradus in singulis regionibus recensentur cum Pistrinis. Quod si coniecturis hic indulgere licet, possit et alicui videri sic legendum esse, *et cupidorum spes omnes Circus est Maximus*: [vel potius, *et cupitorum spes omnis Circus est Maximus*.] VALESIUS. Similia quaedam disputat Iac. Gothofredus ad Cod. Theod. lib. XIV. tit. 17. de annonis civicis et pane gradili. GRON.

Cupitorum spes omnis] summa votorum. Supra ad XIV, 6, 14. Valesius citat *et cubitorium, et spes omnis*. W.

**Circulos multos collectos*] συνέδρια Graece vocat Iohannes Chrysostomus Homilia 10. in Iohannis Evangelium pag. 71.* VALES.

30. *Per Ianos et fora.*] Iani statuae tres saltem Romae fuerunt, donec Domitianus plures passim exstruxit. Livius lib. XLI, c. 27. Suetonius in Domitiano cap. 13. *Ianos arcusque cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones Urbis tantos ac tot exstruxit, ut cuidam Graece inscriptum sit arcui*, ΑΡΚΕΙ. Ad hos Ianos mercatores convenire solebant, et negotia sua pertractare; adeo ut quotidie populi ibi frequentia magna, ad quam severi scilicet hi et priscae virtutis viri de Reipublicae ruina proquiritabant. LINDENBR.

Per Ianos et fora clamitant.] In MSS. Flor. et Regio, [ac Colbert.] *et Tolos.* legitur, *per Ianos et rogant vel amittant*: quibus Augustana subscribit Editio. Unde quis coniicere possit, sic fere a Marcellino scriptum fuisse, **potiores auctoritate longaeva, per canos et rugas clamitant saepe*. Alludit enim, ut opinor, ad locum Senecae de brevitate vitae cap. 219. *Non est itaque, quod quemquam propter canos aut rugas putes diu vixisse*.* VALES.

Quem quisque vindicat cui quisque aurigae favet, eum primum fore clamitant, qui *carceribus exsiliat et funalibus equis circumflectat metam parum cohaerenter*. Ultima quid sibi velint, non exputo, nisi velis ita exponere, ut curru prominentem non stringat metam, immo, ut Horatius ait, fervidis metam evitet rotis. W.

Et funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit.] Hunc locum sic supplendum putavi, cum in MSS. Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] atque in Editione August. ita scriptum esse vidissem, *nominabilis equis parum coherce . . . . . . er circumelexerit metam*. Quamquam potest etiam aliis multiplicibus modis illa vox *nominabilis* emendari, et pro *cohaerenter* scribi *coercen-*

ter. Erat autem id prope caput axis equestris, ut sinisteriore funali equo metam quam proxime fieri posset arraderent, nec tangerent tamen. Itaque peritissimi aurigae sinisterioris equi funalis habenas adducere solebant, dexterioris autem laxare, ut testatur Nonnus in lib. 37. v. 207. Dionys. in illa luculenta descriptione Curulis certaminis.

Σκέπτεο μοι καὶ σφίγγε κυβερνητῆρι χαλινῷ
Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης, etc.

Et in lib. 43. v. 269.

Ὡς δέ τις ἱππεύων ἐλατὴρ ὑπὸ κυκλάδι πέζῃ
Δοχμώσας ὅλον ἵππον ἀριστερὸν ἐγγύθι νύσσης,
Δεξιτερὸν κάμψειε παρειμένοιο χαλινοῦ, etc.

Quibus adde et Lucani versus in lib. 8. v. 199.

— *nec sic moderator equorum*
Dexteriore rota laevum cum circuit axem,
Cogit inoffensae currus accedere metae. VALESIUS.

Nullum indicium est equi funalis in Nonno, qui non magis de quadriga locutus videtur, quam de biga. Sed neque in Ammiano ferri possunt funales equi, quum quisquis ille auriga significetur, non possit dici nisi uno funali equo cohaerenter circumflectere metam. Et cur ad funales equos delabitur ὁ πάνυ, quum Mssti omnes perspicue praeeant ad nominabiles equos, sive nominibus certis appellati innuantur, sive nominatissimae famae. Qui enim hi circuli alii, quam quos suos tempore describebat Lucianus in Nigrino (T. 1. Bipont. p. 51.) loquentium τὸν ἱππόδρομον, καὶ τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, καὶ τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους, quod ibi illustravimus. GRON.

31. *Negligentiae caries*] nimis quaesita translatione (cf. cariem stoliditatis, 29, 2.) inveterata est animi levitas, nihil agendi consuetudo. — *Nondum solis puro iubare* vix primos emittit sol radios. W.

* *Super quorum eventu discissi votorum studiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes.*] Idem dicit Libanius in libri IV. Epistola 288. * VALES.

Discissi votorum studiis] prout quisque huic vel illi favet aurigae. W.

32. *Theatralem vilitatem*] ineptas plerumque fabulas in scenam productas. W.

Qui si defuerit strep.] In editione Aug. legitur, *sui si defuerit strep.* atque ita etiam in exemplari Regio scriptum reperi, [ut et in Colbert.] *ac Tolos.* eademque manu superscriptum, *seu si, etc.* quam equidem docti inscriptoris coniecturam prae vulgata a Gelenio scriptura valde probo. VALES.

Si defuerit strepitus si quando artifices non vexant, *ad imitationem Tauricae gentis,* quam advenas interfecisse ex Orestis et Iphigeniae historia novimus, *vociferantur pelli debere peregrinos.* Quum et quae praecedunt et quae sequuntur de inconditis plebeculae Rom. moribus in theatris agant, *peregrini* de artificibus scenicis intelligi debere videantur, quibus tamen verba: *quorum subsidiis semper nisi sunt et steterunt,* (i. e. cum tamen res Romana inde ab initio multum iis debuerit) accommodari vix possint. Forsan igitur occasio quaedam singularis plebi data, qua ad

iram

iram in peregrinos evomendam incitaretur; quam iniuriam auditor ipse, ipseque peregrinus Ammianus ad posteros voluit propagare. W.

Peregrinos, quorum subsidiis semper nisi sunt ac steterunt Rom.] Aurelius Victor, Marcellini aequalis, idem dicit in Domitiano (de Caes. c. 11.) *Hactenus Romae, seu per Italiam orti Imperium rexere: hinc advenae, nescio quoque an, ut in Prisco Tarquinio, longe meliores. Ac mihi quidem, audienti multa legentique, plane compertum, urbem Romam externorum virtute atque insitivis artibus praecipue crevisse. Quid enim Nerva Cretensi prudentius magisque moderatum? etc.* VALES.

33. *Pro sonitu laudum impensiore* acclamatione, applausu olim solito *per applicatos* subornatos, mercede conductos homines *ad loquendum* plaudendum. W.

Exodiario.] Exodiarii hic sunt mimi, qui in fine ludorum intrabant, ut quidquid lacrimarum atque tristitiae ex tragicis affectibus spectatores coegissent, huius spectaculi risus detergeret, ut scribit eleganter vetus Scholiastes Iuvenalis in Sat. 4. Et olim quidem exodia Atellanis fabulis conserta a iuvenibus actitabantur honestis, ut testatur Livius in lib. 7. c. 2. postea vero huiusmodi exodia mimi usurpaverunt: quod sub Iulio Caesare coepisse videtur, qui Laberii et Publii Syri mimos introduxit. Itaque Cicero in lib. 9. Epist. 16. ad Paetum, postquam de Caesaris dominatione multa dixit: *Nunc venio*, ait, *ad iocationes tuas, quando tu secundum Oenomaum Accii, non (ut olim solebat) Atellanam, sed (ut nunc fit) mimum dedisti.* Et Iuvenalis in Sat. VI, 71:

Urbicus exodio risum movet Atellanae.

Apud Graecos strictior est τοῦ ἐξοδίου appellatio. Nam ἐξόδιον Graeci vocant melos, quod in exitu fabulae canebatur, ut scribit Pollux in lib. 4. cap. 15. et Scholiastes Aristophanis in Vespis. Tale erat in Tragoedia quidem πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων, etc. quae clausula omnibus fere Euripidis tragoediis adtexta est. In Comoedia autem Καλλιστέφανος, etc. Citharoedorum: Ἀλλά, ἀλλ' ἄναξ, etc. Rhapsodorum denique: Νῦν δὲ θεοὶ μάκαρες τῶν ἐσθλῶν ἄφθονοι ἐστὲ, etc. ut scribit Aelius Dionysius apud Eustathium in Iliad. β. et Hesychius in Ἀλλ' ἄναξ et Νῦν. VALES. De *Exodiariis* conf. inprimis Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 529. W.

Venatori] qui cum feris decertando eas conficit. — *Iudicibus* magistratibus. W.

Per te ille discat.] Supple, aurigare aut saltare. [a te summus ille artifex discere adeo possit. W.] Illa autem acclamatio *per te* favoris indicium erat. Non enim iuramus nisi per ea quae maximi facimus. Unde et apud nos id proverbium in vernaculo sermone mansit, ut de eo qui aliquem suspicit dicamus, per eum dumtaxat illum iurare. Talis fuit illa Constantinop. plebis acclamatio in Circo, quam refert auctor Alexandrini Chronici, Anastasio III. et Venantio Coss. Ἰουλιάνας τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας ἔκραζον διὰ τὸν αὐτῆς ἄνδρα Ἀρεόβινδαν βασιλέα τῇ Ῥωμανίᾳ. *Iulianae Nobil. Patriciae clamabant per virum ipsius Areobindam Imperatorem Rom.* VALES.

34. *Distentioribus saginis addicti*] quae voracitas iisdem fere verbis pingitur 22, 12. *carnis distentiore sagina victitantes in-*

cultius — *Praeeuntes nidoris indagine* odorem ex culinis prodeuntem prosequentes. W.

In modum pavonum inanitate clangentium.] *Inanitate?* vox profecto cassa et inanis. Nihil monuerunt, qui ante me Marcellinum edidere, ideoque intellexisse videntur, quod mihi nondum contigit. Adverbialiter accipere vetant verba *in modum,* nec vana caudae versicoloris ostentatio ad Romanam, de qua sermo est, plebem accommodari possit. Scribe meo periculo: *immaniter,* quam vocem additam invenies verbo *strepere* 15, 5. inaniter clamare est ap. Gellium 1, 26. W.

Humum summis pedum unguibus contingentes in primos pedum digitos sese erigentes et proclinato capite *aulis* ollis *adsistunt.* W.

Digitos praerodentes.] Plautus Pseudol. Act. 3. Sc. 2. v. 91.

Ego ita convivis cenam conditam dabo
Hodie, atque ita suavitate condiam,
Ut quisque quidque conditum gustaverit,
Ipsos sibi faciam ut digitos praerodat suos. LINDENBR.

Digitos praerodentes] animo quasi proludentes. — *Nauseam* iniucundum illum odorem *horridae* semicrudae, *(dum excoquitur* perspicuitatis causa adiectum ab Ammiano, vel glossatore) *intentius despectantes* contemplantes, uti 24, 2. W.

Rimari cum anatomicis Democritum putes.] Fuit Democritus Medicinae peritissimus, et multos de Medicina scriptos libros reliquit. Scripsit enim διαιτητικὸν ἢ ἰατρικὴν γνώμην, et περὶ πυρετοῦ: ut refert in eius vita Diogenes. Nec desunt qui eum magistrum Hippocratis Coi fuisse dicant, ut scribit Cornelius Celsus in Prooemio librorum de Medicina. VALES.

Democritum.] Democritum Physicum Abderitanum. Pomp. Mela lib. 2. cap. 2. LINDENBR.

CAPUT V.

1. *Erupit Augustis ter Coss. Saxonum multitudo.*] Hanc Saxonum cladem Hieronymus in Chronico confert in annum Domini 374. Cassiodorus autem qui Hieronymi Chronicum exscripsit, in Consulatum IV. Valentiniani et Valentis, qui annus fuit 373. Natalis Dominici. Sed Marcellino, cui haec investigare propositum fuit, equidem assentiri malim. Contigit igitur haec Saxonum clades ex Marcellini nostri sententia anno Domini 370. Valentiniano et Valente III. Coss. De qua victoria sic Orosius in lib. 7. loquitur. *Valentinianus Saxones, gentem in Oceani litoribus et paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Rom. finibus eruptionem magna mole meditantem, in ipsis Francorum finibus oppressit.* Quae verba Orosii ex istis D. Hieronymi adumbrata esse videntur: *Saxones caesi Deusone in regione Francorum.* VALES.

Augustis Valentiniano et Valente *ter Consulibus erupit Saxonum multitudo.* Saxonum primam mentionem facit Ptolemaeus et in historia primum apparent initio Seculi quarti imperante

Diocletiano, sedes autem habuerunt in nostra Holsatia. v. Mannerti Germania p. 326. W.

Romanum limitem Galliarum *petebat, saepe nostrorum funeribus pasta* piratae enim; relictis navibus, continentem etiam vexabant, praedas, pecudes hominesque abigendo interficiendoque multum ubique detrimenti inferentes. W.

Nannenus sust. Comes.] Hic est Nannenus, qui postea Magister militum fuit: cui et Quintino Maximus tyrannus infantiam filii sui Victoris et tutelam Galliarum commisit, ut ex lib. 3. Hist. Sulpicii Alexandri refert Turonensis Gregorius in lib. 2. capite 9. In Regio codice scribitur, *Nanneius sustinuit Comes.* ***Eruptionis primam procellam* emendat Cluverius in lib. 3. cap. 21. pro *primae:* sed nihil opus.* VALES.

Diuturno bell. labore compertus.] Codex Regius, [et Colbert.] *ac Tolos.* cum Editione August. consentiens vocem praemittit hoc modo, *dum diuturno, etc,* Proinde non dubito quin Marcellinus ita scriptum reliquerit, *dux diut. bellorum labore compertus.* Simile mendum in eadem voce notavi supra ad librum XXIII. c. 5. §. 20. VALES.

2. *Ad mortem destinatae plebi*] multitudini hostium, ad mortem usque obstinatae, vel vincere vel mori paratae (cf. locum geminum 17, 2. destinatis barbarorum animis incredibili pertinacia obluctatis.) — *Severus peditum magister* per Gallias 27, 6. et omnino Ind. 1. W.

3. *Discriminatis ordinibus*] exercitu in duas manus diviso. — *Venialem pacem,* veniam pacemque 27, 5. (ad precem venialem prostrati 29, 1.) W.

6. *Agiliter*] agili gradu 23, 6. W.

7. *Concorporalium*] commilitonum 21, 12. *commanipulares* Tacit. Hist. 4, 46. Cf. Bessel. Misc. p. 170. et Schel. ad Hygin. p. 3. W.

8. *Macriani*] cf. XVIII, 2. W.

9. *Burgundios*] Ammiani tempore Alamannorum *finitimos,* in Orientali Franconia habitantes. Plura de iis vide ap. Mannertum p. 431. W.

Et turbae immensae viribus affluentes.] In exemplari Regio [et Colbert.] scriptum inveni, *et ubi immensae:* in Editione autem Augustana, *et urbis immensae.* An forte ita scripserat Marcellinus, *et pubis immensae viribus affluentes?* VALES.

11. *Sobolem esse Romanam Burgundii.*] De Burgundiis eatenus hoc verum puto, quatenus in Aeduorum sedes successerunt. Aeduos autem consanguinitatis cum Romanis nomine gloriari solitos, in Panegyrico Flaviensium legimus. Eosdem fratres quoque ex S. C. et amicos P. R. appellatos Caesar scribit de Bello Gall. lib. 1. c. 33. Cicero ad Atticum lib. 1. Epist. 19. *Aedui fratres nostri.* *Idem libro 7. Epist. 10. *ad famil. — non modo hostes, sed etiam fratres nostri Aedui.** Tacitus Annal. lib. XI. c. 25. *Primi Aedui Senatorum in Urbe ius adepti sunt, datum id foederi antiquo, et quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant.* *Herricus Altissiodor. in Vita D. Germani lib. 1. *Hanc* (Aeduor. civitatem) *primum veniens Alpino a vertice Caesar, Tunc cum barbarico suboleret Gallia ritu, Ad-*

scivit sociam, gentisque in foedera traxit Romuleae, sociosque novos fratresque vocavit. Inde vetus Auctor in Carmine de miraculo, quod accidit in Aeduico:

Qua fraterna Remo progignitur Aedua pubes. * LINDENBR.

Subolem se esse Rom. Burgundii sciunt.] Non probo explicationem Lindenbrogii, qui de Burgundiis eatenus hoc verum esse scripsit, quatenus in Aeduorum, qui fratres se populi Romani dicebant, sedes immigraverunt: quod quidem nollem ab eo dictum fuisse. Primo enim ex hac explicatione sequitur Burgundios fratres tantum populi Romani dici potuisse. At Marcellinus sobolem Rom. vocat. Deinde nondum his temporibus, quorum historiam persequitur Marcellinus, Burgundii Sequanorum et Aeduorum provinciam occupaverant. Id enim diu postea contigisse Prosperi et Cassiodori et Orosii scripta testantur. Alia igitur ratio quaerenda est, cur Burgundii sobolem se Romanam esse dicerent. Eam ex Orosii libro 7. hic apponam: *Burgundionum quoque novorum hostium novum nomen, qui plusquam* 80, *millia armatorum ripae Rheni fl. insederunt. Hos quondam subacta interiore Germania a Druso et Tiberio adoptivis filiis Caesaris, per castra dispositos aiunt in magnam coaluisse gentem: atque ita etiam nomen ex opere praesumpsisse, quia crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgo vocant, etc.* Sed haec de Burgundionum origine falsa ac fabulosa esse, recte docuit Cluverius in libri III. capite XXXVI.* VALES.

Subolem se esse Romanam Burgundii sciunt] nempe posteri Romanorum illorum, quos Drusus olim et post hunc Tiberius partim ad Albim, partim in aliis Germaniae tractibus in sic dictis Drusi monumentis reliquerat. Sic optime Mannert p. 435. Cf. etiam Gibbon. T. VI. p. 191. W.

Quod salinarum causa Alamannis saepe iurgabant Burgundii.] Harum salinarum meminit Iohannes Saresberiensis in Epistola 196. *Utinam submergatur in thermis quibus dignus est, quas meruit! utinam coniiciatur in rutae folium, aut sepeliatur in salinario Aeduorum!* * LINDENBR. Cf. Hadr. Valesii Praef. p. LXXI. W.

Salinarum finiumque causa.] Sic quondam inter Hermunduros et Chattos atrox proelium exarsisse prodit Tacitus in Annalium libr. 13. c. 57. ob salem qui in flumine ac silvis in utriusque gentis confinio gignebatur. *Salam flumen a Tacito designari notat Cluverius in capite v. Eumdem amnem a Marcellino intelligi certum est, postquam Burgundiones vel Burgundii Chattorum, Alamanni Hermundurorum sedes occupaverunt.* Et Strabo Lib. VII. p. 317. Almel. Autariatas scribit gentem Illyricam, continuum cum Ardiaeis bellum gerere salinarum causa, quae ἁλοπήγια appellat. VALES.

Finiumque causa Alamannis saepe iurgabant.] Burgundii confines erant Alamannis, ut docet Marcellinus in principio libri XVIII. c. 2. *Cum ventum fuisset ad regionem cui Capellatii vel Palas nomen est, ubi terminales lapides Alamannorum et Burgundiorum confinia distinguebant.* Idem notat Procopius in lib. I. Goth. et ante utrumque Mamertinus in Genethliaco, quem Maximiano Herculio dixit c. 17. *Burgundiones,* ait, *Alamannorum agros occupavere, sed sua quoque clade quaesitos: Alamanni terras amisere, sed repetunt.* Quo in loco Mamertinus Burgun-

diones a Burgundiis aperte distinguit. Ait enim paullo ante: *Gothi Burgundos penitus exscindunt: rursum pro victis armantur Alani.* Atqui Marcellinus Burgundios hic pro Burgundionibus posuit. Quos enim Burgundios vocat, eos Hieronymus in Chronico, et Orosius Burgundiones appellant. Socrates in lib. 6. et Agathias in 1. βουργουζίωνας vocat, Iordanes in Historia Gothorum Burgundziones: sic enim exemplaria MSS. VALES.

Salinarum finiumque causa Alamannis (Dativ. cf. Wernsdorf. ad poet. min. Vol. II. p. 328.) *saepe iurgabant.* Salinae istae in regione, *cui Capellatii vel Palas nomen est,* sitae fuerunt. Vide supra XVIII, 2. quaeque ibi notavimus. W.

Catervas misere lectissimas.] Hieronymus in Chronico: Anno Domini 374. *Burgundionum* 80. *fere millia, quot numquam ante, ad Rhenum descenderunt.* Idem refert Cassiodorus in Fastis, Valentiniano IV. et Valente IV. Coss. Sed Marcellinus noster id ponit Consulatu Valentiniani et Valentis tertio, qui annus Christi fuit 370. Ceterum ante haec verba punctum notandum est, scribendumque: *Et catervas misere, etc.* VALES.

14. *Generali nomine Rex appellatur Hendinos.*] Ut *Hendinos* Regis, sic *Vergobrettus* magistratus apud Aeduos nomen erat. Caesar de Bello Gall. lib. 1. c. 16. Glossarium vetus Lat. et Tiro sive Cyprianus Karthag. de Notis litterarum Comment. II. cap. 1. Ita *Suffes* dictus Poenorum Magistratus, et Oscorum *Mediastuticus* sive *Meddix,* Samothracum *Theondas.* Festus Pomp. libb. 12. 19. Livius lib. 23. 24. c. 19. 26. c. 6. 30. c. 7. 45. c. 5. LINDENBR.

Hendinos.] Tangit, etsi sine ulla meliore luce, Thom. Reinesius lib. III. Variar. lect. cap. 1. GRON.

Hendinos] De etymologia vocis quid afferam, non habeo; hoc scio, Ebraicae originis, quod vult Reinesius in Variis lect. p. 313. non esse. Potestatem eius circumscriptam fuisse, Ammianus ipse tradit, cuius verba Mannertus p. 434. Commentarium quasi esse dicit eorum, quae Tacitus Germ. c. 43. de populis Germaniae aquilonalibus tradit: *regnantur, nondum tamen supra libertatem.* — Cf. Müller Geschichte der Schweiz T. 1. p. 84. 85. W.

Solent Aegyptii casus eiusmodi adsignare rectoribus.] In codice Regio [et Colbert.] et August. Editione scriptum inveni, *casus eiusmodi ius ass.* ut forte sic Marcellinus scriptum reliquerit, *casus eiusm. suis assignare rectoribus.* Ceterum ideo hos casus Aegyptii rectoribus suis vitio vertere solebant, quod eos haberent Deorum loco, et haec mala eos avertere posse ac debere crederent. Diodorus Siculus in lib. 1. c. 90. δοκοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς ἑαυτῶν βασιλεῖς προσκυνεῖν τε καὶ τιμᾷν ὡς πρὸς ἀλήθειαν ὄντας θεούς· τοὺς βουλομένους τε καὶ δυναμένους τὰ μεγάλα εὐεργετεῖν, ἡγούμενοι θείας μετέχειν φύσεως. *Aegyptii Reges suos non secus ac Deos venerantur et colunt. Nam et eos non sine Dei providentia summo imperio potiri existimant: et qui maxima beneficia hominibus conferre volunt ac possunt, eos divinae naturae participes arbitrantur.* Quibus addi potest hic Minucii Felicis locus in Octavio c. 29. init. *Aegyptii sane hominem sibi quem colant eligunt: illum unum propitiant: illum de omnibus consulunt: illi victimas caedunt: et ille qui ceteris Deus, sibi certe homo est.* VALES.

Casus eiusmodi adsignare rectoribus.] Non tantum Aegyptiorum gentilium opinio haec de Regibus suis fuit, sed et Christianorum quorumdam. Augustinus, sive quis alius Auctor, lib. de XII. abusion. gradib. *Qui regnum secundum hanc legem non dispensat, multas nimirum adversitates imperii tolerat. Idcirco enim pax populorum saepe rumpitur, et offendicula de regno suscitantur, terrarum quoque fructus diminuuntur, et servitia populorum impediuntur, multi et varii dolores prosperitatem regni inficiunt, carorum et liberorum mortes tristitiam conferunt, hostium incursus provincias undique vastant, bestiae armentorum et pecorum greges dilacerant, tempestates aëris et hemisphaeria turbata terrarum fecunditatem et maris ministeria prohibent, et aliquando fulminum ictus segetes, et arborum flores, et pampinos quoque exurunt.* Propter quae Ammian. addit, *veteri potestate deposita removetur Rex.* Quo etiam severitas Mossynoecorum spectat, qui Reges suos, cum prave imperitando culpam commeruissent, inedia diei totius punire solebant. Pomp. Mela lib. I. cap. 20. LINDENBR.

Sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur Sinistus.] Ut *Cupencus* apud Sabinos. Servius in Virgil. Aen. XII, 538. LINDENBR.

15. *Theodosius Magister equitum*] per Gallias. W.

Ubi fertilibus agris acceptis.] MS. *fertilibus pacis accept.* Io. *fertilibus pagis acceptis.* LINDENBR.

Fertilibus] Gothofredus ad Cod. Theodos. T. I. p. 349. mavult *infertilibus.* W.

CAPVT VI.

2. *Austuriani his contermini*] quos ipse Ammianus 26, 4. Mauretaniae populis accenset. Cf. Wesseling. ad Anton. Itin. p. 66. — *In genuinos turbines revoluti* ad solitas finitimorum vexationes rediere. W.

3. *In otio*] abusus otio nostrarum provinciarum. W.

Nostra peragrando licentius.] In MSS. Flor. Regio, et Valentino, *Tolos.* [Golbert.] quaedam voces praemittuntur hoc modo, *uti nova nostra peragr.* Et Mariangelus quidem Accursius ex coniectura, ut apparet, edidit, *vere novo nostra peragrando.* Gelenius autem utramque vocem satis audacter expunxit. Mihi videtur sic legi posse commodius: *Stachao quidam nomine popularis eorum, ut in otio nostra peragrando licentius, etc.* VALES.

Popularis eorum, nostra peragrando.] Vetus codex inter *eorum* et *nostra* inserit duo haec verba *uti novo.* Legendum est *popularis eorum ut in hostico nostra peragrando licentius.* OISELIUS. P. Pithoeus male in eodem codice legit *ut novo.* Nam et in codice Colbertino diserte scriptum reperi *uti novo:* haud dubie pro *ut in otio nostra peragrando licentius.* HADR. VALES.

Omni fallaciarum via prodere] barbaris a Romanis abalienatis. W.

4. *Leptim* coloniam Phoenicum, urbem et munitam et civibus frequentem, adoriri non ausi, *suburbanum* agros vicinos saltem *uberrimum*, copiosissimum caedibus, incendiis, rapinis foedaverunt. W.

Casu in agro inventum.] Editio Augustana cum Florentino codice consentiens sic praefert, *casuum feritatibus in agro inventum.* In Regio autem *et Tolos.* exemplari ita scriptum inveni, *casuum feritatibus*; [in Colbert. *Silvam quoque casuum feritatibus.*] Proinde levissima mutatione sic restituendum hunc locum existimavi, *casu cum caritatibus in agro inventum.* Paullo supra pro *aucti rapinis*, in eodem codice Regio, [et in Colbert.] *ac Tolos.* scriptum est, *reverti rapinis.* In August. Editione, *reversi rap.* Nec dubito, quin Marcellinus ita reliquerit, *referti rapinis, etc.* VALES.

Ordinis sui Primatem.] Id est Primatem Curiae Leptitanae: sic Primates Ordinis Alexandrini dicuntur in lege 4. et 190. Cod. Theod. de Decurionibus. *Curiae vertices* vocat Marcellinus in lib. 14. c. 7. ubi vide quae adnotavi, et adde legem 3. Cod. Theod. de Scenicis, et libr. XXX. cap. V. infra. VALES. Reliqui ista, ut et Henricus opinor per festinationem mendose scribens, et Hadrianus diligentiam poliendis fraternis scriptis debitam adhibere gravatus edidit: et intelligi ab eo reor libri XIV. caput VII, ubi tamen in principio non *curiae vertices*, sed *ordinis vertices* occurrunt. GRON.

5. *Romani Comitis per Africam.*] Ad quem rescriptum exstat Valentiniani Modesto et Arinthaeo Coss. relatum in titulo Cod. Theod. de div. officiis. Eiusdem meminit Zosimus in lib. 4. c. 16. eiusque avaritia factum esse ait, ut Mauri Firmum ad Imperium extollerent. VALES.

Uberius hic narrat Marcellinus, quae 27, 9. promiserat. W.

6. *Ita enormibus instrumentis*] commeatu nempe et camelis. *Dissimulanter* imparem se hostibus praetexens. *Nullo tentato*, ut nihil tentaret (qui usus τοῦ *nullum* pro *nihil* Nostro familiaris.) W.

7. *Legitimo die Concilii.*] In his Conciliis non soli Curiales, sed omnium ordinum et collegiorum homines conveniebant: et decreta condere ac legatos eligere consueverant, qui desideria totius provinciae Imperatori nuntiarent, ut patet ex titulo Cod. Th. de legatis, et decretis legat. et Imperatores ad haec Concilia saepe, si opus erat, rescribebant. Sic lex 2. in Cod. Theod. quemadmodum munera civ. directa est ad Concilium provinciae Africae: et lex 3. in eodem Codice de inofficioso testamento, ad Concilium Byzacenorum. VALES.

Victoriarum aurea simulacra (Victoriolas aureas Cic. de Nat. Deor. 3, 34.) sigilla istius Deae, pro auro, quod vocabant, coronario *ob imperii primitias* oblatas. W.

8. *Remigium Magistrum Officiorum*] 27, 9. — *Vicario* Praefecti Praetorio, Orientis nempe, cui et Africa paruit. W.

9. *Decreta*] literas publice datas. — *Disceptatio plena* accuratior *dilata est eo more, quo solent inter potiorum occupationes ludi potestates excelsae*, i. e. quo solent principes artibus aulicorum deludi. W.

Ludi potestates excelsae] Id est Praefecti Praetorio, ad quos decreta legationesque civitatum mittebantur; ut patet ex titulo Cod. Theod. de legatis. Possunt etiam intelligi Quaestor sacri Palatii, Magistri scriniorum, Comitis Consistoriani, et alii, qui Imp. iudicanti adsidebant. Sic in lib. XVI. cap. 12. Marcellinus dixit: *Accessit huic alacritati plenus celsarum potestatum assensus, maximeque Florentii Praefecti Praet.* *Idem queritur Valentinianus Aug. in Novella 7. de indulg. Reliquorum. HENR. VALES. Legendum *potestatis excelsae*, ut legitur in Editione Parisiensi Roberti Stephani, et in Editione Lugdunensi Gryphii. Intelligit Ammianus ludos Circenses a Coss. exhiberi solitos, qui ob ferias occupationes facile differri poterant. GISELIUS. At in codicibus MSS. praesertim in Colbertino, legitur *potestates excelsae*. Neque heic de ludis agitur. Ut autem ego censeo, indicat ipsosmet Principes, quos *fortunas celsas* in libro XXX. vocat, ab officiis Palatinis et Aulicis odio, aut gratia, aut pecunia impulsis decipi consuevisse, cum relationibus falsis, tum suppressione veritatis, ac defensionis reorum et querimoniarum Provincialium. Eius rei illustre exemplum habemus in libro XXIX. cap. 5. §. 2. in Firmo, qui Zammam fratrem suum Romano Comiti acceptum clam interemerat. Verba Ammiani sunt: *Eius* (Zammae) *necem ulcisci impensiore studio properans Comes,* (Romanus) *ad insidiatoris perniciem multa ciebat et formidanda. Utque rumores distulerunt adsidui, navabatur opera diligens in Palatio, Romani quidem relationes, multa et aspera congerentes in Firmum libenter suscipi, recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero quae contra Firmus salutis tuendae gratia docebat crebro per suos, accepta diutius occultari: Remigio tunc Officiorum Magistro, affine amicoque Romani, inter potiores Imperatoris necessitates haec velut minima et superflua nonnisi opportune legi posse asseverante. Quae cum ad obruendam defensionem suam agitari animadverteret Maurus* etc. Nonne luditur potestas Diis aequa et suprema, seu Imperator Valentinianus, cui recitantur a pluribus in unum conspirantibus accusationes Firmi, occultabantur per Magistrum Officiorum et alios eius defensiones, earum delatoribus, specie maiorum Imperatoris negotiorum, longa dilatione frustratis, derisis? Vide in Cari Vita dictum Diocletiani de Imperatoribus. De eodem queritur ipsemet Valentinianus Aug. in Novella VIII. de indulgentiis reliquorum. HADR. VALES.

10. *Leptitanoque agro et Oeensi.*] Oea seu Oeensis colonia memoratur a Mela ac Plinio in Africae descriptione. Apud Ptolemaeum ἑῶα perperam scribitur pro ὤέα. In Itinerario quoque Antonini Oea colonia; in Tabula Peutingerorum Osa colonia multiplici errore perscribitur. Sita erat inter Sabratam et Leptim: ex quarum trium urbium nomine provincia Tripolis dicta est teste Solino in cap. 30. Sane in Notitia Africae quam Iac. Sirmundus ante sex annos edidit, Tripolitanae provinciae hae memorantur urbes, Leptis magna, Sabrata, Girba, Oea, Tacapa. In Collatione I. Carthaginensi Marinianus memoratur Episcopus ab Oea: sic enim legendum est, non autem *Aboca*. *Ita in Concilio Carthaginensi sub S. Cypriano Natalis ab Oea nominatur. Augustinus in Epistola V. ad Marcellinum de Apuleio loquens: *Et pro statua sibi apud Oeenses locanda, ex qua civitate habebat uxo-*

rem, adversus contradictionem quorundam civium litigaret. Scribe, *apud Oeenses.* Uxor enim Apuleii Pudentilla Oeensis fuit, teste Apuleio ipso in Apologia.* VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 216. Wesseling. ad Anton. Itin. p. 63. W.

Decurionibus multis.] Decuriones sunt, quos frequentius Curiales posterior aetas dixit, et melius. Curiales enim a Curia denominati, ut apud Graecos βουλευταὶ ἀπὸ τῆς βουλῆς. At Decuriones non dicuntur a Decuria. Neque enim municipales Ordines umquam Decurias vocitari videas, nisi in lege 176. Cod. Th. de Decurionibus. Sane Decuriae a Curiis multum distant: Decuriae enim proprie sunt collegia, in quibus Librarii, Scribae, Lictores, Viatores, Nomenclatores, et Accensi Magistratuum Rom. censebantur. Sic Decuria Lictoria Consularis, et Decuria Viatoria Consularis, quarum mentio fit in Thesauro Inscript. Gruteri, et in lege 1. Cod. Theod. de lucris offic. Erat Decuria in quam relati erant Lictores, et Viatores Consulum: et apud Scholiastem Iuvenalis in Sat. v. Decuria Quaestoria ea est, in quam Scribae Quaestorii referebantur. Cave enim ne cum Casaubono in Notis ad Suetonium in Octaviano, interpreteris de Decuria Equitum Rom. Sarmentus enim, quem Decuriam Quaestoriam emisse ait ibi Scholiastes, Scriba erat teste Horatio in Sat. 1, 5, 52. Quo sensu Cicero 4. in Verrem sub finem, Scribas irridet, qui Decuriam emerant nummulis corrogatis. Atque hae Decuriae Scribis partim sorte attribuebantur, ut docet Cicero in 4. Catilinaria; partim Magistratuum gratia, ut Livius in lib. 40. c. 29. scribit: *Scribam eum Quaestor in Decuriam legerat:* partim etiam pretio eos comparabant, ut praeter Ciceronem, et Scholiastem Iuvenalis supra citatos docet Suetonius in vita Horatii his verbis: *Victisque partibus venia impetrata, scriptum quaestoriam comparavit.* Scriptus enim est officium Scribae: quo sensu scriptum facere dixit Piso de Flacco quodam apud Agellium in lib. 6. c. 9. et Livius in lib. 9. c. 46. *De his Scribarum Decuriis Suetonius in Claudio cap. 1.* Similiter etiam Decuria Praetoria quaedam fuit, cuius mentio in hac veteri Inscriptione: *Viator. Honor. Dec. Coss. et Praet.* Fuit et Decuria Iulia, de qua vide Indicem Gruteri: et Herculea, et Laurentum, de quibus loquitur lex 46. Cod. Theod. de cursu publico: *Diversorum Officiorum veterani etiamsi per suffragium ad Curiarum honorarium patronatum, aut ad societatem consortiumque Laurentum, aut ad Decuriae Herculeae suffragium adspirasse doceantur.* De Laurentum Decuria loquitur etiam haec vetus Inscriptio: *C. Firmio. C. F. Menen. Rufino equo. publ. Lauren. Lau. Dec. Flamin.* Id est, ut explicare soleo, Laurentinae Lavinatis Decuriae Flamini. Item altera Inscriptio: *M. Valerius. Achilleus. lictor. proximus. Laurens. Lavinas.* De his Decuriis intelligendus est Suetonii locus in Octaviano cap. 57. *Veterani, Decuriae, Tribus:* et Cornelii Taciti in lib. 13. c. 27. ubi de libertinis loquitur: *Hinc plerumque Tribus, Decurias, Ministeria Magistratibus et Sacerdotibus.* Postremo monendum id quoque est, has Decurias intelligi in lege 1. Cod. Theod. de lucris offic. et in titulo libri 14. Cod. Theod. de Decuriis urbis Romae, quod manifeste confirmat lex 1. eius tituli, qua iubetur, ut quicumque ad primos ordines Decuriarum vult promoveri, sit litteratus ex Librariis, aut Censualibus. Qui in his Decuriis erant, dicebantur Decuriales, ut patet ex ve-

tustis, Inscriptionibus. *Hi acta omnia et monumenta servabant, praecipue sententias iudicum, contractus, adoptiones, et similia. Unde Cassiodorus in libri v. Epistola xxi. sic ait: *Omnium hominum quies ac securitas, et publica fides in eorum scriniis servabatur.* Praeerat autem his omnibus rector Decuriarum: de cuius officio vide Cassiodorum Epistola 21. et 22. libri citati. Editae sunt nuper Cl. Sarravii Epistolae, inter quas legitur Epistola Salmasii pag. 110. in qua totam hancce observationem nostram de scripto Quaestorio et Decuria Quaestoria, a Salmasio compilatam lector agnoscet. Scripsit enim eam Epistolam Salmasius sex annis post primam Editionem Adnotationum nostrarum in Amm. Marcellinum. VALES.

Inter quos Rusticianus Sacerdotalis, et Nicasius en. Aedilis.] Inter honores municipales, qui Decurionibus pro merito cuiusque deferri solebant, fuit Aedilitas, Sacerdotium, Flaminium, et Duumviratus, et similes. De Aedilitate Tertullianus in Apologetico cap. 46. et Gesta purgationis Caeciliani et Felicis: hi a Graecis ἀστυνόμοι dicebantur, ut apud Arrianum in lib. 3. Dissert. cap. 1. τοιοῦτόν σε θῶμεν πολίτην Κορινθίων, κἂν οὕτω τύχοι ἀστυνόμον, ἢ ἐφήβαρχον, ἢ στρατηγὸν, etc. De Sacerdotio autem ac Flaminio passim loquuntur Impp. in Cod. Theod. tit. de Decurionibus, nominatim in lege 21. ubi Sacerdotii honos a Flaminii honore distinguitur, perinde ac apud Sidonium in lib. 5. Epist. 7. et recte. Nam Sacerdotes provinciarum sunt; municipiorum Flamines. Tertullianus de Idololatria: *Et coronae aureae Sacerdotum provincialium.* Et passim in titulo Codicis Th. de Decurionibus, Sacerdotes provinciae dicuntur. Pacatus in Panegyrico c. 37. *Reverendos municipali purpura Flamines; insignes apicibus Sacerdotes.* Ac Sacerdotium quidem ἀρχιερωσύνη Graece dicebatur lege 112. eodem; Flaminium autem ἱερωσύνη. Et Sacerdos quidem in civitate metropolitana sedebat; ut Sacerdos Iovis Opt. Max. Carthagine, sicut est in Gestis purgationis Felicis Episcopi: et Sacerdos provinciae Tripoleos Lepti, teste hic Marcellino. At Flamines in municipiis erant, ut dixi. *Denique Sacerdotes ius habebant in reliquos Flamines totius provinciae, eosque eligere solebant: ut docet Eunapius in Maximo, ubi de Chrysanthio loquitur. Adimendi quoque eis Flaminii habebant potestatem: sicuti indicat Iulianus Aug. in Epistola ad Arsacium Sacerdotem Galatiae, quam refert Sozomenus in lib. v. capite xvi.* Ceterum Sacerdotalis hic, et in Codice, is est qui Sacerdotio functus est: quemadmodum Duumviralis, qui Duumviratum gessit, in lege 1. Digestis de albo scribendo, et in Apuleii Apologia, et in Cod. Theod. passim: sic Praesidalis, Proconsularis et similia. VALES.

Rusticianus Sacerdotalis.] Sacerdotalium munus, uti et Curialium, quorum velut portio quaedam erat, onerosum valde fuit, quemadmodum ex plurimis retro Imperatorum Constitutionibus patet. Inscriptio vetus: D. M. TI. CL. HONORATIANI CASTRENSIS MORINI SACERDOTALIS. Et bene in Actis martyrii Tharacii, Probi et Andronici: *Numerius Maximus Proconsul Ciliciae advocans Terentianum Sacerdotalem Ciliciae, iussit ei sequenti die munera edenda curare.* Et post alia: *Maximus Proconsul indignans vocat ad se Terentianum Sacerdotalem Ciliciae, iubetque edi gladiatorium munus.* *Qui locus praeclare lucem dat Tertulliano

de Spectac. cap. XI. *Quid ergo mirum, si apparatus agonum idololatria conspurcat de coronis profanis, de Sacerdotalibus Praesidibus, de collegiariis ministris, de ipso postremo boum sanguine.* Iam enim cur Sacerdotales Praesides ludis adhibiti, ex Actis scimus. Eoque alius Tertull. locus pertinet ex eodem lib. de Spectacul. cap. ultimo in fine.* Vide Cod. Theodos. L. 22. de Tironibus. LL. 46. 75. 145. 148. 166. 174. 176. de Decurionibus L. 2. Quemadmodum mun. civil. LL. 52. 54. de Haeretic. L. 20. de pagan. sacrif. L. 1. de Spectacul. LINDENBR.

11. *Ruricio Praesidi*] XXVII, 9. W.

12. *Fide congrua*] accurate et sine partium studio. W.

17. *Praestructus*] antea monitus (a Remigio). *Numerorum principiis* ducibus militum. *Tamquam potenti et Palatii Summatibus proximo* supra Tribuno et Notario. *Praestarent* concederent. W.

19. *Missus ut Notarius incorruptus donativum,* etc.] Notarii fere ab Imperatoribus eligebantur, qui donativum militibus erogandum perferrent. Sic Marcellinus Comes in Chronico, Patricio et Hypatio Coss. *Anastasius,* ait, *Imperator donativum Illyricianis militibus per Paulum Tribunum Notariorum erogandum misit.* VALES.

20. *Flagitiorum arbitra conscientia.*] Id est flagitiorum conscientia velut arbitra Palladium cum Romano conciliavit. Sic Tacitus in lib. 6. c. 4. dixit: *Cur mutua accusatione intentata nunc sileant? metum prorsus et noxam conscientiae pro foedere haberi.* Idem in lib. 4. Annalium: *Iidemque sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artae amicitiae fecere:* et in eamdem sententiam apposite Iuvenalis in Satyra 3. v. 50.

Quis nunc diligitur nisi conscius, et cui fervens
Aestuat occultis animus semperque tacendis?

Et paullo post:

Carus erit Verri, qui Verrem tempore quo vult
Accusare potest.

*Quibus adde Chrysostomum Homilia 59. in Matthaeum sub finem, ubi de malis rectoribus loquitur: τοὺς συνειδότας αὐτοῖς ἅπαντας τρέμοντες: et in Homilia 21. in Epistolam Pauli ad Romanos pag. 301. Augustinus in Psalmum 36. Homilia 2. *Duo,* inquit, *iniusti vix se patiuntur: et quando sibi videntur diligere, conscientiam sibi debent, non amicitiam.** VALES.

Merita] caussas vel veras vel fictas. W.

21. *Domesticum suum illuc volucriter misit.*] Ita Ms. ut *lib. 20. cap. 4. *Occupavere volucriter regiam.** Lib. XXI. cap. 9. *Volucriter ad destinata festinans.* Lib. XXIX. cap. 1. *Maligna insectatione volucriter perurgebat.* LINDENBR.

Domesticum suum] v. supra ad XV, 6. init. et Ind. II. W.

22. *Ruricium Praesidem, ut mendacem.*] Ruricius Praeses erat Tripoleos seu Tripolitanae provinciae. Is super vastatione provinciae, et incursu barbarorum relationem ad Principem miserat cum decretis et desideriis Concilii Tripolitanorum. VALES.

Immodica] liberius dicta. W.

23. *Sitifim* (Setif) *Uticam* (Satkor). W.

Vicarii Crescentis.] Crescens Vicarius Africae fuit, Gratiano II. et Probo Coss. ut discimus ex lege 17. Cod. Theod. de annona et tributis; qui fuit annus Natalis Dominici 371. Hoc itaque vel sequenti anno gestum id est, quod memorat Marcellinus. VALES. Cf. omnino *Tillemont* T. v. P. 1. p. 42. ss. qui, quibus annis haec Romani scelera tribuenda sint, exposuit. W.

Addicti] absolute; subintell. supplicio, quod aliis locis, v. c. 15, 3. additum. W.

Constanter saluti suae (pro salute) *propugnans* cf. 18. 8. *Necessaria ad expeditionales usus* camelos cet. W.

24. *Sollicitatis custodibus*] vel corruptis vel deceptis. *Fatali lege* morte sua, naturali. W.

25. Sic ab hostibus aeque ac Romanis vexata Tripolis, sed *ipsa Iustitia non indefensam* eam reliquit, et execrationes iniuste necatorum habuere eventum. — *Sacramento solutus* exauctoratus, paullo post *proiecticius*, ergo cum ignominia dimissus. W.

26. *Cum Theodosius venisset in Africam* 29, 5. *Praescripti* antea memorati *Romani rem mobilem scrutaretur*, tabularia inprimis, chartas. (Ernesti exponit: *omnia praescripta, eorumque quasi tabularium*, vereor ut recte; saltem tum verba *ut iussum est*, abundant vel pro glossemate sunt habenda.) W.

Apud aures sacras.] Aures sacras, et divinas aures Principibus tribuebant illo tempore: et ita loquitur, ut ceteros mittam, Symmachus in lib. x. Epist. 34. Eumenius in Orat. de scholis, et Imp. in lege 9. Cod. Theod. de legatis. VALES.

27. *Quas criminum coxerit moles.*] Ernest. hac quaesita metaphora respici putat ad diuturnitatem, qua fiunt maturae fruges et infinitae res aliae, ut etiam homines *cocti* dicantur, qui sunt aevo maturi. At vero simplicius videtur *coxerit* explicare *miscuerit*. W.

In statione.] Id est in mansione quadam militari, aut in mutatione. Stationem enim sic a Marcellino sumi solere supra notavi: sed si hic ita sumitur statio, cur stationis seu opidi nomen praetermisit Marcellinus? VALES.

Festo die Christ. ritus in Ecclesia pernoctabant.] Mos erat veterum Christianorum, ut quo die Synaxis erat futura, de nocte in Ecclesiam convenirent, et orationi vacarent. Athanasius in Apologia ad Constantium: καὶ ἡμεῖς μὲν ηὐχόμεθα συνήθως, ἐπειδὴ παννυχὶς ἦν ἐσομένης συνάξεως. Et multo post: νὺξ ἦν, καὶ τοῦ λαοῦ τινὲς ἐπαννύχιζον προσδοκωμένης συνάξεως. VALES.

Festo die Christiani ritus in Ecclesia pernoctabant.] *Pervigilia baptizandorum apud Tertull. de Baptismo cap. 20. De Pernoctatione in Ecclesiis Athanasius in Apologetico pag. 538.* Antiquissimum atque praecipuum Christianorum pervigilium fuit, quod in Paschali festo celebrabant, ipsorum Apostolorum scitu institutum, ut autumant, qui Clementis Rom. fidem non furcillant. Sic enim ille Constitut. Apostol. lib. v. cap. 20. Ἀπὸ ἑσπέρας πέμπτης μέχρις ἀλεκτροφωνίας ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν ἐκκλησίᾳ συναθροιζόμενοι γρηγορεῖτε προσευχόμενοι, καὶ δεόμενοι τοῦ θεοῦ ἐν τῇ διανυκτερεύσει ὑμῶν ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τοὺς ψαλμοὺς, μέχρις ἀλεκτρυόνων κραυγῆς. Verusne an suppositicius hic Clemens, non disputo: certum equidem pri-

mogeniorum Christianorum hunc morem fuisse. Et Gregor. Nyss. his plane similia scribit *εἰς τὸ ἅγιον πάσχα: Τὸ μὲν γὰρ ὁρώμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς, φῶς ἦν τῇ τοῦ πυρὸς νεφέλῃ διὰ τῶν λαμπάδων ἡμῖν ἐν τῇ νυκτὶ δᾳδουχούμενον· ὁ δὲ παννύχιος ταῖς ἀκοαῖς προσηχῶν λόγος, ἐν ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς.** Maximus Episc. Taurinens. Homilia 1. in nativitate Pentecostes: — *Sicut modo fecimus,* (in sollemnitate Paschali) *ieiunavimus sabbatho, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes institimus.* *Vid. Lactant. lib. 7. cap. 19. Accessere postea aliorum quoque sollemnium vigiliae, quas magno cum castu religiosiores peragebant, donec a vero cultu ad superstitionem sanctitas paullatim prolapsa est: solumque nunc id nocte, qua Dominus noster Christus natus, ex decreto Telesphori PP. et quibusdam in locis in honorem Iohannis Baptistae, pervigilium in Romana Ecclesia frequentatur.* Ausonius in Orat. Paschali:

Ut longum celebris devotio continuetur,
Ad temet properant vigilatu convenientes.
Nox lucem referet funalibus anteferendam,
Nox lumen pariens credentibus indubitatum,
Nox flammis operum mediatrix sidereorum.

Ado Viennens. pag. 162. *Desperatione deposita reditur ad Ecclesiam, in eaque vigiliarum nocte sancti Paschae concepit animo Rogationes.* Euseb. Histor. Eccles. lib. 2. cap. 17. interprete Rufino: *Vigilias, sicut apud nos sollemnitas celebratur, cum in ieiuniis pernoctare, et lectionibus sanctis auditum praebere consuevimus.* Alcimus Avitus Episc. Viennens. de prima festi Rogationum institutione pag. 339. *Tracta sunt haec inter timores publicos et rumores privatos usque ad imminentem vigiliarum sollemnium noctem, qua celebrari festum Dominicae Resurrectionis annua consuetudo poscebat.* Tertull. lib. 2. cap. 4. ad Uxorem: *Quis* (gentilium uxorem suam Christianam) *nocturnis convocationibus, si ita oportuerit, a latere suo eximi libenter feret? Quis denique sollemnibus Paschae abnoctantem securus sustinebit?* Vide quae ad hunc locum Pamelius.* LINDENBR.

In ecclesia] templo. Sic XXII, 11. et alibi. — *Innodato gutture laquei nexibus interiit*] gulam sibi ipse fregit. W.

28. *Linguas ut prodigas*] procaces, iusto liberiores. W.

Ad Hesperium Proconsulem.] Hesperius Proconsul Africae fuit, Valente V. et Valentiniano Iuniore Coss. ut scriptum est in lege 3. Cod. Theod. de Scenicis, qui annus fuit Natalis Dominici 376. Idem postea Praefectus Praetorio Galliarum fuit, una cum patre suo Ausonio, Consulatu Ausonii ipsius et Olybrii, ut est in Codice Theodosiano. Quod confirmat etiam Ausonius in Gratiarum actione ad Gratianum, quam dixit tum, cum e Consulatu decederet (p. 576. edit. Floridi): *Ad Praefecturae collegium filius cum patre coniunctus.* Et paullo post: *Et tui tantum Praefectura beneficii, quae et ipsa non vult vice simplici gratulari, liberalius divisa quam iuncta, cum teneamus ambo integrum, neuter desideret separatum.* Itaque tunc primum videntur duo simul fuisse Praefecti Praet. per Gallias. Ad hunc Hesperium exstant Epistolae Symmachi in lib. 1. VALES.

Et Flavianum Vicarium.] Flavianus Vicarius Africae memoratur in lege 2. Cod. Theod. ne sanctum Baptisma iteretur, Gra-

tiano IV. et Merobaude Coss. anno Christi 377. Idem postea Praefectus Praetorio Illyrici et Italiae Antonio et Syagrio Coss. lege 13. Cod. Theod. de poenis, anno Dom. 382. et iterum anno 391. Consulatu Tatiani et Symmachi Praefecturam administravit, ut praeter leges in Cod. Theod. de Apostatis, docet Symmachus in lib. 2. Epist. 61. Anno item sequenti cum Eugenius tyrannidem arripuisset, auctoritate sua Flavianus adhuc Praefectus Praet. eum impulit, ut se ad bellum pararet, *extis victoriam ei portendi* affirmans, ut scribit *Rufinus in libro xi. cap. 33.* et ex eo Sozomenus in lib. vii. cap. 22. Denique Consul fuit teste Symmacho in lib. 2. Epist. 82. et 83. ab Eugenio, ut opinor, factus: quo fit, ut nomen eius in Fastis non compareat. Huic Romae statua posita est cum hac Inscriptione: VIRIO NICOMACHO FLAVIANO. V. C. QUAEST. PRAET. PONTIF. MAIORI CONSULARI SICILIAE VICARIO AFRICAE. QUAEST. INTRA PALATIUM. PRAEF. PRAET. ITERUM COS. ORD. HISTORICO DISERTISSIMO Q. FAB. MEMMIUS SYMMACHUS V. C. PROSOCERO OPTIMO. *Eiusdem Flaviani Praef. Praet. meminit Paulinus in Vita Ambrosii.* VALES.

Auctoritate nixa iustissima.] Auctoritas hic pro imperiali praecepto ponitur, ut apud Symmachum, Sulpicium Severum, Ambrosium Epist. 29. et alios. Interdum etiam pro iudicum decretis et iussionibus sumitur, ut in Edicto Theodorici, et in veteri Inscriptione: *Ex auctoritate L. Turci. Aproniani. V. C. Praef. Urbis, etc.* MSS. tamen codices hoc in loco scriptum habent, *auctoritate mixta iustissima.* Sic enim in Regio et Valentino exemplari [et Colbert.] perscriptum reperi: quibus Augustana ac Basiliensis Editio suffragantur. VALES.

Caecilio] supra nominato Romani consiliario. W.

29. *Cothurni terribilis fabulae* tragoediae *hoc quoque post depositum aulaeum* (cf. ad 26, 6. notata) *accessit,* quasi *exodium* (Nachspiel). W.

Merobaudis, Magistri fortasse tum Officiorum, favore susceptus est, denuoque, ut provinciales aliqui evocarentur, impetraverat. W.

30. *Obsimulatis documentis probabilib.*] Hic locus mihi quidem corruptus videtur. Si enim haec documenta probabilia erant, quomodo simulata dicuntur? nisi forte *obsimulata* idem valet atque *opposita:* quod certe aut omnino dicendum est, aut emendandum hoc modo: *Frustraque se tractos ob simulatos documentis probabilibus ostendissent.* VALES.

Laqueo vitam elisit] mire dictum pro suspendit sese. *Loco congruo* v. infra 30, 1. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXIX. C. I.

2. *Traianus Comes*] Armeniae. v. Ind. 1. W.

3. *Vagabantur*] locum Mesopotamiae. W.

4. *Utrimquesecus*] ex utraque parte. cf. 21, 12. — *Ad sedes* domum. W.

Antiochiam Imp. Rom. ingressus.] Valens Imperator Antiochiam ingressus est, Gratiano II. et Probo Coss. ut colligo ex lege 74. et 76. Cod. Theod. de Decurionibus. Quod etiam testimonio Libanii confirmari potest: qui in Vita sua se quinquagenarium fuisse Ioviano adhuc imperante testatus pag. 46. postea pag. 48. annum aetatis octavum et quinquagesimum egisse se dicit, tunc cum Valens Aug. Antiochiam venit. Cum igitur ab exitu Ioviani ad Consulatum Gratiani II. anni sint octo, relinquitur Valentem eo quem dixi anno Antiochiam introisse. Adde Socratem in lib. 4. cap. 13. VALES.

Ut aperiet series delata (Reines. mavult *dilatata*) *gestorum*. cf. omnino Zos. 4, 15. W.

5. *Inquies*] cf. 19, 5. — *Palatinos* h. l. qui sub Comite largitionum reditus exigebant. v. Ind. 11. *Exigi iussos*, qui iussu Imperatoris de aerario intercepta restituere debebant. W.

Comiti Fortunatiano.] Comitem rerum Privatarum intellige, sub cuius iurisdictione erant Palatini, qui rei Privatae titulos exigebant. Fortunatianus enim, Comes rei Privatae dicitur Valentiniano Nobil. puero, et Victore Coss. in Codice Theod. de metallis, et titulo de aquae ductu: quam dignitatem etiam insequenti gessit anno, ut docet subscriptio legis 2. Cod. Theod. de tironibus. De eodem Zosimus in lib. 4. c. 14. ubi hanc historiam narrat: Φορτουνατιανὸς τῇ τῶν βασιλικῶν ἐφεστὼς ταμιείων φροντίδι, γοητείας γραφὴν φεύγοντα κρίνων ὑπέβαλεν αἰκισμοῖς. *Fuit porro inter praecipuos amicos Libanii, eumque Libanius virum doctissimum fuisse testatur, et tam prosa quam versu disertissimum: ut docet Epistola 262. libri 4. et 25. libri 5.* VALES. Reines. „Φορτουνατιανὸς τῇ τῶν βασιλείων ἐφεστὼς ταμιείων φροντίδι. Zos. 4, 14. Ad Fortunatianum est l. 2. Cod. Theod. de tironibus Impp. Valent. et Val. data prid. Kal. Febr. Marcianopoli Coss. Augustis ipsis, h. e. A. 365. it. ad Fortunatianum Com. rei privatae l. 5. de metallis et metallariis Antiochiae prid. Kal. Mart. A. 369." W.

Quia nimia asperitate.] In codice Regio [et Colbert.] scribitur, *qui, animi asperitate;* quam scripturam in Augustana etiam Editione reperi. VALES.

Pro potestatis auctoritate, quam *regebat*, Wopkens in Act. Soc. Traiect. T. II. p. 117. mavult *gerebat;* tum vero plura Ammiani loca essent corrigenda. W.

Heliodorum fatorum per genituras interpretem.] Eumdem infra Mathematicum appellat. Hi etiam Genethliaci dicebantur, ut in lib. 14. cap. 1. Agellii legitur; Graecis γενεθλιαλόγοι, et γενεσιαλόγοι. Sic enim Artemidorus in lib. 2. cap. 74. περὶ δὲ μαθηματικῶν τῶν γενεσιαλόγων: et Origenes contra Celsum, ni fallor. Unde in capite 60. Concilii in Trullo pro τὴν τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν, scribendum videtur γενεσιαλογίαν. Cicero, Vitruvius, et plerique antiquiorum Chaldaeos vocabant, eo quod haec praedictionum ratio a Chaldaeis primum inventa sit. Quamquam alii Aegyptios auctores faciunt, ut Arnobius in lib. 2. *Quando siderum motus, aut ratio coepta est Genethliaca sciri? non post Theutatem Aegyptium, etc.* cui opinioni favere videtur Marcellinus noster in fine lib. 22. quum ait de Aegyptiis: *Super his scientiam callent quae fatorum vias ostendit.* De iisdem Genethliacis sentit etiam in lib. 30. cap. IV. *Hi velut fata natalicia praemonstrantes, etc.* Contra huius scientiae vanitatem disputat Favorinus apud Agellium in lib. 14. et Cicero in 2. de Divin. c. 47. cuius haec verba sunt inprimis notanda: *Quam multa ego Pompeio, quam multa Crasso, quam multa huic ipsi Caesari a Chaldaeis dicta memini, neminem eorum nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum? ut mihi permirum videatur, quemquam exstare qui etiamnum credat iis, quorum praedicta videat re et eventis refelli.* VALES.

Praetor. iudicio tradidit Praefecturae.] Modesti scilicet Praefecti Praetorio. Nam ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 14. cum Palatini illi, veneficii accusati, a Fortunatiano tormentis subditi, multos conscios nominassent: res cognitioni Modesti praef. mandata est, eo quod personae exhibendae erant, iurisdictioni Comitis Privatarum haudquaquam obnoxiae. VALES.

6. *Rudentem explicuit immensum* (qua eadem translatione usus Cicero de Divin. I, 56.) longam narrationem incepit. W.

Fidustium Praesidialem.] Id est Praesidatu functum, ut ad lib. 22. c. 14. notavi. Huius autem Fidustii meminit Libanius in vita sua p. 56. εὗρον ἕτερον λόχον, Φιδούστιόν τε καὶ οὓς ἐκεῖνος ἐπιστήσας τῷ σκήπτρῳ, etc. Irenaeum quoque et Pergamium eius factionis conscios ibidem Libanius commemorat: quos cum interrogasset Valens num et Libanius particeps foret, illi ignarum et insontem esse Libanium confessi sunt, tametsi Pergamius Libanio esset infensus. *De hoc eodem Pergamio loquitur in Epistola 101. ad Aristophanem Corinthium in libro 4. Epist.* VALES.

Detestandis praesagiis (vaticinandi praesagium 21, 1.) W.

7. *Absolute*] clare, aperte, sine tergiversatione. — *Motas sortes.* Movere vox solemnis de rebus sacris, oraculis, sortibus adhibita. Gronov. Obss. p. 99. W.

8. *Cunctantibus*] audiendi cupidis. *Theodorus, secundum inter Notarios adeptus iam gradum.* τοῖς βασιλικοῖς ὑπογραφεῦσιν ἐναριθμούμενος Zosim. IV, 13. W.

Anti-

Antiquitus claro genere in Galliis natus.] Elogium Theodori habes etiam apud Chrysostomum in Epistola ad iuniorem viduam. Sed eum in Sicilia natum esse Chrysostomus affirmat his verbis, quae quoniam adhuc a nemine observata sunt, hic praeteriri non debent. Θεόδωρον ἴσως ἀκούεις τὸν ἀπὸ σικελίας· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐπισήμων ἐτύγχανεν ὤν. οὗτος καὶ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος καὶ παῤῥησίᾳ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πάντων κρατῶν, καὶ δυνάμενος ὅσα τῶν ἔνδον στρεφομένων οὐδεὶς, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐπραγίαν πρᾴως ἐκείνην· ἀλλ' ἐπιβουλεύσας βασιλεῖ καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν ἀπετμήθη, ἡ δὲ τούτου γυνὴ πάντων ἄφνω γυμνωθεῖσα τῶν αὐτῆς, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπεσοῦσα, ταῖς ταμειακαῖς ἐρίθοις ἐγκατελέγετο. *Theodorum forte audisti illum e Sicilia oriundum: fuit enim vir in primis illustris. Hic cum et formae dignitate, et proceritate corporis, et erga Principem ipsum libertate omnes superaret, tantumque posset quantum in palatio nemo, felicitatem suam moderate non tulit: sed insidias Principi struens cum deprehensus esset, ipse quidem poenas capite dedit: uxor autem ipsius subito bonis omnibus et ipsa quoque libertate spoliata, inter cellarias ancillas relata est.* Igitur Theodorus natus quidem erat in Sicilia: sed eius origo erat ex Gallia teste Marcellino. Et sic conciliandus est cum Marcellino Chrysostomus. Eadem ratione originem a patria separari videas passim in Historia Augustorum. Nec aliter conciliare soleo Aurelium Victorem cum Victoris Epitome: ex quibus alter (de Caes. c. 12.) Nervam Cretensem vocat, altera c. 12. Narniensem. Nulla enim est dissensio, si intelligamus Nervam Narniae quidem genitum, origine autem Cretensem fuisse. VALES. Simile exemplum iam supra adfuit XV, 3, 4. W.

Semper officio, locoque quem ret. superior videbatur] Eodem plane modo Valentinianum laudat Socrates in principio libri 4. ἦν δὲ καὶ μεγαλόψυχος ὁ ἀνὴρ, καὶ ἀεὶ τῆς παρούσης τύχης μείζων ἐφαίνετο: *et Gregorius Naz. de Caesario fratre loquens in Orat. 10. pag. 166.* VALES.

9. *Per Euserium.*] Scribendum puto *Eucaerium*, quod nomen originem Graecam habet εὐκαίριος: sic *Eucaerus* quidam Alexandrinus memoratur a Tacito in lib. 14. c. 60. VALES. Reinesius legendum suspicabatur *Eusemum*, εὔσημον, διάσημον, provocans ad Inscript. 4. p. 1637. W.

10. *Gestorum volumine*] actis criminalibus ad Imperatorem missis. W.

Praefecti Praet. tunc Modesti.] Is Auxonio Praefecto Praet. successerat ex anno Dom. 371. Gratiano II. et Probo Coss. Nam Auxonius sub initium huius anni, aut sub alterius exitum decesserat, ut docet lex 2. Cod. Theod. de patrociniis vicorum. Zosimus in lib. 4. c. 11. τελευτήσαντος δὲ τοῦ τῆς αὐλῆς ἐπάρχου (Auxonium intelligit) Μοδέστῳ ταύτην παραδίδωσι τὴν ἀρχήν. Ex his patet graviter halucinatum esse Scaligerum, qui in lib. 2. Auson. Lectionum cap. 17. affirmat Auxonium in Codice Th. vitiose perscribi, et Ausonium emendandum esse. Atqui Auxonius is de quo dixi, anno Dom. circiter 371. abiit e vita: Ausonius autem diu post hunc annum, et Consul et Praefectus fuit. Adde quod Auxonius Praef. Praet. Orientis fuit sub Valente, cum Ausonius Praefectus fuerit Praet. per Gallias sub Gratiano. Ceterum Modestus huic iudicio quod narrat Marcellinus, a Valente prae-

fectus est: et cum sedulam operam in hac quaestione navasset, Consulatum insequenti anno praemii loco accepit. *Hunc porro Modestum intelligit Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri de laudibus Basilii Magni, ut testatur etiam Theodorus: quem quidem Arianum fuisse, utpote ab Arianis baptizatum, Gregorius refert, et variis blandisiarum artibus Valentem sibi conciliando, Praefecturam Praetorianam diutius retinuisse. Idque de ipso Marcellinus noster commemorat cum heic, tum in libro 30. VALES.

11. *Obumbratis blanditiarum concinnitatibus cavillando* obscuris tornatisque, quasi verborum formulis, iisdem tamen ironicis reapse et delusoriis *Valentem subrusticum* insipidum *sibi commulcebat* conciliare studebat. — *Vanitiem* 21, 1. — *Sidera quoque exhiberi* sisti, coelo evocari, ut iussis eius parerent. W.

12. *Theodorus a Constantinopoli — rapi iubetur*] Antiochiam nempe adducendus, ubi tum versabatur Valens. *Ex praeiudiciis* antea habitis consultationibus. W.

13. *Carceres distenti*] plures in urbe. — *Catervas constipatione vaporata confertas* ita confertas, ut prae vapore ducere spiritum vix possent, paene suffocarentur. W.

14. *Aliquando tamen*] i. e. aliquando tandem. Sic cod. Colbert. monente Hadr. Vales. in Praef. p. LVIII. *Praemortuus* ante mortem quasi mortuus et *atratus* squalidus. — *Territorii* agri Antiocheni. — *Indagines* inquisitiones. W.

15. *Salutem tunc in extrema demersam*] vitam in summum periculum adductam — *discriminibus in Thracia* v. 31, 13. W.

16. *Vitae terminis* cet. *frenantibus* cum a Parcis praestitutus terminus conatus omnes irritos faceret. W.

17. *Ut sub Principibus Commodo et Severo nonnumquam accidebat*] Vide Herodian. lib. I. et III. Xiphilinum ex Dione Lib. LXXII. c. 4. Lamprid. in Commod. c. 4. *Tertullian. Apologet. cap. 35.* LINDENBR.

In amphitheatrali cavea] angusto aditu, qui ad amphitheatrum ducebat. W.

A Quintiano Senatore.] Sic eum Herodianus I, 8. nominat, quem ubique sequitur Marcellinus noster, ut recte Casaubonus notavit ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 482. At Xiphilinus in Commodo Lib. LXXII. c. 4. et Lampridius c. 4. Claudium Pompeianum vocant, itidemque Zonaras: sed non dubito, quin corrupti sint in hac parte Dionis codices, et Lampridium, et Zonaram, et Xiphilinum in errorem induxerint. Etenim Pompeianus Commodi manus evasisse dicitur ab ipso Dione in lib. 72. et Pertinaci quoque superstes fuisse in lib. 73. c. 3. et apud Capitolinum in Pertinace c. 2. vita quoque et moribus sanctissimus, planeque Commodi dissimilis fuisse proditur ab iisdem. Itaque certum habeo, apud Xiphilinnm pro his verbis, Κλαύδιος πομπηϊανὸς ἐπεβούλευσε, scribendum fuisse, Κουαδράτος ἐπεβούλευσε, quod ex sequentibus liquido confirmatur. Subiicit enim Xiphilinus eum cum Lucilla stupri consuetudinem habuisse, eique Lucillae filiam desponsam: eumdem ob lasciviam Commodo carum fuisse, quocum ludere et vagari solebat. Quae omnia in Pompeiani quidem gravitatem non cadunt: Quadrato vero optime conveniunt, ut docet Herodianus in lib. I. VALES. Reimarus ad Dionis 72, 4.

ita litem componit, ut dicat, more Romanis confueto duo nomina ei fuiffe Quintiani Pompeiani, tresque omnino illius aetatis Pompeianos probe discernendos effe. cf. Tillemontium T. 2. p. 770. et 1070. W.

Alter (Septimius Severus) *a Saturnino confilio Plautiani Praefecti in cubiculo* paene *confoderetur.* Et hic diffentit nofter a Dione 76, 2. qui Saturninum a Plautiano quidem ait fubornatum, fed rem omnem ad Imperatorem detuliffe. cf. Tillemont. T. III. p. 108. W.

18. *Nocentes innocentesque maligna infect.*] Idem fcribit Libanius in vita fua, pag. 56. (Reisk. 1, p. 113.) *καὶ ἐχώρει μὲν διὰ τῶν ἠδικηκότων ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχήν· προσετίθετο δέ τις καὶ τῶν οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισταμένων. μάντις δὲ ἅπας ἐχθρὸς καὶ ὅτῳ τε ἐδέησε τῆς τέχνης διδάσκεσθαι περὶ τῶν ἰδίων. Et Imperator principio quidem nocentes fupplicio afficiebat: poftea vero quidam involuti funt, qui nihil tale norant omnesque vates, et qui vatum opera in privatis fuis negotiis ufi fuerant, hoftes publici habebantur.* Quibus confentanea fcribit Sozomenus in lib. 6. cap. 35. VALES.

19. *Novos hiatus*] fontes ad avaritiam explendam. — *Inftitutum* ingenium hominis. W.

Mortem in acie linguae portantis.] Aut addendum aut tacite fubaudiendum eft hoc modo, *mortem et vitam in acie linguae port.* Alioquin quomodo intelligas quae fequuntur, *ad partem peffimam depravantes?* ad mortem fcilicet. Haec autem explicatio confirmatur ex libro 18. cap. 3. ubi Ariftoteles Callifthenem crebro monuiffe dicitur, ut quam rariffime et iucundiffime loqueretur apud hominem *vitae poteftatem et necis in acie linguae portantem.* VALES. Vix opiner iuftam aut comparationem aut ex ea argumentationem effe. Nunc enim non vitam quoque, fed unam mortem ab Valente in acie linguae portatam dicit, refpiciens ad folam et praecipuam Principis eius faevitiam et voces condemnando adfuetas. Quae ut pronuntiarentur, quum ab animi propenfione deberent proficifci, ab adulatoribus indoles (fic vocat *inftitutum*) et mos fere in naturam mutatus *in peffimam,* hoc eft condemnando et occidendo indulgentem *partem,* non meliorem et lenem corrumpebatur. GRON.

20. *Expofitus acceffu* (Dat.) et *reclufus,* aures eius patebant femper. W.

Opertis fufurris] clandeftinis delationibus. W.

21. *Clementiae fpecie*] condonatae nempe vitae. *Quorum in aerario bona coacta* (fic Hadr. Valef. cuius Praefationem vide p. LIX. in honorem Cod. Colbert. antiquiores *in aerariUM,* quod facilius.) aerario adiudicata. W.

Et ipfe ad quaeftus proprios redigebat.] Foedam Valentis avaritiam hic et paffim omnibus paginis infectatur: qui damnatorum bona non folum fifco vindicabat, fed etiam in proprios ufus vertebat: cum modeftiores Principes aut proximis ea relinquere folerent, aut petitoribus concedere, aut in aerarium publicum ad ufus publicos referre. Sic Hadrianus tefte Spartiano c. 7. extr. *damnatorum bona in fifcum privatum redigi vetuit, omni fumma in aerarium publicum Pop. Rom. recepta.* Et Severus bona Albinianorum profcripfit, atque in aerarium publicum retulit, ut

ait Capitolinus in Albino c. 12. Vide titulum in Codice Th. de bonis proscriptorum. VALES.

Suadet Theognis poëta] Cuius locus hic est v. 175:

"Ανδρ' ἀγαθὸν πενίη πάντων δάμνησι μάλιστα
Καὶ γήρως πολιοῦ, Κύρνε, καὶ ἠπιάλου·
Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον
Ῥίπτειν, καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων. LINDENBR.

23. *Expediuntur pondera plumbea*] Imp. Constantinus L. 2. C. de exactor. *Plumbatarumque verbera aut pondera, aliaque ab insolentia iudicum reperta supplicia.* LINDENBR.

Pondera plumbea] h. l. non de loris cogitandum, quibus globuli plumbei erant innexi, uti 28, 1. sed pondera sunt *compedes plumbei*, in equuleo acuminato sedentibus appensi. (Imaginem vide ap. Magium de equuleo p. 46.) W.

Abde] usitatius obnube caput. W.

24. *Addici*] absolute pro suppliciis affici post *cruciabiles poenas* tormenta. — *Penitissima*, exactior, accuratior. W.

25. *Introvocatu*] vix alibi reperias. — *Imprecationibus praescisse nefariis* i. q. supra: detestandis praesagiis didicisse futura. — *In verba periculosa proiectus* fusioris linguae 25, 4. in damnum, perniciem aliorum. — *Ab extremo Atlante*, ab ultimis orbis terrarum finibus. — *Consarcinante ardua*, cum crimina undique in homines innoxios cumulare videretur. W.

26. *Salia Comas Thesaurorum*] v. Ind. II. W.

27. *Cognitoribus praescripta ostentantibus legum*] ad leges provocantibus. — *Momenta* rationes decidendi. W.

Si admotus quisquam fabricae diffugisset.] Per fabricam videtur intelligere murum qui podium ab arena distinguebat: de quo vide Lipsium in cap. 12. de Amphitheatro: vel sane cancellosos postes, quibus admoti bestiarii subita conversione ferarum impetus eludebant, ut refert Cassiodorus in lib. 5. epist. 42. VALES.

28. *Patricius et Hilarius.*] Patricius e Lydia, Hilarius ex Phrygia erat oriundus teste Zosimo L. IV. c. 15. Utriusque elogium habes apud Suidam ex Eunapii Historia, ni fallor: Ἱλάριος ὁ ἐκ Φρυγίας ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως Ῥωμαίων κατὰ παιδείαν μὲν ἦν ἀνὴρ οὐ γνώριμος· κοινωνεῖν δὲ αὐτῷ θεὸς ἐδόκει τῆς τοῦ μέλλοντος προγνώσεως· ὥστε ἦν μάντις ἄριστος. De Patricio vero haec habet: Πατρίκιος· οὗτος ἤκμασεν ἐπὶ Ἰοβιανοῦ βασιλέως· ἦν δὲ ἐκ Λυδίας· ὃς τῆς ἀπὸ τῶν φαινομένων ἢ παρατρεχόντων σημείων τεκμάρσεως ἀκριβὴς ἦν ἐξεταστής. Sed utrobique ἐπὶ Οὐάλεντος scribendum existimo. VALES.

Ordinem replicare] omnia ex ordine exponere. — *Fodicatis* per forcipes *lateribus* in equuleis extensorum. W.

29. *Construximus, inquit, magnifici iudices*] Vid. Zosimus lib. IV. c. 13. Socrates lib. IV. cap. 15. Niceph. Callist. lib. XI. cap. 45. Georg. Cedren. pag. 257. *Haec erat τραπεζομαντικὴ, de qua videndus Tertullianus in Apologetici cap. 23.* LINDENBR.

Mensulam] tripodem. Sic enim aliquot versiculis ante. — *Imprecationibus carminum secretorum* formulis magicis. — *Choragiis* variis instrumentorum apparatibus adhibitis (Vorrichtungen) — *Ritualiter* rite *consecratam* ad hunc mysticum usum dedicatam *movimus* collocavimus, ea uti coepimus. W.

30. *Domus emaculatae odoribus undique*] suffumigatae thure. W.

Lance rotunda pure superposita.] Sic etiam tripodi Delphico superposita lanx erat, quae Graece dicitur κύκλος seu ὅλμος· Pollux in lib. x. c. 23. τοῦ δελφικοῦ τρίποδος, inquit, ἐπίθημα κύκλος καὶ ὅλμος. De hoc disco Artemidorus in lib. 5. ἔδοξέ τις ἐπὶ κύκλῳ τρίποδος διαπλεῖν πέλαγος μέγα. VALES.

Lance patera *rotunda pure* plane rotunda. — *Elementorum viginti quatuor scriptiles formae* literae, quod vocamus, alphabeti. — *Incisae* ita tamen, ut in superficie paterae prominerent. *Diiungebantur spatiis examinate dimensis*, ut litera quaeque pari undique spatio ab altera distaret, uti in descriptione horarum in horologiis nostris. W.

Spatiis examinatae dimensis] Magis placet Basiliensis Editionis scriptura, *examinate dimensis.* VALES.

31. *Linteis indumentis — linteis soccis*] Vestimenta lintea, alba erant omnino personarum sacrarum gestamina. W.

Torulo capite circumflexo.] In Regio codice, *et Tolos.* superscriptum est *capiti:* quam scripturam equidem vulgatae praetulerim. Est autem torulus tum hic, tum in lib. XVI. c. 12. §. 24. fascia seu vitta. VALES.

Verbenas] quae sunt omnes herbae in locis sacris procrescentes, vel frondes arborum Numini alicui consecratarum, v. c. lauri, olivae, myrti cet. h. l. *lauri*, quod suadet statim sequens Apollo. *felicis arboris*, in qua nihil mali ominis esset, ut cypressi, taxi cet. W.

Litato placato *conceptis carminibus* sollemnibus formulis *numine praescitionum auctore* Apolline *caerimoniali scientia*, rituum omnium peritus, ad eiusmodi actum praescriptorum. W.

Supersistit cortinulas.] Hunc locum ex fide et auctoritate non modo Regii codicis, sed etiam Editionis Augustanae distinxi et emendavi. Id tantum mihi licere volui, quod cum in exemplari Regio *et Tolos.* scriptum esset *cortinules ...... pensilem, etc.* in Editione autem Augustana *cortinales ...... pensilem*, sic emendare ausus sum: *Cortinulis pensilem anulum librans.* Sunt autem cortinulae vela, ut apud D. Ambrosium in Ep. 33. *Suggestum est mihi cortinas regias esse collectas.* In Epist. 32. ad Marcellinam sororem vela Regia pro eodem dixerat. Apparet igitur longe diversa significatione cortinulas hic sumi, ac supra cortina sumitur. Nam cortina Delphica in eo loco nil aliud erat quam tripus. At cortinulae nunc sunt vela, ex quibus anulus magicis carminibus consecratus dependet. VALES. Quum haec ita videantur persanata, cur ab Hadriano relinquitur tantum vacui spatii, quasi mancus esset locus, qui in libris scriptis iure hiat, librariis sententiam non adsequentibus? Utique nec Henricus nec Lindenbrogius indulserunt huic vastitati. Sed unde has cortinulas hausit vel Henricus vel Ammianus ex huius arbitrio? idque in tanta vicinitate primitivi *cortinae* longe alia significatione? sed et hoc detur. Quis vero concipiat *anulum cortinulis* talibus *pensilem?* at nos videmus eiusmodi cortinulas anulo vel magis anulis pensiles. Opiner fuisse aliud genus ligamenti flexilis et non sic ampli, ut supponitur latitudo cortinularum, instar et in speciem funiculorum, quod ille supersistens nunc levando, nunc demittendo, fa-

ceret recellere anulum. Nec video propius vel integrius, quam si legatur *superſiſtit, corticulis penſilem anulum librans, ſur-tum etc.* Neque enim poteſt requiri amplius; ideo puncta vitium denotantia abegi. GRON.

Penſilem anulum librans arctum] Hic anulus de genere illorum fuit, quos magicos ſive phyſicos, aut φαρμακίτας καὶ γεγοητευμένους vocant: (vid. Kirchmann. de annulis c. 21. W.) quales fuere illi, quos Execeſtus Phocenſium tyrannus habuit, quorum ſtrepitu de rebus ſuis admoneri ſolitus fuit, quemadmodum ex Ariſtotele ſcribit Clem. Alexandr. Stromat. lib. I. Ἐξήκεστός τε ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διῃσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δὲ ὅμως δολοφονηθεὶς, καίτοι προσημήναντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ. Huius generis fuerunt Iarchae Indorum ſapientiſſimi Principis anuli VII, Apollonio Tyaneo dono dati, apud Philoſtrat. lib. III. Item Eleaſari Iudaei apud Ioſephum, et Gygis apud Herodot. lib. I. c. 8. Platon. de Repub. 2. haud longe a princip. Cicer. Officior. lib. III. c. 9. Plin. lib. XXXIII. cap. I. Mira de hisce anulis narrat Lucianus in Navigio (T. VIII. Bipont. p. 192.): Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναί τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν, ὥστε ἀεὶ ἐῤῥῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι, καὶ ἀπαθῆ, ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν ὁ τοῦ Γύγου. τὸν δέ τινα, ὡς ἰσχύειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίους, καὶ ὅ, τι ἂν ἄχθος ἅμα μυρίοι κινῆσαι μόλις δύναιντο, τοῦτό με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι. ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα, καὶ πρὸς τοῦτό μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν καὶ ἐς ὕπνον κατασπᾷν, ὁπόσους ἂν ἐθέλω. καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένου τοῦ κλείθρου, καὶ τοῦ μοχλοῦ ἀφαιρουμένου. ταῦτα ἀμφότερα εἷς δακτύλιος δυνάσθω, *et quae ſequuntur.* De his porro anulis, qui geniis malis pellendis ſunt, exſtat locus apud eumdem Lucian. in Philopſeud. et eorum qui morbis averruncandis, crebra mentio apud Alexandrum Trallian. lib. 9. Marcellum Empir. cap. 29. Scholiaſten Ariſtophan. Suidam, Iſidorum. LINDENBR.

Arctum ex carpathio filo.] Editionis Auguſtanae ſcripturam quis non praeferat, *anulum librans ſarctum ex carpathio filo.* Quin etiam pro *carpathio* paene adducor ut credam a Marcellino ſcriptum eſſe *carbaſio*, id eſt lineo. Ceterum de his anulis magicis, quos φυσικοὺς et τετελεσμένους vocat Scholiaſtes Ariſtophanis in Plutum, copioſe agit Lindenbrogius ad hunc locum. Talis fuit anulus ille Perſinae Reginae apud Heliodorum in lib. 4. c. 8. cuius virtute ac praeſidio Chariclea flammas evadit; apud eumdem in lib. 8. Eorum anulorum vis omnis erat in pala quae litteris quibusdam ſacris inſignita, et magicis conſecrationibus initiata erat: gemma quoque ſimiliter conſecrata includi ſolebat, ut apud Heliodorum Pantarba. VALES.

Cortinulis penſilem anulum librans ex Carpathio filo perquam levi.] Totius loci obſcuri haec tamen verba obſcuriſſima, cui lucem afferre fruſtra tentarunt interpretes. Valeſius in eo quidem recte fecit, ut *Carpathio* mutari vellet in *carbaſio*, i. e. linteo, eoque tenuiſſimi fili; quod fere *cortinulas* accipiat de *velis*, ex quibus anulus conſecratus pependerit, id ego vix aſſequor. Faciliorem totius rei notionem animo informare mihi vi-

debar, si cum Iac. Gronovio *cortinulas* sumerem pro *funiculis*. Obstat tamen, quod haec significatio probari non possit, nisi velis legere *chordulis*, nam quod Gronovius deinde suadet *corticulis*, nihili est. — *Sartum.* Hoc ex Augustana adoptavit Valesius, cum Cod. habeant *arctum*. Neutrum placet, nam anulus ipse ex Carpathio filo confectus fuisse non videtur, quod filum potius referendum ad cortinulas. Forsitan librarius turbavit contextum, qui primitus ab Ammiano ita constitutus fuerat: *cortinulis ex Carpathio filo perquam levi pensilem anulum librans sartum* (arctum vel *aptum*, i. e. mensulae aptatum, impositum, affixum). Facilius etiam esset, si *sartum* mutes in *sartis*, ut ad *cortinulis* pertineat. *Retinentibus singulis litteris* cum motus eius sisteretur, haereret anulus *incidens saltuatim*, Saltuatim? ex quo probabile fit, quod etiam Gronovio videtur, anulum non in orbem agitatum, sed sursum trahendo et remittendo motum fuisse. Cf. paullo post *adsiliens anulus perstrinxerat syllabas*. — *Heroos versus* hexametros *ad numeros conclusos* ut machina moveretur, donec versus esset completus.

Totum igitur locum sic satis intelligere mihi videor, si rem ita actam esse suspicer. Adstitit vates in scabello vel alio tali fulcro (nam quod mensulae eum superstetisse ait Ammianus, id proprie sumi non potest, cum *mensula* fuerit eaque laureis *virgulis* contexta) ut brachiis supra mensam elatis machinulam in ea positam regere posset, anulum deinde e funiculis pendentem sublatum remisit, ut in mensulam subsiliret, literaeque huic vel illi adhaereret, e quibus, quo ordine perstrictae sint, observatis nomen, quod quaerebatur, prodiit. Ceterum alii aliter rem narrant. W.

Ex oraculis editi Branchidarum.] Photius in Biblioth. ex Cononis λγ. Lutat. Statii Scholiast. ex Varrone, lib. 3. et lib. 8. LINDENBR.

Ex oraculis editi Branchidarum.] Branchidae locus erat in agro Milesio supra Panormum portum; celebris Apollinis oraculo, quem Iones et Aeoles olim consulere solebant, ut scribit Herodotus in lib. 1. c. 157. Postea is locus Didymi dictus teste Pomponio Mela in lib. 1. c. 17. Branchidae autem dicti sunt a Brancho Apollinis amasio, qui primus oraculi Apollinis Didymaei antistes fuit, ut ait Strabo in lib. 9. p. 421. Almel. Conon in narratione 33. et 44. Evangelum ei successisse prodit. Ac Branchidae quidem proprie sunt successores veteris illius Branchi: eadem ratione qua Iamidae, Telliadae, Clytidae dicti sunt olim familiae vatum in Graecia, de quibus Herodotus et Pausanias scribunt. Postea vero Branchidae nomen loco dedere. VALES. Conon Narrat. 33. secundum a Delphico locum apud veteres obtinuisse Branchidarum oraculum tradit. Conf. etiam Hemsterhus. ad Aristoph. Plutum p. 357. W.

32. *Omni parte expolitus*] perfectus, egregius. W.

Duas perstrinxerat syllabas cum adiectione.] Cum in codice Regio *et in Tolos.* et in Editione August. scriptum reperissem, *perstr. syllabas et cum adiect.* statim coniicere coepi sic a Marcellino relictum fuisse: *Et assiliens anulus duas perstrinxerat syllabas* Θεο *cum adiectione litterae postrema* (scilicet δ) *etc.* Cere quin hic locus ita intelligi debeat, dubium non est. Ce-

terum a Marcellini nostri narratione dissentiunt Zonaras ac Cedrenus. Neque enim ope anuli consecrati, sed per ἀλεκτρυομαντείαν nomen imperaturi post Valentem quaesitum esse memorant. Ea autem divinatio erat huiusmodi; ut aiunt: litterae 24. pulveri erant inscriptae: singulis granum tritici vel ordei imponebatur. Tum recitatis quibusdam magicis carminibus gallus gallinaceus dimittebatur: et ii quibus id curae erat, sollicite attendebant, quibus e litteris grana colligeret. Eae litterae inter se iunctae id quod quaesitum fuerit praedicere creduntur. Haec Zonaras et Cedrenus. At Socrates in lib. 4. necromantia usos esse tum maleficos in quaerendo Valentis successore narrat. Sed Sozomenus in lib. 6. cap. 35. cum Scriptore nostro consentit." VALES.

Duas syllabas ΘΕΟ *cum adiectione litterae postremae*] sc. Σ. (paullo aliter Zosim. 4, 13.) W.

33. *Signate*] aperte. *Ex fide sortium quas agitabant* agitassent, movissent, usitatius consuluissent. Quae *sustinerent* tormenta mortemque instantem. *Scrutandi sublimiora* quae scire velle nefas est. cf. 19, 12. W.

Flatantes] spirantes. Sic dedit Hadr. Vales. ex cod. Colbertino. vid. Praef. eius p. LIX. Editio Ernestiana habet *flagitantes* operarum incuria, quod patet e Glossario v. Flatare. W.

ΟΥ' ΜΗΝ'.] Scribe οὐ μὰν ἀτίμητον, etc. quemadmodum in Ms. Flor. et Aug. Editione legitur: et ita apud Homerum occurrit aliquoties. Potest etiam legi οὐ μὲν, ut Apollonius Rhodius ponit pro οὐ μὴν, teste Scholiaste. *Pro ἀτίμητον in codice Mar. Accursii legitur νηποινὶ: et sic fere in codice Florentino. Quare non dubito, quin haec scriptura praeferenda sit vulgari lectioni, cuius auctor fuit Gelenius. νηποινὶ autem Graece idem est quod impune: ut docent Hesychius et Suidas.* In secundo versu Ms. Flor. et Augustana Editio habet, ἐφοπανήσει κακὸν οἶτον. legerem ἐφώπασεν. nisi syllaba repugnaret. VALESIUS. Caput solum cur tangat, postrema quae summam fati continent, relinquat, vix dixerim; nec de mss. nec de sententia sua quidquam proferens. An causa fuit, ut potius differret lectorem ad libri XXXI. caput 14? Ibi sane et de Ms. Regio audimus, et ipsum ita haec tractantem, ut magis voluerit ostendere Homerum sibi lectum, quam ex veteri scriptura restitutum Ammianum cupere. Pater Lindenbrogianae editioni adscripsit geminam coniecturam ἀνθῶς καιόμενος γὰρ, vel Οὐάλης καιόμενος γάρ. Sed attendens scripturam exemplaris Regii et Colbertini alterutrum collegi adhibendum, vel ἄνα λιλαιόμενος κάρ, Principem appetens et arripiens fatum, vel ἄνα λιλαιόμενον πῦρ, Principem opperiens et cupiens ignis. In secundo versu ex Ms. Flor. (cur non additur de Regio aut Colbertino?) et Aug. editione corrigendum ἐφοπλίσει. Hesychius: Ἐφοπλίζει, παρασκευάζει, ἑτοιμάζει. GRON.

Αἶλα καιομένοις κάρ] Casaubonus notat in suo codice, legendum: ἀλαλκομένη σεο κῆρας. LINDENBR. Mihi admodum probabilis videtur Hermanni mei coniectura, ἀλαλκομένοισιν ἄρηα, *Martem*, impetum hostium, *avertentibus*. Rimare, si placet, codicum apices, et, quae sit corruptelae origo, ipse reperies facillime. ERF.

Unguibus] uncis, forcipibus tortorum. *Separantur* amoventur. W.

34. *Honoratorum nobilium inducitur globus, vertices ipsos continens rerum*, vel summates, primos urbium magistratus, ut alibi, v. c. 14, 7. vel qui efficacissimi fuissent in futuro principe sciscitando. — *Nihil praeter se quisque cernens suae tantum vitae consulens* — *Arctius* accuratius *respondere* (sic *arctius* scrutari 15, 5.) W.

Euserium.] Ita quidem Codices, sed quum supra Valesius, ut Graeca vocis origo pateret, mutasset in *Eucaerium*, nescio cur hic retinuerit Euserium in contexto. Ego vero, ut sibi constet Valesius, *Eucaerium* reposui. W.

35. *Literae per ambages obscurius scriptae.* — *Tempus patrandae cupidinis*, patrandi, impetrandi, quod cuperet. W.

36. *Quibus sequestratis*] dimissis, uti alibi. W.

Eutropius Asiam Proconf. obt. potestate.] De quo Libanius in vita sua, p. 54. (Reisk. 1. p. 106.) ubi de Festo loquitur Asiae Proconsule: περὶ τούτου μόνος πρὸς μόνον τὸν βάλλοντα εἰπών, ὃν ἐμέ τε ῥαδίως ἐν αὐτῷ καὶ τὸν Εὐτρόπιον ἕλοι. *De eodem Eutropio loquitur in libri 4. Epistola 191. ad Themistium, ubi eum Acacii Sophistae discipulum, et fratris filium fuisse ait, ac nondum quidem Magistratum gessisse, sed brevi esse gesturum.* Eumdem Eutropium memorat Gregorius Nazianzenus in Epist. 137. et magnum Eutropium appellat. In Epistola autem 138. eumdem Proconsulem Asiae fuisse non obscure significat his verbis, ἐμοί τε πρὸς πᾶσιν οἷς τετίμηκας οὐδὲ τοιούτοις, ἡνίκα τὸν ὑψηλότατον εἶχες θρόνον ἔχοντα τὸ ἐπίφθονον ἔτι, κατὰ τὴν Ἀσίαν περιτυχών, εἰ μέμνησαι, etc. *Atque ut omnia praeteream beneficia, quibus me affecisti, cum tu summum Magistratum teneres, qui adhuc invidiam tibi creabat, reperto me in Asia, si memoria tenes, etc.* Idem postea Praefectus Praet. fuit anno Dom. 380 et 381. ut ex Codice Theodosiano colligere est. Ac nisi coniectura fallor, is ipse est Eutropius vir Cl. qui Breviarium Historiae Rom. satis eleganti sermone scripsit ad Valentem Aug. (Id non posse ad liquidum perduci pronuntiat Tzschuckius in Praef. ed. maior. p. 13. W.) VALES.

Pasiphilo.] Eiusdem nominis fuit is cui Palladius Aemilianus carmen suum de re rustica inscripsit: ad quem directa est lex 8. Cod. Th. de iurisdictione, Olybrio et Probino Coss. Male in Codice Regio et Aug. Editione legitur *Parsiphilo*. VALES. Contra Valesium disputat Corsinus de Praeff. Urbi p. 309. W.

Perverteret] in vitae discrimen adduceret. W.

37. *Simonides.*] Eius meminit etiam Zosimus in lib. 4. c. 15. καὶ μετὰ τοῦτον ὁ ἐκ Φρυγίας Ἱλάριος, καὶ Σιμωνίδης ἐπὶ τούτῳ, καὶ Πατρίκιος ὁ Λυδός, καὶ ὁ ἐκ Καρίας Ἀνδρόνικος· ἦσαν δὲ οὗτοι πάντες εἰς ἄκρον παιδείας ἐληλυθότες. *Et post Maximum Hilarius e Phrygia, et Simonides post hunc, et Patricius Lydus, et Andronicus e Caria, supplicio affecti sunt: omnes doctrinae laude praestantes.* *Adde Suidam in Σιμωνίδης.* VALES.

38. *Perspicaciter*] accurate. W.

Imperator cognitorum consultationi respondens.] *Cum ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, et sese non idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurratur.* L. ult. Cod. Theod. de Legibus et Constitutionibus Principum. Eius rei exempla passim in utroque Codice,

et in Plinii Epistolis ad Traianum, Symmachi ad Valentinianum, etc. Ut ad Legem unicam Codicis, Si quis Imperatoribus maledixerit, notavi.* LINDENBR.

Cognitorum consultationi respondens pronunciatam a iudicibus sententiam confirmans, *sub uno proloquio* (elogio) *cunctos iubet occidi*, h. e. uti 30, 8, 3. effertur, *ut nullum damnatorum morte eriperet subscriptionis elogio leni. Multitudine onerante quaestibus caelum* invidiam Diis faciente. W.

39. *Vitam ut dominam fugitans rabidam*] Gravius iusto vitae contemtum sic exprimit vel Simonides vel Ammianus. — *Ridens subitas momentorum ruinas* vitae humanae vicissitudines. W.

Peregrinum illum imitatus Protea] De Peregrino hoc multa Lucianus, qui vitam eius fere totam narrat in Peregrino, iterumque in Demonacte; Philostratus de Vitis Sophistar. lib. 2. Athenagoras in Apologet. Tertullianus ad Martyr. cap. 4. Euseb. in Chronic. Olympiad. CCXXXVI. A. Gellius lib. *VIII. cap. 3.* lib. XII. cap. XI. Tertulliani verba haec sunt: *Minus fecerunt Philosophi, Heraclitus, qui se bubulo stercore oblitum exussit. Item Empedocles, qui in ignes Aetnaei montis desiluit, et Peregrinus, qui non olim se rogo immisit.* Illustre aliud similis facti exemplum in Calano est, qui toto Alexandri M. exercitu inspectante rogum ardentem adscendit. Tullius de Divinat. lib. I. c. 23. Aelianus Varior. lib. V. cap. 6. *Vid. Athenaeus Dipnos. lib. X. pag. 437. A.* LINDENBR.

Peregrinum imitatus Protea.] Peregrinus Philosophus Cynicus cognomento Proteus, cum Herculis mortem aemulari vellet, in conspectu totius Graeciae se in rogum immisit Olympiade 236. cum proxima ante Olympiade facturum id se pollicitus, ad hoc spectaculum omnibus condixisset. Huius honorificam mentionem facit Agellius in lib. 8. cap. 3. Maximus Tyrius in Orat. 37. sed Lucianus eius mortem ac vitam peculiari libello proscripsit. Et Pausanias gravissimus Scriptor, qui iisdem temporibus vixit, hanc de eiusmodi desperatis hominibus sententiam fert in lib. 2. Eliacorum c. 8. Cum enim Timanthem quemdam athletam retulisset, solutis prae senio viribus se in rogum coniecisse, subdit: ὁπόσα δὲ ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο ἐν ἀνθρώποις ἢ καὶ ὕστερόν ποτε ἔσται, μανίᾳ μᾶλλον ἢ ἀνδρείᾳ νομίζοιτο ἂν κατά γε ἐμὴν γνώμην. *Quaecumque porro aut superiori memoria facta sunt, aut deinceps fient eiusmodi, equidem insaniae potius ac furori quam fortitudini tribuenda esse censeo.* Ceterum hic Peregrinus natus erat ex opido Hellesponti Pario, teste Luciano: eique mortuo Pariani statuam in foro posuerunt, ex qua oracula reddi dicebantur, ut ait Anaxagoras in legatione pro Christianis. VALES.

Peregrinum Protea] Vide Lucianum inprimis, qui vitam huius, si Diis placet, philosophi non semper philosophicam descripsit, et, qui Lucianis omnibus mihi potior, Wielandium, Germaniae nostrae decus, in libro singulari huius nominis praestantissimo. W.

40. *Multitudo in plagas calumniarum coniecta*] criminibus falsis irretita. (paullo post de Diogene: *laqueis impiae falsitatis constrictus.*) *plumbo et verberibus* equuleo et plumbatis. — *Sine spiramento* respiratione 14, 6. W.

41. *Ut illicitis*] eo praetextu, quod vetitas artes docerent: quamquam plurimi eorum *liberalium disciplinarum et iuris iudices* erant, titulos praeferebant. Verissime observat Ill. *Heynius* ad Zosim. 4, 14. infamem hanc Valentis quaestionem in veneficos et magos maioris momenti ad res humanas fuisse, quam vulgo putetur. Saevitum enim esse in philosophos et philosophorum bibliothecas tanta cum rabie, ut ab hoc inde tempore (A. 374.) gentilium philosophorum omne fere nomen exstinctum sit, regnaverit vero, per Orientem maxime, Christiana philosophia et religio. W.

42. *Maximus ille Philosophus.*] Rem omnem fuse narrat Eunapius Sardian. in Maximo p. 109. (et in Chrysanthio p. 190. W.) LINDENBR.

Ad scientiam copiosus Iulianus] e cuius consuetudine multum ad eruditionem, philosophiam profecerat (in magno ideo ab eodem habitus honore 22, 7.) W.

Professionis consideratione] quod philosophus esset. — *Suppliciis poenabilibus* aliis pluribus locis *poenalibus*. W.

Ephesum ad genuinam patriam.] Maximus Philosophus oriundus fuit ex Ionia, uti testatur Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio his verbis: ὥσπερ τῷ δαιμονίῳ τῷδε, τόν τε ἀπὸ τῆς Ἠπείρου καὶ τὸν ἐκ τῆς Ἰωνίας. Priscum Epirotam et Maximum ex Ionia Philosophos intelligit. Idem in Oratione funebri p. 299. Maximum vocat ἄνδρα Ἴωνα φιλόσοφον. Recte igitur Marcellinus noster Ephesium fuisse dicit, ex Epheso urbe Ioniae. Eunapius tamen Sardianus Smyrnaeum facere videtur. Nymphidianum enim, qui Maximi Philosophi frater fuit, oriundum fuisse ait e Smyrna, quae fuit etiam Ioniae civitas. Sed Marcellino subscribunt Socrates in lib. 3. et Sozomenus in 6. At Suidas in v. Μάξιμος eum Epirotam aut Byzantium fuisse dicit magno errore. Maximum quidem Byzantium patrem Euclidis ab hoc nostro Ephesio distinguit aperte Socrates in principio libri 3. VALES.

Ibique capite truncatus.] A Festo Asiae Proconsule, quem ad hoc maxime miserat Valens, ut scribit Eunapius in Maximi vita. Et quidem eo miserabilior fuit haec Maximi caedes, quod gravissimo morbo tum tenebatur, ex quo intra brevissimum temporis spatium erat moriturus. Itaque Libanius in Vita sua, pag. 52. (Reisk. 1. p. 105.) gratias agit Fortunae, quae sibi odium potius quam amicitiam Festi conciliaverit, hominis praesertim ea crudelitate praediti, ut vereretur, ne morbus quo Maximus Philosophus laborabat, eum gladio suo subtraheret: τοῦ μέσους δὲ οἶδα τῇ τύχῃ χάριν, ἥ με οὐκ ἐποίησε φίλον ἀνδρὶ δείσαντι μετὰ ταῦτα ὕστερον, μὴ φθάσῃ τὸν ἐκείνου σίδηρον ἡ νόσος ἀπενεγκοῦσα τὸν Μάξιμον. VALES.

44. *Alypius ex Vicario Britanniarum*] cf. 23, 1. W.

Repositam vitam.] Id est, tranquillam. Galli similiter dicunt, *une vie reposée*. LINDENBR. *Otiosam* privatam. W.

**Hierocle filio indolis bonae.*] Eandem laudem tribuit Hierocli Libanius in libri IV. Epistola 284. ad Alypium eius patrem scripta: παῖς δὲ ὢν ἔτι γερόντων ἐδόκει σωφρονέστερος εἶναι· καὶ πολλοὶ τοῖς υἱέσιν ἐπιτιμῶντες, εἰς τὸν σὸν ἐκέλευον βλέπειν, ὡς οὕτως ἂν ἀγαθῶν γένοιντο πατέρες. Ex hac autem Epistola discimus, eum discipulum fuisse Libanii Sophistae, Iuliani Aug. temporibus.* VALES. Plures huius nominis enumerat Burmann. ad Valesii Emendatt. p. 219. W.

Urgente Diogene cet.] Fortasse aliquid excidit, non enim video, cur Diogenes iste, non accusatus, sed ipse accusator, (urgens) omni laniena excruciatus sit, ita, *ut poenis membra non sufficerent ut* tormenta undique non haberent amplius, quod dilaniassent. — *Arcessitori* accusatori. W.

Filium miss. ductum ad mortem, casu quodam prospero rev.] Omnis siquidem populus Antiochenus una cum opificibus cum convenisset in Hippodromum, Hieroclem, qui iam frenato ore ad supplicium trahebatur, clamoribus ac precibus suis servavit: ut scribit Chrysostomus in Orat. 3. de incomprehensibili Dei natura. Ubi cum vim et efficaciam precantis ad Deum multitudinis Antiochensibus ostendere vellet, hoc exemplo utitur: πρὸ γὰρ δέκα τούτων ἐτῶν ἑάλωσαν ἐπὶ τυραννίδι τινὲς, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἴστε. εἶτα τῶν ἐν δυναστείᾳ τις ὄντων ὑπεύθυνος τοῖς ἐγκλήμασι φανεὶς, σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος λαβὼν ἐξήγετο τὴν ἐπὶ θάνατον ὁδόν. τότε δὴ πᾶσα ἡ πόλις ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον ἔτρεχε, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐργαστηρίων ἐξῆγε, καὶ κοινῇ πᾶς ὁ δῆμος ἀνελθὼν ἐξήρπασε τῆς βασιλικῆς ὀργῆς τὸν καταδικασθέντα, etc. *Nam ante hos decem annos, ut meministis, quidam coniurationis adversus Imp. conscii sunt deprehensi: et cum ex civitatis primatibus nescio quis reus eius criminis visus esset, freno in os iniecto ad supplicium ducebatur: Tunc tota civitas ad Hippodromum cucurrit, et opifices e tabernis eduxit: ac simul universus populus ad regiam progressus, damnatum hominem nulla dignum venia, Imp. furori subtraxit, etc.* Quin hic Chrysostomi locus de Theodori motu intelligendus sit, dubitari non potest: nam et tempus ipsum apte convenit, et quod eam coniurationem Antiochiae ait esse detectam. Quo posito sequitur, hunc primatem qui populi precibus liberatus est, esse Hieroclem Antiochenum; quem Marcellinus noster casu quodam prospero revocatum esse ait, cum duceretur ad mortem. Ceterum in verbis Chrysostomi notanda sunt haec, σπαρτίον ἐπὶ τοῦ στόματος ἔχων: quae sic vertimus, *freno in os iniecto.* Sic Pacatus in Panegyrico de quibusdam Christianis Antistitibus ait: *Cum lictorum arma, cum damnatorum frena tractassent, polluti poenali manus sanguine ad sacra referebant.* Et hunc morem antiquissimum esse docet Herodotus in lib. 3. de Aegyptiis loquens, quos Cambyses ad supplicium duci iussit: et in lib. 4. c. 69. de vatibus Scythicis. Denique Aristophanes in Nubibus v. 688.

Φιμώσητε τούτου τῷ ξύλῳ τὸν αὐχένα.

Ex illo autem freno habena seu funis aptabatur: quo carnifex damnatos ad supplicium trahebat. Itaque σπαρτίον, quod est funem, pro freno dixit Chrysostomus in eo loco, et in Homilia 15. ad populum Antiochenum, et in Orat. 1. de Machabaeis. VALES.

CAPUT II.

1. *Coagulum aerumnarum.*] Sic Varro vocavit *vinum coagulum conviviorum,* apud Non. Marcell. *Aimoinus lib. 5. cap. 17. pag. 301. *Coagulo benivolentiae firmato.** LINDENBR.

Coagulum omnium aerumnarum.] *Coagulum* quod proprie est lac spissius, mire translatum ad hominem. Aliis locis utitur Am-

mianus verbo *consarcinare* in similibus, v. c. criminibus, mendaciis, insidiis cet. W.

Quem captum a Fortunatiano docuimus primum] c. I. W.

2. *Distantia*] discrimine, 31, 6, 7. W.

3. *Signatis domibus.*] Id est obsignatis. Obsignabantur autem aedes appositis fiscalibus titulis. Sic in lege 3. Cod. Theod. de aquae ductu, fundus fiscalis tituli proscriptione signatus dicitur. *Et in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Septemb. *Romae Sabinae Mart. quae passa est Hadriano imperante sub Praefecto Urbis Elpidio, omnesque eius facultates Dominicis vel publicis, titulis insignantur.* Item VII. Kal. Iulii: *Tunc Gallicanus in paucissimis casis, quas ad ministerium pauperum reservatas habebat, ita Christum defensorem invenire merebatur, ut quicumque eas malitiose vel ad ponendos titulos fisci intrare praesumeret, statim diabolo repleretur.** Hi tituli nil aliud erant quam tabulae inscriptae cum velis seu cortinis purpureis, ut declarat Agathias in lib. 5. αἱ γραπταὶ σανίδες ἐκεῖναι καὶ τὰ ῥάκη τὰ ὑποπόρφυρα ἐς τόδε αὐτῷ ἀπετελεύτησεν, ἃ δὴ πολλὰ τοῖς τῶν εὐδαιμόνων οἴκοις θαμὰ ἐπέβαλε. Graeci ἀποσημαίνεσθαι dicunt, ut Xenophon in lib. 2. rerum Graecarum c. 3. §. 15. et ἀποσφραγίζεσθαι. Sic enim Teles apud Stobaeum in cap. 237. καὶ ὃν τρόπον ὅταν ὁ βασιλεὺς ἢ δυνάστης τὰ ὑπάρχοντα παρασφραγίσηται, οὐκ ἔξεστιν ἅψασθαι. *Athanasius in Apologia de fuga: ἐπεσφραγίσθησαν οἰκίαι; et in Epistola ad Solitarios: πόσων ἐπεσφραγίσθησαν οἶκοι.* Ceterum hi tituli aedibus reorum appositi, non statim eas fisco vindicatas esse significabant.*) Plerumque enim ante sententiam latam, statim ac comprehensus fuerat reus, aedes eius obsignabantur, quo chartae omnes in iudicio proferri possent, ex quibus documentum iudici suppeteret. Quod si reus sententia iudicis erat absolutus, refixis titulis, rem suam recuperabat, sin erat condemnatus, aedes fisco applicabantur. Chrysostomus in Orat. 13. ad populum Antiochenum: τὰς οὐσίας ἐδήμευον καὶ σήμαντρα ἐν ταῖς θύραις ἁπάντων ἦν ἰδεῖν. *Bona publicabant, et in singulorum vestibulis titulos fiscales cernere erat.* Idem in Orat. in Iuventinum et Maximum. VALESIUS. Hanc posteriorem mantissam credo esse Valesianam, et quidem quantivis pretii: sed qui priori parti similem periodum primus appendebat, est Iacobus Gothofredus ad cod. Theodosian. tit. IX. lib. X. pag. 425, unde mirum nisi ad hanc concipiendam ὁ πάνυ formatus fuit. GRON.

Poenis addicti.] Regius codex *et Tolos.* [ac Colbert.] cum Editione Aug. habet *patris addicti*, id est patrisfamilias. VALES. Supplevisse apparet ex libro XXII. cap. 3. *Eusebium alte spirantem et dirum addicere poenae letali.* Sic alibi *addicere supplicio*, et paullo infra *exsilio et pecuniariis addicti dispendiis.* Id Valesio in mente haesit. Ac tamen maritos paulo ante appellavit; quo respectu eum nunc patremfamilias dicet? Crediderim igitur veteres libros indicare *paris*, hoc est, modo mariti. GRON.

---

*) Reinesius: „Salmasius de modo usurar. p. 647. refutat istam sententiam, et confundi ait affixionem titulorum cum obsignatione aedium." W.

Incantamenta quaedam anilia] scidulam quandam ad morbos pellendos. cf. 16, 8. init. *ludibriosa amatoria* formulas ad philtra paranda *subderent* furtim admiscerent. *Membris omnibus capti* paralytici. *Sellis gestatoriis* cf. Scheffer. de re vehicul. Lib. II. p. 83. W.

4. *Libraria omnia*] *Librarium*, βιβλιοθήκη, ut *Lignarium*, ξυλοθήκη. Glossar. *Gell. lib. 5. cap. 4. librariam dixit.* LINDENBR.

Tantus universos invaserat terror.] Atrocitatem eorum temporum satis declarat Sozomenus in lib. 6. cap. 35. ubi Valentem refert praecipiti iracundia adversus omnes Philosophos ferri primum coepisse, deinde vero comprehensos esse multos, qui Philosophi quidem non erant, pallio tamen philosophici simili erant amicti: adeo ut omnes eo tempore prae metu pallia abiicerent. Caedes porro damnatorum tanta fuit, ut eam mactationi pecudum in epulis ac viscerationibus comparet Eunapius in Maximi vita, et Marcellinus noster supra in hoc libro. VALES.

Paria convivis Siculi Dionysii.] Damoclis historiam intelligit, de qua fuse Plato lib. III. de Repub. Tull. 2. de Finibus, et Tuscul. lib. V. c. 21. Sidonius Apollin. lib. 2. Epist. 13. Iohan. Salisberiens. lib. 8. cap. 23. LINDENBR.

5. *Bassianus procerum genere natus.*] Hic videtur esse Bassianus filius Thalassii Praefecti Praetorio, gener autem Elpidii Praefecti etiam Praet. cognatus ac discipulus Libanii, adolescens optimus: ut testatur Libanius in libri 4. Epistola 269. ad Rufinum.* VALES.

Notarius militans inter primos] Tribunus et Notarius. v. Ind. II. v. Notarius. *De qualitate partus uxoris*, marem, an femellam editura esset coniux. W.

6. *Heliodorus mathematicus*] supra c. 1. fatorum per genituras interpres. *Colloquiis ex aula abstrusis* paullo inferius: clandestinis Regiorum confabulationibus *praepigneratus* corruptus, illectus. — *Funebres aculeos* quasi scorpionis. W.

7. *Cibo mundissimo*] lautissimo, exquisitissimo. — *Ad largiendum pellicibus*, ut dona mittere meretriculis posset. W.

Incedebat passim elate.] In Editione Augustana legitur: *Et incedebat passim ac late os circumferens vultuosum.* Cui Editioni subscribit Regius codex, *et Tolos.* VALES.

Os vultuosum] dirum et triste. — *Lupanar* gynaeceum (Harem, Serail). W.

Liberius servabatur.] Forte *versabatur*. VALES.

Quo liberius versabatur.] Quod alias non licebat nisi eunuchis. W.

Elogia parentis publici.] Id est sententias et edicta Imperatoris, qui parens publicus dicitur a Symmacho in Epistolis et alibi saepe. Elogium autem quid sit, notavi ad librum XIV. c. 5. §. 5. Glossae veteres, *Elogium*, διάταγμα. VALES.

Parentis publici] εἰρωνικῶς pro Imperatoris. W.

In primis orationis partibus] primariis argumentis. W.

8. *Perque eum ut forensium causarum patronum.*] Ex his necessario colligitur, Heliodorum Advocatum fuisse: ut fortasse is ipse sit Heliodorus, de quo Libanius loquitur in Orat. adversus

doctrinae suae obtrectatores, pag. 602. (Reisk. III. p. 450.) qui ex vilissimo gari mercatore celebris causidicus evasit. Nam cum Corinthum venisset gari vendendi causa, et hospes apud quem divertebat, morbo laboraret, nec se in iudicio die dicta sistere posset: ipse eius loco se exhibuit: auditisque causidicis in spem venit se quoque, si causis agendis operam daret, non postremum causidicum futurum. Quare cum tempus dispensasset partim mercibus vendendis, partem causis audiendis, brevi celebris Advocatus exstitit: erat enim admodum impudens, et ob mercaturam gari subinde ridebatur: sed ipse ridentibus potior, magnas ex causidicina opes sibi comparavit: eius enim patrocinio omnes certatim se committebant. Peracto tandem advocationis tempore, fisci Advocatus fuit, et postea magistratum gessit. VALES.

Figurarum commentis] flosculis. W.

Splendida loca.] Intelligit quos locos communes vulgo Rhetores vocant. *Valentem certe studiosum inprimis fuisse eloquentiae, testatur Themistius in Oratione quinquennali.* VALES.

Quae cruciarius ille.] Cruciarius est cruce dignus, apud Apuleium in lib. x. initio, (furcifer W.) et Senecam in controversia 21. [et in crucem sublatus apud Petronium (p. 242, 6. Elmenh.)] Vide Isidorum in lib. x. Originum. VALES.

Quamquam praecipiti.] Scribendum sine dubio est: *Hoc unum edisseram, quam praecipiti confidentia Patriciatus columina ipsa pulsavit.* VALES.

Patriciatus columina] summos, nobilissimos. *Pulsavit*, aggressus sit. Praeter necessitatem Reinesius malebat *pulsaverit*. W.

9. *Eusebium et Hypatium*] Cf. 18. 1. 21, 6. Consules una fuerant A. 359. *Constantii adfines*, qui sororem eorum Eusebiam in matrimonio habuerat. *Itineri*, ab istis viris, ut mentiebatur Hilarius, suscepto. W.

10. *Quibus haustis aventer*] cupide auditis, arreptis. W.

**Cui nihil licere debuerat, quia omnia sibi licere existimabat.*] Sumtum est ex Seneca in libri 3. de Ira capite 12. *Nihil tibi liceat dum irasceris. Quare? Quia vis omnia licere.* Vel certe ex Consolatione ad Polybium capite 26. *Caesari quoque ipsi, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent.* Adde caput eius octavum de Clementia.* VALES.

Exhibitis perductis ex ultimis provinciis *profunda securitate*, cum isti homines alia omnia timerent, quam eiusmodi sibi scribi dicam. — *Suscipi quaestionem criminose praecepit*: τὸ criminose referas ad suscipere (den Criminalprocess anfangen). W.

11. *Nodosis coarctationibus aequitate diu iactata.*] Vix equidem haec intelligo. Coarctatio est plurium rerum vel hominum in unum locum constipatio. De carceribus et vinculis non puto cogitandum, quae cur *nodosa* dicantur, non apparet; tolerabilior sensus existet, si de accumulatis in miseros homines perplexis criminibus exponas. Aptius tamen fortasse pro *coarctationibus* aliud verbum *captationibus, captionibus, captiunculis*, vel simile aliquod ponas, ut hoc voluerit Ammianus: quaestionibus captiosis *aequitatem*, veritatem vel falsitatem criminum esse *iactatam* dilatamque. Aeque obscura difficilisque explicatu est, quae statim sequitur *nexibilis nebulonis adseveratio*, quam Gesnerus in Thes. ex-

plicat *mendaciis callidè connexis*; recte ad sensum; propius tamen ad etymologiam vocis *nexibilis* accedi posse putem, si *adseverationem* intelligas eam, cui nequam ille causidicus verisimilitudinem aliquam addere sciverit. — *Ablegatos.* Ernest. *dimissos*, non adhibitos ullo pacto in conscientiam huiusmodi; vel simplicius *alienos* ab hac conscientia. Hoc magis placet. W.

12. *Poenitenda*] turpia. *Repressius* moderatius. — *Recte institutis* qui ad virtutem humanitatemque mores composuerant. W.

Nihilque sit tam iniquum, quam ad, etc.] Haec Marcellinus sumpsit ex eleganti illa Ciceronis Epistola ad Quintum fratrem. Sic enim ait Cicero de iracundia: *Quod vitium cum in hac privata quotidianaque vita levis esse animi atque infirmi videtur: tum vero nihil est tam deforme, quam ad summum imperium etiam acerbitatem naturae adiungere.* Unde paene adducor ut credam sic a Marcellino relictum esse: *Nihilque sit tam deforme, quam, etc.* Accursius quidem ita ediderat, *nihilque sit tam dirum, quam, etc.* At Gelenius sic edere maluit, *nihilque sit tam iniquum. etc.* uterque ex coniectura, ut equidem non dubito. Nam in Regio codice adiectivum deest. Sic enim in eo exaratum est: *Nihilque sit tamquam ad ardua, etc.* [et ita in Colbert.] VALES.

13. *Quaedam excogitata vi*] inimicorum sine dubio, quos innumeros habebat. W.

Pullati praecedere honorati compl.] Mos erat apud veteres, ut cum funus efferebatur, propinqui et amici cum clientibus ac servulis honoris causa praecederent. Hieronymus ad Paulam de obitu Blaesillae. *Ex more, inquit, parantur exsequiae: et nobilium ordine praeeunte auratum feretro velamen obtenditur.* Idem in Epistola ad Riparium adversus Vigilantium: *Ergo Martyrum immundae sunt reliquiae? et quid passi sunt Apostoli, ut immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione praecederent?* Auctor Historiae Miscellae in lib. 12. de Athanarico Constantinopoli defuncto loquens, *Cuius exsequias,* ait, *Imperator ipse praecedens, dignae eum tradidit sepulturae.* Idem ait Iordanes in Geticis. Omitto locum Sulpicii in fine libri 2. de vita Sancti Martini, Hegesippum in lib. 5. cap. 2. Petrum Chrysologum Serm. 121. Hinc Graeci προπέμπειν dicunt, ut Iamblichus de vita Pythagorae, Chrysostomus in Homilia de morte, et acta Synodi contra Chrysostomum habitae. VALES.

14. *Caries stoliditatis* (cf. cariem negligentiae 28, 4) *est profanata* palam facta. — *Inconsolabili malo abstinere,* quo ad tam turpe officium cogeret honoratos. W.

15. *Nudatis capitibus.*] Honoris scilicet caussa. Sic Iulianus capite nudo, et posito diademate, funus Constantii deduxit, teste Gregorio Nazianz. in Invectiva 2. Ceterum ex hoc loco colligi videtur, Romanos ac praecipue nobiles ea aetate minime solitos esse capite nudo incedere, maxime extra civitatem. Ibi enim cadavera humabantur, ut notavi supra. VALES.

Bustuarii] latronis. cf. 28, 1. *libitinam,* funus, sandapilam, feretrum. (aliter exponit Ernesti, ut *bustuarii* Genitivum putet esse, cuius Nominativus sit BustuariVM, non BustuariVS. Vix credo.) W.

Ince-

Incedentes pedibus.] Scribendum videtur: *Nudatis capitibus adusque sepulcrum incedentes et pedibus.* Sic Suetonius in Augusto c. 100. scribit, reliquias eius collectas a primoribus Equestris ordinis tunicatis discinctisque et pedibus nudis, ac in mausoleum conditas esse. Confirmatur autem haec emendatio sequentibus verbis. Sequitur enim, *quosdam etiam complicatis articulis praeire mandavit.* Ubi exaggerationem gradatim factam agnoscas: primo enim nudare capita iussi sunt, quod leve est: dein nudare pedes, quod gravius: postremo digitos complicare. Quod si vulgatam scripturam retineas, languet oratio. VALES.

Quosdam etiam complicatis articulis.] Veteres in maerore ac luctu manus complicabant: quem habitum eleganter describit Apuleius lib. 3. init. *Complicitis denique pedibus, ac palmulis in alternas digitorum vicissitudines super genua connexis, sic grabatum coxim insidens, ubertim flebam.* *Et Gregorius Nyssenus in Oratione contra feneratores: κάθηται τὼ χεῖρε συνδήσας, στένει συνεχῶς. Nilus in libro, de caede Monachorum in Monte Sina pag. 115. eumdem habitum lugentis describit: ἐκάθησα τὰς χεῖρας περιπλέξας τοῖς γόνασι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τούτων κατακλίνας, τοὺς κόλπους ἐπλήρουν δακρύων. Hanc porro hominum stultitiam graviter arguit Dio Orat. 16. (Reisk. 1. p. 458.) de aegritudine, qui non contenti praesenti molestiae animum submittere, alia etiam extrinsecus adiumenta luctus excogitarunt, ut pullas vestes, manuum complicationes, et humiles sellas: τὸ δὲ μὴ μόνον ἔχειν τῇ φθορᾷ τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ προσμηχανᾶσθαί τινας ἔξωθεν, οἷον μέλαιναν ἐσθῆτα, καὶ συμπλοκὰς χειρῶν, καὶ ταπεινὰς καθέδρας, οὐχὶ σφόδρα εὐηθες; Quintus Smyrnaeus lib. 14. v. 382. de Captivis mulieribus Troianis, quae in Graeciam abducebantur:

Αἱ δ' ἄρα παπταίνεσκον ἐς Ἴλιον ἀχνύμεναι κῆρ
Ληϊάδες· καὶ πολλὰ κινυρόμεναι γοάασκον.
Καί ῥ' αἱ μὲν περὶ γούνατ' ἔχον χέρας.

Hippocrates *in Symbolico sive de Signis apud Eustathium Iliados III. pag. 642.* ἀσπαζόμενοι, ὑπισχνούμενοι, κελεύοντες, εὐφημέοντες, εὐχόμενοι, ὀλολύζοντες, εὐαγγελιζόμενοι, ἐς πᾶσαν ἴησιν ἀγαθοί. αἰάζοντες δὲ ἢ κλαίοντες, ἢ συμπεπλεχότες τὰς χεῖρας ἢ περιηγκωνισμένοι καὶ ἑξῆς ἐς πᾶσαν ἰατρείην κακοί. VALES.

**Horret animus reminisci.*] Sic primus emendavit Accursius. Nam in Editione Gelenii legitur: *Horret nunc reminisci*, prout in codice Regio, [Colbert.] et Tolos. scriptum reperi. *Horret* igitur impersonaliter positum est ex more loquendi saeculi illius. Sic Hilarius in libro contra Constantium Aug. pag. 295. *Sed tibi statim quod utraque Fide continebatur, exhorret:* et Rufinus in lib. 8. Hist. Eccles. capite 6. *Cumque iam illis ipsis spectatoribus nimietas crudelitatis horresceret.* In Actis quoque Praesidialibus Tarachi, Probi et Andronici, capite 7. *Vultus tuus mihi horret.* Cyprianus item in Epistola ad Iubaianum, Ambrosius in Epist. Pauli ad Corinthios capite 12. seu quis alius Auctor istorum Commentariorum, Augustinus in Epistola 70.* VALES.

[*Quo iustitio humiliati tot rerum apices visebantur.*] In codice Colbertino lego *humilitati:* quo modo Marcellinum scripsisse puto. Ab *humilis* enim fit *humilitare* saepius quam *humiliare*, ut a *nobilis nobilitare*, a *debilis debilitare*, a *facilis facilitare*, ab *habilis habilitare*, a *stabilis stabilitare* apud Ennium pro

ſtabilire.] HADR. VALESIUS. Prima verba citationis huius illuſtravit Iuretus ad Symmachum lib. VII. epiſt. 103. GRONOV.

Quo *iuſtitio* iuſtitia omni neglecta (cf. 28, 1. iuſtitium eſſe, non iudicium aperte conſtabat.) *Humilitati* dedecorati *tot rerum apices*; alias vertices, viri clariſſimi. W.

Poſt ſcipiones et trabeas.] Inter Conſulum inſignia fuit ſcipio eburneus cui aquila inſidebat, ut docet Iuvenalis in Sat. X. 43. Caſſiodorus in Formulis, Iſidorus, aliique Graeci σκῆπτρον vocant. Sic Libanius in Oratione Conſulari ad Iulianum: καὶ τὴν ἐσθῆτα ταύτην ἐνδῦναι, καὶ τὸ σκῆπτρον ἐνεγκεῖν: et Themiſtius in Oratione XI. Iuvenalis quoque et Claudianus ſceptrum vocant. VALES. Conf. Salmaſius ad ſcriptt. H. A. T. II. p. 450. Wernsdorf ad Himer. p. 219. et qui ibi laudantur plures. W.

Faſtorum monumenta mundana] quibus nomina Conſulum per totum terrarum orbem propagantur. (Locus ſimilis 14, 6. in mundanum fulgorem ſurgit Roma.) W.

16. *Adoleſcentia et virtutum pulchritudine.*] Nullum hic editorum offendiſſe miror. Adoleſcentia commendabilis non exputo quomodo appellari potuerit Hypatius *Conſularis.* Conieceram olim *ex adoleſcentia virtutum p.* nec nunc poenitet, ideoque recepi in textum. W.

Honeſtatem lenium morum velut ad perpendiculum (cf. 21. 16.) *librans* quidquid ageret, ad lancem quaſi humanitatis exigens. — *Maiorum claritudini gloriae fuit* propagatam ad ſe a maioribus gloriam non deminuit. W.

Actibus Praefecturae geminae decoravit.] Flavius Hypatius Praefectus Praetorio Italiae fuit Antonio et Syagrio Coſſ. et ſequenti anno qui Merobaudem II. et Saturninum Coſſ. habuit: hoc eſt anno Natalis Dominici 382. et 383. ut ex multis Codicis Theod. legibus colligitur. Quae non duplex Praefectura, ſed una eademque videtur fuiſſe. Fuit autem Hypatius eodem anno Praefectus Urbi, ut legitur in lege 26. Cod. Theodoſ. quorum appellationes. Geminam ergo Praefecturam recte geſſiſſe dicitur. Ceterum cum Hypatius Praef. Praet. Italiae fuerit, apparet eum relicto Oriente poſt obitum Valentis ad Occidentis Imperium migraviſſe. VALES.

Praefecturae geminae] Duplex haec Praefectura ad ſeriora tempora referri debet, eamque ita explicat Corſini p. 268. ut Praefecturam *Urbis* A. 379. Praefecturam *Praetorii* A. 382. et 383. adminiſtratam eſſe ex utriusque Codicis legibus confirmet, Ammianum vero ex eo coniicit opus ſuum poſt annum 383. edidiſſe. W.

17. *Ut poenarum moras.*] Haec eſt coniectura Gelenii. Nam in Mſſ. Regio, *Toloſ.* [ac Colbert.] et Flor. et in Editione Auguſtana ſic legitur hic locus: *Ut poenarum maturis ...... ferret, etc.* unde ſic arbitror commodius ſcribi potuiſſe: *Ut poenarum atrocitatem aegre ferret finiri cum morte.* VALESIUS. Quaeſo quid, ſi non hoc, eſt quidlibet ex quolibet? Et ſane atrocitas, quae dicitur reſpectu infligentis, cuius animus atrox facit atroces poenas, poenarum, in quibusdam criminibus non finitur cum morte, quum et mortuorum iam corpora lanientur, aut diritate alia illis inſultetur, etſi iudex, ſub quo tale quid contingit, non ideo debeat dici ſaevire infeſte. Sed et *poenarum amaritudinem* potius conieciſſet ad literas priſcae ſcripturae. Requirebatur aliquid ἐμφατικώτερον, tale ſcilicet, cui finis ſolet dari in morte,

quod nescio an tetigerim suspicando *poenas humanas aegre ferret cum m. f.* Ex Ciceronis libri II. Offic cap. 5. *Tantaque poena officiamus, quantam aequitas humanitasque patitur.* GRON.

Exsecto vivae mulieris ventre atque intempestivo partu extracto.] Artis magicae facinus horrendum sine quo tamen vix est ut abstrusiora secretioraque venefici peragere possint. Iuvenalis Satyr. VI. 551.

Pectora pullorum rimabitur, exta catelli,
Interdum et pueri.

Adhibitum itaque, ubi maius aliquid tentatum. *Vid. Clementis libb. Recognitionum, ubi de Simone mago agit. Vid. Spart. in Heliogabalo, Vierius de Praestigiis daem. lib. I. cap. 7. Zonaras de Maxentio in Vita Constantini Magni.* De Maxentio Imp. Eusebius Pamph. Histor. Eccles. lib. VIII. cap. 14. pag. 98. *ἡ δὲ τῶν κακῶν τῷ τυράννῳ κορωνὶς, ἐπὶ γοητείαν ἤλαυνε μαγικαῖς ἐπινοίαις· τοτὲ μὲν γυναῖκας ἐγκύμονας ἀνασχίζοντος, τοτὲ δὲ νεογνῶν σπλάγχνα βρεφῶν διερευνωμένου, λέοντάς τε κατασφάττοντος, καί τινας ἀῤῥητοποιΐας ἐπὶ δαιμόνων προκλήσεις καὶ ἀποτροπιασμὸν τοῦ πολέμου συνισταμένου. διὰ τούτων γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς νίκης κατορθωθήσεσθαι, ἡ πᾶσα ἐτύγχανεν ἐλπίς.* Sic post mortem Iuliani Caesaris in officina artium vetitarum inter instrumenta, quibus Imp. ad res magica usus fuit, *viderunt mulierem a capillis appensam, extensas habentem manus, cuius uterum aperuerat, ut Persarum victoriam in iecore eius inspiceret.* Cassiodorus in Histor. Tripart. lib. VI. cap. 48. Theodoretus lib. III. cap. 21. LINDENBR.

Infernis manibus excitis] evocatis sanguine embryonis ventre adeo exsecti, nam pueros in his vetitis artibus adhibitos probat Canidia Horatiana. cf. Iuvenal. 6, 551. *Pectora pullorum rimabitur, exta catelli, Interdum et pueri.* — *De permutatione imperii* futuro mox principe alio. W.

Familiaritatis eius intuitu.] In codice Regio *et Tolos.* [ac Colbert.] scriptum reperi, *familiaritate eis contuitu:* neque aliter Augustana praefert Editio: quare ita puto Marcellinum scripsisse, *familiaritatis contuitu.* VALES.

Ordine omni populi. — *Invidendas ἀφθόνους opes et militiae statum integrum retenturum* non abiectum sacramento, uti est 25, 1. W.

18. *O praeclara informatio doctrinarum*] philosophia. W.

Nihil aliud esse Imperium nisi curam salutis alienae.] Eamdem sententiam usurpavit in lib. XIV. cap. 11. et in lib. XXV. cap. 3. his verbis: *Reputansque iusti esse finem Imperii obedientium commodum et salutem.* Praeclare. Hoc enim maxime inter Regem ac tyrannum interest, quod tyrannus quidem omnia sui unius caussa facit, et ad utilitatem suam aut voluptatem cuncta refert: Rex vero subditorum commodis servire debet, et Agamemnonem imitari, quem Homerus et bonum Regem, et fortem appellat pugnatorem: Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. Nam quemadmodum fortis bellator dicitur Agamemnon, non quod perite plagam hosti inferre, ac rursus sibi cavere novit, sed quia exercitum ducere, aciem instruere ad referendam de hoste victoriam egregie callet: sic idem egregius Rex dicitur, non quod in summa rerum omnium felicitate vitam transigit, sed

quod eorum quibus praeest, commodis utilitatique prospicit, ut ait Socrates apud Xenophontem in 3. Commentar. In quam sententiam Cicero in Epist. 1. ad Quintum fratrem: *Ac mihi quidem videntur huc omnia esse referenda ab iis qui aliis praesunt, ut ii qui erunt in eorum imperio, sint quam beatissimi. Est enim non modo eius qui sociis et civibus, sed etiam eius qui servis, qui mutis pecudibus praesit; eorum quibus praesit, commodis utilitatique servire.* Et in libro 1. de Officiis c. 25. *Omnino*, ait, *qui Reip. praefuturi sunt, duo Platonis praecepta teneant: unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut quidquid agunt, ad eam referant obliti commodorum suorum. Ut enim tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est.* Quam sententiam Plato hausit ex Archyta Tarentino, qui in lib. de Lege et Iustitia idem dixerat: ἄριστος δέ κ' εἴη ἄρχων ὁ ἀρχοντικωτάτῳ νόμῳ. οὗτος δέ κ' εἴη ὁ μηδὲν αὐτοῦ ἕνεκα ποιέων, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. ἐπειδήπερ οὐδὲ ὁ νόμος αὐτοῦ ἕνεκα, ἀλλὰ τῶν ὑπ' αὐτόν. *Optimus autem is Princeps erit, qui ex maxime principali lege imperabit. Is vero erit, qui nihil sui ipsius sed subditorum causa faciet; quemadmodum lex non sui ipsius, sed subditorum causa manet.* Adde Platonem in Politico, Aristotelem in v. Eth. cap. x. VALES.

Restringere potestatem] de iuribus potius aliquid remittere. — *Ut Caesar Dictator aiebat* cuius tamen hoc effatum in libris, quos habemus, non legitur. Cf. Fabricii Bibl. Lat. 1, 275. W.

Miserum esse instrumentum senectuti.] Ad verbum Graece, κακὸν τοῦ γήρως ἐφόδιον εἶναι τὴν ὠμότητος ἀνάμνησιν. Instrumentum enim apud Marcellinum nostrum idem est quod ἐφόδιον, hic et supra in lib. 28. c. 6. §. 6. et alibi. Sic apud Stobaeum in cap. de senectute, Socrates rogatus, τί ἂν εἴη γήρως ἐφόδιον ἄριστον, quod esset optimum instrumentum senectuti, Idem, inquit, quod iuventuti. Et apud Asterium in Homilia 2. σοὶ μὲν γὰρ ἀκολουθήσει πικρὸν ἐφόδιον ἡ ἁμαρτία τὴν ἀναγκαίαν πορευομένῳ πορείαν. *Graeci quoque dicunt eleganter, οὐκ ἀγαθὴ γηροτρόφος ἡ ὠμότης: ut apud Themistium initio Orationis 17. Eodem fere sensu dixit Plutarchus in vita Catonis Censorii: κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήραμα τὴν πολιτείαν πεποιημένος.* VALES.

De vita et spiritu hominis laturum sententiam diu multumque cunctari oport.] Cassiodorus lib. VII. Var. 1. *Cunctator esse debet qui iudicat de salute; alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari.* Iuvenalis Satyr. VI. 221.

Nulla umquam de morte hominis cunctatio tarda est.

Plato in Apologet. Socratis pag. 37. a. Νόμος ἄλλοις ἀνθρώποις περὶ θανάτου μὴ μίαν μόνον ἡμέραν κρίνειν, ἀλλὰ πολλάς. LINDENBR.

Hominis, qui pars mundi est, et animantium numerum complet] particula animae, quam vocabant, mundanae. W.

19. *Apud Proconsulem Asiae Dolabellam Smyrnaea.*] Valer. Max. lib. VIII. cap. 1. A. Gell. lib. XII. cap. 7. LINDENBR.

Apud Proconsf. Asiae Dolabellam.] In Regio codice *Dolobellam* scriptum inveni. Neque aliter hoc nomen scribitur in Appiani, Plutarchi, Dionisque codicibus, et in vetustis Editionibus aut Mss. exemplaribus Latinorum Auctorum. Ceterum hic vi-

detur esse Dolabella, qui Consul fuit cum Antonio, et provinciam Asiam post mortem C. Caesaris sibi decrevit. VALES.

Maters. filium proprium.] Sic Gelenius edidit: Accursius vero *sobolem propriam.* At in codice Regio tria haec deerant verba, et lacuna erat relicta. In lib. 8. c. 1. Valerii Maximi, et Agellii 12. c. 7. legitur tantum virum et filium ab ea muliere occisum. Itaque filium non de propria mulieris sobole, sed privignum intelligendum puto. In Mss. Vaticano legitur, *Smyrna .... propriam, etc.* VALES. Itaque miror cur τὸ *Smyrnaea* ut dubium virgulis Hadrianus incluserit, quod non debebat, ut vere genuinum. Sed tamen ita reliqui. GRON.

Filium proprium] Non alius esse potest, nisi *privignus*, quod tota orationis series suadet. Fortasse aberravit librarii oculus, nam si *proprium* iungas filio versiculi sequentis; tunc omnia recte habebunt. W.

Ex priore viro ab eis occisum comperisset.] Sic Gelenius ex coniectura supplevit. Nam in Regio codice legitur tantum *eaermonio.* [In Colbert. *eavermonio.*] Accursius vero ita emendaverat, *ex alio marito ab eis comperit necatum.* VALES.

Comperendinata], alio tempore denuo se sistere in iudicio iussa est. — *Consilium* iudices *anceps quid inter ultionem et scelus statui debeat* ultionis an sceleris in ista causa ratio habenda esset. W.

Ad Areopagitas missa est, Athenienses iudices tristiores; quor. aequitas Deor.] Nota est fabula. Cum filiae iniurias gladio Mars ultus esset, idcircoque a Neptuno (eius enim filium Halirrhothium interfecerat) accusaretur, apud Areopagum causa dicta fuit. *Vid. Augustinus de Civitate Dei lib. XVIII. cap. 10. Stephan. de Urbibus in Areopag. Aristid. Orat. Panathen. p. 6. a. in fine.* Isidorus Pelusiota lib. 2. Epist. 92. Ἐπὶ τοῦ Ἀρείου πάγου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος αἰτιαθεὶς καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν δίκην δέδωκε, τῷ δὲ τόπῳ πρὸς τὸ στηλιτεύεσθαι τὴν αἰσχύνην τοὔνομα καταλέλοιπε. Idem Epist. 90. Oecumenius in Acta Apost. cap. 17. Apollodorus Biblioth. lib. III. Photius in Biblioth. pag. 374. *Vel etiam de Neptuni et Minervae dissidio intelligendum. Et videtur Ammian. ad Varronis locum respexisse, cuius etiam auctoritate utitur August. de Civitat. Dei lib. XVIII. cap. X.* LINDENBR. Cf. Wernsdorf. ad Himerium p. 163. W.

Tristiores] severiores. W.

Absolverent veneficam.] Codex Regius *veneficium:* quam scripturam confirmat Agellius in lib. 12. c. 7. VALES.

20. *Impressas foede corporibus liberis* ingenuorum *notas* latera sulcando. — *Inconnivens* h. l. oculos non claudens, ut scelera hominum videre nolle videatur. W.

[*Namque caesorum ultrices dirae, perpetium numeratione querelarum iustiss. commovente.*] Sic in libro XXVIII. c. 6. *Sed accelerarunt ultrices dirae caesorum.* Sic vulgatae Editiones utrubique praeferunt. At codex Colbertinus utroque loco *ultimae.* Et quidem in libro 28. *Sed accelerarunt ultimae dirae caesorum.* In libro autem 29. *Namque caesorum ultimae dirae, perpetuum numen ratione querelarum iustissima commoventes, etc.* Quae certissima et optima est scriptura. *Caesorum ultimae dirae* dicun-

tur Ammiano iniuste damnatorum ultimae preces, imprecationesque, et iniquorum iudicum exsecrationes. Diras *impia vota* et *querelas* vocat Virgilius in Diris. *Accelerare* autem *ultimas diras caesorum* dixit Ammianus, sive ultimas morientium preces et exsecrationes: sicuti apud veterem Poetam *preces ire* dicuntur.

Et fama est iunctas fortius ire preces.

Qui in utroque loco Ammiani *ultrices dirae* posuere, in mente habuere Furias seu Eumenidas, quae alio nomine *Dirae* a Latinis sunt appellatae, *Ultricesque* nonnunquam cognominatae. A. Victoris Epitome c. 21. init. de Bassiano: *Hic fratrem suum Getam peremit. Ob quam causam furore poenas dedit Dirarum insectatione, quae non immerito ultrices vocantur.* Sed a melioris notae codicibus MSS. sine causa recedere non licet, quum optime nobis sensus ratio constat.] HADR. VALESIUS. Ultrices diras suppleverunt ex Virgilio lib. IV. Aen. 473. *Ultricesque sedent in limine dirae.* Sed Ammianus etiam nunc, ut saepe, videtur imitatus Florum, cuius verba sunt lib. II. cap. 6. *Quasi has inferias sibi Saguntinorum ultimae dirae in illo publico parricidio incendioque mandassent.* GRON.

Perpetuum (supernum 17, 13.) *numen* deos immortales. — *Fides oraculi* v. c. 1. versiculos Graecos. W.

21. *Post inconvolutos casus*] Inconvoluti casus qui sint, vix divinare audeo. Vocabulum in Ammiani officina procusum. Originem si spectes, fortasse dici possit casus *aerumnas* voluisse, sine involucro quasi immissas, ne specie quidem iuris atque aequitatis praetexta, non dissimulatas, apertas, ut fere idem sit, quod nostrates dicunt *unumwunden*. W.

Cervicibus Asiae totius insedit] Ernest. comparat Liv. IV, 12. *regno prope per largitionis dulcedinem in cervices accepto.* W.

22. *Festus quidam.*] De quo Zosimus in lib. 4. c. 15. [ubi vid. Reitemeier. p. 585. W.] haec dicit: τῶν δ' ἀτοπημάτων ἦν κολοφὼν Φῆστος, ὃν εἰς πᾶσαν εἰδὼς ὠμότητα πρόχειρον ὄντα, τῆς Ἀσίας ἀνθύπατον ὁ βασιλεὺς ἔστειλε. *Porro omnium calamitatum cumulus fuit Festus quidam, quem Valens ad omne genus crudelitatis promptissimum esse probe sciens, Asiae Proconsulem destinavit.* Eiusdem elogium exstat apud Suidam in Φῆστος ex Eunapii Sardiani Historiis, et apud eumdem Eunapium in Vita Maximi Philosophi. Hic est, ut opinor, Rufus Festus V. Cl. qui Breviarium scripsit ad Valentem Aug. non autem ad Valentinianum, ut habent vulgatae Editiones, et scripti codices.*) Annon enim haec libri eius clausula Valentem respicit? *Ut ad hanc ingentem de Gothis, etiam Babylonicae tibi palma pacis accedat.* Accedit quod in duobus MSS. antiquissimis *Festi Dictatoris Breviarium* exaratum est, ut in Notis ad Victoris Epitomen testatus est Andr. Schottus. Est autem Dictator, qui ad memoriam dictat, qui et ἀντιγραφεὺς Graece dicitur, ut notatum est a Cl. Salmasio ad Vopiscum in Caro c. 8. (Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 785.) Cum igitur Marcellinus Festum Magistrum fuisse memoriae prodat, et reliqua egregie conveniant: nihil vetat quo minus hunc Festum eumdem cum Historico esse credamus. VALES.

---

*) Rectius libelli auctor *Sextus* Rufus existimatur. W.

In nexum germanitatis ut frater germanus *dilectus a Maximino* funesto illo Praefecto Praet. cuius immania facta 28, 1. narrantur. W.

Et contogatus.] Id est togatus, seu Advocatus in eodem foro. VALES.

Administrata Syria.] Festus Consularis Syriae fuit Valente II. et Valentiniano II. Coss. ut colligo ex lege XI. Cod. Theod. de cohortalibus. Certe Libanius in vita sua Festum Consularem fuisse Syriae dicit, antequam Valens Antiochiam venisset. Idem Festum ait hominem fuisse furiosum, et linguae Graecae prorsus ignarum. VALES.

Reverentia exempla.] Sic reposuit ex Colbertino Hadr. Valesius Praef. p. LIX. quum eo priores editores habeant *reverentiae*, quod sensu carere cum eodem Valesio non existimaverim, si exponas *pudoris*, reverentiae (legum) exempla. *Reverens* ut recte potuerit passive pro *reverendus* usurpari, vehementer vereor. W.

Regere Asiam proconsulari potestate exorsus.] Proconsul Asiae vir Spectabilis erat, sub cuius administratione erat Asia proprie dicta, Hellespontus, et insulae. Nullatenus autem erat obnoxius Praefecturae Praetorianae eo quidem adhuc tempore. Nam postea imperante Arcadio, cum omnia perturbata essent, Proconsularis etiam potestas imminuta est, ut scribit Eunapius in Vita Maximi. De Proconsulatu Festi scribit Eunapius, et Zosimus, et Libanius in vita sua, cum dicit: σπεύδων ᾤχετο εἰς ἰωνίαν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. VALES.

Velificatione tranquilla] tuto (velificatione plena 18, 5.) W.

23. *Exsequiis suffragantibus ad Praefecturam venisse*] id ipsum quod multos iniuste trucidaverit, apud Imperatorem ita eum commendasse, ut Praefectum faceret. *Exsequiae* h. l. dictae pro cadaveribus, quam significationem pluribus scriptorum istius aevi locis, nec Ammiani nostri immemor comprobavit V. D. in Miscell. Obss. T. x. p. 53. W.

24. *Ratio est ubique.*] Hoc *ubique* respicit ad praecedens *Romae*, et Ammianus hoc vult: nihil conferre ad recte secusve factorum vel laudem vel vituperium, in maiori an minori urbe peracta sint. W.

25. *Philosophum q. Coeranium.*] Aegypto oriundum. Eunapius de Festo: ἀλλ' ἐπὶ τοσόνδε παραφορᾶς ἐῤῥύη καὶ φόνων, ὥστε καὶ Μάξιμον ξίφει διέφθειρε, Κοίρανον αἰγύπτιον ἐπισφάξας αὐτῷ. *Sed eo furoris processit et crudelitatis, ut etiam Maximum gladio occideret, et Coeranum Aegyptium quasi succidaneam et victimam mactaret.* Fuit etiam alter Coeranus Aegyptius temporibus Severi, ut refert Dio: et alius Graeci generis sub Nerone, de quo Tacitus in fine XIV. VALES. *Coeranus* est etiam apud Suidam v. Φῶτος. W.

ΣΤ ΔΕ NOEI.] De hoc adagio nihil legi. VALES.

Νόει, καὶ στέφε τὴν τύλην.] Casaubonus suo codici adscripserat, στρέφε τὴν τύλην: vel στέφε τὴν πύλην. Utrumque ex coniectura. De more ianuas coronandi Iuvenalis, et alii. LINDENBR.

Στέφε τὴν τύλην] Quod proverbialiter dici monet ipse Ammianus, additque adhiberi de eo, cui *altius* aliquid agendum in-

iungatur. Τύλη vero quum ſit vel culcita, vel callus, aliusve tumor corporis, vel *cervix*, neſcio an ſatis poetice cervix pro capite poſita ſit; magis tamen inclinat animus ad coniecturam, quam Caſaubonus olim, teſte Lindenbrogio, orae adſcripſerat, ΠΥΛΗΝ, portas enim in rebus laetis coronatas fuiſſe novimus. W.

26. *Intervallatis* intermittentibus *febribus*. *Filiam ſuam* Feſti. W.

27. *Scrutari* inquiri *ex negotio* ob neceſſariam aliquam cauſſam. — *Genitura*. Statim ſequitur *conſtellatio*. W.

Cum obiectaretur illi quamobrem conſtellationem Principis collegiſſet.] Maieſtatis crimen contrahit, quisquis ſuper Principis geneſi vel fato ſcrutatur, ut de Lepida ait C. Tacitus Annal. lib. III. c. 22. cui inter alia crimina hoc quoque obiectum fuit, quod per Chaldaeos in domum Caeſaris quaeſiviſſet. *Rationem Tertullianus reddit Apologet. cap. 35. *Cur opus eſt perſcrutari ſuper Caeſaris ſalute, niſi a quo aliquid adverſus illam cogitatur vel optatur, aut poſt illam ſperatur et ſuſtinetur?** Unde Paulus I. C. Sent. lib. V. Tit. 21. *Qui de ſalute Principis vel ſumma Reipublicae mathematicos, hariolos, haruſpices, vaticinatores conſulit, cum eo qui reſponderit, capite punitur.* Apud Wiſigothos mitior hic poena decreta: ſic enim in eorum LL. habetur, lib. VI. Tit. 11. §. 1. *De Salute Principis vel cuiuscumque hominis Hariolos conſulentes, ingenui flagellis caeſi cum rebus omnibus Fiſco ſervituri aut Regi aſſocientur: ſervi in transmarinas inſulas deportentur et veneant.* Bene itaque mundani motus ſcrutatorem Iul. Firmicus ſic monet lib. 2. cap. 33. *Cave ne quando de ſtatu Reipub. vel de vita Romani Imperatoris aliquid interroganti reſpondeas: non enim oportet, nec licet, ut de ſtatu Reipub. aliquid nefaria curioſitate dicamus; ſed et ſceleratus atque omni animadverſione dignus eſt, ſi quis interrogatus de fato dixerit Imperatoris: quia nec dicere poteris de eo aliquid, nec invenire.* LINDENBR.

Collegiſſet.] Hoc verbum conſtellationi iungit etiam Spartianus in Aelio Vero c. 4. W.

28. *Marmori*] marmoreis gradibus, qui ad balneum ducebant. *Septemque vocales literas* Graecis Α. Ε. Η. Ι. Ο. Υ. Ω. *numeraſſe* cet. Locum ſine nota dimiſerat Valeſius, ſed poſtea temporis adiecerat ad Socratis Hiſt. Eccleſ. 5, 17. inſerta eſt etiam paucis mutatis eiusdem Emendationibus a Burmanno editis p. 5. ubi plura de hac ſuperſtitione attulit Burmannus. W.

CAPVT III.

1. Ab his in Oriente crudeliter perpetratis Ammianus *ſtilum vertit* in Gallias, res ibi geſtas enarraturus, ſed et hic denuo incidit in *Maximinum* dirum illum Praefectum Urbi 28, 1. *Iam Praefectum* Praetorio. — W.

Qui poteſtate late diffuſa ſcaevum Imp. acceſſerat incentivum.] Sic Mſ. Flor. ut *Scaevum crimen*, L. 19. de Haereticis. *Scaevae interpretationes*, Novel. unic. Theod. et Valent. de libertis. *Scaeva tempora*, leg. 9. Cod. Theod. de infirmand. his quae ſub tyran. LINDENBR.

Scaevum infelix *Imperatori* Valentiniano *nocentiuum* 14, 1. W.

2. *Retentante*] retinente, uti 24, 4. W.

3. *Adultus*] puer. 26, 6, 15. ergo nomen proprium non vi- detur. *Paedagogiani* pueri erant nobiles, quos in aulis nostris nominant *Pagen*, Edelknaben. — *Spartanum canem*, ad venatio- nem enim aptissimi Spartani, Cretenses, Arcadici habebantur, v. scriptores cynegeticos. — *Absolvit* dimisit. W.

4. *Praepositum Fabricae*] armorum. v. Ind. II. *Species fer- rea*, is ipse thorax, quem offerebat artifex, *quam ille* Imperator *formarat* vel animo conceperat vel praescripserat. W.

Epiroten aliquem ritus Christiani Presbyterum.] Recte qui- dem et ordine fecit Gelenius, qui quaterniones transpositos pri- mus restituit. Sed nos hoc amplius praestitimus, quod haec et sequentia verba in Gelenii Editione ob lacunas, ut opinari datur, omissa Auctori suo reddidimus: nec reddidimus solum, sed etiam sensum eorum perspeximus. Inter exempla enim crudelitatis Prin- cipis Valentiniani hoc vel praecipuum Marcellinus refert, quod Epiroten quemdam Presbyterum gladio occidi iusserit, idcirco quod Octavianum ex Proconsule Africae, (cuius mentio fit in lib. 23. c. 1.) alicuius criminis reum, apud se latentem prodere noluisset. Eamdem historiam refert Hieronymus in Chronico Anno Domini 371. *Presbyter Syrmii nequissime decollatur: quod Octavianum ex Proconsule apud se latitantem prodere noluisset.* VALES.

Offensarum auctore] delatore. W.

5. *Strator*] H. l. is est, qui in provincias mittebatur ad equos stabulo Imperatoris vel bello aptos (*militares*) exquirendos, *pro- bandos*, deducendosque, qui si quosdam lucri causa cum aliis commutaret, poena quidem dignus erat, nec tamen capitali. Aliud stratorum genus vide infra 30, 5. et omnino Ind. II. W.

**Ad quos probandos missus erat in Sard.*] Stratorum mu- nus id erat, ut equos eos maxime, qui Imperatorum usui erant destinati, diligenter probarent: ut apparet ex Codice Theodos. de Stratoribus. Themistius in Oratione quinquennali ad Valentem A. pag. 462. καὶ ἵπποις μὲν ἴσως οὐκ ἂν ἐχρήσαντο μὴ λίαν ἐξητα- σμένοις. Machinae quoque et tela bellica probabantur, ex The- mistio pag. 239.* VALES.

Favorabilis auriga] cui populus et ipse Imperator prae ce- teris favebant. *Vulgari levitate* nam omnia sibi, veneficia adeo, licere isti homines opinabantur. cf. Ind. I. v. Auriga. W.

Cuius non multo postea beneficiis.] Prima illa vox ad sen- sum explendum a Gelenio adiecta est: sed cum in Ms. Regio, et in Editione Aug. similiter desit, locus ita commodius concipi posse videtur: *Quem non multo postea veneficiis usum ferebatur*, (Sic tamen malim *ferebant*. W.) *etc.* vel sane: *Quoniam non multo postea, etc.* VALES.

Beneficiis usum.] i. e. *veneficiis usum.* LINDENBR.

6. *Africanus*] Nepotem vel ἀπόγονον saltem C. Corn. Afri- cani Fabiani Honorati fuisse coniicit Reinesius ex Inscript. 1, 364. W.

Post administratam provinciam.] Advocati peracto Advoca- tionis tempore ad regendam provinciam mitti solebant, ut ex Co-

dice, et vetustis Inscriptionibus notum est. Unde Libanius in Orat. adversus doctrinae suae obtrectatores, Heliodorum illum Advocatum post Advocationem fisci ait provinciam administrasse, ut mos erat: ὁ δὲ καὶ ἦρχεν ὡς δὴ τὰ τῶν ῥητόρων πεπονηκώς. VALES.

Cuius suffragatori.] Suffragatores dicuntur viri primates in Comitatu, qui cum gratia apud Principem multum valeant, clientibus suis et humilioris fortunae hominibus ad aliquid a Principe impetrandum suffragationem suam commodant. Hi a Graecis προσήγοροι, et συνήγοροι dicuntur, ut docet Suidas. Themistius in Orat. 4. καὶ ταῦτα οὔτε λιπαρήσαντα, οὔτε θωπεύσαντα, οὔτε ἑτέρῳ προστάτῃ χρησάμενον καὶ προσηγόρῳ. Itaque suffragator paene idem est quod patronus: *et optime in Glossis veteribus explicatur, διὰ προστασιῶν, per suffragia. Seneca in libro de brevitate vitae: *Candidati (inquit) laborare desinimus; suffragatores incipimus.* Ambrosius in caput 1. Epistolae Pauli A. ad Romanos: *Nam ideo ad Regem per Tribunos aut Comites itur, quia homo utique est Rex, et nescit quibus debeat Rempublicam credere. Ad Deum autem, quem utique nihil latet, promerendum suffragatore non opus est.** VALES. Conf. XXII, 6. W.

Subagresti verbo] insipido verborum lusu. W.

7. *Pollicitus quod eum revocabit ad supplicium raptum*] promisit, se eo ipso tempore, quo ad supplicium duceretur, veniam ei daturum, vitam condonaturum esse. W.

8. *Replicatis dense*] repetitis crebro. — *Protectores* satellites. v. Ind. II. Ad *exhibendas* sistendas, arcessendas *personas.* W.

De fustibus caesi] Τὸ *de* abesse poterat; quoniam vero Colbertinus habet Valesiusque (Praef. p. LX.) operis irascitur, quae se invito omisissent, quod vitiosum putarent, ego voculam, quam serior aetas omnino saepe pleonastice ponit, (cf. 31, 5. *de* habitu prudentiae) restitui. W. Nescio quo casu factum ut in hac etiam editione sit omissa. ERF.

9. *Ex professo quaesisse videatur.*] Mallem *videamur*, ut in Regio codice superscriptum est: et paullo post scribe ex eodem libro *ac Tolos.* [ac Colbert.] *alia commodissimi.* VALES.

Alia commodissimi] indulgentissimi Ernest. Malim ego omnino principis optimi. W.

[*Cum duas haberet ursas saevas hominum ambestrices, earum caveas prope cubiculum suum locaret.*] Valentinianus, natus in Pannonia Provincia Illyrici, prope cubiculi sui fores velut fidas corporis custodes habuit ursas duas caveis inclusas, in laniandis ipso spectante cadaveribus, comedendisque hominibus exercitatas. In quo imitatus videtur Galerium Maximianum, ortum ex Dacia Illyrici quoque provincia, qui homines vivos ursis absorbendos obiicere consueverat, eoque privato spectaculo pascebat oculos, ac maxime delectabatur. Sic enim scribit Lactantius in libri de mortibus Persecutorum capite XXI. quem librum nuper Vir doctissimus Baluzius publicavit. *Habebat ursos ferociae ac magnitudinis suae simillimos,* (Galerius) *quo toto imperii sui tempore elegerat. Quoties delectari libuerat, horum aliquem afferri nominatim iubebat. His homines non plane comedendi, sed absorbendi obiectabantur; quorum artus cum dissiparentur, ridebat suavissime,*

nec umquam sine humano cruore cenabat. Ceterum a patre Valentiniano non degeneravit Valentinianus iunior Augustus, qui ursorum et leonum venationibus maxime delectabatur, ut Philostorgius in libro XI. Hist. scribit.] HADR. VALES.

Ambestrices] Vox Ammiani propria. W.

Cura agebat enixa.] Haec est coniectura Gelenii: a qua longe discrepat exemplaris Regii, *Tolos.* [et Colbert.] scriptura, *cultant acerabat enixo:* in Augustana autem Editione sic legitur, *cultans accelerabat enixe.* Unde coniicere est, sic a Marcellino scriptum fuisse, *cultu ita curabat enixo.* VALES.

Rumperetur.] In Mss. Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Aug. Editione legitur *debetur.* Forte scribendum est, *deleretur.* VALESIUS. Nisi id quidem nimium est, et Imperator non utique vetuerit deleri, sed ne minima quidem parte imminui, et Ammianus ediderit *delibetur.* GRON.

Ne deleretur luctificus calor], ne quid a carnis humanae appetitu remitterent. W.

[*Innocentiam, post multas quas eius laniatu cadaverum viderat sepulturas, ut benemeritam in silvas abire dimisit innoxiam.*] Veteres non domesticas modo bestias, sed etiam feras, quibus aliqua in re usi erant, velut de se bene meritas libertate remunerari consueverant, et in agros silvasque dimittere; ita ut incustoditae vagarentur, et tamquam sacrae a nemine violarentur. Eum morem secutus Statius fingit Liberum Patrem duas tigres mansuefactas et domitas, quas in bello Indico ad currum iunctas habuerat, cum victor Thebas rediisset ex India, seu optime meritas, aut si mavis emeritas consecrasse, et in agrum Thebanum dimisisse: quae et e manu pascerentur, et nunc per campos errarent, nunc etiam urbem Thebas intrarent innoxiae. Statii in libro VII. Thebaidos versus tales sunt: (564. ss.)

> *Errabant geminae Dircaeae ad flumina tigres,*
> *Mite iugum, belli quondam vastator Eoi*
> *Currus: Erythraeis quas nuper victor ab oris*
> *Liber in Aonios meritas dimiserat agros, etc.*

Ab Statio sua verba accepisse Ammianum putes: *Liber tigres suas in Aonios agros meritas dimisit:* Valentinianus ursam suam *ut bene meritam in silvas dimisit innoxiam.* Ea dimissione homines feris gratiam referre se existimabant. Iulius Caesar equorum greges (quibus nimirum in bello Gallico usus erat) *in traiiciendo Rubicone flumine consecravit, ac vagos et sine custode dimisit:* sicuti tradit Suetonius Tranquillus in Caio Iulio Caesare capite LXXXI. Hic mos a nemine observatus, illustrari merebatur.] VALES. Memoria fefellit Valesium; idem enim Casaubonus ad Suetonii Caesarem c. 81. animadverterat. Non tamen erat, quod Crenius in Animadverss. T. X. p. 203. virum praestantissimum ideo inter plagiarios referret. W.

Dimisit innoxiam.] Post haec verba in Mss. Flor. *Tolos.* [et Colbert.] et Regio, et in Editione Aug. sic legitur: *Exop...... simile sedit...... Et haec quidem, etc.* Ex quibus vestigiis hanc fere scripturam colligas, *quae exinde similes edidit strages.* VALES.

CAPUT IV.

1. *Nusquam* (mallem *usquam*) *digredientis* aberrantis. W.

Quod maius pretium operae forsitan regendis verius milite barbaris quam pellendis.] Sic dedit Valesius ex Colbertino et ita explicat (Praef. p. LX.): Valentinianum, qui in barbarorum finibus munimenta statuerit, quibus longe eos a limitibus Imperii Rom. repellere conaretur, multo melius forsitan facturum fuisse, si voluntaria barbarorum opera in bellis uti, eorumque auxiliis militaribus Romanos duces praeficere maluisset. Editiones ante Valesium pro *milite* habent *limite*, quod et ipsum haud incommodum fundit sensum: melius *faciebat* (non *fecisset*), quod barbaros intra limites coerceret, eorum incursionibus obicem poneret castellis, quam ut fines nostros ingressos non sine difficultate repelleret. W.

Et cum dedisset.] Quinque linearum hiatus in libris est, nexum tamen cum praecedentibus fortasse invenias, si de castellis, munimentis, turribus, speculis sermonem fuisse conicias. W.

2. *Macrianum regem*] Alamannorum 18, 2. 28, 5. Cf. Gibbon T. VI. p. 192. — Inter *mutationes crebras sententiarum* quum bella contra eum mox decernerentur, mox differrentur. *Superstitem raperet* vivum in potestatem redigeret, *ut Vadomarium Iulianus* 21, 4. W.

Et praevisum negotium.] Sic Gelenius edidit. In Editione vero Augustana legitur *praevium*. Ego vero cum in codice Regio [et Colbert.] ita scriptum deprehendissem, *et praevi* ...... *negotium, etc.* veram huius loci emendationem statim odoratus sum: quis enim neget ita ab Marcellino scriptum fuisse? *Et provisis quae negotium poscebat, et tempus, etc.* sic enim alibi loquitur. VALES.

3. *Contra Mattiacas aquas.*] Plinius lib. XXXI. cap. 2. *Sunt et Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet.* Ita autem hae aquae dictae a Mattio oppido, uti id Tacitus vocat Annal. lib. I. c. 56. *Caesar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum.* Ptolemaeus *Mattiacum* appellat, in Notitia civitatum Septemtrionalium: Βουδαρὶς, Ματτιακὸν, Ἀρταυνον. LINDENBR.

Mattiacae aquae. De his multa disputarunt interpretes ad Taciti Annal. I, 56. et in Hassia nostra quaerendas esse dubio caret. cf. Mannerti German. p. 134. et 563. Auctor Itinerarii ante aliquot annos editi (Reise durch den Harz und die Hessischen Lande Brunsv. 797. S. 219. et 239.) nomen priscum servari testatur in pago Metz in Praefectura Gudensberg sito. W.

4. *Scurrae*] Valesius ad 15, 9. ubi et ad locum nostrum provocat, Scurras comparat cum Bardis Gallorum: utrosque iocis ac gesticulationibus milites inter convivia delinire solitos. Sed haec significatio nostro non convenit loco. Propius accedit Salmasius ad Lampridii Alexandrum Severum c. 61. qui *satellites* eo illa aetate nomine venisse pluribus exemplis comprobavit. Ego vero, cum Glossae veteres pro synonymis ponant: *assecla, buccellarius, scurra,* malim h. l. nundinatores castrenses intelligere; quod suadent *venalia mancipia* et *merces direptae.* W.

5. *Iudices*] duces militares 18, 6. 27, 5. — *Tapetes* vestes villosae 16, 5. W.

Equitat erat....] Lacuna est trium linearum et paucula, quae restant, sine sensu. Ex sequentibus tamen colligi potest, Valentinianum ipsum affuisse, sed Romanos ipsos incendiis, rapinis et clamoribus inconditis rem totam irritam fecisse. W.

Suspecti] active pro suspiciosi (nec aliter 16, 12. *suspectiores de obscuris*) vid. Salmas. ad Scri. Hist. Aug. T. 1. p. 615. Non opus est Ernestii coniectura *suspectati*, cui ipse nec multum tribuit vir optimus. W.

6. *Quinquagentesimum*] alii *quingentesimum*. W.

7. *Leo morsus vacuos concrepans.*] Valer. Flaccus III, 588. *leo frangit absentem vacuis sub dentibus hostem.* — *Disiecta hostium* i. e. disiectos hostes. — *Bucinobantibus*, quorum sedes ipse Ammianus constituit e regione Moguntiaci. cf. Mannert p. 296. W.

Fraomarium] unum ex magnatibus. — Reinesf. adscripsit: „Frumarit Saio ap. Cass. 21, 19. (Quis ille Cassius? W.) Fromar, Frummer." W.

Alamannorum] eorum, qui in fide permanserant, sociorum. *Numero* legioni. W.

Bitheridum] Reinesius: „lege Bertfridum. Bertvridum — Breed — breet i. e. late equitans." — *Hortarium*. Reinesius: „lege Hrotarium. Rothai — Rothui — Ruadsari — Ruadseri q. d. quietis dominus." W.

Proditus opera Florentii Mogontiaci Ducis.] In codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] scribitur hoc modo, *proditus peratione Florentii Germaniaca Ducis:* neque aliter Accursius ex codice suo edidit, nisi quod, *desperatione Florentii*, iussit excudi. Ego vero non dubito, quin Marcellinus ita scriptum reliquerit, *proditus relatione Florentii Germaniae Ducis.* VALESIUS. Quae vox mentem viri doctissimi pepulisse videtur ex eo, quod sequitur, *Romani quidem relationes.* Quae tamen videntur differre ab hoc genere, quod verbo *proditus* adiungi meruit. Ex quo crederem ab Ammiano scriptum *delatione*, quum et prima litera per inversionem hoc videatur monstrare. GRON.

Conflagravit flamma poenali] vivus combustus est. W.

CAPVT V.

1. Quae de rebus in Africa gestis coeperat narrare Ammianus 28, 6. ea nunc persequitur et *narratione* quidem, uti ipse ait, *continua* unoque tenore. Inde vero factum, ut, quae non uno anno accidissent, uno tamen loco complexus sit. Orosius certe 7, 32. seditionem *Firmi*, de qua monente Reinesio etiam Zosimus Lib. IV. c. 6. et Paulus Diac. Lib. XII. post excessum demum Valentiniani et Valentis motam esse tradit. cf. qui suo quodque anno assignare conatus est, Tillemontium V, 42. ss. W.

Nubel vita digrediens] decedens 17, 4. — *Multa et formidanda*, et paullo post *multa et aspera* uti Graecorum πολλὰ καί. — De Romano et Remigio vide supra 28, 6. W.

2. *Potiores Imperatoris necessitates*] negotia. W.

3. *Ad obruendam*] supprimendam, (paullo post *amandatis* eodem fere sensu.) *Contumeliosus.* Sic e cod. Colbert. pro *contumax* dedit Valesius (Praef. p. LX.). W.

Ab imperii ditione descivit.] Et diademate assumpto Regem se ipse constituit, ut scribit Victoris Epitome, et Orosius in lib. 7. c. 33. Quare non assentior Goltzio, qui in Thesauro suo hunc Firmum Augustum fuisse censet, nummumque eius hunc profert: DN. FIRMUS. P. F. AUG. Sed non dubito, quin de altero Firmo nummus iste intelligendus sit, cum Firmus, de quo hic sermo est, numquam Augusti, sed Regis dumtaxat nomen adsciverit. *Zosimus XIV, 16. Βασιλέα dicit. Augustinus in libro I. contra Epistolam Parmeniani capite 10. *Quae a Donatistis Rogatus ille Maurus per Regem barbarum Firmum, quam saeva et quam acerba perpessus sit.* Et paullo post: *Non enim tam saeva sunt, quae adversus Maximianistas per iudices egerunt, quam quae etiam ad persequendum Rogatum Maurum, ab eis per Firmum barbarum gesta sunt: etsi illum licet hostem immanissimum Romanorum in legitimis numerent.* Ubi vides Firmum pro legitimo Imperatore habitum esse a Donatistis: et nomen Βασιλέως apud Zosimum supra ambiguum est, quippe quo et Rex et Imperator ex aequo significatur.* VALES.

Ab imperii ditione descivit] nostro imperio se subduxit: erat enim Comes Africae. W.

4. *Hostis implacabilis.*] Ante has voces lacuna erat exigua in MSS. Flor. et Regio, et in Editione Augustana: quae sic videtur non incommode posse suppleri: *Quocirca ne hostis, etc.* VALES.

Comitatensis militis] v. Ind. II. W.

Theodosius Magister equitum mittitur, cuius virtutes ut impetrabiles ea tempestate prae caeteris nitebant.] Lego heic et aliis similibus in locis *impenetrabiles.* GISELIUS. Ibi Lindenbrogius subdit, sibi non placere coniecturam, quod *impetrabilis* nomen est Ammiano frequens. Certe et codd. MSS. inprimis Colbertinus, Loisellii coniecturae adversantur. HADR. VALES.

Theodosius Magister equitum] 28, 5. — *Impetrabilis* strenui 15, 8. 21, 11. cet. W.

Prae ceteris nitebant.] Apparet scribendum esse *enitebant*, ut modulatior sit clausula. VALES.

Domitii Corbulonis.] Multa de hoc Tacitus Annal. XIII, 8. Dio Cass. LXII, 19.—23. LXIII, 17. et alii eius saeculi Scriptores. LINDENBR.

Domitii Corbulonis, et Lusii.] Utriusque elogium exstat in Fragmentis Dionis quae ante biennium publicavi. Corbulo quidem a Dione Κουρβούλων semper dicitur, et ab Evagrio in lib. 3. cap. 41. Lusius vero Quintus Κύντος Λούσιος ab eodem Dione nominatur, ortus e Mauritania. Uterque tandem gladio occisus est, cum ob egregia merita invidiam in se et aulicorum et Principum concitassent. Ac fortasse consulto Theodosium iis comparat Marcellinus, qui et ipse similem exitum sortitus est, ut notabimus infra. VALES.

Et Lusii.] Lusius Quietus vocatur a Spartiano in Hadriano c. 5. Vide Xiphilin. LXVIII, 3. 8. cet. LXIX, 3. et Historiam Augg. LINDENBR.

Lusit] Reines. „Lusius Quietus praefuerat gentibus Mauris, exarmatus ab *Adriano*.“ W.

5. *Emeato* traiecto *mari*. W.

Mauritaniae litus, quod appellant accolae Igilgitanum.] Ms. *Gilgitanum*. Et Plinii scripta exemplaria *Gilgili*, non *Igilgili*, habent. Quod si Ptolemaeum et Antoninum Aug. sequimur, *Igilgilitanum* apud Ammian. legendum erit. LINDENBR.

Igilgitanum.] Etiam in codice Regio *Gilgitanum* scriptum inveni, ut et in Tolos. * [et Colbert.] neque secus in Editione Mariangeli: sed *Igilgitanum*, ut Gelenius edidit, amplector. Nam et in Notitia Africae, quam Iacobus Sirmundus ante aliquot annos edidit, inter Episcopos Mauritaniae Sitifensis quartus numeratur *Domitianus Igilgitanus*. In Collatione Carthagin. Eguilguilitensis Episcopus dicitur. HENR. VALESIUS. [Veteres *Igilgilitanum* dixere ab urbe *Igilgili*, quae Plinio *Gilgili opidum*, et vulgo *Gigeri* dicitur.] HADR. VALES. Quod posterius iam ante quoque elegerat Holstenius in notulis ad Patriarchatum Romanum pag. 90. GRON.

Sitifensis Mauritaniae (Setif) *litus, quod appellant incolae Igilgitanum* (Gigeri). cf. Wesseling. Itineraria p. 12. et 28. W.

Parum] minus quam possit (cf. 17, 4. 28. 1.). *Super his, quae vetebatur*, Theodosius nempe, qui Romanum veram seditionis Firmi caussam fuisse non ignorabat. W.

6. *Caesariensem*] Mauritaniam. W.

Gildonem Firmi fratrem.] Is ipse est, qui mortuo Theodosio Augusto, cum esset Comes Africae, ab Honorio descivit, ut testatur Claudianus de bello Gildonico: apud quem Theodosius Senior haec ait v. 335.

— — *ausus Latio contendere Gildo:*
Germani nec fata timet, etc.

id est Firmi, VALES. Cf. Zosim. v, 11. et ibi Reitem. p. 606. W.

Vincentium] Romani vicarium. Paullo inferius §. 19. vocatur Tribunus, si idem est. — *Incivilitatis* insolentiae. Paullo post *iniquitatis licenter grassantis*. W.

7. *Custodiendum protectoribus.*] Quorum inter alia id munus fuisse docet Iuretus ad Symmachum lib. x. epist. 49. ubi etiam ipse venditat restitutionem huius loci, quum legeretur *protutoribus*. Mox edidi *multa cum animo vers.* ex prioribus, quum nugari opinarer Hadrianum et Parisienses, qui in postrema mutarunt *multa enim an.* GRON. Similiter est *cum animo disputans* xx, 8. W.

Proeliorum stabilitate] iustis, apertis proeliis. Opponitur enim insidiis. W.

8. *Spectatissimi ducis adventu praestrictus*] in timorem coniectus (cf. 21, 9. imperatorii nominis metu praestrictus) et paullo infra hoc ipso capite. W.

Veniam confessionis praeteritorum.] Emendo, *veniam cum concessione praeteritorum*, ut loquitur Marcellinus in lib. XVII. c. 12. et in lib. XXX. et in fine huius libri. VALES. Merito assentitur Ernestius in Gloss. s. v. Confessio. W.

Legiones qui Africam tuebantur.] Recens haec menda. itaque legendum ut in Ms. *Legiones quae Afric.* LINDENBR.

10. *Residua* (h. e. *alta*, ut et aliis locis). W.

Messes et condita hostium virtutis nostrorum horrea.] Quae hic *condita*, eadem libro XXXI. c. 6. vocat *conditoria*, id est, apothecas sive horrea. Panegyr. Constant. Aug. *Tu fructus meritorum tuorum statim nos metere et in conditis referre iussisti.* L. 2. C. Theod. de his quae ex pub. coll. *Quod refertur in conditis, vel in arca continetur.* L. 4. C. de erogat. mil. ann. *In veteranis castris constituti milites duas alimontarum partes de conditis sumant.* * B. Eucherius in Homil. pag. 380. *Ut utiles procuratores facere videmus, qui a patronis suis praesidia ac patrimonia longinqua et peregrina suscipiunt, quidquid colligunt, quidquid adquirunt, ad dominos suos dirigunt. Numquid ibi reponetur, ubi laboratur? Sed magis illic sunt condita, ubi perpetua deputantur habitacula.* * Vide Spartian. in Hadriano c. 11. init. Capitolin. in Gordianis c. 28. LINDENBR.

Messes et condita] segetes et frumenta in horreis reposita. W.

11. *Tubusuptum*] Mss. *Tubusoptum.* Antoninus Aug. p. 32. Wesseling. *A Sitifi Saldas, Lesbi Tubusuptus.* Ptolemaeus: Αὔζια, Τουβούσουπτος, Ῥόσονδα. LINDENBR.

Tubusuptum opidum Ferrato contiguum monti.] In Itinerario Peutingerorum Mons Ferratus dicitur a Rusuccuro Colonia Saldas usque pertingens: in quo itinere Tubusuptum fuisse docet Itinerarium Antonini, iuxta Saldas. Fuit autem Tubusuptus Sitifensis Mauritaniae opidum, unde in Notitia Africae inter Episcopos Mauritaniae Sitifensis recensetur Maximus Tubusubditanus. In Collatione Carthaginensi Florentinus nominatur Episcopus a Tubusuptu. VALES.

Ferrato contiguum monti] Vide Aethici Cosmogr. LINDENBR.

Ferrato monti (Iuriura). De gentibus et urbibus deinceps commemoratis vide Cellarium Geogr. ant. p. 197. Wesseling. Itineraria p. 32. W.

Mascizel.] Hic est frater Gildonis, qui ab Honorio Augusto cum exercitu missus in Africam, Gildonem vicit, et peremit, ut Claudianus et Orosius scribit. Idem postea iussu Stiliconis in fluvium e ponte praecipitatus interiit, teste Zosimo in lib. v. c. 11. [cui est Masceldelus. Ab aliis appellatur Masescel et Mascelzel. W.] VALES.

13. *Clades eminuere fundi Petrensis*] Sic inf. laudatur *fundus Mazicanus.* Et apud Gregor. PP. lib. 1. Epist. 9. *Fundus Salonacus, fundus Gerdomiae collimitans.* Vett. Inscription.

LOCA	LOCA
....	SEPULTURAE
CULTORUM	CULTORUM
HERCULIS	HERCULIS
REATIN. IN FUNDO	IN FUNDO
QUADRIGANO	DOMITIANO.

LINDENBR.

Fundi] praedii cum adiacentibus agris. *In modum urbis exstruxit.* cf. fundum Macelli 15, 2. castellum ubi Gallus et Iulianus pueri continebantur. W.

Lam-

Lamſoctenſe oppidum.] In Mauritania Sitifenſi, ut exiſtimo. Nam in Notitia Africae, inter Mauritaniae Sitifenſis Epiſcopos recenſetur Vindemius Lemphactenſis. [*Iamphotenſe opidum* in Mſ. Colbert. ſcribitur.] VALES.

16. *Oſculo ſuſceptus* non amicitiae documento et amoris, ſed *quoniam id reipublicae* politicae, quam vocant, prudentiae pro tempore *conveniebat.* W.

Icoſium oppid. cuius ſupra docuimus conditores] Quos etiam Solinus indicat cap. 28. LINDENBR. Liber, in quo eos docuerat Marcellinus, deperditus eſt. W.

Coronam Sacerdotalem] Quae aurea erat. Vide quae notat M. Velſerus Rerum Auguſtanarum lib. v. pag. 74. et in adnotationibus ad Paſſionem S. Afrae pag. 24. Tertullianus de Spectaculis c. 23. *Sacerdos coronatus, velut coloratus leno.* Idem de Corona Militis cap. 10. de Idolol. c. 18. *Coronae aureae Sacerdotum provincialium.* LINDENBR.

Et coronam Sacerdotalem.] Sacerdotes provinciarum, de quibus ad ſuperiorem librum c. 6. §. 10. [ubi ipſe ſacerdos nominatur, cui corona iſta rapta, Ruſticianus. W.] notavi, coronas aureas capite geſtabant, ut teſtatur Tertullianus in lib. de Idololatria, cum dicit: *Quo more nunc praetextae, vel trabeae, vel palmatae, vel coronae aureae Sacerdotum provincialium:* et in libro de Corona. *Hinc explicandus eſt canon 55. Concilii Eliberitani: *Sacerdotes qui tantum coronam portant nec ſacrificant, nec de ſuis ſumtibus aliquid ad idola praeſtant: placuit poſt biennium accipere communionem.* De coronis Sacerdotum loquitur Feſtus in voce *Stropus.** Hi Sacerdotes provinciarum Graece ἀρχιερεῖς dicebantur, ut notavi ad lib. 28. c. 6. Sic Euſebius in lib. 8. Hiſt. c. 27. ἱερέας τε εἰδώλων κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν, καὶ ἐπὶ τούτων ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχιερέα, τῶν ἐν πολιτείαις ἕνα γέ τινα τὸν μάλιστα ἐμφανῶς διὰ πάσης ἐμπρέψαντα λειτουργίας. *Flamines omnium locorum et urbium, et praeterea cuiusque provinciae Sacerdotem, qui inter Decuriones munera publica magnificentiſſime obierit.* Ita et in lib. IX. cap. 3. VALES.

17. *Tipoſam.*] Weſſeling p. 15 et 42. W.

Legatis Mazicum.] Mazices populi ſunt, qui ad Orientem Caeſarienſis Mauritaniae incolunt, ut ſcribit Ptolemaeus in lib. 4. Eorumdem meminit Vegetius in lib. 3. c. 22. et Expoſitio totius mundi, nuper a Iac. Gothofredo viro doctiſſimo in lucem edita. Euſtathius in Scholiis ad Dionyſium de ſitu orbis: τοῦ δὲ νομάδων καὶ μαζίκων βασιλέως Ἰάρβαντος: qui Gaetulus Iarbas a Virgilio dicitur in 4. Aeneidos v. 326. Poſtremo in Excerptis Chronologicis a Scaligero ad Euſebii calcem editis, Mazici dicuntur, *Mauri, Vacuati, Gaetuli, Afri, Mazici.* VALES.

Mazicum] de quibus optime egiſſe inveni Belin de Ballu ad Oppian. p. 224. W.

18. *Caeſaream tendebat.*] Quam Firmus ſub initia tyrannidis occupatam ac direptam incenderat, ut ſcribit Oroſius in lib. 7. *Interea in Africae partibus Firmus ſeſe excitatis Maurorum gentibus Regem conſtituens, Africam Mauritaniamque vaſtavit: Caeſaream urbem nobiliſſimam Mauritaniae dolo captam, deinde caedibus incendiisque completam, barbaris in praedam dedit.* VALES.

Caesaream] Sic dictam a *Iubâ* in honorem Caesaris Augusti, antea Iol. cf. Eutrop. 7, 5. W.

Horridas canitie silices] vias 14, 6. W.

19. *Vincentius Tribunus*] supra Vicarius Romani huius nominis, a nostro sine dubio diversus. *Per speciem faventis et supplicis* simulato favore et obedientia. W.

20. *Sugabarritanum municipium.*] Opidum Caesariensis Mauritaniae, Zuchabbari a Ptolemaeo dicitur. In Africae Notitia inter Episcopos Caesariensis Mauritaniae nominatur Stephanus *Zucabiaritanus* *pro *Zucabarritanus.** Sed in Collatione prima Carthaginensi Zugabbaritensis Episcopus exaratur rectius, ut videtur. VALES.

Sugabarritanum] Ptolemaeus in Descriptione Mauritaniae Caesariensis, Ζουχάββαρι nominat. LINDENBR.

Accline] Male alii *acclive*. Conf. XIV, 8, 9. XXI, 2, 16. et Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 713. W.

Tigavias venire] Plinius *Tigavas* vocat, Antoninus *Tigava castra*, Ptolemaeus Τιγαῦα. LINDENBR.

Tigavias.] Et hoc Caesariensis Mauritaniae opidum fuit. In Notitia Africae inter Caesariensis Mauritaniae Episcopos Crescens Tigabitanus ponitur. Et in Codice Canonum Ecclesiae Africanae, titulo 97. civitas Tagavensis dicitur. VALES.

21. **Fericium gentis Praefectum.*] Cum *Bellenem* unum *e Principibus Mazicum* Marcellinus fuisse dicat, *Fericium* vero *Praefectum gentis:* quaeri potest, quaenam sit differentia inter *Praefectum* et *Principem*. Equidem sic opinor, *Principes* quidem fuisse Optimates et Regulos, Sic in veteri saxo fit mentio Arreti *Chanartae Principis gentium Baquatium. Praefectos* vero fuisse reor Duces, qui a Rom. Imperatoribus erant constituti, ut barbaris gentibus praeessent. De quibus exstat locus illustris in Epistola 79. S. Augustini ad Hesychium: *Sunt apud nos barbarae innumerabiles gentes. Pauci tamen anni sunt, ex quo quidam eorum qui pacati Romanis finibus adhaerent, ita ut non habeant Reges suos, sed super eos Praefecti a Romano constituantur Imperio: et illi, et ipsi eorum Praefecti Christiani esse coeperunt. Interiores vero, qui sub nulla sunt potestate Romana, etc.* Iordanes quoque in libro de Successione Regnorum, Praefectos gentium Mauricarum commemorat. *Mauris*, inquit, *partis adversae per pacificos Mauros superatis, una die* XVII. *Praefectos exstinxit.* Quod scribit Spartianus in Hadriano A. c. 5. extr. Praefecturam Mauritaniae datam esse Martio Turboni, quam Lusius Quietus antea gesserat: eodem referendum videtur. Marcellinus noster in ipso libro 29. (infra §. 35.) *Theodosius regionum maxima parte vastata, gentibus* Mauricis, *per quas transibat, apposuit fidei compertae Praefectos.** VALES.

Contubernales devoti] Allocutio adulatoria: commilitones fidi meique amantes. W.

Prisco more militiae dedit occidendos] Is mos talis erat. Accepto fuste Tribunus vix tantum adtingebat damnatum: quod ubi factum, omnes qui in castris erant, caedendo feriendoque gladiis lapidibusque eumdem porro conficiebant; uti ex Polybio L. VI. c. 37. constat. Tacitus Annal. I. c. 44. *Stabant legiones pro concione districtis gladiis, reus in suggestu per Tribunum*

ostendebatur: si nocentem adclamaverant, praeceps datus trucidabatur. Lampridius in Commodo c. 6. *Hostis appellatus, lacerandusque militibus est deductus.* Et in nostra quoque militia similis poena observatur: castrensique vocabulo Teotisce dicunt, *durch die Spiesse lauffen.* Vel etiam ad palum ligabantur rei, sagittisque conficiebantur. Rufus in LL. militaribus: Κελεύομεν τοὺς στρατιώτας ἐκείνου τοῦ τάγματος πρῶτον φεύγοντος καὶ ὑπαναχωροῦντος ἐκ τῆς τάξεως ἀποδεκατοῦσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων κατατοξευθῆναι. Quomodo S. Sebastianus, utpote militaris vir, et qui principatum primae cohortis gerebat, iussus est sub titulo Christianitatis a Diocletiano Imperatore ligari in medio campo, atque a militibus sagittari. Usuardus et Beda in Martyrol. XIII. Kal. Ianuar. LINDENBR.

Manus incidit] amputavit. Paullo post *manus ademptae.* W.

Ad aemulationem Curionis] Epitome Livii lib. 95. *Caius Curio Procos. Dardanos in Thracia domuit.* Florus lib. III. cap. 4. LINDENBR.

Ad aemulationem Curionis.] De quo consulendus est Frontinus in lib. 4. Strateg. c. I. VALES.

23. *Subsignanos*] non externos hostes, sed sub signis nostris militantes, *ad unum* non nisi semel *prolapsos errorem.* W.

24. *Tullianum illud advertens.*] Quod legitur in Epistola 2. M. Tullii ad Brutum. VALES.

26. *Mazices licet bellicosum genus*] Ptolemaeus in Mauritania Caesariensi: Μαχούσιοι ὑφ' οὓς τὸ ζάλακον ὄρος, καὶ μετὰ τοῦτο μάζικες. LINDENBR.

27. *Suggen eorum ductorem*] Quid homine actum sit, dici non potest ob quatuor versiculorum hiatum. *Romanum* munere semotum credere iubent sequentia, ubi de successore ei dato sermo est. W.

Actibus congregaverat Firmi] partibus eius iunxerat. W.

29. *Plebis*] multitudinis hostium. cf. 31, 7. W.

30. *Turbulenta concussio*] inconditus impetus. W.

32. *Ut antiquus ille Cunctator*] Q. Fab. Maximus, de quo Ennius apud Cicer. de Senect. c. 4. *et Servium Aeneid. 6, 847. *Unus homo nobis cunctando restituit rem.* Seneca de Ira cap. II. *Quo alio Fabius affectas imperii vires recreavit, quam quod cunctari et trahere et morari scivit? quae omnia irati nesciunt.* LINDENBR.

Pro negotio] rerum conditione. *Commentis et prudentia* prudentibus commentis, artibus, strategematis. *Impetrabilem* strenuum. W.

34. *Praesidiorum*] castellorum. W.

35. *Particulatim*] per singulas gentes. W.

36. *Specierum*] rerum. Sic species de rebus venalibus XXVII, 3. W.

Uxorem fessam] cuius fata trium linearum hiatu intercepta, simul vero mentio pugnae, si vera coniectura Valesii, qui in sequentibus nulli parcens *adeuntium* mutat in *cadentium.* W.

37. *Nullique parcens.*] In Regio codice legitur, *nullique adeuntium parcens:* atque ita fere in Ms. Florentino, et Aug.

Editione. [In Colbert. Mſ. *nullique ad eum... tium parcens.*] Nec dubito, quin Marcellinus ita ſcriptum reliquerit: *Nullique cadentium parcens.* Sic enim loquitur in lib. XIV. ſub init. et alibi. VALES.

Mundiore victu] meliore, exquiſitiore 29, 2. W.

Abannisque eorum vicinis.] Abennae dicuntur a Iulio Honorio Oratore, qui Cosmographiam ſcripſit: cuius etiam meminit Caſſiodorus de divinis Lectionibus cap. 25. Is igitur inter gentes Oceani Meridiani recenſet Quinquegentianos, Mazicas, Bacuatas, Maſſylios, Abennas. At haec gentium nomina deſunt in Coſmographia Ethici, quae tota ex Iulio Oratore transſcripta cum ſit, non Aethici, ſive Ethici, ſed Iulii Honorii Oratoris Coſmographia dici debet. VALES.

Ad municipium properavit ...... enſe] Certum eſt nomen caſtelli hic deſiderari, cuius infra iterum mentio. Sed *Audienſe* an *Duodienſe* vocetur, haud ita in facili eſt diiudicare: utroque enim modo ſcribitur. Tamen non duo munimenta, ſed unum fuiſſe verba Ammiani innuere videntur. LINDENBR.

Amfracta] abrupta undique (15, 2.) — *Repedando*, referendo pedem, redeundo, 25, 1. et alibi. *Agentium* habitantium, 27, 5. W.

38. *Sine ſui reſpectu*] temere — *Averterunt* recedere coegerunt — *Inaeſtimabilium* innumerabilium, 16, 12. W.

39. *Immite quiddam* (Graeco more φοβερόν τι) terribiliter — *Manipuli furentium* noſtrorum. — *Agmine quadrato*, non, ut vulgo putant, capitibus hoſtem verſus undique directis, quod eſſet potius, uti paullo poſt acies *in rotundo habitu figurata*, ſed iuſtis ordinibus et ad aciem ſtructis. W.

Flexit iter intrepidum; ubi timens noſtros Firmus.] Sic Gelenius edidit ex coniectura, ut reſtitutis ordini ſuo quaternionibus ſenſus aliquis exſiſteret. Secundus enim quaternio qui male praepoſitus fuerat, ſic finiebatur, *flexit iter intrepi*..... poſt quae verba recurrendum erat ad tertium quaternionem, qui ſic incipiebat *noſtros Firmus*, et cetera iam ſuo ordine: ſoli enim duo quaterniones erant transpoſiti. Idque tum ex Regio codice, [et Colb.] tum ex Auguſtana Editione liquido apparet. Proinde non dubito, quin hic locus ita ſit corrigendus: *Ad civit. Contenſem flexit iter intrepidus, ubi captivos noſtros Firmus, ut in munimento abſtruſo locarat et celſo:* quam emendationem ſequentia confirmant. VALES.

40. *Magni nominis adiumento.*] In Regio codice ſuperſcriptum erat *numinis*: quam ſcripturam etiam in codice Fauchetii exſtare monuerat Gruterus. Idem error in Panegyrico Sidonii ad Maiorianum Aug. v. 353.

— — *Vindex tibi nomine Divum*
Maiorianus erit:

cum ſcribendum ſit *numine.* VALES.

Neceſſitudinibus] cognatis, amicis ſuae parti faventibus. W.

42. *Dilatato* ab ipſo *vulneris hiatu.* W.

43. *Municipem*] civem. *Temeratorem quietis*, rebellem, perduellem Firmum, paullo poſt §. 45. *otii turbatorem. Confutatos* convictos. W.

45. *Munimentum Medianum.*] Castellum Medianum in Caesariensi Mauritania ponitur in Notitia Africae. VALES.

46. *Comes*] modeste dictum. Erat enim Magister militum. cf. ad XVIII, 8, 6. W.

Orbis terrarum domini] Sic enim Imperatores sese appellari patiebantur. Antonin. Pius L. penult. D. lege Rhodia τοῦ κόσμου κύριος. Constantius ap. Gruter. Inscript. p. 186. Iulianus ibid. p. 1086. — *Invictus.* Et hoc elogium principum. v. Iul. Capitol. in Maximo et Balbino 17. — *Latronem funereum* i. q. bustuarium 28, 1. ubi vide. W.

48. *Clamoribus magis hortari*] Credidi ignaro praeside sic nuper edidisse Parisienses, restituique quod erat in Augustana et Henrici editione. In eadem Augustana videbam paulo ante haberi *defectis lateribus*, quod plane dirigit ad *densetis*, ut dixerunt. GRON.

Saevium] saevorum (sic 15, 9. saevium tyrannorum). W.

49. *Partibus tenebrarum obvolutis horrore*] per tenebrosam noctem acie utraque dissoluta. W.

Ad Duodiense castellum.] Codices MSS. scriptum habent, *ad Vodiense castellum.* Editio autem Augustana, *ad Audiense.* Paene omiseram superiori linea scribendum esse, *partibus tenebrarum obvolutis horrore* (pro *errore.* W.): sic enim loqui solet Marcellinus, ut notavi ad librum 28. c. 1. §. 54. VALES.

50. *Cum apparere non possent,* clam *castra tentare* irrepere. *Incendit* vivum comburi iussit. W.

51. *Commerciis vetitis*] societate cum Firmo; alio sensu *commercia vetita* dicuntur 27, 5. qui tamen huic loco non convenit. W.

52. *Immineret*] insisteret. *Mutaret in metum,* terrore impleret. [Similiter Tacitus Annal. XII, 29. *mutans* (i. e. mutans se) *in superbiam.* ERF.] W.

53. *Diuturnis* remotis *latebris.* W.

54. *Obscurius gesta*] Igmazenis cum Theodosio de se clanculum capta consilia. — *Calcare* abiicere *vivendi cupiditatem.* W.

Vinoque consulto distentus.] Qui mortem sibi consciscere volunt, ut omnem sensum sibi doloris adimant, solent vino et epulis largius indulgere: sic enim homines ad quidvis suscipiendum audaciores efficiuntur. Atque hoc fecisse dicitur Brennus, non ille qui Romam cepit, sed alter paullo recentior, qui Gallos in Graeciam duxit. Nam cum profligatas res suas cerneret, taedio ac desperatione victus, cum se mero ingurgitasset, manus sibi attulit, ut scribit Diodorus in lib. 22. (Bipont. IX. p. 301.) et Pausanias in Phocicis c. 23. §. 8. Eadem audacia XXVII Senatorum Campanorum refertur a Livio in lib. 26. c. 14. qui epulati, et quantum facere potuerant alienatis mentibus vino ab imminentis sensu mali, venenum omnes sumpserunt. Idem de Caecilio Agricola scribit Dio in lib. 76. c. 5. et de Themistocle Plutarchus c. 31. [de Cleopatra Aegypti Regina idem in Antonio; de Scapula quodam auctor libri de bello Hispaniensi c. 33. de Iudacilio Picentium duce Orosius in libro V. de Iuba Rege Mauritaniae et Petreio Florus in libri IV. capite II.] VALES.

[*Et crapulis.*] In codice Colb. scriptum reperio, *et crapulentus:* et superpositum *is*, id est *crapulentis*, aut certe *crapulis*. *Crapulas* in plurali numero illorum temporum Latinitas usurpavit, et ab ebrietate distinxit. Nam Petrus Chrysologus in Sermone XII. *Ille cibum nostrum deducit in crapulam; potum nostrum in ebrietatem diffundit.* Et in Sermone XIII. *Per crapulam, per ebrietatem, etc.* Legendum tamen puto ex Mſ. Colb. *Vinoque consulto distentus et crapulentus*, magis quam, *vinoque consſ. distentus et crapulis*, vel *crapulentis*.] HADR. VALES.

Insonis gressibus] submisso gradu (cf. 27, 12. suspensis passibus 14, 2.) W.

55. *Vinctum ducere perduellem.*] In codice Regio, et Augustana Editione scriptum reperi, *vivum ducere perduellem;* [in cod. Colb. *vilium* male.] HENR. VALES.

Tentoria adventaret] ad tentoria veniret. Cf. XVIII, 2. W.

Ad Subicarense castellum.] Suspicor hic scribendum esse *Rusubbicarense castellum*, quod est in Mauritania Caesariensi, ut docet Antonini Itinerarium p. 16. ed. Wesseling. *Icosium m. p. m.* 22. *Rungoniae Colonia m. p. m.* 15. *Rusubbicari m. p. m.* 24. Ptolemaeus in lib. 4. inter Mauritaniae Caesariensis opida ponit ἰκόσιον. ῥουσσόνιον. ῥουσἰκιβαρ. sed scribendum est ῥουσγόνιον. ῥουσιβἰκαρ. In Itineraria Tabula Peutingerorum, *Rusibicari Matidiae* dicitur. Et in Collatione I. Carthaginensi Constantinus memoratur Episcopus Rusubiccariensis. Denique in Notitia Africae, inter Mauritaniae Caes. Episcopos recensentur *Bonifatius Rusguniensis*, et *Paulinus Rubicariensis*. corrupte pro *Rusubicariensis*. VALESIUS. An credibile est τὸν πάνυ consuluisse isto loco Itinerarium Antonini, non vidisse ab eruditissimo Surita coniecturam hanc in Ammiano illic ante multos annos publicatam cum ipsa illa Ptolemaei citatione? Certe honoris eius causa mallem, ut veneratus fuisset memoriam eius, per quem profecerat, certe profecisse credo. GRON.

56. *Armatis et plebeiis*] militibus et indigenis imbellibus. (Eadem oppositio 20, 9.) W.

Sitifim triumphanti similis rediit.] Gratiano III. et Aequitio Coss. ut videtur: qui erat annus Natalis Dominici 374. Frustra autem a Marcellino nostro exspectes, quid postea Theodosio factum sit, et utrum is ad Comitatum Valentiniani reverterit. Caedem quinetiam ipsius reticuit, quod equidem valde miror. Quod utrum memoriae vitio imprudens admiserit, an reverentia Theodosii illius filii, qui tunc temporis, cum haec Marcellinus scriberet, imperium obtinebat, an denique vitium passi sint codices nostri, nequeo dicere. Ceterum quod a Marcellino, seu antiquario praetermissum est, id nos quoad eius fieri potest, supplere debemus. Theodosius igitur exstincto Firmo Mauro cum Africae statum restituisset, stimulante quorumdam aulicorum invidia iussus interfici apud Carthaginem baptizari petiit: ac postquam sacramentum Christi quod quaesierat, assecutus est, post gloriosam saeculi vitam et iam de aeternitate securus, percussori iugulum ultro praebuit, ut loquitur Orosius in lib. 7. cap. 33. Cuius rei meminit Ambrosius in Sermone de excessu Theodosii his verbis: *Portavit iugum grave Theodosius a iuventute, quando insidiabuntur eius saluti, qui patrem eius triumphatorem occiderant.*

Portavit iugum grave, quando subiit pietatis exsilium, quando infusis Rom. Imperio barbaris suscepit Imperium. Porro haec Theodosii Magistri militum caedes contigit anno Dom. 377. ut scribit Hieronymus in Chronico: *Theodosius,* ait, *Theodosii postea Imperatoris pater, et plurimi nobilium occisi.* Occiso patre Theodosius iunior ex Duce Moesiae, sponte in Hispaniam secessit, ut praeter Ambrosium docet Theodoretus in lib. 5. Hist. cap. 5. unde postea evocatus a Gratiano Magister militum, ac mox Augustus creatus est, Gratiano caedem patris, quam malo consilio ductus admiserat, honore filii compensare cupiente. VALES.

Celebrabili favore] laudibus et favore. W.

CAPUT VI.

1. *Hoc pulvere anhelat*] vix spiritum ducere posset prae belli laboribus. *Quadorum natio* victorum antea a Iuliano. Cf. omnino Ind. 1. W.

Mota est insultu repentino.] In Ms. Flor. Regio [et Colb.] sic legitur, *mota est in excita repentino.* Quare amplector prae illa Gelenii coniectura hanc Editionis Aug. scripturam, *motu est excita repentino.* VALES.

Ut indicant properata.] In Aug. Editione, et in codice Regio, et Vat. hic locus ita perscriptus est: *Ut indicat properata quoniam raptim proclivia obsessaque ab iisdem, etc.* Unde fortasse quispiam sic scribendum esse coniiciat: *Ut indicant properata quondam raptu proclivi, obsessaque, etc.* Sane haec omnia uno ductu ac tenore continuanda esse non dubito. VALES.

Opitergium (hod. Oderzo in Marchia Tarvisana). W.

Per celeres acta procinctus.] In codice Regio scriptum inveni, *perceleri acta procinctu.* In Vaticano et Colbert. *perceleris acta procinctu.* In Tolos. *perceleri facta procinctu.** VALES.

Primicerio quem ante docuimus Marico.] Quis sit hic Maricus, aut quo tempore vixerit, obscurum est. Videtur tamen temporibus Diocletiani vixisse: eo enim imperante victi sunt Marcomanni et Quadi, ut docent Panegyrici veteres, et Idatius in Fastis. Sane vox haec Primicerius haud multo antiquiorem hunc Maricum fuisse demonstrat: recens enim eius dignitatis appellatio est. Significatur autem, ut puto, Primicerius Protectorum. *Suspicor tamen altius heic mendum subesse, quod fortasse sic emendari possit: *Vix resistente perruptis Alpibus Iuliis Principe serio, quem ante docuimus, Marco.* Quadorum enim et Marcomannorum motus contigit Principatu Divi Marci, quem *serium Principem* Marcellinus vocat perinde ac Valentinianum in lib. XXVI. c. 2. Mamertinus in Gratiarum actione *serios Principes* opponit *communibus.** VALES.

Marco] Antonino, cf. 31, 5. *Ut barbaris* cum barbari essent. W.

2. *Studio muniendorum limitum glorioso quidem sed nimio*] Reines. „In hanc rem consentiunt Inscriptiones duae, altera Viennae, altera Strigonii ap. Gruterum 3. et 4. p. 164." W.

Legatione tenus] nonnisi legatis missis. W.

3. *Maximinus*] truculentus ille Praef. Praet. Italiae 28, 1. ff. *Consulens in commune* reipublicae. W.

* *Si parvo suo Marcelliano deferretur, potestas per Valeriam Ducis*] *Parvo suo*, id est filio suo. Statius Silvarum libro 1. v. 732.

Una vescitur omnis ordo mensa:
Parvi, femina, plebs, eques, Senatus.

Vincentius Lirinensis libro 2. Commonitorii: *Faciunt, quod hi solent, qui parvulis austera quaedam temperant pocula.* Virgilius in Ciri de Cupidine v. 138.

Idem tum superis acuebat parvulus iras.

Solinus in capite XIII. *Galactites scrupulus ater, feminis nutrientibus illigatus fecundat ubera: subnexus parvulis, largiusculos haustus facit salivarum.* Ammianus ipse in libro 31. c. 8. §. 7. *Implicatos alios matribus parvulos*, id est filiolos.* LINDENBR.

Marcelliano, (Zosimo 14, 16. est Celestius.) *Potestas Ducis per Valeriam* v. Ind. 1. W.

4. *Turgens ut filius*] turgentis patris. — *Nullis adfatibus* placido sermone *delenitis* iis, quibus nostros limites invadendi cupiditas temere affingebatur. *Admissa copia rogandi* concessa ad Principem legatione *suspensum* interpellatum. W.

5. *Corrogavit*] Sic 18, 2. *ad convivium corrogatos*. W.

7. *Iudiciali carpento*] Honoratiore puta, et quali Praesides Provinciarum, Praefecti Urbis, aliique in magistratu positi tantum utebantur. Exstatque etiam nunc Lex Grat. Valent. et Theod. Imperat. de Honoratorum vehiculis. Sic Fl. Vopiscus Syracusius a Iunio Tiberiano P. V. in consessum se vehiculi iudicialis susceptum scribit, in Aureliano Imp. c. 1. *Vehiculo suo me et iudiciali carpento Praefectus Urbis Vir Illustris, ac praefata reverentia nominandus, Iunius Tiberianus accepit.* Contra vero carpento privato, velut viliori, Gallus Caes. in contemptum imponitur. Ammianus lib. XIV. c. 11. §. 20. Quae autem ratio in carpentis, eadem quoque in lusoriis; quarum aliae iudiciariae fuerunt et elegantius fabrefactae, aliae agrarienses et minus ornatae. L. 1. C. Theod. de lusor. Danubii. LINDENBR.

8. *Clades*] Post hanc vocem commate distinxi, suadente Gryphiana. Plena interpunctio, nisi *virgo* legas pro *virgine*, locum habere non potest. W.

Secus] sexum, 16, 11. cet. W. *Praedas hominum virile et muliebre secus*, i. e. κατὰ secus. Conf. Wolfius ad Sueton. Octavian. c. 44. ERF.

9. *Propinqua*] circumiacentes regiones. *Probus Praef. Praetorio* per Illyricum, *nullis bellorum terroribus adsuetus* nam Praefecti Praetorio magistratus erant civiles. v. ad 20, 4. W.

10. *Latebris*] montium vel silvarum. W.

11. *Retersit*] purgavit. W. Sueton. in Octaviano c. 18. *detersit fossas Nili.* ERF.

Contemptam] neglectam. W. Recte. Non opus est Wakefieldii coniectura *corruptam* existimantis legendum ad Lucret. VI, 562. ERF.

Et subversas.] Scribendum videtur, *et subversam*, supple *murorum partem*. [In codice quidem Colbertino et in aliis legitur *subversas*.] VALES.

Expediit perfecit *adusque celsarum turrium minas* pinnas. Virgil. IV. 88. et ad 24, 2. — *Studio aedificandi coalitus* natura proclivis. W.

Impensas aedificandi causa.] Non ignoro impensas simpliciter accipi posse pro sumptibus et pecunia. Sed tamen facere non possum quin suspicionem meam hic lectoris proponam iudicio ac censurae. Suspicor enim impensas hic sumi pro caementis seu materia ex arena et calce qua parietes satiari solent. Palladius Aemilianus in lib. I. de re rustica: *Impensa pumicea farciri muros*, id est caemento ex pumice. Recte ergo in Glossis veteribus, in titulo de habitationibus, legitur *impensa*, φύραμα. φύραμα eo sensu sumitur a Plutarcho, in praeceptis quo modo sit gerenda Resp. *Sed et generaliter impensae dici possunt species omnes fabricis aedium utiles, ut lapides, ligna, ferrum, et similia. Sic Marcellinus noster sumere videtur in libro XXVII. c. 3. §. 7. et vetus auctor Quaestionum veteris ac novi Testamenti, quaestione 106. Locum heic adscribo: *Arbitramur*, inquit, *quia Moyses, ut omnem errorem inferioris creaturae auferret et impensarum mundi, in principio substantias ipsas ex quibus mundus constat, factas esse significavit: ut qui huius rei testimonium recipit, ambigere non possit factum esse mundum: quando substantias quae ad impensas mundi profecerunt, initio subiectas fatetur.* Et infra: *Substantiae enim, quas primum factas esse diximus, impensae sunt mundo.* Addenda est vetus Inscriptio Romae, quae talis est:

Constantina Deum venerans Christoque dicata,
Omnibus impensis devota mente paratis,
Numine divino multum Christoque iuvante,
Sacravit templum victricis Virginis Hagnes.

Victricis, id est Martyris, quae tormenta et supplicia persecutorum superavit. Hieronymus de locis Hebraicis, agens de Hierusalem: *David eam Iudaeae metropolim fabricatus est; eo quod ibi locum Templi emerit, et impensas structurae Salomoni filio dereliquerit.* Idem auctor in Commentariis in Epistolam I. ad Corinthios, qui vulgo tribuuntur Ambrosio, capite 15. *Cum ex eadem massa omnis caro sit; unde et quomodo in his tanta diversitas sit, ut una impensa faceret genera diversa.* Ambrosius in libro de fide Resurrectionis. Augustinus in libro de vera Religione: *Quid enim praeclarum novit ea impensa quae calce et arena confit, tenacius lapides cohaerere quam luto?* Iuvenalis in Sat. III. 216. *impensas* vocat columnas marmoreas, signa nuda, signa vestita, forulos cum libris, et modio argenti. Marcellus Empiricus aliter eo nomine utitur. Nam in Carmine de Medicina, species ex quibus fiunt medicamenta, *impensas* appellat.* VALES. Ubi haec verba libro primo Palladii legantur, equidem non memini. Sed cap. 40. scribit *ita impensam testaceam subter inducis.* Et cap. 13. *dehinc primo impensa pumicea inducemus*, quo loco utitur pater in Diatribes Statianae capite XX. Inscriptionem habet Gruterus pag. MCLXII quam et in codice vetustissimo Prudentii, qui est Cantabrigiae, legi. GRON.

Adfuturam] f. rectius *adiuturam*. W.

12. *Calliditates dimicandi*] oppugnandi artes. W.

15. *Dux Moesiae Theodosius iunior.*] Hanc eius victoriam commemorat Zosimus in lib. 4. c. 16. Μυσία δὲ οὐδενὸς ἐπειράθη κακοῦ, Θεοδοσίου τοῦ τὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἔχοντος, ἀνδρείως ἀπάντας καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀποδιώξαντος. ὅθεν ἐκ ταύτης τῆς νίκης δόξαν κτησάμενος ἔτυχε μετὰ ταῦτα τῆς βασιλείας. *Moesia vero nullam incursionem perpessa est, eo quod Theodosius Dux fortiter restitit, et irruptionem tentantes barbaros fugavit: ex qua victoria laudem adeptus, postea ad Imperium pervenit.* Idem scribit de hac Theodosii victoria Themistius in Oratione 18. pag. 470. VALES.

Perspectissimus] probatissimus, celeberrimus. *Sarmatas Liberos* ad *discretionem servorum rebellium* (Limigantium 17, 13.) *appellatos.* W.

Ut caesorum plurimum] Rectius in Editione Aug. legitur, *ut caesorum plurium alites iuste sanguine satiaret et feras.* Ac fortasse etiam emendandum est, *alites iuxta sanguine satiaret et feras.* Ferae enim et alites plerumque iunguntur a Scriptoribus, cum insepulta cadavera volunt dicere, ut apud Catullum ait Ariadne LXIV, 152.

Pro quo dilaceranda feris dabor alitibusque:

et passim apud Poëtas post Principem suum Homerum in principio Iliados. VALES.

16. *Concessionem praeteritorum et veniam*] v. supra c. 5. W.

17. *Claudio regente Urbem aeternam.*] Claudius Praefectus Urbi fuit, Gratiano III. et Equitio Coss. ut docet lex 32. in Codice Theod. quorum appellationes. Idem antea Proconsul Africae fuerat Valentiniano Nob. Puero et Victore Coss. et sequenti anno quo Valentinianus III. et Valens III. Coss. fuerunt leg. 19. eodem Tit. et lege 7. de lustrali collatione. VALES.

Claudio regente Urbem (A. 374. Corsini). — Reinesius: „Refer ad A. C. 365. Valent. et Val. Coss. Iuretus ad Symmach l. 6. Ep. 7." (Male, adscr. Reines.) alio tempore sic: „Claudius Iulius Aedesius Dynamius fuit." W.

Tiberis qui media intersecans moenia — effusione imbrium exuberans.] Inundationes Tiberis crebrae; raroque contingentes, ut non insignis aliqua clades, vel gravior casus subsecutus sit. Qua de re Plinius lib. III. c. 9. *Nullique fluviorum minus licet inclusis utrimque lateribus, nec tamen ipse pugnat: quamquam creber ab subitis incrementis, et nusquam magis aquis, quam in Urbe stagnantibus. Quinimmo vates intelligitur potius, ac monitor, auctu semper religiosus verius, quam saevus.* Vide amplissimi viri Pet. Fabri Semestr, libri 3. cap. 4. LINDENBR.

Cloacis] aquaeductibus. W.

Supra amnis speciem pansus] ut non tam fluvii, quam maris aspectum praeberet. *Omnia paene contexit.* cf. Horat. Od. I, 2. W.

18. *Insularum*] aedificiorum, quae seorsim starent, aliis domibus non contigua. — *Tempestas mollivit* (omisso *se.* cf. 19, 10.) — *Retinaculis ruptis* apertis cataractis (Schleusen) cf. 24, 1. et Livium 27, 28. W.

19. *Nullam feditionem fuper querela iufta perpeffus*] ita mederi querelis folitus, ut cives acquiefcerent. W.

Porticum excitavit ingentem lavacro Agrippae contig. Eventus Boni cognom.] Pub. Victor in reg. IX. *Thermae Agrippae, Templum Boni Eventus.* Infcript. vett.

Mogontiaci.

PRO SALUTE DD. NN. SANCTISSIMORUM IMPP. BONO EVENTUI MIL. EXERCITUS GS. MATERNUS PERLETUS MIL. LEG. VII. PR. P. F. STRATOR.
LINDENBR.

Agifti.

BONO EVENTUI APONIA. C. F. MONTANA SACERDOS DIVAR. AUGUSTAR. COL. AUG. FIR. EDITIS OB HONOREM SACERD. CIRCENSIBUS.

Lavacro Agrippinae contiguam] Reinefius: „An ergo *Claudius Evangelus*, qui ut *Com. fort?* (portus, vel formarum, vel riparum et alvei Tiberis, quae fub Praef. Urbis difpofitione? W.) Orfiti Praef. Urbi iuffu opus quoddam curavit. Evangelum etiam nominat *Macr.* (Macrobius? W.) cum Vettio, Symmacho Decio, Avieno, et iterum Symmach. 6. Ep. 7." W.

Boni Eventus cognominatam.] Bonum Eventum praecipue colebant agricolae tefte Varrone in libri 1. de re ruftica initio, ut is fruges ac frumenta et vineta bene evenire faceret. Cato de re ruftica c. 141. (142.) *Uti tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire beneque evenire finas.* Et Feftus Pompeius de verborum fignificationibus: *Panibus,* ait, *redimibant caput equi immolati Idibus Octob. quia facrificium fiebat ob frugum eventum.* Hinc Boni Eventus fimulacrum Romae erat, dextra pateram, finiftra fpicam et papaver tenentis, ut fcribit Plinius in lib. 34. cap. 8. Manilius in lib. 1. Aftronom. v. 303.

Eventus frugum varios et tempora dicunt.

*Et Zeno Veronenfis de Praecepto: *Attende tibi, Agricola es. Attende tibi, ut diligenter circumfodias infructuofam ficum, et adhibeas ftercoris qualos, et totum facias quidquid ad fructuofum fpectat eventum.** Ceterum Boni huius Eventus templum erat in IX. regione Urbis iuxta thermas Agrippae feu Agrippianas, quae apud Charifium in lib. 1. male Agrippinianae dicuntur. VALES. Cf. Böttiger Griech. Vafengemälde B. 2. S. 213. W.

Vifitur templum] Poft haec verba an defit aliquid, cum liber proxime fequens in rebus A. 374. geftis pergat, de eo vide Valef. in Praef. p. L. W.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXX. C. I.

1. *Quas Percha Dux.*] At idem Marcellianus dictus est supra in fine libri 29. c. 6. §. 3. Zosimus in lib. 4. c. 16. Caelestium videtur vocare. Ab eo enim per insidias occisum esse Regem Quadorum in convivio scribit. Sed codex Regius et Vat. *Tolos.* [et Colbert.] scriptum habet, *quas percha Ducis.* Editio autem Augustana *quas per caducis:* unde sic locum hunc emendandum puto: *Inter has turbarum difficultates, quas perfidia Ducis Rege Quadorum excitavit occiso, etc.* Ita fere in principio libri 28. loquitur Marcellinus: *Dum apud Persas, ut supra narravimus, perfidia Regis motus agitat insperatos, etc.* VALES.

Para] Armeniorum rege, Arsacis filio 27, 12. *Materiae facinoris*, ut XVIII, 6. 17. — *Primordialem causam.* Sic *labes primordialis* XXIII, 6. W.

2. *Dispendiis communibus pasti*] qui damno rei publicae sibi tantum consuluerant. W.

Terentius Dux.] Vir pius et admodum Catholicus, cuius insigne dictum factumque refert Theodoritus in lib. 4. Hist. Eccles. cap. 28. Erat autem Dux Armeniae. Idem postea Comes rei militaris fuit, ut docet Basilius in Ep. 175. et 250. VALES.

Terentius] 27, 12. ubi et sequentium *Cylacis* et *Artabannis* fata narrantur. *Demisse* modesto vultu. W.

3. *Gentilibus*] qui in scholis Palatinis militabant. v. Ind. II. *Replicabat*, in memoriam revocabat. W.

4. *Quasi futurus particeps tractatus*] tamquam deliberationi de rebus gerendis affuturus. cf. 14, 11. *Regaliter* iussu Imperatoris. *Obsequiorum specie custoditus* quasi honoris causa custodes additi essent — *Spe metu* cf. 14, 11. *quod revertetur*, crudelitatis enim in cives insimulaverat Terentius. — Ad *iura Persarum* ad Persas. Sic XXV, 7, 11. *transirent in iura Persarum.* W.

5. *Prudens doli*] fraudem animadvertens. *Cuneatim* conferto agmine. W.

6. *Provinciae moderatoris Apparitor.*] Haud dubie emendandum est, *provinciae moderator, Apparitoris qui portam tuebatur percitus, festinato studio reperisset in suburbanis*, prout in MSS. Flor. et Regio, et in Aug. Editione legitur. Ridiculum enim esset dicere Apparitorem, qui portam tuebatur, percitum festinato studio

reperisse Param in suburbanis. HENR. VALES. [In Ms. Colbert. legi, *prov. moderator Apparitoris, qui portam tuebatur imperatus, festi. st. supperisset in sub.* optime.] HADR. VALES.

6. *Provinciae moderator* Terentius *apparitoris*, ducis inferioris ordinis, cui portae custodia demandata erat. *Festinato studio* indicandae Parae fugae. — *Aversus est* in urbem reversus. W.

7. *Voluntate errans in fugam compulit.*] In Editione August. scriptum reperi, *errans hanc in fugam compulit.* At in Regio [et Colbert.] codice sic legitur, *ha in fugam compulit:* quare scribendum existimo, *ita in fugam compulit ut, etc.* VALES.

Voluntate errans] ad terrorem tantum incutiendum sagittas misit, nec ferire hostes voluit. W.

8. *Exanclatis laboribus*] De verbo exanclare vid. Davis. ad Cicer. Tuscul. 1, 49. p. 136. ed. Rath. W.

Binis utribus.] Utres vinarios intelligit, de quibus Apuleius in lib. 7. (p. 192. Elmenh.) et Iurisconsultus in lege 4. D. de tritico, vino et oleo legato, et Scriptores Graeci Latinique passim. VALES. Vid. ad XXIV, 3, 11. W.

11. *Quem elaqueatum fidem rupturum existimabat.*] *Elaqueatum*, id est vinculis et laqueis liberatum; ut Aurel. Prudent. contra Symmach. lib. 2. v. 147.

Elaqueanda animi constantia, ne retinaclis
Mollibus ac lentis nexa et captiva prematur. LINDENBR.

Elaqueatum] insidiis elapsum. W.

12. *Locorum gnaritate*] XXVII, 10. — *Maeandros faciebat et gyros* viarum imperitus saepe ita in orbem iter faciebat, ut bis ad eundem locum veniret. — *Compendiosis vallibus.* Ernest. l. v. compendiosus legendum arbitratur *callibus.* — *Evanuit* irritum fuit. W.

13. *Per posterulam.*] Hanc vocem Cassianus in lib. 5. cap. 11. sumit pro *postica vel postico, *une porte de derriere*, vel certe pro falsa porta.* Sic enim ait: *Quantalibet urbs sublimitate murorum et clausarum portarum firmitate muniatur, posterulae unius quamvis parvissimae proditione vastabitur.** Eadem vox legitur in Passione S. Agathae, ubi de Quintiano Iudice: *ipse ad posterulam secretarii fugiens, populum in ianuis dereliquit.* Nec aliter Anastasius Bibl. in Gestis Hormisdae Papae.* At in hoc Marcellini loco posterula eo sensu sumi non potest: nisi forte pro aditu, et quasi ostio tramitis sumatur. VALES.

Tramitem medium vitabundus excedens.] Imitatur Sallustium, qui in Iugurthino sic loquitur de Iugurtha c. 38. *Ipse quasi vitabundus per saltuosa loca et tramites exercitum ductare.* Ait igitur Marcellinus viatorem illum, cum bivium armatis oppletum vidisset, obliquo aditu tramitem quemdam medium inter duas vias petiisse, ac sic evasisse. VALES.

Squalentem horridam *frutectis*. Cf. XV, 4. *Retinetur intactus* bene habitus quidem, sed in itinere pergere prohibitus. W.

14. *Diversoria paraturus et cibum*] regi mox secuturo. W.

15. *Exiguam iumento onusto callem*] semitam ita arctam, ut iumentum vix pervadere posset. *Post terga relictis militibus* Ro-

manis. *Captis illis ministris* equitibus illis duobus. *Ad mentes observantium* insidiantium *praestringendas* in errorem ducendas. W.

In eadem fidei certitudine mansit immobilis.] Non dubito quin hanc scripturam Gelenius ex coniectura procuderit. Nam in MSS. Flor. et Regio [ac Colbert.] et in Editione Aug. ita scriptum reperi, *fiderandi ne mansueti mobilis.* Unde proclivius erat sic emendare, *in fide pristina mansit immobilis.* VALESIUS. Atqui non hanc regulam emendandi in praeclaris restitutionibus ὁ πάνυ posuit, ut ex literis *randine* efficere conaretur *pristina.* Quae species in his, quae fides? Putavi igitur scripsisse *in fide candide mansit immobilis.* GRON.

Demussatis] ita dissimulatis, ut ne verbulum quidem de iis excidere sibi pateretur. Eadem voce Appuleius Metamorph. III. p. 97. ed. Floridi praeter nostrum usus est. W.

16. *Lusi*] elusi ludibriis. *Lacerati conviciis a suis.* *Appetitu* morsu. *Ora* dentes. W.

17. *Meliore* κρείττονι, callidiore *consilio.* W.

Incentiones Circeas in vertendis debilitandisque.] Homerus Odyss. κ. 233. ss. Talis autem Meroe quoque fuit anus, quam in castorem, vel hircum, vel ranam homines mutare solitam, Madaurensis Philosophus ait Miles. I. LINDENBR.

Incentiones] incantationes. W.

Si huic irrisioni superfuerit] si post has, quibus nos deluserit, praestigias atque offucias diutius vivere permitteretur. *Excitabit* excitaturus sit. W.

18. *Inexplicabile auctum Principis odium.*] Melius scriberetur *inexpiabile.* Idem error in lib. xv. cap. 3. insedit, ubi legitur, *et ob hoc homo tamquam inexplicabili obnoxius culpae, gravi mole criminis pulsabatur.* Scribendum enim illic quoque *inexpiabili.* VALES.

Traiano rem militarem agenti] Comiti 29, 1. W.

19. *Serenae mentis literas*] benevolentiae amicitiaeque testes — *Conviviis se ingerens* non invitatus. W.

20. *Exquisitae cupediae.*] In exemplari Regio [et Colbert.] *cuppediae* scribitur hic et in lib. XXVI. cap. 7. neque aliter apud Nonium Marcellum aliosque. VALES.

Nervorum et articulato flatilique sonitu] vocali, quam nos vocamus, musica et instrumentali. — *Incalescente convivii domino* sic iunge verba. W.

Naturalis cuiusdam urgentis] Ernest. exonerationis vesicae. Vir doctus in Miscell. Obss. novis T. 3. p. 28. alios eiusmodi euphemismos e Graecis affert: ἔξεισι κατά τι χρέος Lucian. de saltat. p. 940. πρόφασιν ποιησάμενος τὴν γαστέρα Achill. Tat. Lib. V. p. 289. ἐπί τινι τῶν ἀναντιλέκτων ποιῆσαι τὴν ἔξοδον Ioseph. Antt. I, 13. W.

Supras] Nihil mutarunt, ne notarunt quidem editores, nec habet Gesnerus. Interpres Franco-Gallus fortasse *Suras* coniicit scripsisse Ammianum, viros nempe grandibus et torosis suris praeditos, provocans ad Iuvenal. 16, 14. Haud male. Possis etiam *Coprias* suspicari, parasitos nempe abiectos, in aulis domibusque di-

vitum versantes, qui, si bene pascerentur, ad quaevis facinora erant promti. cf. interpretes ad Sueton. Tiber. 61. Claud. 8. Dion. Cass. 73, 6. Magis tamen placet *scurras*, quo nomine Ammiani aetate venisse *satellites* supra 29, 4. e Salmasio notavimus. W.

Etiamtum praepeditum] cui iam antea exitus omnes fuerant praeclusi. W.

21. *Expedito dolone adsurgens.*] Sic recte in Ms. et interpretatur vocem Plutarchus in Tiberio: ξιφίδιον ληστρικόν, ὃ δόλωνα καλοῦσι. Phaedrus lib. III. fab. 45. *Vide ne dolone collum compungam tibi.* Alfenus IC. in L. 52. §. 1. ff. ad L. Aquil. Hesychius in Δόλωνες. *Artemidor. de Somniis lib. 2. cap. 14. Sil. Ital. lib. 3. v. 250.

*Nec tereti dextras in pugnam armata dolone.** LINDENBR.

22. *Decepta credulitate*] credulo rege. Inter *epulas quae reverendae sunt vel in Euxino ponto* qui male alias audit ob male habitos peregrinos, veroque nomine ἄξενος appellandus esset. W.

Hospitali numine contuente.] Cicero pro Deiot. c. 6. extr. *Si veneno,* (interemisset) *Iovis illius quidem hospitalis numen numquam celare potuisset.* LINDENBR.

In ambitiosa toralia sparsus.] Haec quidem Gelenii coniectura est. At in Regio codice ita legitur, *in ambitiosalam et consperfus spumantes ante societati, etc.* [In Colbertino, *in ambisitio salam et consperfus spumantes ante societati, etc.*] in August. autem Editione legitur hoc modo, *in ambitiosa iam et consperfus spumantes ante societati, etc.* Ac fortasse ita scripserat Marcellinus: *Peregrinus cruor in ambitioso lecto conspersus, spumante sanie satietati superfuit convivarum.* HENR. VALES. [Vel potius ita: *Peregrinus cruor in ambitiosa lintea conspersus, spumante sanie satietati superfuit convivarum:* ex vestigiis scripturae codicis Colbertini. Lintea autem illa sunt lintea toralia, quorum praeter ceteros meminit Ammianus ipse in libro XVI. c. 8. de quodam lauto et mundo apud Aquitanos convivio loquens hisce verbis: *Cum vidisset linteorum toralium par, duos clavos ita latiss. etc.*] HADR. VALESIUS. Vix est, ut posterior locus possit nostro exemplum esse ad corrigendum, ubi explanate dicit *lintea toralia,* quale adiectivum hic nullum potest supponi. Et utique ex *lam et* exsculpere vel *lecto* vel *lintea* dubito, an conveniat talibus ac tantis ingeniis, praesertim in illo, qui viderat codicem Colbertinum, qui plane dictat literam *s* in his esse errantem, nec loco suo positam. Itaque nec diu haerens, ubi adverti, censui dedisse auctorem *peregrinus cruor in ambitiosas lances conspersus.* Non dissimilia sunt Liviana ex persona Calavii ad filium lib. XXIV. cap. 9. *ut eam ipsam mensam cruentares hospitis sanguine.* GRON.

Spumante sanie sanguine *satietati superfuit convivarum* tanquam mensa secunda iis apposita. W.

Ingemiscat, si quis vita digressis est dolor, Huius arrog.] Eadem figura dixit T. Livius in lib. 21. c. 53. *Quantum ingemiscant,* inquit, *patres nostri circa moenia Carthaginis pugnare soliti, si videant nos progeniem suam, etc.* quae figura magnam habet ἔμφασιν et gravitatem: estque valde familiaris Graecis Auctoribus. Nam et Demosthenes in Orat. contra Aristocratem sic

dicit: καίτοι πηλίκοι ποτ' ἂν στενάξειαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, etc. et in fine Orat. contra Aphobum: μέγα δ' ἂν οἶμαι στενάξαι τὸν πατέρα ὑμῶν, εἰ αἴσθοιτο, etc. et Dio in lib. 50. pag. 433. Denique Herodotus in lib. 7. c. 159. ubi Lacedaemonii Geloni Siculorum Regi sic aiunt: ἦ κε μέγ' οἰμώξειεν ὁ πελοπίδης Ἀγαμέμνων πυθόμενος σπαρτιήτας τὴν ἡγεμονίην ἀπαραιρεῖσθαι ὑπὸ γέλωνος: quae Herodoti verba translata sunt ex Homerico versu in Iliad. 8. ni fallor. [imo VII, 125. W.] VALES.

Fabricius ille Luscinus.] Livius lib. XL. *Patres Pyrrho Regi hosti armato exercitum in Italia habenti, ut a veneno caveret, praedixerunt.* Plutarch. in Pyrrho et in Apophthegmat. (* Gellius lib. 3. cap. 8. Cicero 3. Offic. c. 22. Aelian. lib. 12. cap. 33. * LINDENBR.

Democharem, vel, ut quidam scribunt, Niciam.] Timocharem habet Editio Mariangeli, quemadmodum is dicitur a Valerio Maximo in lib. 6. cap. 5. et apud Agellium in lib. 3. cap. 8. At eumdem Niciam vocat Claudius Quadrigarius apud Agellium in dicto loco, et Zonaras in tomo I. Annalium: qui id etiam adiicit, Pyrrhum, cum ex Italia in Epirum tamquam reversurus solveret, Milonem cum praesidio Tarenti reliquisse, sellamque ei tradidisse pelle Niciae vinctam et constratam. Aelianus autem in lib. 12. cap. 33. Variae Historiae Cineam hunc Pyrrhi medicum nominat, corrupte, ut censeo. VALES.

Italiam tunc bellis saevissimis exurentem.] Sic Liv. XXVII, 39. Punici belli, quo decimum annum Italia urebatur; XXVIII, 43. quamdiu Sicilia Punico bello ureretur; XXXII, 21. tamquam non intestino et haerente in visceribus uramur bello. Sil. Ital. XV, 539. sqq.

Hunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,
Perpetiar, miseras quaerentem exurere belli
Relliquias.

Seneca Phoeniss. 560.

— — quod armis uris infestum solum. ERF.

[*Ut ab interiore caveret obsequio.*] In codice Colbertino ita scriptum lego: *Scriberetque ad Regem, ut ab exteriore caveret obsequio. Exterius* Medici *obsequium* vocare potuit Marcellinus, ut in libro XXV. c. 4. §. 3. *citeriorem vitam* vel exteriorem appellat his verbis: *Ut ne suspicione quidem tenus libidinis ullius vel citerioris vitae ministris incusaretur. Exterius obsequium* vocat, quod alii interius et domesticum dicerent: *citeriorem vitam,* quam alii interiorem nuncupavere, ipse Marcellinus in libro isto XXX. c. 6. §. 3. *secretiorem vitam.*] VALES.

Mensae genialitas] hilaritas. W.

23. *Necis exemplo Sertorianae.*] A M. Perperna domestica fraude inter coenam Oscae perpetratae. Patercul. lib. 2. c. 30. Plutarch. in Sertorio c. 26. LINDENBR. Adde Florum III, 22. W.

* *Ut Demosthenes perpetuum Graeciae decus affirmat, numquam, etc.*] Videtur locus esse, quem in re simili laudat Taurus Philosophus apud Agellium in libri X. capite 19. Videndus est etiam Cicero IV. in Verrem. * LINDENBR.

Ut Demosthenes affirmat.] In Oratione contra Androtionem initio: οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο

*τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφεύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς,**) *ἄλλος οὐ γράψει.* Quae ſic vertit Quintilianus: *Non enim ſi quid umquam contra leges factum eſt, idque tu es imitatus, idcirco te convenit poena liberari: quin e contrario damnari multo magis. Nam ut ſi quis eorum damnatus eſſet, tu haec non ſcripſiſſes: ita ſi tu damnatus fueris, non ſcribet alius.* Eadem verba repetit Demoſthenes in Orat. adverſus Ariſtocratem. Quae quidem Cicero in actione 3. contra Verrem eleganter eſt imitatus: ut memini notatum eſſe ab Antonio Mureto in lib. XIII. Variarum Lect. cap. X. *Demoſthenis verba imitatus eſt ſuo more Iſidorus Peluſiota in Epiſtola 151. libri 5.* Sed et Iſocrates eamdem fere ſententiam poſuit in Buſiridis Laudatione ſub finem: ubi Sophiſtam quemdam reprehendit, qui cum Buſiridem laudare conſtituiſſet, non illum culpa vacare oſtenderat, ſed alios eadem feciſſe docuerat: quae, ut ait Iſocrates, facillima delinquentium defenſio eſt. Cum enim difficile ſcelus ullum reperiatur quod nondum ab aliquo patratum ſit; ſi ſceleris convictos nihil grave admiſiſſe putabimus, dummodo alios eadem feciſſe conſtet: nonne omnibus reis expedita defenſio ſuppetet, et malitioſis hominibus licentia atque impunitas proponetur? VALES.

Contra ac liceat (aliis locis *contra quam* 15, 6. cet.) contra ius faſque. W.

CAPVT II.

1. *Maiora ſibi praeſeminans*] animo praecipiens maiora ſibi imminentia pericula. W.

2. *Arſace legato.*] In Editione Auguſt. et codice Regio [et Colbertino] ſcriptum inveni *Arrace.* VALES.

Deleri ſuadebat Armeniam] Deleri? Non placet. Fortaſſe una literula mutata *deſeri* ſuae ſorti committendam, quod comprobatur paullo poſt ſequentibus: *ad arbitrium ſuum cultoribus vivere permiſſis. — Hiberiae diviſione ceſſante.* cf. omnino 27, 12. unde et ſequentia illuſtrantur. W.

4. *Abſolutum et uniusmodi*] definitum, planum et ſimplex. *Sauromaci,* quem ab Romanis Hiberiae, addita manu militum, praefectum Sapor expulerat, 27, 12. — *Invitus ea complebit* cet. coactum iri regem ad ea facienda, quae ſponte facere neglexerit. W.

5. Iuſte haec omnia et aeque, legati tamen *deviabant* mandata exceſſerant eo, quod parvas quasdam regiones, quae ſponte ſe ipſis dedidiſſent, *ſuſceperant.* W.

Surena poteſtatis ſecundae poſt regem (Groſs-Weſſir). W.

7. [*Iram eius occultans, etc.*] Iratus erat Sapor, quod ipſi res in Armenia et Hiberia non bene ſuccederet: ſollicitus erat et

*) Vid. Gronov. in Praef. p. XXIX. W.

Valens Aug. de utriusque Provinciae statu. Sed cur Sapor iram Valentis hostis sui occultaret, ac non potius suam indignationem dissimularet ac tegeret? In codice Colbertino lego, *iram eius conculcans*, optimo sensu. *Iram Valentis conculcans* Sapor, id est spernens, negligens, parvi ducens, augens etiam ac provocans, et ipsi insultans. Editio Basiliensis Frobenii anni 1546. et Parisiensis Roberti Stephani Gelenianam secuta, Editio etiam Lugdunensis Gryphii codici Colbertino suffragantur.] HADR. VALESIUS. Est merus typorum lapsus in editione Henrici. Nam nec Augustana, nec Lindenbrogiana aliter habent, quam ut nunc ex libro Colbertino adfertur. GRON.

8. *Emendari*] in integrum restitui. — *Funera* calamitates. — *Si ad ea venerimus* v. infra 31, 2—5. W.

9. *Legatorum Tripoleos*] 28, 6. *manes inultos et errantes.* cf. 23, 5. insepultorum enim vel inultorum animae corpora circumvolare credebantur. W.

10. *Remigius*] 28, 6. 29, 5. *Leo Magister Officiorum* 28, 1. *Negotiis ruralibus* in agrum, praedium secesserat. W.

11. *Maximinus*] dirus ille Praef. Praet. 28, 1. cet. W.

12. *Rationem formidine calumniarum* criminum, quibus aulici temere se oneraturi essent, *superante* quum, quae hostes in se coniecturi essent crimina, diluere desperarent. — *Innodato gutture laquei nexibus interiit.* Nimis quaesite! W.

CAPVT III.

1. *Munimentum aedificanti prope Basileam, quod appellant accolae Robur.*] Absque Ammiano si esset, castelli huius situs ignoraretur: adeo nunc fere una cum pulvisculo indicia cuncta periere, et mentio eius apud antiquos perrara. Quam tamen fieri video in L. 33. C. Theod. de curs. publ. in Constitutione Imppp. Valentiniani, Valentis, et Gratiani AAA. data Idib. Iul. Robore, Gratiano III. et Equitio V. C. Conss. qui ille ipse annus erat, quo munimentum hoc a Valentiniano Imp. exstruebatur. LINDENBR.

Robur] fere ubi nunc urbs *Hüningen* Mannert Gallia p. 238. *Illyrici* cuius erat Praefectus, v. Ind. 1. *clades* per Quados inflictas 29, 5. W.

3. *Oratum eum pertinerent et exoratum.*] *Pertinerent* active dictum, pro retinerent omni vi atque ratione. Sic libri XXVII. cap. 1. *Ipse denique Charietto, dum cedentes obiectu corporis et vocis iurgatorio sonu audentius pertinet, etc.* uti codex Colbert. praefert: cum vulgo legatur, *sono aud. retinet.* Nescio quid causae fuit Gelenio, ut elegantem hanc scripturam interpolaret. Sic enim loquitur Terentius in Andria III, 4, 13.

Simo gnatam ut det oro, vixque id exoro:

et Symmachus in Ep. 16. libri 1. et Paulinus in Ep. 27. Claudianus denique in Eutropium lib. 1. v. 267. [In Mss. Colbert. legitur, *perciperent,* pro *pertinerent,* deestque vox *veris.*] VALES.

Macriani quem constabat impacatum] cf. 29, 4. W.

4. *Arbiter superior pacis*] a quo vel maxime pax vel concedenda vel recusanda penderet. W.

5. *Amnicis lembis*] cymbis (lusoriis navibus 17, 2. cf. Salmas. ad Scr. H. A. T. II. p. 520. et 767.) — *Ultro citroque versus*. Pro *versus*, quod abesse poterat, Reinesius malebat *versis*. — *Media sacramenti fide* interposito iureiurando. W.

6. *Facinorum documentum pulchrórum.*] Scribendum videtur, *facinorum documenta pulchrorum*, ut clausula aptius sonet. VALES.

CAPVT IV.

1. *Externorum*] externarum rerum, belli cet. Ernest. *Homo rigidus* ipse Imperator. — *Ut Iuliani temporibus* cf. 22, 9. — *Defensione* ob libertatem sese defendendi permissam. W.

2. *Modesto Praefecto Praet.*] Domitius Modestus is dicebatur. Fuerat autem primo Comes Orientis temporibus Constantii Augusti, ut docet Marcellinus noster in lib. XIX. ad finem. Postea mortuo Constantio accusatus est apud Iulianum, quod Constantii partes studiosius quam par erat adversus ipsum ac diutius fovisset. Sed Iulianus cum in Orientem venisset, non modo eum absolvit, sed etiam Praefectum Urbis Constantinop. creavit: ut docet Libanius in Epist. 688. ad Maximum, et 689. ad Hyperechium. Idem sub Iuliano se Deorum cultui deditum esse simulavit, ut ex Epist. 704. Libanii didici. Nec dubito quin ea simulatione Iulianum sibi conciliaverit Modestus, et ex offenso amicum reddiderit, ut de Thalassio supra notavi ad lib. 22. c. 9. Quod etiam non omisit Gregorius Nazianzenus in Philippica 2. adversus Iulianum: τί δ' ἂν εἰ λέγοιμι δικῶν μεταθέσεις καὶ μεταχλίσεις πολλάκις διὰ μέσης νυκτός. Et paullo supra: μία ψῆφος ἦν εἰς ἀρχὴν ἡ παράβασις. *Unicum erat suffragium ad Magistratus impetrandos desertio Christiani cultus.* Hic idem Modestus iterum Praefectus urbi Constant. fuit Valentiniano Nob. puero et Victore Coss. ut scribit Idatius in Fastis. *His Coss. opus magnificum cisternae Constantinopolit. completum est a Domitio Modesto V. C. iterum Praef. Urbis, quod in prima inchoaverat Praefectura.* Haec cisterna ex conditoris nomine Modestiaca dicta est, eratque in regione XI. Urbis, ut est in Descriptione urbis Constant. De eiusdem Praefectura Praetoriana et Consulatu supra notavi. Filium autem habuit Infantium teste Libanio in Epist. 880. qui postea Comes fuit Orientis, ut in Cod. Theod. legitur. VALES.

Modesto] Praef. Praet. (Comes Orientis 19, 12. cf. Wernsdorf ad Himerium p. 132. edit. min.) — *Regiorum arbitrio spadonum exposito*, qui se totum ad horum voluntatem accommodaret. — *Infra imperiale columen* culmen, dignitatem. cf. 20, 5. vel quod statim sequitur *ad humiliandam celsitudinem potestatis*. W.

Ad humiliandam.] In Mſ. Regio legitur *humilitandam*: nec aliter in libro 29. scriptum habet codex Reg. et Florentinus. [ac Colbert.] Vide de eo verbo supra lib. 29. cap. 2. VALES.

3. *Professionem oratorum forensium iure πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, id est civilitatis particulae.*] Locus Platonis, quem lau-

dat Marcellinus, in Gorgia exstat (Bipont. IV. p. 37.): *Φημὶ ἐγὼ τῆς κολακείας μόριον εἶναι τὴν ῥητορικήν.* Et paullo post: *Ἐστὶ γὰρ ἡ ῥητορικὴ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον πολιτικῆς μορίου εἴδωλον.* Utitur eodem Apuleius lib. de Philosophia p. 16. Elmenh. sed cuius verba sic restituenda videntur: *Hanc δύναμιν τοῦ τὰ ψευδῆ πιθανὰ δοκεῖν definivit Plato: quam civilis particulae umbram, id est imaginem nominavit.* Perperam enim *civilis articuli umb.* vulgo editur. *Rhetor. I. Quod et Quintilian. notat Instit. Orator. lib. 2. cap. 15. *Rhetoricen quidam eamdem civilitatem esse iudicaverunt.* Cicero *civilis scientiae partem* vocat. Civilis autem scientia, idem quod sapientia est.* LINDENBR.

Civilitatis particulae umbram vel adulationis partem quartam esse definit Plato.] Platonis locus est in Gorgia, ubi Socrates hanc sententiam sic explicat. Ut corporis, sic etiam animi quaedam est *εὐεξία*; quam bonam habitudinem possumus dicere. Eam autem corpori quidem praestat medicina et exercitatrix seu *γυμναστική*, quae sub corporis curatione quasi partes continentur. Animo vero eam habitudinem praestat politica seu civilis ars, cuius duae sunt partes: iustitia, quae medicinae ex adverso respondet; et legalis, quae exercitatrici. Et hae quidem quatuor omnino sunt artes, quae partim animum, partim corpus recte curant atque excolunt. Sed harum loco frequenter irrepit adulatrix, quadrifariam et ipsa divisa, quae non id quod optimum est, sed solam voluptatem consectatur. Pro medicina enim subit coquinaria: pro exercitatrice mangonum ars, qui colorem fuco et verum robur inani sagina mentiuntur. Similiter legalem seu *νομοθετικὴν* imitatur sophistice; iudiciariam autem rhetorice. Et haec fuit sententia Socratis, qui Rhetoricam inter turpes artes diserte collocat, quidquid contra Quintilianus dicat in lib. 2. cap. 15. Ad eum Platonis locum alludit Themistius in Orat. XV. Post Platonem omnes Academici Rhetorum artem perinde damnarunt. E quorum numero Critolaus et Charmidas multis in eam invecti sunt, quae congessit Sextus in lib. 2. adversus Mathematicos: et Dio Academicae sectae Philosophus, in Euboica Oratione sub finem, pauperibus suis eam artem interdicit perinde ac plumariam atque praeconium et reliquas huiusmodi. Maximus item Tyrius in Orat. 12. Rhetores mangonibus comparat, qui cum tenera mancipia acceperint sub Sole et caelo libero educata, eadem in umbra alentes ac levigantes, naturalem pulcritudinem corrumpunt. Nec absurde Platonicis adiungetur Philo, qui in libr. de Agricultura initio, de Rhetorica haec dicit: *καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικὸν καὶ ἔμμισθον εἶδος, οὐ περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ δικαίου πραγματευόμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι' ἀπάτης πειθὼ τῶν ἀκουόντων.* VALES. Cf. Tiedemanni Argumenta Dialogorum Platonis p. 94. ss. W.

Amplitudo Platonis] amplus, magnus ille Plato. Supra XXII, 16. sermonis amplitudine Iovis aemulus Platon. Cf. Appuleius de habitud. Platon. Philos. p. 604. ed. Floridi. W.

Epicurus Kakotechnian nominans.] Id est fallendi artem: quae fuit etiam Athenaei sententia, ut refert Quintilianus in lib. 2. Ceterum Epicurus Rhetoricam artem esse negabat. Sic enim scribit in lib. de Rhetorica: *Φύσις γάρ ἐστιν ἡ κατορθοῦσα λόγους, τέχνη δὲ οὐδεμία*; ut videre est in Scholiis ad Hermogenem, pag. 377. id est: *Sola natura est, quae orationem perficit, ars autem nulla.* VALES.

Ctesias.] Mſ. KIHCIAC. *Io. Lyſias.* LINDENBR.

Cteſias ſuaſionis opificem.] In Mſ. Regio ſcriptum inveni κτησίας, [in Colbert. Κιησίας.] Nec dubito quin Ammianus ſcriptum reliquerit *Tiſias:* fuit enim Tiſias cum Corace Siculo antiquiſſimus artis Rhetoricae ſcriptor, ut prodit Dionyſius Halic. (in Iudicio de Iſocrate T. v. Reisk. p. 535.) et Plutarchus in Iſocratis Vita, Quintilianus in lib. 3. c. 2. Cicero (in Bruto c. 12.) et alii plures. Huius auditor fuiſſe dicitur Leontinus Gorgias, ut narrant interpretes Hermogenis initio. Hi Rhetoricam definiebant πειθοῦς δημιουργόν, id eſt ſuaſionis artificem, ut videre eſt apud Platonem in Gorgia. VALES.

Gorgia Leontino] Cicero in Bruto c. 12. cet. W.

4. *Orientalium*] De orientalibus, quod bene notandum, ſermo eſt, qui an ſui ſimiles habuerint habeantve in occidente, equidem definire non auſim, quamquam ſatis locuples teſtis Hommelius, qui olim Ordinis ICtorum Lipſienſis erat primus, in Literatura Iuris Praefat. p. 12. ad noſtras aliquando oras eiusmodi vel deteſtandos vel ridiculos homines irrepſiſſe velit contendere. W.

Retinaculis temporis praeſt. frenatur.] Cum enim certus eſſet numerus patronorum, ubi ordine matriculae ad primum locum et Advocationem fiſci pervenerant, poſt biennium abſcedebant, ut patet ex Codice. VALES. Idem apud nos, ſapientiusque adeo cautum eſt eo, quod cauſas agendi conceſſio nonniſi peritis atque probatis datur. W.

5. Antequam cauſidicos iſtos in ſcenam producat Ammianus, lectionis oſtentandae cauſa horum quaſi antipodas, ſummos illos Graecorum et Romanorum oratores forenſes enumerat, quorum tamen omnium gloriam ſatis notam notulis adſperſis renovare nihil attinet. Cf. omnino Ciceronis Brutum, de Graecis ſeorſim Ruhnkenii hiſt. orator. Graecor. Rutilio Lupo praemiſſam. Paucula tantum hinc inde afferam, quae ad illuſtrandum faciunt contextum. W.

Elegantiae priſcae] Elegantia priſca illa, Graecorum inprimis propria, cauſae agebantur in concionibus populi vel coram iudicibus. — *Concitae facundiae* promtae ſemper atque paratae. Sic concitatus orator in laude ponitur 14, 7. Niſi Ammianus ſcripſerit *comtae*, ſecutus Tacitum Annal. VI, 15. W.

Demoſthenes, quo dicturo concurſus etc.] Imitatur Ciceronem, qui ſic loquitur in Bruto c. 84 *Ne illud quidem intelligunt non modo ita memoriae proditum eſſe, ſed ita neceſſe fuiſſe, cum Demoſthenes dicturus eſſet, ut concurſus ex tota Graecia audiendi cauſa fierent.* VALES.

Calliſtratus, quem nobilem illam ſuper Oropo cauſam] Oropius ager inter Atticam et Tanagraeos medius: de cuius poſſeſſione ingens lis olim inter Athenienſes et Thebanos fuit, quoque tum demum Athenienſes beneficio Philippi Regis potiti ſunt, cum ille Thebanos expugnaſſet. Pauſan. lib. 1. c. 34. In eam igitur rem, ut videtur, haec a Calliſtrato oratio habita fuit. LINDENBR.

Et Calliſtratus.] Calliſtratus Aphidnaeus, celeberrimus Athenis Orator, in Rep. gerenda verſatus eſt paullo ante Leuctricam pugnam, ut tradit Xenophon in lib. 6. Hiſt. c. 2. 3. Diodorus Siculus in lib. XV. c. 29. Eum Oratorum omnium qui umquam Athenis fuiſſent, principem ponit Aeſchines in Orat. de ementita

legatione, et Cornelius Nepos in Epaminonda c. 6. Hic postea ab Atheniensibus relegatus, Datum opidum in Thracia condidit, ut memorat Isocrates in Oratione Sociali c. 9. Scylax Caryandenus in Thraciae descriptione, et Zenobius in adagio θάσος ἀγαθῶν. Cumque Apollinis Delphici oraculum consuluisset de reditu in patriam, eique respondisset Apollo, si in patriam rediisset, eum ius recuperaturum: Athenas reversus, capitali supplicio damnatus est, ut refert Lycurgus in Orat. contra Leocratem c. 22. Erat autem Callicratis filius, teste Theopompo in lib. x. Philipp. apud Athenaeum in 4. p. 166. E. Quare fallitur Plutarchus in x. Rhetorum Vitis, qui Callistratum hunc Empaedi filium facit: Καλλιστράτου τοῦ Ἐμπαίδου Ἀφιδναίου, ῥήτορος δοκίμου καὶ ἱππαρχήσαντος. Fuit quidem Callistratus Empaedi filius, Praefectus equitum in Sicilia Peloponnesiaci belli temporibus, de quo Pausanias in Achaicis c. 16. de quo agimus, recentior Callicratis filius fuit: cuius meminit Demosthenes contra Timotheum, et Aristoteles in Rhetorica. VALES.

Nobilem illam super Oropo causam.] Oropii se et agrum suum dediderant Atheniensibus, teste Isocrate in Plataico. Aliquanto post Themison Eretriensis et Theodorus collecta exsulum manu Oropum pulso Atheniensium praesidio occuparunt Olymp. 103. anno 3. Quod opidum ut recuperarent Athenienses, ilico omnes copias eduxerunt: contra Thebani auxilium Themisoni tulere. Itaque Athenienses iure potius quam armis decernendum rati, opidum Thebanorum fidei commendaverunt, donec res in publico Graecorum concilio esset iudicata. Sed Thebani id opidum restituere postea recusarunt, ut scribit Xenophon in lib. 7. Hist. Graec. c. 4. Diodorus in 15. c. 30. Ulpianus ad Demosthenem pro Corona. Ceterum Athenienses iudicium capitis constituerunt adversum eos quorum negligentia id opidum captum fuerat: et Chabrias Imperator eo nomine accusatus causam dixit, ut refert Demosthenes contra Midiam: Φιλόστρατον ἅπαντες ἴσμεν Χαβρίου κατηγορήσαντα, ὅτ᾽ ἐκρίνετο τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν θανάτου, καὶ πάντων τῶν κατηγόρων πικρότατον γιγνόμενον. *Philostratum omnes novimus, hunc qui Chabriam accusavit, cum ille de Oropo causam capitis diceret, omnium accusatorum acerbissimum.* Inter accusatores Chabriae praeter Philostratum fuisse videtur et Callistratus noster, ad id publice constitutus ex more institutoque Atheniensium, de quo Plutarchus in Demosthenis Vita: μέλλοντος δὲ τοῦ Καλλιστράτου ἀγωνίζεσθαι τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν. VALES.

Qui locus in Euboea est.] Immo in confinio Atticae et Boeotiae, teste Thucydide VIII, 60. Pausania in Achaicis c. 11. Ulpiano, aliisque. VALESIUS. An lippis hoc ignotum? Et mirari se iam tanto ante enunciavit Hier. Surita ad Antonini itinerarium. Notavit quoque Ortelius hunc locum, sed iudicii discrimen addens nullum. GRON. Oropum in Euboea nullam fuisse certum est. Cf. Wesseling. ad Diodor. Sic. xv, 30. T. VI. Bip. p. 622. et ad Itineraria p. 326. Tota parenthesis scioli glossatoris esse videtur. W.

Academia cum (et) Platone relicta sectatus est exemplar imitandum sibi proposuit. *Andocides.* vid. Wyttenbach Bibl. Crit. Vol. III. P. III. p. 76. W.

Antiphon ille Rhamnusius.] Vid. Suid. in Ἀντιφῶν. LINDENBR.

Antiphon, quem ob defensum neg.] Vide Plutarch. in Antiphontis Vita. VALES. Reinesius adscripsit: „Nihil de mercede accepta ab Antiphonte habet vel Plutarch. vel Suidas.“ W.

Antiphon Rhamnusius] de quo singularem Disp. habemus Spaanii (Ruhnkenii) recusam in Reiskii Oratt. Gr. T. VII. p. 795. ss. et in Ruhnkenii Opusculis p. 214. ss. ubi et alii p. 230. laudantur, qui Antiphontem primum mercedis exactae auctorem vituperant. W.

6. *Rutilius*] de quo vide congesta ap. Wernsdorfium in Poët. min. T. v. Praef. p. 28. De reliquis vide Ernesti Clav. histor. W.

Rutilii] De iis vide iudicium Ciceronis in Bruto p. 272. *Philippis*. L. Marcius Philippus Cos. A. U. 662. Cic. in Bruto p. 280. f. Pighius sub anno 660. *Scaevolae* (Quinti) Cic. Bruto 279. Haec omnia Reinesii. W.

Civilibus — stipendiorum officiis floruerunt — laureas fori cet.] Quum in militia ante duces et imperatores gloriam adepti essent, eandem Oratores togati auxere. W.

7. *Orationis imperiosae*] qua, quidquid vellet, impetraret. W.

Fluminibus] Chr. Crusius in Probabb. p. 37. mavult *fulminibus*, quod uti non ignoro de oratoribus incitatis atque vehementioribus usurpari, ita tamen vulgatam lectionem retinendam censeo, Ammiani nempe ingenio magis convenientem, qui quas *flammas* semel in animo haberet, non fulminibus, sed fluminibus exstingui putaret consultius. Cf. etiam Hadr. Vales. Praef. p. LXVI. W.

8. *At nunc videre est*] Reinesius adscripsit: „Audite rabulae et forenses canes!“ et paullo post: „*ad ipsa cubilia*. Perquam rarum sit, ut longa et castigata cunctatione ad heri (?) cubile non perveniatur. Zosimus Ep. Rem. in Ep. ad P. P. Africanos apud Baronium T. v.“ W.

Per eos omnes tractus.] Scribendum omnino est, *per Eoos*, ut praecedentia demonstrant: atque ita in codice Valentino exaratum fuisse notarat Ant. Loisellus. VALES.

Spartanos canes aut Cretas.] De canibus Spartanis Plin. lib. x. cap. 63. Virgilius Georg. 3. v. 405.

Nec tibi cura canum fuerit postrema, sed una
Veloces Spartae catulos, acremque molossum
Pasce sero pingui.

De Cretensibus canibus Aelianus de Animalib. lib. 3. cap. 2. Lucanus de Bello civili lib. 4. v. 440.

Venator tenet ora levis clamosa molossi,
Spartanos, Cretasque ligat, nec creditur ulli
Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
*Colligit, et praeda nescit latrare reperta.** LINDENBR.

Cubilia causarum] Comparationem repetitam esse a cubilibus s. lustris ferarum facile quisque videt. W.

9. *Per vadimonia mille iactantur*] si quem audiendis utrisque partibus diem esse praestitutum compererint, adsunt non advocati, non consulti de iure respondent. — *Viduarum postes et orborum limina* (suasque ipsorum calceorum soleas) *deterentes*. W.

Et avidi inter discordantes.] In Regio exemplari [et Colb.] *ac Tolos.* scriptum inveni: *Et avi inter discord. etc.* Quare

amplector scripturam Editionis Augustanae, quae est eiusmodi: *Et aut inter discordantes amicos aut propinquos, etc.* VALES.

Si simultatum levia senserint receptacula] si suspiciones iniectas facile haerere animadvertant, tum animos ad *odia infesta* exacuunt. W.

Ob levia scrinii receptacula.] Haec quoque scriptura ex coniectura Gelenii profecta est. In codice quidem Regio [et Colb.] ita legitur hic locus: *Simultatum levias in serinin receptacula, etc.* quemadmodum in Mſ. Florent. scriptum fuisse monuit Lindenbrogius. Neque diversam in exemplari Mariangeli scripturam fuisse satis constat: sic enim edidit: *Simultatum levia inferi in receptacula, etc.* [Unde adducor, ut credam sic a Marcellino scriptum fuisse: *Si simultatum levia senserint receptacula, etc.* sensu iam plano ac manifesto.] VALES.

Sicam ingenii destringentes] insipida translatio. W.

10. *Inanis fluentia loquendi*] flumen non eloquentiae, sed loquentiae. — *Artium scaevitate* perversitate, abusu *religionem iudicantis decipi* iudicem iureiurando obstrictum in errorem deduci. W.

Nefas est religionem decipi iudicantis.] Elegans haec locutio, et ab optimis Scriptoribus frequentata, Iurisconsultis praesertim usitatissima. Callistratus L. 33. ff. de re iudicata: *Conspiratione adversariorum testibus pecunia corruptis religionem iudicis circumventam esse.* L. 4. C. Si ex fals. instr. *Falsis instrumentis circumventam esse religionem iudicantis.* L. 13. de non num. pecun. L. 3. C. Arbitrium tutelae. L. 1. C. Si tutor vel cur. Sic *instruere religionem Praetoris*, Ulpian. L. 5. §. 11. de reb. eor. qui sub tut. L. 6. §. 4. ff. Si quis omiss. caus. test. *Religiosus iudex*, Quintil. lib. IV. cap. 1. LINDENBR.

11. *Secundum* genus eorum, qui iuris scientiam eam profitentur, quae tamen *ob legum sibi invicem repugnantium* multitudinem iamdiu *abolita* est. Hi interioribus Themidis sacris scilicet initiati, sibi solis ea servant, et ne profanare videantur, *vinculis quasi ori impositis* incedunt. *Tristiorem* severiorem. W.

Ipsum quoque venditant, quod oscitantur.] Haec lectio si sana est, sensum alium non exsculpo, nisi hunc: artes suas iactant, et ubique crepant, ut fastidium, taediumque tandem ipsos capiat. Reinesius orae suae adscripserat: *scitantur* vel *oscinantur*, quod non magis intelligo. Ceterum de hoc genere causidicorum conferri potest Agathiae Epigr. LXVII. et LXXVI. ibique Iacobs. (Anthol. Vol. III. P. 1. p. 95. 170.) W. Vulgatae videtur sensus esse hic: iugi silentio illo, cuius ipsi pertaesi oscitantur, numos colligunt. ERF.

12. *Loquuntur* semper in ore habent *Trebatium*, ad quem epistolas habemus Ciceronis iocosas saliumque plenas ad Div. 7, 5. et 12. W.

Et Caesellium.] Quanto melius in codice Regio [et Colbert.] *Cascellium.* Cui suffragatur Editionis August. scriptura, *Castellium.* Aulus Cascellius iuris civilis scientia celebris fuit, idemque summa libertate et constantia praeditus. Numquam enim adduci potuit, ut de aliqua earum rerum quam Triumviri dederant, formulam componeret. Idem cum adversus Caesaris tempora liberius loqueretur, monerentque amici ut ab eo desisteret, duas sibi

rus magnam licentiam parere respondit, senectutem et orbitatem, ut legitur in lib. 6. Valerii Maximi. Eiusdem meminit Horatius in Art. Poet. 371. Macrobius, et Pomponius in lege 2. D. de origine iuris. VALES.

Alfenus (Varus) Horat. serm. 1, 3. 130. Vid. tam de hoc ipso quam de Trebatio Cascellioque Bachii hist. iurisprudentiae Romanae p. 252. — 254. ed. tert. W.

Auruncorum Sicanorumque.] Favorinus Phil. contra adolescentem vetuste nimis et prisce loquentem, apud A. Gellium lib. 1. cap. 10. *Horatii illi trigemini plane et dilucide cum suis fabulati sunt, neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed aetatis suae verbis locuti sunt. Tu autem perinde quasi cum matre Evandri nunc loquare, sermone abhinc multis annis iam desito uteris, quod scire atque intelligere neminem vis quae dicas.* LINDENBR.

Sicanorumque.] Sic etiam Agellius in lib. 1. cap. x. quem Marcellinus noster imitatur. Non displicet tamen scriptura, quam in Regio codice reperi, *Siculorumque.* Siculi enim, non Sicani olim Italiam incoluere, iique a Pelasgis expulsi, in Trinacriam insulam quam tunc Sicani tenebant, traiecere; ut tradit Dionysius Halic. in lib. 1. c. 9. Hellanicus in lib. 2. de Sacerdotibus Iunonis Argivae, et Menippus, ac Thucydides initio lib. 6. Constantinus in lib. 2. περὶ θεμάτων. VALES.

Sicanorum] Reinesius: legam *Sidicinorum*, hi enim cum Auruncis in vetustissimis Italiae populis numerantur, et cum iis bellum gessere, deleta etiam urbe Aurunca, Liv. 1, 8. Virgil. l. 7. Aurunci misere patres, Sidicinaque etc. v. Pighium sub A. 413. Plin. Solin. — An Sicanos eos intelligere debemus, quos Plinius in prima Italiae regione locat, postea Siculos dictos? Haec omnia Reinesii. W.

Voluntate] non imprudens, sed consulto. — *Multas tibi suffragari absolutionem lectiones reconditas pollicentur,* se ex penu diffusae lectionis suppeditare posse dicunt, quae ad absolvendum te valeant. W.

13. *Mercenaria* lucri captandi causa *ora procudentes* exacuentes, exercentes (sic ingenium procudere 15, 2. linguas 31, 16.) per *prostitutas* (metaph. a meretricibus ducta) *frontes*, perfrictas, omni pudore abiecto. — Inter *sollicitudines* curas *iudicum* per multa et varia causarum genera *distentas insolubili* Gordio quasi *nexu* (paullo post *nodosae quaestiones*, omninoque totus locus tautologiae vitio laborat), ut *omnis quies* quietis quisque amans et ab omni lite abhorrens, tamen *implicetur.* — *Iudicia circumscribunt* decipiunt. Cic. pro Roscio Com. c. 8. — *Delubra aequitatis* asyla iustitiae. *Lustra* annos. W.

14. *Impudens, pervicax.*] In exemplari Regio et Editione Mariangeli legitur, *impune pervicax;* [in cod. Colb. *impunes pervicax.*] VALES.

Immatura ludis eruperint literariis] Icari Academici. W.

Mimiambos] Quales inter Graecos Sophron Syracusius καταλογάδην, et Herodes quidam priscus Auctor, apud Romanos vero Cn. Matius composuerunt. Sophronem laudant Suidas et Tzetzes in Lycophr. Herodis versus adducit Stobaeus. De Matio Te-

rentianus Maur. lib. de Metris, cap. de Iambico Hipponacteo claudicante, LINDENBR.

Mimiambos.] Mimos iambis scriptos intelligit. Antiquissimus autem Mimiamborum scriptor traditur Cercidas Megalopolitanus, de quo Stephanus in Μεγάλη πόλις, ἀφ' ἧς Κερκίδας ἄριστος νομοθέτης καὶ μιμιάμβων ποιητής. Eius Mimiambi citantur a Stobaeo versibus quos scazontas seu χωλιάμβους Graeci nominant, conscripti. Eodem metri genere Cn. Matius mimiambos suos scripserat, ut docet Terentianus et Agellius in libro 20. cap. 8. VALES. Hoc loco sine dubio cantiunculae intelligendae vel conviviales, vel quibus in triviis adeo plebecula delectaretur. W.

Non causarum remediis congrua ad lites componendas apta *commentantes* excogitantes. W.

15. *Umbraticis lucris* furtim factis et *inhiandae* (σολοικίζεις, mi Ammiane, volebas *corradendae* vel simile quid) *pecuniae*. W.

Suscepti nomen.] Id est clientis. Susceptos enim illa aetate vocabant, quos antiqui clientes, ut notum est ex Symmacho aliisque. *Ita vetus Auctor in Quaestionibus ex utroque mistis capite 102. in fine. Hinc Advocati suscipere dicebantur, quoties causam alicuius defendendam receperant, ut docet vetus Inscriptio apud Gruterum pag. 462. *Ita ut nemo de eius industria, nisi ille, contra quem susceperat, formidaret.* Et vetus Auctor supra citatus in quaestione 114. *Qui fidem nostram accusant,* inquit, *non magis contra nos quam contra Auctorem nostrum suscipiunt.** VALES.

Vim negotii] summam, caput rei, de qua lis est. — *Circumlocutionibus indigestis* verborum ambagibus, prout in buccam veniunt. *Ut colluvionis taeterrimae* ex ipsis infimae plebis faecibus *existimes audire Thersiten* (Homer. Il. 1.) W.

16. *Muniendarum adlegationum*] probandorum, firmandorum argumentorum, quae in iudiciis allegata s. prolata fuerant. *Munire*, Sic Ernestius. Est verbum iuris. vid. Casaub. ad Scrr. Hist. Aug. Tom. 1. p. 327. Ita etiam *testibus muniri res* dicitur in Cod. Theodos. l. 3. de abolit. lib. 9. t. 37. — *Codices* libros legum. W.

17. *Insitatum*] Rectius fortasse *invisitatum*, sed 31, 3. haud aliter. W.

Marcianum verbo tenus quaesierit oratorem.] Incertum quem Marcianum velit: plures enim eius nominis fuere. Ael. Marcianus passim laudatur in Pandectis Iuris, quem tamen hic intelligi non puto; sed Marcianum potius Rhetorem, cuius Fab. Victorinus meminit in Commentario ad Ciceron. de Invent. lib. 1. LINDENBR.

Marcianum verbo tenus.] Frustra Lindenbrogius ambigit, quis sit hic Marcianus. Nam Marcellinus noster nomen certum pro incerto posuit: idem enim est ac si dixisset, *Marcianum verbi gratia*. Glossae Isidori, *verbo tenus, verbi gratia*. VALES.

Omnes confestim Marcianos appellari se fingunt] Non minus lepidum, quod Scipio Gentilis ad Apuleium p. m. 179. de nobili quodam Neapolitano narrat, qui, cum filios ICtos fieri eximios optaret, uni nomen Bartoli, alteri Baldi, tertio vero, cum saepe nomen *Codicis* citari in foro audisset, maximi et hoc ICti nomen arbitratus, *Codicis* nomen imposuit. W.

18. *Avaritiae venumdati et usucapti*] mancipia. — *Impedicant* impediunt, irretiunt. *Per morborum simulationem* ut caussas protrahant, et post longas moras tamen non *proferant* nisi *pervulgati* tralaticii *iuris*, eamque *vanam* ineptam, ad causam non pertinentem *lectionem*, allegationem, auctoritatem, testimonium. vide Glossar. Nomic. Gothofredi in h. v. Verissime I. A. Wolfius, Theologus Lipsiensis, in Diss. de agnitione ellipseos in interpretatione librorum sacrorum Part. IV. „*Lexicographi saltem*, inquit, *quod ego sciam, non docuerunt, voc. lectio ab antiquis probatae latinitatis auctoribus ita usurpatum inveniri, ut exemplum verborum, quae alicubi scripta leguntur, sive scripturam alicuius loci denotet, uti nunc saepissime sumitur.* — *Dilationum examina.* A stateris ducta metaphora, ergo investigationes, disquisitiones. W.

19. *Obtrita vetustate*] ut ob diuturnitatem temporis, in quo cardo rei versetur, nec litigantes, nec iudices sciant. W.

Intromissa ipsa capita.] Hunc locum sic interpungi mallem: *Tandem obtrita vetustate controversiā intromissā, ipsa capita splendoris ingressa, etc.* ut controversia intromissa dicatur eodem modo quo apud Graecos Oratores, δίκην εἰσάγεσθαι. VALES.

Ipsa capita splendoris] coryphaeos scilicet ordinis splendidi (cf. 23, 6. *nobilitas omnis et splendor* pro splendidis equitibus.) *Advocatorum simulacra* umbras, non Advocatos veri nominis. W.

Intra cancellorum venerint saepta.] Cancellos forenses intelligit, de quibus Cicero in Sextiana c. 58. *Tantus est in omnibus spectaculis usque a Capitolio, tantus in fori cancellis plausus excitatus:* et in Actione 3. in Verrem c. 59. et in lib. 1. de Oratore c. 21. Graeci similiter κιγκλίδας vocabant portas iudicialis Praetorii, ut docet Pollux in lib. 8. Harpocration, et Hesychius. Officiales porro qui hos cancellos custodiebant, Cancellarii dicebantur, de quorum officio vide Cassiodorum in lib. XI. VALES. Cf. Pithoei Adversar. II, 12. p. 118. Salmas. ad scr. H. A. T. II. p. 801. Spanhem. ad Iuliani Caess. p. 100. W.

Concionaria Gracchi fistula.] Cicero de Orator. lib. 3. c. 60. Plutarchus in Vita Gracch. Valer. Max. lib. VIII. cap. 10. Quintilianus lib. 1. cap. 10. Gell. lib. 1. cap. XI. LINDENBR.

Ut concionaria Gracchi fistula post occipitium desit] pone nempe stantis tibicinis, qui oratorem aut remissum excitaret, aut a contentione (vocis) revocaret, uti est ap. Ciceronem de Orat. 3, 60. W.

In verba fidentior] promtior, impudentior. W.

Pro Oluentio.] Sic Gelenio placuit: sed cum in Mss. Flor. Regio [et Colbert.] horum loco legatur, *cluenda ne;* haud difficile fuit veram scripturam elicere. Scripsit enim Marcellinus procul dubio, *Cluentianae, vel pro Ctesiphonte orationum, etc.* atque ita diserte scriptum est in Editione Mariangeli. Neque aliter eam Ciceronis orationem appellat Victorinus in lib. 1. Rhet. et Servius. Sic Sextianam, Milonianam fere dicebant, ut patet ex eodem Servio. VALES.

Pro Ctesiphonte] or. Demosthenis de Corona. W.

Orationum aemula ornamenta promittens] Deridet etiam Cicero Divin. in Verrem c. 13. eos, qui initia orationum antiqua-

rum in suas orationes transferebant. Appuleius tamen apologiae suae prima verba e Sallust. or. 1. de rep. ordinanda desumsit. v. ibi Scipio Gentil. not. 1. Haec Reinesius. W.

Post speciem litis quem statum causae vocamus, *triennium* triennio ante *editam*. — *Cum Antaeo vetere* Herculis exemplo *colluctati*. W.

20. *Recte victuris*] honestiorem vitae rationem amplexis. W.

Sellulariis quaestibus.] Ita vocat despicabilem quaestum, ut Apul. Florid. 2. p. 346, 34. Elmenh. *sellularias artes*, id est viles; et *sellularios*, imae sortis homines, Arnob. lib. III. LINDENBR.

Quaestibus inescati allecti conviciis se ipsi invicem proscindunt. *Rupta* effreni *maledicendi ferocia*. W.

**Causarum infirmitatem rationibus validis convelare non possunt.*] Gellius lib. 7. cap. 3. *Multisque aliis argumentis convelat*. Faber Semestrium lib. 3. cap. 23. pag. 364. pro *rationibus* legit *orationibus* male.* LINDENBR.

Rationibus validis convelare non possunt.] Eodem modo loquitur Agellius in lib. 7. cap. 3. sed tamen magis placet *convallare*: quam scripturam in codice Fauchetii exstare monuit Gruterus. [In Colbert. MS. *convalere* legitur pro *convelare*.] VALES. — *Convelare* pluribus exemplis adstruxit *Triller* in Obss. p. 44. W.

21. *Doctos*] Omissum *magis*, ut saepe. W.

Doctos ex Philistionis aut Aesopi cavillationibus.] De Philistionis mimo Cassiodorus lib. IV. Variar. LI. — *Sidon. Apoll. lib. 2. Epist. 2.* Suidas in φιλιστίων. Ad eumdem Africanus quoque allusit in Epistola ad Origen. de histor. Susan. Πῶς αὐτοὺς ἀπελέγχει, ὡς οὐδὲ Φιλιστίωνος μῖμος. De Aesopo vero ludicrae artis peritissimo viro vide Val. Max. lib. VIII. cap. 10. Symmach. lib. X. Epist. 2. *Macrob. Saturn. lib. 3. cap. 14.* Donat. in Proleg. Terent. *Hieron. in Epist. ad Pammach. in Defens. 2. contra Rufin. *Quasi mimum Philistionis, vel Lentuli ac Marulli strophام eleganti sermone confictam*.* LINDENBR.

Ex Philistionis, aut Aesopi cavillationibus.] Philistion Mimographus Magnelianus sub Tiberio floruisse dicitur ab Eusebio in Chronico. Eum tamen alii Prusensem; Philo Sardianum vocat: sed in veteri Epigrammate quod refertur in lib. 3. Anthol. cap. 6. Nicensis dicitur. Eumdem Suidas Comicum Poetam appellat, et comoedias βιολογικὰς scriptitasse dicit. Sunt autem κωμῳδίαι βιολογικαὶ idem quod Mimi. Mimi enim proprie βιολόγοι dicuntur, quod vitam hominum quotidianam exprimere solent, ut docet Marcellinus noster in lib. 23. c. 5. *Cum Antiochiae scenicis ludis Mimus cum uxore immissus, e medio sumpta quaedam imitaretur*. Et Glossae veteres: *Atellani*, σκηνικοὶ, ἀρχαιολόγοι, βιολόγοι. Eamdem ob causam ἠθολόγοι etiam dicebantur Mimi, quod mores hominum effingerent. Sic enim Mimos appellat Diodorus Siculus in lib. XX. c. 63. de Agathocle, ὑπάρχων δὲ φύσει καὶ γελωτοποιὸς καὶ μῖμος. Et paullo post: ὥστε τὸ πλῆθος πολλάκις εἰς γέλωτα ἐκτρέπεσθαι, καθάπερ τινὰ τῶν ἠθολόγων ἢ θαυματοποιῶν θεωροῦντας. Hesychius et Suidas ἠθολόγον aiunt esse θεατριστήν. Et hoc quidem Mimus habuit commune cum Comoe-

dia, quod in utroque vita hominum exprimebatur. In quo Menander Comicus veterum iudicio palmam tulit. Itaque Aristophanes Byzantius de eo recte et venuste hoc dixerat:

— — ὦ Μένανδρε καὶ βίε,
Πότερος ἄρ' ὑμῶν πότερον ἐμιμήσατο; *)
— — *O Menander et Vita,*
Uter imitatus alterum fuit vestrum?

Ut referunt Hermogenis Interpretes pag. 38. Sed hoc inter Comoediam ac Mimum interfuit, quod Mimus fere turpia imitabatur, nec nisi risum captabat. At Comoedia gravior et honestior fuit. Vide Agellium in lib. 2. cap. 23. Tandem vero Comoedia in Mimum degeneravit, ut ex M. Antonino notavi ad lib. 23. Unde Philistion tam Comicus quam Mimographus promiscue est vocatus. Antoninus certe in lib. 6. §. 47. de Vita sua eum inter Mimographos recenset: ὥστε κατιέναι τοῦτο μέχρι Φιλιστίωνος καὶ Φοίβου καὶ Ὀριγανίωνος. VALES.

Et Aesopi cavillationibus.] Aesopum hic intelligo non illum tragicum histrionem, ut putavit Lindenbrogius, sed illum notissimum fabularum scriptorem. Nam tragicus histrio Aesopus ipse nihil scripsit, sed tragoedias tantum actitavit. VALES.

Philistionis] mimi extremis Augusti temporibus viventis. v. Suidam h. v. Antholog. incertor. Epigr. 531. Iacobs Animadv. Vol. 3. P. 2. p. 165. et qui ibi laudantur. *Aesopi.* Vales. de notissimo illo fabularum scriptore intelligit, quod non credo, immo vero mimus aeque ac Philistion Ciceronique aequalis. v. de Officiis 1, 31. W.

Cavillationibus.] Cavillationes proprie dicuntur de Mimis, ut patet ex lib. XXVI. c. 6. §. 15. ubi ait: *Per Mimicam cavillationem subito putares emersum.* Sic Solinus in cap. 11. de Sicilia: *Hic primum inventa comoedia est: hic et cavillatio Mimica in scena stetit.* Omitto Arnobium in fine libri 4. et Prudentium in Martyrio Laurentii. Cavillatio autem dicta est a calvendo, quod frustrari significat et fallere, ut scribit Priscianus in lib. 8. Ipsum vero calvendi verbum Nonius Marcellus ait tractum esse a calvis Mimicis, quod sint omnibus frustratui. VALES.

Mercati publicas potestates, ut creditores.] Sic Cicero lib. 2. in Verrem c. 55. *Fecerunt idem, quod in nostra Rep. solent ii, qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent.* Contra hanc iniquitatem acriter invehitur Salvianus in lib. 4. de Gubernat. Dei. *Ad hoc,* inquit, *honor a paucis emitur, ut cunctorum vastatione solvatur. Quo quid esse indignius, quid iniquius potest? Reddant miseri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium nesciunt, et solutionem sciunt.* Addi etiam potuit: *Ipsi venduntur, et solvunt.* *Adde Zosimum in libro 4. cap. 28. Synesium in Oratione de Regno sub finem.* Ceterum hae magistratuum rapinae non aliter prohiberi possunt, quam providendo ne Magistratus venales sint. Quid enim aliud

---

*) Ne claudicet versus, pro ἐμιμήσατο ex emendatione Hermanni mei legendum puto ἀπεμιμήσατο. ERN.

ab eo qui Magistratum pretio emit, exspectes, quam ut vendat quod emit? Etenim, ut ait eleganter Seneca in lib. 1. de Beneficiis: *Quae emeris vendere, gentium ius est.* Idcirco Alexander Severus honores iuris gladii numquam vendi passus est, dicens: *Necesse est ut qui emit, et vendat. Erubesco punire hominem, qui emit, et vendidit.* Adde Novellam 8. Iustiniani. VALES.

Publicas potestates] munera. W.

12. *Cum iurgia mille casibus cadant*] quamquam plurima accidere possunt, quae faciant, ut *causis cadant.* W.

Solis defensantibus irascantur.] Aequius Symmachus, qui in Epist. 17. libri 8. *Fortunam*, inquit, *iudicii non defensoris inscitiae, sed voto iudicis imputavi.* Merito id quidem. Nam ut ait Seneca in lib. 7. de Beneficiis: *Etiam damnato reo, oratori constat eloquentiae officium, si omni arte usus est.* Magna laus Theodori causidici apud Libanium in Epist. 329. ad Anatolium: *χάρις δὲ αὐτῷ καὶ παρὰ τῶν ἡττημένων. Etiam victi ei gratiam habent.* VALES.

CAPVT V.

Pergit Ammianus in vita Valentiniani, quem *Treveris* reliquerat c. 3. extremo, unde *pubescente* vere profectus, *Sarmatarum* v. 26, 4. 29, 6. legatos obvios habuit. W.

2. *Perpensa deliberatione*] cf. 26, 5. W.

Carnuntum Illyriorum oppidum.] Livius lib. 43. cap. 1. Carnuntem vocat urbem Illyriorum munitam, ut appareat in Polybio, unde omnia fere transtulit Livius, dictam fuisse *καρνοῦντα*, sicuti etiam Ptolemaeus vocat. Hodie *Haimberg* dicitur, estque in ripa Danubii, teste Cluverio libri 3. capite 30. Ingressus autem hoc opidum est Valentinianus post Consulatum Gratiani III. et Aequitii, ut Marcellinus docet. Quare corrigenda est subscriptio legis 12. Cod. Theod. de accusationibus, quae data dicitur Carnunti, Gratiano III. et Equitio Coss. lege *P. C. Gratiani III. et Equitii V. C.* VALES.

Carnuntum Illyriorum oppidum] Ap. Zosimum 2, 10. vocatur *πόλις κελτική*. v. Reitem. p. 117. Valesio est *Haimburg*, in quo consentientem habet *Prandavium krit. Gesch. v. Wien* p. 75. ubi ita amplam eam urbem fuisse olim (sed ante Ammianum; hic enim sua aetate *desertum et squalens* fuisse dicit.) perhibet, ut non Haimburgium tantum, quale nunc est, sed pagum etiam *Deutsch-Altenburg* et forum *Petronell* comprehenderit. Cf. tamen *Mannerti* Germaniam p. 735. ff. et Wesseling. ad Itineraria p. 247. W.

3. *Sperabatur*] i. e. timebatur. cf. ad 16, 12. *Iudices* praefectos provinciarum omnino, ut saepe — *secessione* discordiis 20, 8. — *ita intepuit* remisit ab vehementia consueta. *Gabinii necem* 29, 5. W.

4. *Incitato odio*] Sic *furori incitatissimo* XXXI, 2, 11. Cf. Davis. ad Cicer. Acad. II, 28. p. 190. ed. Rath. ubi uterque locus Ammiani sic citatur, ut, operarum fortassis errore, *imitato* et *imitatissimo* legatur. W.

Probum Praefectum Praetorio] de quo vide Ind. I. — *Prosapiae claritudo* erat enim ex gente nobilissima *Aniciorum*, de qua vide 16, 8. extr. W.

5. *Moderatores tranquilli*] amici principum modesti. W.

6. *Obedientium*] civium 21, 5. 12. 30, 8. *Provisorum nomina titulorum* imperatorum tributorum. Sic *tituli* 27, 3. 7. et *provisiones* 17, 3. — *Argumentis aliis post validioribus aliis, usu laedendi reperiente longaevo.* Vix sana haec puto, quamquam, quid voluerit Ammianus, perspicere mihi videor, nempe hoc: usu cives onerandi diuturno didicerant alium post alium praetextum tributis exigendis invenire. W.

Denique tributorum onera vectigaliumque — mutare compulerunt sedes.] Heu miseram conditionem, ubi sic vivitur! Salvianus de Gubernat. lib. 5. *Romanorum omnium votum est, ne umquam eos necesse sit in ius transire Romanorum. Una et consentiens illic Romanae plebis oratio, ut liceat eis vitam quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincantur a nostris partibus Gothi, cum malint apud eos esse, quam apud nos Romani. Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt, sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt.* Et quae porro ille de hisce tributariarum functionum oneribus, et malis inde ortis adiungit, non magis illius saeculi statum tristem testantia, quam ad haec nostra quoque tempora accommodatissima. LINDENBR.

Augmenta] Ernest. „Proprium hoc est tributi nomen, sed dicit noster etiam incrementum. Cf. Gothofredi notata in Glossar. Nomic. s. v. augmentum.“ W.

Mutare compulerunt sedes.] In codice Regio [et Colb.] et Editione Aug. scriptum inveni, *compulit sedes.* Ac fortasse ita scripserat Marcellinus more Graecorum, qui dicerent, τὰ τέλη ἠνάγκασε. VALES.

Flagitantium ministrorum exactorum *amaritudine* inclementia *expressi.* Sic e Cod. Colbert. dedit Valesius (v. Praef. eius p. LXI.) antiquiores *oppressi.* Cogitavit Ammianus sine dubio de spongia. cf. Sueton. Vespas. c. 16. W.

7. *Illecebrosius*] ob auri sacram famem. *Parsurus tamen Pannoniis* popularibus quippe suis — *Compendia* lucra capta. W.

8. *Residuorum*] i. e. reliquorum, aliorum. cf. 20, 7. et alibi. W.

Acturos sibi gratias a Praefecto compulsi mittere legatos.] Moris erat, ut provinciales legationibus missis publice in Senatu laudarent eos, qui suam provinciam rexerant: quae consuetudo coepit ex adulatione Graecorum, qui Magistratibus suis assentabantur. Sed Senatus olim quidem huiusmodi legationes aspernabatur, neque iis audiendis aut tempus aut locum dabat, ut docet Cicero in lib. 3. Epist. 8. Idem in lib. 2. contra Verrem eius consuetudinis meminit. Neronis tandem tempore Senatusconsultum factum est, ne rectores provinciarum ad Concilium provinciae suae referrent, agendas sibi apud Senatum gratias, neve quis ea legatione fungeretur, ut scribit Tacitus in lib. XV. c. 21. Sed nihilo minus ea consuetudo postea revocata est, ut patet ex Plinio in Gratiarum actione c. 70. *Volo ego qui provinciam rexerit, non*

tantum codicillos amicorum, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere. Lampridius in Alexandro Severo c. 22. *Praesides*, ait, *provinciarum, quos vere, non factionibus laudari comperit, in itineribus secum semper habuit in vehiculo, etc.* *Meminit et Dio in libro 56. Cassiodorus in libri 7. Epist. 2.* VALES.

Iphiclem quemdam Philosophum.] Sectae Cynicae, ut indicant sequentia, *spectatum robore mentis hominem*: et Iulianus in Orat. contra imprudentes Cynicos pag. 370. (p. 198. ed. Spanhem.) Iphiclem quem sodalem suum vocat, ait horrida et squalenti coma, nudo pectore, vili indutum pallio per hiemem incessisse: quae Cynicum Philosophum fuisse clare demonstrant. VALES. Iacobus Gothofredus ad codic. Theodos. lib. XII. tit. X. cuius legem huic loco plurimum respondere censebat, citat *Iphiclum*, et *quo noscitabat*, et *inter suos antecellens*. GRON.

10. *Tamquam telo perculsus*] Wakefield. ad Lucret. III, 1038. legi vult *percussus*. ERF.

Genuino vernaculo, Graeco *sermone*. W.

Quod non scitabat.] In codice Regio, *nonscitabat*, ὑφὲν scribitur, tertia littera punctis subnotata: in Editione vero Augustana distincte legitur, *quod noscitabat*; recte, ut equidem iudico. Emendari tamen praeterea vellem, *quos noscitabat*. VALES.

Inter suos excellens.] Non omittenda est Mss. Flor. et Regii Editionisque Aug. scriptura, verior fortasse, *ante suos cellens* — [In Colb. Ms. *ante suos excellens*.] VALES.

Plumbo] in equuleo. — *Urente irarum nutrimenta* iras magis adhuc inflammante *Leone* c. 2. W.

Si celsior e scopulo caderet.] Quanto elegantior est Editionis Augustanae scriptura: *Ut e celsiore scopulo caderet?* Cui subscribit codex Regius, in quo ita exaratum inveni: *Ut ex celsiore scopulo caderet*. Eamdem sententiam Claudianus expressit in lib. I. contra Rufinum v. 21.

— — — iam non ad culmina rerum
Iniustos crevisse queror: tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

Et ante eum Iuvenalis in Sat. X. 107. postremo Gregorius Nazianz. Oratione 16. pag. 259. ὁ μὲν πλεῖον ἐπαιρόμενος, ἵνα καὶ πέσῃ χαλεπώτερον. VALES.

11. *Carnuntum*] hod. *Petronell.* v. Mannert German. p. 738—740. W.

Iuventii Praef. Praet.] Iuventius (sic in Ms. Regio scribitur) Praefectus Praet. Galliarum fuerat, et Florentio successerat, ut patet ex Codice Theod. de censu sive adscriptione. Florentii quidem Praefecti Praet. per Gallias meminit Marcellinus in lib. XXVII. c. 3. [In Ms. Colb. scriptum *Viventii*.] VALES. Vid. Corsini p. 237. et 249. W.

Urgentes] accusatores. W.

Ut autem aiebat ille ad imbecillitatem firmandam fluentium.] Haec verba absunt ab exemplari Regio et Vat. et Editione Augustana: sic enim in illa legitur, *urgentes, et cavillorum*; in Regio

Regio vero et Vaticano exemplari, *urguentes, ut capillorum;* [in Colb. *urgentes: ut capillorum.*] VALES.

Ad imbecillitatem firmandam fluentium capillorum] Medicorum dictio est: hi enim *capillos fluere* aiunt, cum cadunt. Corn. Cels. lib. VI. c. 1. *De capillis loquor, qui post morbum fere fluunt.* Et *fluor capillorum,* Serenus Sammonicus; ut Graeci, ἡ ῥύσις τῶν τριχῶν. Alex. Trall. lib. 1. c. 2. Non de nihilo est autem, quod asinum interfectum ait in remedium fluentium capillorum. Nam et Marcellinus Empir. cap. 6. observavit, capillos nasci, si lichenem asini quis terat, et pulverem illum ex oleo vetere imponat. LINDENBR. Reinesius orae exemplaris sui cum plura adscripsisset asinina contra varios morbos remedia e Plinio 28, 11. 29, 6. Sexto de medicina ex animal. c. 15. tandem addit, non opus fuisse asinos ideo occidere, quibus vivis et sine noxa resecari lichen possit. W.

13. *Merobaude*] cf. Zosim. IV, 1. W.

Acincum] De quo notat quaedam Th. Reinesius lib. II. Var. Lect. cap. 15. GRON.

Acincum] in vicinia urbis, quam nunc vocamus *Ofen,* Mannerti German. p. 744. Cf. etiam Wesseling. ad Itiner. p. 243. Non debet confundi cum *Aciminco* 19, 11. *Contabulato ponte* 24, 7. — *Augusta* Imperatoris *signa.* Sic declaratio augusta 20, 5. W.

14. **Praeter Sabariam.*] Haec urbs hodie *Sarvar* appellatur, et sita est ad confluentem Guntii et Arrabonis, ut censet Cluverius in Descriptione Norici. Ea Pannoniae civitas Martinum Turonicum Episcopum tulit.* VALES.

Sabariam (Stein am Anger, Mannert l. c. p. 762.) Cf. Wesseling p. 232. et 262. W.

15. *Unde hoc* castra nempe hiberna, paullisper *sequestrato,* omisso, dilato. — *Bregitionem,* ad vicum *Szoeny* haud procul ab urbe *Comorn,* Mannert p. 742. Conf. Wesseling p. 246. et 263. — *Prodigiis ingerentibus* sc. se, nisi malis *ingruentibus.* W.

16. *Ruinas fortunarum celsarum*] mortes principum. — *Crinita sidera cometarum* ultimum poterat abesse. *Supra docuimus* XXV, 10. *Contemplabili* (active, ut fit illa aetate, sumta voce) *dextera* quamquam manum oculosque sollerter componerent atque dirigerent, uno verbo *perita, artifice* manu. Cf. inprimis locum huic nostro geminum 23, 4. W.

17. *Omen colligeret*] caperet. W.

Lapsam forem ferratam.] Cataractam intelligit, de qua dixi ad lib. XXI. Livius in lib. XXVII. c. 28. *Porta cataracta deiecta clausa erat, etc.* Eustathius in ult. Iliad. καταῤῥάκτην ait esse πύλην ἐνδόμυχον, συντελοῦσαν εἰς πολιορκίαν. VALES.

18. *Lux ereptura eum vita*] quidni *ei vitam?* — *Aestimari dabatur,* sic intelligi datur 21, 14. opinari 26, 10. cet. W.

Aestimari dabatur fortunam eius esse] Ut Genium, sic et Fortunam unicuique suam veteres tribuebant: unde Alex. Magnus dicere solitus, *se nihil praeter Fortunam suam metuere.* *Curt. lib. 3. pag. 20. Et de Fabio Seneca lib. de Ira cap. XI. *Habuit in consilio Fortunam publicam.* Nam urbibus Genium Fortunamque suam attribuebant, ut supr. lib. XX. notatum cap. V. quam et Darium in consilio habuisse conqueritur, cum morbo correptus

ſuperbas eius litteras accepiſſet. Curtius lib. 3. c. 5, 12. Bene Euctemon apud eumdem lib. 5. c. 5, 12. *Suam quisque Fortunam in conſilio habet, cum de aliena deliberat.** Velut icunculam boni ominis cauſa ſecum Impp. in cubiculo habebant, eamque, cum fatalem horam inſtare ſentirent, ad ſucceſſorem transmittebant. Spartianus in Severo, Capitolinus in Antonino c. 12. Hanc ergo ſub imagine coniugis triſtem et habitu lugubri velut diſcedentem cum vidiſſet, abitum e vita denotari exiſtimatum fuit: neque ſecius evenit. LINDENBR. Cf. ipſum Noſtrum XIV, 10. XXI, 14. W.

19. *Stratoris militis.*] Stratores erant milites, qui Imperatorem in equum allevabant erantque ſub diſpoſitione Tribuni Stabuli, ut ex hoc loco apparet. Hi equos a provincialibus oblatos inſpiciebant, ac probabant, quemadmodum docet Marcellinus in lib. 29. c. 3. et lex unica in Cod. Theod. de Stratoribus. HENR. VALES. [Ibid. in Mſ. Colb. ſcriptum, *praeter artorem erigens:* ubi legendum puto, *praeter Stratorem*, id eſt ante Stratorem.] HADR. VALES.

Iuſſit abſcidi.] Poſitum pro *abſcindi.* Sed cum in omnibus codicibus ita ſcriptum reperiſſem, mutare religio fuit: praeſertim cum apud Arnobium in fine lib. 6. et Paulinum in Epiſt. 5. et 6. eodem modo ſcriptum ſit id verbum. VALES.

Cruciabiliter] 26, 6. W.

CAPVT VI.

1. *Tirocinium*] tirones Romanae iuventuti miſcendos, uti eſt infra 31, 10. cf. Caſaubonus ad Scr. H. A. Probo c. 14. W.

2. *Equitio introducente.*] Sic Gelenius excudi iuſſit, contra ſcriptorum codicum auctoritatem. Nam in Regio quidem [et Colb.] exemplari legitur *Equitio vadente:* in Mſ. autem Flor. *et Toloſ.* perinde atque in Aug. Editione inverſo verborum ordine, *Equitio in Conſiſtorium vadente ſunt intromiſſi.* Proinde non dubito quin aut, *Equitio vadente*, ſcribendum ſit, ut in Mſſ. aut ſane, *Equitio ſuadente.* VALES. *Vadente* probum eſt. W.

Aequitio] magiſtro admiſſionum 31, 12. W.

Membris incurvatis cet.] cf. omnino Zoſim. 4, 17. W.

Praeſtricti] Wakefield. ad Lucret. v, 1222. legendum putat *perſtricti.* ERF.

Extimos latrones] in ultimis terrae ſuae finibus habitantes. *amnique Danubio confines. Munimentum* v. 29, 6. W.

3. *Imperator ira vehementi perculſus* cet.] Gibbonus VI, 264. nimis acerbe Ammianum dicit in hac Valentiniani morte deſcribenda ad delirium usque eloquentem fuiſſe. cf. Zoſimum IV, 17. Aur. Victorem Epit. qui in quibusdam variant. — *Sonu.* Declin. 4. cf. 20, 4. ubi Genit. *ſonus.* W.

[*Et ad molliora*] Haec uncis incluſa deerant in Colbertino. Vid. Hadr. Valeſii Praef. p. LXI. W.

Tamquam ictus e caelo, vitalique via voceque] Ita Mſ. et recte, prae illo quod vulgo legitur, *ictus telo vitalia voceque.*

De morte autem eius sic Hieronymus Epist. ad Heliodor. *Valentinianus vastato genitali solo; et inultam patriam derelinquens, vomitu sanguinis exstinctus est.* LINDENBR. Conf. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 346. W.

Ictus e coelo] Haec scriptura correctorem sapere videtur Wakefieldio ad Lucret. III, 171. Praefert igitur *ictus telo.* ERF.

Suffectus] Ernesti s. h. v. mavult *suffocatus.* W.

Et repente cohibito sanguine.] In MSS. Flor. Vat. et Regio legitur, *ecrepene cubito sanguine:* [in Colbert. *egre pene cubito sanguine.*] At Mariang. Accursius sic edidit, *erumpente subito sanguine*, quod non displicet. Nam ut ait Hieronymus in Epist. ad Praesidium Diaconum: *Nuper Valentinianus Imp. cum adversus Sarmatas quinque propter Illyrici vastationem in Consistorio saevus infremeret, et totius gentis excidium rigidus minaretur, sanguine erumpente discrepuit.* Et in Epist. ad Heliodorum idem Hieronymus Valentinianum vomitu sanguinis interisse dicit. Cui subscribit Socrates in lib. 4. cap. 26. et ex eo Sozomenus in lib. 6. cap. 36. At Victor in Epitome c. 45. impetu sanguinis voce interclusa, sensu integrum exspirasse tradit: cui assentitur Zosimus in lib. 4. c. 17. et vetus Auctor apud Suidam in λείας. VALESIUS. Agnosco varietatem narrationum de morte huius Imperatoris, quas quidem nihil moror Ammiano intentus, a quo patet undiquaque negari emissionem sanguinis foras contigisse vel ob nullam pavimenti partem cruore infectam, ut reor, Ammiano addituro, si contigisset; vel ob sudorem talem, vel ob venas in vacuum resectas. Quae ipsa debuerant deterrere correctores, ne hic erumpentem sanguinem fingerent contra tot συμπτώματα eum refellentia; immo magis etiam sanctitas scripturae antiquae. Porro si totam iuncturam narrationis relegas, non posse copulativam abesse patet luce clarius, ut vel istud *erumpente* donari Accursio sine damno nostro queat. Ut igitur commodissime instaurem, accipio quod veteres literae mihi propinant *aegreque ceu coalito sanguine.* GRONOV. Wakefield. ad Lucret. III, 694. scribendum suspicatur *et repente subito sanguine*, i. e. sanguine statim per vomitum subeunte vel surgente et irruente. ERF.

[*Ne laberetur spectantibus exsulibus, conc. etc.*] Qui sint isti exsules, nemo facile dixerit. At in codice Colbert. lego, *spectantibus et vilibus:* quomodo et in Lugdunensi Editione Gryphii scriptum reperitur. Optime: ut intelligatur ad spectandum Imperatorem cuiusvis conditionis homines, et humiles etiam vilesque personas concurrisse: quales tum a Principe removere Cubiculariis ac ministris vitae secretioris minime vacabat.] HADR. VALES.

5. *Meatus aliqui, quos haemorrhoidas nunc appellamus*] Vid. Galenus in Def. Medic. Celsus lib. 2. cap. 1. Pollux lib. IV. cap. 25. LINDENBR.

Quos haemorrhoidas.] Quos hic meatus intelligat Marcellinus, difficile est dicere: haemorrhoïdes autem quid sint hoc in loco, adhuc difficilius. Medici enim haemorrhoïdas vocant ora venarum quae in sede sunt, et sanguinis ex iis effusionem. At id prorsus alienum est ab hoc loco quem prae manibus habemus. Itaque superest, ut dicamus, aut Scriptorem nostrum ea dixisse quae non satis intelligeret, aut haemorrhoïdas communiter dici ora venarum omnium, ut apud Sophoclem Philoct. 825. φλεψ αἱμοῤ-

ῥοῖς. (imo *αἱμοῤῥαγής*. W.) Idque firmat Ariſtoteles in lib. 3. de Natura animalium, et in lib. 3. de Partibus animalium, ubi haemorrhoïdas, id eſt ſanguinis effluxum, non ex ſede tantum, ſed e naribus etiam et gingivis cieri docet. Ceterum hic locus in Regio et Vatic. codice, [et Colbert.] *ac Toloſ.* ſic legebatur: *Meatus aliqui quas heroïdas nunc appellamus, obſeratae ſunt gelidis frigoribus concruſtatae:* et ita quoque in Editione Aug. excuſus eſt, niſi quod *haemorroïdas* in illa legitur. *Intelligere autem videtur Marcellinus τὴν τοῦ αἵματος σύμπηξιν, quae ex nimio frigore accidere ſolet, ut ait Xenophon in libro v. de Expeditione Cyri, pag. 368.* VALES.

6. *Aetatis quinquageſimo anno et quinto.*] Conſentit quidem Victoris Epitome c. 45. ſed Zonaras annos ei tribuit LXXXIV. menſes XI. Socrates vero cum Sozomeno LIV. et ita Zonarae codices emendandos puto. VALES.

Imperii, minus centum dies, ſecundo et decimo.] Exacta computatio eſt. Valentinianus enim Auguſtus erat nuncupatus anno Natalis Dominici 364. die v. Cal. Martias. Idem anno Dom. 375. diem functus eſt xv. Cal. Decembres in caſtello Bregetione, ut recte ſcribit Idatius in Faſtis. [Bregetio nunc *Graan* vulgo dicitur.] VALES.

CAPUT VII.

2. *Cibalas Pannoniae oppidum*] non procul a vico Mikanoſzi, Mannert. German. p. 770. Cf. etiam Weſſeling. ad Itiner. p. 131. W.

A pueritia prima Funarius.] *Aurel. Victor Epit. c. 45.* P. Diacon. lib. XI. LINDENBR.

Mala cohaerenter laeva manu retinenti] Plinius lib. VII. cap. 20. *Crotoniatem Milonem athletam, cum conſtitiſſet, nemo veſtigio educebat, malum tenenti nemo digitum corrigebat.* Ab amalia tamen ſuperatum Aelianus ſcribit, Variar. lib. 2. cap. 24. Μίλωνος τούτου τὴν ῥοιὰν, ἣν ἐν τῇ χειρὶ κατεῖχεν, οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων ἑλεῖν ἐδύνατο. ἡ δὲ ἐρωμένη αὐτοῦ ῥᾷστα αὐτὴν ἐξῄρει, φιλονεικοῦσα πρὸς αὐτὸν πολλάκις. *De morte Milonis vide Gell. lib. 15. cap. 16.* Vide etiam Philoſtratum de Vita Apoll. lib. IV. c. 9. VALES.

3. *Peritiam militum more luctandi.*] Luctatio militaris minus accurata quidem, et minus erudita fuit quam palaeſtrica: ſimplicior tamen et fortior. De qua vide Capitolinum in Maximino c. 6. et Iordanem in Geticis. VALES.

Britannum rexit exercitum.] Victor in Epitome c. 45. Gratianum ſeniorem ad Praefecturae Praetor. culmen perveniſſe commemorat: cui tamen minime credo: neque enim id Marcellinus hoc in loco praeteriiſſet. Adde quod Praefectura Praet. hominibus militaribus deferri eo tempore vix ſolebat. VALES.

4. *Germanitate concordi*] Cum in MSſ. Flor. et Regio, *ac Toloſ.* et in Editione Aug. legatur, *germanitate ita concordia;* coniicere facile eſt, ſic a Marcellino ſcriptum fuiſſe, *germanitate et concordia ſibi iunctiſſimum.* HENR. VALES. [Diſerte ſcriptum

legi in codice Colbert. *ut germanitate, ita concordia sibi iunctissimum:* quae vera est lectio et indubitabilis.] HADR. VALES.

6. *Exercitus auxit valido supplemento.*] Praecipue iuventutis Gallicanae et Germanorum tirociniis, ut Zosimus tradit in lib. 4. c. 12. VALES.

Latere — se proripiens] Graecissat Ammianus, ut XXVII, 12, 7. *lateant id tentantes*, ubi vide. W.

Ad nostra se proripiens.] In exemplari Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* et Aug. Editione legitur, *ad nostra saepe proripiens.* non male. *Proripiens* autem pro *prorepens* ponitur, per κατάχρησιν sive abusum et corruptionem sermonis illius saeculi. VALES.

7. *Correxit*] κατώρθωσεν. Vid. ad XVII, 13, 26. W.

Vithigabium — clam confodit] Cf. XXVII, 10. ubi etiam pugna ad *Solicinium* (Schwetzingen) narratur. — *Tenebris amandasset* abscondidisset. Cf. 27, 10. W.

8. *Saxonas*] Vide XXVIII, 5. W.

9. *Britannos*] XXVII, 8. W.

10. *Valentinum Pannonium*] XXVIII, 3. — *Africam — discriminibus magnis exemit* XXIX, 5. W.

Ad omnes dissensionum motus perflabiles gent. Mauricas.] Vanitatem et perfidiam genti Maurorum insitam longe antea notaverat Sallustius in Historiis. Tertullianus enim in lib. de Anima scribit: *Sallustius vanos Mauros, et feroces Dalmatas pulsat.* Vani enim proprie sunt homines leves, infidi, inconstantes, quos Graeci κούφους vocant, ut docet Agellius in lib. 18. c. 4. Iordanes quoque in Geticis infidelitatem Maurorum suggillat, *et Prudentius in Apotheosi adversus Iudaeos. Per *gentes* autem *Mauricas* intelligit Marcellinus non provinciales Mauros, sed barbaros, qui trans limitem habitabant in varias nationes divisi; de quibus vide librum XXIX. c. 5. Spartianus in Hadriano c. 5. *gentes Mauras* vocat, ut et Mamertinus in Genethliaco. Incertus auctor Panegyrici Maximiano et Constantino dicti, *ferocissimos Mauritaniae populos, inaccessis montium iugis et naturali munitione fidentes* appellat. Sic *Mauri* sumuntur a nostro Marcellino saepe, ut in libro XXII. c. 7. et a veteribus non raro. Itaque erravit Pacatus in Panegyrico, quum de Theodosii patris victoriis loquens sic ait, *Compulsus in solitudines avias omnis Alamannus, et uterque Maurus occurrent.* Confundit enim barbaros Mauros, qui a Theodosio Magistro Militiae victi sunt, cum provincialibus Mauris. Iuvenalis in Satira XIV, 196. quum ait, *Dirue Maurorum attegias*, et alibi (XI, 125.) quum scribit, *Et Mauri celeres, et Mauro obscurior Indus;* de his Mauris barbaris loqui voluit.* VALES.

11. *Ut industria magna tentarat*] XXIX, 4. W.

CAPVT VIII.

1. *Bene merita narraturi.*] Sic Gelenius edidit ex coniectura. Verumtamen cum in codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione Augustana legatur, *praeterita narraturi;* videndum est

ne forte ita ſcriptum reliquerit Marcellinus, *praecipua narraturi.* HENR. VALES. Id quod Hadrianus tanti putavit, ut ipſi contextui insereret, quum Henricus verecundior retinuiſſet Gelenianum. Mutationem vero hanc ſumpſit, ut opinor, ex his praecedentis capitis verbis, *inter probra medium et praecipua:* quibus ſimilia uſurpat auctor lib. XXI. cap. 16. poſt Conſtantii mortem: *Bonorum igitur vitiorumque eius differentia vere ſervata, praecipua prima conveniet expediri.* Ubi videmus, poſtquam iunctim praemiſit utraque, ex iis tunc bona (et dicit quoque *bona et vitia* in laudatione Ioviani lib. XXV. cap. 10. et Valentis XXXI. 14.) appellari *praecipua.* Id hoc loco quidem non fit. Quae quidem quum in Conſtantio iudicet prima convenire expediri, nunc velut diſcedens ab iudicio ſuo praecipua poſtponet. Iam quae ſimilitudo inter *praeterita* et *praecipua?* niſi in capite et calce, quum plurima etiam in medio ſarta teneat Gelenius, quem ſimul et Mſſtos ut adiuvem, cenſeo ſcripſiſſe *et pia et recta narraturi.* Cicero lib. I. de Orat. c. 25. *Adeſt enim fere nemo, quin acutius atque acrius vitia in dicente, quam recta videat.* GRON. Mſ. *praetemerita,* quae duplex videtur eſſe lectio in unam confuſa. Scripſerim itaque *merita.* ERF.

3. *Interdum fecerint ſaeviſſimi.*] In Mſſ. Regio, *et Toloſ.* [ac Colbert.] et in Editione Aug. ſcriptum inveni, *fecere ſaeviſſimi:* quam ſcripturam veriorem eſſe vel ipſe clauſulae numerus ac modus evincit. At Gelenius hanc loquendi formam vitioſam putavit et barbaram: cur ita? Nam Terentius, bonus inprimis Latinitatis Auctor, ſic locutus eſt in Hecyra IV, 1, 52.

Nam ut hic laturus hoc eſt, ſi ipſam rem ut ſiet reſciverit,
Non aedepol clam me eſt: cum hoc quod levius eſt, tam animo iracundo tulit.

Et Marcellinus quoque noſter alibi ſic locutus eſt, ut in principio lib. XXI. Sed interdum Caſtellus ac Gelenius eam ſcripturam interpolaverunt. VALES.

4. *Artaxerxes Perſarum ille Rex.*] Plutarchus in Apophtheg. p. 173. D. Ἀρταξέρξης ὁ Ξέρξου, ὁ Μακρόχειρ προσαγορευθεὶς, διὰ τὸ τὴν ἑτέραν χεῖρα μακροτέραν ἔχειν, πρῶτος τοῖς ἁμαρτάνουσι τῶν ἡγεμονικῶν τιμωρίαν ἔταξεν, ἀντὶ τοῦ τὸ σῶμα μαστιγοῦν, μαστιγοῦσθαι μὲν ἀποδυσαμένων τὰ ἱμάτια, καὶ ἀντὶ τοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποτίλλεσθαι τὴν τιάραν ἀποτέμνων. Simile quiddam de Gallieno narrant: *Cum quidam gemmas vitreas pro veris vendidiſſet eius uxori, atque ille re prodita vindicari vellet, ſurrigi quaſi ad leonem venditorem iuſſit; deinde e cavea caponem emitti: mirantibusque cunctis rem ridiculam, per curionem dici iuſſit,* IMPOSTURAM FECIT ET PASSUS EST. Trebellius Poll. in Gall. c. 13. LINDENBR.

Ad vicem capitum] pro capitibus, XV, 10. XXVII, 3. — *Ne ſecaret aures more regio pro delictis.* De hoc ſupplicii genere, quod λώβη dicebatur, conferri poteſt Crenius Animadv. Philol. hiſt. T. IX. p. 167. W.

5. *Papirius Curſor.*] Aurel. Victor de Viris illuſtr. c. 31. *Cum Praeneſtinum Praetorem graviſſime increpuiſſet, Expedi, inquit, lictor ſecures. Et cum eum metu mortis attonitum vidiſſet, incommodam ambulantibus radicem exſcindi iuſſit.* Vide Liv. lib. IX. c. 16. Plin. lib. XVII. cap. XI. LINDENBR.

Ut qui bella diuturna per se superavit et gravia.] Totam hanc περικοπὴν auctori suo restituimus, ex auctoritate Regii *Tolosanique* codicis, et Editionis Augustanae. Sic enim in iis legitur, *non ideo contemptus vis bella diuturna parum superavit, et gra...... solus, etc.* Hoc tantum licentiae nobis sumpsimus, ut ex coniectura emendaremus, *per se superavit:* quemadmodum loquitur Marcellinus noster in lib. XVI. HENR. VALES. [In codice Colbert. legitur, *non ideo contemptus ius bella diuturna parum superavit et gra....... lius, etc.*] HADR. VALES. Haec egregia concordia librorum veterum in verbis *contemptus vis* vel *ius bella* satis plane indicat, si pro eis reponatur *contemptus ut qui bella,* non restitutionem aut emendationem vocari oportere, sed quodlibet aliud licentiae genus. Lege: *absolvit: non ideo contemptus suis bella diuturna patrum superavit. etc.* Hoc miror non assecutum alterutrum ex doctissimis fratribus, quum plane idem restituerint lib. XXVIII. cap. 5. in fine. GRON.

Ad resistendum aptus Alexandro Magno, si calcasset Italiam.] Exstat hac de re elegans et gravis tractatio T. Livii lib. IX. c. 17. contra quam contrariis argumentis accurate disputat V. Cl. Paulus Paruta Nob. Venetus Discurs. Politicor. lib. I. tit. 2. Utrorumque rationes acutae sunt, et dignae quae perpendantur. LINDENBR.

6. *Isocratis memorat pulchritudo.*] Locus Isocratis est in Oratione Panathenaica c. 75. ubi de pugnis Lacedaemoniorum iniustis disserit: θαυμάζω δ', εἴ τινες τὰς μάχας καὶ τὰς νίκας τὰς παρὰ τὸ δίκαιον γενομένας, μὴ νομίζουσιν αἰσχίους εἶναι καὶ πλειόνων ὀνειδῶν μεστὰς, ἢ τὰς ἥττας τὰς ἄνευ κακίας συμβαινούσας. *Miror autem, si qui sunt, qui proelia ac victorias praeter ius et aequum partas non turpiores esse, et pluribus probris scatere censeant, quam clades sine ignavia acceptas.* VALES.

Isocratis pulchritudo] Sic *amplitudo Platonis* supra c. 4. *Quam ignoranti* pro magis quam ignoranti. W.

7. *Honore multis.*] Rectius, *honori multis.* LINDENBR.

8. *Quam quidam praetendentes Imp. Aurelianum.*] Sic plane Hieronymus in Chronico: *Valentinianus*, ait, *egregius Imp. et Aureliano moribus similis, nisi quod severitatem eius nimiam et parcitatem, quidam crudelitatem et avaritiam interpretabantur.* Quae Hieronymi verba mutuatus est Iordanes in lib. de Successione Regnorum. Sed et Graeci fere omnes Valentinianum hunc laudibus extollunt, ut videre est in Excerptis Iohannis Antiocheni quae nuper edidimus, et in Historiis Zonarae atque Cedreni. Sed Valentiniani ingenium quod fuerit, patet ex hoc Ausonii loco in Gratiarum actione ad Gratianum eius filium initio §. 3. *Non palatium, quod tu cum terribile acceperis, amabile praestitisti; non forum et basilica, olim negotiis plena, nunc votis; non Curia honorificis modo laeta decretis, olim sollicitis maesta querimoniis.* Ubi querimoniae intelliguntur eae, quas habes in lib. XXVIII. Denique Symmachus in lib. X. Epist. 27. ad Valentinianum eiusdem filium, eum diligentissimum ac serium Imp. nominat. *Idem tamen Ausonius in eadem Gratiarum actione sub finem §. 72. eam Valentiniani severitatem necessitati temporum tribuit. Sic enim ait: *Tu Valentiniano genitus, cuius alta bonitas, praesens comitas, temperata severitas fuit.* Parto

*et condito optime Reip. statu, intelligis posse te esse lenissimum sine dispendio disciplinae.** VALES.

Imperatorem Aurelianum purgare tentabant.] Iordanes quoque cum Aureliano Valentinianum comparat: *Egregius, et Aureliano similis moribus, nisi quod severitatem nimiam et parcitatem, quidam crudelitatem et avaritiam causabantur.* LINDENBR.

Post procinctus Parthici clades magnitudine indigens impensarum] Zosimus IV, 16. ἐποιεῖτο δὲ τούτου πρόφασιν τῆς στρατιωτικῆς δαπάνης τὸ πλῆθος, ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐκδαπανῆσαι τὰ τῷ δημοσίῳ φυλαττόμενα χρήματα. W.

Themistoclis illius dissimilis.] Plutarchus de Civil. instit. LINDENBR.

[*Tolle haec tu, qui Themistocles non es.*] Ita vulgatae Editiones omnes aut saltem pleraeque exhibent. At in codice Colbert. ita scriptum reperio: *Tolle, inquit, haec ad comitum quemdam prope adstantem, vere quia Themistocles non es.* Id est, quia vere Themist. non es et generosus auri contemptor. Haec haud dubie vera scriptura est, quam ideo vulgatae substitui.] HADR. VALES.

9. *Cum proscriptorum locupletes domus.*] Valerius Maximus in lib. 4. cap. 3. idem sic narrat: *In illa quoque procella, quam C. Marius et L. Cinna Reip. inflixerunt, abstinentia populi Rom. mirifica conspecta est. Nam cum a se proscriptorum penates vulgi manibus diripiendos obiecissent: inveniri potuit nemo, qui e civili luctu praedam peteret, quae quidem tam misericors plebis continentia tacitum crudelium victorum convicium fuit.* At non eadem moderatione gessit se populus Rom. in proscriptione Syllana. Plures enim tum reperti sunt, qui sectionem proscriptorum emerent, ut refert in Sylla Plutarchus et in Crasso, *ac Velleius II, 28.* Triumvirali autem proscriptione pauci fuere, qui ad sectionem accederent, teste Appiano in lib. 4. Affine huic exemplum Italorum refert Tacitus in 3. Hist. c. 34. qui capta Cremona, cum cives a militibus venderentur, talium mancipiorum emptionem aspernati sunt. HENR. VALES.

10. *Invidia praeter haec.*] Zosimus Lib. IV. c. 16. de Valentiniano: τοῖς τε ἐκ τοῦ ζῆν ἀμέμπτως ἔχουσι δόξαν ἐφθόνει. HENR. VALES.

Pleraque vitiorum imitari virtutes.] *Senec. Epist. 45. *Vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt. Temeritas sub titulo fortitudinis latet. Moderatio vocatur ignavia: pro cauto timidus accipitur.* Idem Epist. 120. *Virtutibus vitia confinia; et perditis quoque ac turpibus recti similitudo est. Sic mentitur prodigus liberalem: cum plurimum intersit, utrum quis dare sciat, an servare nesciat.** Quintil. lib. 8. cap. 3. *Vicina virtutibus vitia, etiam qui vitiis utuntur, virtutis tamen his nomen imponunt.* Iuvenalis Satyr. 14. v. 109.

Fallit enim vitium specie virtutis et umbra.

Gregor. Pap. lib. 1. Epist. 25. *Saepe namque vitia virtutes se esse mentiuntur.* D. Hieron. ad Demetriad. *Cl. Marius Victor Orator Massil. de corruptis suae aetatis moribus:

Nil sanctum est nobis, nisi quaestus; et illud honestum est,
Utile quod fuerit: vitiisque vocabula recti
Indimus, et parci cognomen sumit avarus.

Theodulfus Episc. Aurelianens. in Paraenesi ad Iudices pag. 17.

Saepe latet vitii virtutis imagine pestis,
Et magis inde nocet, quo minus illa patet. * LINDENBR.

Livorem virtutum rectae pot: invidiam esse sociam.] Sic Gelenius edidit absque sensu: Sed cum in Mss. Flor. et Regio, [Colbert.] *et Tolos.* sic legi animadvertissem, *livorem severitatem rectae potestatis esse invidiam sociam*: non dubitavi quin emendandum esset hoc modo, *memorabat assidue severitatem rectae potestatis esse individuam sociam.* Accursius quidem ediderat, *livorem severitatis, etc.* Sed procul dubio expungenda vox illa est, quam nescio quis addiderat, ut cum praecedenti periodo haec cohaereret. Verum quis nescit Marcellinum haec Impp. elogia nullo plerumque ordine contexere? Porro hoc Valentiniani dictum refert etiam Zonaras: οὗτος καὶ τὴν ἰσχὺν γενναιότατος καὶ τὴν γνώμην ἦν δικαιότατος. διὸ καὶ τὰς ἀρχὰς τότε μετιόντων πολλοὺς ὡς ἀδικοῦντας ἐτιμωρήσατο, τὸν κρατοῦντα λέγων ἀπαιτεῖσθαι πρὸ τῶν ἄλλων δικαιοσύνην. *Hic fortissimus idemque iustissimus fuit. Itaque multos qui Magistratus gerebant, tamquam iniuste agentes supplicio affecit, cum diceret ab Imperatore iustitiam prae omnibus requiri.* VALESIUS. Ita quidem statuere facilis et levissima res est; sed approbare aliis et in eadem sententia confirmare lectorem satis erit operosum. Ubi autem in superioribus occurrit tale exemplum, ut omnes similiter Mssti consentiant in aliquam vocem, quae nihil nisi hanc pronunciationem meruit *Proculdubio expungenda vox illa est, quam nescio quis addiderat?* Quomodo autem ideo cum praecedenti periodo cohaeret, si habeatur *livorem severitatem*, quum ita sensus omnis turbetur, et prorsus nihili sit? Idcirco adiuvandos opinans codices veteres et ab vitio leni, quod inolevit, liberandos, reponebam *memorabat assidue, rigorem, severitatem rectae potestatis esse individuam sociam.* GRON.

[*Utque sunt dignitatum apices maximi licere sibi cuncta existimantes, et ad suggillandum contrarios exturbandosque meliores pronius inclinati.*] Itane Principes eos qui ipsis contradicere audent, aut adulari nolunt, pulsare et suggillare solent? Imperatoribus et Regibus indecorum atque adeo insolitum est non inimicos modo, sed etiam hostes ipsos caedere, cum manus a famulis quoque suis continere consueverint. Sic tamen Editiones Ammiani omnes praeferunt. At in codice Colbertino reperio diserte scriptum, *et ad supplicandum contrarias exturbandosque meliores pronius inclinati.* Quae indubitata est scriptura, mutata littera *a* in *o*, et corrigendo *contrarios*. *Supplicare* heic sumit Ammianus pro supplices reddere, humiliores infirmioresque redigere, sibi subiicere atque summittere adversantes.] HADR. VALES.

Quo vitio exarsisse Principem legimus Hadrianum.] Spartianus in Hadriano c. 15. *Quamvis esset oratione et versu promptissimus, et in omnibus artibus peritissimus; tamen professores omnium artium semper ut doctior risit, contempsit, obtrivit, etc.* LINDENBR. Cf. Tillemont. T. II. P. 2. p. 390. W.

11. *Maculosos tales appellans et sordidos.*] Eadem metaphora Ambrosius in Epist. 6. dixit maculosum pro ignavo: *Quaeramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentium, inviam sermonibus imperitorum, quam nullus maculosus deterat, maculosus scilicet ignaviae suae sordibus.* VALES.

Inattente formidans.] In codice Regio [et Colbert.] scriptum reperi, *imamenta formidans*, perinde ac in Mſ. Flor. exſtare monuit Lindenbrogius. In Editione Aug. legitur, *imaginimenta formidans*, ex imaginatione, ſic enim loqui liceat, Accurſii. Sed arridet omnino coniectura Lindenbrogii, *ima mente formidans*. VALES.

12. *Fieri motus quosdam.*] Legendum eſſe arbitror, *cieri motus, etc.* ſic ſuperiore linea pro, *cum eum ex incidentibus, etc.* in Mſſ. legebatur, *fumium ex incid.* eodem errore. VALES.

13. *Lycurgos et Caſſios*] Vide notata ad XXVI, 10. W.

CAPVT IX.

1. *Potiorum ducum flagitia progredi ſinebat.*] Vide ſupra c. 5. §. 3. ſed et Zoſimus IV, 16. id confirmat: καὶ οὔτε τοὺς ἄρχοντας ἤθελεν ἐξετάζειν. VALES.

3. *Nec imperante eo provinciam nummularius rexit.*] Suetonius in Domitiano capite VIII. *Nummarios iudices cum ſuo quemque conſilio notavit.* Seneca in Luſu: *Deſignatus Conſul nummulariolus.* Idem de Beneficiis libri I. capite 9. *Nummarium tribunal.** LINDENBR. Cf. Reitemeier ad Zoſim. IV, 28, 5. p. 592. et Merillii Obſſ. p. 31. W.

4. *Venuſte pingens et fingens et novorum inventor armorum*] De Valentiniano etiam Aurelius Victor Epit. c. 45. *Pingere venuſtiſſime — fingere cera ſeu limo ſimulacra, nova arma meditari.* Perperam Noſtri locum intellexit *Comes Caylus (Abhandlungen zur Geſchichte u. zur Kunſt* B. I. Abhandl. IV. von Fürſten welche die Künſte getrieben haben) impugnatus ideo a V. D. in *Neue Bibl. d. ſchönen Wiſſenſchaften* B. 7. p. 101. W.

5. *Inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, etc.*] De hac ἐθελοθρησκείᾳ ſive religionis libertate plures inter initia imperii a ſe promulgatas fuiſſe leges, ipſus Imp. Valentinianus, in Conſtitutione de Haruſpicibus, non moleſtandis, ait. *Teſtes ſunt leges a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique quod animo imbibiſſet, colendi libera facultas tributa eſt.* L. 9. C. Theod. de malef. et mathem. *Vide Socratem Hiſtor. Eccleſ. lib. 4. cap. 1. Etiam ante Valentinianum Iulianus et Iovianus Impp. et poſt eos Valens libertatem religionis conceſſerunt. Socrates lib. 3. cap. 21. lib. 4. cap. 27. Themiſt. Orat. Conſulari ad Iovianum pag. 144. et ad Valentem Imp. quam Latine tantum ab Andr. Duditio V. Cl. habemus.* LINDENBR.

Inter religionum diverſitates medius ſtetit.] Valentinianus in exordiis principatus cum maleficorum artes abolere vellet, lege lata prohibuerat, ne ſacra nocturna celebrarentur: quae lex relata eſt in Codice Theod. in tit. de maleficiis cap. 7. Sed cum Praetextatus Proconſul Achaiae Valentinianum libere monuiſſet, ea lege vitam propemodum Graecis omnibus, id eſt Paganis adimi, ſi myſteriorum caſtiſſimi ritus funditus tollerentur; Valentinianus ſacra more maiorum a Graecis celebrari permiſit, ut ſcribit Zoſimus in lib. 4. principio. Quae lex hodie quidem non exſtat: ſed eius

mentio fit in lege 9. Cod. Theod. de maleficiis. Sic enim Imp. Valentinianus ſcribit ad Senatum: *Haruſpicinam ego nullum cum maleficiorum cauſis habere conſortium iudico: neque ipſam, aut aliam praeterea conceſſam a maioribus religionem genus eſſe arbitror criminis. Teſtes ſunt leges a me in exordio imperii mei datae, quibus unicuique quod animo imbibiſſet colendi libera facultas tributa eſt, etc.* De Valentiniano idem teſtatur Symmachus in Epiſt. 54. lib. x. et S. Ambroſius in Orat. de obitu Valentiniani, et in Epiſt. 30. ad Valentinianum de ara Victoriae, *ac Socrates in libro IV. Hiſt. Eccleſ. capite 24.* VALES. Contra Tillemontium, qui libertatem religionis a Valentiniano conceſſam negat, vid. Reitemeier. ad Zoſim. IV, 3. p. 580. W.

6. *Cum oculis caeſiis.*] Cedrenus Valentinianum ſic depingit: *ἦν δὲ τῷ σώματι εὐμεγέθης, τὴν χροιὰν ἐρυθρὸς, τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς ἐπίξανθον ἔχων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡραίους μικρὸν ἐπιγλαυκίζοντας. Corpore erat procero, colore ruber, flavo capillo, oculis venuſtis et mediocriter glaucis.* VALES.

Semper obliquum intuentes.] Ir. *ſemper obliquum intuentibus.* LINDENBR.

Lineamentorum recta compago.] Sic *membrorum recta compago* XIV, 11, 28. ubi vide. W.

CAPVT X.

1. *Ut miſſum Conſtantinopolim.*] Valentiniani Magni cadaver Conſtantinop. introivit anno ſequenti, qui Valentem V. et Valentinianum Iuniorem Conſules habuit, v. Cal. Ianuarias, ut refert Idatius in Faſtis: ſed in ſarcophago depoſitum eſt ab Imp. Theodoſio ſexennio poſt, Antonio et Syagrio Coſſ. teſte eodem Idatio et Marcellino Comite in Chronico. VALES.

Velut imperiorum arbitrae.] In codice Regio *ac Toloſ.* legitur, *arbitrariae:* quod non probo. [In Mſ. Colbert. *arbitrarae.*] Ceterum non tunc primum Gallicanae legiones ſe principatus arbitras ferebant. Semper enim Galli aliis parere dedignati ſunt, et aut ipſi Principes facere, aut ceteris gentibus imperare voluerunt. Quod et Vopiſcus ſcribit in Saturnino (Scriptt. Hiſt. Aug. T. II. p. 717. W.): *Saturninus oriundus fuit Galliis, ex gente hominum inquietiſſima, et avida ſemper vel faciendi Principes, vel imperii.* Adde Trebellium Pollionem in Poſtumio c. 3. VALES. Et in Gallienis c. 4. *Galli quibus inſitum eſt eſſe leves ac degenerantes a civitate Romana, et luxurioſos principes ferre non poſſe, Poſthumium ad imperium vocarunt.* Zoſimus IV, 19. *ὑφορώμενοι* (Merobaudes et Equitius) *μή ποτε συμβῇ τοὺς ὑπὲρ τὸν Ἴστρον βαρβάρους ἀνάρχοις ἐμπεσεῖν τοῖς πράγμασι.* Ea ſaepe utentes licentia Imperium Galli detulerunt, miſſis tyrannis pluribus, Conſtantio, Conſtantino Magno, Iuliano. W.

2. *Tamquam in eadem navi.*] Proverbiale loquendi genus eſt, quo utitur Cicero in lib. 2. Epiſt. 5. *Tibi, etſi ubicumque es, in eadem es navi, tamen quod abes gratulor.* VALES.

Sedit Summatum Conſilio] Sic ſedit quorumdam opinioni XXV, 10. Cf. XIV, 1. XIX, 7. W.

Merobaudes protinus accitetur.] Quem ob rei militaris scientiam Valentinianus adversus Quados expeditionem parans, Magistrum utriusque militiae constituerat, ut scribit Zosimus in lib. 4. c. 17. Idem postea Consul iterum fuit, tandemque iussu Maximi tyranni mortem sibi conscivit, ut refert Pacatus in Panegyrico. VALES.

4. *Valentinianus puer, tum quadrimus.*] Atqui Valentinianus Iunior natus erat Gratiano Nob. et Dagalaiso Coss. anno Natalis Dominici 366. die 15. Cal. Febr. ut scribit Idatius in Fastis, et auctor Alexandrini Chronici iisdem plane verbis quibus Idatius. Quibus suffragatur Themistius in Orat. XI. ad Valentinianum Iuniorem, pag. 254. ubi natalem ipsius vice oraculorum et vaticiniorum praedixisse ait tyranni Procopii exitum. Constat autem Procopium eo anno quem dixi, a Valente victum et necatum fuisse. Accedit praeterea Socrates in lib. 4. Sozomenus in 6. qui Valentinianum Iuniorem eo anno in lucem editum esse testantur. Quod si ita est, quo modo idem quadrimus ad Imperium venisse dicatur non video. Creatus enim est Augustus post Consulatum Gratiani III. et Aequitii, anno Domini 375. Huic difficultati, quam ego primus et iamdudum deprehenderam, aliisque solvendam proposueram, ita occurrendum puto, ut Valentinianum, qui anno 366. natus est, diversum esse dicamus ab hoc qui postea Augustus fuit: quod quidem his argumentis evincam. Primo enim Valentinianus, qui mortuo patre Augustus est renuntiatus, quadrimus tunc erat, ut scribit praeter Marcellinum nostrum Victor in Epitome c. 45. et Zonaras: Zosimus certe IV, 19. vix quinquennem fuisse dicit. Deinde viginti annos natus obiisse dicitur a Nicephoro in lib. XII. cap. 38. Interfectus porro est, ut inter omnes constat, anno Domini 392. Hieronymus in Epist. de Exitu Nepotiani, eumdem Valentinianum adolescentem adhuc et paene puerum esse occisum memorat. Quae certe omnia non procederent, si anno 366. natus fuisset. Denique Valentinianus Iunior, is qui anno 366. in lucem est editus, Consulatum gessit cum Victore anno Domini 369. ut testatur aperte Themistius in Orat. XI. quam ei Consulatum Constantinop. auspicanti Cal. Ian. dixit. Quod si hic idem esset cum eo, qui post mortem Valentiniani Augustus est nuncupatus, cum is paullo postquam Imp. est factus, Consulatum inierit cum Valente, Consul iterum necessario dici debuisset. At in Fastis omnibus annus ille 376. sic notatur, *Valente Aug. V. et Valentiniano Iuniore Aug.* Quae cum ita sint, apparet duos eiusdem nominis Valentinianos, alterum Valentiniani magni, alterum Valentis filium, distingui debere. * Vide Adnotationum mearum in Socratem pag. 50.* VALES.

Iustina matre.] Quae Magnentio tyranno prius nupserat, ut scribit Zosimus IV. c. 19. et 43. Quo maxime refellitur fabula illa, quam refert Socrates in lib. 4. cap. 36. de digamia Valentiniani Maioris, qui duas uno tempore uxores habuerit. Ait enim Socrates, Severam Aug. cum Iustinam virginem praestanti forma secum lavantem vidisset, pulchritudinem puellae Valentiniano laudavisse: qui statim eius amore captus, eam uxorem adsciverit non repudiata Severa. Virginem igitur fuisse dicit, quae uxor fuerat Magnentii. VALES.

5. *Imperator declaratus Augustus nuncupatur*] Distinguenda h. l. videtur Imperatoris declaratio a nuncupatione Augusti. Ne-

que enim credibile est profectionem in villam centesimo lapide disparatam reditumque cum puero quadrimo eoque lecticae imposito tam brevi temporis spatio confici potuisse, ut is sexto iam die in castris fuerit. Sexto igitur die Imperator est declaratus, et, ubi in castra venit, Augustus nuncupatus. W.

6. *Postea metu sollicitudine discussa.*] Ms. *mens sollicitudine.* Corrige, *postea metus sollicitudine discussa.* Idque omnino verum putamus. LINDENBR.

Metu sollicitudine] Assentior Lindenbrogio sic emendanti, *metus sollicitudine,* *ut in Ms. Tolos. scriptum reperi.* Ita vetus Auctor post Imperii Notitiam editus in descriptione Thoracomachi, *timoris sollicitudinem* dixit. *In Ms. Tolos. [ac Colbert.] scriptum est, *mens sollicitudine.** VALESIUS. Sed non maiori intervallo hinc distat *mentis sollicitudine*, ut Cicero pro Cluentio cap. 10. *Qua sollicitudine animi! quo timore!* Nihilominus quum considero acrius lectionem scriptam, dubitare incipio, an non potius inde sit demendum, non addendum. Imo videtur certe auctor dedisse, *Post tamen sollicitudine.* GRON.

Et peritus.] In Ms. Vaticano et Regio, *Tolos.* [ac Colbert.] legitur, *benivolus et pertus.* *De pietate Gratiani in fratrem Ausonius in Panegyrico §. 7. *Piissimo. Huius vero locupletissimum testimonium est pater divinis honoribus consecratus; ad instar filii ad Imperium frater adscitus. Eadem benevolentia et Theodosium paullo post participem assumsit Imperii, cum parvulum haberet et fratrem: avidior fide societatis, quam nimiae potestatis:* ut ait Augustinus in lib. v. de Civitate Dei.* HENR. VALESIUS. [Ceterum aut apud Ammianum pro *pertus* legendum est *apertus:* ut Caesar in libro de Bello Africo *Gallos homines apertos minimeque insidiosos* appellavit: aut si legamus *peritus*, eo nomine designari putandum est, numeris omnibus absolutum, vitiorum expertem, aut omni virtute adornatum atque perfectum, qualem Gratianum Aug. describit Ammianus ipse, quem in lib. XXXI. *moderatum* et *clementem*, et lectorum Principum aemulum fuisse tradit. Certe Ammianus in libro XVI. c. 7. de Eutherio spadone loquens, peritum ita sumit: *Ex omni latere autem ita peritum,* (ut Eutherium) *neque legisse neque audisse confiteor.*] HADR. VALESIUS.

AMMIANI MARCELLINI

LIB. XXXI. C. I.

1. *Furiis in aetatem adscitis.*] Apparet emendandum esse, *furiis in societatem adscitis*, ut loqui solet Marcellinus noster. VALES.

2. *Quisque* pro *quisquis*, ut Plaut. Capt. IV, 2, 17. *ad quemque iecero, ad terram dabo.* Mil. II, 2, 5. *quemque videritis hominem, huc deturbatote.* W.

Valentini lavacri.] Hoc Valentis lavacrum erat Antiochiae, cuius meminit Evagrius in lib. I. cap. 20. quod cum incendio magna ex parte corruptum esset, Theodosius Senior eidem reficiendo ducentas auri libras largitus est. VALES.

3. *Carmina quidam nimium horrenda.*] Ita recte ediderunt nuper Parisini, quum in prioribus exstaret *nimirum*, quod etiam sic restitui debere adscripserat exemplari suo pater. Sed quum postea intelligeret in Vaticano codice legi *nimiarum*, supponebat *carmina quaedam neniarum horrenda.* Consulantur antiqui codices. GRON.

4. *Tragula gurgulione confecto.*] Sic primus edidit Mariangelus Accursius, mendose ut apparet. In MSS. autem Regio, Flor. et Valentino [ac Colbert.] *et Tolos.* legitur *Vagula:* fortasse pro *Aquila.* Praeterea in codice Regio [et Colbert.] scriptum inveni, *gurgulione consecto.* VALES.

Cum Chalcedonos subverterentur veteres muri.] Rem eamdem simul et versuum *(aliquibus tamen in locis variantium)* inscriptionem apud Socratem habemus, Histor. Eccles. lib. 4. cap. 8. Zonar. et Cedren. *Hosce versus aliter ex Socrate, et ex Zonara tomo 3. legit Leopardus Variarum Emendationum libri 4. capite 15.* LINDENBR.

Cum Chalcedonos subverterentur vet. muri.] Ob probra et convicia quae Chalcedonenses in Valentem iecerant Procopiani belli temporibus, ut refert Socrates in lib. 4. cap. 8. VALES.

Ut apud Constantinop. aedificaretur lavacrum.] Constantianae scilicet thermae teste ibidem Socrate. Zonaras tamen ac Cedrenus e lapidibus murorum Chalcedonensium aquaeductum Constantinop. aedificatum esse scribunt a Valente, eiusque appellatum nomine: *opus sane memorabile, cuius meminit Themistius in Oratione decennali ad Valentem A. et Gregorius Nazianzenus in Orat. XXV. qui hunc Valentis aquaeductum subterraneum et aerium fluvium eleganter appellat. Ita etiam Themistius in Ama-

torio seu de Regia pulcritudine ad Gratianum A. αἱ δὲ ὑποδραμοῦσαι ἠλιβάτους πρῶνας ἔγγειοι καὶ ἐναέριοι, σταφυλῇ τὰ νῶτα ἀπεικασμέναι, πλέον ἢ σταδίους χιλίους ἄναντα καὶ κάταντα, οὔτε ἄντην οὔτε κατάντην διαδραμοῦσαι, καὶ οὔτε ὑποσχεθεῖσαι οὔτε ἐνσχεθεῖσαι συνεφοίτησαν ὑπορόφιοι. καὶ ἤκουσιν ἤδη πρὸ τῶν πυλῶν.* Zonaras et Cedrenus tradunt, Nymphaeum quoque a Praefecto urbis exstructum esse, in cuius dedicatione populus choreis et epulis vacavit. Quod etiam relatum est a Socrate in dicto loco. Ceterum in Socrate libentius Καρωσιαναὶ legerem quam Κωνσταντιαναί. Carosianae enim thermae a Valente absolutae et dedicatae sunt post Consulatum Gratiani III. et Aequitii, agente Praefecto urbis Constantinop. Vindalonio Magno, ut scribit Idatius in Fastis et auctor Chronici Alexandrini: et a Carosia Valentis filia nomen traxere teste Sozomeno in lib. 6. VALES.

5. ΤΕΡΠΟΜΕΝΑΙ ΣΤΡΟΦΩΝΤΕΣ.] Ita primus excudi fecit Accursius. At in Mſ. Florentino legitur, στροφόνφες teste Lindenbrogio. Ego vero suspicor scribendum esse τερπόμεναι στρέψωνται: quamquam apud Socratem in lib. 4. cap. 8. legitur, στήσονται: cui subscribunt Zonaras, Cedrenus, Nicephorusque Callistus. Sed cum in primo versu δροσερῇ χορείῃ ex Mſſ. ediderimus, στήσονται hic convenire non potest. VALES. Primo sic edidi, quum mihi displiceret Hadrianus interpolans in sua editione manum fratris sui edensque στροφόντες, quum vere reddiderit Henricus, ut nunc exhibeo, nisi typis ea mutatio attribui debet: etsi Henricum miror, cur ei voci accentum apposuerit, qui nullus est apud Lindenbrogium. Magis vero miror, cur ad talem mutationem ausus fuerit discedere, quam nullo genere Codices veteres approbant. Quin tu ex illis hoc habe verissimum, τερπόμεναι στρόφον ἕσσαν. Ut enim apud Hesychium ἕσσας ἐκάθισας, ἕσσεν ἐνέδυσεν, εἶσεν ἐκάθισεν, sic horum versuum auctor ἕσσαν dixit, et στρόφον ductum canalium per partes varias urbis. GRON.

ΔΗ ΤΟΤΕ ΟΥΝΙΑ ΦΥΛΑ.] In Mſ. Flor. [ac Colbert.] et Editione Aug. legitur, δνια φῦλα: unde quispiam non absurde coniecerit scribendum potius esse, Δὴ τότε δήϊα φῦλα: sed in Socrate et Zonara aliisque supra citatis legitur Δὴ τότε μυρία φῦλα: et huic versui subiicitur ab iisdem Auctoribus hic alter, qui in nostris codicibus deerat.

Ἄγρια, μαρμαίροντα, (al. μαργαίνοντα) κακὴν ἐπιειμένα ἀλκήν.

Certe οὔνια φῦλα ferri non potest: cum heic de Gothis sermo sit, non de Hunnis. VALES. Crediderim ex hoc loco servavisse Hesychium Δώϊα, ὅμοια, quam vocem vides ad lectionem, quam in Mſſ. esse testantur Lindenbrogius aeque ac Valesius, et praeses editionis Augustanae. Ut praedicantur omnigena gentium septentrionalium genera atrocitate et feris animis et vastandi cupiditate congruentia collectum iri. GRON.

ΠΟΡΟΝ ΠΕΡΑΟΝΤΑ.] In Mſ. Flor. [et Colbert.] et Editione Aug. πορόντα legitur duabus simul confusis dictionibus. Nec dubito, quin (ut apud Socratem legitur ac ceteros) scribendum sit, πόρον διαβάντα. VALES. Cuius notam sic purgavi ex priore editione, quum mendose nuper Parisiis ederent βάντα πόρον διαβάντα, quod futile. Ceterum illud ὀλέσει in sequente versu comperior exstare tantum in editione Augustana, ubi exhibetur ΟΛΕΤΙ,

quum Lindenbrogius tantum ΛΕΤΙ, quod vide an non fuerit λήσει. GRON.

ΚΑΙ ΔΗΡΙΣ ΕΦΕΖΕΙ.] In codicibus quidem nostris scriptum erat δήρειν ἐφέζει: unde coniectura ductus emendavi δῆρις ἐφέξει. At in Socrate et citatis Auctoribus legitur καὶ πότμον ἐπίσποι, minus recte: dicendum enim erat ἐφέψει, si tamen in usu est. Ceterum hos Graecos versus post Langium et Christophorsonum Latine sic vertimus:

Tempore quo liquidas agitabunt urbe choreas,
Laetaque subsilient hilares per compita Nymphae,
Ac funesta dabit murus munimina thermis:
Tunc fortes populi variis e gentibus orti
Traiicient armis Histri speciosa fluenta,
Vastabuntque agros Moesos atque arva Scytharum.
Ast ubi Pannoniam attigerint, maiora parantes,
Hos illic fatum et Martis violentia sistet. VALES.

CAPVT II.

1. *Hunnorum gens monumentis veteribus leviter nota.*] De Hunnis eorumque sedibus ac moribus vide Zosim. lib. IV. c. 20. (ubi vid. Reitemeier. p. 588. et inprimis Heynius p. 637. W.) Sozomen. lib. VI. cap. 37. Agath. lib. V. Iordan. de reb. Getic. Histor. Miscel. lib. XII. *Reginon. Prumiens. lib. 2. pag. 44. b.* LINDENBR. Adde de veteribus *Claudianum* in Rufin. Lib. I. v. 323. ss. de recentioribus *Deguignes* Hist. generale des Huns, des Turcs etc. Par. 756. v. Tomis in 4. *Gebhardi* ad Guthrium T. XV. et *Gibbon.* T. VI. p. 270—322. Forsterus de bysso p. 22. Hunnos fuisse suspicatur *Seras* a Tibetanis Indiae vicinis sic appellatos. W.

Ultra paludes Maeoticas glacialem Oceanum accolens.] De Hunnorum situ idem tradit Hieronymus in Epitaphio Fabiolae: et ex professo Procopius tum in lib. I. Persicorum, tum in 4. Gothicorum. VALES.

2. *Infantium ferro sulcantur altius genae.*] Idem prodit Iordanes in Geticis c. XXIV. cuius verba ex Marcellini nostri Historiis translata esse non dubito. Sic enim ait de Hunnis: *Nam maribus ferro genas secant, etc. Hinc imberbes senescunt, et sine venustate ephebi sunt, quia facies ferro sulcata tempestivam pilorum gratiam per cicatrices absumit.* Porro hanc caussam esse cur imberbes sint Hunni, libenter et Ammiano nostro et Iordani concesserim. Sed tamen aliam quoque eius rei causam mihi videor deprehendisse. Observavi enim Hunnos in luctu genas cultris convulnerare solitos esse. Sic enim de Cutriguris, quae Hunnorum gens est, narrat Agathias in lib. 5. οἰμωγή τε ἠκούετο μακρὰ βαρβαρική. τοῖς γὰρ ξιφιδίοις τὰς παρειὰς καταξαίνοντες ὠλοφύροντο κατὰ τὸν πάτριον νόμον. *Et gemitus barbarorum ingens exaudiebatur. Genas enim pugionibus concidentes, more patrio lugebant.* Et apud Menandrum Protectorem in lib. 8. Hist. Turxathus Dilzibuli *vel Dizabuli* filius, Turcorum Princeps, cum patri nuper mortuo exsequias celebraret, Romanorum legatos genas sibi una cum reliquis Turcorum laniare iubet: δέον ὑμᾶς,

ὑμᾶς, ὦ Ῥωμαῖοι, καταχαράττειν τὰ πρόσωπα ταῖς μαχαίραις, etc. Ex quibus intelligendi sunt Sidonii versus in Panegyrico ad Avitum, quos nemo adhuc interpretatus est (v. 243.)

Vulnere vel si quis plangit, cui flesse ferisse est,
Ac ferro perarasse genas, vultuque minaci
Rubra cicatricum vestigia defodisse. VALES.

Prodigiosae formae cet.] Iornandes c. 24. *Erat iis species pavenda nigredine, sed velut quaedam, si dici fas est, deformis offa, non facies; habensque magis puncta quam lumina.* Cf. Gibbon. T. VI. p. 326. W.

In commarginandis pontibus.] Ita Sidon. Apoll. lib. IV. Epist. 20. *Viridantia saga limbis marginata puniceis.* LINDENBR.

3. *In hominum figuras. Sic et in sua vita.*] Quis huius scripturae auctor fuerit, incompertum habeo. Nam Accursius quidem sic ediderat: *In hominum autem figura, sic et in sua vita visi sunt asperi, etc.* In Regio autem exemplari, *Tolosano,* [et Colbert.] ita scriptum inveni: *In hominum autem figura licet in sua vita nisi sunt asperi, etc.* quemadmodum in duobus Vaticanis codicibus legitur. Proinde ita a Marcellino scriptum esse coniicimus: *In hominum autem figura sic et insuaves sunt et asperi.* aut certe: *In hominum autem figura licet insuavi, ita visi sunt asperi, etc.* Sane eiusmodi fere scripturam huius loci fuisse docet Iordanes in Geticis, qui haec Marcellini nostri verba sic imitatus est. *Hi vero sub hominum figura vivunt belluina saevitia.* HENR. VALES. [Hi porro in codice Colbert. vocantur modo *Hunni*, modo *Huni;* necnon *Chini* ac *Chuni.*] HADR. VALES. Quum posterior viri doctissimi coniectura accedat propius ad veterem lectionem; tum quod in omnibus MSS. libris occurrit *nisi*, non *visi*, eius certe debuit ratio sanctior haberi, et illud, non hoc attendi. Tum quaeso cur visos fuisse dicat, quam potius simpliciter et vere tales fuisse? Unde, nisi fallor, patebit veram Marcellini manum fuisse *In hominum autem figura licet insuavi, tam hi sunt asperi.* GRON.

5. *Ex pellibus silvestrium murium.*] Hae pelliculae odoratae erant,*) ut praeter Helmodum in lib. 1. Chronici Sclavorum, docet D. Hieronymus in lib. 2. contra Iovinianum his verbis: *Odoris autem suffitus et diversa thymiamata, amomum, cyphi, oenanthe, muscus et peregrini muris pellicula.* Idem in Epitaphio Marcellae viduae sub initium, *fragrare musco, mure, etc.* [Iordanes in Geticis scribit, pelles murinas ab Hunnuguris, quae gens Hunnica est, in orbem Romanum importari. Priscus ait Hunnorum Reges pellibus ferarum ad ornatum uti.] VALES.

Pellibus silvestrium murium.] Iordan. in Histor. Goth. *Hunuguri hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium.* De Scythis Iustinus ex Trogo lib. 2. c. 2. *Lanae iis usus ac vestium ignotus: et quamquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur.* *Seneca Epist. 90. *Magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac*

*) Id negat Crenius Animadv. philol. hist. T. VIII. p. 201. Ammiani enim mures non eosdem fuisse specie, qui fuerint Hieronymi. W.

murium, quae tactu mollia et impenetrabilia ventis sunt. Ivo Carnot. Epist. 49. *Complices quos sibi pelliculis peregrinorum murium atque aliis huiusmodi vanitatum aucupiis inescaverat.* Illae ipsae autem pelles sunt, quas posterior aetas *marturinas* vocat. Helmoldus Chron. Slavor. lib. I. cap. I. *Pellibus abundant peregrinis, quarum odor letiferum nostro orbi superbiae venenum propinavit. Et illi quidem ut stercora haec habent, ad nostram, credo, damnationem, qui ad marturinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quas nos appellamus faldones, illi offerunt tam pretiosos martures.* Vide Aelianum de Animal. lib. XVII. cap. 17. LINDENBR. Cf. *Beckmann* Gesch. d. Erfindungen B. 5. S. 17. W.

In pannulos defluxerit defrustata.] Meliorum codd. haec lectio est. Glossar. *Concisus, frustatus.* Ammian. lib. XX. c. 2. *Defrustandae Mesopotamiae opitulari.* Sidonius Apoll. lib. IX. Epist. 9. *Maxima ex magnis capita defrustans.* Restituimus iam olim eodem modo locum L. Flori lib. 2. c. 2. §. 32. *Punicae praedae omnibus promontoriis insulisque frustarentur et fluitarent.* Perperam enim hactenus, antequam Gallicana Editio prodiit, *frustrarentur* lectum est. LINDENBR.

6. *Galeris incurvis capita tegunt.*] Hieronymus in Epitaphio Nepotiani tiaras vocat. Postquam enim Romanos ab Hunnis vinci et fugari memoravit, subiicit: *Nec amputamus causas morbi, ut morbus pariter auferatur: statimque cernamus, sagittas pilis, tiaras galeis, caballos equis cedere.* VALES.

Vetant incedere gressibus liberis.] Hinc ἄποδες et ἀκροσφαλεῖς Hunni dicuntur ab antiquo Scriptore apud Suidam: ὁ δὲ ἐκέλευσε χωρεῖν ἐπὶ τοὺς ἄποδας καὶ ἀκροσφαλεῖς Οὔννους. ἄνευ γὰρ ἵππων οὐ ῥαδίως ἂν Οὔννος τὴν γῆν πατήσειεν. *Ille vero iussit ut contra truncos et in incessu titubantes Hunnos procederent. Neque enim Hunnus absque iumento facile ambulaverit.* [Itaque merito indignatur Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: *Proh pudor! fugit Rom. exercitus, victor orbis et dominus. Ab his vincitur, hos pavet, horum terretur adspectu, qui ingredi non valent, qui si terram tetigerint, se mortuos arbitrantur.* Adde Zosimum IV, 20. §. 6. Quod supra Hieronymus ait, *Romanum exercitum Hunnos pavere, et horum terreri adspectu;* idem Iordanes de rebus Geticis affirmat: *Quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes fugabant.* Addit fuisse eos deformes, nigros, statura breves, parvis oculis et torvis, simis naribus, et ob sectas ferro genas imberbes. Unde ab Ammiano bestiis comparantur bipedibus, et *pandi* omnes ac *prodigiosae et insuavis* formae fuisse dicuntur. Calcei sine formulis recte convenienterque fieri non possunt. At Hunnorum calcei informes erant, ac ipsorum pedibus minime conveniebant, utpote formulis nullis aptati, quas sutores vel Cordubanarii nostri vulgo *formas* hodieque vocitant, *des formes.* Quare Hunni male calciati, libere et facile ingredi non valebant: atque si terram tetigissent, actum de se arbitrabantur: quippe qui pedibus hostem insequentem effugere, ac mortem evadere se non posse intelligerent.] VALES.

Equis prope affixi duris quidem, sed deformibus et muliebriter iisdem nonnumquam insidentes.] Verissima haec sunt: atque eo modo Gubazen Lazorum Regem equo insedisse, cum a

Iohanne Byzantio pugione *vulneratus ad terram prosterneretur,* Agathias lib. III. scribit. ἐτύγχανε γὰρ (inquit) ἐναλλάγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου. Quem gestum etiamnunc in rusticis persaepe videmus. Ergo *muliebriter equo insidere*, est κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἐναλλάγδην: cui contrarium περιβάδην. Achill. Tatius de amorib. Clitophontis et Leucip. lib. I. c. I. ἡ παρθένος μέσοις ἐπεκάθητο τοῖς νώτοις τοῦ βοὸς, οὐ περιβάδην, ἀλλὰ κατὰ πλευρὰν, ἐπὶ δεξιᾷ συμβᾶσα τὼ πόδε, τῇ λαιᾷ τοῦ κέρως ἐχομένη, ὥσπερ ἡνίοχος χαλινοῦ. Quod et ipsum in nummis antiquis apud Anton. Augustinum Episc. Ilerd. apparet lib. III. pag. 85. LINDENBR.

Equis prope adfixi.] Sic Claudianus in libro primo in Rufinum de Hunnis v. 329.

Nec plus nubigenas duplex natura biformes
Cognatis aptavit equis. VALES.

Muliebriter] „i. e. divaricatis cruribus." Sic Reines. Imo vero non divaricatis. W.

In ipsis quivis.] In codice Regio, [et Colbert.] *ac Tolos.* et Augustana Editione legitur *Et ipsi quivis, etc.* Unde adducor, ut credam sic a Marcellino scriptum fuisse: *Ex ipsis* (supple *equis*) *quivis in hac natione pernox et perdius emit et vendit, etc.* VALES.

8. *Subito de industria dispersi vigescunt.*] Hic praeliandi mos erat Hunnorum, ut Claudianus quoque canit lib. I. in Rufinum v. 330.

— — *acerrima nullo*
Ordine mobilitas, insperatique recursus:

et Agathias in lib. I. de Narsete, qui a Francorum copiis premebatur: βαρβαρικήν τινα στρατηγίαν καὶ μᾶλλον τοῖς Οὔννοις μεμελετημένην ἐμηχανᾶτο. ἐκέλευε γὰρ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν στρέψαντας τὰ νῶτα ἐς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν, etc. *Narses barbarum quoddam et Hunnis magis usitatum strategema excogitavit. Suos enim terga vertere iussit, etc.* Idem in fine libri v. Hunnos, cum fugiunt, infestiores magisque timendos esse scribit, quippe qui aversi sequentem hostem sagittis incessant. Et his artibus Hunni Gothis superiores evasere. Partim enim circumequitando, partim excurrendo et opportune retrocedendo, iaculantes ex equis maximam Gothorum caedem fecere, teste Zosimo Lib. IV. c. 20. Ceterum hic emendavi *vigescunt* ex codice Regio et Valentino, [ac Colbert.] VALES.

De industria dispersi lugescunt.] Ms. *dispersi iugescunt.* neutrum placet. *Loisell. legit *vigescunt*, id est, vigorem et animos capiunt.* LINDENBR.

Et imposita acie.] Scribendum puto, *et incomposita acie.* VALES.

Parte decernuntur.] *Γρ. parte cernuntur.* LINDENBR.

Parte decernuntur.] In codice Regio [et Colbert.] *Tolos. et Vatic.* legitur, *parit decernuntur.* Unde sic corrigendum arbitror: *Nec invadentes vallum, nec castra inimica pilantes prae nimia rapiditate cernuntur.* VALES.

9. *Eoque omnium* cet.] Hunc locum iam olim tractavit G. Canterus Nov. Lectt. p. m. 323. W.

Procul missilibus telis.] Procopius in principio libri 2. Gotth. ait Hunnos esse ἱπποτοξότας ἀρίστους, id est optimos ex equo sagittarios, et inter equitandum peritissime iaculari. Gothos contra pedites iaculari scribit in lib. 1. Gotth. Equites enim Gothorum hasta dumtaxat et gladio utuntur: quo fit ut ab Hunnis longe superentur. VALES.

Missilibus telis acutis ossibus arte mira coagmentatis.*] Id usitatum omnibus Germanis fuit, ut ait Tacitus de Moribus German. c. 46. *Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant. LINDENBR.

Sed distinctis.] Ita Mariangelus Accursius edidit: sed in exemplari [Colbert.] *et Tolos.* ac Regio scriptum inveni, *sed distint*..... VALES.

Distinctis] Hoc fateor me non intelligere. Fortasse scribendum *distincti*, i. e. composita acie. ERF.

Sine vi respectu con.....] Apparet scribendum esse, *sine sui respectu confligunt:* quemadmodum loqui solet Marcellinus cum alibi, tum in lib. XXIX. c. 5. §. 38. VALES.

Hostesque, dum mucronum noxias observant, contortis laciniis illigant.] Ars haec bellandi Scythiae populis usitata, ut ex Herodoto VII, 85. Pausania I, 21. aliisque Scriptoribus constat. *Val. Flaccus Argon. lib. 6. v. 132.

Doctus et Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis adducere turmas.

Lips. notat in Analect. ad milit. pag. 284. 4. De Alanis Egesippus lib. V. cap. 50. *Laqueos iacere atque hostem innectere, ars Alanis bellandique mos est.* Vide Ioseph. Belli Iud. lib. 7. LINDENBR.

Noxias] Conferri iubet Ernesti Livium 41, 23. Oudendorp. ad Sueton. Iul. 81. et Glossar. Livian. in h. v. W.

Contortis laciniis illigant.] Hunnis id familiare fuisse docet Sozomenus in lib. VII. cap. 25. ubi de Theotimo Tomorum in Scythia Episcopo loquitur: quem Hunnus quidam opulentum ratus, cum illaqueare vellet, manum qua laqueum coniecerat, arescere sensit. Sed et Scytharum reliquae gentes eo astu in proeliis utebantur. De Iaxamatis quidem id refert Mela in fine lib. 1. de Auchatis Valerius Flaccus in 6. v. 132.

Doctus et Auchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, et extremas laqueis abducere turmas.

De Parthis etiam, qui a Scythis originem ducunt, vetus Auctor apud Suidam in σειραῖς. Omitto Alanos, de quibus idem tradit Iosephus et Hegesippus. [Sed et Pausanias in Atticis scribit, Sarmatas idem factitasse: et Iaxamatarum ostio Tanais proximorum feminas ex equis pugnare scribit Mela libri 1. capite ult. et *quos laqueis interceperunt hostes, trahendo conficere.*] VALES. Cf. Gronov. Praef. p. XVIII. W.

Equitandi vel gravandi.] Sic edidit primus Hadrianus; qui quum in praefatione (p. LXI.) se defendat idque auctoritate codicis Colbertini, hactenus sequor, quum alioquin et τὸ *gradiendi* satis locum suum tueatur, sed vincat veritas antiqui calami. GRON.

10. * *Cum carpentis in quibus habitant.*] Tertullianus adversus Marcionem libri 1. capite 1. *Gentes* (inquit) *ferocissimae in-*

habitant (Pontum) si tamen habitatur in plaustro. Sedes incerta, vita cruda, libido promiscua, et plurimum nuda. Etiam quum abscondunt, suspensis de iugo pharetris indicibus, ne temere quis intercedat. * LINDENBR.

Taetra villis vestimenta.] Claudianus in Rufinum lib. I. de Hunnis v. 326.

— — *tristes habitus, obscenaque visu Corpora.*

Atri scilicet coloris vestibus Hunni erant amicti. Unde et Marcellinus in superiore pagina obsoleti coloris tunicam eisdem tribuit. Paene monere omiseram in Regio codice legi, *tetra illis vestimenta,* quod magis placet: *et in Tolos. ac Vatic. codicibus legitur: [in Colbert. *terra.*] VALES.

11. *Ad omnem auram incidentes.*] Scribendum omnino est, *ad omnem auram incidentis spei novae perquam mobiles:* quod quidem Marcellinus noster imitatus videtur ex Livio, qui in lib. XXIX. c. 3. dicit, *mercede parari auxilia ex Afris, gente ad omnem auram spei mobili atque infida.* VALES. Sic iam antea coniecerat Gruterus. Vid. Gronov. Praef. p. XXIII. W.

Furori incitatissimo] Vid. ad XXX, 5, 4. W.

12. *Adusque Achaiam pervenit.*] Longe aliter in MSS. codicibus Regio, Flor. ac Valentino, *Tolos. Vatic.* [et Colbert.] legitur, *adusque Adalam:* quod cum Accursius minime intelligeret, audacter emendavit *adusque Achaiam,* contra Historiae fidem. Neque enim Hunni iis quidem temporibus adusque Achaiam penetrasse dicuntur. Sed procul dubio emendandum est, *adusque Alaniam pervenit:* quod confirmatur ex cap. 3. ubi Marcellinus noster institutam Historiae seriem repetens, sic ait: *Igitur Hunni pervasis Alanorum regionibus, etc.* Adde, quod, nisi ita legatur, sequentia, cum antecedentibus minime cohaerebunt. Sequitur enim digressio et παρέκβασις de Alanis; ut satis appareat sermonem de illis prius habitum fuisse. Postremo Iordanes in Geticis ait, ab Hunnis superatos esse Alanos: quod ex Marcellino, ut pleraque de Hunnis ibi relata, mutuatus est. Annon enim ex hoc Marcellini nostri loco illa Iordanis exscripta sunt? *Quod genus expeditissimum, et multarum gentium grassatorem Getae, ut viderunt, expavescunt.* VALES.

Restant Massagetae.] Vide Strabon. lib. XI. p. 511. Almel. Dionys. Alex. pag. 98. LINDENBR.

Restant Massagetae.] Sic Mariangelus Accursius edidit. Ego vero cum in codice Regio, *Tolos.* [et Colbert.] scriptum invenerim, *Res Massagetae,* in suspicionem hanc adductus sum, ut truncatum ac mutilum hunc esse locum existimarem, atque hoc fere modo esse supplendum, *adusque Alanos pervenit, veteres Massagetas: qui unde sint, etc.* Quae coniectura non mediocriter confirmatur ex lib. XXIII. c. 5. §. 16. ubi dicit Marcellinus, *et Massagetas quos Alanos nunc appellamus, etc.* VALES.

Quae diu multa luda... et varia.] Siquidem ita est clare in libris antiquis, sive per confusionem trium linearum III. exstitit in editionibus *lu,* quum deberet inde colligi τὸ *in;* certe alterutrorum aberrationem existimans, non ambigo quin scripserit Ammianus, *quae diu multa indago et varia.* GRON.

13. *Hister advenarum.*] Hic locus sic commode suppleri potest: *Hister advenarum auctus magnitudine fluentorum, etc.*

quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. xv. c. 11. §. 18. de Rhodano, et in fine libri xviii. ut notavi ad hunc locum supra. VALESIUS. Poresſt certe. Sed unde colligetur illa manus Ammiani? quum τὸ *auctus* ſine ullo veteris libri indicio immittatur, ubi nullus eſt in Mſſ. hiatus. Lenius certe erit in anteceſſum, dum clariora producantur, adiuvare ita: *Fluminum adauctus* vel *adoleſcens Hiſter advenarum magnitudine fluenti.* Vides nihil a me mutari. Literae *ad* oſtentant prorſus vocem *adauctus*, vel *adoleſcens*. Genitivus *advenarum* cogit credere praeceſſiſſe ſubſtantivum vel *fluminum* vel *fluviorum* vel *amnium*, vel *aquarum*, ut lib. xxiii. c. 3. §. 8. *Per ſupercilia riparum fluvialium, aquis adoleſcentibus undique convenis.* GRON.

Hoc tranſito.] Supple *Hiſtro*. Alani enim ſupra Hiſtrum incolebant, Europaeae Sarmatiae populi, ut praeter Dionyſium Characenum tradit Plinius in lib. 4. c. 25. Oroſius in 1. et Tzetzes in Lycophronem. Sed Procopius in lib. 4. Gotth. Alanos regionem illam quae a Caucaſo ad Caſpias portas extenditur, incolere ſcribit. Ptolemaeus vero Alanos Aſiaticos ab Europaeis Alanis diſtinguit, contra quam Marcellinus. Nam Europaeos Alaunos vocat a montibus Alanis ita dictos: Aſiaticos vero Alaunos Scythas ab Alanis montibus cognominatos in Scythia cis Imaum montem collocat. VALES. Cf. Gronov. Praef. p. xv. W.

Alani inhabitant, ex montium appellatione cognominati.] Euſtathius in Dionyſ. Ὅτι Ἀλανὸς ὄρος Σαρματίας, ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος οἱ Ἀλανοὶ ἔοικεν ὀνομάζεσθαι. *Ineptit Iſidorus, dum a Lano fluvio Alanos dictos putat, Origin. libro 9. capite 2.* LINDENBR.

14. *Poſt quos Vidini ſunt.*] Herodotus iv, 21. 108. *Budinos* vocat: item Pompon. Mela lib. 1. cap. 20. Plinius lib. iv. cap. 12. LINDENBR.

[*Poſt quos Vidini ſunt, et Geloni.*] In Mſ. Colbert. legitur *Nidini*, quod nomen cum non intelligerent Critici, in *Vidini* mutavere. *Vidini* autem ſeu *Bidini* poſitum pro *Budini*: quam gentem Geographi in eo tractu collocaverunt. *Budinos* Gelonis proximos facit Pomponius Mela in libri 1. capite ultimo, de quibus et Plinius. *Neuros* idem Pomponius in Scythia Europaea collocat: qui in Ammiani codice Colbertino *Nervi* vocantur: qua ratione hoc nomen in ceteris noſtri Hiſtorici codicibus ſcriptum eſſe non dubito. Certe *Nidini* et *Nervi* in codice Valentino legi etiam teſtatur P. Pithoeus ad oram Ammiani ſui.] HADRIANUS VALESIUS. Utique etiam editio Auguſtana habet *Nervi*. GRON.

Geloni perquam feri, qui detractis peremptor.] Pomp. Mela lib. 2. c. 1. *Geloni hoſtium cutibus equos ſeque velant: illos, reliqui corporis; ſe, capitum.* LINDENBR.

Bellatrix gens.] Haec verba deſunt in codice Regio, *et Toloſ.* In Vaticano autem codice [et Colbert.] locus ſic legitur, *equisque tegmina conficiunt bellatur gen. Gelonis, etc.* ut fortaſſis ita ſcribendum ſit, *equisque tegmina conficiunt bellatoriis:* quemadmodum in lib. 23. ſub initium iumenta bellatoria dixit Marcellinus. Solinus vero in cap. xx. ex quo haec transſcripta ſunt, ſic habet: *Geloni ad hos proximant: de hoſtium cutibus et ſibi indumenta faciunt, et equis ſuis tegmina.* VALESIUS. Quae ſodes illa citationis ſpecies? An iumenta bellatoria iubeor quaerere in principio libri xxiii. quae in hoc ipſo capite infra ſe-

quuntur? Ut hinc pateat adiectivum istud obvenisse animo Valesii ex vicinia et progressu lectionis, non quod solida meditatio illud subiecerit. Et memini similia iam superius observata. Quin tu iuste considerans lectionem veterum codicum (nam et Vaticanus *bellaturgē*) lego, *equisque tegmina conficiunt bellaturis. Eis Gelonis.* Tum enim significat potissimum ista tegmina sumi, quum in bellum sunt exituri, non semper. GRON.

Agathyrsi collimitant interstincti colore purpureo corp.] Plin. lib. IV. c. 12. *Caeruleo capillo Agathyrsi.* Pomp. Mela lib. 2. cap. 1. *Agathyrsi ora artusque pingunt: ut quique maioribus praestant, ita magis vel minus: ceterum iisdem omnes notis, et sic ut ablui nequeant.* Festus Avienus in Orbis terrae descript. v. 345.

Dira Melanchlaeni gens circumfusa vagatur,
Proxima Neurorum regio est, celeresque Geloni,
Praecinctique sagis semper pictis Agathyrsi. LINDENBR.

Cf. Taciti Annal. 4, 57. W.

15. *Melanchlaenas*] Pomp. Mela lib. 2. c. 1. *Melanchlaenis atra vestis, et ex eo nomen.* Dio Chrysost. in Borysthen. pag. 439. (Reisk. II. p. 77.) χρῶνται δὲ τῇ ἄλλῃ ἐσθῆτι μελαίνῃ ὡς τὸ πολὺ, ἀπὸ γένους τινὸς Σκυθῶν τῶν Μελαγχλαίνων, ὡς ἐμοὶ δοκοῦσι, κατὰ τοῦτο ὀνομασθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. LINDENBR.

Melanchlaenas] Is. Vossius ad Melam pag. 113. ait veterem lectionem esse *Melanchinas*, unde censet Ammianum videri appellasse *Melanchitonas*, vel *Melanchimos.* Sed et in praecedentibus legebat Salmasius ad Solinum p. 189. (p. m. 133. W.) *latius fucatis,* quod utique meretur cognosci et considerari. GRON.

Orienti aestivo] Oriens hibernus ubi occurrat, vide apud Crenium Animadv. T. x. p. 56. Cf. etiam Columella Lib. 1, 5. et 6. ibique Intt. et Gesneri Lexicon rusticum v. Aequinoctialis. W.

16. *Per populos ac gentes amplas.*] Hoc in loco facile mihi assensuros lectores existimo. Nam cum in Editione Augustana et in codice Regio, *Tolos.* [et Golbert.] scriptum esse vidissem, *per populos. Has gentes et amplas, etc.* emendavi absque ulla mutatione, *diffusi per populosas gentes et amplas.* VALES.

17. *Mores et media et efferatam.*] Non absurde fortasse hic locus sic supplebitur, *ob mores eosdem et feritatem vivendi similem et armaturam.* Ita fere in lib. XVII. c. 12. init. dixerat Marcellinus, *Sarmatas et Quados, vicinitate et similitudine morum armaturaeque concordes.* Quod Graeci eleganter dicerent, ὅμοροί τε καὶ ὁμοιότροποι καὶ ὁμόσκευοι. Sic enim Thucydides in fine lib. 2. de Getis loquitur, et in lib. 3. itemque Dio in fine lib. 54. VALESIUS. Sed Is. Vossius ad Melam, quum haec verba in veteribus libris sic concepta legeret, *et efferatam vivendis etiam immatarum,* legebat *mores e Media; at efferata vivendi secta immutarunt,* ut prodidit ad Melam III, 4. pag. 238. et ibidem explicat. GRON.

18. *Distentas*] In ed. Gronov. et Ernest. operarum errore legitur *distantes.* W.

Locatis sarracis] Glossar. *Sarraca* ἅμαξα. Sisenna apud Nonium: *Impedimenta collocant omnia, construunt carros, et sar-*

raca crebra disponunt. Quintil. lib. VIII. cap. 3. Curius Fortunat. lib. 3. Sidon. Apoll. lib. IV. Epist. 18. LINDENBR.

Locatis sarracis.] In Editione Augustana legitur *sarriculis:* in MSS. [Colbert.] *et Tolos. Vatic.* et Flor. *sarraclis:* in Valentino autem codice *sarraculis,* teste Ant. Loisello. Postremo in exemplari Regio scriptum inveni *carrucis:* quam scripturam omnium deterrimam esse existimo. VALES. Cf. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 340. et Casaub. T. II. p. 222. W.

20. *Persae, qui sunt originitus Scythae.*] Persas posuit pro Parthis. Nam de Parthis quidem id scriptores antiqui docent, eos originem ex Scythis ducere. Sic Trogus Pompeius in lib. 2. c. 1. et lib. 41. c. 1. et ex illo Iordanes in Geticis. Sic Q. Curtius in lib. 6. c. 2. et Stephanus Byzantius, et Arrianus in Parthicis, qui imperante apud Aegyptios Sesostri, apud Scythas autem Iandyso, Scythas in eam regionem quae Parthia dicitur, migrasse memorat. Arriani verba referuntur in Bibliotheca Photii. Auctor quoque Chronici Alexandrini Scytharum iuventutem ait a Sesostri in Parthiam esse translatam. Ex quibus liquido apparet, Marcellinum Persas pro Parthis perperam dixisse. Eadem licentia Tertullianus in libro de Pallio dixit: *Scythae exuberant Persas.* Idem tamen castigatius loquitur in libro de Anima: *Dum aborigines occupant terras, ut Scythae Parthicas.* VALES.

Originitus] Sic *nativitus* apud Tertull. de Anim. cap. 12. LINDENBR.

21. *Hunnis per omnia suppares.*] Et hunc locum Iordanes imitatus est in Geticis, cum ait: *Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subiugavere.* VALES.

La . . . . cinando et venando] Suppleri percommode potest hoc modo, *latrocinando et venando.* LINDENBR.

Latrocinando et venando] Ut quidem supplendum esse vidit primus ac monuit Bongarsius ad Iustini librum secundum, quum in prioribus editis esset hiatus. Ceterum non intelligo, qua auctoritate modo Parisini ediderint *Bosporum,* quum et Henrici Valesii, et Lindenbrogii, et Augustana editiones habeant *Bosphoron,* quod rite correctum revocavi. Sed et paulo ante video in Augustana legi, *sic crinibus mediocriter flavis.* Modo igitur constet ratio viris doctis, qui voculam primam eiecerunt; quod ipse non paterer, si legeretur in MSS. GRON.

22. *Iudicatur ibi beatus*] Eadem opinio Massagetis. Strabo lib. XI. p. 513. Almel. *Θάνατος νομίζεται παρ' αὐτοῖς ἄριστος, ὅταν γηράσαντες κατακοπῶσι μετὰ τῶν προβατείων κρεῶν, καὶ ἀναμὶξ βρωθῶσι· τοὺς δὲ νόσῳ θανόντας ῥίπτουσιν, ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀξίους ὑπὸ θηρίων βεβρῶσθαι.* *Tertull. advers. Marc. lib. I. cap. I. de Ponti circumcolis: *Parentum cadavera cum pecudibus caesa, convivio convorant.** LINDENBR.

23. *Ne tugurium quidem*] Ita restitui ex editione Henrici, Lindenbrogii, Augustanae, quum temere, ut opinor, nuper dederint Parisini *nec tug.* GRON.

Gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem] Ab origine rerum veteres pro Diis immortalibus hastas coluere, inquit Iustin. lib. XLIII. c. 3. Hinc non Alanis tantum,

ſed Scythis in univerſum uſu receptum fuit, enſes loco numinis venerari. Pomp. Mela lib. 2. capite 1. *Mars omnium Deus, ei pro ſimulacris enſes et tentoria dedicant, hominesque victimis feriunt.* Solinus cap. 20. *Populis iſtis Deus Mars eſt, pro ſimulacris enſes colunt.* De hoc enſe notanda quae Priſcus Sophiſta in Eclog. legation. refert pag. 50. Ἔσεσθαι δὲ οὐκ εἰς μακρὰν τῆς παρούσης αὐτῷ δυνάμεως αὔξησιν συμβαίνειν καὶ τοῦτο τὸν θεὸν τὸ τοῦ Ἄρεος ἀναφήναντος ξίφος· ὅπερ ὂν ἱερὸν καὶ παρὰ τῶν Σκυθικῶν βασιλέων τιμώμενον, οἷα δὴ τῷ ἐφόρῳ τῶν πολέμων ἀνακείμενον, ἐν τοῖς πάλαι ἀφανισθῆναι χρόνοις, εἶτα διὰ βοὸς εὑρεθῆναι. Quem locum Priſci etiam Iordanes laudat in Hiſtoria Gothica: — *Gladius Martis inventus ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum: Quum paſtor, inquiens, quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert.* Ceterum de Scythico hoc Deo vide Herodot. lib. IV. c. 62. Arnob. adverſ. Gent. lib. VI. et quae ad Ammian. notata lib. XVII. LINDENBR.

[*Gladius b. r. humi figitur nudus: eumque ut Martem regionum ſuarum praeſulem verecundius colunt.*] Quod Ammianus heic de Alanis dicit, idem Iordanes in Geticis Scythis omnibus, atque Hunnis tribuit, *quibus per omnia ſuppares* fuiſſe Alanos Ammianus diſerte teſtatur. De gladio Martis humi defixo, qui ſacer apud Scytharum Reges habebatur, a paſtore reperto, et ad Attilam Hunnorum Regem delato, verba Iordanis Priſcum Hiſtoricum ſecuti talia ſunt: *Addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, ſacer apud Scytharum Reges ſemper habitus: quem Priſcus Hiſtoricus tali refert occaſione detectum: Cum paſtor quidam gregis unam buculam conſpiceret claudicantem, nec cauſam tanti vulneris inveniret, ſollicitus veſtigia cruoris inſequitur, tandemque venit ad gladium, quem depaſcens herbas bucula incaute calcaverat, effoſſumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur ſe totius mundi Principem conſtitutum, et per Martis gladium poteſtatem ſibi conceſſam eſſe bellorum.* Haec a Priſco Sophiſta, Theodoſii Iunioris Aug. aequali, Byzantinae Hiſtoriae Scriptore diligentiſſimo, Iordanes accepit: ex quo iudicari facile poteſt quanti facienda ſint, maxime cum Ammiani noſtri auctoritate confirmentur.] VALES.

Quas circumcircant.] De hac lectione loquitur Hadrianus Valeſius in praefatione p. LXVI. Sed debuit ſcire et fateri diu ante Colbertinum ipſi inſpectum ſic legendum iuſſiſſe ex Vaticano codice Iſ. Voſſium in notis ad Melam pag. 114. quum iam et ex Florentino produxiſſet veſtigia eius Lindenbrogius. Quod autem mox editur *quid portendatur*, noſſe oportet ab Henrico editum *portenditur*, ab Lindenbrogio *portendetur*, in Auguſtana *portetur*, idque eſſe et in Vaticano libro diſco ex manu paterna, quae et ex Barthio lib. II. Adverſar. cap. 12. annotavit idem probante et teſtante de codice Opſopoei, et opinor verum. GRON.

24. *Futura miro praeſagiunt modo: nam rectiores virgas*] *Scholiaſt. Nicandri in Theriacis pag. 40. ad illum verſum (511.): Καὶ μυρίκης λάζιο νέον· μάγοι καὶ Σκύθαι μυρικινῷ μαντεύονται

ξύλῳ· καὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις ῥάβδοις μαντεύονται. Cyrill. Alex. in Oseam cap. 44. pag. 142. ῥαβδομαντεία· δύο γὰρ ἱστάντες.* Scytharum hanc divinationem ita describit Herodotus lib. IV. c. 67. Μάντιες δὲ Σκυθέων εἰσὶ πολλοὶ, οἳ μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτεΐνῃσι πολλῇσι ὧδε· ἐπεὰν φακέλους ῥάβδων μεγάλους ἐνείκωνται, θέντες χαμαὶ, διεξελίσσουσι αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ μίαν ἑκάστην ῥάβδον τιθέντες, θεσπίζουσι, ἅμα τε λέγοντες ταῦτα συνειλέουσι τὰς ῥάβδους ὀπίσω, καὶ αὖτις κατὰ μίαν συντιθεῖσι. αὕτη μέντοι ἡ μαντικὴ πατρωΐη σφι ἐστί. Qualis fere etiam Germanorum fuit, ut *M. Adamus scribit, Histor. Eccles. cap. VI. *Auspicia et sortes quam maxime observabant. Sortium consuetudo simplex erat: virgam frugiferae arbori decisam in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargebant. Mox si publica fuit consultatio, Sacerdos populi; si privata, ipse paterfamilias precatur Deos, coelumque suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundum impressam ante notam interpretatus est.* Vide Caesar. de Bell. Gall. lib. I. c. 50. et Tacit. de Morib. c. 10.* LINDENBR.

CAPVT III.

1. *Ermenrichi.*] Is est, qui Ermanaricus a Iordane dicitur in Historia Gothorum, quem vide. VALES.

2 *Fundatus et habilis diu cunctatus est.*] Cum in exemplari Regio, *Tol. Vatic.* [et Colbert.] scriptum invenissem, *fundatus est habilis diu conatus est:* non dubitavi, quin locus emendandus esset hoc modo, *quamvis manere fundatus et stabilis diu conatus est.* Sic enim loqui solet Marcellinus. VALES.

3. *Ad amnem Danastum*] Inf. *prope Danasti margines.* Iordanes de reb. Goth. *A Danasto extenduntur usque ad Danubium, quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt.* LINDENBR.

Ad amnem Danastum.] *Danastium* codex Regius praefert, *et Vatic. Tolos. [et Colb.] forte pro *Danastrum.** Iordanes *Danastrum* vocat, et Constantinus Porphyrog. in cap. 8. de administrando Imperio. [Nunc dicitur *Dnester,* seu *Dniester,* ac *Niester.* Eumdem esse ac Tyram tradit Cluverius in cap. 43. lib. 3. Germ. et capite 42.] VALES.

Borysthenem (Dnieper). W.

4. *Thervingorum*] Eutrop. lib. VII. c. 3. (ubi vid. Tzschuck. p. 538. W.) *Provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Thaiphali tenent, et Victophali et Thervingi habent. Ea provincia decies centena millia passuum in circuitu tenuit.* LINDENBR.

Ut ante relatum est] L. XXVII. c. 5. W.

5. *Castris denique prope Danasti, etc.*] Nil variant libri scripti: forsan tamen sic legendum erit: *Castris denique prope Danasti marginis aggerem in Ungorii valle longius opportune metatis.* LINDENBR.

Aggere ut Ungorii vallem.] Inter locos qui in hoc Auctore a nobis reſtituti ſunt, hic merito palmam ferat. Quid enim corruptius vulgata ſcriptura? quid contra apertius et certius hac emendatione? *Caſtris denique prope Danaſti margines ac Greutungorum vallem longius opportune metatis, etc.* Hunni quippe traiecto Tanai primos invaſerant Alanos, qui Tanaitae dicebantur, idcirco quod ad flexum Tanais fluv. ſedes habebant, ut docet Ptolemaeus in Deſcriptione Europaeae Sarmatiae: deinde Greuthungos aggreſſi ſunt, qui Tanaïtis confines erant, ut ſupra docuit Marcellinus. Eosdem *Greuthungos* (ſic enim ibi codex Regius, *Toloſ.* [et Colbert.]) memoravit in lib. XXVII. c. 5. §. 6. ubi longe trans Danubium habitaſſe dicuntur. Quamquam Baſilienſis Editio *Greutungos* ſine adſpiratione ibidem praeferebat. Idatius in Faſtis, et in Chronico *Greothingos* nominat: Zoſimus vero in lib. 4. c. 38. Γϱοϑίγγους. Sic enim ſcribendum eſt. At Claudianus de IV. Conſulatu Honorii v. 623. et in Eutropium lib. 2. v. 153. Grutungos vocat, [ut et Pollio in Claudio c. 6.] VALES.

6. *Rumpente noctis tenebris Luna.*] Aut ſcribendum eſt *tenebras*, aut ſane *erumpente noctis tenebris Luna.* VALES.

7. *Geraſi fluminis.*] Quod ad Orientem erat antiquae Daciae. Eumdem enim eſſe Geraſum exiſtimo cum eo quem Ptolemaeus ἱέϱασον vocat in Deſcriptione Daciae, et ſola pronuntiatione differre *haec nomina. Accolis nunc dicitur *Prut*, teſte Cluverio in lib. 3. c. 41.* VALES. Kantemirius (Beſchreib. der Moldau S. 44.) memoriae, ut videtur, lapſu, hunc fluvium ait apud Ammianum Parotae nomine occurrere. W.

Lorica] h. l. de muro, ut c. 15. W.

8. *Inuſitatum antea hominum genus*] Erneſtius „vide, inquit, ne legendum ſit *inviſitatum;* nam hae voces ſaepius confuſae ſunt. vid. Drakenborch. ad Livii v, 34. Certe eidem Livio v, 17. *gens inviſitata* dicitur. cf. Tacit. Hiſt. II, 50.“ Eadem ſententia eſt Thomae Wopkenſii in Miſcell. Obſerv. novis T. X — XII. p. 229. Cf. XXX, 4, 17. W.

Modo ruens.] Sic Accurſius edidit, ex coniectura, ut opinor. Certe in MSS. Flor. et Regio *et Tol.* [ac Colb.] *et Vat.* legitur, *modo nierum.* VALES. Unde videtur corrigendum, *quod inuſitatum antehac hominum genus, modo, nivium ut turbo montibus celſis, ex abdito ſint coortum,* eis. Nam *modo coortum* debet iungi. GRON.

Ab arvis patentibus iam peregrini fulm. Martis.] Magis placet exemplaris Regii *et Toloſ.* [ac Colb.] ſcriptura, *diſtinguitur a Barbaris patentibus iam peregrini fulminibus Martis.* Senſus autem hic eſt, ideo Gothos Thraciae ſedes elegiſſe, quod Hiſtro flumine Thracia dirimeretur a barbaris gentibus, quae bellicis cladibus, et Marti iam peregrino expoſitae erant. Mars enim in Thracia natus dicitur, ut docet Arnobius in lib. 4. contra Gentes: *Quis Spartanum fuiſſe Martem? nonne Epicharmus auctor eſt? quis in Thraciae finibus procreatum? non Sophocles Atticus cunctis conſentientibus theatris?* Hinc Manilius in lib. 4. Aſtron. v. 689.

— — — *et Threce Martem ſortita colonum.* VALES.

CAPUT IV.

1. *Occupavere*] Thervingi. W.

2. *Praetenditur*] cf. xv, 11, 9. xxii, 8, 29. et, quos Ernestius laudat, Tacit. Annal. ii, 55. Salmas. ad Solin. p. 295. W.

4. *Negotium laetitiae fuit potius quam timori*] Sic scripsisse Marcellinum non adducor ut credam. Legendum videtur *propius*, eadem permutatione, quae in Cicer. de Offic. 1, 15. locum habet. Ibi equidem non dubito eorum accedere sententiae, qui *propius attingere* unice verum esse existimant. ERF.

Adulatoribus in maius fortunam Principis extollentibus] Eunapio teste (de Legationib. p. 19.) ad Valentis animum non exiguos stimulos admoverat simultas in nepotes ex fratre, qui regnum inter se partiti erant, avunculo non appellato, receptis itaque barbaris vires se imperii non parum auxisse ille sibi persuaserat. Cf. Reitemeier. ad Zosim. iv, 20. p. 588. et Heyne p. 638. W.

* *Thracenses necopinanti offerrent.*] Sic primus edidit Mariangelus Accursius, corrupte, ut apparet. Nam Gothi qui e Scythia in Thraciam transferebantur, ob id Thracenses vocari non poterant. In MSS. codicibus Vatic. et Regio [ac Colb.] scriptum est, *tharens ei nec opinanti offerret*, pro *trahens*. Sed veram lectionem nullius litterae transpositione corruptam exhibet codex Tolosanus, in quo totus hic locus ita scribitur: *Eruditis adulatoribus in maius Principis fortunam extollentibus, quod ex ultimis terris tot tirocinia trahens, ei nec opinanti offerret, etc.* * VALES.

5. *Hacque persuasione.*] Sic edidit Accursius ex coniectura, ut arbitror. Nam in codice Regio, *Tolos. et Vat.* scriptum inveni, *hacques permittuntur, etc.* [in Colb. *hacque permitt.*] Ex quo apparet ita potius emendandum fuisse, *Hacque spe mittuntur diversi, etc.* VALES.

Eversurus derelinqueretur] Ego sic edidi secutus Henricum Valesium, Lindenbrogium, editionem Augustanam. Reddant nuperi Parisienses causam, cur posuerint *relinqueretur*. GRON.

Cavatis arborum alveis] μονοξύλοις Zosim. iv, 38. Cf. xvi, 11, 9. et Claudian. in iv. Cons. Hon. 623. W.

6. *Eminentissimus vates*] Virgilius Georg. ii, 106. — *Truduntur.* Sic e cod. Colbertino pro *turbentur* dedit Hadr. Valesius, quem vide praef. p. lxi. W.

7. *Resipiscant tandem memoriae veteres.*] Omnino scripsisse Marcellinum existimo: *Reviviscant tandem etc.* Sic enim postulat totius loci sententia. Sed sequentia mirum in modum corrupta sunt, quae absque librorum subsidio nemo, ut opinor, emendaverit. HENR. VALES. An credibile est Henricum, postquam haec in prima editione temere effudit, non deinceps unquam hoc egisse, ut dignaretur Isaaci Vossii observationes in Melam perlegere? Sed neque tota vita sua Hadrianum easdem inspexisse; hoc est, utrumque sibi nixum, et de aliis arroganter iudicantem tamdiu et in tanta desperatione et vana sequentium notarum haesitatione (ubi illud *quaesitae in unum* rursus nonnisi ex sequentibus versibus menti suae illudere Henricus passus est) ineptire? Certe laurea dignam semper iudicavi hanc Vossianam restitutionem (ad

Melam II, 2. p. 182. W.): *quae ductum Hellesponti occupantes, et discidio quodam fabrili, mare sub imo Athonis pede quaesitum exponunt, et turmatim apud Doriscum exercitus recensitos, concordante etc.* Quam quidem tanti iudicavi, ut deberet locum suum occupare, quo saltem uno illic posito asterisco nova haec editio purgata exeat, quem ita vulgo collocabant: *quae dudum Hellespontum occupantes, et discidio quodam fabrili maris, ubi montonis *quaesitum exponunt.* Unum modo in his considera, an non ex antiqua lectione pateat auctorem scripsisse *ductum Hellespontium;* dein *exercitus recensetos*, de quo alibi. GRON. Corruptam librorum scripturam, quando non omnem difficultatem tollit Vossiana emendatio, Ernestium secutus postliminio restitui. W.

Quaesitum exponuntur.] Fortassis ita scripserat Marcellinus, *quaesitae in unum exponuntur.* supple *acies.* quo modo loqui solet. Sed in exemplari Regio [et Colbert.] scriptum inveni, *quaesitum exponunt,* supple *memoriae veteres.* VALES.

Exercitus recensetur.] Mallem equidem sic scribi, *et turmatim apud Doriscum exercitus recensentur.* Eadem enim figura in lib. XVIII. c. 6. §. 23. Marcellinus dixit: *Quousque nobis Doriscum et agminatim intra consaepta exercitus recensitos Graecia fabulosa narrabis?* Tanta quippe tamque infinita diversarum gentium multitudo convenerat, ut singuli populi iustorum exercituum speciem referrent. Ceterum bis in eo itinere Xerxes copias recensuit: primo Abydi, deinde in opido Thraciae Dorisco, ut docet Herodotus in VII. c. 60. Quocirca coniicere quispiam possit hic scribendum esse, *ubi...... Abydi quaesiti in unum exponuntur, etc.* VALES.

8. *Alavivo* Alarico. *Fritigernus* Fredegarius, Friedlieb, Gernfried. — Sic Reinesius. W.

9. *Cum difficilibus necess. articulis!*] Hunc locum praeclare mihi videor restituisse. Cum enim in codice Regio, *Tolos. Vat.* [et Colbert.] scriptum sic reperissem, *cum difficiles, etc,* non dubitavi quin Marcellinus noster ita scriptum reliquisset: *Cum difficiles necessitatum articuli correctores rei militaris poscerent aliquos, etc.* Quinetiam eadem in periodo paullo supra emendavi, *nostri limitis reseratis obicibus*, cum antea vitiose legeretur *limites.* Sed emendatio nostra etiam Regii codicis auctoritate fulcitur, in quo lectionem hanc nostram superscriptam inveni. VALES.

10. *Quorum insidiatrix aviditas.*] Idem scribit Hieronymus in Chronico: *Anno Dom.* 378. *gens Hunnorum Gothos vastat: qui a Rom. sine depositione armorum suscepti, per avaritiam Maximi Ducis ad rebellionem fame coacti sunt.* Hieronymum sequitur, ut solet, Orosius in lib. VII. cap. 33. Notetur interim Valentis imprudentia, qui tot numero barbaros minime depositis prius armis in Romanum solum recepit. Quamquam eius rei culpa fortasse non ipsi Valenti, sed eius Ducibus tribuenda est. Valens enim, ut scribit Eunapius et Zosimus IV, 20. iusserat, ut Gothi nonnisi traditis armis traiicerentur. Sed Duces quibus traiectionis cura mandata fuerat, lucro dumtaxat ac compendio proprio inhiantes, id tantum curaverunt, ut praestantes forma mulieres, et formosos pueros, servosque et colonos sibi robustos seligerent. Quidam

etiam muneribus corrupti, cum linea accepissent texta, et ſtragula utrimque villoſa, barbaros cum armis traiecerunt. Alterum item Valentis conſilium laudandum eſt, quod refertur ab Eunapio in Excerptis legationum. Iuſſerat enim Valens, ut ante omnia imbellis aetas utriusque ſexus transveheretur, utque ii per diverſas orbis Rom. provincias diſtribuerentur, quo fidei reliquorum atque obſequi quidam quaſi obſides eſſent. Haec porro Gothorum traiectio contigit Valente Aug. V. et Valentiniano Iun. Coſſ. anno Dom. 376. ut recte ponit in Faſtis Idatius, non autem 378. ut Hieronymus. VALES.

Apud ſui periculi iudices.] Sui periculi iudices ſunt ipſi qui facinus admiſerunt. Hi igitur, ait Marcellinus, ſi in ſua cauſa ac proprio periculo iudices conſtituerentur, ne ipſi quidem hoc facinus impunitum dimitterent. Hanc autem loquendi formam ſumſiſſe videtur ex Cicerone, qui in Orat. pro Deiotaro initio ſic dicit: *Nemo enim fere eſt, qui ſui periculi iudex, non ſibi ſe aequiorem quam reo praebeat.* *Quod brevius et eleganter dixit Seneca in lib. 2. de Beneficiis, cap. 26. *Nemo non benignus eſt ſui iudex.** Et Ovidius in lib. 3. de Ponto, Epiſt. 6. v. 9.

Huic ego qui patior, nil poſſem demere poenae,
Si iudex meriti cogerer eſſe mei.

Id Graeci eleganter dicunt αὐτῷ δικάζειν, ut loquitur Chryſoſtomus Homilia 37. in Matthaeum: πῶς οὖν τὰ ἐναντία ψηφίζεσθε νῦν, ὅτι οὐχ' ἑτέροις ἀλλ' ὑμῖν αὐτοῖς δικάζετε· τοσοῦτον ἡ φιλαυτία γίνεται κώλυμα εἰς τὸ συνορᾶν τὸ δίκαιον. διὰ τοῦτο ὅταν μὲν ἑτέροις κρίνωμεν, μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζομεν; ὅταν δὲ ἡμῖν αὐτοῖς δικάζωμεν, ἐσκοτώμεθα, etc. Nec ignoro virum doctiſſimum*) in Notis ad Hiſtoriam Auguſtam hunc Marcellini noſtri locum aliter explicuiſſe, de Praefectis nempe Praet. a quibus appellare non licet. Sed haec interpretatio nec verbis nec ſententiae Auctoris noſtri reſpondet. VALES.

11. *Quantos*] quot. Sic, monente Erneſt. in Cod. Theodoſ. l. 3. de agentibus lib. 6. t. 27. Tanti pro tot habuimus XXVII, 7, 7. W.

Inter quae ducti ſunt Optimatum.] Hunc locum ſic legendum ac ſupplendum eſſe exiſtimo: *Pro ſingulis dederant mancipiis: inter quae et filii ducti ſunt Optimatum.* In codice quidem Regio [et Colbert.] et in Editione Aug. legitur, *dederant mancipiis.* VALES.

12. *Quorum arbitrio regebatur*] Erat enim etiamtum impuber Vithericus. Vid. c. 3. W.

13. *Abſceſſit*] in loca remotiora. *Memor Valentem — deſpexiſſe* XXVII, 5. W.

---

*) Vir iſte doctiſſimus eſt Salmaſius ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 334. Idem ille vero, teſte Reineſio, eundem locum tractavit de modo uſurar. c. 15 p. 673. ubi *periculum* eodem, quo apud Cornelium Nepotem in Epaminonda c. 8. legitur, ſignificatu accipit et iudices iſtos αὐτογνώμονας ſ. ἰδιογνώμονας dictos eſſe ſtatuit. W.

CAPVT V.

1. *Dissimulatione*] incuria, negligentia, ut xx, 4. xxviii, 4. W.

Nefandis nudandi commerciis.] Causam huius quoque lectionis edit Hadrianus in praefatione, (p. LXIII.) cui pro tempore obsequor. GRON.

2. *Vertendi* verti se *mussabant.* — *Proficisci* interiora terrarum petere, sed dissociatis catervis. W.

4. *Ut et imperiis obediret et Regibus validis iungeretur, incedens segnius*] Profectus est quidem, ut imperatoris iussibus parere videretur, sed lentius, ut, qui recens advenerant, Ostrogothos ad arma cum ipso consocianda invitaret. W.

6. *Quod accidens*] Sic edidit Hadr. Valesius (v. Praef. p. LXVI.) cum in cod. Colbert. *quae accedens* reperisset. Antea legebatur *Quae accidisse.* W.

In nepotali mensa.] *Sueton. in Caligul. cap. 37. *Nepotinis sumtibus.** Festus: *Nepos luxuriosus a Tuscis dicitur: nam nepotes sunt luxuriosi homines appellati.** Tertull. Apolog. cap. 46. *Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie nepotatur.** Vide Isidor. Origin. lib. x. LINDENBR.

**Satellites omnes, qui pro Praetorio honoris et tutelae causa duces praestolabantur.*] Lege Procopium in libro 2. Vandalicorum pag. 161. et Hieronymum in Micheam pag. 341.* VALES.

7. *Adscensis equis volarunt.*] Scribendum puto, *evolarunt.* Ceterum Iordanes in Geticis non hoc astu scribit evasisse Fritigernum, sed districto gladio viam sibi ad suos aperuisse. VALES.

8. *Triste sonantibus classicis*] Claudian. in Rufin. II, 57. *rauca sonare cornua.* W.

Pilando villas et incendendo.] Neque enim opinor debuisse me adhaerere nuperae Parisiensi, quae delicias hic sibi et nobis fecit mutans *praedando:* quasi non iam capite secundo huius libri occurrisset *castra inimica pilantes.* Et utique notavit ipse Henricus ad libri XIV. caput secundum. GRON.

10. *Rerum digerere summitates*] summa sequi fastigia rerum. Sic Ernest. W.

11. *Tenebris obfusam aliquando fuisse Remp.*] Eleganter et Latine. Sic *oculos suffusos* dixit Plin. lib. VIII. cap. 50. *Virgil. Aen. I, 228. *Lacrymis oculos suffusa nitentes.** Et Ulpian. L. 5. §. 3. ff. ad L. Aquil. *Forma calcei cervicem percussit, ut oculus puero perfunderetur.* LINDENBR.

12. *Inundarunt Italiam ex abditis.*] Vide Flor. lib. III. cap. 3. LINDENBR.

Quid potestas Martia de habitu prudentiae valeat.] Pleonastice positum *de,* ut saepius illo aevo. Vide quae notavimus ad XXIX, 3, 8. W.

13. *Marco itidem moderante Imperium, etc.*] Locus foedissime in omnibus, quae vidi, exemplaribus corruptus. Et qui corrigere eum hactenus conati sunt, feliciusne an audacius id tentaverint, ipsi viderint: mihi religio est temere quid sine auctoritate veteris scripturae moliri. Res ipsa autem ex Dione LXXI, 8. Eusebio, Eutrop. lib. VIII. c. 13. Oros. lib. VI. cap. 15. et Histor. Augg. Scriptoribus nota est. LINDENBR.

Post urbium captarum, etc.] Hic locus mirifice corruptus est, quem tamen emendare conati sunt viri doctissimi Casaubonus atque Salmasius, uterque in Notis ad Historiam Augustam T. I. p. 353. Et Casauboni quidem coniectura haec est: *Post urbium captarum et direptarum, et pessumdatarum cunctarum provinciarum interitus, cum partes eorum exiguas reliquisset intactas........Verum, etc.* At Salmasius sic emendat: *Post urb. capt. et dirept. casum, post pessumdatos pop. Rom. exercitus, partes eorum exiguas reliquit intactas.* Sed quis credat Marcellinum nostrum ita scripsisse? Priori quidem coniectura nihil excogitari potuit infelicius, et a Marcellini genio magis alienum. Ac profecto ut desperatis aegris adhiberi remedia vetat Hippocrates, ita etiam a desperatis Auctorum locis abstinendum esse existimo. Illud itaque dumtaxat monebo, locum esse quemdam in lib. xx. cap. 5. qui cum hoc collatus auxilio esse possit: sic enim habet: *Cum dispersa gentium confidentia, post civitatum excidia peremptaque innumera hominum millia, pauca quae semiintegra sunt relicta, cladis immensitas persultaret.* VALES. Nemo miretur ab Henrico sic pronuntiari de coniectura Casauboni, quum ipse eam vitiarit citando *eorum*, quum Casaubonus ediderit *earum*. Salmasius autem non sustinuit *post pessum datos*, sed ut legitur in MSS. editis *et pessum datos*, agnoscens locum desperatum: interim uterque consentit ad *in unum spirando*, ut est in Augustana etiam editione, Lindenbrogii et Henrici, nescio cur nupera Parisiensi omittente particulam. Prior pars videtur ita suppleri velle: *post pericula urbium captarum et direptarum:* posterior forsan ita commodior procedit: *et post multos militum ac protectoris* (Quidni *procuratoris?* ERF.) *interitus.* Ut protectorem innuat M. Vindicem, quem ἔπαρχον isto tempore oppressum refert nominatim Dio Lib. LXXI. c. 3. GRON.

14. *Nondum solutiore mollitie.*] In MSS. Regio * et Tolos. * et Editione Aug. sic legitur, *nondum solutio restitutae mollitie.* Quare non dubito quin Marcellinus ita scripserit: *Nondum solutioris vitae mollitie, etc.* VALES.

15. *Duobus navium millibus perrupto Bosphoro.*] Historiae illustrandae locum ex Trebellio Poll. adscribam in Claudio c. 6. Sub illo enim gesta sunt, quae hic narrantur. *Scytharum diversi populi, Peucini, Trutungi, Austrogothi, Virtingui, Gipedes, Celtae etiam et Heruli praedae cupiditate in Romanum solum et Rempub. venerunt, atque illic pleraque vastarunt, dum aliis occupatus est Claudius, dumque se ad bellum quod confecit, imperatorie instruit, ut videantur fata Romana boni Principis occupatione tentata: sed credo, ut Claudii gloria accresceret, eiusque fieret gloriosior toto penitus orbe victoria. Armatarum denique gentium trecenta viginti millia tum fuere. Habuerunt praeterea duo millia navium, duplicem scilicet numerum, quam illum, quo tota pariter Graecia omnisque Thessalia, urbes etiam Asiae quondam expugnare conata est.* LINDENBR.

Duobus navium millibus perrupto Bosporo.] Consentit quidem Pollio in Claudii gestis [vid. Casaubonum ibi p. 365. W.]: sed Zosimus in lib. I. c. 42. [ubi v. Reitemeier p. 537. W.] sex millia navium habuisse barbaros scribit. Suidas vero in v. σκύθαι, ubi illum Zosimi locum adducit, habet πλοῖα ἑξακόσια corrupte, ut

ut apparet. Ceterum etiam antea Scythae in Asiam irruperant Valeriani Aug. temporibus, ut idem Zosimus, et Iordanes in Geticis scribit: ut dubium esse possit, utram hic Scytharum traiectionem intellexerit Marcellinus. VALES.

16. *Ceciderunt dimicando cum barbaris Imperatores Decii.*] Aurel. Victor de Caess. c. 29. *Deciorum mortem plerique illustrem ferunt. Namque filium audacius congredientem cecidisse in acie: patrem autem, cum perculsi milites ad solandum Imperatorem multa praefarentur, strenue dixisse, detrimentum unius militis parum videri sibi. Ita refecto bello cum impigre decertaret, interiisse pari modo.* LINDENBR. Deciorum mentio, si exigas ad chronologiam, aliena ab hoc loco videtur. W.

Obsessae Pamphyliae civitates, insulae populatae etc.] Trebellius Poll. in Gallienis c. 13. *Inter haec Scythae per Euxinum navigantes Istrum ingressi, multa gravia in solo Romano fecerunt. Quibus compertis Gallienus Cleodamum et Athenaeum Byzantios instaurandis urbibus muniendisque praefecit. Pugnatum est circa Pontum, et a Byzantiis ducibus victi sunt barbari. Veneriano item duce navali bello Gothi superati sunt; tum ipse Venerianus militari periit morte. Atque inde Cyzicum et Asiam, deinceps Achaiam omnem vastaverunt.* LINDENBR.

Insulae populatae.] Creta scilicet, Cyprus, et Rhodus, imperante Claudio a Scythis vastatae sunt; ut scribit Pollio in Claudio c. 12. et Zosimus I, 46. VALES.

Thessalonicam circumsedit.] Scythae imperante Valeriano Thessalonicam diuturna obsidione presserunt; ut refert Zosimus I, 29. Iordanes, et Georgius Syncellus in Chronico. Sed et postea regnante Claudio eamdem civitatem aggressi sunt, itidemque Anchialum et Cyzicum, teste Zosimo I, 43. VALES.

Anchialos capta, et tempore eodem Nicopolis.] Trebell. Poll. in Claud. c. 12. *Sub hoc barbari qui superfuerant, Anchialo vastata conati sunt Nicopolim etiam obtinere. Sed illi provincialium virtute obtriti sunt.* LINDENBR.

Nicopolis quam indicium victoriae contra Dacos Traianus condidit.] Imitatus Pompeium, qui ob victoriam de Mithridate in minore Armenia Nicopolim quoque exstruxit. Pausanias lib. X. De Traiani bellis contra Dacos et Decebalum Dio lib. 68. c. 6. ss. P. Patricius in Eclog. legat. LINDENBR. Cf. Tillemont. T. II. P. I. p. 308. W.

17. *Excisa est Philippopolis.*] Excidium hoc in Decii tempora incidit. Vide Zosim. lib. I. c. 24. LINDENBR.

Excisa et Philippopolis.] Regnante Decio, ut ex Dexippo scribit Georgius Syncellus in Chronico, cuius verba profert Scaliger in Eusebiano Chronico pag. 71. Ex quibus apparet nullum hic ordinem temporum a Marcellino nostro servatum fuisse. VALES. Cf. Tillemont. T. III. P. 2. p. 591. W.

Claudio glorioso ductore, et eodem honesta morte perempto] Mortis genus Aurel. Victor Epit. c. 34. indicat: *Claudius cum ex fatalibus libris quos inspici praeceperat, cognovisset, sententiae in Senatu dicendae primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerente, ipse vitam suam, haud passus responsa frustrari, dono Reipublicae dedit.* Alii ta-

men morbo eum periisse aiunt. LINDENBR. Cf. Tillemont. T. III. P. 3. p. 1020. W.

Aurelianum acrem virum.] Rufus Festus c. 8. *Traianus Dacos sub Rege Decebalo vicit, et Daciam trans Danubium in solo barbarico provinciam fecit, quae in circuitu habuit decies centena millia passuum. Sed sub Gallieno Imp. amissa est, et per Aurelianum, translatis exinde Romanis, duae Daciae in regionibus Moesiae et Dardaniae factae sunt.* LINDENBR.

Per longa saecula] per longum tempus. W.

CAPUT VI.

1. *Curare hiberna*] hiberna agere, ut XIX, 11. init. W.

2. *Civitatis Magistratus.*] Id est Duumvir. Sic Magistratus pro Duumviro sumitur in toto Titulo Codicis Theod. de Decurionibus. Et apud Optatum in lib. 1. itemque in Gestis purgationis Caeciliani, Caecilianus *Magistratus* et *Duumvir* promiscue appellatur. Eodem sensu Magistratus sumuntur in lib. X. Apuleii, et a Tertulliano in lib. de Corona, cum ait: *Coronant et publicos ordines laureis publicae causae: Magistratus vero insuper aureis.* *Sic in Concilio Eliberitano capite 56.* Hi a Graecis στρατηγοὶ dicebantur, ut docent Glossae vett. in quibus legitur, στρατηγὸς, *Magistratus*. στρατηγία, *Magistratus*. Corinthi certe summus Magistratus dicebatur στρατηγὸς, ut indicat Arrianus in lib. 3. Dissertat. Epicteti, cap. 1. et Libanius in Orat. pro Aristophane Corinthio. Apud Rhodios quoque et Tarsenses summum Magistratum ita vocatum esse docet Dio in Rhodiaca et in Tarsica 1. Idem apud Ephesios nomen fuisse docet Lucianus in Toxari, apud Philippenses Lucas in Actis Apostolorum cap. 16. Athenis quoque στρατηγοὶ oppresso Archontum nomine primas invasere. Nam et apud Ciceronem in lib. v. Epist. 11. ad Atticum, et in decreto Atheniensium in honorem Herodis quod Iosephus refert, στρατηγὸς primo loco nominatur ante ἄρχοντα. Denique in omnibus Graeciae civitatibus tandem obtinuit, ut summi Magistratus dicerentur Strategi, ut ex veteribus nummis et marmoribus constat, in quibus ἐπὶ στρατηγοῦ τοῦ δεῖνος toties occurrit. Et sic ea vox interpretanda est in lib. 4. Artemidori cap. 51. et ult. et in lib. v. cap. 37. Itemque apud Eusebium in lib. 8. Hist. Eccl. cap. 19. τοὺς ἐν ἁπάσαις πόλεσι λογιστὰς ἅμα στρατηγοῖς καὶ ταβουλαρίοις: id est *Curatores singularum civitatum cum Magistratibus et Tabulariis:* qui locus etiam confirmat eas quae de Tabulariis civitatum notavimus supra. Sic etiam in cap. 23. eiusdem libri, et in cap. 1. libri IX. λογιστὰς et στρατηγοὺς coniungit Eusebius, perinde ac in Collatione 1. Carthaginensi p. 5. *Universos etiam cunctarum provinciarum Curatores, Magistratus, et ordinis viros, etc.* et in lege 2. Cod. Theod. de Canone frument. Postremo Origenes in libro ult. contra Celsum in fine, στρατηγεῖν dixit pro magistratu fungi: εἰ δὲ βούλεται ἡμᾶς ὁ Κέλσος καὶ στρατηγεῖν τῆς πατρίδος, etc.* VALES.

Cum Fabricensibus.] Hadrianopoli Fabrica erat scutaria atque armorum sub dispositione Magistri Officiorum, ut docet Notitia Orientalis Imperii. Hadrianopolitanae Fabricae mentio fit ab D.

Athanasio in Epist. ad Solitarios sub initium: ubi dicit Arianos Episcopos, antequam Concilium Serdicae inchoaretur, Hadrianopolim aufugisse: qua in urbe cum efficere non potuissent, ut Clerici secum communicarent, re ad Constantium relata, impetrarunt, ut x. Laicis in loco qui Fabrica dicitur, capita amputarentur: καὶ πεποιήκασιν ἀπὸ τῆς ἐκεῖ καλουμένης Φαβρικος δέκα λαϊκῶν ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλὰς, etc. VALES.

3. *Eminens aliquorum audacia peribat inulta, multique* cet.] Lindenbrogii hanc esse emendationem pro *peribat invitam multisque* docuit me Ernstius Observatt. Lib. I. c. 5. p. 32. qui legendum ipse putat *perimebat iis vitam, multique*, ERN.

6. *Sequendarum auri venarum periti.*] Sic loquuntur Imperatores in lege 7. Cod. Th. de Metallis; et Firmicus *in libro 8.* *Metallorum*, ait, *inventores erunt, qui latentes auri et argenti venas ac ceterarum specierum sollertibus inquisitionibus persequentur.* Hinc Claudianus in Consulatu Theodori v. 40. *venas sequaces* dixit. Ceterum auri metalla in Thracia fuisse ad Datum opidum docet Strabo in lib. 7. p. 330. Almel. et Zenobius in Adagiis. Bessi quoque Thraciae populi auri metalla exercebant, ut patet tum ex Pacati Panegyrico c. 28. tum ex Claudiano de Consulatu Theodori v. 41. Metallarii Thraces memorantur in lege 7. Cod. Th. de Metallis. VALES. Conf. Gibbon T. VI. p. 352. et Reitemeier Geschichte des Bergbaues u. Hüttenwesens bey den alten Völkern, Gött. 1785. S. 104. 105. W.

Conditoria frugum] *Conditorium* est ἀποθήκη, ut lib. XVIII. c. 9. *Conditorium muralium tormentorum.* Plinius lib. VII. c. 16. *Corpora eius miraculi gratia in conditorio Sallustianorum adservabatur hortorum.* *Retinuit Solinus eamdem rem narrans pag. 17. (c. 1. p. m. 6. extr. W.) *Reliquiae adhuc in conditorio Sallustianorum videntur.* Petron. Arb. pag. 65. *Descendit in conditorium.* Et pag. 66. *Praeclusis conditorii foribus.* Pag. 67. *Fatale conditorium familiari ac viro.** Tertullianus de Resurr. cap. 44. *divini thesauri conditorium* vocat hominem. LINDENBR.

CAPVT VII.

1. *Ut super Armeniae statu pro captu rerum componeret impendentium*] Haec ita accipit interpres Gallicus: ut praesidio esset Armeniae, si forte Persae praesente rerum statu ad irruptionem faciendam uti vellent. Quae ratio ut latinitati Ammianeae non repugnet, falsam tamen esse sequentia docent, ubi legiones Armenicae Gothis oppositae dicuntur. De pactione igitur cum rege Persarum facta cogitandum: alioqui enim nudari non potuisset Armenia. W.

Antiochia protinus egressurus.] Valens Antiochia egressus est, Gratiano IV. et Merobaude Coss. ut patet ex Codice Th. in tit. de erogatione mil. ann. et in tit. de militari veste. VALES.

Et Traianum ambo Rectores.] Traianus Magister militum memoratur a Theodorito in lib. 4. cap. 29. Hist. Eccles. ubi et dictum eius refertur. Cum enim Valens Constantinopolim ingressus Traianum adversus Gothos cum exercitu praemisisset, et ille victus rediisset, conviciis a Valente laceratus est: qui cum animi

mollitiem et ignaviam ei exprobraret, Traianus libere respondit, non se a barbaris victum, sed ipsum Imp. victoriam hostibus prodidisse, quippe qui Deo bellum indixisset, ac veros Dei cultores acerbissime vexaret: atque ita Deum sibi quidem infensum, barbaris autem amicum ac propitium redderet. Est ad eumdem Traianum Epistola D. Basilii 376. et 377. Denique Palladius in Lausiaco Τραϊανὸν στρατηλάτην vocat, eiusque filiam Candidam a sanctitate vitae commendat. VALES.

3. *Numquam reperiens exitum.*] Scribendum omnino est, *nusquam reperientes exitum:* vel sane, *nullumque reperientes exitum*, ut loquitur Marcellinus infra c. 8. §. 1. VALES.

4. *Richomeres Domesticorum tunc Comes.*] Postea Magister militum *factus a Gratiano, et post ab eodem datus est Theodosio, tunc cum Gratianus Theodosium collegam adscivit Imperii, et cum eo Palatium, ac Comites rei militaris partitus est. Richomeres ergo in Oriente* Consul a Theodosio factus est cum Clearcho, anno Dom. 384. Libanius de Vita sua in fine, eum Antiochiam venisse testatur, eique Consuli ac Magistro equitum panegyricum abs se dictum esse: ῥυχομήρης ἔρχεται στρατηγὸς ἱεροῖς τε καὶ θεοῖς προσκείμενος ἄνθρωπος: *Richomeres Magister militum advenit, vir sacris Deorum immortalium addictus.* Eumdem postea Theodosius adversus Eugenium tyrannum profecturus, Magistrum utriusque militiae constituerat, Tatiano et Symmacho Coss. ut patet ex lege 13. Cod. Theod. de re militari: sed Richomeres ante expeditionem morbo decessit; teste Zosimo in lib. 4. Sunt ad eumdem Epistolae Symmachi in lib. 3. et Libanii. VALES.

Deseruerat] sc. militiam. De quo usu conf. Besselius in Miscell. philolog. crit. p. 166. W.

5. *Opidum Salices.*] Opidum Scythiae, quod ob frequentiam salictorum, ut videtur, dicebatur Ad Salices. Situm erat inter Tomos et Salmuridem, ut patet ex Itinerario Antonini [ubi vid. Wesseling. p. 226. W.]. VALES.

Intramuranis cohibita spatiis.] Lex Grammaticae postulat, ut scribatur *cohibitum*, supple *vulgus*. VALES.

7. *Tessera data gentili*] vexillis de more sublatis auditisque triste sonantibus classicis c. 5. §. 8. W.

Cuique Optimatum acceptas.] In codice Regio, *Tolos.* [Colbert.] et Flor. et in Editione Aug. legitur: *quae Optim. acceptis.* Proinde sic locum emendari debere existimo: *Acoivere vastatorias manus: quae mandatis Optimatum acceptis, statim ut.* Optimates porro Gothi vocabant Duces suos, eo quod nobilitate ceteris antecellerent. Sic supra Sueridus et Colias Gothorum Optimates dicuntur, et Anaolsum Gothorum Optimatem vocat Idatius in Chronico. Aurelianus quoque apud Vopiscum in Bonoso [vid. ibi Casaub. T. II. p. 770. W.] Optimates Gothicas similiter dixit. Olympiodorus Historicus in Bibliotheca Photii: τῶν Ῥαδαγαΐσου Γότθων οἱ κεφαλαιῶται ὀπτίματοι ἐκαλοῦντο. HENR. VALES. Itane frater sequi fratrem recusat; et quum maior interponat *mandatis*, minor recalcitrans reponit *iussis?* idque quum utriusque nulla queat dari fides. Utique multo lenior medicina erit: *Quae optimatium assensu, statim etc.* GRONOV.

Incensis malleolis.] Veram huius loci scripturam ex Regio codice *et Tol.* et Editione Aug. restitui. Sic Marcellinus in lib.

XXI. c. 9. de Iuliano dixit: *Sed ille, ut fax vel incensus malleolus volucriter ad destinata festinans*, etc. VALES.

Ad carraginem quam ita ipsi appellant, aliti velocitate regressae] Quod Ammianus, Flav. Vopiscus in Aureliano c. 10. Trebellius Poll. in Gallienis c. 13. et si qui alii, *carraginem*, id Graeci Tactici καραγὸν appellant. Leo Imp. Καραγὸς λέγεται, ὁ διὰ τῶν ἁμαξῶν καὶ τριβόλων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γινόμενος περιορισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ. Carraginem optime describit Cl. Claudian. in Rufin. lib. 2. v. 127.

Tum duplici fossa non exsuperabile vallum
Asperat alternis sudibus, murique locata
In speciem, caesis obtendit plaustra iuvencis.

Exactius adhuc Agathias lib. 2. Καὶ τοὺς τῶν ἁμαξῶν τροχοὺς, ἃς δὴ ὡς πλείστας ἐπήγετο, στοιχηδὸν ἐς ἀλλήλους ἁρμόσας, ἐνέπηξε τὰ ὀπίσω τῷ ἐδάφει, ἄχρι καὶ ἐς τὰς πλήμνας περιχώσας, ὡς μόνα τὰ ἡμικύκλια ὑπερανέχειν καὶ προβεβλῆσθαι. Theophylactus Simocat. lib. VII. τὰς ἁμάξας συνθέντες περιεβάλοντο χάρακα. Hanc eamdem intellexit Plutarchus, cum de Caesare scribit: περὶ ταῖς ἁμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλεῖστον ἔσχεν πόνον. Sic nempe Helvetii sese praestruxerant, quo modo barbari omnes castra munire solebant. Vegetius lib. 3. cap. 10. *Omnes barbari carris suis in orbem connexis, ad similitudinem castrorum securas a supervenientibus exigunt noctes.* Iordanes de reb. Goth. *Se suosque ilico intra saepta castrorum, quae plaustris vallata habebat, reclusisset.* P. Diacon. lib. XV. *Intra plaustrorum munimenta se continens, erumpere non auderet.* LINDENBR.

Carrago „Munimenti genus, barbaris usurpatum, quum quidem carris in orbem iunctis, veluti vallo, semet circumclauderent. Etiam fugae praesidium carrago erat. vid. Casaub. ad Scrr. Hist. Aug. T. II. p. 222." Sic Ernestius. Cf. Meursii Auctarium philol. p. 134. et Gibbon. T. VI. p. 356. not. 80. W.

Aliti velocitate] Adiective positum est *aliti* eodem modo quo XIX, 4. *volucri* velocitate. Cf. XVIII, 6. W.

10. *Cadente itaque protinus die.*] Rectius in Fauchetii codice legitur *Candente:* quemadmodum loquitur Marcellinus in lib. XXI. c. 10. *ubi lux excanduit tertia.* VALES.

11. *Barritum*] cf. XVI, 12, 43. — *Vires validas erigebant.* Elegantissime (sic Ernest.) explicet Virgil. Aen. V, 426. Constitit in digitos extemplo erectus uterque, Brachiaque ad superas interritus extulit auras. W.

12. *Clavas in nostros coniicientes ambustas.*] Fuere haec arma barbaris potissimum et rudi saeculo usitata. Virgil. VII. Aeneid. v. 524.

— — Non iam certamine agresti
Stipitibus duris agitur sudibusve praeustis,
Sed ferro ancipiti decernunt. LINDENBR.

13. *Secantes suffragines.*] Cum in MSS. Flor. *Tolos.* [Colbert.] et Regio scriptum sit, *secandos suffr.* non dubito quin Marcellinus scriptum reliquerit, *secando suffragines.* Nam et id modulatius sonat, et Marcellini stilo magis respondet. VALES.

15. *Cedens vespero dies.*] Apuleius Miles. 8. *Sol nocti tandem decessit.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epist. 2. *Ver decedit aestati.* LINDENBR.

16. *Dirae volucres*] carnivorae. Cf. Wernsdorf. ad poetas minor. II. p. 226. W.

Albentes ossibus campi.] Virgil. Aeneid. XII. v. 35.

— — recalent nostro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus albent.

Et alibi: (Aen. v, 865.)

— — campos (imo *scopulos* W.) *multorum ossibus albos.*

Tacit. Annal. I, 61. *Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta aut aggerata.* LINDENBR.

Cum ea copiosa multitudine.] Regius codex [et Colbert.] scriptum habet, *cum eo copiosa m.* quod positum videtur esse pro, *adeo copiosa.* VALES.

CAPVT VIII.

4. *Barbarique molibus m.*] Scribendum omnino est, *barbari erumpere molibus magnis ardebant:* sic enim sensus postulat. VALES. Ut Numantinis apud Florum 2, 18. circumdatis, ubi non impetrabant praelium, dicitur placuisse eruptio. Si modo id verbum ita notum potuit excidere. Unde vidi, qui adscripserat margini legendum *barbari exire.* Quod certe verbum potuit coiisse probabiliter in copulam *que.* Nisi alia literarum similitudo fraudem huic loco intulerit, et auctor dederit *barbarique evagari mol.* GRON.

Chunorum.] Nihil variant veteres libb. Et *Chunos* vocat (uti et Ptolem. in Descriptione Sarmatiae, Sidon. Apoll. carmin. VII, *et Gregor. Turonens. lib. 2. cap. 6. 7. et alibi*) quos alii *Hunnos,* vel *Thynos;* ut Priscianus Perieget. v. 705. [ubi tamen Wernsdorf. *Unnus* habet. W.]

Hinc Thynus sequitur, post fortis Caspia proles.

Neque de fide eius lectionis dubitandum est, quam ita varie efferri etiam Eustath. in Dionys. notat: Οὖννοι ἢ Θοῦννοι μετὰ τοῦ θ στοιχείου, Κάσπιον ἔθνος εἰσὶ Σκυθικόν. Dionysius tamen dixit:

Οὖννοι δ' ἑξείης, ἐπὶ δ' αὐτοῖς Κάσπιοι ἄνδρες. LINDENBR.

5. *Praetenturas stationesque agrarias*] Cf. notata ad XIV; 3, 2. W.

Ut immanis pulsus undarum.] Non is equidem sum, qui omnia pro arbitrio corrigere velim: sed tamen facere non possum quin coniecturam meam hic proponam. Suspicor enim scribendum esse, *uti amnis impulsu undarum obicibus ruptis emissus.* VALESIUS. Supra lib. XV. cap. 4. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani exoriens Rhenus.* GRON.

6. *Tractum qui immensa disterminat maria.*] In codice Regio [et Colbert.] * ac Tolos.* et Editione August. hanc scripturam inveni, *fractum quod immensa dist. m.* Sed in Regio exemplari superscriptum erat *fretum,* optime, ut equidem iudico. Sic enim Marcellinus noster in lib. XXI. c. 10. *adusque fretum et Propontidem.* Et in lib. XXVII. c. 4. Thraciarum provincias a Septentrione quidem ait Danubio terminari: a Meridie autem scopulis montis Rhodopes attolli: ab Oriente vero finiri in fretum,

quod ab Euxino Ponto in Aegaeum reciprocis fluctibus fertur. Vide et infra c. 16. §. 7. VALES.

8. *Ore affecto.*] Cum in Regio codice *et Tolos.* [ac Colb.] scriptum invenerim, *ore adfecto:* prope est ut existimem sic a Marcellino relictum fuisse, *adulta virginitas castitasque nuptarum ore abiecto flens ultima ducebatur.* [Annon tamen MSS. codicum sequenda nobis est potius auctoritas? *Ore* enim *adfecto* nihil aliud est quam facie unguibus secta: quod facere in luctu et in summo dolore mulieres solent.] VALES.

Puncto temporis brevioris extortum.] Sic quidem in exemplari Regio superscriptum est, ex coniectura antiquarii: sed in textu ipso scriptum est hoc modo, *brevioribus extotum,* *ut et in Tolos.* [et Colbert.] Unde absque ulla propemodum litterarum mutatione sic emendandum putavi: *Quae eum puncto temporis brevi* (ita loquitur Marcellinus in l. XIX. c. 5.) *opibus exutum, etc.* VALES.

Duro devovisti victori.] Nihil moveo, siquidem constitit Hadrieno ratio ut sic ederet, quum frater eius aliique priores exhibuerint *crudo,* quod si est in msstis, longe equidem praetulerim. Manifeste enim alludit ad verba Taciti lib. 1. Annal. cap. 8. *Quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii.* Sed nec quod paulo ante immutatum est, tacitum ferre nuperus editor debet, quum ulteriores habeant *de te, Fortuna ut inclementi:* quae apostrophe sane non incommoda. GRON.

9. *Oppidum nomine Dibaltum.*] *Debeltum* opidum Thraciae dicitur in Itinerario Antonini p. 229. Wesseling. Ptolemaeus Δεούελτον coloniam nominat, perinde ac Plinius in lib. 4. c. 18. qui sua aetate *Deultum* dictum esse testatur. Eique scripturae suffragantur veteres nummi. Hierocles in συνεκδήμῳ p. 635. Wesseling. inter Aemimonti urbes memorat Debeltum. Sic enim ait: Ἐπαρχία Αἰμιμόντου ὑπὸ ἡγεμόνα πόλεις ἕξ. Ἀδριανούπολις, Ἀγχίαλος, Δεβελτὸς, Πλωτινόπολις. VALES.

CAPVT IX.

1. *Prope Beroeam.*] Thraciae civitatem, ut dixit Marcellinus in lib. XXVII. c. 4. quae a Graecis fere βερόη appellatur: sic enim Theophylactus Simocatta in lib. 2. Hist. cap. 15. Hierocles p. 635. Wesseling. ἐπαρχία Θράκης ὑπὸ Κονσουλαρίου πόλεις ἑ. Φιλιππούπολις. Βερόη. Beroa quoque dicitur in Itinerario Antonini p. 193. 194. VALES. *Beroea* (Cara Veria). W.

4. *Adortusque nationes oppressit.*] Hunc locum egregie mihi videor restituisse. Cum enim in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum esse vidissem, *nationes ut priusque,* quemadmodum fere in MS. Flor. et Editione August. legitur, emendavi, *adortusque nationis utriusque grassatores,* Gothos scilicet et Taifalos: statimque scribendum, *trucidasset omnes, etc.* VALES.

CAPVT X.

2. *Dudum*] inde ab anno 354. Vide supra XV, 4. W.
3. *Inter Principis Armigeros*] inter satellites Imperatoris. W.

4. *Gelu pervium pruinis, etc.*] Huius loci, ut apparet, mutili sententia his fere verbis suppleri potest: *Rhenum gelu pervium ac pruinis Februario mense transire tentarunt: quos tendentes prope cum Petulantib. Celtae, etc.* Et paullo post sic scribendum videtur: *Verum retrocedere coacti Germani, noscentesque, etc.* VALES.

7. *Nannienò igitur.*] Hic Nannienus Comes supra nominatus est in libri XXVIII. cap. 5. VALES.

8. *Apud Argentariam.*] Hieronymus in Chronico anno Dom. 378. *Alamannorum,* ait, XXX. *circiter millia apud Argentuariam opidum Galliarum ab exercitu Gratiani strata.* Melius in Chronico Cassiodori id refertur Gratiano IV. et Merobaude Coss. qui erat annus Natalis Dominici 377. Huius victoriae meminit etiam Victor in Epitome c. 47. Est autem Argentaria seu Argentuaria Germaniae opidum in Triboccis situm teste Ptolemaeo: cuius mentio fit in Itinerario Antonini p. 354. Wesseling. et Tabula Peutingerorum. *Hodie *Colmar* dicitur, urbs clara Elsatiae, ut censet Cluverius in lib. 2. Germ. cap. 12. vel potius *Arburg*, cuius parietinae visuntur.* Ceterum hic locus haud paullo melius sic legeretur: *Ubi primum apud Argentariam s. p. c. d. pugnari est coeptum, sagittarum, etc.* VALES.

Argentariam] Iis, qui nunc *Horburg* dici putant, cum Schoepflino assentitur Mannertus P. 2. Fasc. 1. p. 274. W.

10. *Rege quoque Priario interfecto.*] Amplector emendationem Clariss. amicissimique Marci Velseri, Duumviri August. legentis, *Rege quoque Priamo interfecto.* Indubie enim sic Ammian. scripsit. Atque is est Priamus sive pater, sive filius, de quo in Chronicis Prosper Tiro: IV. *Gratiani anno Priamus quidam regnat in Francia, quantum altius colligere potuimus.* Neque aliter id nomen in Sigeberto Gemblacensi *Abbate Urspergensi pag. 94. aliisque eius saeculi Scriptoribus* exstat: et tempus haud abludit, aut insolens est Francorum aliquos pro Gratiano stetisse, alios in ipsum pugnasse. LINDENBR.

Priario] Reinesius Lindenbrogiano margini alleverat: „Priamum vocat Prosper ad a. 382. Gratiani 4. Interfectus ad Argentariam anno 377. in solo Romano. Cassiodor.“ — Valesianae adscripserat haec: „Ex hoc nugones in historia Gallica Priamum formavere, et ab huius filio Paride Parisios. Ita Isacius de origine Gallorum.“ W.

13. *Tamquam venaticias praedas.*] Melius meo quidem iudicio scribitur in Regio exemplari *venaticas:* sic in veteri Lexico *Venaticus* θηρευτικὸς explicatur. Sed parvi interest, utro modo scribatur. Nam in principio lib. XXX. *venaticiam praedam* agnoscunt nostri codices. VALES.

15. *Etenim diu reputante.*] In Mss. Flor. legi Lindenbrogius monuit: *Et m diu reputante, etc.* in codice Regio scriptum inveni: *Et tamen.* In Editione Augustana *et Tolos. codice:* *Et inde.* Quae variae scripturae ex compendiariae illius notae, quam primo loco posui, prava interpretatione natae sunt. Mihi vero dubium non est quin legendum sit: *Et quoniam diu reputante Gratiano, etc.* sensus enim ita necessario postulat. VALES.

17. *Nostris tirocinitis*] Ernest. conferri iubet Casaubonum ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 664. W.

18. *Quanto cum vigore.*] In Regio codice, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione August. legitur, *quantoque cum vigore:* unde quispiam non inepte coniecerit sic scribendum esse, *quo quantoque cum vigore.* VALES.

Praeclarae indolis adulescens.] Gratiani Aug. elogium exstat apud D. Ambrosium in Orat. de obitu Valentiniani, sub finem. *Augustae*, inquit, *memoriae Gratianus fuit fidelis in Domino, pius atque mansuetus; puro corde: fuit etiam castus corpore, qui praeter coniugium nescierit feminae alterius consuetudinem.* Quibus adde Victoris Epitomen c. 45. 47. Sed has omnes Gratiani dotes decolorabat tenuis ac prope nulla Reip. cura: a cuius administratione non modo natura erat aversus, sed studiis etiam atque instituta vitae ratione penitus abhorrebat, dum nihil aliud diu noctuque ageret quam spiculis meditari, summaeque voluptatis divinaeque artis crederet ferire destinata, ut scribit Victor in Epitome c. 47. VALES.

19. *Perimere iaculis plures feras.*] Lampridius in Commod. c. 12. *Ferarum diversarum manu sua occidit multa millia, ita ut elephantos occideret: et haec fecit saepe spectante populo Romano.* Herodianus de eodem haec porro addit, lib. 1. c. 15. Λεόντων δέ ποτε ἐξ ὑπογαίων ἑκατὸν ἀναῤῥιφθέντων, ἰσαρίθμοις ἀκοντίοις πάντας ἀπέκτεινεν. LINDENBR.

Intra saepta quae appellant vivaria.] Gellius lib. 2. cap. 19. *Vivaria quae nunc dicuntur, saepta quaedam loca, in quibus ferae vivae pascuntur.* Et postea: *Vivaria autem quae nunc vulgus dicit, sunt quos Graeci παραδείσους vocant.* Procopius Gothicor. lib. 1. Ἀμφὶ πύλην πενεστρίναν ἐπὶ μοῖραν τοῦ περιβόλου, ἣν ῥωμαῖοι βιβάριον καλοῦσι. Et post pauca: βιβάριον — — οὕτω ῥωμαῖοι καλοῦσι τὸν χῶρον, οὗ ἂν τῶν ζώων τὰ μὴ χειροήθη τρέφεσθαι εἴωθεν. Paulus I. C. L. 3. §. 14. ff. de adquir. possess. *Feras bestias, quas vivariis incluserimus.* LINDENBR.

[*Sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias.*] In Ms. Colbertino scribitur, *dendata conficiens bestias.* Dentatae quidem sunt et dici possunt bestiae omnes quae dentes habent, tam parvae quam magnae. Sed heic Ammianus Marcellinus *dentatas* κατ' ἐξοχὴν *bestias* appellat feras amphitheatrales, firmitate maxillarum et dentium numero ac magnitudine prae ceteris metuendas: quales sunt leones, ursi, et similes.] HADR. VALES.

Etiamsi imperium Marcus regeret Antoninus.] Respicit ad id, quod Capitolinus de hoc Marco scribit c. 22. *Semper sane cum Optimatibus non solum bellicas res, sed etiam civiles, priusquam faceret aliquid, contulit. Denique sententia illius praecipua semper haec fuit: Aequius est, ut ego tot et talium amicorum consilium sequar, quam ut tot et tales amici meam unius voluntatem sequantur.* LINDENBR.

20. *Res nationesque poscebant.*] Crediderim potius sic a Marcellino scriptum fuisse: *Dispositis igitur quae pro temporum captu per Gallias res rationesque poscebant, etc.* sic enim loquitur fere in lib. XIV. VALES.

Per castra quibus Felicis-Arboris nomen est.] Antonin. Imp. in Itinerar. p. 237. Wesseling. *De Pannoniis in Gallias per mediterranea loca, id est, a Sirmio per Sopianas Treveros usque — — Brigantiam, Arborem-Felicem, Ad fines.* — — — LINDENBR. Cf. Mannerti German. p. 695. W.

Per Lauriacum.] Pessime vulg. *per inaureatum.* Mſſ. Flor. *inaureacum.* Sed *Lauriacum* rectum est. *Eugipp. cap. 18. *ex oppido Lauriaco.** Antoninus Imp. in Itinerar. p. 235. Wesſeling. *De Pannoniis in Gallias — — Lacum felicis, Lauriacum. — — A Tauruno Lauriacum.* In fine L. 1. C. Theod. de tabulariis — *Dat.* VIII. *Kal. Iul. Lauriaco, Marcellino et Probo Coſſ* Atque inde *Lauriacenſis ſcutaria,* in Notit. Imp. ſub diſpoſitione viri illuſtris Magiſtri Officiorum. LINDENBR.

Per Lauriacum.] In Regio codice, *Toloſ.* [ac Colbert.] ſcriptum inveni perinde ut in Florentino, *per inaurea cum:* nihilominus ſcribendum eſſe exiſtimo: *per caſtra quibus Felicis Arboris nomen eſt, et per Laureacum, etc.* Et caſtrum quidem illud quod vulgo dicebatur Arbore felici, ſitum erat in Raetiis, ut docet Notitia Imperii Romani. Lauriacum vero ſeu Laureacum (utroque enim modo ſcribi poteſt) erat in Norico Ripenſi: cuius crebra fit mentio ab Eugippio in vita Severini: hodie *Lork.* Hinc milites Auxiliares Laureacenſes dicti in Inſcript. Gruteri p. 164. VALES.

21. *Tamquam exaeſtuantes vi torrentes.*] In Mſſ. Flor. et Regio *et Toloſ.* [ac Colbert.] et in Editione Auguſtana ſic legitur hic locus, *tamquàm exaeſtuares ut in torrentes.* VALESIUS. Patet igitur id quod vulgo in editis legitur, non eſſe Ammiani, cuius videtur manus ita reſtitui *exaeſtuantes nivi torrentes,* atque etiam dixit forſan *exaeſtuaces.* cuius formae multa ſimilia collegit Nic. Heinſius ad Ovidii librum II. Amorum eleg. 6. GRON.

Praeteritorum textu] XX, 4. W.

Dum inter eius Armigeros militaret, ac regiam cuſtodiret.] Socrat. lib. III. cap. 1. εἷς τῶν δορυφόρων. quem locum lib. XX. c. 4. §. 18. notavi. LINDENBR. Cf. Gronov. Praef. p. XVII. W.

Ac regiam cuſtodiret.] Hanc ſcripturam equidem probare non poſſum.* Maurus enim tunc temporis, cum Caeſar eſſet Iulianus, Regiam non cuſtodiebat. Non Regia nonniſi de Imperatore dici poteſt. Atqui Iulianus tunc tantum Caeſar erat. Deinde Maurus Petulantium tunc erat Haſtatus ſeu Draconarius, ut dixit Marcellinus in lib. XX. c. 4. §. 18. Ad legionarios autem milites Palatii cuſtodia non pertinebat, ſed ad Scholares. Turbat me tamen, quod Maurus a Marcellino hic dicitur inter Iuliani Armigeros militaſſe. Eſt autem Armiger proprie Scholaris, qui pro palatio excubat. Unde Marcellinus *Scutarium* vocat in hac pag. quem *Armigerum* vocarat initio capitis huius. Itaque an haec emendatio huius loci recta ſit, viderit lector. In Mſſ. quidem Flor. et Regio et *Toloſ.* [ac Colbert.] et in Editione Aug. legitur, *arrogantia cuſtodiret.* Equidem ſic potius ſcriptum mallem: *Dum inter eius Armigeros militaret, arroganti confidentia* [vel, *audacia*] *torquem obtuliſſe, etc.* quae ſcriptura confirmatur ex lib. XX. cap. 4. VALES. *Regiam* Erneſt. alio Ammiani loco XIV, 1. defendit, ubi *regia Caeſaris* occurrit. W.

CAPVT XI.

1. *Valens venit Conſtantinopolim.*] Valens Auguſtus Conſtantinopolim ingreſſus eſt 3. Cal. Iun. ipſo VI. et Valentiniano II.

Coss. ibi duodecim dumtaxat moratus dies, profectus est ex urbe ad fossatum die III. Idus Iunias, ut scribit Idatius in Fastis, et Socrates in lib. 4. cap. 31. Historiae Eccl. qui de seditione illa popularium urbis Constantinop. consulendus est. VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 331. not. 63. W.

Sebastiano paullo ante ab Italia misso.] At Zosimus in lib. 4. c. 22. [ubi vid. Reitemeier. p. 589. W.] hunc Sebastianum non ab Valentiniano Iuniore ex Italia missum ait ad Valentem, sed affectum taedio, quod Occidentis Imperatores adhuc imbecilla aetate a Cubiculariis eunuchis pro arbitrio regerentur, Constantinop. venisse, statimque Magistrum militiae ab Valente esse factum. Eiusdem Sebastiani elogium exstat apud Suidam in σεβαστιανὸς, ex Historiis Eunapii Sardiani. Periit autem bello Gothico, ut Marcellinus memorat. De eodem multa adnotavi in Notis ad librum XXIII. c. 3. VALES.

Ad Melanthiada villam Caesarianam.] Agathias in lib. V. Hist. et ex eo Suidas μελαντιάδα κώμην nominat, et centum ac quadraginta (Suidas centum ac duo dicit) stadiis ab Urbe Regia distare scribunt. Auctor Chronici quod vulgo Alexandrinum vocant, μελανθιάδα nuncupat, perinde ac Marcellinus noster. Villa autem Caesariana dicitur eo quod ad Impp. pertinebat. VALES. Cf. Wesseling. ad Itinerar. p. 139. W.

2. *Nicen venisset.*] Nice opidum Thraciae memoratur a Socrate in lib. 2. Hist. cap. 36. et in libro 4. cap. 11. Eiusdem mentio fit in Itinerario Burdigalensi p. 569. Wesseling. *Mansio Nice m.* IX. *Mutatio Tarpodizo m.* X. *Mut. Urisio m.* VII. *Mans. Bergulis m.* VII. Memoratur etiam a Procopio in lib. 4. de aedificiis Nice castrum Aemimonti, quod est hoc ipsum, cuius meminit Marcellinus: ut patet ex libro XXXI. c. 7. VALES.

Gentibus praesidiis fixis.] Scribendum videtur, *ingentibus praesidiis fixis.* VALES.

3. *Per alium acciderat Comitem.*] In MSS. Regio et Vaticano, *Tolos.* [et Colbertino] legitur: *Quale per actum acciderat comitem, etc.* rectius ni fallor. Actus enim nomen proprium est Comitis illius, qui cum a Magnentianis captus et subornatus fuisset, ad milites Constantianos qui in Alpibus Iuliis praesidium agebant reversus, susceptusque ab iisdem rei totius ignaris, claustra Alpium Iuliarum Magnentio tyranno prodidit, ut ex hoc Marcellini loco colligitur. Lego igitur: *Quo per fraudem a Magnentiacis militibus capto, etc.* sicut in Regio codice superscriptum est. VALES.

4. *Vesperaque intendente.*] In Flor. et Regio [ac Colbert.] codice legitur, *incendente* pro *intendente*. In Ms. Tolosano, *vesperaque incedente.* VALESIUS. Mirum profecto in modum mutata fuit posterioris editionis haec commentatio et quod non memini in ulla harum annotationum parte occurrisse, detruncata. Quod sive Henricus fecerit, sive qua de causa, ut non facile dixerim; ita iuvabit eam in altera editione cognoscere, et cum ea conferas quaeso id quod scripsit pater ad Livii librum I. cap. 57. GRON. *Intendente* verum putat Wakefield. ad Lucret. V, 514. conferri iubens Heinsium ad Valer. Flacc. VII, 14. Vide tamen XXIV, 1, 6. et notata ad XX, 11, 24. ERF.

Id quoque praestans.] In MSS. Flor. et Regio, *Tolos.* [et Colbert.] scriptum inveni: *Id quoque prostravit.* Accursius quidem sic edidit: *Id quoque praestavit*, nimis barbare. At quid facilius erat ac expeditius, quam ita corrigere? *Adeoque prostravit ut, etc.* quemadmodum fere in lib. XXVIII. cap 5. VALES.

6. *Bononiam.*] De hac Pannoniae Bononia Ptolem. in descriptione παννονίας τῆς ἄνω. Antoninus Aug. in Itinerario p. 243. Wesseling. LINDENBR. Hodie Bonmünster. Cf. XXI, 9, 6. W.

Ad Martis Castra descendit.] Opidum erat in Dacia Ripensi situm, cuius meminit Hierocles in συνεκδήμῳ seu peregrinationis comite: (p. 655 Wesseling.) Ἐπαρχία Δακίας τῆς παραποταμίας ὑπὸ Κονσουλαρίου πόλεις πέντε. Ῥατιαρία μητρόπολις, Βονώνια, Ἄκινες, Κάστρα Μάρτις, Ἰσκός. *Provincia Daciae Ripensis sub Consulari urbes quinque: Ratiaria metropolis, Bononia, Acines, Castra Martis, Oescus.* Exstat hic Auctor MS. apud Iacobum Sirmundum, ex cuius codice hunc locum descripsi et emendavi. In indice quoque Catholicorum Episcoporum, qui Sardicensi Synodo subscripsere, Calvus memoratur quidam a Dacia Ripensi *de Castra Martis*, ut videre est in Fragmentis Hilarii de Synodis. *Sozomenus in libri 9. cap. 5. opidum Moesiae facit.* VALES.

CAPUT XII.

1. *Cuius virtutibus urebatur.*] Erant et peculiares quaedam causae simultatis et invidiae, quod cum Valentinianus Iunior inscio patruo simul ac fratre nuncupatus esset Augustus, Gratianus paulo post suffragiis militaribus non modo assensum praebuerat, sed etiam Imperium cum fratre partitus fuerat, non consulto Valente patruo, ut scribit Eunapius in Historiis: qui etiam hanc praecipuam ait fuisse causam cur Valens Gothos susceperit: Καὶ γὰρ ὑπ' ἀντιζηλοτυπίας αὐτῷ πρὸς τοὺς συμβασιλεύοντας, οἳ παῖδες μὲν ἦσαν ἀδελφοῦ, τὴν βασιλείαν δὲ διῃρῆσθαι κατὰ σφᾶς ἐδόκουν, τὴν διανομὴν οὐκ ἐνεγκόντες ἐπὶ τὸν θεῖον. Accedebat et alia haud minoris fortasse obtrectationis causa, quod cum Valens Arianos omni studio foveret, Gratianus contra Princeps erat Christianissimus, ut ait locuples testis Ambrosius. VALES.

Traianus praecinctus est.] In MS. Regio, *Tolos.* [et Colbert.] et Editione Augustana legitur, *procinctus*. Sed si mei arbitrii res esset, mallem equidem scribi, *recinctus est*, ut in lib. XXVI. cap. 5. Traianus enim Magister militum paullo antea dimissus fuerat cum conviciis a Valente, eo quod infeliciter pugnasset cum barbaris, ut refert Theodoritus in lib. IV. cap. 29. eique Sebastianus successerat, ut dixit Marcellinus initio capitis XI. VALES.

6. *Victor Magister equitum armatus.*] In ultima voce videtur mendum subesse. In Regio quidem exemplari scriptum inveni: *Magister equitum armata, etc.* [ut et in Colbertino, pro quo *Sarmata* haud dubie reponendum est. Sic in libro XXV. c. 6. idem codex Colbertinus *Armatis* pro *Sarmatis* praefert hisce verbi: *Ut mixti cum Arctois Armatis Galli, etc.* Contra in eodem libro XXV. codex Colbert. *Sarmatas* pro *armatos* ponit: *Adlocutusque tumentes Sarmatas, etc.* Victor ergo Magister equitum natione erat Sarmata, et Valenti militabat: sicut principatu Con-

ftantii Francorum multitudinem in Palatio Augufti floruiffe diferte fcribit Ammianus, de Silvano loquens: et Latinum Domefticorum Comitem, Agilonem Tribunum Stabuli, ac Scudilonem Scutariorum Tribunum, aliosque genere Alamannos plurimum apud Conftantium potuiffe in lib. XIV. c. 10. §. 8. tradit. Gothi quoque non pauci tum Imperatoribus Romanis militabant, inter quos Nevitta eminuit; ne quis miretur Victorem, hominem Sarmatam, in exercitu Valentis Magifterium equitum geffiffe. Vulgata quidem Ammiani lectio ferri non poteft, ac fenfu omni caret: *Victor Magifter equitum armatus, fed cunctator et cautus.* Quafi qui *Magiftrum equitum* aliquem vocat, neceffe habeat *armatum* adiicere: aut quafi homo militaris vel numquam vel raro fit cunctator et cautus. Barbari autem quales erant Sarmatae, natura audaces ac fibi praefidentes erant, temerariique, plusque in viribus quam in confilio reponebant. Quare non fine caufa notavit Ammianus, Victorem, licet Sarmata effet, more Romano prudentem et cautum, nec temerario ardore praecipitem aut pugnandi cupidum fuiffe.] VALES.

10. *Cum Praefecto*] Praetorio. W.

11. *Octavo tandem hoftium carp. cernuntur.*] Id eft octavo lapide feu milliario ab Hadrianopoli: quamquam Idatius in Faftis milliario XII. ab Hadrianopoli pugnatum effe dicit. VALES. Cf. Gibbon. T. VI. p. 374. not. 92. W.

12. *Conductum*] congregatum, Caef. de B. G. II, 1. de B. C. III, 13. W.

Simulantibus armis.] Lege meo periculo, *fibilantibus armis.* Sic enim loquitur Marcellinus in lib. XXV. cap. 11. *Armorumque lugubre fibilantium fragore, etc.* VALES.

Nondum foederaturos pacem.] Hunc locum, qui omni fenfu carebat, levi negotio fic emendavi. Cum enim in MSf. Regio *et Tolof.* fcriptum iuveniffem, *foederato raturos*, quemadmodum fere in Flor. legi teftatus eft Lindenbrogius, exiftimavi fic a Marcellino fcriptum fuiffe, *Quoniam pars eorum cum Alatheo et Safrace procul agens et accita, nondum venerat, oraturos pacem mifere legatos.* VALES.

14. *Impetens*] flagitans. — *Impavidus* fuos non metuens *ipfe vim militarem laturus.* Mira vero conditio, nifi forte corruptelam locus traxit. W.

15. *Equitius cui tunc erat cura Palatii credita*] Curator Palatii. Vide infra c. 13. §. 18. et XX, 6, 2. W.

Se fponte obtulit propria ire qui promiferat libens.] Haec locutio prorfus barbara, et Marcellini noftri elegantia eft indigna: proinde nulla fere mutatione locum fic reftituendum effe duxi: *Se fponte obtulit propria: ireque promiferat libens, etc.* VALES.

16. *Quos Bacurius Hiberus.*] Sic in exemplari Regio [et Colbert.] dicitur, non *Baturius*, ut in vulgatis hactenus Editionibus. Hic eft, ni fallor, Bacurius, cuius egregia opera Theodofius ufus eft in bello adverfus Eugenium tyrannum; ut fcribit Zofimus IV, 57. Et hic quidem oriundum ait fuiffe ex Armenia, quae Hiberiae confinis fuit: et virum omnis malitiae ac doli expertem, bellica autem laude praeftantem fuiffe memorat. Sed Rufinus in lib. I. Hift. cap. X. Bacurium Regulum Hiberorum ait fuiffe, virum fide-

lissimum, cui summa erat cura religionis et veritatis. Eumdem Palaestini limitis Ducem, ac deinde Domesticorum Comitem fuisse testatur, et Theodosio Imp. in bello adversus tyrannos fortem ac fidelem operam exhibuisse. Sunt etiam ad eumdem Libanii Epistolae 936. et 952. VALES.

CAPVT XIII.

1. *Proelium flammarum ritu crescens.*] Ex Homero sumptum videtur, qui in Iliad. ρ'. sub finem ait: (v. 737.)

— — ἐπί τε πτόλεμος τέτατό σφιν
Ἄγριος ἠΰτε πῦρ. — —

et in libro λ. Iliados v. 595.

Ὣς οἱ μὲν μάρναντο δέμας πυρὸς αἰθομένοιο.

Et Eustathius in scholiis pag. 1110. proelium flammae comparari ideo notat, quod instar flammae celeriter perdat et consumat omnia. Non igitur sine causa Polybius in lib. XI. c. 5. bellum igni et incendio confert. Ut enim semel accensus ignis, et materia ipsa et vi ventorum augeri solet, ac saepe, ipsum auctorem incendii consumit; sic bellum concitatum plerumque eos labefactat primos a quibus excitatum est. Interdum etiam ulterius serpit, et vicinorum dementia populorum dum fovetur atque alitur, apposita quaeque pervastat. [Ceterum pro *crescens* in Mſ. Colbert. lego, *acre satis*.] VALES. *Acre satis* ortum videtur ex *accrescens*, uti legendum puto. Sic XIV, 10. fama excellenter *accrescens*. ERN.

2. *Steterunt improtecti pedites.*] Quae causa cladis illius et internecionis Romanorum fuit, ut testatur etiam Orosius in lib. VII. *Primo*, inquit, *statim impetu Gothorum perturbatae Rom. equitum turmae nuda peditum deseruere praesidia. Mox legiones peditum undique equitatu hostium cinctae, ac primum nubibus sagittarum obrutae, deinde cum amentes metu sparsim per devia cogerentur, funditus caesae gladiis insequentium contisque perierunt.* VALES.

4. *Ad humum corporibus stratis.*] In Regio codice legitur, *dhumo corporis stratis*. [In Colbert. *at humo corporis stratis*.] Nec dubito, quin Marcellinus scriptum reliquerit, *ac humo corporibus stratis*. VALES.

6. *Oppositi incumbentibus.*] In Regio codice, *Tolos.* [et Colbert.] et in Editione August. *oppositis* scriptum habetur. VALES.

9. *Et Saturninus.*] Saturninus Comes memoratur a D. Basilio in Ep. 315. ad Abramium Episcopum Batnarum: νῦν δὲ μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγειν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατορνίνου τοῦ Κόμητος. Idem paullo ante Magister equitum a Valente factus fuerat. Consulatum denique gessit una cum Merobaude iterum Consule anno Dom. 383. Vixit autem usque ad tempora Arcadii Augusti: a quo necessitate temporum compulso deditus est Gainae una cum Aureliano Consule, anno Dom. 400. ut narrat Zosimus in lib. V. c. 18. Sunt ad eumdem Saturninum Epistolae Libanii 753. et 793. *Huic ut opinor Saturnino statua Romae

posita est cum hac Inscriptione, quae legitur apud Iac. Sirmundum: FLAVIO. PEREGRINO. SATURNINO. V. CL. ET. INLUSTRI, etc. VALES.

10. *Aut parcebat caedentibus quisquam.*] Magis placet codicis Regii [et Colbertini] scriptura: *aut parcebat cedentibus quisquam:* nam cedentes renitentibus hic opponuntur: et Marcellinus noster sic loqui solet, ut exempli gratia in lib. XIV. cap. 2. VALES. Post paulo quum una sola nupera Parisiensis editio reposuerit *impleverunt*, contra priores ipsius Henrici, Lindenbrogii, Augustanam, quae habent *implerunt*, iudicavi has praeponendas, quum et cap. 15. in principio scribat auctor *implesset*. GRON.

12. *Sagitta perniciose saucius ruit.*] Huic sententiae suffragatur Libanius in Orat. ad Theodosium de caede Iuliani Apostatae vindicanda (Reisk. II. p. 30.): ubi Valentem ait Imperatorem, in media militum turba pugnantem occubuisse, tametsi et equorum regalium copia ei praesto esset, quorum velocitatem nemo ignorat: et Duces fugam suaderent, atque orarent ut equo avectus salvum se et incolumem Reip. reservaret. Sed ille indignum esse ducens, tantae cladi superesse, caesorum secum militum molem vice tumuli habuit. Haec Libanius in ea Orat. Mf. At ceteri fere omnes Valentem ad vile tugurium delatum, ibi a barbaris ignorantibus crematum esse consentiunt. Sic praeter Historiae Eccl. Scriptores Orosius in lib. VII. et Chrysostomus in Homilia XV. in Philippenses: τῶν δὲ μετὰ ταῦτα ὁ μὲν κατεκάη ὥσπερ τις ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος μεθ' ἵππων καὶ θηλῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ τὸ γύναιον ἐν χηρείᾳ. *Ex principibus autem qui illum insecuti sunt, hic quidem instar miseri cuiuspiam crematus est una cum equis et iumentis et ceteris omnibus: et uxor eius vidua relicta est.* Et multo clarius idem Chrysostomus in Epistola ad viduam adolescentem. VALES.

13. *Simili clade Caesarem accepimus Decium, etc.*] Aurelius Victor in Decio (Epit. c. 29.): *In solo barbarico inter confusas turbas gurgite paludis submersus est, ita ut nec cadaver eius potuerit inveniri.* Vide Zosim. lib. I. c. 23. LINDENBR.

14. *Valentem animam non exhalasse confestim.*] Iordanes in Histor. Goth. *Valens Imperator mox armato exercitu in Thraciarum partes digreditur, ubi lacrymabili bello commisso vincentibus Gothis, in quodam praedio iuxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quod Imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, igneque ut adsolet saeviente ab inimico subposito, cum regali pompa crematus est.* De eodem hoc Valente Eunapius in Maximo p. 113. ed. Commelin. Ὅτε γὰρ βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ τῶν Σκυθῶν μάχῃ ξένον τινὰ ἠφανίσθη τρόπον, ὥστε οὐδὲ ὀστέον εἰς ἀναίρεσιν εὑρέθη. Vide Zosim. lib. IV. c. 24. Socrat. Histor. Eccles. lib. IV. cap. ult. Theodoret. lib. IV. cap. 31. Sozomen. lib. VI. cap. 40. Hieronym. Epist. ad Heliodor. LINDENBR. Reinesius adscripsit: „Pet. Damian Lib. 2. Ep. 3. Ipse Valens sagitta sauciatus equo delabitur, in vilissimum tegetem milite gestante defertur, sicque supervenientibus hostibus ignibus atrociter crematur." Cf. Ritter. ad Guthrium T. V. P. I. p. 124. W.

Candidatis] Vide ad XV, 5, 16. W.

Ad agrestem casam relatum.] Chrysostomus in Ep. ad viduam: ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς κώμην τινὰ ἀπολειφθεὶς μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν, etc. *Quando et Imp. ipse in quadam villa relictus cum paucis militibus, ipse quidem egredi minime est ausus. Igne vero ab hostibus admoto cum omnibus ibidem inclusis, non viris modo sed etiam equis conflagravit.* Cui consentit Orosius in lib. 7. cap. 32. *Ipse Imp. cum sagitta saucius versusque in fugam, aegre in cuiusdam villulae casam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus, subiecto igne consumptus est.* VALES.

15. *Aperte pensilis domus.*] Scribendum videtur, *a parte pensili domus, etc.* VALES.

16. *Quidam de Candidatis per fenestram lapsus, captusque a barbaris prodidit factum.*] Zosimus IV, 24. ita narrat: Τῶν δὲ πραγμάτων ἐπὶ λεπτοτάτης ἑστώτων ἐλπίδος, Βίκτωρ, ὁ τοῦ Ῥωμαίων ἡγούμενος ἱππικοῦ, τὸν κίνδυνον ἅμα τισὶν ἱππεῦσι διαφυγὼν ἐπὶ Μακεδονίαν τε καὶ Θεσσαλίαν ἐλάσας, κἀκεῖθεν ἐπὶ Μυσοὺς καὶ Παίονας ἀναδραμὼν, αὐτόθι διατρίβοντι τῷ Γρατιανῷ τὸ συμβὰν ἀπαγγέλλει, καὶ τὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ βασιλέως ἀπώλειαν. LINDENBR.

17. *Pari clade recuperatis Hispaniis Scipionum alterum cremata turri.*] Livius lib. XXV. c. 36. *Cn. Scipionem alii in tumulo primo impetu hostium caesum tradunt, alii cum paucis in propinquam castris turrim perfugisse, hanc igni circumdatam, atque ita exustis foribus, quas nulla moliri poterant vi, captam, omnesque intus cum ipso Imperatore occisos.* Vide Appian. de Bell. Hispan. c. 16. LINDENBR.

Sepulturam, qui supremitatis honor est.] Imitatur Solinum, ut solet, qui in cap. 47. perinde loquitur: *Agrigentina etiam regio frequens est equorum sepulcris, quod supremitatis munus meritis datum creditur.* Recte autem et proprie Marcellinus supremitatis honorem dixit. Sic enim sepulturae honos dicitur a Valerio Maximo in lib. IV. cap. 4. et a Valentiniano in Titulo V. Novellarum, de sepulcris. Virgilius in VI. v. 333.

Cernit ibi maestos, et mortis honore carentes.

Et in lib. XI. v. 22.

— — inhumataque corpora terrae
Mandamus, qui solus honos Acheronte sub imo est.

Et ante omnes princeps non poëtarum modo, sed omnis facundiae Homerus in Iliad. π'. v. 457.

Τύμβῳ τε, στήλῃ τε, τὸ μὲν γέρας ἐπὶ θανόντων. VALES.

Adde Salmasium ad Trebellii Pollionis tyrannos pag. 305. [p. m. 284. W.] GRON.

18. *Equitius.*] Tribunus et Cura Palatii, Valentis Augusti propinquus, ut dixit Marcellinus supra. Erat autem, ut equidem suspicor, filius Equitii Pannonii, Magistri militum per Illyricum, de quo ad libros superiores dixi. Quo porro modo hoc nomen scribi debeat, incertum est. Alii enim cum diphthongo scribunt, ut notavi: alii sine diphthongo. Quibus suffragatur vetus Inscriptio a Grutero relata p. 164. ORDINANTE. VIRO. CLARISSIMO. EQUITE. COMITE. ET. MAGISTRO. UTRIUSQUE. MILITIAE. Neque enim dubium est,

est, quin scribendum sit in hac Inscriptione, EQUITIO. COMITE. *Atque ita citat Cuspinianus in Fastis.* VALES.

19. *Praeter Cannensem pugnam.*] Cf. Gibbon. T. VI. p. 378. et p. 379. not. 94. W.

Graecorum, commendabilis constatque.] Duas postremas voces tametsi in MSS. legebantur, audacter expunxi. Sunt enim perperam hoc in loco repetitae ex linea 12. huius paginae. (ex initio §. 19.) quod fatebitur, ut spero, quisquis animum intendere voluerit. VALES.

CAPUT XIV.

1. *Cum per annos IV. imperasset et X. parvo minus.*] Immo aliquanto plus imperavit Valens. Quippe a fratre Augustus nuncupatus est anno Dom. 364. mense Martio. Periit autem anno Dom. 378. die IX. mensis Augusti: quod intervallum est annorum XIV. mensium IV. et aliquot praeterea dierum. Proinde fallitur Victor, qui in Epitome c. 46. scribit Valentem regnasse annos XIII. menses V. et Socrates, itemque Sozomenus, qui in fine lib. VI. ait Valentem anno aetatis circiter quinquagesimo, imperii sexto et decimo decessisse. VALES.

2. *Altius semet ferret.*] Marcellinum scripsisse existimo, *semet efferret.* VALES.

Erga deferendas potestates — tardus] De hoc usu vocis *erga* vide ad XVI, 10, 17. W.

Singulas ut domum propriam custodiebat] Conf. Lindenbrog. ad XXVII, 6, 9. W.

In aduerandis reliquorum debitis.] Sic Ms. Flor. Vulg. *in requirendis reliq.* quam lectionem illi excogitarunt, qui quid *adaerare* sit, non intellexerunt. Gloss. ita interpretatur, *Adaerat, ἐξαργυρίζεται, ἀποχαλκίζει.* L. unic. C. ne rei mil. com. LL. 13. 15. 19. C. de erogat. milit. ann. L. 4. C. de milit. vest. Inscriptio Tit. 28. lib. 10. C. de collat. donator. vel relevator. aut translator. seu adaeratorum. *Adaeratae annonae,* L. 3. C. Theod. de erog. mil. ann. *Adaeratione adhibita,* LL. Wisigoth. lib. 4. Tit. 5. l. 3. LINDENBR.

In adaerandis reliquorum debitis.] Reliqua functionis tributariae quae a provincialibus debebantur, aut indulgere subditis consueverant Principes Rom. aut certe mediocri pretio taxare, puta pro equis militaribus tot solidos, pro militari veste tot, et similiter: ne susceptores et compulsores infinita pretia a collatoribus exigerent. Reliquorum igitur debita sunt idem hoc loco, ac reliqua debitorum. Ac fortasse sic scripserat Marcellinus, *in adaerandis debitorum reliquis non molestus.* *Praeclare in veteribus Glossis ea vox explicatur: *Adaerat, ἐξαργυρίζεται*: quam vocem usurpat Ioh. Chrysostomus in caput 21. Matthaei Homilia 67. ubi eleemosynam comparans tributariae functioni, sic ait: *οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δοῦναι μισθὸν τῆς μετακομιδῆς τῶν εἰσφερομένων. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα καμεῖν ἐξαργυρίζοντας.* Id est: *Minime heic opus est pretium solvere pro translatione specierum seu militaris annonae: nulla molestia suscipienda est in adaerandis spe-*

ciebus. Paullo post sic ait Chrysostomus: *οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα παράπομπον εὑρεῖν τῶν καταβληθέντων.* Quae sic vertenda sunt: *Non heic necesse est prosecutorem invenire, qui species illatas ad horrea prosequatur.* De his Prosecutoribus passim mentio fit in Codice Theodosiano.* Ceterum idem fere Valentis elogium legitur in Victoris Epitome c. 46. [Cf. etiam Themistii Orat. VIII. pag. 101. — 120. W.] VALESIUS. Absit tamen, ut hic aliquid mutandum censeamus. Etsi enim fortasse Valesius et alii loquerentur *debitorum reliqua,* non *reliquorum debita,* ut scripsisse Ammianum testantur codices tot tam vetusti; certe manus ideo vertenda non esset, et idem plane foret, aeque ac quum Cicero pro Plancio dixit c. 36. *triumphos gloriae laude superare,* tamen lib. 2. epistol. 4. scripsit *quarum laudum gloriam adamaris;* quod novimus imitantem Trogum vel Iustinum scribere lib. VII. cap. 2. *gloria bellicae laudis finitimos terrebant,* ut lib. XVIII. fin. *bellicae gloriae laudes creverunt.* Et quum Cicero scribat in Bruto cap. 42. *obtrectatio invidiae,* Iustinus is ipse in praefatione maluit *obtrectationis invidia.* Tales conversiones sunt plures. GRON.

Reliquorum debitis.] Vide ad XVI, 5, 15. et Spartianum in Hadriano p. m. 65. W.

3. *Cum magna iustorum distinctione.*] Cum in Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* codice scriptum invenerim, *iustorumque distinctione,* non sine causa locum sic corrigendum esse censui, *cum magna iustorum iniustorumque dist.* Ita enim loqui solet Marcellinus, ut notavi ad lib. 28. cap. 4. VALES.

Contradictori copia servata.] Id est servata domino vel ei cuius interest, facultate contradicendi petitori, et rem suam per se vel per procuratorem idoneum defendendi: quo pacto petitor accepti a Principe beneficii exsecutionem suspendere iubebatur: et ille cuius bona impetrata sunt, intra anni spatium ad Comitis rerum Privatarum examen querelas suas deferre poterat, ut dicitur in lege 27. Cod. Theod. de petitionibus. VALES.

4. *Potioribus ipsis.*] Longe melior, meo quidem iudicio, codicis Regii *et Tolos.* scriptura est, *rebus ipsis id apertius monstrare concedens:* id est ipsis aedificiis et operibus. Simile est, quod Graeci dicunt, *αὐτὸ δείξει τὸ ἔργον.* de quo Adagio dixi ad finem libri XXII. In vulgata autem lectione vox *ipsis* superflua est et otiosa. [In Colbert. Ms. lego, *ribus ipsis id ap. monstr. conc.*] VALES.

5. *Magnarum opum intemperans appetitor.*] Valentis avaritiam plurimis in locis notavit Marcellinus. Cui subscribit Nazianzenus Gregorius in Oratione funebri de laudibus D. Basilii. Sic enim ait de Valente: *Βασιλεὺς ὁ φιλοχρυσώτατος καὶ μισοχριστότατος, καὶ δύω μέγιστα ταῦτα νοσῶν, ἀπληστίαν καὶ βλασφημίαν. Imperator ille amore lucri in immensum flagrans, et odio Christi, ac duplici morbo laborans, impietatis simul atque avaritiae.* VALES.

Duritiam] obdurationem. Vid. Vales. ad XXI, 12, 14. W.

In crudelitatem propensior.] Cedrenus in Valentis elogio eadem habet: *ἦν δὲ Οὐάλης τὴν ἡλικίαν διμοιραίαν ἔχων, αὐθάδης τὸν τρόπον καὶ ὑπερήφανος καὶ πρὸς αἱμάτων χύσεις ἑτοιμότατος, ἔχων τὰς φρένας ἀσυμπαθεῖς, καὶ πάσης παιδείας ἀμέτοχος.* *Valens*

statura quidem fuit mediocri, moribus autem superbus et insolens, ad fundendum sanguinem promptissimus, omnis miserationis expers, nullisque disciplinis excultus. VALES.

6. *Quaestiones committere veteres vellet.*] Cum in Mss. Regio [et Colbert.] scriptum sit *veteris e vellet*, viderit lector eruditus, an cum ratione emendatum sit a nobis hoc modo, *cum legibus lites omnes quaestionesque committere videri se vellet, etc.* VALES.

Iniuriosus alias.] In codice Regio legitur, *iniuriosus alia*, rectius, ut iam monui. [In Colbert. *iniuriosos alias*, pro *iniuriosus alias.*] VALES.

7. *Nigri coloris.*] In MSS. codicibus et vulgatis Editionibus hic locus absque ulla distinctione legebatur: *Nigri coloris pupula oculi unius obstructa, etc.* Sed nos addita virgula locum distinguendum putavimus. In exemplari porro Regio scriptum erat, *migni coloris*, eademque superscriptum manu, *ignei:* [in Colbert. *inigni col.*] * in Tolos. *piger, inigni caloris. pupula, etc.** VALES. Itaque aliud hic agendum restabat praeter interpositam distinctionem, et id quidem longe maioris ad historiam et Valentis faciem momenti; quod sane non intelligo, qui non doctissimus Valesius aut subodoratus sit, aut non intenderit se ad subodorandum. Quid enim dubito sub ista corruptela celari *hysgini coloris?* Agitur enim non de crinibus, aut oculis, sed ipsius cutis colore, quem ad ruboris istam speciem vult accessisse. Color autem hysginus iam ab viris eruditis consideratus affatim est, et olim a Plinio lib. IX. cap. 42, ubi quid affert Harduinus, quod non rapax ille accipiter suffuratus est ex Salmasio in Plinianis Exercitationibus pag. 272? ORON.

8. *Illud autem praeteriri non convenit, quod cum oraculo tripodis, etc.*] Aliter Cedrenus et Zonaras: nec sortis huius meminerunt, sed noctu per quietem versus quosdam Valenti insusurratos dicunt, monentes ad Mimanta ut pergeret, fatum ibi inventurus. Cedrenus: Πρὸ δὲ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἐθεάσατο κατόναρ ἄνδρα τινὰ λέγοντα αὐτῷ·

Τάχος βάδιζε πρὸς Μίμαντα τὸν μέγαν,
Ἔνθα μόρος σε δεινὸς ἁρπάσει τάλαν. LINDENBR.

Quem movisse Patricium docuimus et Hilarium] XXIX. I. W.

ΑΙΛΑ ΚΑΙΟΜΕΝΟΙΣ ΚΑΡ.]. In Ms. Regio hoc ἀκροτελεύτιον sic legitur: αἴαλι λαιομένο κάρ. Postrema quidem restitui posse mihi videntur hoc modo, κειαμένη πῦρ, supple τισιφόνη. Hoc enim acroteleution Homeri egregie huic loco convenit. Oraculum autem ipsum exstat integrius in lib. XXIX. c. I. §. 33. [In Colbertino legitur: αἴαλι λαιομένοιο ἀρ.] VALES.

Inconsummatus et rudis.] Sic XXI, 10, 8. inconsummatum et subagrestem. W.

Erythraeo oppido superpositum montem Mimanta et Homerum scripsisse.] * Homeri locus, cuius etiam meminit Cicero ad Atticum Epist. 13. lib. 16. exstat.* Odyss. γ. 172. παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα. Eamque in hac historia laudant Cedren.* et Zonaras in Valente: διυπνισθεὶς οὖν (Οὐάλης) ἐπυνθάνετο, τίς ἂν εἴη ὁ μίμας, καὶ τὶς τῶν λόγοις ἐσχολακότων ἔφη αὐτῷ, ὄρος εἶναι τῆς Ἀσίας τὸν Μίμαντα πρὸς τῇ θαλάσσῃ κείμενον. τούτου δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον ἐν Ὀδυσσείᾳ μεμνῆσθαι, λέγοντα, παρ' ἠνεμόεντα μίμαντα.

Experrectus e somno (Valens) *percontatur quis sit Mimas. Ibi quidam homo doctus respondet, esse montem Asiae ad mare situm, cuius et Homerus in Odyssea meminerit, ac ventosum appellet.* * Eustathius autem sic explicat: Μίμας δὲ ὄρος φασὶ κατέναντι Χίου, μεταξὺ Ἐρυθρῶν καὶ τοῦ ὑποκρήμνου, ἀπὸ Μίμαντος γίγαντος ἐν αὐτῷ κειμένου. LINDENBR.

Erythraeo oppido superpositum montem Mimanta.] Hic memoriae vitio lapsus esse videtur Marcellinus. Neque enim Erythris, sed Chio superpositum montem Mimanta Homerus cecinit in Odyss. 3. v. 172.

Ἢ ὑπένερθε Χίοιο παρ' ἠνεμόεντα Μίμαντα.

Quamquam non nego Erythras etiam monti Mimanti suppositas fuisse: id enim aperte significat Homerus in Hymno ad Neptunum, quem refert Herodotus in Homeri vita. Est et alter Mimas mons in Thracia, de quo loquitur Aristophanes in Nubibus, ut notat Scholiastes Comici et Suidas. VALES. Rectene an secus memoria lapsum dixerit Marcellinum vir praestantissimus, de eo disputantem vide Spanhemium ad Callimachi h. in Del. v. 67. p. 425. ed. Ernest. W.

9. *Inventus dicitur saxeus monumenti suggestus.*] Eadem Cedrenus, *et Zonaras in Valente. Cedreni verba haec sunt:* Ὕστερον δὲ μετὰ τὴν τῶν πολεμίων ἀναχώρησιν ἀναζητούντων τινῶν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως εὑρέθη ἐν ᾧ ἐκρύπτετο οἰκήματι τάφος ἀρχαίου τινὸς ἐπιγεγραμμένος οὕτως· ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ ΜΙΜΑΣ ΜΑΚΕΔΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΤΗΣ. LINDENBR.

CAPVT XV.

1. *Nihil singuli licere poterant.*] Sic Accursius edidit: at in codice Regio [et Colbert.] *ac Tolos.* scriptum inveni, *singuli cere poterant:* et superscriptum eadem manu *ferre:* quod tamen minime placet. Mallemque sic emendare, *cum praeter se nihil singuli cernere poterant,* ut loquitur Marcellinus in lib. XXIX. cap. 1. §. 34. VALESIUS. Vide an non certius ad veterem scripturam sit, *nihil singuli scire.* GRON.

2. *Agminibus petivere densatis.*] In exemplari Regio legitur *densetis.* Neque hic solum, sed praeterea lib. XIV. c. 2. lib. XXII. cap. 8. lib. XXV. cap. 2. et lib. XXIX. cap. 5. fere in fine eamdem scripturam inveni: quae cur Editoribus tantopere displicuerit, causam non video. Sic enim Virgilius loquitur in X. Aen. v. 432.

Postremo addensent acies.

et in XII. eiusdem operis v. 264. [ubi tamen Heynius *densate.* W.] et in lib. 1. Georg. 248. 419. Sed et Sallustius in lib. 3. Hist. eodem modo dixit: *Ille subsidiis principes augere et densere frontem,* citante Eutyche Grammatico. [In Colbertino tamen MS. legitur, *densatis.*] VALES.

5. *Aetatem.*] Scribendum videtur, *iubebant nostris per min. litteras et legatum, ut se dederent statim fide retinendae salutis accepta.* VALES.

6. *Contemptatis scriptis*] Ernestius: „Haud dubie legendum *contemplatis*, i. e. consideratis. Sic etiam exhibet editio Stephaniana. Sed tamen verbum simplex *temptare* legitur in Excerptis de Theodorico: Nam ultima vita regni sui *temptans eum diabolus*, volens sectam Eunomianam sequi etc. Hoc autem in loco *temptare* idem est quod *tentare*, sensu quidem haud dubie ecclesiastico. *Contentare* est in Versione vulgata librorum sacrorum Matth. 5, 41. sed pro *cogere* positum, ut sit frequentativum a *contendere*.“ W. *Temptare* pro *tentare* tantum non semper scriptum reperi in codd. tragoediarum Senecae, quorum penes me est collatio. ERF.

Adusque ipsa vitae discrimina.] In Regio codice scriptum inveni perinde ut in Flor. *desrumenta*, eademque manu superscriptum *detrimenta*. [In Colbert. *desrumenta*.] VALES.

10. *Et huiuscemodi tela.*] Lege *et cuiuscemodi tela*, vel *cuiusque modi*. VALES.

11. *Animadversum est a nostris iisdem telis barbaros uti, quibus petebantur; ideoque mandatum.*] Marii hoc inventum iam olim est, cum contra Teutones pugnaret. Plutarch. in Mario c. 25. Porphyrius in Horat. lib. 2. Satyra 1. v. 14. LINDENBR.

12. *Scorpio genus tormenti*] Vide supra XXIII, 4, 7. W.

13. *Vel fundae amento.*] In codice Regio perinde ac in Florentino [et Colbert.] scriptum reperi, *nullo ferme ali telo vel fundoris amento*: ut fortasse ita scripserit Marcellinus, *vel funditoris amento incassum excusso*. Fundas porro etiam de onagris seu scorpionibus, tormentis bellicis, dixit Marcellinus in lib. XIX. c. 7. VALES. Utinam quale funditoris amentum conciperetur ab viro doctissimo aut intelligeretur, verbo uno esset annotatum, quum in universa antiquitate id genus funditori attributum vel semel ignorem. Ego autem ex Mstta lectione solitus sum haec ita pro Ammianeis habere, *nullo ferme alite telo vel funda seu amento incassum excusso*. GRON.

Rapiendi Valentis malis lucubrationibus quaesiti.] Paene assentior Iano Grutero, qui scribendum esse coniiciebat *quaesita*, id est opes quaesitas. Sed fortasse nihil mutandum est, cum idem ex vulgata lectione sensus elici possit. Quod si quid mutare licitum esset, equidem mallem corrigere, *Valenti malis lucubrationibus quaesiti*, ut vitetur ambiguitas. Eadem significatione Hegesippus in lib. v. quaerendi cupidinem dixit. [In cod. Colbert. legi, *rap. Valentis m. luc. quaesti, etc.*] VALES.

CAPUT XVI.

1. *Perinthum*] Vid. XXII, 2. 3. W.

2. *Exindeque Serdicam aliam Macedoniae urbem.*] At Serdica Daciae Mediterraneae civitas est, non autem Macedoniae. [Cf. supra XXI, 10. W.] Quare cum in codice Regio optimo ac fidelissimo [et in Colbert.] sic invenissem, *pras Philippopolim, exindeque Serdicam, alia Macedoniam, etc.* non dubitavi quin a Marcellino ita scriptum fuisset, *pars Philippopolim, exindeque Serdicam, alii ad Macedoniam omni studio ad prop. excogitato*

currebant. Et ita unius litterae adiectione locum ab Accursio corruptum egregie restituimus. Quippe ab Hadrianopoli quae erat Aeminonti civitas, dextra quidem iter erat in Daciam, sinistra autem in Macedoniam, ut patet ex Tabulis Geographicis. VALES.

5. *Saracenorum cuneus.*] Missus a Mavia Saracenorum Regina, ut scribit Socrates in cap. 1. libri V. et Sozomenus. VALES.

Diversis in locis retulimus] V. c. XIV, 4. XXIV, 2. W.

Ad sortem magis expeditionalium rerum, quam ad concursatorias hab. pugnas.] Saraceni enim magis ad furta et latrocinia quam ad pugnam seu stabilem seu ex concursatione apti sunt, ut notat etiam Procopius in lib. 2. Pers. *Σαρακηνοὶ μὲν γὰρ τειχομαχεῖν μέν εἰσιν ἀδύνατοι φύσει, ἐς δὲ τὸ ληΐζεσθαι πάντων μάλιστα δεινοί*, et in lib. 2. de Aedificiis. Huiusmodi autem homines in expeditionibus quidem maximo usui sunt, dum aut pabulatores hostium, aut impedimenta intercipiunt in obsidionibus autem prorsus inutiles sunt, in quibus aut stabili pugna aut ex concursatione pugnandum est, ut docet Marcellinus lib. XVI. cap. 2. et XXI, 13. Concursatorias pugnas vocare solet Marcellinus, quas Graeci *τὰς ἐκ διαδρομῆς μάχας*; quibus opponuntur *αἱ στάδιοι*. Itaque emendandus Hesychius in *σταδίη*. Sic Livius in principio lib. XXVIII. concursationi stabilem pugnam *et statarium militem concursatori* opponit. Porro non dissimulanda est codicis Regii scriptura, in quo legitur, *ad fortem magis, etc.* ut fortasse ita scribendum sit, *ad furta magis expedit. etc.* Sic furta bellorum dixit Frontinus in lib. 2. Strat. cap. 5. et alii multi. VALES.

6. *Crinitus quidam.*] Talis erat habitus Saracenorum, ut docet Hieronymus in Vita Malchi: *Ecce subito equorum camelorumque sessores Ismaelitae irruunt, crinitis vittatisque capitibus, ac seminudo corpore pallia et latas caligas trahentes:* et Theodorus Mopsuestenus in caput X. Hieremiae, Saracenos ait comam a fronte quidem detondere, retro autem intonsam demittere. Denique Plinius in VI. *Arabes, ait, mitrati degunt, aut intonso crine:* cui subscribit Claudianus in lib. I. de laudibus Stilichonis v. 156.

Hinc mitra redimitus Arabs.

Unde etiam in veteribus nummis Agbarus Arabum in Edessa Regulus, mitratus cernitur. VALES.

[*Quidam ex turma Saracenorum interfecti hostis iugulo labra admovit, effusumque cruorem exsuxit. Quo monstroso miraculo territi Barbari, etc.*] Hic mos Saracenorum erat. Certe Lambertus Schafnaburgensis, in Chronico usque ad annum 1077. deducto, de Episcopis Mogontiacensi, Babembergensi, Ratisponensi et Traiectensi, Hierosolymam petentibus, et a Saracenis in villa quadam circumsessis anno 1065. loquens scribit: *Dux Arabum ait, se omnibus quae haberent sublatis, carnes eorum comesturum, et sanguinem biriturum.* Marianus Scotus de isto Duce Arabum, et de Gunthario vel Gunthero Babembergensi Episcopo sic loquitur in Chronico, anno 1065. *Episcopus vero per interpretem ait: Quid mihi facies? Et ille* (Dux Arabum) *dixit: Istum pulchrum sanguinem gutturis tui sugam, et suspendam te sicut canem ante castellum, etc.* Plinius Secundus in libri XXVIII. capite 1. a comitiali morbo laborantibus idem Romae fieri in arena

indignatur his verbis: *Sanguinem namque gladiatorum bibunt, ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi: quod spectare facientes eadem arena feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum spirantemque, et una ipsam animam ex osculo vulnerum: cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoveri ori fas sit humano.*] VALES.

Effusumque cruorem exsuxit.] Pomp. Mela de Scythis Europaeis lib. 2. cap. 1. *Interius habitantium ritus asperior, et incultior regio est: bella caedesque amant. Mosque est bellantibus cruorem eius, quem primum interemerunt, ipsis e vulneribus ebibere.* LINDENBR.

7. *Audaciae fracto.*] In MSS. Flor. et Regio legitur *audaciam fracto.* Sed in Regio codice superscriptum inveni, *audacia fracta:* quo modo scripsisse Marcellinum existimo. VALES.

Murorum ambitum cet.] De magnitudine urbis et multitudine incolarum vid. Wernsdorf., ad Himerii Orat. [VII] p. 80. et 116. W.

Insularum spatiis.] Haud dubie emendandum est, prout in Regio codice legitur: *cum murorum ambitum insularumque, spatiis immensis oblongum, etc.* ubi insulae sunt domus, quae proprio parietum ambitu a vicinis aedibus disiunctae sunt. VALES.

8. *His diebus efficacia Iulii Magistri militiae.*] Hoc Iulii Magistri militum per Orientem strategema multis narrat Zosimus in lib. IV. c. 26. [ubi vid. Reitemeier. p. 590. W.] Sed non hoc anno, verum insequenti sub initia Imperii Theodosii actum id esse testatur. Hic porro Iulius Comes rei militaris antea fuerat per Thracias, ut retulit Marcellinus in bello Procopiano. Ἴουλλος dicitur a Libanio tum in Epistolis, tum in Orat. VALES.

Rectores Romanos omnes] nam magistratus publici penes Romanos mansere. Vide Vales. infra ad Excerpta §. 60. W.

9. *Potiores aetate.*] Mallem equidem hunc locum ita scribi et interpungi: *Scribant reliqua potiores, aetate doctrinisque florentes.* VALES.

COMMENTARIUS
IN
EXCERPTA
AUCTORIS IGNOTI.

Horum Auctor Excerptorum, *Anonymus Valesii* vulgo dictus, in magna merito est commendatione, quippe quem testes ut plurimum locupletissimos sequi Gibbonus ipse, laudum ille alias admodum parcus, non diffiteatur. W.

1. *Nepos ex fratre*] Reinesius: „Ex filia Crispi fratris Claudii natum ait Sigonius in Treb. Pollione.“ W.

Praeses Dalmatiarum.] Constantius Chlorus Praesidatum Dalmatiae administravit imperante Caro: eumque Carus in locum Carini filii Caesarem subrogare constituerat, ut docet Vopiscus in Carini gestis c. 17. extr. VALES.

Helena] Cf. Tillemont. IV, 130. 534. W.

E qua postea sex liberos.] Haec verba transscripta sunt ex Eutropii lib. IX. c. 22. quae in Hieronymi Chronico etiam leguntur. VALES.

Sex liberos Constantini fratres] Tres fuere fratres, Dalmatius, Iulius Constantius et Hannibalianus, tresque sorores, Constantia, Licinii Imperatoris, Anastasia, Bassiani Caesaris, et Eutropia, Nepotiani Consulis coniux. Cf. Tzschuck. ad Eutrop. IX, 22. p. 716. W.

2. *Natus Helena matre vilissima*] ex obscuriori matrimonio eius (Constantii) filius Eutrop. X, 2. ibique Tzschuck. ἐξ ὁμιλίας οὐ σεμνῆς γυναικὸς Zosim. II, 8. ubi v. Reitemeier, Cf. etiam Gibbon T. III. p. 11. W.

In oppido Naisso] cf. notam Valesii ad XXI, 10, 5. et Gibbonum l. c. W.

Literis minus instructus] minus iusto. Tillemont IV. p. 132. W.

Obses apud Diocletianum et Galerium] pignus fidei paternae. Aurelius Victor de Caess. c. 40. et Epit. c. 41. religionis specie obses tenebatur, a Galerio. W.

Galerius obiecit ante pluribus periculis.] Inter cetera enim iussus est a Galerio Constantinus immanem leonem subsistere: quem quidem Constantinus occurrentem audacter excepit ac con-

fecit: ut fcribit Praxagoras in libris de vita Conftantini teftante Photio in Bibliotheca, et Zonaras in Conftantii Chlori Vita, pag. 246. Adde Nicephorum in lib. VII. cap. 29. VALES.

3. *In Sarmatas iuvenis equeftris militans*] Tillemont. IV. p. 142. W.

4. *Veredis poft fe truncatis*] Idem tradit Zofimus II, 8. et Aurelius Victor de Caeff. c. 14. ut, etiamfi fabulae fimilis videatur res, et apta ad movendam fugae fufpicionem, ficta tamen non fit a Zofimo, id quod opinatus eft Gibbon. T. III. p. 14. W.

Ad patrem Conftantium venit] Tillemont. IV. p. 144. — *Bononiam* (Boulogne) *Gefforiacum* Ammian. XX, 1, 3. 9, 9. Ritter. ad Guthrium T. V. P. 3. p. 98. — *Poft victoriam Pictorum* de Pictis reportatam. Tillem. IV. p. 145. — *Eboracum* (York) — *Conftantinus omnium militum confenfu Caefar creatus* vid. Tzfchucke ad Eutropium p. 745. W.

5. *Caefares duo facti, Severus et Maximinus*] uterque a Galerio. — *Et quidquid Herculius obtinebat.* Haec Zofimus non habet. Vid. Reitemeier. p. 544. W.

6. *In Brittania.*] Sic in membranis Iac. Sirmundi exaratum eft, ne quis forte mendum typographorum hic fubeffe exiftimet. Sed et in Rufi Fefti Breviario *Brittaniam* ubique fcriptum habet vetus codex Bibliothecae Regiae, Graecorum more qui Βρεττανοὺς dicunt. VALES.

7. *Ut gener apud focerum.*] Maxentium Galerii Maximiani generum fuiffe, praeter hunc locum teftatur veteris nummi infcriptio ab Eminentiff. Cardinale Baronio in Annalibus producta. Victor quoque in Epitome c. 40. *Is Maxentius carus nulli umquam fuit, ne patri, aut focero quidem Galerio.* Quamquam in vulgatis Victoris Editionibus legitur, *Is Maximianus, etc.* corrupte. Nam ex Hiftoriae Mifcellae lib. XI. ubi hic Victoris locus adducitur, apparet ita fcribendum effe ut priore loco pofui. VALES. Itaque mirabar, quid vellet Balufius, quum ad caput XXVI. Lactantii de mortibus perfecutorum in emendatione huius ipfius loci fic agit, quafi haec numquam ab Valefio effent prodita, etfi ibidem oftendat tunc maxime haec verba ab eo infpecta fuiffe. GRON.

Partes fuas deferuiffe.] In Panegyrico, qui dictus eft Conftantino Maximo, c. 3. id refertur his verbis: *Duxerat magnum Severus exercitum, et hoftem fuum perfidia difertus armaverat. Maiores poftea copias Maximianus admoverat, et ipfe transfugis circumcifus videbatur profpere refugiffe.* Vide Aurelium Victorem c. 40. VALES.

Flammis omnia iuffit auferri.] Gravius hic eft ulcus, quam ut coniectura fanari poffit. Deeffe enim videntur nonnulla, quae ad Maximianum Herculium pertinebant. Nam quae proxime fequuntur, *Ille ad Conftantinum refugit*, proculdubio ad Herculium fpectant. VALES. Aliter Balufius ad caput XXVII. Lactantii; quippe quum putaret haec verba pertinere ad ea cum quibus coniunguntur, ideoque flammis tradi ea iuffiffe, quae auferri non poffent, ut fi quis infequi voluiffet, utenfilia, id eft, res ad victum neceffarias, non haberet, ut ibi dicit Lactantius, fcribendum cenfet *flammis omnia.* At certe non eo usque tendit haec narratio, ut omnia corrumpi velle fignificet, fed in praedam militibus concedi tantum. Neque ifta coniectura habet aliam anfam, nifi pri-

mas literas, quum sententia certe sit ei contraria: et vix dubito, quin ea saepe in mentem Valesio venerit, sed ut non sufficiens ab eo repudiata sit. Mihi videtur illud *fla* ortum esse ex ratione scribendi nota oĩa, ubi tandem litera o cum superscripto flexu coaluit; et auctorem scripsisse colligo, *omnia in via iussit auferri.* GRON. Legendumne *Flaminia* (via; *omnia iussit auferri?* Sed praeterea displicet *virorum.* W.

8. *In Illyrico Licinium Caesarem fecit.*] Maximiano Herculio X. et Galerio VII. Conss. qui annus erat Natalis Dominici 308. Licinius a Galerio Caesar factus est Carnunto, quae urbs Pannoniae est sub Illyrico comprehensa, ut scribit Idatius in Fastis, et Auctor Chronici, quod vulgo Alexandrinum vocant. [Vid. Ammian. XXX, 5. W.] Nec assentiri possum doctissimo viro, qui Licinium a Galerio Caesarem factum ponit anno Dom. 307. Etenim tum ex horum Excerptorum Auctore, tum ex libro 2. Zosimi c. 11. coll. c. 10. constat, Licinium tunc Caesarem esse nuncupatum, cum Galerius ex Italia in Illyricum, ab expeditione adversus Maxentium rediisset. Profectus autem est contra Maxentium Galerius anno Domini 307. quo etiam tempore Severus Caesar a Maxentio interfectus est; ut ait Auctor Excerptorum. Proinde ex Italia in Illyricum cum exercitu reverti non potuit nisi anno sequente. Ceterum Licinius ex Caesare Augustus postea factus est, anno ut suspicor 311. paullo ante mortem Galerii: quod indicat Auctor Alexandrini Chronici his verbis: Γαλέριος βασιλεύσας ἔτη ιϛ΄. τελευτῶν ἐποίησε βασιλέα Λικίννιον. Movet me praeterea, quod Galerius Maximianus in edicto suo quod anno 311. emisit, nullam Imp. Licinii mentionem facit; cum tamen Constantinum Imp. nominatim appellet: ut credibile sit paullo post hoc Edictum Licinium a Galerio Augustum creatum esse. Certe Licinius in Fastis Cassiodori et Cuspiniani hoc anno Consul ponitur cum Galerio Maximiano VIII. Consule. Qui si iam ab anno 308. Augustus fuisset, iampridem Consulatum sine dubio gessisset. Namque Imperatores eo tempore simul atque Imperium adepti fuerant, Consulatum inibant. VALES.

Licinium Caesarem fecit] Rectius, ut videtur, alii numquam Caesarem, sed statim Augustum factum esse tradunt. Conf. Reitemeier. ad Zosim. II, 11. p. 545. et Gibbon. T. III. p. 35. W.

Persecutionis] Christianorum. Lactantius de mortibus persecutorum c. 33. Euseb. Hist. Eccles. VIII, 16. W.

Imperavit ann. XIX.] Annos quidem XIX. integros ac plenos imperavit Galerius, sed praeterea annos duos semiplenos seu cavos. VALES. Cf. Tillem. P. IV. p. 515. W.

9. *Severus Caesar*] Cf. Tillemont. T. IV. p. 37. 82. 136. 140. 517. *Maximinum* Idem ib. p. 240. — *Maxentius* Idem p. 151. ss. 549. et p. 161. 211. ss. W.

10. *Et in villa publica Appiae viae.*] Ad Tres Tabernas, ut scribit Victor in Epitome c. 40. et Zosimus in lib. 2. c. 10. [ubi vid. Cellarius. Cf. etiam Wesseling. ad Itiner. p. 107. W.] Erant autem Tres-Tabernae in via Appia, ut patet ex D. Luca in Actis Apostolorum, tricesimo ab urbe milliario, ut scribit auctor Excerptorum: quod confirmat Itineraria Peutingerorum Tabula sic: *Ab urbe Appia via Bovillas m.* X. *Aricia m.* 3. *Tribus Tabernis m.* 17. Ex his patet falli Eutropium X, 3. [ubi v. Tzschuck. p.

748. W.] et Aurelium Victorem de Caess. c. 40. qui Severum Ravennae occisum esse scribunt. VALES.

11. *Galerius sic ebriosus fuit.*] At id de Maximino tradit Victoris Epitome c. 40. VALES.

A Praefecto] Praetorio. W.

12. *Constantinus apud Veronam victis ducibus tyranni.*] Constantinus v. Imperii sui anno cum 40. millibus armatorum*) adversus Maxentium profectus, Segusiensium opidum primo impetu cepit: post in Taurinatibus campis occurrentes Maxentii copias atque in his cataphractos equites profligavit. Hinc Mediolanum progressus, paullo post Veronam obsidere instituit, et Maxentii exercitum qui ad liberandam obsidione Veronam missus fuerat, fudit ac fugavit; ipsum Ducem Pompeianum occidit, ut tradit Auctor Panegyrici dicti Constantino. Cladis illius Veronensis meminit etiam Aurelius Victor de Caesar. c. 40. VALES.

Syro quodam genitum esse.] Victor in Epitome c. 40. idem dicit: *Sed Maxentium suppositum ferunt arte mulieris, tenere mariti animum laborantis auspicio gratissimi partus, coepti a puero.* Cui subscribit Auctor Panegyrici Constantino dicti: *Ille erat Maximiani suppositus, tu Constantii Pii filius.* VALES.

13. *Imperavit ann........*] Scribendum est *ann.* VI. ex veteribus Panegyricis Constantino dictis, et ex Auctore Alexandrini Chronici, qui Maxentii initium recte collocat anno Dom. 306. VALES.

Licinius] Tillemont. T. IV. p. 164. s. 559. 233. 255. ss. 295. 306. ss. W.

Nuptiis celebratis Gallias repetit.] Idem legitur paene verbis iisdem apud Zosimum in lib. 2. c. 17. VALES.

15. *Senicionem*] Tillemont T. IV. p. 255. Idem mox dicitur Sinicius. *Aemonam* (Laybach in Carinthia) cf. Gibbon. T. III. p. 85. W.

16. *Ad Cibalensem campum*] vid. notam ad XXX, 7. W.

Item] Fortasse, commate post *ferratorum* posito, legendum *idem.* W.

17. *Valentem ducem limitis*] Tillemont. IV. p. 256. 261. — *In campo Mardiense* Idem p. 256. W.

18. *Mestrianus legatus.*] Huius legationis cuius princeps erat Mestrianus, meminit Petrus Patricius in Excerptis legationum. VALES. Cf. Tillemont T. IV. p. 258. et 259. not. W.

Valens privatus fieret] Conf. Zosim. II, 20. cum nota Reitemeieri p. 548. W.

Minorem Scythiam.] Sic dicta est pars Moesiae, ad distinctionem maioris Scythiae illius, quam Scytharum innumerae gentes olim incolebant, ut scribit Iordanes in Geticis, ubi de Tomyri Regina: *In partem,* inquit, *Moesiae (quae nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, etc.* Et multo post: *Hernac quoque, iunior Attilae filius, cum suis in extremo minoris Scythiae sedes elegit.* VALES.

---

*) Zosimus II, 15. 90000. peditum, 8000. equitum fuisse refert. W.

19. *Ut filii Constantini* cet.] Tillemont T. IV. p. 270. 281. 303. 353. ff. Gibbon T. III. p. 91. not. 92. W.

20. *Licinio, Constantino.*] Supple *Consulibus.* Is erat annus Dom. 319 quo Constantinus Augustus V. et Licinius Caesar Consules fuerunt. VALES.

Repentina rabie suscitatus Licinius.] Haec periodus transscripta est ex lib. 7. Orosii cap. 28. VALES.

21. *Gothi.*] Immo Sarmatae duce Rausimodo, ut narrat Zosimus in libro secundo c. 21 VALES. Rittero ad Zosimi l. c. pag. 548. ed. Reitemeier. huc pertinere videntur numi Constantini cum inscriptione: Victor Goth. W.

Per neglectos limites] Conf. Reitemeier. ad Zosimum p. 558. W.

22. *Item parabatur.*] Forte scribendum est, *interim parabatur.* VALESIUS. Possis cogitare *sed iam parabatur* aut *sed comparabatur.* GRON.

23. *Amandus.*] Zosimus Ἄβαντον vocat II, 23. [Falso: vid. Heyne ad Zosim. p. 634. W.] Sigonius in libris de imperio Occidentali, Abanta nominat corrupte. VALES.

24. *Circa Hadrianopolim.*] Haec insignis Constantini victoria contigit anno Dom 324. Crispo III. Constantino III. Coss. ut scribit Idatius in Fastis: *His Coss. bellum Hadrianopolitanum die* V. *Nonas Iulias, et bellum Chalcedonense* XIV. *Cal. Octobr.* Quae iisdem verbis Graece referuntur in Chronico Alexandrino, nisi quod Consulatu Paulini et Iuliani, et V. Cal. Iulias, non autem V Nonas ea contigisse dicuntur. Sed verior Idatii narratio est: eamque confirmat Constantinus ipse in lege 1. Cod. Theod. de veteranis: *Veterani,* ait. *qui ex die* V. *Non. Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria universo orbi inluxit, et qui postea apud Nicomediam missionem meruerunt, etc.* Quae lex lata est Paulino et Iuliano Coss. sic enim emendanda subscriptio. In Calendario denique quod primus edidit Herwartius, haec Constantini victoria sic notatur: V. *Non. Iulias fugato Licinio, Circenses missus* XXIV. VALES. Cf. Tillemont. T. IV. p. 300. s. W.

25. *Martinianum sibi Caesarem* [fecit] Zosim. II, 25. Μαρτινιανόν, ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ὄντα (Μάγιστρον τοῦτον ὀφφικίων καλοῦσι Ῥωμαῖοι) Καίσαρα καθίστησι. Cf. Tillemont. T. IV. p. 304. 310. W.

26. *Cum classe*] non ita tamen, ut classi praeesset. Vid. Reitemeier. ad Zosim. p. 548. et Heynium ibid. p. 634. W.

27. *Chrysopolim*] (Scutari) Tillemont. T. IV. p. 307. — *Aliquaca* Idem p. 299. Conf. Valesius ad Ammian. XX, 8, 1. W.

29. *Herculii Maximiani soceri sui.*] Tota haec periodus ex Orosii lib. 7. translata est. VALES.

Tumultu militari exigentibus in Thessalonica iussit occidi] Eutrop. X, 6. contra religionem sacramenti Thessalonicae privatus occisus est. Vid. ibi Tzschuck. Conf. etiam Gibbon. T. III. p. 110. W.

In quantum exercere potuit.] Ultimam vocem sine qua sensus vacillabat, supplevi ex cap. 28. Orosii, qui vicissim ex hoc Auctoris nostri loco emendandus est. VALES.

30. *Romae desideravit aequari*] Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. I. p. 4. W.

Quaesitis ei undique civibus.] Adeo ut Hieronymus in Chronico lib. II. p. 181. non veritus sit dicere, Constantinopolim a Constantino dedicatam fuisse paene reliquarum urbium nuditate: quo magis Eunapio fides haberi potest, qui in Aedesii vita p. 41. ed. Commelin. haec de Constantinop. populo dicit, τὸν μεθύοντα δῆμον, ὃν Κωνσταντῖνος τὰς ἄλλας χειρώσας (lege χηρώσας) πόλεις ἀνθρώπων εἰς τὸ Βυζάντιον μετέστησε. *insanam populi multitudinem, quam Constantinus, exhaustis prope ceteris urbibus, Byzantium transtulit.* VALES. Cf. Gibbon. T. IV. p. 40. Wernsdorf. ad Himerii Or. in laudes Cpoleos p. 116. ed. Harless. W.

Senatum constituit secundi ordinis] ἑτέραν βουλὴν Sozomen. II, 32. Vid. Vales. ad Ammian. XXII, 9, 2. — *Claros vocavit.* Romae Senatores dicebantur Clarissimi. W.

31. *Implorantibus Sarmatis auxilium tulit*] anno 334. Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. I. p. 6. et Tzschuck. ad Eutrop. p. 767. W.

Per Constantinum Caesarem] Ritter l. c. p. 5. W.

Ariarici Regis.] Ariaricus Rex erat Gothorum, ut refert Iordanes in Geticis. VALES.

32. *Servi Sarmatarum*] Limigantes. Vid. Ammian. XVII, 13. W.

33. *Primus Christianus excepto Philippo.*] Haec et sequentia ex lib. 7. cap. 28. Orosii exscripta sunt, qui ut nobis ad hunc locum emendandum auxilio fuit, sic vicissim ex Auctore nostro corrigendus est. VALES.

34. *Paganorum templa claudi*] Cf. Tillemont. T. IV. p. 323. — *Gothorum — delevit* Idem p. 393. 395. W.

35. *Calocaerum*] camelorum actorem. Cf. Gibbon. T. IV. p. 182. Ritter. ad Guthrium T. v. P. I. p. 7. — *Dalmatium* Ritter. l. c. Reitemeier. ad Zosimum p. 561. Post *Dalmatii* addendum *Caesarem fecit* ex Valesii ipsius nota ad Ammian. XIV, 1, 2. ubi etiam de Annibaliano monuit. Conf. insuper Ritterus l. c. p. 7. 8. Gibbon. T. IV. p. 178. inprimisque Tzschuck. ad Eutropium p. 774. — *Constantina* cf. not. ad Ammian. XXI, 1, 5. — *Ripam Gothicam* i. e. Thraciam, Macedoniam et Achaiam. — *Villa publica* Achyrone. *Obiit* a. 337. Cf. Ritter l. c. p. 8. 9. W.

36. *Nepos*] Iulius Nepos. — *Ad Portum urbis Romae* (Porto) cf. Ritter. l. c. p. 288. — *Factus est* Glycerius *Episcopus* Salonae in Dalmatia. — *Orestes Patricius* quem ipse Magistri militum iure exercitum in Galliis suscipere iusserat. Ecdicium in aula sibi praelatum indigne videtur tulisse. W.

A suis occiditur] „a Viatore et Ovida Comitibus. Eugipius in vita Severini c. 25." Reinesius. W.

37. *Augustulus, qui ante regnum Romulum.*] Romulus Augustus vero nomine dicebatur: sed ob puerilem aetatem vulgo Augustulus ὑποκοριστικῶς vocabatur, ut scribit Procopius in lib. I. Goth. initio. Cui accedit Evagrius in lib. 2. cap. 16. Cedrenus pag. 188. Ῥωμύλος ἐπίκλην Αὐγουστάλιος. Malchus certe in lib. I. Hist. Byzantinae Augustum vocat Orestis filium, non Augustulum. et in veteribus Nummis dicitur IMP. C. ROMULUS AUGUSTUS.

P. F. AUG. quamquam nonnulli Momylum vocant gravi errore. VALES. Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 289. W.

Romulus a parentibus vocabatur] Avus maternus fuerat Romulus Comes, legatus ille a. 449. a Valentiniano missus ad Attilam. W.

Cum gente Scyrorum] incolarum eius regionis, cui Odoacer ipse imperabat. Hi cum Alanis aliisque nationibus Gothicis in exercitu Romano, non ut socii, sed stipendiarii militantes, negata, quam postulaverant, tertia parte agrorum Italiae, seditionem moverunt. Procop. de B. Goth. 1, 1. W.

38. *Sanguinem*] vitam, ut infra §. 43. et 54. — *Sex millia solidos* aureos (circiter 20000 imperiales nostrae monetae.) — *Misit eum intra Campaniam* in villam Campanam, quam Lucullus olim possederat. Iornandes de rebus Geticis c. 46. in Lucullano Campaniae castello exilii poena damnavit. W.

Orestes Pannotos.] Scribendum videtur *Pannonius* ex Prisco Rhetore pag. 24. a quo etiam Orestes saepe Notarius Attilae dicitur. VALES.

Eo tempore quando Attila ad Italiam venit] Hoc falsum est monente Gibbono T. VIII. p. 390. W.

39. *Postquam factus est Imperator Zeno a filio suo Leone*] Leo Thrax, dictus etiam Magnus, quia filium non habebat, paullo ante mortem suam Zenonem generum succedere sibi iussit. Quem cum aspernarentur cives Constantinopolitani, Leo iunior, Zenonis filius, Imperator factus est, re tamen sic disposita, ut is patrem in societatem imperii adsumeret. Filius autem iam eodem anno mortuus est. W.

In arma] in armis. W.

40. *Quia patellas in genucula non habuisset*] Reines. „ἐπικληθεὶς ἀγόνατος. Chron. Alex. p. 442.“ W.

Quia — habuisset] Barbara constructionis ratio pro accusativo cum infinitivo. — Rem ipsam ut admissuri sint Anatomici, vehementer vereor. W.

Providentissimus] In hanc vero laudem alii scriptores non consentiunt. — *Genti suae* Isauris. W.

41. *Basiliscus ipse primus senator*] et frater Verinae, viduae Leonis senioris. — *Arripuit imperium.* Cf. Ritter. ad Guthrium T. v. P. 1. p. 290. W.

42. *Novam*] oppidum Moesiae. W.

43. *Quia — metuentes*] quia metuebant. — *Intra cisterna sicca.* Alii in castellum Cappadociae missum tradunt. Cf. Ritter. l. c. p. 295. W.

44. *Tuitus est*] passive. W.

45. *Aedico dictus.*] Is esse videtur Edeco Legatus Attilae, cuius meminit non semel Priscus in Excerptis legationum, et Iordanes in Geticis. VALES.

Severini monachi] cuius vita etiamnum exstat. Vid. Marc. Velseri Opera ed. Norimberg. 1682. c. 7. et 32. — *Ad locum* eo loco. W.

46. *Barbari*] Gothi. — *Odoacer.* Cf. Ritter. l. c. pag. 291 Gibbon. T. VIII. p. 395. W.

48. *Rugos*] in iis terris habitantes, quae nunc Austria et Moravia dicuntur. W.

49. *Dum* donec *adveniret* Zeno. — *Superveniente Theoderico missus* est Theodericus. W.

50. *Ad fluvium Sontium* (Zongo prope Aquileiam). W.

51. *Tufa Magister militum.*] Huius meminit Ennodius in Vita S. Epiphanii, et Historia Miscella in lib. XVI. quem primus edidit Gruterus ex membranis Bibliothecae Palatinae. VALES.

53. *Fausto et Longino. His consulibus*] anno 490. — *Clausum per triennium Ravenna.* Cf. Ritter. l. c. p. 298. — *Factum est usque ad sex solidos, modius tritici* ita crevit annona, ut modius tritici esset sex solidis. — *Caput Senati* i. e. Praefectum Urbi. Conf. de eo Corsini de Praeff. Urbi p. 366. 368. 369. W.

Pierius Comes Domesticorum.] Hic Comes Pierius memoratur ab Eugippio in Vita Severini. VALES.

54. *Olybrio Cos.*] anno 491. W.

Levila Magister militum.] Libella dicitur anonymo Fastorum Auctori, quem primus edidit Cuspinianus: sed hic eam pugnam refert Consulatu Fausti et Longini, perperam: cum praeter horum Excerptorum Auctorem Cassiodorus etiam in Fastis eam ponat Consulatu Olybrii iunioris, qui fuit annus Natalis Dominici 491. VALES.

In fluvio Veiente] aliis Bidens dicitur, hodie Bedese vel Ronco. Vid. Murator. Geschichte v. Italien Th. 3. S. 293. — *Thelane.* Reinesius: Tilonem. W.

55. *Dum ei Odoachar insidiaretur.*] Conf. Ritter. l. c. p. 303. W.

56. *Quis ubi*] pro *ubi quis.* Sic *quis quod* §. 73. W.

57. *Faustum*] Idem videtur esse qui Festus paullo ante memoratus. W.

58. *Mater Ererileva.*] Erelieva Theoderici mater dicitur a Iordane in Historia Gothorum: in libro XV. Historiae Miscellae Trilewa *pro Erilewa;* Lilia ab Aimoino in lib. I. Historiae Francorum, capite X. VALES.

59. *Bonae voluntatis.*] Sic §. 48. Odoacer bonae voluntatis fuisse dicitur: quae locutio non est ita barbara, ut prima fronte videri potest. Nam et Velleius Paterculus in fine lib. 2. eam usurpat, cum ait: *Ex quo apparet Varum sane gravem et bonae voluntatis virum:* et ante Velleium Plancus in Epist. ad Ciceronem 8. lib. X. Hos Graeci eleganti vocabulo εὐπροαιρέτους vocant. Sic enim Artemidorus in lib. 2. de Hercule. *Apud Senecam in libro I. de Clementia capite 13. *bonae ac fidae voluntatis ministri* dicuntur pro benevolis: et in libri de Vita Beata capite 8. Adde his Sallustium in Oratione ad Caesarem de Rep. ordinanda.* VALES.

Regentibus] successoribus eius. W.

60. *Sic gubernavit gentes in uno Rom. et Gothorum.*] Romanorum enim religionem fidemque integram et intactam servavit: nec quisquam e Rom. ad Arianam sectam transire vi tormentisque compulsus est. Quinimmo Gothis ad Romanam transire fidem tuto licuit. Nemo praeterea, qui ad Christiani cul-

tus Ecclesiae confugisset, a Gothis per vim abstractus est. Magistratus publici penes Romanos mansere, nec ullus Gothus eos gessit. [Cf. XXXI, 16, 8. W.] Adhaec permissum semper est Romanis, ut ab Orientis Imperatore quotannis Consulatus honorem acciperent. Unde et Eutharicus ipse a Iustino Augusto Consularem trabeam accepit, teste Cassiodoro in lib. 8. Epist. 1. Haec Procopius in lib. 2. Goth. pag. 220. a Theoderico et successoribus eius religiose servata esse dicit, nullamque ab iis legem esse latam. VALES.

Militia Romanis sicut sub Principes esse praecepit] in re militari eum servavit morem, qui sub Imperatoribus obtinuerat. — *Secundum Edictum suum* propter edicta sua. *Quem*. Sic §. 66. *omnia, quod*, §. 71. *Palatium quem*, §. 96. *saxum ingentem*, aliaque eiusmodi multa. W.

61. [*Et utilis Gothus.*] Id est, dives Cothus imitatur luxum locupletium Romanorum. Sic *utilis* a Gregorio Turon. passim pro locuplete sumitur, ut v. c. in libri 4. cap. 3.] VALES. Dubites an legendum sit *vilis*. W.

62. *Quidam*] Amandat Reinesius ad Ioannem Magnum, Upsal. Archiepisc. l. 9. Goth. hist. 29. e Iustiniano Veneto. W.

Et dum aliud sese non esse facturum.] Lege, *et tum aliud, etc.* Simile iudicium Claudii Augusti refert Suetonius in Claudio, cap. 15. VALES.

63. *Augofladam*] (in prima edit. Valesii est *Anglofladam*) Reines. adscripsit: „Chlodovei filiam, alii sororem dicunt. *Uxorem* Ermenbergam *habuit* in Moesia.“ W.

Unam nomine Arevagni.] Procopius in lib. 1. Goth. Θευδιχοῦσαν vocat. Jordanes et Auctor Historiae Miscellae in fine lib. XVI. Theodericum duas habuisse naturales filias scribunt, Theudigotham, et Ostrogotham: quarum alteram Alarico, alteram Sigismundo Gundobadi Burgundionum Regis filio copulavit. Sigismundum quidem Theoderici filiam duxisse, testis est Ennodius in Vita Epiphanii, in Oratione Epiphanii ad Gundobadum. VALES.

64. *Facta pace cum Anastasio.*] Vide Cassiodorum in lib. 1. Ep. 1. VALES.

65. *Intentio*] contentio de episcopatu. W.

Ambulavit Rex Theodericus Romam] anno 500. Cf. Ritter. l. c. p. 303. W.

66. *Ad Palmam populum adlocutus.*] Hunc Theoderici ingressum in Urbem, et adlocutionem ad populum commemorat vetus Auctor in Vita S. Fulgentii cap. 13. *Contigit, ut B. Fulgentius in loco qui Palma aurea dicitur, memorato Theoderico Rege concionem faciente, Rom. Curiae nobilitatem, decus, ordinemque distinctis decorum gradibus adspectaret, et favores liberi populi castis auribus audiens, qualis esset huius saeculi gloriosa pompa cognosceret.* Ceterum hic locus *Palma aurea* dictus, videtur fuisse prope Curiam et forum. Ac fortasse eadem est domus Palmata, cuius meminit Cassiodorus in lib. 4. Ep. 30. *Erat et prope Ravennam locus dictus Ad Palmam, in quo Christiani Martyres necabantur, ut est in Martyrologio Notkeri IV. Kal. Maii.* VALES. Muratorius Gesch. von Italien Th. 3. S. 317. magnum oecum in Palatio esse putat. W.

67. *Per*

67. *Per tricennalem triumphans.*] An forte legendum est, *per decennalem*, ut haec Theoderici pompa ad decennalia eius referatur. Ingressus autem est Romam Patricio et Hypatio Coss. anno Domini 500. regni autem sui anno octavo. Itaque si decennalia tunc celebravit Theodericus, toto biennio anticipavit, quod non insolens fuisse eruditi sciunt. VALES.

Donavitque pop. Rom. et pauperibus annonas.] Idem refert Cassiodorus in Fastis, Patricio et Hypatio Coss. et Procopius in Historia Arcana, pag. 117. et Aimoinus in principio libri 2. VALES.

Seu ad recuperationem.] Id est, *reparationem moenium*. [*Recuperare* enim tum dicebant pro *reparare*.] VALES.

68. *Regi Vandalorum Transimundo.*] Vide Cassiodorum in lib. v. Epist. 43. VALES.

Fecit Patricium] Patricii illis temporibus Praefectos Praetorio dignitate praecedebant. Conf. Cassiodor. in formula Patriciatus Variar. VI, 2. p. 185. ed. Forner. Paris. 1583. et Cod. Theodos. P. II. p. 72. ss. ed. Ritter. W.

70. *Alia germana sua.*] Forte scribendum est, *filiam germanae suae*. Idque ex Cassiodoro lib. 4. Epist. 1. et Historia Miscella in lib. 16. et ex Procopio in lib. 1. Goth. qui Amelobergam hanc vocat, Amalafridae filiam. VALES.

Alia germana] Reines. „Amalberga. Almoin. de gestis Francor. l. 2. c. 19. Sororis filia fuit.“ W.

71. *Muros alios*] Reines. „Spoletum inprimis excoluit. Cassiodor.“ — *Ticenum* Ticinum (Pavia). W.

73. *Hoc augurium habebat*] id instituit. — *Solidum* circiter tres Imperial. et octo grossos nostrae monetae. v. not. ad Ammian. XXV, 8, 15. W.

74. *Regnum*] diadema. W.

77. *Festinus*] Nihil mutaverim, quamquam legi possit *Iustinus*. — *Obsequium* satellites. W.

79. *Sic obruto sensu.*] Legendum videtur, *bruto sensu*. Theodericum sane ἀγράμματον fuisse Procopius docet in lib. 1. Goth. ὡς ἄρα οἱ Θευδέριχος τελευτήσειε καὶ περὶ γραμμάτων οὐδὲ ὅσον ἀκοὴν ἔχων. Nihilo literatior iisdem temporibus in Oriente regnabat Iustinus, qui ne nomen quidem suum scribere noverat. Itaque ut sanctionibus subscriberet hoc excogitatum est. Tabellae ligneae formae quatuor literarum IUST. incisae sunt, per quas calamum encausto tinctum Iustinus ministro manum regente ducebat, ut ait Procopius in Anecdotis. VALES. Conf. Ritterus ad Guthrium T. V. P. 3. p. 328. W.

Rex Theodericus] „Panvinius Lib. 1. Annal. Veron. c. 6. Theodericus Rex Latinae et Graecae linguae peritus, Amalasunta filia eius doctior, Theodahathus doctissimus fuere. Simile de Iustino ἀναλφαβήτῳ narrat Procopius Anecd. p. 14.“ Reines. W.

80. *Eutharico*] Cilligae cognomine. Gener erat regis, cuius filiam Amalasuntham in matrimonio habebat. W.

81. *Quare Iudaei — iactaverunt*] Nisi coniectura me fallit, sensus loci hic est: „Iudaei a Christianis ad baptisma suscipiendum coacti, ut his vicissim aegre facerent, consecratas oblatas in fluvium proiecerunt.“ Alium scriptorem, qui idem tradiderit, ne-

que ego novi nec reperire potuit vir multae lectionis, Muratorius (Gesch. v. Italien Th. 3. S. 376.). W.

Consurgentes ad Synagogas.] Idem Romae contigisse docet Cassiodorus in Ep. 43. lib. 4. VALES. Mediolanenses quoque Iudaeos multum illo tempore vexatos esse apparet ex eiusdem Cassiodori Ep. 37. lib. 5. W.

Mox eas incenderunt: quod et in cena eadem similiter contigit] Haec fateor me non intelligere. Forsitan puncto post *incenderunt* posito, legendum: *quod et in Roma scena eadem similiter contigit.* Qua correctione admissa longe apertior est nexus loci cum sequentibus, ubi culpam Ravennatium omnis populus Romanus luisse dicitur. Nisi forte non incolas urbis Romae, sed omnino Romanos, Gothis oppositos, intelligi auctor voluit. W.

82. *Triwane Praeposito Cubiculi.*] Hic est, ni fallor, quem Boethius in libro primo de Consolatione, Triguillam vocat, regiae Praepositum domus. VALES.

Frustati.] Scribendum puto *fustati,* id est *fustibus verberati.* VALES.

83. *Idem.*] Legendum videtur *ibidem.* VALES.

85. *Cyprianus, qui tunc Referendarius.*] De quo vide Epistolam 40. libri v. Cassiodori, ubi Referendarii officium sic describitur: *Interpellantium siquidem confusas querelas distincta relatione narrabas: et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant, etc.* De eodem Cypriano Boethius in lib. I. de Consolat. loquitur his verbis: *Ne Albinum Consularem virum praeiudicatae accusationis poena corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui.* VALES.

86. *Deducit falsos testes.*] Basilium scilicet, Opilionem, et Gaudentium, ut ibidem Boethius scribit. VALES.

Rex dolum Rom. tendebat.] Boethius sic narrat: *Meministi, inquam, Veronae, cum Rex avidus communis exitii, maiestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre conaretur, universi innocentiam Senatus quanta mei periculi securitate defenderim.* VALES.

87. *Cum fuste occiditur.*] Iustino Augusto II. et Opilione Coss. occisus est Boethius in territorio Mediolanensi, ut scribit Marius in Chronico; sequenti vero anno quo Philoxenus et Probus Consules fuerunt, occisus est Symmachus Patricius Boethii socer Ravennae, teste eodem Mario. VALES.

In agro Calventiano] Calvenzano in territorio Mediolanensi. W.

88. *Iohannem Sedis Apostolicae Praesulem*] primum huius nominis episcopum Romanum, successorem Hormisdae. W.

Ut reconciliatos haereticos in Catholica restituat religione.] Alii sic exprimunt: ut Arianis reddat basilicas. W.

90. *Fanestrem*] Fanum s. Fanestrum, oppidum Umbriae, hod. Fano. *Campanum* Capuensem. W.

94. *Scholasticus*] Hoc nomine dictos tum temporis constat patronos caussarum. W.

96. *Athalaricum in regnum constituit*] Mortuus enim erat Eutharicus. W.

INDEX I.

HISTORICUS ET GEOGRAPHICUS.

(Primus numerus est librorum, secundus capitum, tertius sectionum. Exc. sunt Excerpta.)

A.

Abanni, populus Africae. 29, 5, 37.
Abarne oppidum Mesopotamiae, ubi thermae 18, 9, 2.
Abdera patria philosophor. Protagorae et Democriti. 22, 8, 3.
Abdigidus Tribunus. 18, 6, 12.
Abienus Senator. 28, 1, 48.
Abii pop. Persiae. 23, 6, 53.
Ablabius, Praef. Praetorio (Orientis). 20, 11, 3.
Aboras it. *Chaboras* fl. (Hermas s. Alhavali.) 14, 3, 4. 23, 5, 1.
Aborigines in Gallia 15, 9, 3.
Abydos ad Hellespontum. 22, 8, 4.
Abydum urbs in nomo Aegypt. Thebaide. 19, 12, 3.
Achaei ad pontum Euxinum, primo bello Troiano eo tempestatibus delati. 22, 8, 25.
Achaiachala, munimentum in quadam Euphratis insula. 24, 2, 2.
Acheron fl. in Pontum Eux. defluens. 22, 8, 17.
Acherusium specus ad pontum Eux. ibid.
Achilleos Dromos, locus in litore ponti Eux. 22, 8, 41.
Achyron villa publica in Bithynia, ubi Constantinus M. mortuus. Exc. §. 35.
Acilius Glabrio, primus Romanor. in cuius honorem statua aureta erecta. 14, 6, 8.
Acimincum urbs Pannoniae. 19, 11, 8.
Acincum Pannoniae urbs ib. et 30, 5, 13.
Acone portus ad pontum Eux. 22, 8, 7.
Acontiae genus serpentum in Aegypto 22, 15, 27.
Acontisma angustiae montium in Macedonia. 26, 7, 12. — 27. 4, 8.
Actus Comes. 31, 11, 3.
Adaces, satrapa Persicus. 25, 1, 6.
Adda, municip. Mauritaniae. 29, 5, 28.
Adelphius Praef. Vrbi sub Magnentio (A. C. 350.) 16, 6, 2.
Ad Gradus, sinus maris in Gallia (Gras) 15, 11, 18.
Adiabas fl. in Assyria, unde provincia Adiabene 23, 6, 20. et 21.
Adiabene provincia Assyriae. 18, 7, 1. 23, 3, 1. inprimis 23, 6, 20.

Adonis. *Adonia*, festi dies. 19, 1, 11. coll. 22, 9, 15.
Adrastea Nemesis. 14, 11, 25. humanarum rerum spectatrix. 22, 3, 12.
Adrastus, rex Argivor. — pallor Adrasteus. 14, 11, 22.
Advocati. v. Caussarum patroni.
Aedesuis ex Magistro Memoriae. 15, 5, 4.
Aedico, Odoacri pater. Exc. §. 45.
Aegeum mare. 22, 8, 2.
Aegos potamos. 22, 8, 5.
Aegyptus Homero est Nilus. 22, 15, 3.
Aegyptus. descriptio — provinciae — historia naturalis. 22, 15. et 16. — inter provincias Orientis recensetur. 14, 7, 21. not. — Aegyptus, et Africa olim populum Romanum pascebat, sed post divisum imperium Aegyptus Constantinopolim, Africa Romam. 28, 1, 17. not. — *Aegyptii*, gens omnium antiquissima. 22, 15, 2. mores et instituta eorum propria. 22, 16, 23. litium inprimis amantes. 22, 6, 1. casus adversos regibus suis assignare soliti. 28, 5, 14. — libros arcanos habuere, e quibus Pythagoras et alii hausere. 22, 16, 20.
Aelianus Comes. 18, 9, 3. a Persis post expugnatam Amidam cruci affixus. 19, 9, 2.
Aemus, mons Thraciae. 21, 10, 3. *Aemimons*, 31, 7, 3. *Aemimontanae celsitudines.* 27, 4, 6. (*Aemimontium* regio montem illum circumiacens. 26, 10, 4. 27, 4, 11.)
Aenus, urbs Thraciae, ubi sedem Aeneas figere voluit. 22, 8, 3. coll. 27, 4, 13.
Aequitius v. Equitius.
Aeschines orator Atheniensis. 30, 4, 5.
Aesculapius Memphi pro numine cultus. 22, 15, 7.
Aesopus mimus. 30, 4, 21.
Aethiopia, pluvia ibi vel nulla, vel rara. 22, 15, 6.
Africa, provincia Romana. — turbae ibi ortae. 27, 9. — 28, 6. — 29, 5. — 30. 6.
Africanus Pannoniae secundae rector. 15, 3, 7. — 16, 8, 3.
Agabana castellum in Persia. 27, 12, 3.
Agathocles, e Siciliae rege figulus. 14, 11, 30.
Agathyrsi ad paludem Maeotin. 22, 8, 31. adamantis apud eos copia lapidis. ibid. colore coeruleo corpora et crines interstinguunt. 31, 2, 14.
Agazaca, urbs Paropamisatarum. 23, 6, 70.
Agenaricus. v. Serapio.
Agilimundus, regulus Quadorum. 17, 12, 21.
Agilo, Tribunus stabuli. 14, 10, 8. deinde Tribunus Scutariorum et in locum Ursicini magister peditum. 20, 2, 5. — 21, 12, 16. etc. cum quieti se dedisset, ab Anticaesare Procopio denuo evocatus. 26, 7, 4.
Aginatius, Patricius, Vicarius Romae, a Praefecto Urbis Maximino indigno supplicio affectus. 28, 1, 30.
Agrippina v. Colonia.
Aidalthes Tribunus. 18, 8, 10.
Alamanni et *Germani.* His promiscue utitur nominibus Ammianus (incolae autem erant Sueviae et partis Helvetiae). 21, 3, 3. — 26, 5, 7. — 31, 10, 5. magnam cladem ad Argentoratum perpessi. 16, 12. tot. — denuo rebelles. 21, 3. et 4. — sub Valentiniano Galliam et Raetiam invadunt. 26, 4, 5. — 27, 1, 1. — victi a Ioviano. 27, 2. cf. et 27, 10. — Deos consulunt ante proelia. 14, 10, 9. — Alamanni *Lentienses.* v. infra Lentienses.
Alani Scythae ad paludem Maeot. habitantes. 22, 8, 31. antea Massagetae dicti. 23, 5, 16, 31, 2, 12.
Alaricus rex Wisigothorum. Exc. §. 63.

Alatheus dux Gothorum. 31, 3, 3. it. c. 12, 12.
Alavivus dux Gothor. 31, 4, 1.
Albani populus Asiae ad mare Caspium. 23, 6, 13. Persarum socii in oppugnanda Amida urbe. 19, 2, 3.
Alexander M. sapiens matri datum responsum. 14, 11, 22. — mundorum infinitates somniat. 15, 1, 4. qua ratione somnum defenderit. 16, 5, 4.
Alexander Heliopolites, Praefectus Syriae. 23, 2, 3.
Alexandri vicus, tribus mill. passuum a Roma distans. 17. 4, 14.
Alexandria Aegypti. Pharus — Bibliothecae — Serapeum — artes et disciplinae ibi cultae — libri arcani. 22, 16. tot. ad seditiones proclivis. 22, 11, 3.
Alexandria urbs in Arachosia. 23, 6, 72.
Alexandria in provincia Persiae Ariana. 23, 6, 69.
Alexandria Carmaniae. 23, 6, 49.
Alexandria in provincia Perside. 23, 6, 43.
Alexandria in Sogdiana. 23, 6, 59.
Alfenus Ictus. 30, 4, 12.
Alicodra urbs in Bactria. 23, 6, 58.
Aligildus 21, 15, 4. it. Aliguldus. 22, 2, 1.
Aliquaca filius regis Gothorum Constantini M. aetate. Exc. §. 27.
Aliso Tribunus, catenam ferream portui Cyzici urbis praetentam rumpit. 26, 8, 9.
Alitrophagi pop. in provincia Serarum. 23, 6, 66.
Allobroges. 15, 12, 5.
Alpes Cottiae — Maritimae — Poeninae — Graiae. 15, 10. Iuliae. 21, 10, 4. — 31, 16, 7. Varia, quae commenti sunt ad faciliorem transitum. 15, 10, 4.
Alpheus fl. Arcadiae. 15, 4, 6.
Alumen ad exstinguendum ignem adhibitum. 20, 11, 13.
Alypius Antiochenus, Vicarius (pro Praefectis) Britanniae. 23, 1, 2. — 29, 1, 44. — Alius eiusd. nominis. 28, 1, 16.
Amalabirga, soror regis Theoderici, coniux Herminfridi, regis Toringorum. Exc. §. 70.
Amalafrigda, alia Theoderici soror, Vandalor. regi Transimundo nupta. ib. §. 68.
Amantius haruspex. 28, 1, 19. et 22.
Amanus mons. 14, 8, 4.
Amardus fl. Mediae. 23, 6, 40.
Amastris urbs ad Pontum Eux. 22, 8, 16.
Amazones. Sedes a Tanai usque ad Caspium mare. — bella olim adv. Athenienses infeliciter gesta. 22, 8, 18. et 27.
Ambiani, urbs in Belgica secunda. (Amiens). 15, 11, 10. — 27, 8, 1.
Amicenses, pop. Sarmaticus. 17, 13, 19.
Amida, urbs Mesopotamiae. 18, 6, 17. nundinae ibi annuae. 18, 8, 13. situs urbis. 18, 9, 1. oppugnatur. 19, 1 — 8. fortasse etiam Constantia dicta. 18, 9, 1.
Aminias, dux Persicus antiquior. 24, 6, 14.
Amisos, urbs ad Pontum Eux. 22, 8, 16.
Ammianus natione Graecus. 31, 16, 9. — nobili genere ortus. 19, 8, 6. — comes Ursicino additus in Oriente. 14, 9, 1. — in Italiam cum eodem redux. 14, 11, 5. — Protector domesticus in Galliam missus adv. Silvanum. 15, 5, 22. — denuo in Orientem cum Ursicino abit. 16, 10, 21. unde revocatus uterque, iussi mox remanere, ita tamen, ut otiosi essent. 18, 6. tot. — Nisibin urbem intrat, qua expugnata nonnisi astu a captivitate se defendit. ibid — in Cordue-

nem deinde speculaturus abit. ibid. — ad Amidam aliud vitae periculum subit, in urbem tamen salvus pervenit, qua expugnata clam fugit, et Antiochiam redit. 19, 8, 12. Iuliani deinde comes in expeditione contra Persas. 23, 5, 7. et Ioviani, e Persia redire coacti. 25, 10, 1. ss. — per Aegyptum etiam peregrinatus. 17, 4, 6. — 22, 15, 1.
Ammonius Saccas, Alexandrinus, Plotinum philosophum habuit discipulum. 22, 16, 16.
Ampelius Praef. Urbi. 28, 1, 22. cf. c. 4, 3.
Amphiaraus vates antiquus. 14, 1, 7.
Amphilochius ex Tribuno, Paphlago. 21, 6, 2. s.
Amphisbaenae, genus serpentum in Aegypto. 22, 15, 27.
Amphitheatrum Romae. 16, 10, 14. ad quaestiones etiam in caussis capitalibus adhibitum. 15, 7, 3. — 26, 3, 2.
Amphitus Spartanus, auriga Castoris et Pollucis. 22, 8, 24.
Amudis, castellum in Mesopotamia. 18, 6, 13.
Amycus advenas ad caestu secum pugnandum provocans. 22, 8, 14.
Anaphe insula, terrae motu orta. 17, 7, 13.
Anastasiana balnea Constantinopoli in honorem sororis Constantii ita nominata. Exc. §. 14. it. 26, 6, 14.
Anastasius, Imperator Orientis. Exc. §. 56.
Anathe castellum Mesopotamiae. 24, 1, 6.
Anatolius Praef. Praetorio per Illyricum. 19, 11, 2. — Magister libellorum, deinde Officiorum a Iuliano constitutus. 20, 9, 8. mors eius memoratur. 21, 6, 5.
Anatolius, Magister Officiorum in proelio adv. Persas cadit. 25, 3, 21.
Anatolius Palatinus. 29, 1, 5.
Anaxagoras philosophus, numerum mundorum infinitum credit. 15, 1, 4. lapides e coelo lapsuros praedixit. 22, 8, 5. et c. 16, 22. it. terrae motus. 22, 16, 22.
Anaximander Milesius physicus. 17, 7, 12.
Anazarbus, urbs Ciliciae, a conditore sic dicta. 14, 8, 3.
Anchialus, urbs Thraciae 22, 8, 43. — 27, 4, 12. — 31, 5, 16.
Ancorarius, mons Mauretaniae. 29, 5, 25.
Ancyra urbs Galatiae, ubi Imperatores saepe sedem habuere. 22, 9, 8. — 25, 10, 11.
Andocides orator Graecus. 30, 4, 5.
Andriscus, Adramytenus, ex fullone rex Macedoniae (Pseudophilippus). 14, 11, 31. 26, 6, 20.
Andronicus poëta Ammianeae aetatis. 19, 12, 11.
Anepsia, uxor Victorini. 28, 1, 34. ss.
Aniciorum familia nobilis Romae. 16, 8, 13.
Annibi pop. provinciae Sericae in Persia. 23, 6, 64. et 66.
Anniba regio montana. ibid.
Annonae militaris specimina imperatoribus per urbes proficiscentibus repraesentata. 21, 16, 21.
Anseres feri verno tempore ex Oriente in Europam redeuntes, quam callide agant. 18, 3, 9.
Anthemusia, regio Mesopotamiae. 14, 3, 3.
Anthropophagi populus Scythiae. 31, 2, 15.
Antinou (polis) urbs Aegypti in honorem Antinoi ab Adriano condita. 22, 16, 2.
Antiochia Syriae. 14, 8, 8. lucernis noctu collustrata. 14, 1, 9. — a Persis olim capta sub Valeriano et Gallieno. 25, 5, 3. Iulianus aliquamdiu ibi moratus. 22, 9. tot. templum Christianorum occludi iubet. 22, 13, 2. satiramque

Miſopogonem in eam conſcripſit. 22, 14, 2.
Antiochia urbs provinciae Perſicae Margianae. 23, 6, 54.
Antiphon, antiquus orator Graecus, primus, qui mercedem pro cauſſis agendis exigeret. 30, 4, 5.
Antipolis, urbs Galliae (Antibes). 15, 11, 15.
Antiſcii. 22, 15, 31.
Antoninus Rationarius, deinde Protector domeſticus, transfuga ad Perſas. 18, 5, 1—3.
Antoninupolis. 18, 9, 1.
Antonius tribunus. 26, 5, 10.
Antumacum urbs Germaniae (Andernach). 18, 2, 4.
Anzaba fl. Meſopotamiae. 18, 6, 19.
Apamea, urbs Aſſyriae, Meſene etiam dicta. 23, 6, 23.
Apamea, urbs Parthiae. 23, 6, 43.
Apamea ad Propontidem. 22, 8, 5.
Apamea Syriae. 14, 8. 8.
Apis bos, Aegyptiis pro numine cultus. 22, 14, 6. et 7. — dies natalis eius ſollemniter celebratus. 22, 15, 17.
Apis mella conficiens in hieroglyphicis ſignificat regem. 17, 4, 11. apum examen, quid portendat. 18, 3, 1. quomodo pelli poſſit. ibid.
Apodemius, Agens in rebus, multis hominibus exitio eſt. 14, 11, 19. — 15, 1, 2. — vivus combuſtus. 22, 3, 11.
Apollinarii pater et filius. Pater rector provinciae Phoenices. 14, 7, 20. filius curam agens Palatii. ibid. §. 19. uterque indigno ſupplicio affectus. 14, 9, 8.
Apollo Comeus. Statua eius Seleucia Romam translata in templum Apollinis. 23, 6, 24. — *Daphnaeus*. 22, 13, 1. — *Palatinus*, cuius templum Romae Iuliani aetate conflagravit. 23, 3, 3. — *Sminthius*. 22, 8, 3.
Apollonia, urbs Thraciae. 22, 8, 43.
Apollonia, urbs Aſſyriae. 23, 6, 23.
Apollonius Tyaneus. 21, 14, 5. — 23, 6, 19.
Apronianus Praef. Urbi. 23, 1, 4. 26, 3, 1. 27, 3, 3.
Aprunculus Gallus, orator et haruſpex, deinde rector Galliae Narbonenſis. 22, 1, 2.
Aqua calida pota Romanis. 28, 4, 10.
Aquileia ſeditioſa a Iuliano obſeſſa et expugnata. 21, 11. et 12. it. 22, 8. extr.
Aquitani, natio Gallica. 15, 11, 5. et 13.
Arabiae deſcriptio — urbes etc. 23, 6, 45. — a Traiano in provinciae formam redacta. 14, 8, 13.
Arabes beati (felicis Arabiae incolae). 23, 6, 45. — *Scenitae*. 22, 15, 2. 23, 6, 13.
Arabius fl. in provincia Drangitanor. 23, 6, 71.
Aracha urbs Suſianae. 23, 6, 26.
Arachoſia provincia Perſiae. 23, 6, 72.
Arachatoscrene lacus Arachoſiae. ibid.
Aradius Comes Orientis 23, 1, 4.
Araharius princeps Sarmaticus. 17, 12, 12.
Araris, fl. Galliae, Sauconna etiam dictus. (Saone) 15, 11, 17.
Arator dux militaris. 28, 2, 5.
Aratus poëta, locus eius laudatus. 22, 10, 6. 25, 4, 19.
Araxates fl. provinciae Perſicae Sogdianae. 23, 6, 59.
Araxius Praef. Praet. Orientis ſub Procopio 26, 7, 6. et c. 10, 7.
Arbaca urbs provinciae Arachoſiae. 23, 6, 72.
Arbela urbs Adiabenae. 23, 6, 22.
Arbetio ex gregario milite 15, 2, 4. — 16, 6, 1. Magiſter equitum. 14, 11, 2. etc. Conſul. 15, 8, 17. — affectati

imperii accusatur. 16, 6. 4. — homo truculentus. 14, 11, 2. etc. iudex in caussis capitalibus. 20, 2, 2. — 22, 3, 1. senex a Valente ad debellandum Procopium missus. 26, 9. 4.
Arbor... nomen truncatum urbis Gallicae. 16, 2, 3. — *Arbor felix* (Arbona ad lacum Bodamicum). 31, 10, 21.
Arboreus unus ex aulae proceribus sub Constantio. 15, 3, 2.
Arcadius, fl. in Pontum Euxin. defluens. 22, 8, 17.
Archelaus dux Mithridatis regis. 16, 12, 41.
Archimedes Mathematicus. 26, 1, 8.
Arcus caelestis caussae. 20, 11, 26. ff.
Ardea urbs provinciae Persidis. 23, 6, 42.
Areani. 28, 3, 8. not.
Arelate urbs Galliae Viennensis. 15, 11, 14.
Areopagus Athenis. 29, 2, 19.
Arethusa, urbs Thraciae, ubi Euripides poëta sepultus. 27, 4, 8.
Arevagni, filia Theoderici regis, coniux Alarici, regis Visigothorum. Exc. §. 63.
Argaeus mons Cappadociae. 20, 9, 1.
Argentaria, urbs Alamanniae. 31, 10, 8.
Argentoratum urbs Germaniae primae. 15, 11, 8. etc. cruentum ibi proelium. 16, 12. tot.
Aria provincia Persiae. 23, 6, 69.
Arias fluv. ibid.
Ariaricus rex Gothorum sub Constantino M. Exc. §. 31.
Ariaspe urbs in provincia Drangitana. 23, 6, 71.
Aries, machina bellica. 23, 4, 8.
Arimaspae Persarum confines et unoculi. 23, 6, 13.
Arimphaei, Ponti Euxini accolae. 22, 8, 38.
Arinchi pop. ad paludem Maeot. ib. §. 33.
Arinthaeus Tribunus. 15, 4, 10. dux militaris sub Iuliano. 24, 1, 2. — 25, 7, 7. magister equitum. 26, 5, 2. magister peditum. 27, 5, 12.
Aristaenetus, praefectus Bithyniae, in magno terrae motu perit. 17, 7, 6.
Aristarchus Grammat. Alexandrinus. 22, 16, 16.
Aristobulus Consul cum Diocletiano. 23, 1, 1.
Armenia, avo Saporis a Galerio Imp. erepta. 17, 5, 6. a Valentiniano sibi reddi postulant Persae. 27, 11, 1. 30, 2, 2.
Armentus mons. 22, 8, 17.
Arraces legatus Persar. ad Valentem. 30, 2, 2.
Arsaces, primus Parthorum rex. — laudes — post obitum pro numine cultus — cuius posteri Ammiani adhuc aetate sacrosancti ius atque potestatem regni prae ceteris ambiendi habuere. 23, 6, 2.
Arsaces rex Armeniae Ammianea aetate, quem socium sibi conciliat Constantius 20, 11, 1. it. Iulianus. 23, 2, 2. a Persis captus. 25, 7, 12. et trucidatus. 27, 12, 3.
Arsacia, urbs Mediae. 23, 6, 39.
Arsiana urbs Susianae. 23, 6, 26.
Arsinoë, it. Teuchira, urbs Aegypti. 22, 16, 4.
Artabannus Satrapa Persicus. 27, 12, 5.
Artabius fl. in Gedrosia. 23, 6, 73.
Artacana, urbs Parthiae. 23, 6, 43.
Artaxerxes Longimanus, lenis in puniendo. 30, 8, 4.
Artemis fl. Bactriae. 23, 6, 57.
Artemius Vicarius (Praef. Urbi). 17, 11, 5.
Artemius dux Aegypti. 22, 11, 8.
Artogerassa urbs Armeniae. 27, 12, 5.
Arverni, urbs Aquitaniae (Clermont.) 15, 11, 13.

Arzanena, regio Mesopotamiae. 25, 7, 9.
Asbamaeus Iupiter, templum eius in Cappadocia. 23, 6, 19.
Ascalon, urbs Palaestinae. 14, 8, 11.
Ascanimia, mons apud Seras. 23, 6, 60.
Ascarii, militum Palatinor. genus. 27, 2, 9.
Asinus tribunal conscendens. 27, 3, 1.
Asclepiades philosophus. 22, 13, 3.
Asclepiodotus Comes. 15, 6, 4.
Asmira mons Serarum in provincia — *Asmirae* incolae eius. 23, 6, 64. et 66.
Aspabota urbs Scythiae Persicae. 23, 6, 63.
Aspacarae pop. Sericae. 23, 6, 66.
Aspacuras Satrapa Persicus. 27, 12, 16. — 30, 2, 2.
Asparata, urbs Serarum. 23, 6, 66.
Aspis, genus serpentum in Aegypto. 22, 15, 27.
Assanitae Saraceni. 24, 2, 4.
Assyria uxor Barbationis. 18, 3, 2.
Assyria, provincia Persiae, Ammiani aetate Adiabene etiam dicta. 23, 6, 15. ss.
Astacia urbs Bactriae. 23, 6, 58.
Astacus urbs ad Propontidem, postea Nicomedia. 22, 8, 5.
Atacotti cum Pictis, Saxonibus et Scotis Britanniam invadunt. 26, 4, 5. 27, 8, 5.
Athagorae, pop. Sericus. 23, 6, 66.
Athanaricus princeps Gothorum. 27, 5, 6. moritur Constantinopoli. ibid. vid. etiam 30, 5.
Athanasius Episc. Alexandriae, quid ei vitio datum sit. 15, 7, 7.
Athos mons Macedoniae. 22, 8, 2.
Athribis urbs Aegypti. 22, 16, 6.
Athyras, portus ad Propontidem. 22, 8, 8.
Ati populus ad cataractas Nili olim habitans sedes, ne auditu privaretur, mutavit. 22, 15, 9.
Atlantei, Atlantis montis incolae, numquam somniantes. 15, 3, 6.
Atlantis insula, Europa amplior, terrae motu absumta. 17, 7, 13.
Atocotti v. Atacotti.
Atropatene, regio Persidis. 23, 6, 27.
Attuarii, natio Francorum. 20, 10, 2.
Avastomatae, populus Africae. 29, 5, 33.
Audiense castellum in Mauritania. 29, 5, 44.
Aventicum urbs in Alpibus sita (Avanches). 15, 11, 12.
Augoflada uxor Theoderici regis secunda. Exc. §. 63.
Augusta, Lundinium. 28, 3, 7.
Augustamnica, provincia Aegypti. 22, 16, 1.
Augustodunum urbs in Lugdunensi prima (Autun). 15, 11, 11. — 16, 2, 1.
Augustulus (Romulus). Exc. §. 37.
Augustus Imperator, fastos intercalando correxit. 26, 1, 13.
Avitianus, Vicarius Africae. 27, 7, 1.
Aulaeum in Consistorio. 14, 9, 3.
Aulici, mores eorum. 22, 4. tot.
Aulion, specus ad pontum Eux. 22, 8, 23.
Aureolus Anticaesar sub Gallieno. 21, 16, 10.
Aurigae in summo honore habiti. 14, 6. extr. magiae suspecti. 20, 3, 3. — 28, 1, 27.
Aurum coronarium. 25, 4, 15.
Aurunci primi Italiae incolae cum Sicanis. 30, 4, 12.
Ausci urbs Galliae (Auch). 15, 11, 14.
Austuriani populus Mauritaniae. 26, 4, 5. et 28, 6, 2.

Autosidorum urbs Galliae (Auxerre). 16, 2, 5.
Axius fl. Macedoniae. 21, 10, 5.
Axones (leges) Solonis. 16, 5, 1.
Azmorna, urbs Hyrcaniae. 23, 6, 52.

B.

Babylon. Arcem Belus condidit, moenia Semiramis. 23, 6, 23.
Bacchus ex India redux ad fluvium Callichorum orgia restaurat. 22, 8, 23.
Bacchylides poëta, sententia eius laudata. 26, 4, 3.
Bactra — *Bactria* — *Bactriani*. 23, 6, 55. ff.
Bacurius Hiberus. 31, 12, 16.
Baetica Hispaniae provincia consularis. 28, 1, 26.
Bagrada fl. Persiae. 23, 6, 41.
Bainobaudes Tribunus Scutariorum. 14, 11, 14. it. 16, 11, 6. — alius Trib. Cornutorum. 16, 11, 9. 16, 12 63.
Baiurae, populus Africae. 29, 5, 33.
Balchobaudes Tribunus Armaturarum. 27, 2, 6.
Ballistae (machinae obsidionales) describuntur. 23, 4, 1. *Ballistarii*. 16, 2, 5.
Bappo Tribunus. 15, 4, 10. (postea temporis Praef. Urbi.)
Baraba, urbs Arabiae. 23, 6, 47.
Barbatio Comes Domesticorum. 14, 11, 19. Magister equitum in locum Silvani. 18, 3, 1. — Iulianum Caesarem in Gallia calumniatur. 16, 11, 7. homo mali animi. 17, 6, 2. — 18, 3, 6. capite plexus. 18, 3, 4.
Barbitani montes in Persia Indiam versus. 23, 6, 73.
Barchalba Tribunus. 26, 9, 8.
Bardi Gallorum poëtae. 15, 9, 8.
Barritus clamor bellicus. 16, 12, 43. etc.
Barzala castellum Mesopotamiae. 18, 7, 10.
Barzimeres Tribunus Scutariorum. 30, 1, 11.
Basilia (Basel). 30, 3, 1.
Basilica Sicinini Romae. 27, 3, 13.
Basilina, mater Iuliani Imp. 25, 3. extr.
Basiliscus Senator Constantinop. Exc. §. 41 — 43.
Basilisci, serpentum genus in Aegypto 22, 15, 27.
Bassianus Caesar. Exc. §. 14. alius Notarius militans. 29, 2, 5.
Bassus Praef. Urbi. 17, 11, 5.
Batne (it. Batnae) urbs Osdroënes, emporium celebre, ubi in nundinis annuis mense Septembri habitis merces ex India et Serica mutatae. 14, 3, 3. Vid. etiam 23, 2, 7. not.
Battus Spartanus Cyrenes urbis conditor. 22, 16, 4.
Bautis fl. in Serica. 23, 6, 65.
Bebase, villa Mesopotamiae. 18, 7, 9. et 10, 1.
Bebryces in Bithynia, Pollucis opera a tyrannide Amyci liberati. 22, 8, 14.
Belgica prima et secunda. 15, 11, 4. *Belgae* fortissimi Gallorum. ibid.
Belias fl. Mesopotamiae. 23, 3, 7.
Bellenes, princeps Mauritaniae. 29, 5, 21.
Bellovaedius Tribunus obses Persis datus. 25, 7, 13.
Berenice urbs Libyae. 22, 16, 4.
Beroea urbs Thraciae. 27, 4, 12. — 31, 9, 1.
Berytus urbs Phoenices. 14, 8, 9.
Besa nomen Dei alicuius. 19, 12, 3. not.
Besontio v. Bisontii.
Besbycus insula in Propontide. 22, 8, 6.
Bessi natio Thracica. 27, 4, 11.
Bestiae et ferae, ut bene meritae, olim in agros et silvas liberae dimittebantur. 29, 3, 9.
Betae populus in Serica. 23, 6, 66.

Bezabde, antea Phoenice dicta; urbs ad Tigrin sita. — episcopum habet — a Sapore expugnata. 20, 7, 1.
Bibliotheca Alexandrina. 22, 16, 13.
Bineses Satrapa Persicus, obses Romanis datus. 25, 7, 13. legatus deinde Persarum. 25, 9, 1.
Bingium urbs Germaniae (Bingen.) 18, 2, 4.
Bisontii urbs in regione Sequanorum (Besançon.) 15, 11, 11. — it. 20, 10, 3. ubi tamen *Besantio*.
Bissextum. 26, 1, 7.
Bisula fluv. (Weichsel). 22, 8, 38.
Bitaxa urbs in provincia Persiae Aria. 23, 6, 69.
Bitherid e magnatibus Germaniae. 29, 4, 7.
Bithynia, antea Mygdonia dicta. 22, 8, 14.
Biturigae, urbs Lugdunensis primae. (Bourges) 15, 11, 11.
Bizes fl. in pontum Eux. se exonerans. 22, 8, 14.
Blemmyae pop. ad cataractas Nili. 14, 4, 3. — 22, 15, 24.
Boae insula Dalmatiae. 22, 3, 6. — 28, 1, 23.
Boëthius Magister Officiorum sub rege Theoderico indigno supplicio affectus. Exc. §. 85. ff.
Bonitus Francus, pater Anticaesaris Silvani. 15, 5, 23.
Bonna urbs Germaniae (Bonn). 18, 2, 4.
Bononia, urbs Galliae (Boulogne). 20, 1, 3. — 27, 8, 6. Exc. §. 4.
Bononia, urbs Pannoniae (Bonmünster vel Banastar). 21, 9, 6. 31, 11, 6. not.
Borion promontorium Aegypti. 22, 15, 2.
Borysthenes fl. origo et cursus. 22, 8, 40. urbs eiusdem nominis. ibid.
Bospori Thracius et Cimmerius unde dicti. 22, 8, 13.
Bostra urbs Arabiae. 14, 8, 13.
Braccati Galli. 15, 5, 30. etc.
Brachmanes. Zoroaster ab iis profecit. 23, 6, 33. magna cum gravitate incedunt. 28, 1, 13.
Branchidarum oracula. 29, 1, 31.
Bregetio (it. Bregitio. 30, 5, 15. ap. Idatium Virgitio) urbs Pannoniae. 17, 12, 21.
Brigantia lacus (Bodensee). 15, 4, 1. urbs eiusdem nominis (Bregenz.) ibid.
Brigantium, castellum in Alpibus situm. (Briançon). 15, 10, 7.
Brisoana fl. in provincia Perside. 23, 6, 41.
Britannia iam olim magnam frumentorum vim evexit. 18, 2, 3. margaritae ibi nascuntur. 23, 6, 88. — a Scotis et Pictis vexata. 20, 1, 1. — 26, 4, 5. — 27, 8, 5.
Brocomagus urbs Germaniae primae (Brumat.) 16, 2, 12.
Bruchion regio urbis Alexandriae. 22, 16, 15.
Bubali (Büffel) in Aegypto. 22, 15, 14.
Buccellatum (Zwieback). 17, 8, 2.
Bucinobantes pop. Alamanniae, e regione Moguntiae. 29, 4, 7.
Budini natio Scythica. 31, 2, 14.
Bura urbs terrae motu absorpta. 17, 7, 13.
Burdegala urbs Aquitaniae (Bourdeaux). 15, 11, 13.
Burgundii lites habuere cum Alamannis de salinis. — Rex eorum *Hendinos*, summus sacerdos *Sinistos* nominati. 28, 5, 9.
Busan castellum in Mesopotamia. 18, 10, 1.
Byzantium, colonia Atheniensium. 22, 8, 8. a Constantino M. exornata. Exc. §. 30. it. a Iuliano. 22, 9, 2. magnitudo et pulchritudo. 31, 16, 4.
Byzares pop. ad pontum Eux. 22, 8, 21.

C.

Cabillonum urbs in Lugdunensi prima (Chalons sur Saone). 15, 11, 11. — 27, 1, 2.
Cabyle, urbs Thraciae. 31, 11, 5.
Cadusii populus Persiae septentrionalis. 23, 6, 13.
Caelestis Dea. 22, 13, 3.
Caesarea Cappadociae, antea Mazaca. 20, 9, 1. 26, 7, 2.
Caesarea Mauritaniae. 29, 5, 42.
Caesarea in Palaestina, ab Herode in Augusti honorem condita. 14, 8, 11.
Caesares, successores Impp. destinati. Augustorum nomen non nisi paucis concessum, quos vide 27, 6, 16.
Caesariensis regio Mauritaniae. 29, 5, 6.
Caesarius Praef. Urbi Constantinop. 26, 7, 4.
Caesarius Notarius. 30, 2, 11.
Caesius Numerarius apparitionis Magistri equitum. 19, 9, 2.
Cafaves, pop. Africae. 29, 5, 33.
Calatis urbs Scythiae Europaeae. 27, 4, 12.
Caledones v. Dicaledones.
Calicadnus fl. Isauriae. 14, 2, 15. — 14, 8, 1.
Callichorus fl. ad pontum Eux. unde nomen traxerit. 22, 8, 23.
Callimachus, dux milit. Graecus antiquior. 24, 6, 14.
Callinicum emporium Mesopotamiae. 22, 3, 7.
Callipolis urbs ad caput Hellesponti 22, 8, 4. proelium ibi inter Constantinum M. et Licinium consertum. Exc. §. 26.
Callisthenes philosophus in comitatu Alexandri M. 18, 3, 7.
Callistratus antiquus orator. 30, 4, 5.
Calocaerus Anticaesar sub Constantino M. Exc. §. 35.
Calycadnus amnis, 14, 2, 15.
Camaritae pop. ad pontum Eux. 22, 8, 24.
Cambyses, rex Aegypti. mors eius. 17, 4, 4.
Cambyses; fl. Mediae. 23, 6, 40.
Camelasia. 17, 5, 5. not.
Cameli in obsidione Cyzicena primum visi Romanis. 23, 6, 56.
Camenius Clarissimus (Senator). 28, 1, 27.
Cancelli in Consistorio. 14, 8, 3.
Canini campi. 15, 4, 1.
Canopus urbs Aegypti. 22, 16, 14.
Cantaurtani, populus Africae. 22, 5, 33.
Cantichus sinus maris in Armenia. 23, 6, 12.
Capellatium, regio Alamanniae ad fines Burgundior. *Palas* etiam dicta. 18, 2, 15.
Capersana urbs Syriae. 18, 8, 1. (it. *Capessana*. 21, 7, 7.)
Caphareus promontor. Euboeae. 22, 8, 2.
Caprarienses montes in Africa. 29, 5, 34.
Capreoli (Gazellen) in Aegypto. 22, 15, 14.
Caput porci, genus aciei collocandae (Saukopf.) 17, 13, 9.
Carambis, mons Chersonesi Tauricae. 22, 8, 20.
Carcinites fl. et sinus ad pontum Eux. 22, 8, 39.
Carmania, provincia Persiae. 23, 6, 48. *Carmana* metropolis eius. ibid.
Carnuntum, urbs Illyrici. 30, 5, 2.
Carpi parva natio Thraciae. 27, 5, 5. — 28, 1, 5.
Carrae, urbs Mesopotamiae. 18, 7, 3. — 23, 3, 3.
Cascellius Ictus. 30, 4, 12.
Casium urbs Aegypti, ubi Pompeius sepultus. 22, 16, 3.
Casius mons. 14, 8, 10. Iulianus ibi sacra facit Iovi. 22, 14, 4.
Cassianus dux militaris in Mesopotamia. 16, 9, 2. — 18, 7, 3. — 19, 9, 6. — 25, 8, 7.

Cassii iudices. 22, 9, 9. — 26, 10, 10. — 30, 8, 13.
Cassius Anticaesar Antonini Philos. 21, 16, 11.
Castalius fons, ab Hadriano olim occlusum Iulianus denuo aperire tentat. 22, 12, 8.
Castores venatoribus proiiciunt testiculos. 17, 5, 7. not.
Castorum aedes. 19, 10, 4.
Castra Constantia, urbs Galliae. 15, 11, 3. v. *Constantia.*
Castra Herculis, urbs Germaniae. 18, 2, 4.
Castra Martis in Dacia Ripensi. 31, 11, 6.
Castra Maurorum in Mesopotamia. 18, 6, 9. — 25, 7, 9.
Castra peregrina Romae, in monte Coelio. 16, 12, 66.
Castrationem vetat Domitianus. 18, 4, 5.
Castricius Comes Isauriae, 14, 2, 14.
Catadupae, cataractae in Aegypto. 22, 15, 2.
Catelauni urbs Belgicae secundae (Chalons sur Marne) 15, 11, 10. — 27, 2, 4.
Cato Censorius, sententiae eius. 14, 6, 8. — 15, 12, 4. 16, 5, 2.
Cato Uticensis. In insulam Cyprum expeditio. 14, 8. extr.
Catulus primus velamen amphitheatro Romae obtendi iussit. 14, 6, 25.
Caucalanda urbs Sarmatiae. 31, 4, 13.
Caussarum patroni quales fuerint aetate Ammiani. 30, 4. tot.
Cella Tribunus Scutariorum, 16, 11, 6. — 19, 11, 16.
Celse urbs Phoenices. 14, 7, 7.
Celsus. Iulianus, cuius in notitiam Athenis venerat, Ciliciae praefecit. 22, 9, 13.
Celtae unde dicti. 15, 9, 3. iidem qui Galli. 15, 11, 2.
Censualis professio. 19, 11, 3.
Census capitis 16, 5, 14.
Cephalonesus urbs ad Borysthenem. 22, 8, 40.
Ceras promontor. cui Pharus impositus ad Propontidem. 22, 8, 8. unde *Ceratas* ventus nomen traxit. ibid.
Cerasus urbs ad pontum Eux. unde Lucullus primus arbores et fructus huius nominis Romam attulit. 22, 8, 16.
Cercetae, natio ad pontum Euxin. 22, 8, 26.
Cercius Spartanus, auriga Castoris et Pollucis. 22, 8, 24.
Cercops (simiarum genus) nomen Iuliano ab Antiochensibus datum. 22, 14, 3.
Cercusium castellum in Mesopotamia, a Diocletiano conditum. 23, 5, 1.
Cerealis avunculus Galli Caesaris, Consul et Praefectus. 14, 11, 27. — denuo Consul. 17, 5, 1.
Cerealis alius, Tribunus stabuli. 30, 5, 19. frater Iustinae Augustae. 28, 2, 10. — 30, 10, 4.
Cethegus, Senator, capite plexus. 28, 1, 16.
Chaerecla urbs Aegypti. 22, 16, 5.
Chaboras v. Aboras.
Chalcedon ad Propontida. 22, 8, 7. a Valente Imp. oppugnata. 26, 8, 2.
Chaldaei. 23, 6, 25.
Chalcenteros v. Didymus.
Chalites sinus maris in Armenia. 23, 6, 12.
Chalybes ferrum primi cudere coeperunt. 22, 8, 21.
Chamavi, natio Germanica a Iuliano devicta. 17, 8, 5.
Charax, urbs Parthiae. 23, 6, 43.
Charche urbs ad Tigrim. 18, 10, 1. — 25, 6, 8.
Chardi populus Sericae. 23, 6, 66.
Charietto Comes utriusque Germaniae. 27, 1, 2. it. 17, 10, 5.
Charinda fl. Mediae. 23, 6, 40.
Charte, urbs Bactriae. 23, 6, 58.
Chatra urbs Bactriana. ibid.
Chauriana urbs Scythiae, qua Persis paruit. 23, 6, 63.

Chersonesus Thracica. 22, 8, 5. — *Taurica*, in quam coloniae multae a Graecis deductae. 22, 8, 32.
Chiliocomum regio fertilis in Media. 23, 3, 5. — 24, 8, 4. — 25, 7, 12.
Chilo ex Vicario. 28, 1, 8.
Chionitae, finitimi Persarum. 16, 9, 4. — 17, 5, 1. rex eorum Grumbates. 18, 6, 22.
Chnodomarius rex Alamannorum, in proelio ad Argentoratum captus Romae moritur. 16, 12.
Choaspa urbs Arachosiae. 23, 6, 72.
Choaspes fl. Mediae. 23, 6, 40.
Choatres fl. Parthiae. 23, 6, 43.
Christiani. Iulianus commendat iis concordiam. 22, 5, 3. sacerdotes eorum pro legatis adhibiti. 29, 5, 14. — 31, 12, 8. templa a Gentilibus sepulcra dicta. 22, 11, 7. not.
Chronus fl. ad pontum Euxin. 22, 8, 38.
Chrysopolis urbs Propontidis. 22, 8, 7. proelium ibi consertum. Exc. §. 27.
Chuni v. Hunni.
Cibalae urbs Pannoniae. 30, 7, 2. Exc. §. 16.
Cibyratae. 15, 3, 3. not.
Cicero. laudes eius. 30, 4, 7. Loca ex eo laudata. 14, 2, 2. — 15, 3, 3. it. c. 5, 23. et c. 12, 4. — 16, 1, 5. — 19, 12, 18. — 21, 1, 14. et c. 16, 13. — 22, 7, 4. et c. 15, 24. — 26, 1, 2. et 10, 12. — 27, 4, 8. it. c. 9, 10. et c. 11, 4. — 28, 1, 10. 40. et c. 4, 27. — 29, 5, 24. — 30, 4, 7. et c. 8, 7. — 31, 14, 8.
Cilicia, regio omni copia uberrima. 14, 8, 1.
Ciminia regio Italiae. 17, 7, 13.
Cimmerius Bosporus a Milesiis colonis habitatus. 22, 8, 26.
Cimon Miltiadis filius, intemperantior, 17, 11, 3.
Cineas, legatus Pyrrhi regis ad Romanos. 16, 10, 5.
Civilis, praefectus Britanniae. 27, 8, 10.
Cius urbs ad Propontidem. 22, 8, 5.
Claritas, nomen matronae Romanae. 28, 1, 28.
Claros, oraculum ibi. 19, 12, 15.
Claudiopolis urbs Isauriae. 14, 8, 2.
Claudius Gothicus Imp. 31, 5, 17.
Claudius Praef. Urbi Romae. 27, 3, 2. — 29, 6, 17.
Clavularis cursus. 20, 4, 17. v. Ind. II.
Cleander aulicus Imper. Commodi. 26, 6, 8.
Clematius, nobilis Alexandrinus insons capitis damnatus. 14, 1, 3.
Cleopatra Pharum ad Alexandriam, it. Heptastadium erigi iussit. 22, 16, 9.
Clipei, recens creati principes in iis sublati. 20, 4, 17. — genibus collisi laetitiae, lanceis admoti irae et indignationis signa. 15, 8, 5. e brachio suspensi, deditionem significarunt. 26, 9, 7. Clipeis versis traiecti amnes. 16, 11, 9. 12, 57.
Coche, Seleucia etiam dicta, urbs Persiae. 24, 5, 3.
Coela ad caput Hellesponti sita. 22, 8, 4.
Coeni Galli cani. 14, 11, 6.
Coeranius philosophus. 29, 2, 25.
Colchi, origine Aegyptii. 22, 8, 24.
Colias nomen magnatis Gothici. 31, 6, 1.
Colonia Agrippina urbs Germaniae secundae ab Alamannis diruta. 15, 8, 9. a Iuliano recuperata. 16, 3, 1.
Comedus mons apud Sacas. 23, 6, 60.
Cometae unde. 25, 10, 3.
Comeus Apollo. 23, 6, 24.
Commagene, Ammiani aetate Euphratensis dicta. 14, 8, 7. — 23, 6, 21.
Commercia silentio apud Seras peracta. 23, 6, 68.

Commodus Imp. iaculandi peritissimus. 31, 10, 19. v. et 29, 1, 17.
Comum urbs Italiae prope Mediolanum. 15, 2, 8.
Concilia et Synodi Christianorum. Iudicium de iis. 21, 16.
Concordia castellum Romanum in Germania. 16, 12, 58.
Confluentes urbs Germaniae (Coblenz). 16, 3, 1.
Constans Imp. non admodum laudatus. 16, 7, 5.
Constantia, Imp. Constantii filia, post obitum demum eius nata, Faustina matre, postea temporis Gratiani coniux. 21, 15, 6. — 26, 7, 10. — 29, 6, 7.
Constantia castra in Gallia, ubi Sequana in mare defluit. 15, 11, 3.
Constantianus Tribunus. 23, 3, 9. Stabuli. 28, 2, 10.
Constantianus Strator. 29, 3, 5.
Constantina, Constantini M. filia, primum Hannibaliani (Exc. §. 35.) deinde Galli Caesaris uxor. 14, 1. 2. sororem habuit Helenam, Iuliani coniugem. 21, 1, 5. — post aulaeum sedet in Consistorio auscultandi causa. 14, 9, 3. ad crudelitatem proclivis. 14, 1. et 7. moritur in itinere. 14, 11, 6. sepulchrum eius Romae. 21, 1, 5.
Constantina urbs Mesopotamiae. 18, 7, 9.
Constantinianum balneum Romae. 27, 3, 8.
Constantinopolis. 22, 8, 8. ampla et pulchra. 31, 16. v. et Byzantium.
Constantinus (Magnus) Exc. §. 2. ff. quae vitio ei verterit Iulianus. 21, 10, 8. et 10, 12, 25. inprimis amicis lucri cupidis plus iusto indulsit. 16, 8. (nonnisi semel *Magni* nomine ap. nostrum occurrit 15, 5, 19. aliis locis omissum hoc cognomen. 15, 13. — 16, 7. et 8. — 17, 4. 21, 10. et 12. — 26, 6.)
Constantinus iun. Magni filius. Exc. §. 19.
Constantius (Chlorus) Constantini M. pater. Exc. §. 1.
Constantius (Iul.) pater Iuliani Imp. 25. 3. extr.
Constantius Imp. tricennalia celebrat (A. C. 353.) 14, 5, 1. adversus Magnentii asseclas debacchatur. 14, 5, 2. ff. — expeditio adv. Alamannos. 15, 10. — adv. Lentienses. 15, 4. — Romam visit. 16, 10. — Obeliscum ibi erigit. 17, 4. — bellum cum Sarmatis et Quadis gestum, unde Sarmaticus dictus. 17, 12. — contra Limigantes suscepta expeditio. 17, 13. eadem repetita, ubi tamen vitae subit periculum. 19, 11, 12. legatos mittit ad Persas belli deprecandi caussa, sed frustra. 17, 14, 2. Amida urbe a Persis expugnata Imp. ipse in Orientem proficiscitur 19, 11. Scythas socios adsciscit. 20, 8, 1. Arsacem etiam, Armeniae regem, in partes trahit. 20, 11, 1. — ipse intrat Amidam, ruinas eius deflecturus, Bezabden urbem obsidet incassum, et redit Antiochiam. ibid. — novam ibi expeditionem parat. 21, 6. dubius tamen animi, anne contra Iulianum, quem milites Augustum proclamaverant, arma potius moveret. 21, 7. — Persico bello dilato Iuliano obviam proficiscens, Tarsi decumbit, moriturque in urbe Ciliciae Mopsucrene. 21, 15.
Iudicium de moribus eius. 21, 16. erat vero *medius* princeps, bona miscens malis. 14, 9, 2. nimis severus et crudelis adeo. 14, 5. non Gallum tantum iubet interfici 14, 11. sed quaestiones etiam in eiusdem ministros exerceri. 15, 3. — criminibus aurem facile praebet. 14, 9. — suspiciosus inprimis in eos, quos alium principem optare

audiret. 16, 8. — felicior in hostibus internis, quam externis debellandis. 14, 10, 16. — 20, 11. extr. 21, 13, 7. quidquid fortiter gessit, non gessit ipse, sed per duces. 16, 10, 2. — quaedam tamen eius laudanda. 21, 16. init.
Consules deducti, spectacula edebant, servósque manumittebant Kal. Ianuariis. 22, 7, 2.
Conta, urbs Africae. 29, 5, 39.
Coptos urbs Aegypti. 22, 16, 2.
Corá, oppidulum in Gallia. 16, 2, 3.
Corax, fluv. ad pontum Eux. 22, 8, 29.
Corduene provincia, ex parte saltem iuris Persarum, singularem habuit Satrapen. 18, 6, 20. — 23, 3, 5. — 25, 7, 9
Coriaceae naves. 24, 3, 11.
Cornelius Gallus Procurator Aegypti sub Augusto Imp. provincia exhausta, manum sibi ipse intulit. — auctor carminum, quae etiamnum habemus. 17, 4, 5.
Cornelius Senator. 28, 1, 29.
Cornuti v. Ind. II.
Corona sacerdotalis. 29, 5, 16.
Coronarium (aurum). 25, 4, 15.
Coroni populus Mediae. 23, 6, 29.
Costobocae natio Scythica. 22, 8, 42.
Cottius rex socius Romanorum Augusti Imp. aetate, vias per Alpes ex eo cognominatas munit, transituque faciliores reddit. — Sepulchrum eius. 15, 10, 2. et 7.
Craugasius nobilis Nisibenus. 18, 10, 1. cuius uxor a Sapore capta, sed in honore habita, persuasit marito, ut ad Persas transfugeret. 19, 9, 3. II.
Crescens Vicarius Africae. 28, 6, 23.
Cretio, Comes Africae. 21, 7, 4. — 26, 5, 14.
Creuthungi, gens Thraciae. 27, 5, 6.
Crispus, Constantini M. filius, Pelae interfectus. 14, 11, 20. et Exc. §. 19. et 23.
Crissaeus sinus. 17, 7, 13.
Criu Metopon, promontor. Thraciae. 22, 8, 20.
Crocodilus. 22, 15, 15.
Croesus expulit Solonem. 15, 5, 37.
Ctesiphon, urbs Assyriae. conditor eius. 23, 6, 23.
Culices Mesopotamiae hominibus et animantibus molesti. 18, 7, 5.
Cumana Sibylla. carmina parum aberat, quin Iuliani aetate igne perirent. 23, 3, 3.
Curandius Tribunus Sagittariorum. 29, 5, 24.
Curio dux Romanor. antiquior. 29, 5, 22. not.
Cybele, dies festi Romae in eius honorem habiti. 23, 3, 7.
Cyclades insulae unde dictae. 22, 8, 2.
Cydnus, fl. Ciliciae. 14, 8, 3.
Cylaces Eunuchus Persa, Satrapes Armeniae. 27, 12, 4. — 30, 1, 3.
Cynaegirus dux Graecor. 24, 6, 14.
Cynossema, ubi Hecuba sepulta fuisse dicitur. 22, 8, 4.
Cyprianus Referendarius regis Theoderici. Exc. §. 85.
Cyprus insula, a Romanis iniuste occupata. 14, 8, 14.
Cyrene urbs Aegypti a Batto condita. 22, 16, 4.
Cyreschata urbs Sogdianae. 23, 6, 59.
Cyria, princeps regia Mauritaniae, soror Firmi. 29, 5, 28.
Cyrinus ex Notario. 22, 3, 7.
Cyropolis urbs Mediae. 23, 6, 39.
Cyrus maior, a Tomyri regina trucidatus. 23, 6, 7. insigni memoria valuit. 16, 5, 8.
Cyrus fl. Persiae (Mediae). 23, 6, 40. — 27, 12, 17.
Cyzicus urbs ad Propontidem. 22, 8, 5. a Procopio Anticaesare

caesare obsessa et expugnata. 26, 8, 7. it. a Scythis. 31, 5, 16. — portus ibi catena occlusus. 26, 8.

D.

Dacia Ripensis. 26, 7, 12.
Dadastana urbs in confiniis Bithyniae et Galatiae, ubi Iovianus Imp. mortuus. 25, 10, 12. — 26, 8, 4.
Dagalaiphus Comes Domesticorum. 21, 8, 1. 24, 1, 2. 25, 5, 2. Magister equitum. 26, 1, 6. Consul (A. C. 366.) 26, 9, 1.
Dahae natio ad pontum Euxin. 22, 8, 21.
Dalmatius Caesar sub Constantino M. Exc. §. 35.
Damascus urbs Phoenices. 14, 8, 9.
Damasus, episcopus Romae. 27, 3, 12. et c. 5, 9.
Dandace urbs in Chersoneso Taurica. 22, 8, 36.
Danielus Comes. 30, 1, 11.
Danubius, fontes eius et ostia. 22, 8, 44.
Daphnaeus Apollo, templum eius in Antiochiae suburbio Daphne, ab Antiocho Epiphane aedificatum conflagrat, cuius incendii culpam in Christianos confert Iulianus Imp. quos tamen defendit Ammianus. 22, 13. init.
Daphne suburbium Antiochiae amoenissimum. 19, 12, 19.
Daphne oppidum munitum Moesiae secundae. 27, 5, 2.
Dardanus urbs ad Hellespontum. 22, 8, 4.
Dareus (Darius) rex Persarum. 23, 6, 8. — 26, 8, 15.
Darnis, urbs Aegypti. 22, 16, 4.
Datianus Consul, collega Cereali (A. C. 358.) 17, 5, 1.
Davana oppidum Mesopotamiae. 23, 3, 7.
Davares populus Africae. 29, 5, 33.
Dea caelestis (Venus Urania). 22, 13, 3.
Decem pagi in Gallia (Dieuse). 16, 2, 9.
Decentius Caesar (frater Magnentii). 15, 6, 4. Treviri portas ei occludunt. ibid. a Chnodomario, Alamannorum rege victus 16, 12, 5.
Decentius Tribunus et Notarius. 20, 4, 2. 8. 4.
Decimatio. 24, 3, 2.
Decius Caesar. 31, 13, 13.
Defectus solis et lunae. 20, 3.
Degradatio militaris. 15, 3, 2.
Delos insula, terrae motu e mari exstitit. 17, 7, 13. ab Atheniensibus purgata. 22, 12, 8.
Delphidius orator. 18, 1, 4.
Delta Aegypti. 22, 15, 11.
Demetrius Chytras, philosophus Alexandrinus. 19, 12, 12.
Democritus philosophus. 22, 8, 3. innumeros mundos esse existimat. 15, 1, 4. sententia eius laudata. 16, 5, 1.
Demosthenes orator. laudes eius. 30, 4, 5. effatum eius laudatur. 30, 1, 23.
Diabas fl. Assyriae. 23, 6, 21.
Diacira urbs Assyriae. 24, 2, 3.
Diana in Chersoneso Taurica Oreiloche appellata. 22, 8, 34.
Dibaltum urbs Thraciae. 31, 8, 9. et c. 12, 15.
Dicaledones, gens Pictorum. 27, 8, 5.
Didius, Romanus, Thraciae olim victor. 27, 4, 10.
Didymus Alexandrinus, Chalcenteros dictus, Ciceromastix, Sillographus. 22, 16, 16.
Dinarchus antiquus Graecor. orator. 30, 4, 5.
Dindyma ad Propont. Cybelae sacra. 22, 8, 5.
Dinocrates, Architectus, Alexandriae urbis conditor. 22, 16, 7.
Diocles Comes Largitionum Illyrici, Valentiniani iussu vivus combustus. 27, 7, 5.
Diocletianus Consul cum Aristobulo. 23, 1, 1.

Diodorus Comes ab Alexandrinis trucidatus. 22, 11, 9.
Diodorus ex Agente in rebus. 27, 7, 5.
Diogenes, praefectus Bithyniae. 29, 1, 43.
Diogmitae levis armaturae equites, ad persequendos hostes adhibiti. 27, 9, 6.
Diomedis sedes ad mare Aegeum. 22, 8, 3.
Dionysius rex Siciliae, quomodo tractaverit poëtam Philoxenum. 15, 5, 37. quam cautus insidiarum timore fuerit. 16, 8, 10. — ludi magister. 14, 11, 30.
Dionysopolis, urbs in Scythia Europaea. 27, 4, 12.
Dioscurias urbs Arabiae. 23, 6, 47.
Dioscurias urbs ad pontum Euxin. Quis eam condiderit. 22, 8, 24.
Dipsades serpentum genus in Aegypto. 22, 15, 27.
Disciplina castrensis Constantii temporibus. 22, 4, 6.
Discenes Tribunus. 19, 9, 9.
Divi natio Indiae. 22, 7, 10.
Divinatio, Auguria, Auspicia, Somnia defendit Ammianus. 21, 1, 9.
Divitenses natio Germaniae. 26, 7, 14. 27, 1, 2.
Dius regulus Mauritaniae. 29, 5. 11.
Domitianus Imp. castrari homines interdixit. 18, 4, 5.
Domitianus primo Comes Largitionum, deinde Praef. Praet. Orientis, Antiochiae interfectus. 14, 7, 9. — 15, 3, 1.
Domitius Corbulo Romanus sub Nerone. 15, 2, 5. 29, 5, 4.
Dorienses Herculem olim secuti, ad oram Galliae maritimam consedisse dicuntur. 15, 9, 3.
Doriscum urbs Thraciae, ubi Xerxes exercitum recognovit. 18, 6, 23. — 31, 4, 7.
Dorostorus urbs Thraciae. 27, 4, 12.
Dorus primo medicus castrensis, deinde nitentium rerum centurio. 16, 6, 2.
Dracones vexilla. 15, 16, 5. — 16, 10, 7. c. 12, 39.
Dracontius monetae praefectus Alexandriae. 22, 11, 9.
Drangiana, provincia Persiae. 23, 6, 71.
Drepanum, urbs Bithyniae, deinde Helenopolis. 26, 8, 1.
Drepsa, urbs Sogdianae. 23, 6, 59.
Druentia fl. Galliae (Durance). 15, 10, 11.
Druidae, more Pythagoraeorum, sodalitiis adstricti consortiis, philosophiae altiori operam dederunt, animosque immortales statuere. 15, 9, 8.
Drusus Thracum victor. 27, 4, 10.
Drypetina filia Mithridatis, regis Ponti. 16, 7, 10.
Drysidae iidem qui Druidae. 15, 9, 4.
Dulcitius dux milit. in Britannia. 27, 8, 10.
Duodiense castellum in Mauritania. 29, 5, 49.
Dura urbs Mesopotamiae. 23, 5, 8. 24, 1, 5.
Dura oppidum trans Tigrim situm. 25, 6, 9.
Duria urbs in Latio. 15, 8, 18.
Dymas fl. in prov. Sogdiana. 23, 6, 59.
Dynamius Actuarius. 15, 5, 3.

E.

Eboracum (York). Exc. §. 4.
Ecbatana urbs. 23, 6, 22. et 39.
Eclipses solis et lunae. 20, 3.
Edessa urbs. 20, 11, 4. 21, 7, 7.
Elatas, nomen venti alicuius. 22, 8, 8. not.
Elephanti. Vulnus cervici inflictum letale. 25, 1, 15.
Elephantine urbs Aethiopiae. 22, 15, 2.
Eleusis in Boeotia, terrae motui originem debet. 17, 7, 13.

Eleuteropolis urbs Palaestinae. 14, 8, 11.
Elusa, urbs Galliae Narbonensis. 15, 11, 14.
Emesa urbs Phoenices. 14, 8, 9. — 26, 6, 20.
Emodon mons in prov. Serarum. 23, 6, 64.
Emona (Laybach). 28, 1, 45.
Ennosigaeus, Neptuni cognomen. 17, 7, 12.
Epicurus. 30, 4, 3.
Epigonius, philosophus ex Lycia. 14, 7, 18. supplicio affectus. 14, 9, 5.
Epimenides Cretensis, diu dormiens. 28, 4, 5.
Epiphania, dies festus Christianor. 21, 2, 5.
Epiphania, urbs Ciliciae. 22, 11, 4.
Episcopi Romani, iam Ammiani aetate laute viventes. 27, 3, 14. episcopi provinciales modestiores ibidem.
Equi Hispani. 20, 8, 13.
Equis indita nomina. 23, 3, 6.
Equitius Tribunus inter Candidatos dignitatis imperatoriae post obitum Ioviani. 26, 1, 4. — Comes. 26, 5, 3. Magister armorum. 26, 7, 4. — 29, 6, 3.
Equitius, filius, Tribunus et curator palatii. 31, 12, 15. — 30, 6, 2.
Eratosthenes antiquus Geographus. 22, 8, 10.
Erechtheus. 16, 1, 5.
Ermenricus rex Ostrogothor. 31, 3, 1.
Eruli et Batavi. 20, 1, 3. et al.
Erythraeum, urbs Ioniae. 31, 14, 8.
Esaias, nobilis Romanus. 28, 1, 44.
Essedones, *Essedon* pop. et urbs Serarum. 23, 6, 66.
Evagrius Comes rei privatae. 22, 3, 7.
Eucaerius, Vicarius Asiae, doctus homo. 29, 1, 9.
Euctemon, Astronomus antiquus. 26, 1, 8.
Evectiones v. not. ad 14, 6, 16.
Eventus boni porticus Romae. 29, 6, 19.
Evhages philosophi Gallorum, Physicis rebus inprimis operam dantes. 15, 9, 8.
Eumenius Senator. 28, 1, 48.
Eumolpias v. Philippopolis.
Eunuchi, origo eorum a Semiramide repetenda. 14, 6, 17. — pravi plerumque eorum mores, paucis tamen exceptis. 16, 7, 4. 18, 4, 4. odores pestiferi nihil iis nocere dicuntur. 23, 6, 18.
Eupatoria urbs Chersonesi Tauricae. 22, 8, 36.
Euphrasius Magister Officiorum. 26, 7, 4. et c. 10, 8.
Euphrates. 23, 6, 25. navis ibi ad transferendos homines et iumenta. 19, 8, 9.
Euphratensis v. Commagene.
Euphronius praefectus (rector) Mesopotamiae. 18, 7, 3.
Eupraxius, Magister memoriae et Quaestor, vir ingenuus, et libere loquens. 27, 6, 14. 28, 1, 25.
Euripides, poeta tragicus, sepulcrum eius. 27, 4, 8.
Europos urbs Persiae. 23, 6, 39.
Eusebia, Constantii Imp. coniux, favet Iuliano. 15, 2, 8. et c. 8, 3. — 21, 6, 4. — medicaminibus effecit, ut Helena, Iuliani uxor, aliquoties abiiceret partum. 16, 10, 18. mors eius et laudes. 21, 6, 4.
Eusebius, Pittacus etiam dictus, orator. 14, 7, 18. supplicio affectus. 14, 9, 5.
Eusebius praefectus cubiculi. 14, 10, 5. homo mali animi, multisque exitiosus. 14, 11, 2. cet. imperatori imperavit. 22, 3, 12. coll. 18, 4, 3. supplicio affectus. 22, 3, 12.
Eusebius ex Comite rei privatae, cognomine Mattiocopae. 15, 5, 4. not.
Eusebius vir laudabilis, Consul cum fratre Hypatio (A. C.

359.) 18, 1, 1. 21, 6, 4. laesae maiestatis ab homine nequam accusatus. 29, 2, 9.
Eusebius, episcopus Nicomediae, cognatus et magister Iuliani. 22, 9, 4.
Euseni, populus Orientis, Persis vicinus. 16, 9, 4.
Eustathius philosophus. 17, 5, 15.
Eutherius praefectus cubiculi in aula Iuliani, eunuchus, sed praeter solitum probus. 16, 7, 2. 20, 8, 19.
Eutropius, Proconsul Asiae. 29, 1, 36.
Excubitor nomen proprium videtur esse. 20, 4, 21.
Exodiarii. 28, 4, 33. not.
Exsuperius, miles fortis, primus, qui ex cuniculis ad urbem Maozomalcham actis prosiluit. 24, 4, 23.

F.

Fabius Maximus. 15, 12, 5.
Fabricius Luscinus. 30, 1, 23.
Fara, insula in provincia Perside. 23, 6, 43.
Farnobius, in magnatibus Gothorum laudatur. 31, 4, 12. et c. 9, 3.
Faustina, Constantii Imp. coniux post obitum Eusebiae. 21, 6, 4. gravida ab eo relicta. 21, 15, 6. mater fit Constantiae, uxoris postea Gratiani. ib. et 26, 7, 10. et c. 9, 8.
Faustinus Notarius militans. 30, 5, 11.
Felicis arboris castra. v. Arbor.
Felix, Notarius, postea Officiorum magister. 20, 9, 5. Largitionum Comes. 23, 1, 5.
Fericius, princeps Mauritaniae. 29, 5, 21.
Ferratus mons Mauritaniae. 29, 5, 11.
Festus Tridentinus, Consularis Syriae, Magister memoriae, deinde Procons. Asiae. 29, 2, 22.
Fidustius, Praesidialis. 29, 1, 6.
Firmus princeps Mauritaniae, haud parum negotii facessit Romanis, tandem laqueo sibi frangit ipse gulam. 29, 5. usque ad 30, 7.
Flavianus Vicarius Africae. 28, 6, 28.
Florentius. Ammianus ipse duo huius nominis aperte distinguit sub Constantio et Iuliano. 22, 3. 6. tres tamen alii apud eundem occurrunt, nempe
a) *Florentius*, Praef. Praet. Galliae. 16, 12, 14. molestias creat Iuliano Caesari. 17, 3, 2. 20, 4, 2. qui cum ad Augustam dignitatem a militibus esset evectus, ad aulam Constantii confugit. 20, 8, 20. — in Anatolii locum Praef. Praet. Illyrici. 21, 6, 5. post Constantii obitum Iuliani quidem fuga vindictam effugit, absens tamen damnatus. 22, 3, 6. coll. c. 7, 5.
b) *Florentius*, fil. Nigriniani, Magister Officiorum Vicarius. 15, 5, 12. — 20, 2, 2. a Iuliano, innoxius tamen, in insulam Boas deportatus. 22, 3, 6.
c) *Florentius* Praef. Praet. in Gallia, sub Valentiniano, vir probus et aperte, quae displicerent, eloquens. 27, 7, 7.
d) *Florentius* Tribunus. 26, 9, 8.
e) *Florentius* Germaniae dux. 29, 4, 7.
Fluvii a Persis religiose culti. 18, 7, 1. not.
Formula sacramenti militaris. 21, 5, 10. not.
Fortunatianus Comes. 29, 1, 5.
Forum pacis Romae. 16, 10, 15. it. *Traiani* ibid.
Fragiledus, princeps Sarmaticus. 17, 12, 11.
Franci, Salii etiam dicti. 17, 8, 3. devastant Germaniam prope Iuliacum. 17, 2, 5. adeo insolentes, ut in ditione Romana novam urbem

(Toxiandriam) condant. 17, 8, 3. — *Franci Attuarii* a Iuliano devicti. 20, 10, 2. — multi eorum in aula Constantii satellites. 15, 5, 11.
Fraomarius rex Bucinobantum, nationis Germanicae. 29, 4, 7.
Frigeridus, dux Romanus adv. Gothos. 31, 7, 2. et c. 9, 1.
Fritigernus dux Gothorum. 31, 4, 8. et c. 11, 5.
Frontinus consiliarius. 28, 1, 21.
Fulgurales libri. 23, 5, 13.
Fullofaudes, dux militar. in Britannia. 27, 3, 1.
Fulvius (Flaccus) primus e Romanis, qui Gallis bellum intulit. 15, 12, 5.

G.

Gabinius, rex Quadorum, perfide in convivio trucidatus. 29, 6, 5. 30, 5, 3.
Galactophagi, natio Scythica. 23, 6, 62.
Galatae (Galli) unde nomen habeant. 15, 9, 3.
Galerius. Exc. §. 3. Caesar aliquando per mille passus ad currum Augusti pedibus incedere coactus. 14, 11, 10.
Galla, mater Caesaris Galli. 14, 11. 27.
Gallia descripta per provincias. 15, 9—11. mores incolarum. 15, 12.
Gallienus Imp. noctu per urbem Antiochiam vagatus. 14, 1, 9.
Gallonatis castellum in Mauritania. 29, 5, 25.
Gallus Caesar, fil. (Iul.) Constantii, fratris Constantini M. et Gallae, sororis Rufi et Cerealis. 14, 11, 27. corporis et animi natura c. 28. Caesar a Constantio adscitus. 14, 1. ad crudelitatem propensus. ibid. et c. 7. et 9. — ad aulam evocatus, iussu Constantii in itinere interfectus. 14, 11.
Gallus v. Cornelius.
Gallus, fluvius Bithyniae. 26, 8, 3.
Garamantae. 22, 15, 2.
Garumna fl. Galliae (Garonne). 15, 11, 2.
Gaudentius, Agens in rebus. 15, 3, 8. 16, 8, 3. Notarius. 17, 9, 7. a Constantio speculator insidiosus Iuliano additus. 21, 7, 2. Iuliano iubente supplicio affectus. 22, 11, 1.
Gaudentius Scutarius. 26, 5. 14.
Gaugamela, urbs Adiabenes. 23, 6, 22.
Gaza, urbs Palaestinae. 14, 8, 11.
Gazaca, urbs Mediae. 23, 6, 39.
Geapolis, urbs Arabiae. 23, 6, 47.
Gedrosia provincia Persiae. 23, 6. 73.
Gelani pop. Orientis, 17, 5, 1.
Geloni natio ad paludem Maeot. 22, 8, 31. 31, 2, 14.
Genius unicuique homini additus. 21, 14, 2. Socratis, Pythagorae etc. ibid. — *Genius publicus* per somnum apparet Iuliano. 20, 5, 10. it. 25, 5, 3. templum eius Alexandriae. 22, 11, 7. it. Antiochiae. 23, 1, 6.
Genonia urbs Parthiae. 23, 6, 43.
Genua urbs Liguriae. 15. 10, 10.
Georgius episc. Alexandriae, a plebe interfectus. 22, 11, 3—7.
Gerasa, urbs Arabiae. 14, 8, 13.
Gerasus fl. Scythiae (Prut) 31, 3, 7.
Germani et *Germania*. 15, 11, 7.
Germanianus Praef. Praet. Galliae. 21, 8, 1. 26, 5, 5.
Germanicopolis, urbs Isauriae. 27, 9, 7.
Germanicus Caesar. 22, 14, 8.
Gerontius Comes, assecla Magnentii. 14, 5, 1.
Gessoriacum eadem urbs, quae

Bononia (Boulogne). 20, 1, 3. et c. 9, 9. Exc. §. 4.

Gildo, princeps Maurus. 29, 5, 6.

Gladii Alanis pro Diis sunt. 31, 2, 23. gutturi admoti quid significent. 17, 12, 16. 21, 5, 10.

Gomoarius v. Gumoharius.

Gordianus Imp. senior. 26, 6, 20.

Gordianus Imp. iunior. Expeditio in Persas. — a Philippo interfectus — sepulcrum eius Zaithae in Mesopotamia. 23, 5, 7.

Gorgias Leontinus. 30, 4, 3.

Gorgonius Praefectus cubiculi Galli Caesaris. 15, 2, 10.

Gothi impetum faciunt in Thraciam sub Constantino M. Exc. §. 21. et 34. — it. sub Valentiniano. 26, 4, 5. et c. 6, 11. ab Hunnis sedibus suis expulsi, ad Romanos confugiunt. 31, 2. et 3. — a ducibus Romanorum iniuste habiti et vexati. 31, 4. et 5. — Iuliani de iis iudicium. 22, 7, 8. — principes eorum Iudices appellati. 27, 5, 6.

Graeci, pars eorum post bellum Troianum in Gallia sedes fixisse dicitur. 15, 9, 3.

Gratianus Valentiniani Imp. pater. 30, 7, 2.

Gratianus Imperator, Valentiniani Imp. filius, a patre in societatem imperii allectus. 27, 6, 4. duces eius prospere res gerunt adv. Gothos. 31, 9, 14. it. adv. Lentienses Alamannos. 31, 10. — Constantia, uxor ipsi destinata, prope capta. 29, 6. 7. mores eius. 31, 10, 18.

Greuthungi, natio Ostrogothorum. 27, 5, 6. 31, 3, 1.

Grumbates, rex Chionitarum. 18, 6, 22. 19, 1, 7. filius eius in obsidione Amidae cecidit. ibid.

Gumathene (rectius Commagene) regio fertilis Mesopotamiae. 18, 9, 2.

Gumoharius (Gomoarius). 26, 7, 8. Magister armorum. 20, 9, 5. 21, 8, 1. et c. 13, 16. a Procopio Anticaesare ex otio revocatus. 26, 7. 4. et c. 9, 2.

Gundomadus, rex Alamannor. Galliam invadit. 14, 10, 1. pacem iniit cum Constantio, ab ipsis autem civibus interficitur. 16, 12, 17.

Gynaecon Lymen (γυναικῶν λιμήν), urbs in provincia Gedrosia. 23, 6, 73.

Gyndes fl. Persiae. 23, 6, 40.

H.

Hadrianus Imp. futura praenoscendi cupidus. 25, 4, 17. — solum se scire omnia opinans, doctis et artificibus invidet. 30, 8, 10.

Hadrianopolis ad montem Haemum, antea Uscudama dicta. 14, 11, 15. 27, 4, 12. 31, 11, 3.

Hannibal viam sibi per Alpes aperiens, igne et aceto eas emolliens. 15, 10, 11. sepulcrum eius. 22, 9, 3.

Hannibalianus rex Ponti. 14, 1. Exc. §. 35.

Harax (Charax) fl. Susianae. 23, 6, 26.

Hariobaudes Tribunus vacans. 18, 2, 2.

Hariobaudus, Macriani frater, rex Alamannor. pacem facit cum Iuliano. 18, 2, 15.

Harmozon promontor. Carmaniae. 23, 6, 10.

Harpagus (rectius Harpalus) Satrapa Cyri. 15, 9, 7.

Hatra (Chatra) urbs in deserto sita, citra Tigrim fl. 25, 8, 5.

Hebdomon suburbanum Constantinop. 26, 4, 3. not. Valesii.

Hebrus fl. — fontes habet in montibus Ordrysiorum. 18, 6, 5.

Hecataeus Geographus. 22, 8, 10.

Hecatompylos, urbs Parthiae. 23, 6, 43.

Helena mater Constantini M. Exc. §. 1.
Helena soror eiusdem, Iuliani uxor. 15, 8, 18. infestam habet Eusebiam, Constantii uxorem. 16, 10, 18. mors eius. 21, 1, 5.
Helenopolis, urbs ad sinum Nicomediae, antea Drepanum dicta. 26, 8, 1.
Helepolis, machina obsidionalis. 23, 4, 10.
Helice terrae motu absorpta. 17, 7, 13.
Heliodorus fatorum per genituras interpres. 29, 1, 5. 2, 6.
Heliogabalus Imp. 26, 6, 20.
Heliopolis, urbs Aegypti. 17, 4, 12.
Helpidius Praef. Praet. Orientis. 21, 6, 9.
Hendinos, sic appellatus rex Burgundionum. 28, 5, 14.
Heniochi natio ad Pontum Euxinum, unde nomen traxerit. 22, 8, 24.
Heptastadium Alexandriae. 22, 16, 10.
Heraclea urbs Thraciae. 22, 2, 22. *Perinthus* etiam dicta, quare. 22, 8, 16. it. 27, 4, 13.
Heraclea urbs Mediae. 23, 6, 39.
Heraclitus philosophus, Ephesius, sententia eius laudata. 21, 16, 14.
Herculanus Protector domesticus. 14, 10, 2.
Hercules Thebanus ad Hispanos etiam et Gallos pervenit. 15, 9, 6.
Herculiani et *Ioviani*. v. Ind. II.
Hermapion, ex eo Ammianus inscriptiones Obelisci desumsit. 17, 4, 17.
Hermes ter maximus. 21, 14, 5.
Herminfrid rex Thuringor. Exc. §. 70.
Hermogenes, Magister equitum, in concursu plebis interfectus. 14, 10, 2.
Hermogenes Ponticus, Praef. Praetor. Orientis. 19, 12, 6. mors eius. 21, 6, 9.
Hermogenes dux militar. in Germania. 28, 2, 6.
Hermonassa insula ad paludem Maeot. 22, 8, 30.
Hermopolis urbs in Thebaide Aegypti. 22, 16, 2.
Hermupolis urbs Carmaniae. 23, 6, 49.
Herodes aedificavit Caesaream. 14, 8, 11.
Herodianus, Alexandrinus, artium minutissimus sciscitator. 22, 16, 16.
Herodotus laudatus. 22, 15, 28.
Hesiodus laudatus. 14, 6, 8.
Hesperius, Proconsul Africae. 28, 6, 28.
Hesychia, nobilis femina Romae. 28, 1, 47.
Hiaspis urbs ad fl. Tigrim. 18, 5, 3.
Hiberia provincia Asiae inter duos principes divisa. 27, 12, 4. coll. 30, 2, 2.
Hibita oppidulum Mesopotamiae. 25, 9, 3.
Hiera, terrae motu mari exorta. 17, 7, 13.
Hierapolis urbs Commagenes. 14, 8, 7. — 21, 13, 8. — 23, 2, 6.
Hierapolis Phrygiae urbs, ubi ex terrae hiatu vapores pestiferi emissi. 23, 6, 18.
Hierocles, fil. Alypii, Vicarii Britanniae. 29, 1, 44.
Hierographa (Hieroglypha). 17, 4, 10. — 22, 15, 30.
Hierosolymae. 14, 8, 12. — 23, 1, 2.
Hilarinus auriga. 26, 3, 3.
Hilarius Palatinus. 29, 1, 7.
Hileia urbs, ad quam Romani a Persis fusi. 18, 5, 7.
Hipparchus antiquus philosophus et Astronomus. 26, 1, 8.
Hippias Eleus. 16, 5, 8.
Hippocephalus, suburbium Antiochiae. 21, 15, 2.
Hippopotamus. 22, 15, 21.
Hister v. Danubius.
Histrus urbs Thraciae. 22, 8, 43.
Homerus laudatur 15, 8, 17. — 18, 5, 7. — 19, 4, 6. — 21,

14, 5. — 23, 6, 62. — 27, 8, 4. — 31, 14, 8. [item 14, 6, 21. 18, 5, 7. 28, 1, 54.]
Honoratus Comes Orientis. 14, 1, 3. et c. 7, 2.
Hormisda fil. regis Perſarum (exul). ſapiens eius dictum. 16, 10, 16. dux militaris Iuliani contra Perſas. 24, 1, 2. et 3.
Hormisda filius praecedentis a Procopio Caeſare Proconſul factus. 26, 8, 12.
Horre oppidulum Meſopotamiae. 18, 10, 1.
Hortarius rex Alamannorum. 16, 12, 1. Iuliano ſe ſubiecit. 17, 10, 7. et in fide permanſit. 18, 2, 2.
Hortarius, magnas Germanus. 29, 4, 6.
Horti Salluſtii. 17, 4, 16.
Hucumbra villa. 25, 1, 4.
Hunni ultra mare glaciale habitantes. forma externa et mores. 31, 2. tot. (Chunni etiam nominantur 31, 8, 4.)
Hydriacus fl. Carmaniae. 23, 6, 49.
Hymettius Proconſul Africae. 28, 1, 17.
Hypanis fl. ad Cimmerii Bosporum (Cuban). 22. 8, 26.
Hypatius Conſul, collega Euſebio. 18, 1, 1. — 21, 6, 4. — 29, 2, 9.
Hypatius nepos Anaſtaſii Imper. Exc. §. 74.
Hyperechius dux Procopii Imp. 26, 8, 5.
Hyperides antiquus orator Graecus. 30, 4, 5.
Hyrcania, provincia — urbes — etc. 23, 6, 50. ff.
Hyſtaspes, Darii pater, magiam a Brachmanibus didiciſſe, et in Perſiam attuliſſe fertur. 23, 6, 32.

I.

Iacobus Numerarius Apparitionis Magiſtri equitum. 19, 9, 2.
Ianuarius, neceſſitatum caſtrenſium curator. Ioviani poſt mortem inter alios dignus imperatoria dignitate habitus. 26, 1, 4.
Iaſonion urbs Perſiae (Margianae). 23, 6, 54.
Iaſonius mons in Media. 23, 6, 28.
Iaxamatae, natio ad paludem Maeot. 22, 8, 31.
Iaxartae populus, et *Iaxartes* fl. Scythiae. 23, 6, 62.
Iazyges, natio ad paludem Maeot. 22, 8, 31.
Ibis avis in Aegypto. 22, 15, 25.
Ichneumon ibid. §. 19.
Iconium, urbs Piſidiae. 14, 2, 1.
Icoſium urbs Mauritaniae. 29, 5, 16.
Idmon augur Argonautarum. 22, 8, 22.
Ieſalenſes populus Africae. 29, 5, 47.
Igilgitanum orae Mauritaniae maritimae nomen Africanum, Romanis Sitifis. 29, 5, 5.
Igmazen, rex Mauritaniae. 29, 5, 46.
Igne mollitae Alpes. 15, 10, 11.
Illuſtrata lucernis nocturnis Antiochia. 14, 1, 9.
Ilus, Trois filius. 22, 9, 7.
Imavus mons Perſiae. 23, 6, 61.
Imbrus inſula. 22, 8, 2.
Immo Comes. 21, 12, 3.
Incantatio ad leniendum dolorem. 16, 8, 2.
Indulgentiae tributorum. 16, 5, 15.
Ingenuus Anticaeſar ſub Gallieno. 21, 16, 10.
Innocentius Tribunus cadit in proelio ad Argentoratum. 16, 12, 63.
Innocentius agrimenſor. 19, 11, 8.
Inſulae terrae motu e maris profundo protruſae. 17, 7, 13. alia contra (Atlantis) Europa amplior terrae motu evanuit. ibid.
Iohannis epiſc. Romanus ſub Theoderico rege. Exc. §. 88.
Iovianus Protector Domeſticus. 21, 16, 20. omina futurae

magnitudinis, ibid. Imperator post Iulianum electus. 25, 5, 4. exercitum e Persia reductum fortiter quidem defendit adversus hostes, omnibus tamen vitae necessitatibus destitutus pacem cum Sapore inire coactus, in Mesopotamiam redit 25, 7—9. utiliter quaedam constituit in Illyrico et Gallia — filiolum quadrimum Varronianum collegam in Consulatu adsciscit —, in urbe autem Dadastana inopina morte abreptus 25, 10. tot. — corporis et animi indoles. ib. cadaver Constantinopolin deportatur. 26, 1, 3.

Iovianus Notarius, fortem se praebuit in obsidione Maozamalchae. 24, 4, 23. post Iuliani obitum et ipse inter candidatos imperii nominatus, ideoque suspectus imperatori Ioviano in puteum coniectus. 25, 8, 18. coll. 26, 6, 3.

Ioviani et *Herculiani*. v. Ind. II.

Iovinianus, Romanus ortu, sed satrapa Persarum in Corduena. 18, 6, 20.

Iovinus Magister equitum. 21, 8, 3. et c. 12, 2. per Illyricum. 22, 3, 1. per Gallias. 25, 8, 11. — 27, 2, 1. — 27, 10, 6.

Iovius Quaestor Iuliani. 21, 8, 3. 22, 8, 49.

Iphicles, philosophus Ammiani aetate. 30, 5, 8.

Iris, arcus caelestis. 20, 11, 26.

Iris fluv. in pontum Eux. defluens. 22, 8, 17.

Isaflenses, populus Africae. 29, 5, 40.

Isaura, urbs Isauriae olim potens, Ammiani aetate diruta. 14, 8, 2.

Isauria provincia. 14, 8, 1. *Isauri* rapto viventes, Romanas provincias invadunt crebro. 14, 2, 1. — 19, 13, 1. — 27, 9, 6.

Isocrates, sententia eius allata. 30, 8, 6.

Issiacum mare. 22, 15, 2.

Istrus urbs ad pontum Euxin. 22, 8.

Iuba, rex Mauritaniae, scriptis etiam inclaruit. 22, 15, 8.

Iubaleni, natio Africae. 29, 5, 44.

Iudaei, quid M. Aurelius et Iulianus de iis iudicaverint. 22, 5, 5. Vexantur Ravennae. Exc. §. 81.

Iudiciale carpentum. 29, 6, 7.

Iudicum iniustorum poena ap. Persas. 23, 6, 82.

Iuliacum, urbs Germaniae. (Iülich) 17, 2, 1.

Iulianus Imp. Pater (Iul.) Constantius, mater Basilina. 25, 3, 23. natus Constantinopoli ibid. quam ob caussam urbem amavit et exornavit. 22, 9, 2. educationi eius praefuit Eusebius, episc. Nicomediensis. 22, 9, 4. ab aula remotus cum fratre Gallo in villa (Marcelli fundo) detentus vivit. 15, 2, 7. post fratris necem et ipse criminibus appetitus, Eusebiam habet fautricem, primo Comum in vicinia Mediolani, deinde in Graeciam ad persequenda studia abire permittitur. 15, 2, 8. Constantius Caesarem eum sibi adiungit, et sorore Helena in matrimonium data, in Galliam mittit. 15, 8, 4. admodum maligne habetur, cibique adeo ei apponendi praescripti. 16, 5, 3. Consul primum (356). 16, 1, 1. iterum (357). 16, 11, 1. — expeditio adversus Laetos suscepta. 16, 11, 1. — it. contra Alamannos. proelium ad Argentoratum. 16, 12. tot. quo facto ulterius in Germaniam progressus, variis tractibus devastatis Alamannos pacem petere cogit. 17, 1, 10. — interea Franci insurrexerant, quos tamen inclusos, in deditionem accipit. 17, 2. secunda adversus eosdem et Chamavos expeditio. 17, 8. — Milites seditionem movent com-

meatus inopia. 17, 9, 3. — Suomarius et Hortarius, reges Alamannorum, se ei dedunt. 17 10. novum cum Alamannis, nondum devictis bellum, in quo quinque se ipsius fidei committunt. 18, 2. partem exercitus in Orientem mittere iubetur, quod longinquum iter milites recusantes facere Augustum eum appellant. 20, 4. mittit cum epistolis, qui hoc nuntiarent Constantio. 20, 8, 5. — aulam nunc sibi ipse pro arbitrio instruit. 20 9. in bellum contra Francos Attuarios proficiscitur, hiememque agit Viennae. 20, 10. — quinquennalia celebrat, Helenaeque coniugis eo tempore reliquias Romam deferri iubet. 21, 1, 5. — mortem Augusti proximam praesagire sibi videtur. 21, 1, 6. — Christianam religionem amplecti simulat, quamquam iamdiu gentili nomen dederat. 21, 2, 4. Alamanni duce Vadomario, ab ipso Constantio, uti ex literis interceptis patuit, sollicitato, rebellant, quos tamen Iulianus, rege in convivio capto, pacem petere cogit. 21, 3—5. iam vero contra Constantium ipsum arma movere constituit, aulicos sibi alios, aliosque duces eligit, exercitumque partim per Italiam, partim per Illyricum iter facere iubet. 21, 8. — paullo post, Constantii morte audita, 21, 12, 18. 22, 2, 1. Constantinopolin venit. ibid. Aulam nunc omnem reformat, suos et Galli olim fratris inimicos persequitur. 22, 3. et 4. — gentilium religionem nunc aperte profitetur. 22, 5. omnes imperii partes cordi habet. 22, 7. legationibus prope fatigatur. 22, 7, 10. regum tamen oblata auxilia recusat. 23, 2, 1. — Constantinopoli relicta Antiochiam se confert. 22, 9, 2. ubi civium dicteriis exacerbatus, Misopogonem scribit. 22, 14, 2. iam vero in bellum contra Persas proficiscitur, Assyriam ingreditur, castellis quibusdam et Maozamalcha oppido expugnatis, arma prope ad Ctesiphontem urbem profert. 24, 1—6. — quo felici successu nimis sublatus, classem temere comburi iubet, mox tamen, quantam sibi ipse eo cladem intulerit, animadvertens, in Corduenen provinciam pedem referre constituit. 24, 7. et 8. — persequuntur Persae, proelium committitur, in quo Iulianus graviter vulneratus, mox animam emittit. 25, 1—3. Procopius, postea Anticaesar cadaver Tarsum defert. 25, 9, 12. (ita enim ipse Iulianus iusserat. 23, 2, 15.) ubi in suburbio depositum, et tumulus eius a Ioviano exornatus est. 25, 8, 5.

Habitus corporis. 15, 8, 16. 25, 4. statura brevis. 22, 2. 5. et 14, 3. mores omnino. 25, 4. tot. 16, 1, 1. temperantia et studia nocturna. 16, 5, 4. praeter artem poeticam et rhetoricam, philosophiae imprimis se dedit, linguamque etiam Latinam bene calluit. 16, 5, 6. — mitis erga cives. 16, 5, 12. 17, 3, 1. ss. 18, 1. tot. iustitiae amans. ibid. 22, 9 9. et c. 10, 2. — exemplar boni principis M. Aurelium sibi proposuit. 16, 1, 4. a Praefectis et familiaribus moneri se passus. 22, 10, 3. — temlum Hierosolymitanum restaurari iubet. 23, 1, 2. — episcopis Christianorum concordiam commendat. 22, 5, 3. nonnisi rhetoricam et grammaticam Christianos docere iubet. 22, 10, 7. 25, 4, 20. — Antiochiae templum occludit, quod Christianos de incendio templi Daphnaei Apollinis suspectos habebat. 22, 13, 2.

facrificia Diis innumera offert. 22, 12, 6. — in his etiam Iovi Cafio. 22, 14, 4. Marti tamen Vltori aliquando haud parum irafcitur. 24, 6, 17. — vaticiniorum, auguriorum, fuperftitionum omnium ftudiofus. 22, 1, 1. et c. 12, 8. it. 23, 3, 3. 25, 4, 17. — Etrufcos augures habuit in comitatu. 23, 5, 10. 25, 2, 7. Afiaticorum morum non omnino immemor. 16, 7, 6. Dicteria in eum aulicorum et militum. 17, 11, 1. 22, 14, 3.

Iulianus Imperatoris avunculus, Comes Orientis. 23, 1, 4.

Iulianus Comes Largitionum. 23, 1, 5.

Iulio menfe initium fiebat procinctuum Gallicanorum. 17, 8, 1.

Iulius Comes per Thracias. 26, 7, 5. Magifter militiae. 31, 16, 8.

Iulius Nepos Imp. fucceſſorem habuit Romulum Auguftulum. Exc. §. 36.

Iuftina uxor Valentiniani. 30, 10, 4. foror Cerealis. 28, 2, 10. coll. 30, 10.

Iuftinus Imperator. Exc. §. 76.

Iuthungi populus Alamanniae Raetiam invadunt. 17, 6, 1.

Iuvenalis poëta, Ammiani aetate in deliciis Romanor. 28, 4, 14.

Iuventius Sifcianus (Pannonius) Quaeftor palatii. 26, 4, 4. deinde Praef. Urbi. 27, 5, 11. Praef. Praetor. Galliae. 30, 5, 11.

Izala, mons Mefopotamiae. 18, 6, 12. 19, 9, 4.

L.

Laconica, genus parvarum navium. 26, 10, 19.

Lacotena urbs Armeniae. 20, 11, 4.

Laeti populus Alamanniae. 16, 11, 4. 20, 8, 13. 21, 13, 16.

Lagarimanus dux militar. Gothorum. 31, 3, 5.

Laipfo Tribunus cecidit in proelio ad Argentoratum. 16, 12, 63.

Lamfoctum, urbs Mauritaniae. 29, 5, 13.

Lampadius, Praef. Praetorio in Italia. 15, 5, 4. Praef. Vrbi. 27, 3, 5. — ex Praefecto. 28, 1, 26.

Lampfacus dono data Themiftocli a rege Perfarum. 22, 8, 4.

Laniogaifus, Francus, Tribunus. 15, 5, 16.

Laodicea urbs Syriae. 14, 8, 8.

Laranda urbs Ifauriae vel Lycaoniae. 14, 2, 11.

Latinus Comes Domefticorum. 14, 10, 8.

Lavacra in modum provinciarum exftructa. 16, 10, 14. [Conf. Lipfius de magnitud. Romana Lib. III. c. 8. p. 147. ERF.]

Laudiae caftellum Mefopotamiae. 18, 7, 10.

Laumellum urbs in Italia. 15, 8, 18.

Laureatae v. *Literae*.

Laurentius de epifcopatu Romano contendit cum Symmacho. Exc. §. 65.

Lauriacum urbs in Norico (Lorch). 31, 10, 20.

Lauricius Comes, adv. Ifauros miſſus. 19, 13, 2.

Lazi — *Lazica* natio et provincia Scythiae. 27, 12, 11.

Leges Corneliae. 19, 12, 17.

Leges fumtuariae Romanor. 16, 5, 1.

Legiones. Imperatores obvium iverunt urbem intrantibus. 20, 4, 12.

Lemannus lacus. 15, 11, 16.

Lemnus infula. 22, 8, 2.

Lentienfes Alamanni, Raetiae vicini. 31, 10, 2. bellum contra eos. 15, 4, 1. alterum fub Valente. 31, 10, 3.

Leo Pannonius, Magifter Officiorum. 26, 1, 6.

Leo Notarius, poftea Magifter Officiorum. 28, 1, 12. 30, 2, 10. et 5, 10.

Leo pater et filius, Imperatores Orientis. Exc. §. 39 f.
Leonas Quaestor. 20, 9, 4.
Leones Mesopotamiae a culicibus vexati. 18, 7, 5.
Leontius Quaestor, postea Praef. Urbi. 14, 11, 14. 15, 7, 1. Laudes eius. ibid.
Leptis urbs Africae. 28, 6, 4.
Lesbus insula 22, 8, 2.
Leuce locus in Chersoneso Taurica desertus, Achilli dicatus, ubi haud impune pernoctari posse credebant. 22, 8, 35.
Leugae Gallis milliaria. 15, 11, 17. 16, 12, 8.
Liberius Episc. Romanus. 15, 7, 6.
Liberius Praef. Praet. Illyrici sub Theoderico rege. Exc. § 68.
Libino Comes, in proelio adversus Alamannos cadit. 21, 3, 2.
Libya, provincia Aegypti. 22, 16, 6.
Libyssa urbs Bithyniae, ubi Hannibal sepultus. 22, 9, 3.
Licinius Caesar. Exc. §. 7. ff.
Limigantes Sarmatae, olim servi, dominos terris expulerant. — regio eorum aditu difficilis pacem offerunt simulando — victi se dedunt et in alias transferri terras malunt. 17, 13. mox tamen animum mutant, denuo rebelles ipsum Constantium verba ad eos facientem adoriuntur, quo facto ad unum omnes caeduntur. 19, 11. tot.
Literae laureatae, Ammiani adhuc aetate in usu erant. 16, 12, 69.
Lithinos pyrgos vicus Sacarum, a mercatoribus commeantibus frequentatus. 23, 6, 60.
Lollianus Consul (355.) 15, 8, 7. Mavortius etiam dictus; Praef. Praet. in Italia. 16, 8, 5. Praef. Urbi 342.)
Lollianus alius eius nominis. 28, 1, 26.
Lorne castellum Mesopotamiae. 19 9, 4.
Lotophagi. 14, 6, 21.
Lucillianus Domesticorum Comes. 14, 11, 14. 17, 14, 3. — Comes et Magister equitum. 21, 9, 5. classi Iuliani praeest. 23, 3, 9. muneribus sese abdicat, a genero autem, Ioviano Imp. revocatur. 25, 8, 9. et c. 10, 6. a militibus interfectus. ibid. (Videtur tamen Ioviani socer ab altero diversus esse.)
Lucullus antiquus ille Romanor. dux inclytus, Thracum victor. 27, 4, 11.
Lugdunensis prima et secunda. 15, 11, 11.
Lugdunum (Lyon) a Laetis invasa. 16, 11, 4.
Luna Dea in Oriente culta (Astarte). 23, 3, 2.
Lunae defectus. 20, 3.
Lundinium (London). 20, 1, 3. postea temporis Augusta etiam nominata. 27, 8, 7. 28, 3, 7.
Lupicinus Magister equitum in locum Severi in Gallia constitutus. 18, 2, 7. 20, 1, 2. in Britanniam adv. Pictos missus. ibid. et 20, 9. Magister equitum Orientis. 26, 5, 2. et c. 8, 4.
Lupicinus Comes Thraciae. 31, 4, 9. et c. 5, 6.
Lupicinus Gentilis. 27, 10, 12.
Luscinus, antiquus ille Romanor. dux militaris, *Fabricius* notiori nomine dictus, cui in proelio adv. Lucanos Mars ipse praesto fuisse dicitur. 24, 4, 24. — 30, 1, 22.
Luscus praefectus Antiochiae, vivus postea combustus. 14, 7, 17.
Lusius dux milit. Roman. sub Traiano et Hadriano. 29, 5, 4.
Lusoriae naves. 17, 2, 3. 18, 2, 12.
Lutetia. 15, 11, 3.
Luto Comes, Francus. 15, 6, 4.
Lycaonia ab Isauris vicinis infestata. 14, 2, 8.
Lycurgus Spartan. legislator. Rhetrae eius leges dictae. 16, 5, 1.
Lycurgus orator, ut severus iu-

dex laudatus 22, 9, 9. 30, 8, 13.
Lyrae ad speciem carpentorum ingentes. 14, 6, 18.
Lysimachia, urbs ad Propontida. 22, 8, 5.

M.

Macelli fundus. villa vel castellum Cappadociae, ubi Gallus cum Iuliano fratre educati. 15, 2, 7.
Macepracta locus in Assyria. 24, 2, 6.
Maces promontorium. 23, 6, 10.
Machamaeus dux militar. Iuliani. 25, 1, 2.
Machinae obsidionales. 23, 4.
Macrianus rex Alamannor. 18, 2, 15. 28, 5, 8. 29, 4, 2. pacem tandem pangit cum Valentiniano, a rege autem Malliobaude interficitur. 30, 3, 3.
Macrones, populus ad pontum Euxin. 22, 8, 28.
Maeniana sublata. 27, 9, 10.
Maeotis palus. 22, 8, 30.
Magia (Magistia) Persarum. 23, 6, 32. *Magi* peculiares possidebant agros. ibid.
Magogamalcha (Maiozamalcha et Maochamalcha) urbs Persiae obsessa et expugnata. 24, 4, 2.
Maharbal. 18, 5, 6.
Malaricus, Gentilium rector. 15, 5, 6. postea Magister armorum per Gallias. 25, 8, 11. et c. 10, 6.
Malech, nomen dignitatis apud Persas. 24, 2, 4.
Malleoli. 23, 4, 14.
Mallobaudes, it. Mellobaudes, Tribunus Armaturarum. 14, 11, 21. Francus natione, amicus Silvani Caesaris. 15, 5, 6. Comes Domesticorum et rex Francorum. 31, 10, 6. 30, 3, 7.
Mamaeae aquae palatium cum balneis, ab Alexandro Severo in honorem matris Iuliae Mamaeae Baiis extructum. 28, 4, 19.
Mamersides, Persa, urbis Pirisaborae praefectus. 24, 2, 21. et c. 5, 3.
Mamertinus Comes Largitionum in aula Iuliani. 21, 8, 1. Consul. 21, 10, 8. et c. 12. extr. it. 22, 3, 1. Praef. Praet. per Illyricum et Italiam. 26, 5, 5. criminis peculatus accusatus. 27, 7, 1.
Manlius Priscus legatus Pompeii in bello Mithridatico. 16, 7, 10.
Maraccus fl. in regione Sauromatarum. 22, 8, 29.
Maranga tractus Persiae. 25, 1, 11.
Maras Diaconus. 14, 9, 7.
Maratocupreni, incolae oppiduli Syriae prope Apameam raptò viventes. 28, 2, 11.
Marcellianus, Maximini, Praefecti Praet. filius admodum iuvenis Valeriae provinciae praefectus, regem Quadorum turpibus insidiis circumventum interficit. 29, 6, 3.
Marcellus, successor Ursicini in magisterio equitum et peditum. 16, 2, 8. subornatus a Constantio Imp. Iuliani observator res adeo ab eo gerendas impedit. 16, 4, 3. et c. 7, 3. ad aulam Constantii arcessitus, calumniando Iulianum dignitatem tueri allaborat, sed frustra. 16, 7, 1. et c. 8, 1.
Marcellus fil. eius ultimo supplicio affectus. 22, 11, 2.
Marcellus Protector, post Procopii mortem a paucis Augustus appellatus, paullo post tamen comprehensus et interfectus. 26, 10, 1.
Marcianae silvae. 21, 8, 2.
Marcianopolis urbs Thraciae (Mysiae) a sorore Traiani nomen accepit. 27, 4, 12. 31, 5, 4.
Marcianus Comes. 21, 12, 22.
Marcianus Clarissimus. 28,

1, 27. *Marcianus* Rhetor. 30, 4, 17.
Marcius vates iungitur Amphiarao, 14, 1, 7.
Marcomanni. 31, 5, 13.
Marcus Aurelius Imp. quam ingenue atque liberaliter seditione Cassii composita egerit. 21, 16, 11. bellum adv. Quados. 29, 6, 1. adv. Marcomannos. 31, 5, 13.
Mardia. proelium ibi consertum Constantinum inter et Licinium. Exc. §. 17.
Mareddes vivus combustus. 23, 5, 3.
Margaritae. 23, 6, 85.
Margiana provincia Persiae. 23, 6, 54.
Marha, vox Pannonica (clamoris bellici). 19, 11, 10.
Mariandena, pars Bithyniae. 22, 8, 14.
Maride castellum Mesopotamiae. 19, 6, 4.
Marius Maximus. 28, 4, 14.
Marinus tribunus. 15, 3, 10.
Maronea, urbs Thraciae. 22, 8, 3. — 27, 4, 13.
Marses fl. Assyriae. 23, 6, 25.
Martinianus a Licinio Caesar adscitus Exc. §. 25. et 29.
Martis castra in Dacia. 31, 11, 6.
Martis statio in Alpibus. 15, 10, 6.
Masaucion Protector domesticus. 26, 5, 14.
Mascizel, princeps Mauritaniae. 29, 5, 11. etc.
Masilla ex magnatibus Mauritaniae. 29, 5, 51.
Massa Veternensis urbs Tusciae. 14, 11, 27.
Massagetae. 22, 8, 38. — 23, 5, 16. — 31, 2, 12. Ammiani aetate Alani nominati. ibid.
Massilia a Phocensibus condita. 15, 9, 7. Romanorum socia. 15, 11, 14.
Massissenses populus Mauritaniae. 29, 5, 11.
Matrona, iugum montis in Alpibus. 15, 10, 6.
Matrona fl. Galliae (Marne). 15, 10, 7. et c. 11, 3.
Mattiacae aquae in Germania (Wisbaden). 29, 4, 3.
Mattiarii, genus militum. 21, 13, 16. 31, 13, 8.
Mattiocopa. 15, 3, 4. v. not.
Maudio Comes, Francus. 15, 6, 4.
Mavortius v. Lollianus.
Mauritania Caesariensis et Sitifensis. 29, 5, 5.
Maurus Comes prae ceteris favens Iuliano Augusti nomine ornando. 20, 4, 18. — 31, 10, 21.
Maurus Comes Phoenices. 25, 1, 2.
Maxentius Imp. Exc. §. 6—12.
Maxentius Pannonius. 27, 7, 6.
Maxera fl. Hyrcaniae. 23, 6, 52.
Maximianopolis urbs Thraciae. 27, 4, 13.
Maximinus Imp. uxorem habuit (Paulinam) mitissimi animi. 14, 1, 8.
Maximinus a Galerio Caesar adsumtus. Exc. §. 5.
Maximinus Praef. annonae, deinde Praef. Urbi, et Praet. in Italia furiose persequitur nobiles, senatoresque Romanos. 28, 1. tot. 29, 2. ss. sub Gratiano supplicio affectus. 28, 1, 57.
Maximus Senator a Iuliano Praef. Urbi designatus. 21, 12, 24.
Maximus philosophus a Iuliano magno cum honore publice exceptus. 22, 7, 3. adest Iuliano morienti. 25, 3, 23. capite plexus. 29, 1, 43.
Maximus Tribunus. 25, 6, 3.
Mazaca, antiquius nomen Caesareae, urbis Cappadociae. 20, 9, 1.
Mazices, populus Mauritaniae. 29, 5, 17.
Mazuca, princeps Mauritaniae. ib. §. 40.
Mazucanus fundus. ibid.
Medericus rex Alamannorum, Chnodomarii frater. 16, 12, 25.

Medianum castellum Mauritaniae. 29, 6, 45.
Media, Medi. 23, 6, 27. ff.
Medica ars, Alexandria imprimis peritos eius magistros habuit. 22, 16, 18.
Mediolanum urbs in Lugdunensi secunda. (Evreux) 15, 11, 12.
Mediomatricum urbs in Belgica prima (Metz). 15, 11, 9. 17, 1, 2.
Meiacarire oppidulum Mesopotamiae, ubi aquae frigidae. 18, 6, 16. et c. 10. 1.
Mel (et vinum) palmis expressum. 24, 3, 12.
Melanchlaeni, natio ad palud. Maeot. 22, 8, 31.
Melanthias, villa Caesariana prope Constantinopolim. 31, 11, 1.
Melas fl. Pamphyliae. 14, 2, 9.
Melas sinus maris Aegaei. 22, 8, 3.
Molitina urbs minoris Armeniae. 19, 8, 12. et 20, 11, 4.
Mellobaudes v. Mallobaudes.
Memoria artificiosa. 16, 5, 8.
Memoridus Tribunus. 25, 8, 8. et c. 10, 6.
Memorius, praefectus Ciliciae. 23, 2, 5.
Memphis urbs Aegypti. 22, 16, 6.
Menander poëta, locus eius excitatus. 21, 14, 4.
Menapila, urbs Bactriae. 23, 6, 58.
Menophilus Eunuchns Mithridatis regis praeter solitum vir bonus. 16, 7, 9.
Mephra, urbs Arabiae. 23, 6, 47.
Mercurius anima mundi. 16, 5, 5. caduceo regit mundum. 25, 4.
Mercurius, Persa, ex Ministro triclinii rationalis aulicus nequam et exitiosus. 15, 3, 5.
Merena dux equitum Persarum. 25, 1, 11. in proelio cadit. 25, 3, 13.
Meribanes rex Iberiae. 21, 6, 8.
Merobaudes Consul. 31, 8, 2. 30, 10, 2.
Meroë, urbs Aethiopiae. 22, 15, 2. et 31.
Meroë insula Aegypti. 22, 15, 11.
Mesene urbs Assyriae, *Apamea* etiam dicta. 23, 6, 23.
Meseus fl. Persiae (Susianae). 23, 6, 26.
Mesopotamia olim Persarum, avo Saporis ab Imp. Galerio erepta. 17, 5, 6.
Messalla, praefectus Pannoniae. 29, 6, 7.
Methone v. Mothone.
Meton Physicus et Astronomus priscus. 26, 1, 8.
Metrodorus philosophus vagabundus. 25, 4, 23.
Midas Phrygiae rex. 22, 9, 7.
Milesii colonia Atheniensium, plurimas ad pontum Euxinum urbes condidere. 22, 8, 12.
Miletus urbs, Atheniensium colonia, qui tamen a Persis oppugnatam deserunt. 28, 1, 3.
Milo Crotoniates. 30, 7, 8.
Mimas mons in Asia prope Erythras. 31, 14, 8.
Mimi. 23, 5, 3.
Minervius Consularis. 28, 1, 24.
Mirmillones. 16, 12, 49.
Misopogon sic dicta Iuliani in Antiochenos satyra. 22, 14, 2.
Mithridates rex Ponti, filia eius Drypetina. 16, 7, 9.
Mnevis, bos Aegyptiis pro numine cultus. 22, 14, 7.
Modestus, Comes Orientis. 19, 12, 6. Praefectus Praetorio. 29, 1, 10. 30, 4, 2.
Moesia. 17, 12, 1.
Moesia, urbs Parthiae. 23, 6, 43.
Moguntiacus (Mainz). 15, 11, 8. 16, 2, 12. 27, 10, 1. Iulianus ibi pontem sternit. 17, 1, 2.
Moniales virgines, parci iis iubet rex Sapor. 18, 10, 4.
Monoecus castellum et portus ad Alpium radices ab Hercule institutus (Monaco). 15, 10, 9.

Montius Quaestor a seditiosa plebe trucidatus. 14, 7, 12.
Mopsucrene urbs Ciliciae ad radices Tauri montis. 21, 15, 2.
Mopsuestia urbs Ciliciae. 14, 8, 3.
Mopsus vates, socius Argonautarum. 14, 8, 3.
Mores Romanorum perditi. 14, 6. — 28, 1. et 4.
Mossynoeci natio ad pontum Eux. 22, 8, 21.
Mosa fl. (Maas). 17, 2, 2. ripis eius munimenta tria imponit Iulianus. 17, 9, 1.
Mothone, urbs Graeciae (Messene) 26, 10, 19.
Moxoëne regio Mesopotamiae. 23, 3, 5.
Mulvius pons Romae. 27, 3, 9.
Mundericus dux limitis per Arabiam. 31, 3, 5.
Munimentum Traiani. 17, 1, 11.
Munitio castrorum. 16, 12, 62.
Murci, digitos sibi ad effugiendam militiam praecidentes. 15, 12, 3.
Murocincta villa. 30, 10, 4.
Mursa, proelium ibi, quo Silvanus ad Constantium transit. 15, 5, 33.
Muson gens Mauritaniae. 29, 5, 27.
Musonianus Praef. Praet. Orientis, antea Strategius dictus, vir eruditus, sed auri cupidior. 15, 13, 1. — 16, 9, 2. — 17, 5, 15.
Musonius, antea Rhetor, deinde Vicarius Asiae. 27, 9, 6.
Mygdonia, priscum nomen Bithyniae. 22, 8, 14.
Mygdus urbs Phrygiae ad fluv. Sangarium. 26, 7, 14.

N.

Nabataei. 14, 8, 13.
Nabdates Persa, praefectus urbi Maogamalchae, vivus postea temporis combustus. 24, 4, 26. et c. 5, 4.
Nacolia urbs Phrygiae. 26, 9, 7.
Naessus urbs Illyrici. 21, 10, 5. it. Naesus. 26, 5, 1. cf. et Exc. §. 2.
Nagara urbs Arabiae. 23, 6, 47.
Naharmalcha, nomen Orientale canalis Euphratem et Tigrin iungentis, a Traiano, uti Ammianus vult, et Severo instituti. 24, 6, 1. nomen Latinum *flumen regium* est. 23, 6, 25.
Nannenus Comes Britanniae. 28, 5, 1. idem fortasse, qui *Nannienus*. 31, 10, 6.
Napaei, natio ad paludem Maeot. 22, 8, 33.
Naphtha. 23, 6, 15. et 37. 38.
Narbona urbs in Gallia Narbonensi. 15, 11, 14.
Narseus, rex Persarum, avus Saporis, bella gesserat cum Romanis. 23, 5, 11.
Narseus legatus Persarum. 17, 5, 2. 24, 6, 12.
Nascos urbs Arabiae. 23, 6, 47.
Natiso, fl. prope Aquileiam. 21, 12, 8.
Natuspardo Scutarius. 27, 10, 16.
Navicularii. 27, 3, 2.
Naulibus, urbs Paropamisatarum. 23, 6, 70.
Nauplius, pater Palamedis. 22, 8, 2.
Nazavicium, regio montana apud Seras. 23, 6, 64.
Neapolis urbs Palaestinae (Sichem). 14, 8, 11.
Neapolis urbs Aegypti. 22, 16, 5.
Nebridius Comes Orientis. 14, 2, 20. Quaestor Iuliani a Constantino Imp. Praef. Praetor. constitutus. 20, 9, 5. a Iuliano remotus ab officio dat se quieti. 21, 5, 11. a Valente tamen Praef. Praetorio Orientis denominatus. 26, 7, 4.
Nectaridus praefectus Britanniae. 27, 8, 1.
Nemesis Dea. 14, 11, 25. 22, 3, 12.

Nemetae,

Nemetae, urbs in Germania prima (Speier). 15, 11, 8. 16, 2, 12.
Neocaesarea urbs Ponti. 27, 12, 9.
Neotherius, Notarius, deinde Consul. 26, 5, 14.
Nepos, Imperator. Exc. §. 36.
Nepotianus, Anticaesar Magnentii. 28, 1, 1.
Neptunus Ennosigaeus et Seisichthon ob terrae motus, quos excitat, sic dictus. 17, 7, 12.
Nesaei equi in Media prae ceteris in honore habiti. 23, 6, 30.
Nestica Tribunus Scutariorum. 17, 10, 5.
Nevita Magister equitum. 21, 8, 3. inter iudices a Iuliano post Constantii mortem constitutos. 22, 8, 1. — Consul cum Mamertino (362.) 22, 7, 1. interest expeditioni adv. Persas. 24, 1, 2. et c. 4, 13. mores eius. 21, 10, 8.
Neuri natio Massagetarum. 28, 8, 40. 31, 2, 14.
Nicaea urbs Bithyniae. 22, 9, 5. 26, 8, 1. terrae motus ibi vehemens. 22, 13, 5.
Nicaea urbs Galliae (Nice). 15, 11, 15.
Nice, oppidulum Thraciae. 31, 11. 2.
Nicer, fl. (Neckar). 28, 2, 2.
Nicomedia urbs Bithyniae, antea *Astacum*. 22, 8, 5. deinde a Constantio in honorem coniugis *Pietas* cognominata. 17, 7, 6. laudes eius. 22, 9, 3. terrae motibus concussa. 17, 7, 5. 22, 13, 5. Iuliani erga eam liberalitas. 22, 9, 4.
Nicopolis, urbs Thraciae (Mysiae). 27, 4, 12. 31, 5, 16.
Nigrinus Tribunus equitum. 21, 11, 2. seditionem movet in Iulianum, et Aquileiam occupat, qua expugnata vivus combustus. 21, 12, 20.
Nileus, Codri, regis Atheniensium, filius, colonias ad pontum Eux. plures deduxit. 22, 8, 12. it. 28, 1, 4.
Nilus fl. Homero Aegyptus. — fontes, ostia etc. 22, 15, 1—13.
Ninive, in Adiabene provincia, Ninus etiam dicta, deinde Hierapolis. 18, 7. 14, 8, 7. 23, 6, 22.
Niphates mons Colchidis. 23, 6, 13.
Nisea urbs provinciae Margianae in Persia. 23, 6, 54.
Nisibis urbs Mesopotamiae post Iuliani mortem Persis tradita. 25, 7, 9. tristis inde civium discessus. 25, 9, 5.
Nohodares optimas Persa et dux militaris. 14, 3, 1. 17, 12. 18, 6, 16. cadit in proelio. 25, 3, 13.
Novem populi in Gallia. 15, 11, 14.
Novesium urbs Germaniae. 18, 2, 4. (Nuys).
Novidunum urbs Thraciae (Niwors in Bulgaria). 27, 5, 6.
Nubel, rex Mauritaniae. 29, 5, 1. ss.
Numerius praefectus Galliae Narbonensis. 18, 1, 4.
Nymphaeum Romae in Septemzodio. 15, 7, 3.
Nymphaeus fl. prope Amidam in Mesopotamia. 18, 9, 2.

O.

Obeliscus Romae a Constantio erectus. 17, 4. tot. de aliis alio tempore erectis etc. ibid.
Obroatis, urbs in Perside. 23, 6, 42.
Ochus fl. Bactriae, Oxo se insinuans. 23, 6, 57.
Ocriculum urbs Italiae. 16, 10, 4. 28, 1, 22.
Octavianus Proconsul Africae 23, 1, 4. 29, 3, 4.
Odeum Romae. 16, 10, 14.
Odissus urbs Thraciae. 22, 8, 43. (it. Odyssus 27, 4.)
Odoacer rex Italiae, Exc. §. 37. ss.

Odrysii, natio Thracum fera et crudelis. 27, 4, 9.
Oea, Oeensis tractus in Africa (Tripoli). 28, 6, 10.
Oechardes fl. in regione Serarum. 23, 6, 65.
Olei genus arte praeparati, quo sagittas Persae oblinere solent. 23, 6, 37.
Olybrius Praef. Urbi. 28, 1, 6.
Olympias, filia Praefecti Praetor Ablabii, desponsata olim Constanti Imp. regi deinde Armeniae a Constantio in matrimonium data. 20, 11, 3.
Onager asinus ferus. 23, 4, 7. machina bellica huius nominis. ib. et 31, 15, 12.
Onas fl. navigabilis Persiae. 23, 6, 20.
Ophiusa insula, eadem quae Rhodus, terrae motu e profundo maris prodiit, 17, 7, 13.
Opitergium urbs Pannoniae, a Quadis diruta. 29, 6, 1.
Opurocarra mons in regione Serarum. 23, 6, 64.
Oracula. 14, 7, 7. Ammiani adhuc aetate consulta. 19, 12, 3.
Oratores Graeci et Romani celeberrimi laudantur. 30, 4, 5.
Orchomanes fl. Bactriae. 23, 6, 57.
Oreiloche cognomen Dianae. 22, 8, 34.
Orestes Patricius. Exc. §. 36.
Orfitus Praef. Urbi Romae. 14, 6, 1. iterum. 16, 10, 4. exsul. 27, 3, 2. et revocatus. 27, 7, 3.
Organa hydraulica. 14, 6, 18.
Orgia. Bacchus ex India redux restaurat. 22, 8, 23.
Oriens, fines eius, ab Euphrate usque ad Nilum — enumeratio provinciarum, exceptis tamen Mesopotamia et Aegypto. 14, 8.
Oroates fl. Persiae (Susianae). 23, 6, 26.
Orontes fl. Syriae. 14, 8, 10.
Orontes, mons Mediae. 23, 6, 28.
Oropus, urbs Euboeae. 30, 4, 5.
Ortogordomaris fl. in regione Paropamisatarum. 23, 6, 70.
Ortopana urbs in eadem ditione. ibid.
Osdroëne, provincia Mesopotamiae. 14, 3, 2. c. 8, 7. — 24, 1, 2.
Ostia Italiae urbs, ubi templum Castoris et Pollucis. 19, 10, 4.
Ostracine, urbs Aegypti. 22, 16, 3.
Otus et *Ephialtus*, heroes Homeriei. 22, 14, 3.
Oxia palus Sogdianae. 23, 6, 59.
Oxus fl. Hyrcaniae. 23, 6, 52. et 57.
Oxyrynchus urbs Aegypti. 22, 16, 6.
Ozogardana urbs Assyriae. 24, 2, 3.

P.

Pacorus rex Persiae. 23, 6, 23.
Paedagogiani pueri. 26, 6, 15. 29, 3, 3.
Palaestinae situs et urbes. 14, 8, 11.
Palas, v. Capellatium.
Palea, urbs Pamphyliae. 14, 2, 13.
Palladius Magister Officiorum Caes. Galli, in Britanniam relegatur. 22, 3, 3.
Palladius Tribunus et Notarius in Africam missus, ut Leptitanorum caussam contra Romanum vexatorem iuvaret, a Romano tamen corrumpi se passus, re comperta laqueo sibi ipsi gulam fregit. 28, 6, 20. ss.
Palma arbor. Plantarum varii sexus Ammiano haud incogniti. 24, 3, 13. Mella inde et vina confecta. ibid. §. 14.
Palma aurea Exc. §. 66. not.
Pancharia statio Africae. 29, 5, 9.
Panis militibus ad expeditionem pergentibus in dimidium mensem distributus. 17, 9, 2. not.
Pannonia. 16, 10, 20. (ubi de Pannonia secunda) 17, 12, 1.
Pantheon Romae. 16, 10, 14.

Panticapaeum urbs ad Cimmerium Bosporum. 22, 8, 26.
Paphus urbs Cypri. 14, 8, 14.
Papirius Cursor Dictator, mitis in puniendo. 30, 8, 5.
Para, filius Arsacis, regis Armeniae. 27, 12, 9. fugitivus per miros errores in patriam reversus a Romanis perfide trucidatus. 30, 1. ff.
Paraetonion urbs Aegypti. 22, 16, 5.
Paraxmalcha urbs ad Euphratem. 24, 2, 3.
Parion ad Hellespontum a Parione Iasionis filio condita. 22, 8, 4.
Parisii castellum Galliae, Lutetia etiam dicta. 15, 11, 3. hiberna ibi habuit Iulianus. 17, 2, 4. arce iamiam Ammiani aetate munita. 20, 4, 14.
Parnasius ex Praefecto Aegypti. 19, 12, 10.
Paropamisatae natio Persiae. 22, 6, 10.
Parthenius fl. in Pontum Euxin. se exonerans. 22, 8, 17.
Parthenium mare. 14, 8, 10. 22, 15, 2. et 16, 9.
Parthi, mores eorum. 23, 6, 44.
Parthiscus fl. Sarmatiae (Theiss) 17, 13, 4.
Pasiphilus, philosophus. 29, 1, 36.
Patares angustiae maris inter paludem Maeotin et Pontum Eux. 22, 3, 30.
Paternianus Notarius. 30, 3, 2.
Patigran urbs Persiae (Mediae). 23, 6, 39.
Patrae urbs Achaiae. 19, 12, 10.
Patricius Palatinus. 29, 1, 58.
Patruinus Consularis Piceni. 15, 7, 5.
Paulus Notarius, *Catena* dictus, delator malitiosus. 14, 5, 6. 15, 3, 4. etc. vivus combustus. 22, 3, 11.
Pelagia insula (Rhodus) terrae motu orta. pluvia ibi aurea. 17, 7, 13.
Relusium urbs Aegypti, a Peleo, Achillis patre, condita. 22, 16, 3.
Pentadius Notarius. 14, 11, 21. Officiorum magister. 20, 8, 19. post Constantii mortem in iudicium vocatus. 22, 3, 5.
Pentapolis (Libya) Africae. 22, 16, 1.
Peregrinus Proteus, in ludis Olympicis rogum sponte conscendens. 29, 1, 39.
Pergamius. 29, 1, 6.
Perinthus v. Heraclea.
Persepolis urbs Persidis. 23, 6, 42.
Persae etiam *Parthi* dicti. 20, 4, 2. — 23, 6, 2. origine Scythae. 31, 2, 20. — reges eorum reges regum, fratres Solis et Lunae sese iactarunt. 17, 5, 3. coll. 23. 6, 5. lingua Orientis Saansaan et Pyroses appellati. 19, 2, 11. praeliis non ipsi adesse solent. 19, 7, 8. — tiaram praeter reges nonnisi primates quidam aulae gestandi ius habent. 18, 5, 6. Mores gentis. 23, 6, 5. ff. Silentium pro numine venerantur. 21, 13, 4. more Graecorum inter vina consilia capiunt. 18, 5, 8. ante praelia auspicia consulunt. 21, 13, 8. picturae eorum nil nisi venationes exhibent et praelia. 24, 6, 3. Funera. 19, 1, 10. mortui non tabescunt, sed arescunt. 19, 9, 9.
Persiae descriptio copiosa. 23, 6. tot.
Persis provincia Persiae. 23, 6, 42.
Pescennius Niger. 26, 8, 15.
Pessinus, urbs antea Phrygiae, postea Galatiae. 26, 9, 1. unde nomen traxerit, et a quo condita, — simulacrum Cybeles ibi cultum belli Punici secundi tempore a Scipione Nasica Romam delatum. 22, 9, 5. ff.
Pestilentia, causae et varia genera. 19, 4, 1. ff. sub Antc-

nino et Vero Impp. per totum prope terrarum orbem saeviens. 23, 6, 24.
Petobio urbs in Norico (Pettau). 14, 11, 19.
Petrensis fundus in Mauritania 29, 5, 13.
Petronius, Valentiniani Imp. socer, vir durus et iniustus. 26, 6, 7.
Petrus Valvomeres seditionem concitat Romae. 15, 7, 4.
Peuce insula in Ponto Euxino ad ostia Danubii. 22, 8, 43.
Peuci natio. ibidem.
Phaeaces. 18, 5, 7. 27, 8, 4.
Phalangius Consularis Baeticae. 28, 1, 26.
Phanagorus insula ad paludem Maeotin. 22, 8, 30.
Pharus, turris et insula prope Alexandriam, Rhodiorum tributaria. 22, 16, 9.
Phasis urbs et fluv. Colchidis. 22, 8, 24.
Philadelphia, urbs Arabiae. 14, 8, 13.
Philagrius Notarius, dein Comes Orientis. 21, 4, 2.
Philippopolis, urbs Thraciae, (Philibe). 21, 10, 3. 22, 2, 2. 26, 10, 4. 27, 4, 12. 31, 5, 7. antea *Eumolpias*. 22 2, 2. 26, 10, 11.
Philippus Praef. Praet. (et Consul 348.) 19, 12, 5.
Philippus Praef. Praet. sub Gordiano, postea ipse Imperator (Arabs). 24, 5, 17. Exc. §. 33.
Philippus (L. Marcius) orator. 30, 4, 61.
Philistion, Mimographus imperante Tiberio. 30, 4, 21.
Philoromus auriga. 16, 7, 2.
Philoxenus poëta male habitus a rege Siciliae Dionysio. 15, 5, 37.
Philyres natio ad pontum Euxin. 22, 8, 21.
Phineus vates, tempore Argonautar. 22, 8, 14.
Phocaei. Colonia eorum deducta in Italiam, ubi Veliam urbem Lucaniae condit, altera Massiliam. 15, 9, 7.
Phocus a fratre Peleo interfectus 22, 16, 3.
Phoenice provincia. descriptio eius. 14, 8, 9.
Phoenice urbs ad Tigrim, postea Bezabde dicta. 20, 7, 1. et c. 11, 6.
Phronemius Praef. Urbis Constantinop. 26, 7, 4. et c. 10, 8.
Phrygia locus, ubi Iulianus cecidit in praelio. 25, 3, 9.
Phrynichus poëta Atticus tragicus. 28, 1, 4.
Phycus promontorium. 22, 15, 2.
Phylarchus nomen dignitatis: sic enim principes Saraceni appellati. 24, 2, 4.
Phyllis, fl. in pontum Euxin. defluens 22, 8, 14.
Physiognomici veterum libri. 15, 8, 16. not.
Picenses natio Sarmatica. 17, 13, 19.
Pictavi urbs Aquitaniae (Poitiers). 15, 11, 13.
Picti (v. etiam Scotos) Britanniam invadunt. 20, 1, 1. Ammiani aetate duobus populis constabant. 27, 8, 5.
Pietas regio circa Nicomediam. 17, 7, 6.
Pigranes dux Persa. 24, 6, 12.
Pileum sub galea gestabant milites. 19, 8, 8.
Pirisabora urbs Persiae. 24, 2, 9. et c. 5, 3.
Pirus mons in Germania, prope Heidelbergam. 28, 2, 5. 27, 10. not.
Piscina publica Romae. 17, 4, 14.
Pistoria urbs Tusciae (Pistoia). 27, 3, 1.
Pistrensis publica villa in Pannonia 29, 6, 7.
Pityus insula in ponto Euxino. 22, 8, 16.
Plato profecit ab Aegyptiis. 22, 16, 22. loca ex eo laudata. 16, 5, 10. 25, 4, 2. 30, 4, 3.
Plautianus Praef. Praet. sub Severo. 26, 6, 8. 29, 1, 17.

Plotinus Philosophus. 21, 14, 5. 22, 16, 16.
Podosaces princeps (Phylarchus) Saracenorum Assanitarum. 24, 2, 4.
Poeninae Alpes cur ita dictae. 15, 10, 10.
Pola, urbs Istriae. 14, 11, 20.
Polemoniacus pontus. 27, 12, 9.
Polemonion, urbs Ponti. 22, 8, 16.
Pollentianus Tribunus. 29, 2, 17.
Polybius historicus, in comitatu Scipionis per bellum Punicum. 24, 2, 16.
Pompeius risum aliquando debuit civibus levibus de causis. 17, 11, 4.
Pompeius nepos Anastasii Imper. Exc. §. 74.
Pontus Euxinus, per antiphrasin ita dictus — dulciores aquas habet, quam alia maria — belluas marinas maiores non alit, nisi Delphinas minores. 22, 8. 33. ff.
Portospana urbs Caramaniae. 23, 6, 49.
Portus Augusti. 19, 10, 1.
Posthumus Imp. 21, 16, 10.
Potentius fil. Ursicini, Promotorum Tribunus. 31, 13, 18.
Potionum varia genera. 26, 8, 2. not.
Praesagia et somnia, quid de iis sentiendum. 21, 1, 6.
Praetextatus Senator, Proconsul. Achaiae. 22, 7, 6. Praef. Urbi. 27, 9, 8. 28, 1, 24.
Priarius rex Alamannorum cadit in praelio ad Argentoratum. 31, 10, 10.
Priscus philosophus, Iuliano adest morienti. 25, 3, 23.
Probus (Petronius etiam dictus) Praef. Praet. per Illyricum. 27, 11, 1. 29, 6, 9. 30, 3. 1. et c. 5, 4. laudes eius. 28, 1, 31.
Probus nepos Anastasii Imper. Exc. §. 74.
Proconesus insula in Propontide. 22, 8, 6.
Procopius Notarius et legatus ad Saporem regem 17, 14, 3. 18, 6, 17. parti exercitus Iuliani praeest cum Sebastiano. 23, 3, 2. Iulianus purpuram ipsi tradit, qua, si quid ipsi humani accideret, Procopius, cognatus quippe, Augustam dignitatem sibi vindicaret. ibid. — cadaver Iuliani Tarsum defert. 25, 9, 12. diu cum latuisset, Imperatorem se gerere in Oriente incipit. 26, 5. et 6. a suis traditus Valenti et securi percussus. 26, 9, 9. mores eius. 26, 5. et 6.
Procopius alius itidem Notarius, a Ioviano recens creato Imp. in Illyricum et Galliam missus. 25, 8, 8. et c. 10, 6.
Prodromi venti. 22, 15, 7.
Profuturus dux Romanor. sub Valente. 31, 7, 1. et c. 8, 3.
Prophtasia urbs in provincia Persiae Drangiana. 23, 6, 71.
Prosper Comes (Vicarius) Ursicini. 14, 11, 5. 15, 13, 3. occurrit etiam 17, 5, 15. et c. 14, 1. mores pravi. 15, 13, 3.
Protagoras philosophus, Abderita. 22, 8, 3.
Provertuides, dux Romanus. 27, 8, 2.
Ptolemaeus Geographus. 22, 8, 10.
Ptolemais urbs Aegypti. 22, 16, 4.
Punici libri. 22, 15, 8.
Purpura privatis vetita. 14, 9, 7. 16, 8, 4. in vexillis. 15, 5, 16. ad osculandum oblata ab Imperatoribus, signum singularis clementiae. 15, 5, 18. 21, 9, 8.
Pygmaei (sine dubio simiae). 22, 12, 4.
Pylae urbs ad fines Ciliciae et Cappadociae. 22, 9, 13.
Pyramides, etymologia et descriptio. 22, 15, 28.
Pyroses vox Persica (Victor). 19, 2, 11.
Pyrrhicha 16, 5, 10, 18, 7, 7.
Pythagoras Aegyptum habuit sapientiae magistram. 22, 16, 21.

Q.

Quadi, Sarmatarum confines, armis moribusque eorum similes. 17, 12, 1. ff. provinciam Valeriam invadunt. 16, 10, 20. it. Pannoniam et Moesiam, ubi tamen a Iuliano victi. 17, 12, 1. Viduarius rex — filius eius Vitridorus — regulus Agilimundus fese dedunt sponte. ibid. — sub Valentiniano una cum Sarmatis impetum faciunt in Pannoniam. 26, 4, 5. 29, 6, 2. quo tempore Gabinium regem habuere, qui tamen perfide interfectus est. ibid.
Quadriburgium urbs Germaniae (Schenkenschanz). 18, 2, 4.
Quies Dea. 19, 11, 6.
Quintianus Senator, Commodum Imp. pugione petit. 29, 1, 7.
Quintilii fratres, fraternae concordiae exemplar. 28, 4, 21.

R.

Rabannae populus Sericus. 23, 6, 66.
Rameftes rex Aegypti, cuius nomen fert Obeliscus. 17, 4, 18. ff.
Rando princeps Alamannicus. 27, 10, 1.
Rauracum, it. *Rauraci* (Augst prope Basileam) Ammiani aetate ad Galliam pertinuit. 14, 10, 6. 15, 11, 11. 21, 8, 1.
Regradatio militaris. 15, 3, 2. not.
Regulus inclytus ille Romanor. dux. 14, 6, 1.
Rehimena provincia ultra Tigrim. 25, 7, 9.
Reman castellum Romanum in Mesopotamia. 18, 10, 1.
Remi urbs Belgicae secundae (Reims). 15, 11, 10. 16, 2, 8.
Remigius Rationarius Adparitionis Armorum Magistri. 15, 5, 36. Magister Officiorum. 27, 9, 2. 28, 6, 8. 29, 5, 2. in otium secedit, et laqueo se ipse suspendit. 30, 2, 10.
Resaina urbs Orientis, ubi Gordianus iunior fudit Persas. 23, 5, 17.
Rha fluv. (Wolga) ad cuius ripas radix
Rhabarbara colligitur. 22, 8, 28.
Rhebas fl. in pontum Euxin. defluens. 22, 8, 14.
Rhenus fl. fontes, transitus per lacum Lemanum etc. 15, 4, 2.
Rhetrae leges Lycurgi Spartani. 16, 5, 1.
Rhinocolura, urbs Aegypti. 22, 16, 3.
Rhodanus fl. Galliae. 15, 11, 16.
Rhodope mons Thraciae. 21, 10, 3. 27, 4, 7.
Rhodopa regio Thraciae. 22, 8, 4.
Rhodus insula, Ophiusa etiam et Pelagia dicta, terrae motu orta, — pluvia ibi aurea. 17, 7, 13.
Rhombites fl. Sauromatarum. 22, 8, 29.
Richomeres Comes Domesticor. 31, 7, 4.
Rigomagum urbs Germaniae secundae (Rheinmagen). 16, 3, 1.
Rituales libri augurum. 17, 7, 10.
Robur castellum ad Basileam, a Valentiniano exstructum. 30, 3, 1.
Roemnus fl. Persiae. 23, 6, 63.
Rogomanis fl. Persiae. 23, 6, 41.
Roma urbs aeterna. — iuventus — aetas virilis — senectus — corrupti mores. 14, 6. coll. 28, 1. et 4. aedificia ibi prae ceteris memorabilia. 16, 10.
Romanus Comes per Africam. 27, 9, 1. Leptitanos iniuste tractans. 28, 6, 5. et Firmum. 29, 5, 2. cet.
Romulus Augustulus Exc. §. 37.
Romulus Curialis (Senator) Aquileiae. 21, 12, 20.

Rothomagi urbs in Lugdunensi secunda (Rouen). 15, 11, 12.
Roxolani natio ad palud. Maeot. 22, 8, 31.
Rufinus Adparitionis Praefecturae Praetorianae Princeps. 15, 3, 8. securi percussus. 16, 8, 6.
Rufinus (Vulcatius) Praef. Praet. Galliae, avunculus Galli Caesaris. 14, 11, 27. 16, 8. sub fin.
Rufinus (Vulcatius) alius. 21, 12, 24. Praef. Praet. 27, 7, 2. et c. 11, 11.
Rufinus Aradius Comes Orientis. 23, 1, 4.
Rugi, bellum Odoacri adv. eos. Exc. §. 48.
Rumitalca Tribunus, et curator palatii in aula Procopii Imp. 26, 8, 1.
Rumo regulus Sarmatarum. 17, 12, 11.
Ruricius praeses Africae. 27, 9, 3. innoxius capite plexus. 28, 6, 11.
Rusticianus Sacerdotalis. 28, 6, 10.
Rusticus Iulianus, Magister memoriae, antea Proconsul Africae, deinde Praef. Urbi Romae — parum aberat, quin Imperator eligeretur. 27, 6.
Rutilius orator. 30, 4, 6.
Rutupiae, urbs Britanniae (Richborough). 20, 1, 3. 27, 8, 6.

S.

Saansaan vox Persica i. q. rex regum. 19, 2, 11.
Sabaia genus cerevisiae ap. Illyricos. 26, 8, 2.
Sabaria urbs Pannoniae (Stein am Anger) 30, 5, 16.
Sabinianus Magister equitum in Ursicini locum missus in Orientem, vir senex et ignavus. 18, 5. et 6. Cf. et 18, 7, 7. 19, 3, 2.
Sabostius Curialis (Senator) Aquileiae. 21, 12, 20.
Sacae populus Persiae. 23, 6, 60.
Saccunum urbs Italiae, terrae motu absorpta. 17, 7, 13.
Saga urbs in Scythia Persica. 23, 6, 63.
Saganis fl. Carmaniae. 23, 6, 49.
Sagareus fl. ibidem.
Sagittarii formidabile genus armorum Marcellini aevo. 16, 12, 7.
Sagum militare elatum et contortum impetus in hostem faciendi signum. 18, 6, 13. not. 19, 5, 5.
Salamis urbs Cypri, templum ibi Iovis. 14, 8, 14.
Salia Thesaurorum Comes. 29, 1, 26.
Salice, urbs Thraciae. 31, 7, 5.
Salii iidem qui Franci. 17, 8, 3. a Iuliano in ordinem coacti. ibid.
Saliso urbs Germaniae (Selz). 16, 2, 12.
Sallustius historicus laudatus. 15, 12, 6.
Sallustius. Duo huius nominis memorat Ammianus, utrosque Praefectos Praetorio, et accurate distinguit ipse. 23, 5. Ritterus in Prosopographia Cod. Theodos. ita: a) *Sallustius* Praef. Praet. Galliae. 21, 8, 1. Consul cum Iuliano (363.) 23, 1, 1. cui bellum adv. Perses dissuadet. 23, 5, 4. — b) *Sallustius* (proenomine *Saturninus*, cognomine *Secundus*) Praef. Praet. Orientis, praelio cum Persis evadit ambustus. 25, 3, 14. — Iuliano extincto dignus imperatoria dignitate habitus, quam tamen recusat. 25, 5, 3. legatus ad regem Persarum pacis componendae caussa. 25, 7, 7. successor in praefectura Nebridius. 26, 7, 4.
Salluvii, populus et urbs Galliae. 15, 11, 15.
Salmaces, princeps Mauritaniae. 29, 5, 13.
Saltationes (pantomimi). 14, 6, 20.
Samosata urbs Commagenes.

14, 8, 7, 20, 11, 4. regum olim habitaculum. 18, 4, 7.
Sanctio urbs Alamanniae (Seckingen). 21, 3, 3.
Sandan, Aethiops, Tarsum condidisse dicitur. 14, 8, 3.
Sangarius fl. in pontum Euxin. se exonerans. 22, 8, 14.
Santones urbs Aquitaniae (Saintes). 15, 11, 13.
Sapaudia (Savoien). 15, 11, 17.
Saphrax, dux Gothorum. 31, 3, 3. et c. 12, 12.
Sapires natio ad Pontum Eux. 22, 8, 21.
Sapor rex Persiae. 16, 9, 3. epistola ad Constantium superbe scripta. 17, 5, 3. caput arietis in diademate habuit. 19, 1, 3. bellum sub Valentiniano restaurat. 27, 12, 1. ff.
Saraceni, mores eorum. 14, 4, 1. iidem qui Scenitae Arabes. 22, 15, 2. 23, 6, 13. — Saraceni Assanitae. 24, 2, 4. quorum principes Phylarchae dicti. ibid. — belli socios sese offerunt Iuliano. 23, 3, 8. et c. 5, 1. utilem Romanis operam praestant in oppugnanda Constantinopoli. 31, 16, 5. quidam tamen etiam contra Romanos stetere. 25, 6, 9. sanguinis avidi. 31, 16, 6.
Saramanna, urbs maritima Hyrcaniae. 23, 6, 52.
Sargetae natio ad pontum Euxin. 22, 8, 38.
Sarmatae. genus armorum — equis castratis utuntur. 17, 12. init. — *Asiatici*. 23, 6, 13. *Arctoi* in exercitu Romano. 25, 6, 10. *Liberi* oppositi *Limigantibus* servis. 17, 13, 19. 29. 6, 15. superiorem Moesiam et Pannoniam secundam invadunt. 16, 10, 20. 17, 12, 1. vincuntur tamen. ibid. denuo incurrunt sub Valentiniano. 26, 4, 6. 29, 6, 8. — Constantinus trecentis millibus sedes in ditione Romana figere permittit. Exc. §. 32.
Saturninus ex cura Palatii. 22, 3, 7. — alius huius nominis, dux adv. Gothos. 31, 8, 3.
Sauconna (Saone). 15, 11, 17.
Sauromaces praefectus Iberiae Asiaticae. 27, 12, 4. 30, 2, 7.
Sauromatae. 22, 8, 29. 31, 2, 13.
Saxones, sociis Pictis et Scotis Britanniam incurrunt. 26, 4, 5. 27, 8, 5. postea temporis etiam in Galliam. 28, 5, 1. 30, 7, 8.
Scaevola (Quintus) orator. 30, 4, 6.
Scarponna, haud procul a Metis (Charpeigne) 27, 2, 1.
Scenitae Arabes. v. Saraceni.
Scipio. P. Cornel. 15, 10, 10. — filia Scipionis dotem publice accepit. 14, 6, 11.
Scipio Aemilianus, somniculosus. 17, 10, 3.
Sciron praedo. 14, 2, 3.
Scopae efflorescentes. 28, 1, 42.
Scordisci gens Thracica, captivos Marti et Bellonae consecrant, craniisque pro poculis utuntur. 27, 4, 4.
Scorpiones machinae bellicae. 19, 7, 6. 23, 4, 4.
Scoti et *Picti* Britanniam Romanam infestant. 20, 1, 1. — 26, 4, 5. 27, 8, 5.
Scudilo Scutariorum rector. 14, 10, 8. eius mors. 14, 11, 24.
Scuti iactatio. 21, 2, 1.
Scyri gens Gothica. Exc. §. 37.
Scytalae, genus serpentum in Aegypto. 22, 15, 27.
Scythae Asiatici. 23, 6, 64. Constantius socios habet adv. Persas. 20, 8, 1. it. Iulianus. 23, 2, 7. et Valens. 30, 2. Scythia minor. Exc. §. 18.
Scythopolis, urbs Palaestinae. 19, 12, 8.
Sebastianus Comes et dux Aegypti. 23, 3, 5. 25, 8, 7. 27, 10, 6. etc. cadit in proelio adv. Gothos. 31, 13, 18.
Secundinus Osdroënae dux. 24, 1, 2.

Secundus Salluſtius. v. Salluſtius.
Sedelaucum urbs Galliae (Saulieu). 16, 2, 3.
Sedrotyra urbs provinciae Gedroſiae. 23, 6, 73.
Segeſtani natio bellicoſa Orientis. 19, 2, 3.
Seguſio, urbs Galliae (Suſo). 15, 10, 3.
Sele urbs Perſiae in prov. Suſiana. 23, 6, 26.
Seleucia caput Iſauriae. 14, 2, 14. et c. 8, 8.
Seleucia, urbs Perſiae, Coche etiam dicta. 24, 5, 3. 23, 6, 23.
Seleucus Nicator. 14, 8, 5. 23, 6, 3.
Selymbria urbs ad Propontidem. 22, 8, 8.
Semiramis prima fuiſſe fertur, quae homines caſtrari iuſſerit. 14, 6, 17.
Semper Auguſtus. 17, 5, 10.
Senones urbs in Lugdunenſi prima (Sens). 15, 11, 11. 16, 3, 3.
Septemzodium locus Romae, ubi Nymphaeum a M. Aurelio conditum. 15, 7, 3.
Sequana fl. Galliae (Seine). *Sequani* ad eum habitantes. 15, 11, 3.
Sera urbs Serarum. 23, 6, 66.
Serapeum templum ambitioſum Alexandriae, a Capitolio ſecundum. 22, 16, 12. it. in inſula Turgana. 23, 6, 47.
Serapion, rex Alamannorum, Chnodomarii ex fratre nepos, populari nomine Agenaricus. 16, 12, 1. et §. 25.
Serdica urbs (Sophia in Bulgaria). 16, 8, 1. 21, 10, 3. 31, 16, 2.
Serendivi natio. 22, 7, 10. not.
Serenianus, ortu Pannonius. 26, 5, 3. coll. c. 10, 1. ex Duce in Phoenice. 14, 7, 7. et 11, 23. otio ſe dederat, evocari tamen ſe denuo paſſus eſt. 26, 5, 3. interfectus. 26, 10, 1. pravi mores. ibid.
Sergius priſcus Romanus dux. 25, 3, 13. 27, 10, 16.
Serica, provincia Perſiae. 23, 6, 64. unde *Sericum*, ſericeae veſtes. ibid. 67.
Serrorum montes in Moeſogothia. 27, 5, 3.
Servilius in bello piratico Ciliciam et Iſauriam in provinciarum formam redegerat. 14, 8, 4.
Severinus monachus Pannonicus. Exc. §. 45.
Severus Imp. a centurione Saturnino inſtigante Plautiano prope interfectus. 29, 1, 17. obſidet urbem Haſtram. 25, 8, 5.
Severus Caeſar ſub Galerio. Exc. §. 4. 5. 9.
Severus Magiſter equitum per Gallias. laudes eius. 16, 10, 21. laevo cornu praeeſt in praelio ad Argentoratum. 16, 12, 27. Iuliano adeſt in vincendis Saliis. 17, 8, 4. — ignavus deinde ac timidus. 17, 10, 1. iterum tamen Magiſter peditum ſub Valentiniano, cuius ob valetudinem prope afuit ab imperatoria dignitate. 27, 6, 3. 28, 5, 2.
Sextius Calvinus expeditio eius in Gallos. 15, 12, 5.
Sicani primi incolae Italiae cum Auruncis. 30, 4, 12.
Sicinini Baſilica Romae. 27, 3, 13.
Sicinius Dentatus. 25, 3, 13. 27, 10, 16.
Sida, urbs Pamphyliae. 14, 2, 10.
Sidon urbs Phoenices. 14, 8, 9.
Silentium ap. Perſas pro numine cultum. 21, 13, 4.
Sillographi. 22, 16, 16.
Silvanus, Boniti, Franci filius, antea Tribunus Armaturarum ſub Magnentio, paullo ante praelium ad Murſam ad Conſtantii partes tranſiit, a quo Magiſter equitum conſtitutus, aulicorum inſidiis coactus Auguſti nomen ſibi arrogat, interficitur tamen. 15, 5. tot.

Silvani lavacrum in Campania. 28, 4, 19.
Simonides poëta lyricus — quantum memoria valuerit. 16, 5, 8. — sententia eius laudata. 14, 6, 7.
Simonides philosophus Ammiani aetate; vivus combustus. 29, 1, 37.
Simplicius affectati imperii accusatur. 19, 12, 9.
Simplicius, Emonensis, Vicarius Romae, antea Grammaticus. 28, 11, 45.
Sinchi populus ad palud. Maeot. 22, 8, 23.
Sindi populus peninsulae ad Pontum Eux. 22, 8, 41.
Singara, urbs Mesopotamiae. praelium ibi consertum. 18, 5, 7. a Sapore obsessa et diruta. 20, 6 tot. Persis tradita. 25, 7, 9.
Sinhorium vid. Synhorium.
Sinistos, sic Burgundiones summum sacerdotem appellarunt. 28, 5, 14.
Sinope urbs in Ponto. 22, 8, 16.
Sintula Tribunus stabuli. 20, 4, 4. et c. 5, 1.
Sirmium a Iuliano captum. 21, 10, 1.
Sisara castellum in Mesopotamia. 18, 6, 9.
Sisyra (lat. Sisurna) vestis genus. 16, 5, 5.
Sitifis urbs Africae. Africanum nomen Igilgis. 28, 6, 23. 29, 5, 5.
Sizyges populus Sericus. 23, 6, 66.
Sminthius Apollo. 22, 8, 3.
Socrates morti vicinus discendi cupidus. 28, 4, 15.
Socunda urbs maritima Hyrcaniae. 23, 6, 52.
Sogdiana provincia Persica — montes Sogdiani. 23, 6, 59.
Sol. Duo soles simul visi, unde. 20, 3. defectus causae. ibid.
Sole, urbs Hyrcaniae. 23, 6, 52.
Solicinium locus in Germania (Schwetzingen). 27, 10, 8. not. it. 30, 7, 7.
Solon per Aegyptum peregrinatus. 22, 16, 22. leges (axones) eius. 16, 5, 1. a Croeso expulsus. 15, 5, 37.
Somnia quid de iis iudicandum. 21, 1, 8. Atlantei ea ignorant. 15, 3, 6.
Sophanes dux priscus Graecus Xerxis aetate. 24, 6, 14.
Sophocles, narratiuncula de eo. 25, 4, 2.
Sophronius Notarius, deinde praefectus Constantinopolis. 26, 7, 2.
Sophronius Consiliarius. 25, 3.
Sopiana urbs in provincia Valeria (Pannoniae). 28, 1, 5.
Sosingites lacus Assyriae, unde bitumen et naphtha scaturiunt. 23, 6, 15.
Sotera urbs in provincia Persiae Aria. 23, 6, 69.
Spectatus Tribunus et Notarius. 17, 5, 15. 14, 1.
Sphaera (Reichsapfel). 21, 14, 1. 25, 10. 2.
Spinturnicia ob foedum adspectum ridiculae simiae. 22, 15, 14.
Sporades insulae unde dictae. 22, 8, 2.
Sportulae. 14, 6, 14.
Spudasius Palatinus. 29, 1, 5.
Stadium Romae. 16, 10, 14.
Stagira urbs Thraciae, patria Aristotelis. 27, 4, 8.
Statua deaurata Acilio Glabrioni posita Romae. 14, 6. 8.
Steganographia. 18, 3, 3.
Stellae e coelo cadere visae. 25, 2, 5.
Stesichorus poëta lyricus. 28, 4, 15.
Sthenelus comes Herculis in expeditione Amazonica. 22, 8, 22.
Stoechades insulae. 15, 11, 15.
Strategius v. Musonianus.
Stupri poena. 15, 7, 5. not.
Subicarense castellum in Mauritania. 29, 5, 55.
Succi angustiae montium. 21,

10, 2. et c. 13, 6. 22, 2, 1. — 26, 7. 12. 27, 4. 5.
Suerid optimas Gothorum. 31, 6, 1.
Suevi impetum faciunt in Raetiam. 16, 10, 20.
Sugabarritanum municipium in Mauritania. 29, 5, 20.
Sugges dux milit. Maurorum. 29, 5, 27.
Sumere castellum ad Tigrim. 25, 6, 4.
Sumtuariae leges Romae. 16, 5, 1.
Sunonensis lacus in Bithynia. 26, 8, 3.
Suomarius rex Alamannorum. 16, 12, 1. pacem petit. 17, 10, 3.
Supplicium plumbatarum. 28, 1, 29.
Suprae gens fera Persiae. 30, 1, 20.
Surae et suffragines exsectae captivis hostibus. 19, 6, 2.
Surena nomen dignitatis apud Persas (Wessier). 24, 2, 4. 30, 2, 5.
Susa urbs et *Susiana* regio Persiae. 23, 6, 26.
Syagrius, Notarius, postea Praefectus et Consul. 28, 2, 5.
Syene urbs Aegypti. 22, 15; 31.
Sylla sumtuarias leges revocat. 16, 5, 1. vexillum in hostes proiicit. 16, 12, 41.
Symmachus Senator, legatus Iuliani ad Constantium. 21, 12, 24. Praefectus Urbi — laudes eius. 27, 3, 3.
Symmachus princeps Senatus, socer Boëthii, interfectus. Exc. §. 92.
Symmachus episcopus Romae sub Theoderico rege. Exc. §. 65.
Symmachus, scholasticus Iudaeus. Exc. §. 94.
Symplegades insulae. 22, 8, 14.
Synhorium, castellum minoris Armeniae. 16, 7, 10.
Synodi Christianorum. 21, 16, 18.
Syriae descriptio. 14, 8, 8. ff.
Syringes specus subterranei in Aegypto, in quorum parietibus Hieroglypha conspiciuntur. 22, 15, 30.

T.

Tabernae, urbs Germaniae (Rheinzabern). 16, 2, 12.
Tabiana insula Persidis. 23, 6, 43.
Tages inventor auspiciorum. 21, 1, 10. a quo Tagetici libri. 17, 10, 2.
Taifalae, populus Gothicus ad Danubium. 17, 13, 11. 31, 3, 7.
Talicus, fl. Persiae. 23, 6, 63.
Tamsapor dux milit. Persicus. 16, 9, 3. 18, 5, 3. etc.
Tanais fl. in Caucaso ortus, Europam et Asiam disterminans, in Maeotida paludem tandem abit. 22, 8, 27.
Tanaitae Alani. 31, 3, 1.
Taphra, urbs Arabiae. 23, 6, 47.
Tapuri montes in Persia. 23, 6, 61.
Tarquitiani libri (de divinatione). 25, 2, 7.
Tarratius Bassus, Praef. Urbi Romae. 28, 1, 27.
Tarsus Ciliciae metropolis — conditor Perseus vel Sandan. 14, 8, 3.
Tauri natio ad pontum Eux. 22, 8, 33.
Taurini (Turin). 15, 8, 18.
Tauriscus ab Hercule devictus. 15, 9, 9.
Taurus Quaestor. 14, 11, 14. Praef. Praet. in Italia. 21, 6, 5. et c. 9, 4. — Consul, collega Florentio, Vercellum relegatus. ibid.
Templum Urbis, Romae. 16, 10, 14.
Tenedos insula. 22, 8, 2.
Teredon urbs Assyriae, ubi Euphrates in mare defluit. 23, 6, 11. et 23.
Terentius antea pistor, deinde Corrector Tusciae. 27, 3, 2.

Terentius dux, deinde Comes rei militaris. 27, 12, 10, 30, 1, 2.
Terrae motus unde — in quo variant philoſophi quatuor eorum genera. 17, 7, 9. ſſ. vehementiores in Macedonia, Aſia et Ponto. 17, 7, 1 it. ſub Valentiniano. 26, 10, 15.
Tertullus Praef. Urbi Romae. 19, 10, 1. 21, 10, 7.
Teſtudo militaris. 16, 12, 44. * not.
Teuchira, Arſinoë etiam dicta, urbs Aegypti 22, 16, 4.
Teutomeres, Francus, Protector Domeſticus. 15, 3, 10.
Thalaſſius, Praef. Praet. Praeſens (Orientis). 14, 1, 10. c. 7, 9.
Thalaſſius ex proximo libellorum, inſidiator Galli. 22, 9, 16.
Thaſus inſula. 22, 8, 2.
Theatrum Pompeii. 16, 10, 14.
Thebae Hecatompyli in Aegypto. 17, 4, 2. 22, 16, 2. a Carthaginienſibus et Cambyſe expugnatae — Obeliſci ibi. 17, 4.
Thebais provincia Aegypti, 17, 4, 2. 22, 16, 2.
Thebeae legiones. 14, 11, 15.
Themis Dea, homines docet futura. 21, 1, 8.
Themiſcyraeus lucus, ſedes olim Amazonum. 22, 8, 17.
Themiſtocles. 30, 8, 8.
Theodegotha, filia regis Theoderici, Sigismundo principi Burgundiorum nupta. Exc. §. 63.
Theodericus rex. Pater Walamir. Exc. §. 42. mater Baſilina. §. 58. — dux Gothorum, primum a Zenone Iſaurico in auxilium contra Baſiliſcum vocatus. §. 42. ab eodem Patricii et Conſulis dignitate ornatus. §. 49. tum vero in Italiam contra Odoacrum miſſus, quem pluribus proeliis devictum interfici iubet. §. 55. — Populares regem Italiae proclamant. §. 57. — duae uxores, filiae, ſorores — per triginta annos placide regnat, Italiaeque urbes variis modis exornat. § 60. 61. 71. ultimis vitae annis deterior. §. 85. — ceterum ita indoctus, ut ne nomen quidem ſcribere poſſet. 79. tandem profluvio ventris obiit. §. 95.
Theodora Conſtantii Chlori coniux. Exc. §. 1.
Theodorus Notarius, imperii affectati arceſſitus et interfectus 29, 1, 8. etc.
Theodoſia urbs Cherſoneſi Tauricae. 22, 8, 36.
Theodoſius Tribunus, poſtea dux in Britanniam miſſus. 27, 8, 3. res ibi geſtae. 28, 3. tot. Magiſter equitum. 28, 5, 15. praeclare in Africa geſta. 29, 5. tot.
Theodoſius iunior, dux Moeſiae. 29, 6, 15.
Theodotus Hierapolitanus, Praeſidalis. 22, 14, 4.
Theognis poëta, ſententia ex eo allata. 29, 1, 21.
Theolaiphus Comes. 21, 15, 4. 22, 2, 1.
Theophanes fl. in regione Sauromatarum. 22, 8, 29.
Theophilus Conſularis Syriae, a plebe Antiochena diſcerptus. 14, 7, 5. 15, 13, 2.
Theopompus hiſtoricus laudatus 22, 9, 7.
Thermodon fl. ad pontum Eux. 22, 8, 17.
Thervingi in ditionem Romanam accepti. 31, 3, 4. et 5.
Thilſaphata urbs Meſopotamiae. 25, 8, 16.
Thilutha, caſtellum in inſula Euphratis. 24, 2, 1.
Thiodamas Lindius convicia in Herculem, raptorem boum, coniecit. 22, 12, 4.
Thmuis, urbs Aegypti. 22, 16, 6.
Thracia. Sex eius provinciae. — bella olim cum Romanis geſta. 27, 4, 10.
Thucydides laudatus. 19, 4, 4. 23, 6, 75.
Thule inſula. 18, 6, 1.

Thynia tractus Bithyniae. 22, 8, 14.
Tiara, nonnisi primis aulae principibus in Persia eam gestare licuit. 18, 5, 6. sublata salutationis signum. 18, 8, 5.
Tibareni populus ad pontum Euxin. 22, 8, 21.
Tiberis, exundatio eius (A. 371.). 29, 6, 17.
Tibris fl. in pontum Eux. defluens. 22, 8, 17.
Ticinum urbs Italiae (Pavia), 15, 8, 18. Exc. §. 71.
Tigaviae, urbs Mauritaniae. 29, 5, 20.
Tigris fl. aliquamdiu subterraneus. 23, 6, 15.
Timagenes Graecus, historiam Galliae scripsit, eumque secutus Ammianus. 15, 9, 2.
Tingitanum castellum in Mauritania. 29, 5, 25.
Tios urbs ad Pontum Eux. 22, 8, 16.
Tipata urbs Mauritaniae. 29, 5, 31.
Tiphys gubernator Argonautarum. 22, 8, 22.
Tipasa, urbs Mauritaniae. 29, 5, 17.
Tisias Graecus orator priscus. 30, 4, 3.
Tochari populus Bactriae. 23, 6, 57.
Tolosa urbs provinciae Narbonensis. 15, 11, 14.
Tomi urbs Thraciae. 22, 8, 43. 27, 4, 12.
Tomyris regina Scythiae. 23, 6, 7.
Torques signum, ingenuitatis apud barbaros et Syros. 18, 6, 10. not.
Totordanes fl. in regione Sauromatarum. 22, 8, 29.
Toxiandria, urbs a Francis in solo Romano condita. 17, 8, 3.
Tragonice urbs Persidis. 23, 6, 42.
Traianus Imp. Arabiam in provinciae formam redigit. 14, 8, 13. obsidet urbem Hatram. 25, 8. nomen suum monumentis antiquis inscribi iussit. 27, 3, 7. Forum Traiani 16, 10, 15.
Traianus Comes Armeniae. 29, 1, 2. 30, 1, 18. res prospere gerit adv. Gothos. 31, 7, 5. Magister armorum. 31, 12, 1. in proelio cadit. 31, 13, 18.
Transcellensis mons in Mauritania. 29, 5, 20.
Transiugitani Sarmatae. 17, 12, 12.
Transtigritani. 25, 7, 9. not.
Trapezus insula. 22, 8, 16.
Trasimundus rex Vandalorum. Exc. §. 68.
Tres tabernae urbs Germaniae (Rheinzabern). 16, 11, 11. 17, 1, 1.
Trebatius ICtus. 30, 4, 12.
Treviri urbs Belgicae primae (Trier). 15, 11, 9. 16, 3, 3. Imperatores saepe ibi morati. 15, 11, 9. 27, 10, 16.
Tribunal signis et aquilis circumdatum. 15, 8, 4. not.
Tribunci munimentum Roman. in Germania. 16, 12, 58.
Tributum capitulare. 16, 5, 14.
Tricassae urbs — *Tricassini* populus Lugdunensis secundae (Troyes). 15, 11, 12. 16, 2.
Tricastini 15, 10, 11.
Tricesimae, urbs Germaniae (Kellen). 18, 2, 4. 20, 10, 1.
Tricorii saltus in Gallia. 15, 10, 11.
Tridentum. 16, 10, 20.
Trieterica in honorem Bacchi singulis tribus annis celebrata. 22, 8, 23.
Tripolis in Africa, ab Austurianis oppugnata, et ab ipsis Romanis praefectis male habita. 28, 6, 1. — 30, 2, 9.
Triptolemi currus. 22, 2, 3.
Triwane Praefectus cubiculi regis Theoderici. Exc. §. 82.
Trochilus avicula in Aegypto. 22, 15, 19.
Troglodytae. 22, 8, 43.
Tubusuptum urbs Mauritaniae. 29, 5, 11.
Tufa, dux regis Odoacri. Exc. §. 51.

Tullianus carcer Romae. 28, 1. extr.
Tungri in Gallia prisca (Tongern). 15, 11, 7. 17, 8, 3.
Turgana insula Arabiae, ubi Serapidis templum. 23, 6, 47.
Turones urbs in Lugdunensi secunda. (Touraine). 15, 11, 12.
Tuscia annonaria. 27, 3, 1.
Tyana urbs Cappadociae. 23, 6, 19. 25, 10.
Tyndenses, populus Mauritaniae. 29, 5, 11.
Tyras fl. (Dniester). 22, 8, 41.
Tyrus urbs ad pontum Euxinum, colonia Phoenicum. 22, 8, 41.
Tyrus urbs Phoenices. 14, 8, 9.

V.

Vaccatum castellum in Persia. 25, 6, 4.
Vadomarius rex Alamannorum. 18, 2, 16. in Galliam incursiones facit. 14, 10, 1. Constantius pacem ei concedit. 16, 12, 17. 18, 2, 18. et contra Iulianum sollicitat. 21, 3, 8. Iulianus tamen iubet comprehendi, relegatque in Hispaniam. 21, 4, 5. unde tamen revocatus dux Phoenices. 21, 3. adv. Procopium. 26, 8, 2. adv. Saporem. 29, 1, 23.
Vagabanta urbs Mesopotamiae. 29, 1, 3.
Valens Thessalonicus, imperium affectans sub Gallieno. 21, 16, 10.
Valens a Licinio Caesar adsumtus, iubente Constantio ad privatam redit vitam. Exc. §. 17.
Valens Imperator, Pannonius ortu. 26, 7. a fratre Valentiniano Augusti quidem nomine appellatus, Oriensque ei assignatus. 26, 4, 3. a fratre tamen plurimum pendet. 27, 4, 1. aulam habet Constantinopoli — Consul collega fratre (365.). 26, 5, 8. Petronii soceri avaritia genero ipsi invidiam creat. 24, 6. Procopius contra eum Augustus insurgit. 26, 5. et 6. in cuius non sine labore devicti asseclas crudeliter animadvertit. 26, 7 — 10. bellum gerit cum Gothis, qui et ipsi Procopium iuverant, pacemque tandem concedit. 27, 5, 2. expeditio in Isauriam suscepta. 27, 9, 6. — quaestio severissima habita in magos et curiosos successuri quandoque Imperatoris scrutatores. 29, 1. tot. — Sapor rex de Armenia et Iberia res novas postulat, bellum parat Valens. 30, 2. alios tamen hostes nanciscitur Gothos, qui fines imperii Rom. invadunt. 31, 2. — Sedes iis Imp. in Thracia assignat. c. 4. aliquoties a ducibus victi, superiores tamen ob multitudinem manent. c. 7. 8. Valens tandem ipse movet, intempestive Gratiani aemulus temere proelium committit, quo conserto nuspiam inveniri potest. c. 11 — 13. variae de morte eius opiniones. c. 13. mores omnino. c. 14. coll. 29, 1, 11.
Valens Iovinus. v. Iovinus.
Valentia urbs prov. Viennensis (Valence). 14, 10, 1. 15, 11, 14.
Valentia provincia Britanniae Romani iuris. 28, 3, 7.
Valentinianus Imp. Pannonius. 30, 7, 2. tirocinia posuit in Gallia. 16, 11, 6. — deinde Scholae Scutariorum rector. 25, 10, 6. Imperator creatus. 26, 1, 2. fratrem Valentem collegam sibi sumit, ita tamen, ut non tam Augusti, quam Caesaris partes tueatur. 26, 4, 3. et c. 5, 8. aulae sedem eligit Mediolanum et Consulatum administrat (365). 26, 5, 4. — valetudinis causa filium Gratianum collegam (in Occidente) adsciscit. 27, 6. bella gerit per alios: per Io-

vinum cum Alamannis. 27, 1. et 2. cum Scotis et Pictis per Theodosium. 27, 8. ipse tamen cum Gratiano adversus Alamannos proficiscitur, nec male rem gerit. 27, 10. a Raetia usque ad Oceani freta munimenta, castella, turres extrui iubet. 28, 2, 1. it. ad Danubium. 29, 6, 2. — Saxones repellit, pace autem cum iis pacta, fraudulenter agit. 29, 5. Burgundios sollicitat contra Alamannos; Alamanni devicti, et pars eorum in Italiam ad Padum translati — Macriano regi Alamannorum insidiatur. 29, 4. Quadi incurrunt Alamanniam. 29, 6. audita Gothorum in Illyricum excursione pacem facit cum Macriano. 30, 3, 4. bellum adv. Quados et Sarmatas. 30, 5. dum legatos Quadorum audit, haemorrhagia subito correptus corruit. 30, 6, 3.

Res ab eo gestae summatim enumerantur. 30, 7. rem publicam bene administravit. 29, 4, 1. primus fuit, qui ducibus militaribus plus aequo indulgeret. 27, 9, 4. — ad crudelitatem propensus. 27, 7, 3. 28, 1, et 2. 29, 3, 2. duas ursas aluit carnibus humanis. 29, 3, 9. — avarus praeterea et invidus. 30, 8. — aliqua tamen eius laudantur. 30, 9. mortuus Constantinopolim delatus. 30, 10, 1.

Valentinianus II. puer quadrimus Augustus a patre adscitus. 30, 10, 4.

Valentinus Tribunus, deinde dux Illyrici. 18, 3, 8. — *alius* huius nominis turbas ciet in Britannia. 28, 3, 6. 30, 7, 10.

Valeria, Diocletiani filia, cuius nomine provincia Pannoniae appellata. 19, 11, 4.

Valeria tractus Pannoniae, a Valeria Diocletiani filia nomen accepit. 19, 11, 4. 16, 10, 20. 17, 12, 6. 28, 1, 5. et c. 3, 4. 29, 6, 12.

Valerianus Domesticor. omnium primus. 27, 10, 16.

Valerianus Comes stabuli. 31, 13, 18.

Valerius Poplicola, publicis sumtibus sepultus. 14, 6.

Vangiones urbs Germaniae primae (Worms). 15, 11, 8.

Vardanes conditor urbis Ctesiphontis. 23, 6, 23.

Varronianus Comes, Ioviani Imp. pater. 25, 5, 4.

Varronianus filius Ioviani Imp. puerulus Consul creatus. 25, 10, 11.

Vasatae urbs et populus Galliae (Bazas). 15, 11, 14.

Vatrachites fl. in Perside. 23, 6, 41.

Vecturiones populus Pictorum. 27, 8, 5.

Velabrum theatris a Catulo obductum. 14, 6, 25.

Velamina in sepulcris posita. 16, 8, 4.

Velia urbs Lucaniae, a Phocensibus condita. 15, 9, 7.

Ventidius, legatus Antonii Triumviri, res prospere gerit contra Persas. 23, 5, 16.

Venus Urania nomine Deae Caelestis est 22, 13, 3.

Venustus, Vicarius Hispaniae. 23, 1, 4. ex Vicario. 28, 1, 24.

Venustus Largitionum Apparitor. 26, 8, 6.

Verennianus Protector Domesticus. 15, 5, 22. 18, 8, 11.

Verissimus Comes. 16, 6, 1.

Vertae populus Orientis, socii Persarum in oppugnanda urbe Amida. 19, 2, 3. et c. 5, 8.

Vestralpus rex Alamannorum. 16, 12. 18, 2, 18.

Veternensis massa. 14, 11, 27.

Vetranio Imp. 15, 1, 2 Gumoarius proditor eius. 21, 8, 1.

Vetranio dux Iuliani, cadit in proelio. 25, 1, 19.

Victohalae populus Gothicus. 17, 12, 19.

Victor Aurel. (histor.) Pannoniae secundae Consularis, cui aeneam statuam poni iubet Iulianus. — postea Praef. Urbi., 21, 10, 6.
Victor Sarmata. 31, 12, 6. dux Iuliani in acie postrema. 24, 1, 2. Comes appellatur et dux. 24, 4, 13. 24, 6, 4. Magister equitum. 27, 5, 1.
Victor Tribunus obses Persis datus. 25, 7, 13.
Victorinus amicus Maximino iunctissimus 28, 1, 27. ff.
Victorinus sic dictus a nonnullis Iulianus irrisive. 16, 12, 67.
Vicus Alexandri. 3000 passibus Roma distans. 17, 4, 14.
Videricus, filius regis Ostrogothorum eiusdem nominis. 31, 3, 3. et c. 4, 12.
Viduarius, rex Quadorum. 17, 12, 21.
Vienna; Viennensis provincia Galliae. 15, 11, 14.
Vienna (Guienne). 15, 8, 19. 11, 14.
Vincentius Tribunus Scutariorum. 22, 11, 2. Vicarius Africae. 29, 5, 6.
Virgantia (rectius *Brigantium*) castellum in Alpibus (Briançon). 15, 10, 7.
Virgilius. loca ex eo laudata. 15, 9, 1. 19, 9, 7. 31, 4, 6. vid. etiam 17, 4, 5.
Virta urbs Mesopotamiae, cuius conditor Alexander M. fuisse dicitur. 20, 7, 17.
Vitalianus Domesticus, postea Comes. 25, 10, 9.
Vitaxae iidem apud Persas, qui Magistri equitum ap. Romanos. 23, 6, 14.
Vithicabius, Vadomarii regis Alamannor. filius. 27, 10, 3. 30, 7, 7.
Vithimir rex Gothorum oriental. 31, 3, 3.
Vitrodurus fil. Viduarii, regis Quadorum. 17, 12, 21.
Viventius Praef. Urbi Romae. 27, 3, 11. not.
Ultra filius Aspacurae, magnatis Persae. 27, 12, 16.
Vocontii. 15, 10, 11.
Vologessia, urbs Assyriae. 23, 6, 23.
Ur, urbs Persiae. 25, 8, 7.
Urbicius, dux Mesopotamiae. 30, 2, 4.
Urbis templum Romae. 16, 10, 14.
Urius, rex Alamannorum. 16, 12, 1. 18, 2, 19.
Ursacius Magister Officiorum regnante Valentiniano. 26, 4, 4. et c. 5, 7.
Ursi in Persia. 24, 5, 2.
Ursicinus, rex Alamannorum. 16, 12, 1. 18, 2, 19.
Ursicinus Magister equitum in Oriente, bonus et miles et dux. 14, 9, 1. aulicorum machinationibus revocatus. 14, 11, 2. et laesae maiestatis accusatus. 15, 2, 1. in Galliam missus ad compescendum Silvanum. 15, 5, 18. ubi et post Iuliani adventum aliquamdiu moratur. 16, 2, 8. — denuo Magister equitum in Orientem ablegatus. 16, 10, 21. denuo vero altiora iusto petere falso creditus. 18, 4, 2. Sabiniano cedere cogitur, in Occidente eandem dignitatem adepturus, revera autem, ut capitis damnetur. 18, 5, 5. in ipso tamen itinere iussus in Mesopotamia remanere, sed otiosus. 18, 6, 5. Amidam obsidione liberare cupit, Sabiniano prohibente. 19, 3, 1. nihilominus de istius urbis iactura in iudicium vocatus ab officio removetur. 20, 2, 1. filium habet Potentium. 31, 13, 18.
Ursinus de episcopatu Romae cum Damaso contendit. 27, 3, 12. cui tamen cedere cogitur. 27, 9, 9.
Ursulus Comes Largitionum. 20, 11, 5. libere invehitur in mores aulicorum. 16, 8, 5. insons capite plexus. 22, 3, 7.
Usa-

Usafer princeps Sarmaticus. 17, 12, 12.
Uscudama urbs eadem quae Hadrianopolis. 14, 11, 15. 27, 4, 12.
Utica urbs. 28, 6, 23.
Utriculis confecti pontes. 24, 3, 11. 25, 6, 15.
Vulcatius v. Rufinus.
Vulcanus it. *Vulcana* et *Vulcania*, insula Tyrrheniae, ubi mons ignivomus. 17, 7, 13.
Vultures in hieroglyphicis significant naturam rerum. 17, 4, 11.

X.

Xystarchae alias Gymnasiarchae, coronis et purpura ornati incedunt. 21, 1, 4.

Z.

Zabdiceni populus Mesopotamiae. 20, 7, 1. 25, 7, 9.
Zacra regio montana in Media. 23, 6, 28.
Zaitha urbs Orientis, ubi Gordiani iunioris sepulcrum. 23, 5, 7.
Zamma fil. regis Mauritaniae. 29, 5, 1.
Zariaspes fl. Bactriae. 23, 6, 57.
Zeno Stoicus linguam demorsam tyranno Cyprio in faciem impingit. 14, 9, 6.
Zeno Isauricus Imp. Orientis. Exc. §. 36. 39.
Zeugma urbs Commagenes, ubi pons per Euphratem. 18, 8, 1.
Zianni, legio Ziannorum. 25, 1, 19.
Ziata castellum Mesopotamiae, 19, 6, 1.
Zinafer regulus Sarmatarum. 17, 12, 11.
Zizais fil. regis Sarmatar. 17, 12, 9. deinde rex ipse. 17, 13, 30.
Zombis urbs Mediae. 23, 6, 39.
Zopyrus Babylonius. 18, 5, 3.
Zoroaster. 23. 6, 32.

INDEX II.

STATUS AULICUS, CIVILIS ET MILITARIS IMPERII ORIENTALIS ET OCCIDENTALIS AMMIANI AETATE.

A.

Actuarii olim fuerunt, qui inter dicendum oratorum et patronorum actiones excipiebant, Sueton. in Caesar. c. 55 Marcellini autem aevo sic dicebantur, qui numerorum militarium ratiocinia tractabant, annonam a conductoribus accipiebant, dato pittacio, unde, quantum accepissent, appareret, eamque deinde militibus erogabant. Mentio eorum fit 20, 5, 9. Occurrit etiam *Actuarius rationibus scrutandis* (Rechnungsexaminator) 25, 10, 7. item *Actuarius sarcinalium Principis iumentorum* 15, 5, 3. qui Bastagariis indicebat equos aut mulos, sarcinas Principis et commeatus militum vecturos, unde etiam Praefectus Bastagae dicitur. — Ceterum male audiverunt isti homines: nam et Ammianus ipse non maximas laudes tribuit ei, de quo sermo est 25, 10, 17. et multo acrius eos insectatur Aurel. Victor de Caesaribus p. 293. ed. Schott. (v. etiam Cod. Theodos. T. 2. p. 203. ed. Ritter. et quibus modis occurrendum sit eorum fraudibus, ibid. p. 316. et 320.)

Admissionum Magister (Oberceremonienmeister) 15, 5, 18. ibique Vales. — *Admissionum proximus* (Unterceremonienmeister) 22, 7, 2. (Admissionalium quatuor erant decuriae, singulis decuriis singuli praeerant proximi. Hi parebant Magistro Admissionum. Omnes autem erant sub Magistro Officiorum. Vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 788. ed. Hack.).

Adparitores (interdum etiam *Adparitio)* iidem qui officiales, vid. 27, 7, 5. Erant autem scribae, rationales, ianitores, nuncii cet. magistratuum. Comes Orientis DC. in officio habebat. Apud Ammianum occurrunt:

1) Adparitor Castrensis (Genitiv.) 26, 8, 5. v. Castrensis.

2) Adparitor (Comitis) Largitionum 26, 8, 6.

3) Adparitionis armorum Magistri Rationarius 15, 5, 36. et Adparitionis Magistri Equitum Numerarius 19, 9, 2. qui nihil inter se differunt, cum Numerarius idem significet quod Rationarius, Vales. ad 15, 5, 36. Magistri autem equitum et peditum etiam Armorum Magistri dicantur. — Istiusmodi Rationarii tractabant ratiocinia numerorum militarium.

4) Adparitor Praefectianus — Praesidialis. 17, 3, 6.
5) Adparitionis Praefecturae Praetorianae princeps. 15, 3, 8. 16, 8, 3. v. Princeps.
6) Adparitio (Praefecti Urbi) 15, 7, 3.
7) Adparitor Rationarius. 18, 5, 1.
8) Adparitores potestatis Vicariae per Italiam. 27, 7, 5.

Advocati quales Ammiani aetate fuerint, vide 30, 4, 8. ff.

Aediles Decuriones municipiorum 28, 6, 10. ubi vid. Vales.

Agens palatii curam 14, 7, 19. v. Cura.

Agentes in rebus. Horum alii in specialibus negotiis et propter caussas singulares in provincias mittebantur (Staatsboten), alii ad certum tempus in provinciis positi id munus habebant, ut, si quid adversus Imperatores nefario susciperetur consilio, explorarent et scrutarentur, iidemque Consulum nomina, victorias Augustorum et edicta provincialibus nuntiabant (Staatsagenten). Ad hanc quidem classem referendi sunt Curiosi, qui tamen apud Ammianum non nominatim occurrunt. Curiosus fieri nemo poterat, nisi qui Agens in rebus esset: Agentum autem multi ad munus illud, quandoquidem et per se quaestuosum erat et coniuncta cum eo evectionum cura saepe lucelli aliquid dabat, summo studio adspiraverunt.

Ab Ammiano Agentes in rebus pluribus locis commemorantur, quorum pauci historicum habent usum. Sic videtur Gaudentius, Iuliano speculator a Constantio appositus (15, 3, 8. 16, 8, 3. 21, 7, 2.) e Curiosorum numero fuisse. — Agentum scholam fuisse Palatinam, e lib. 16. c. 5. §. 11. intelligitur, ubi mentio fit consortii eorum. Rapaces esse putavit Iulianus, ut ex eodem loco pater, et plerosque in exordio principatus palatio expulit, 22, 7, 5. ubi vid. Vales. Militaverunt etiam in exercitu, vid. 16, 5, 11. (expansa *chlamyde*) et Cod. Theodos. Lib. 6. Tit. 35. Tom. II. p. 234. Ritter.

Omnino conferri velim Gothofredi Paratitlon ad Cod. Theodos. Lib. 6. Tit. 27. T. II. p. 163. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 103. ff. Vales. ad 15, 3, 8. 16, 5, 11. 8, 3. 22, 7, 5. et de calumniis eorum rapinisque Libanii Orat. funebr. in laudem Iuliani T. I. p. 567. ed. Reisk.

Agens scholam Scutariorum secundam 26, 1, 5. haud dubie i. q. Tribunus, nam paullo ante dicitur Scholae primae Scutariorum Tribunus. — Vid. etiam 21, 8, 1. ubi est: cum Scutarios ageret.

Agens pro Praefectis i. e. Vicarius 14, 5, 7. ubi Agentem pro Praefectis ab Agente pro Praefecto sic differre statuit Valesius, ut illum dicat codicillos dignitatis ab Imperatore accepisse, hunc eum esse, cui Praefectus Urbi vel Praefectus Praetorio in speciali negotio vices suas mandaverit.

Alamanni copiae auxiliares (in Britannia) 29, 4, 7.

Antepilani, dicti etiam Antesignani, in prima acie ante signa pugnabant 16, 12, 20. metaphorice, 28, 1, 46. Salmasius de re milit. Romanor. p. 206. et 212. eosdem putat fuisse, qui fuerint Campiductores. Vid. etiam Nast. Röm. Kriegsalterthümer p. 83. ff.

Armaturae milites fuere in comitatu Imperatoris. Horum duae scholae recensentur in Notitia Imperii (ed. Graev. in Thes. Antiquit. Rom. T. VII. p. 1502. ed. Genev. 1623. p. 103.) Armaturae scilicet senio-

res in Occidente et iuniores in Oriente. (Besselio in Misc. philol. p. 154. Armaturae sunt milites iuniores, qui sub Campi doctore exercebantur.) Nomen habebant a graviore armatura, maioribus scutis hastisque longioribus. Equites fuisse ex Iuliani Orat. 1. ad Constantium p. 48. Spanh. apparet: quamquam Zonaras pedites videtur vocare. v. Vales. ad 15, 5, 33. Armaturarum Tribunus occurrit 14, 11, 21. 15, 5, 6. 27, 2, 6, et, quod idem est, Armaturarum rector 15, 4, 10.

Armeniaca (legio) *secunda* praesidio tenet Bezabden 20, 7, 1.

Ascarii 27, 2, 9. in Notitia Imperii Orient. p. 1487. cum Erulis et Batavis inter Auxilia Palatina recensentur. Pancirollus rectius dici arbitratur Ascurios ab Ascura, Armeniae maioris oppido.

B.

Ballistarii i. e. qui curam habent tormentorum bellicorum, e quibus lapides aliaque tela iaciuntur 16, 2, 5.

(*Bastagarii*) erant, qui equis aut mulis res publicas ad praescripta cuiusque provinciae loca deducebant. Vide ad 15, 5, 3.

Batavi copiae auxiliares. 31, 13, 9. et Eruli 20, 1, 3. 4, 2. 27, 1, 6. 8, 7. et Reges. 16, 12, 45.

Braccati 15, 5, 30. 16, 12, 43. milites auxiliarii ex iis Galliae regionibus, quarum incolae fluxiore vestitu ad femora tegenda utebantur.

C.

Caesares. Hoc nomine post finitam Iulii Caesaris familiam ab Augustis distinguebantur successores destinati. De quorum ad Augustos relatione ex ipso Ammiano haec notanda: Augustorum nomen nonnisi paucis concessum, quos vide 27, 6, 16. revera apparitores erant Imperatorum 14, 11, 10. 17, 11, 1. 26, 4, 3. quo nomine ipse se appellat Iulianus 20, 8, 6. Galerius quin etiam aliquando per mille passus ad currum Augusti pedibus incedere coactus est 14, 11, 10. super omnibus rebus gestis ad Augustos referre debebant 17, 11, 1. de publicis pecuniis statuere prohibiti certum accipiebant salarium 22, 3, 7. 14, 7; 11. Iulianus tam maligne est habitus, ut cibi adeo ei apponendi praescriberentur 16, 5, 3. notarios aliquot habebant, ab Augusto tamen attributos, Vales. ad 14, 9, 3. Gallum, adempta potestate in legiones, solis contentum esse oportebat scholis Palatinis 14, 7, 9. non licebat iis donativa erogare 17, 9, 6. neque omnino praemia dare, unde Constantius Gallo, qui capiti aurigae coronam imposuerat, graviter irascitur 14, 11, 12. non audebant exercitum ex tribunali alloqui, id sibi solis reservantibus Augustis 16, 12, 29. qui victorias quoque Caesarum sibi vindicabant 16, 12, 69. — Galli Caesaris coniux vocatur Regina 14, 9, 3. quo nomine etiam est Eusebia, Constantii Imperatoris coniux 15, 2, 8.

Digna omnino est, quae legatur, Ge. Laur. Hausfriz Comment. de Caesare, designato successore imperii antiqui, Norib. 737. 4. Nec poeniteat conferre Sickelii Diocletianum et Maximianum Exercit. 1. Lips. 792. p. 31. ss. ubi de iuribus etiam et privilegiis Caesarum exponitur.

Campidoctores 15, 3, 10. i. e. qui scientiam armorum et omnes armaturae numeros militibus tradunt. (Exercitienmeister) Dicuntur etiam Campiductores, sed auctore Valesio ad l. c. minus bene. Idem tamen ad 19, 6, 12. Campiductores a praeeundo dictos (Furierschützen) diversosque a campidoctoribus fuisse concedit. vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 1012. 1014. T. II. p. 474.

Candidati. Apud Ammianum nonnisi militares occurrunt, electi e Scholarium numero propter pulchritudinem et proceritatem. Duae erant eorum scholae, iuniorum et seniorum, ac sumebantur ex iis tribuni. Vid. 15, 5, 16. 25, 3, 6. 31, 13, 14. 15, 8.

Capita scholarum 25, 10, 8. ad quem locum Valesius eosdem esse putat, quos Capita contuberniorum vocat Vegetius II, 8. et 13. Erant igitur praesides et rectores Scholarium pacis tempore in iisdem aedibus, foris sub eodem tentorio habitantium, non dissimiles iis, quos nunc Corporales appellari audimus.

Castrensis (sacri Palatii) sc. Comes (Hausmarschall) titulum et dignitatem habebat Viri spectabilis. Ei parebant, quicunque Imperatori semper aderant et quocunque iret, eum comitabantur ad obsequium parati (in officio erant) e. g. paedagogiani, cubicularii, tori et mensae ministri, vestitores, coqui cet. Hi omnes uno verbo dicuntur Castrensiani, idemque videtur esse Apparitor Castrensis 26, 8, 5. ubi vid. Vales. fortasse etiam Adiutor, qui secundum Notitiam Imperii Occident. p. 1888. Graev. (p. 76. Genev.) in officio seu apparitione Castrensis militabat. Conf. Cod. Theodos. Lib. VI. Tit. 32. T. II. p. 255. et Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 981. sq.

Cataphractarii s. Cataphracti 16, 2, 5. 12, 63. qui et ipsi et equi laminis ferreis erant muniti. Ob oculos quasi pingit Claudianus in Rufinum II, 357. ss. et in VI. Cons. Honorii 569. ss. Dicti etiam Clibanarii 16, 10, 8.

Celtae et *Petulantes*, genus militum 20, 4, 2. et 20. 21, 3, 2. 22, 12, 6. 31, 10, 4.

Centurio rerum nitentium 16, 6, 2. i. e. qui publicorum aedificiorum, statuarum ex aere ac marmore aliorumque urbis decorum curam gerebat, noctuque cum militibus observabat, ne quis ea laederet aut confringeret. Pro Centurione postea Tribunus rerum nitentium factus est, v. Notit. Imp. Occid. p. 1818. denique Comes. Cassiodor. Variar. Lib. VII. Ep. 13 Vales. l. c. Corsini de Praefectis Urbis Praef. p. XLVII.

Clabularis cursus. v. Cursus.

Clarissimi. Honoris appellatio: dignitatum quippe gradus hoc ordine se excipiebant, Illustres, Spectabiles, Clarissimi, Perfectissimi, Egregii. Reliquos magistratus, quibus Clarissimorum nomen sit attributum, recensere a consilii mei ratione alienum est; ab Ammiano bis datur *Senatoribus*, 26, 6, 18. 28, 1, 27. Occurrit etiam Clarissimatus 21, 16, 2, i. e. munus dignitatem habens viri Clarissimi. v. Casaub. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 797. T. II. p. 459. Senatores Constantinopoli institutos Claros vocavit Constantinus, Exc. §. 30. conf. etiam Vales. ad 22, 9, 2. Ritter. ad Zosim. III, 11. p. 572. ed. Reitem. Gibbon. T. IV. p. 44.

Clibanarii v. Cataphractarii.

Cohortes equestres vid. quae notavi ad 14, 2, 12.

Comes. Hoc vocabulum liberae reipublicae temporibus duplici reperitur significatu. Nam interdum eo nomine dictos videmus amicos, propinquos, philosophos, grammaticos, qui cum magistratu in provinciam proficiscuntur, ut cum eo habitent, coenent otiumque eius suaviter fallant, interdum etiam eos, qui cohortem praetoriam constituunt, praefectos, medicos, scribas, accensos, haruspices, praecones, quod genus datum publice et ductum necessario publice constitutum habuit salarium. Ernestii Exc. 15. ad Suetonii Tiber. c. 46. Hic locus Suetonii primus est, in quo sub Caesaribus tres classes Comitum commemorantur. Ernestius exclusa cohorte aulica et urbana eos tantum intelligi vult, qui peregrinationibus et expeditionibus adhibebantur: tres classes illas a Tiberio factas esse pro diversa stipendiorum, quae iis distribueret, ratione. Quem contra Hauboldus de Consistorio Principum, Spec. 1. p. 25. coll. Spec. 2. p. 3. ex Seneca de Clementia 1, 10. de Benef. VI, 33. 34. aliisque argumentis docet, Comitum dignitatem iam Tiberio regnante institutam et a sequentibus Principibus servatam esse, non a Constantino primum inventam: appellationem autem Comitum, honorarii tituli vice, omnibus palatinis, civilibus et militaribus praefecturis et officiis praepositam paullatim in locum verae dignitatis, cui addita esset, successisse, ut v. g. Magister Sacrarum Largitionum honorario titulo Comes simul esset, quod in comitatu Principis versaretur. — Ceterum diversi a Comitibus fuerunt Amici; hi enim arctiore Principum familiaritate utebantur iidemque semper erant Comites, sed non vice versa. Hoc discrimen apud Ammianum ipsum occurrit 16, 12, 60. ubi Chnodomarius rex inter ducentos Comites tres tantum Amicos habuisse dicitur.

Iam ordine alphabetico enumerabimus eos, quorum Ammianus meminit.

1) *Comes Aegypti* (ex Duce) Sebastianus 23, 3, 5. Dicti etiam in Notitia Imperii Comites limitis vel rei militaris per Aegyptum. Plura de iis vide apud Gothofred. ad Cod. Theodos. T. II. p. 99. Erant primi ordinis Comites ib. p. 104.

2) *Comes Africae,* Cretio 21, 7, 4. 26, 5, 14. Romanus 29, 5, 1.

3) *Comes maritimi tractus in Britannia* 27, 8, 1. (Comes limitis Saxonici per Britanniam dictus in Notit. Imperii p. 1939.)

4) *Comes rei custrensis* (per Africam) 30, 7, 3. idem esse videtur, qui Comes rei militaris. — Interdum etiam erant Vicarii Magistri militum 14, 11, 5. 15, 13, 3.

5) *Comes Domesticorum.* Sic dicti sunt, qui praeerant Domesticis. Ad magisterium militum non semel promovebantur, cuius rei exempla ex Ammiano petita vide apud Norisium in Orthogr. Cellarii Harles. II, 191. Nominatim commemorantur Latinus 14, 10, 8. Lucillianus 14, 11, 14. Barbatio ib. §. 19. Excubitor 20, 4, 21. Serenianus 26, 8, 7. Dignitatem eorum et nomen Constantino M. antiquius esse negat Corsini de Praeff. Urbis p. 67. 103. 111. 134. eos, quorum in Inscriptionibus mentio fit, ad seriora tempora referendos esse ostendens.

6) *Comes Isauriae.* Castricius 14, 2, 14. Lauricius 19, 13, 2.

7) *Comes largitionum sacrarum* 14, 7, 9. 16, 8, 5, 18, 5, 2. it. qui largitiones curat 21, 8, 1. qui aerarium (publicum) tuebatur 20, 11, 5. et ibi Valef. (alias Comes facrarum remunerationum. Ob rationum multitudinem et difficultatem totos greges hominum habebat in officio, v. Notit. Imperii p. 1520. 1872. Graev. Gibbon. T. IV. p. 115. — Erat etiam Comes Confiftorianus. Haubold. l. c. Spec. II. p. 43. Ab eo diftinguendus eft

8) *Comes rei privatae*, dictus etiam Comes privatarum 15, 5, 4. qui praeerat privato aerario principis 22, 3, 7. Notit. Imperii p. 1552. Hic quoque Comes Confiftorianus erat. (*Comes Patrimonii*, qui patrimonium Principis adminiftrabat, apud Ammianum non occurrit.)

9) *Comes Orientis* Antiochiae degens, magiftratus erat non militaris, fed civilis, Valef. ad 14, 1, 3. abfente tamen Magiftro equitum rei militaris curam fufcipiebat, 14, 2. extr. Sexcentos habebat Apparitores et dignitatem Viri Spectabilis. Inferior Praefecto Praetorio Orientis et Proconfule Afiae praeerat reliquis omnibus Praefectis Orientis, a quibus ad eum appellabatur. Zofim. v, 2. Imperabat etiam claffi Seleuciae dictae, v. omnino Notit. Imperii p. 1618. — Ammianus Aegyptum inter provincias Orientis recenfet 14, 7, 21. coll. 14, 1, 3. cui concordat infcriptio a Valefio ad priorem locum allata, in qua Placidus (Conful 343.) Comes Orientis Aegypti et Mefopotamiae dicitur. — Ceterum Comites Orientis apud Ammianum occurrunt Honoratus 14, 1, 3. 7, 2. Nebridius 14, 2, 20. Modeftus 19, 12, 6. Philagrius 21, 4, 2. Iulianus (avunculus Imperatoris) 23, 1, 5. Aradius ibid. §. 4.

10) *Comes rei caftrenfis* 30, 7, 3. ubi de Gratiano, Valentiniani patre, fermo eft. Nihil differunt a Comitibus rei militaris, qui ad provinciam aliquam defendendam milite credito ab Imperatore deftinabantur et apud noftrum innumeris locis occurrunt. Erant Comites primi et fecundi ordinis: reliquos autem dignitate praecedebant Comites rei militaris per transmarinas provincias (qualis Gratianus in Africa, et deinde in Britannia fuerat.) Cod. Theodof. T. II. p. 252.

11) *Comes Thefaurorum* (alias Praepofitus). Horum duplex fuit genus: 1) Comitatenfium, qui in aula Principis verfabantur veftesque et ornamenta, vafa convivalia, tegmina purpurea cet. cuftodiebant, v. Salmaf. ad Scriptt. Hift. Aug. T. I. p. 970. Cod. Theodof. T. III. p. 542. ubi tamen Gothofredus Comitem Veftiarii (i. e. loci, in quo veftes in ufum Principis reconditae erant) a Comite thefaurorum diftinguit. 2) eorum, qui vectigalia in provinciis et urbibus exigebant exactarumque rationes ad Comitem largitionum, fub quo utrumque genus erat, referebant. Apud Ammianum nonnifi pofteriores occurrunt, nempe 22, 3, 7. *qui Gallicanos* (v. etiam 15, 5, 36.) *tuebatur thefauros*, quem Urfulus, Comes largitionum, Iuliano Caefari, quidquid pofceret, dare iuffit, et 29, 1, 26. *Comes Thefaurorum per Thracias*, v. Cod. Theodof. T. II. p. 111.

12) *Comites fagittarii* i. e. fagittarii, qui Principem ad bellum proficifcentem comitabantur 18, 9, 4.

13) *Comitum turma equestris* genus militum equestrium ex ingenuis barbaris lectorum, ut Ammianus ipse ait 18, 9, 4. Quod convenit cum 15, 4, 10. ubi Seniauchus, barbarus, dux Comitum Sagittariorum fuisse dicitur.

Comitatensis miles 29, 5, 4. Distinguuntur a Palatinis, qui dignitate eos praecelluisse videntur, quamquam Comitatenses Palatinis saepius praepositos reperimus. Fortasse Palatini fuerunt Comitatenses in ipsa Principis aula versantes, quatenus ad expeditiones educebantur. Et hoc quidem significatu limitaneis et ripensibus opponuntur. Plura si cupis, adeas velim Cod. Theodos. T. II. p. 286. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 603. Cuiac. observatt. 1, 25.

Compulsores 22, 6, 1. i. e. qui fiscalia debita exigebant. Conf. Cod. Theodos. T. II. p. 318.

Consiliarius 25, 3, 14. 28, 1, 21, 6, 21. Hoc nomen de quovis adsessorum Consistorii genere usurpatur. Haubold. de Consistor. Principum Spec. II. p. 8.

Consistorium apud Ammianum occurrit 14, 7, 11, 15, 5, 18. 25, 10, 10. 31, 12, 10. Praeclare de eo egit Hauboldus in dissertatione iam saepius laudata, quae inscribitur de Consistorio Principum Lips. 1788. et 1789. unde, quae notatu dignissima visa sunt, huc placuit transscribere.

Ipsa vox denotat 1) omnem locum, ubi a multitudine hominum consistitur: sic Tertullianus lupanar appellat consistorium libidinum. 2) collegium amicorum et consiliariorum circa Imperatorem stantium. 3) ipsum locum, ubi Imperator cum Consistorianis suis deliberabat, qua significatione Ammianus primus adhibuit. 4) partem aedium cubiculariis potissimum addictam, in qua excubabant potius quam cubabant, quo paratiores essent ad domini praecepta. Sidonius Apollin. Lib. II. Ep. 2. p. 102. edit. Savaron.

Imperatores primi non habebant certum statumque locum, in quo iuri dicundo vacarent, multo minus adsessores perpetuos. Quippe ius dicebant non tamquam Imperatores, verum ut Consules vel cum ab ordinariis magistratibus ad eos provocatum esset, idque ut plurimum in foro magno pro tribunali. Et quamquam interdum in Palatio caussas extra ordinem cognoverunt adhibitis consiliariis, id quod v. c. fecit Augustus iam senior, Dio Cass. LIII, 21.) cavendum tamen est, ne vel necessarios hos Imperatori, vel ipsum iurisdictionis Caesareae exercitium ad certum in Palatio locum ab initio adstrictum fuisse contendamus.

Haec paucis mutatis usque ad Traiani tempora duraverunt. Hadrianus autem primus publicum et perpetuum stabilivit consilium, quod non iuri solum dicundo caussisve cognoscendis, sed constitutionibus etiam ferendis et reipublicae administrandae vacaret, tametsi ne tunc quidem peculiare Auditorii, multo minus Consistorii nomen consecutum esse videtur. Hoc consilium imperatorium a senatu secundum quidem locum obtinuit, quia adsessores eius ab hoc prius erant approbandi; at re vera omni potestate senatum exuit coeperuntque inde ab Hadriani temporibus rariora esse Senatusconsulta, frequentiores constitutiones Principum.

Auditorii prima mentio occurrit sub Marco Aurelio, eo-

que regnante invaluit consuetudo, ut Praefecti Praetorio, qui iam Hadriani aetate Consistorio admoti fuerant, in locum adeo Imperatoris ipsius in auditorio succederent et dignitatem antea unice militarem cum plenissima rerum civilium administrandarum et cognitionum exercendarum potestate commutarent.

Hanc enarrationem usque ad Constantini Magni aevum persecutus verissime observat Hauboldus, quae ante eum nemo animadverterat, Auditorium et Consistorium, licet in plerisque legum ac scriptorum locis invicem permutentur, ita tamen diversa fuisse, ut Consistorium e paucioribus constaret solamque publicorum negotiorum curam cum Principe participaret; (geheimes Cabinet) Auditorium contra caussis cognoscendis legibusque sanciendis, quatenus earum rogatio ad sanctius consilium haud pertineret, vacaret, (Landesregierung) Consistorii nomen non ante Diocletianum et Maximianum invaluisse, Auditorii iam inde a Marci Aurelii temporibus; qui Consistorii essent participes, eosdem etiam Auditorio interfuisse, minime tamen vice versa.

Consistoriani. Cum opponuntur militaribus, ut apud Ammianum 15, 5, 12. 6, 1. intelligendi sunt ii, quorum praecipuae erant in Consistorio partes, Praefectus Praetorio, Praefectus Urbi, Magistri militum, Praepositus Sacri Cubiculi, Magister Officiorum, Quaestor Sacri Palatii, Comes SS. Largitionum et Comes Rerum Privatarum. Hi omnes dicebantur Illustres. Haubold Spec. II. p. 25. et 28.

Constantiacae duae (legiones) Sirmii 21, 11, 2.

Consules annum auspicantes deducebantur comitante ipso Imperatore, tum ludos edere ac servos aliquot manumittere solebant 22, 7, 1. 2. Is splendor, sublata auctoritate, tantum non solus e pristino consulatu remanserat. Mamertinus ipse, de quo sermo est l. c., in Panegyr. Iuliani c. 2. „in Consulatu, inquit, honos sine labore suscipitur.“ Dignitas tamen nihil imminuta est: primum enim post Imperatorem locum Consules obtinebant ipsosque praecedebant Patricios et Praefectos, unde Consulatus amplissimus magistratus dicitur 26, 9, 1. Conf. Gibbon. T. IV. p. 55. ff. et Curtius de Senatu Romano p. 89. sq. edit. Genev.

Consulares illa aetate vocabantur, qui provinciis Augusti praeerant, quamvis non semper Consules fuissent. Vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 198. 375. T. II. p. 346. Apud Nostrum occurrunt Consularis Baeticae 28, 1, 26. Pannoniae 16, 8, 3. coll. 15, 3, 7. 21, 10, 6. Piceni 15, 7, 5. Syriae (Coeles) 14, 7, 5. 15, 13, 2.

Cornuti 15, 5, 30. 16, 12, 43. 31, 8, 9. auxilia ab urbe Illyrici appellata, si fides habenda Pancirollo ad Notitiam Imperii p. 1466. Conf. tamen Prandau Gesch. v. Wien p. 73. Ex loco Ammiani 16, 12, 43. ubi barritum edidisse dicuntur, non Illyrios fuisse, sed Gallos, colligi possit.

Correctores praefecti minorum provinciarum, Paphlagoniae et Augustamnicae in Oriente, in Occidente tractuum nonnullorum Italiae. Apud Ammianum occurrit tantum Corrector Tusciae 15, 5, 14. 27, 3, 2. it. qui rexit Tusciam 28, 1, 6. Plura de iis congessit Dresigius in Ep. de Correctoribus Imp. Rom. L. 1739.

Cubicularii 20, 8, 4. nostro more Kammerherren, Kammerjunker, Pagen cet.

Cubiculi praepositus sive Praefectus (Oberkammerherr) 14, 10, 5. 15, 3, 2. 16, 7, 2. 20, 2, 3. 8, 19. 14, 11, 2. 21. Cubiculum idem est quod thalamus: nam 22, 3, 12. de Eusebio, qui antea semper Praefectus vel Praepositus appellatus fuerat, legitur: cui thalami cura commissa; cf. 15, 11, extr. de Gorgonio. Sed qui 29, 2, 7. commemoratur cubiculariis officiis praepositus, officialibus praefuisse videtur.

Cura (i. e. Curator. v. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 391.) *palatii.* Ammian. 22, 3, 7. it. agens curam palatii 14, 7. 19. cui palatii cura credita 31, 12. 15. qui palatium curabat ib. c. 13. §. 18. Ei demandata, erat cura omnium fabricarum Principis, quamobrem Gutherio de Officiis Domus Augustae p. 818. idem est, qui Gallis dicitur Maitre des Batimens. Magis tamen convenire putaverim nostrum *Hausmarschall,* quandoquidem etiam, si principes extra aulam versari alicubi vellent, praemissus videtur, ut ibi, quae necessaria essent, instrueret, quo nomine is est, quem nos vocamus *Reisemarschall.* Postea in aula Byzantina dicebantur Curopalatae. cf. ad Corippum lib. I. v. 135. ubi tamen maiorem fuisse dignitatem suspiceris. Quod apud Principem erat Cura Palatii, id apud maiores magistratus Cura Praetorii fuit. vid. inprimis Cod. Theodos. T. II. p. 98.

Curans summitatem necessitatum castrensium (Oberproviantcommissar) 26, 1, 4.

Curator urbis (alias Procurator). Erant plerumque Senatores Romani, quos Marcus Antoninus, ut iacenti Senatui aliquam in provinciis auctoritatem adderet, vel singulos e Senatu quaestuosis muneribus bearet, multis civitatibus concessit. Praeter administrationem aerarii, ob quam Graece dicuntur λογισταί, pertinuit ad eos cura securitatis et commoditatis publicae ac iuris dicundi officium. Videtur tamen munus eorum nunc latius patuisse, nunc angustius. Conf. Vales. ad 14, 7, 17. et eiusdem Emendationes a Burmanno editas p. 83. it. Cod. Theodos. T. IV. p. 381. Non summi fuerunt magistratus, sed inferiores Duumviris et Defensoribus civitatum, superiores tamen Decurionibus, quae sententia est Ritteri, testis locupletissimi, ad Guthrium T. V. P. I. p. 37.

Curiales 21, 12, 20. 22, 9, 12. 27, 7, 7. sunt Senatores, quod munus suscipiendum erat iis, qui natalium claritate, divitiis et ingenio eminerent, sed propter onera et sumptus adiunctos a plerisque declinari variis modis solebat, unde multi saepe inviti adlecti sunt et coacti. Sane quidem cavere debebant Imperatores, ne Curiae prorsus desolarentur, sed ipso teste Marcellino 22, 9, 12. 25, 4, 21. nimis ad earum favorem propensius fuit Iulianus. Plura cupientibus abunde suppeditabit Cod. Theodos. T. IV. p. 351 — 656. edit. Ritter. et speciatim de Iuliani, quae huc spectant, constitutionibus p. 411.

Cursus clabularis Vide sequens.

Cursus publicus Ammiani aetate ita erat institutus, ut per certas stationes equi vel singulares (veredi) vel curribus iuncti, vel alia adeo iumenta praesto essent, quibus uterentur omnes, qui publice in

provincias mitterentur, vel inde ad comitatum principum properarent. Currus erant varii generis, minores et maiores: *birotae*, quibus nonnisi ducenta — *redae*, quibus mille — *clabulae* (*Angariae* etiam dictae), quibus mille et quingenta pondo superponi liceret. Priores illae leviores ad singulos homines 21, 9, 4. cum paucis impedimentis provehendos, solidiores clabulae militibus aegrotis, vel, ubi celeritate opus esset, sanis etiam inserviebant. v. Nostrum 20, 4, 11. 21, 13, 7. et Sulpic. Severum in vita S. Martini II, 4. *per aggerem publicum plena militaribus viris fiscalis reda veniebat.* Hi cursus *publici* vocantur, quod nemini uti iis liceret, nisi qui diploma principis (evectionem. cf. 14, 6, 16. 11, 5.) proferre iu stationibus posset. v. 20, 4, 11. et 8, extr. Plura qui desiderat, adeat Cod. Theodos. ubi saepe cursus publici et clabularis mentio fit, inprimis Lib. VIII. Tit. 5. et ibi notas, Schefferum de re vehiculari Lib. I. p. 65. Lib. II. p. 334. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 279. et Valesium ad Nostrum 20, 4, 11.

D.

Decentiaci et Magnentiani milites ex Decentii ac Magnentii nomine appellati 18, 9, 3.

Decimani milites legionis decimae ibid. v. etiam Fortenses.

Decuriones 28, 6, 10. iidem in municipiis et coloniis, qui Romae Senatores.

Decurio Palatii 20, 4, 20. ubi additur: qui ordo est dignitatis, quoniam dignitatem Clarissimorum habebant. Erant in palatio triginta viri, Silentiarii dicti, quorum officium hoc erat, ut ad valvas starent, quando Imperator in Consistorio adesset legatosve audiret, omninoque tumultus omnes prohiberent. Decem singulis praefecti Decuriones, qui principum mandata per urbem varia curarent, pompasque in publicum procedentium Augustorum et Augustarum ordinarent. v. Haubold. de Consistorio Principum Spec. II. p. 51.

Diogmitae levioris armaturae milites ad persequendos hostes adhibiti 27, 9, 6.

Divitenses et *Tungricani* 26, 6, 12. 7, 14. 27, 1, 2. Notit. Imperii p. 1483.

Domestici (Haustruppen) v. infra *Scholae*. Domesticos iam fuisse imperante Aemiliano docet vetus Inscriptio a Valesio allata ad 14, 10, 8. et Diocletianus ex Comite Domesticorum ad Imperium evectus est testibus Zonara et Aurelio Victore. — Erant partim equites, partim pedites. — Alii palatium custodiebant (praesentales) alii certis officiis deputati publicas exsequebantur iussiones, v. c. reos ex provinciis perducebant 15, 3, 10. 5, 22. vel pro necessitatibus publicis mittebantur cum Comitibus ac Magistris militum 16, 10. extr. Cohors eorum apud nostrum dicitur Ordo 25, 5, 4. Schola 26, 5, 3. Consortium 16, 10. extr. 25, 10, 9. Regebantur a Comite Domesticorum, (per periphrasin: qui Domesticorum praefuit scholae 26, 5, 3.) qui dignitatem habebat Illustrium. Nominatim occurrit Latinus 14, 10, 8. Barbatio 14, 11, 24. Excubitor 20, 4, 21. (quod nomen proprium esse videtur: Domest. Comes Excubitor *nomine.*) Comitem excipiebat Tribunus, hunc Primicerius, (ex Primicerio

Protectorum Tribunus 18, 3, 5.) hunc decem sequentes f. primi; sic Domesticorum ordinis primus 25, 5, 4 (talis erat Iovianus, cum Imperator eligeretur, ibid.) Domesticorum omnium primus 27, 10, 16. (An Primicerius decem primis sit adnumerandus, non ausim decernere.) Conf. infra *Protectores*.

Draconarius 20, 4, 18. i. e. qui draconem portabat: draconum enim simulacris a Traiani inde aetate utebantur Romani pro signis cohortium militaribus. Non in velo depictos fuisse dracones aut acu textos, sed corpus totum e pannis et subtegmine factum, apparet ex descriptione tum apud Nostrum obvia 16, 10, 7. et 12, 39. tum apud poetas, v. c. Claudian. in Rufin. II, 177. ubi vid. Gesner. Conf. Lipsius de militia Rom. Lib. IV. Dial. 5. p. 266. edit. Antv. 1596. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. I. p. 383. sq. Adnexas fuisse lacinias sericas probabiliter statuit Valesius.

Duces. Latissimae potestatis vocabulum, quod saepe omnino eum denotat, qui ducit exercitum. Angustiore significatu distinguuntur Duces militares et Duces provinciarum. Illi, limitanei etiam dicti, diversi erant a Comitibus et dignitate inferiores; sic 23, 3, 5. Sebastianus vocatur Comes ex Duce erantque in Oriente duo Comites, Duces autem tredecim, in Occidente sex Comites et duodecim Duces. Quamquam saepe generalior Ducis appellatio pro Comitis posita reperitur.

Duces provinciarum sunt praefecti. Apud Nostrum occurrunt Dux Aegypti Artemius 22, 11, 2. Sebastianus 23, 3, 5. Pusaeus 24, 1. 9. — Comes Osdroënae Secundinus ibid. §. 2. — Phoenices 25, 1, 2.

E.

Equestris turma Comitum 15, 4, 10. v. supra Comes n. 13.

Erulorum numerus 25, 10, 9. Eruli et Batavi 20, 1, 3. 4, 2. 27, 1, 6. 8, 7.

Eunuchi, dicti etiam Spadones 14, 11, 3. ubi vid. Lindenbrog. it. 16, 7, 4. adhibebantur servandis cubiculis principum. Quamquam alii quoque, quibus non ablata esset virilitas, hunc locum obtinuerunt. De moribus eorum vid. Ind. I.

Ex. Haec praepositio dignitatum nominibus praefixa, ut omnino saepissime apud scriptores illius aetatis, sic apud nostrum trigesies ferme occurrit. Sed cum singula loca enumerare non sit instituti mei, ea tantum seligere placuit, ex quibus promotio a minore ad maius officium et dignitas quorundam magistratuum colligi posse videtur. Sic ex Advocato Consularis Syriae, ex Consulari Magister Memoriae, deinde Proconsul Asiae 29, 2, 22. ex Campidoctore Tribunus vacans 15, 3, 10. — ex Duce Aegypti Comes 23, 3, 5. — (Agilo) ex gentilium Scutariorum Tribuno in Magistri peditum (Ursicini) locum promotus, sed, ut Ammianus ipse addit, immodico saltu 20, 2, 5. — ex Magistro Officiorum Proconsul 28, 4, 3. — ex Ministro Triclinii Rationalis 15, 3, 4. — ex palatino milite Senator 26, 6, 5. — ex Praefecto Praetorio Praef. Urbi (Lampadius 27, 3, 5. — ex Praeposito Martensium militum Patricius 26, 6, 7. — ex Primicerio Protectorum Tribunus 18, 3, 5. — ex vicario 27, 7, 1.

Not. Ne quis miretur, exemplorum, quae attulimus, eiusmodi esse nonnulla, ut posterior dignitas priore minor sit, tenendum est, munera illis temporibus non perpetua fuisse ac saepe factum, ut maiores magistratus minorem deinde acciperent provinciam.

F.

Fabricae armorum fuerunt Antiochiae 14, 7, 18. 9, 4. Cremonae 15, 5, 9. Treveris 29, 3, 4. Reliquas vide in Notitia Imperii p. 1507. — Operae dicebantur Fabricenses 31, 6, 2. iisque praeerat Fabricarum tribunus 14, 7, 18. 9, 4. 15, 5, 9. Praepositus 29, 3, 4. (fortassis etiam) Primicerius in Cod. Theodos. Lib X. T. 12. l. 3. quem praeter Valesii notam ad 14, 7, 18 omnino conferri velim T. III p. 554.

Flavia prima tuetur Singaram 20, 6, 8. in deditionem venit ibid.

Flavia secunda praesidio tenet Bezabden 20, 7, 1.

Fortenses 18, 9, 3. Tricesimani Decimanique Fortenses, rectius tamen Fretenses, ut ex Inscriptionibus et columna Capitolina probant Lindenbrog. et Vales. ad h. l. Decimani Fretenses milites sunt legionis x. Fretensis: Tricesimani autem absolute positum est (legio xxx. Ulpia) nec coniungendum cum Fretenses, v. etiam Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 383.

G.

Gentiles 14, 7, 9. 30, 1, 3. in comitatu principis militabant, conscripti ex gentilibus seu barbaris, v. c. Scythis, Gothis, Francis, Germanis cet. v. Notit. Imperii p. 1502. 2010. Gibbon T. IV. p. 104. Gentiles Scutarii occurrunt 20, 2, 5. plures tamen numero sunt loci, in quibus a Scutariis distinguuntur, 14, 7, 9. 16, 4, 1. 20, 4, 3. Eorum schola commemoratur 27, 10, 12. et rector (Malarichus) 15, 5, 6. v. Cod. Theodos. T. I. p. 348.

H.

Hastati 16, 12, 20. ad quem locum Valesius non diversos Ammiani aetate fuisse putat a Signiferis et Draconariis, provocans ad 20, 4, 18. ubi Maurus, Hastatus Petulantium, etiam ut Draconarius occurrit.

Herculiani et *Ioviani* 22, 3 2. 25, 6, 2. Hae legiones a Diocletiano et Maximiano ita dictae sunt, quorum ille etiam Iovius, filius autem Herculeus vocabatur. vid. Zosimus III, 30.

Honorati i. e. qui civiles dignitates gesserunt. vid. 14, 5, 3. ubi militaribus opponuntur, ibique notam Valesii. Occurrunt etiam 22, 7, 1. 9, 16. 29, 1, 34. Conf. Cod. Theodos. T. I. p. 59.

I.

Ioviani et *Herculiani* 22, 3, 2. 25, 6, 2. vid. Herculiani.

Iovii et *Victores* 25, 6, 3. 26, 7, 13. 27, 8, 7. 29, 5, 7.

Iudices. Hac voce omnino utitur Marcellinus ad designandos maiores magistratus tum civiles tum militares 30, 5, 3. Iudices celsiores 20, 9, 1. Iudices ordinarii et militares 16, 8, 13. 20, 8, 14. (etiam castrenses et ordinariae potestates 21, 16, 2.) ordinarii iudices militiaeque moderatores 20, 8, 14. Summum ducem exercitus (Ursicinum) significat 18, 6, 12. Occurrit etiam

de regibus exterarum gentium, ut Quadorum 17, 12, 21. ubi vid. Valesius, et Gothorum 27, 5, 9. 31, 3, 4.

L.

Lancearii et *Mattiarii* bis iuncti reperiuntur 21, 13, 16. et 31, 13, 8. itemque apud Zosimum III, 22. Lancearii (rectius Lanciarii, ut in optimis codd. scriptum) dicti videntur a longioribus, quibus armati erant, lanceis. In Notitia Imperii recensentur partim inter scholas Palatinas, partim inter legiones, et variis quidem nominibus provincialibus. V. inprimis p. 1433.

Largitionum Comes, v. Comes n. 7.

Libellis respondens (Requetenmeister) 26, 9, 8. idem qui Magister libellorum, v. infra. Ei parebat Proximus libellorum (Unterrequetenmeister) 22, 9, 16.

M.

Magister ex etymologia dici videtur is, qui in societate aliqua *magis* valet, ut contra Minister, qui *minus* potest, v. Gesner. Thes. h. v. ergo doctor, antistes cet. Hoc significatu apud Ammianum ipsum occurrit 14, 6. magister chori (Balletmeister.)

Deinde nomen est, quod multis muneribus, tum palatinis ac civilibus, tum militaribus praeponitur, quorum h. l. nonnisi ea recenseri possunt, quae ab Ammiano ipso memorantur.

1) Magister admissionum (Oberceremonienmeister) 15, 5, 18. qui sub dispositione Magistri Officiorum erat virosque honoratos et alios aditum ad principem petentes in Consistorium introducebat. Ei suberat Admissionum proximus (Unterceremonienmeister) 22, 7, 2.

2) Magister armorum. Hoc nomine apud Ammianum occurrunt Magistri equitum et peditum, v. 15, 5, 24. 36. 16, 7, 3. 20, 1, 2. 9, 5. 21, 8, 1. 25, 8, 11. 26, 5, 2. 29, 6, 3. 31, 13, 18. Inveniuntur tamen apud eundem et aliae appellationes, v. c. magister rei castrensis 27, 10, 6. rector pedestris militiae 15, 5, 2. 18, 3, 1. qui equorum copias tuebatur 28, 3, extr. et, servatis usitatioribus nominibus, Magister equitum, ut 16, 4, 3. peditum 14, 11, 24. 16, 2, 4.

Ad 16, 7, 3. Valesius observat e Zosimo II, 33. hanc dignitatem a Constantino primum esse institutam, qui abrogato Praefectis Praet. imperio militari duos Magistros militum creaverit. Hunc numerum postea filii eius et successores auxere; quatuor enim Magistros militum eodem tempore Marcellinus memorat libro 16. Arbetionem in Praesenti constitutum c. 6. §. 1. Ursicinum per Orientem c. 10. §. 21. Severum in Galliis successorem Marcelli ibid. Barbationem denique Silvano suffectum c. 11. §. 2. vid. Notitia Imperii p. 1410. s. et 1824. Reitemeier. ad Zosim. IV, 27. p. 591. — Addo, Constantinum, ne nimis favere magistratibus militaribus videretur, nec concessisse, ut rectores provinciarum iis obviam venirent, nec passum esse, ut ipsi civilibus sese immiscerent negotiis, 21, 16, 2.

3) Magister Officiorum. Nominatim commemoratur Florentius 20, 2, 2. Pentadius 20, 8, 19. Felix a Constantino quidem constitutus, sed non

admiſſus a Iuliano 20, 9, 5. qui Anatolium ordinavit ib. §. 8. coll. 25, 3, 21. Urſacius 26, 4, 4. et 5, 7.

Secundum Notitiam Imperii p. 1498. ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum erant Scholae Palatinae, Agentes in rebus, quatuor Scrinia Palatina, Officium Admiſſionum, Fabricae, Curſus publicus et Interpretes diverſarum gentium. Congregabat etiam, ſi quid maiore ſolemnitate in aulae penetralibus celebrandum eſſet, caeteros proceres atque miniſtros palatinos, introducebat legatos exterarum nationum ad Imperatorem (Ammian. 26, 5, 7.) omninoque, quidquid ad legationes pertineret, curabat et principali praeerat tabulario (Canzley). v. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. I. p. 322. T. II. p. 239. Chriſtii Noctes Academ. Hal. 1729. p. 1. ſſ. Ritterus ad Guthrium T. v. p. 97. Hauboldus l. c. Spec. II. p. 43. Valeſius ad 26, 5, 7.

In quatuor illis, quae diximus, ſcriniis ſub eo laborabant Magiſter memoriae — epiſtolarum — libellorum et diſpoſitionum.

4) *Magiſter memoriae* non ideo ſic dictus, quod eos, qui praeclare ſe geſſiſſent, imperatoribus in memoriam revocaret, ſed quod acta et decreta memoriae ac futurae obſervantiae cauſa aſſervaret. (Canzleydirector, geheimer Archivarius.) Praeterea, ut eſt in Notitia Imperii p. 1582. *Adnotationes omnes*, i. e. breves continentes quae Principis nomine ſtatuebantur aut confirmabantur, *dictabat* (unde etiam Dictator appellatur) *et emittebat*, Principis vel Quaeſtoris vel ſua manu ſubſcriptos, *et precibus reſpondebat* eorum, qui vel indulgentiam patrati criminis, vel probatorias a principe flagitabant: emittebantur enim e Scrinio memoriae codicilli officiorum, Agentum in rebus et Palatinorum, qui Comiti ſacrarum largitionum et rerum privatarum ſuberant. Digna eſt quae conſulatur, Mangelsdorfii (praeſ. Klotzio) Diſſ. de Magiſtro Memoriae Hal. 1770.

Apud Noſtrum occurrunt Aedeſius 15, 5, 5. Ruſticus Iulianus 27, 6, 1. Eupraxius ibid. §. 14. Feſtus 29, 2, 22.

5) *Magiſter epiſtolarum.* Hic *legationes civitatum, conſultationes et preces tractat*, ait Notitia Imperii l. c. Legationibus enim Regum aut civitatum intererat, ut poſtulata intelligeret et reſponſa ſcriberet, Praeſidibus de facti ſpecie dubia conſulentibus ex Principis ſententia reſcribebat et precibus reſpondebat civitatum. Officiorum praeterea Illuſtrium et Spectabilium Magiſtratuum codicillos edebat, v. Panciroll. ad Notit. Imper. p. 1585. (Apud Noſtrum non occurrit.)

6) *Magiſter libellorum.* „Cognitiones et preces tractat" i. e. in cauſis iudicialibus, ubi ad principem appellatum eſſet, acta conſignabat ſententiasque in Conſiſtorio dictas litigatoribus edebat. Fortaſſe libelli ſupplices ad eum perferebantur omnes, reddendi ſcriniis competentibus, ipſe autem nonniſi ad preces privatorum reſpondebat. Codicillos etiam officiorum, magiſtrorum militum, Comitum et Ducum limitum, et plurimorum Palatinorum ſcribebat. v. ſupra Libellis reſpondens.

7) *Magiſter* ſ. Comes *diſpoſitionum* idem erat, qui poſtea Referendarius dicebatur. v. Pancirollus ad Notit. Imperii p. 1592. Haubold l. c.

Spec. II. p. 48. Apud Marcellinum non occurrit.
Magnentiaci et *Decentiaci* 18, 9, 3. duae legiones Magnentiacae tuentur Amidam, recens ex Galliis ductae 19, 5, 2.
Martenses milites 26, 6, 7. a Martenis, Babyloniae populo, dicti videntur. v. Notitia Imperii p. 1474.
Mattiarii nomen numeri militaris. Valesius a quodam teli genere, quod Mattium seu Mattiobarbulum vocabant, dictos arbitratur, v. Stewech. ad Veget. Lib. 1, cap. 17. Pancirollus autem ad Notit. Imperii p. 1480. a Mattio, Germaniae oppido (Marburg). Eorum bis meminit noster 21, 13, 16. et 31, 13, 8. utroque loco Lanceariis iunguntur, v. supra.
Medicus Scutariorum 16, 6, 2. Singulae legiones et cohortes medicos suos habuere, Valef. ad l. c. qui saepe occurrunt in Inscriptionibus, veluti apud Fuchsium in libro: Alte Geschichte von Mainz B. 1. S. 18. 37.
Militares i. e. militari dignitate praediti, opponuntur Consistorianis 15, 5, 12. 6, 1. Honoratis 14, 5, 3.
Militiae pedestris rector 15, 5, 2. v. supra Magister armorum.
Minister triclinii (Tafeldecker) 15, 3, 4. Etiam 14, 11, 16. tori et mensae ministri occurrunt.
Ministri fucandae purpurae Tyrii tinctores purpurarii 14, 9, 7. ibique Lindenbrog. Tyrii textrini praepositus commemoratur ibidem.
Moesiaci (legiones) 20, 1, 3. 29, 6, 13.
Monetae praepositus (Münzdirector) 22, 11, 9. it. procurator 28, 1, 29. v. Salmaf. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 519. Möhsen Beschreibung einer Berlin. Medaillensamml. Th. 1. S. 64. 70.

N.

Navicularii, quorum semel meminit Ammianus 27, 3, 2. sunt collegia mercatorum, qui frumenta ex peregrinis provinciis Romam et Constantinopolin advehebant. Sub dispositione et iurisdictione Praefecti Annonae et Urbis censebantur, v. Corsini de Praef. Urbi Praef. p. XL. et XLV. Copiose de iis agitur in Cod. Theodos. Lib. 13. Tit. 5. ubi materiam omnem brevi in conspectu posuit Gothofredus in Paratitlo T. V. p. 64.
Nobiles 14, 5, 3. 6, 1. cf. 16, 10, 13.
Notarii i. e. qui in Consistorio acta excipiebant, (Staatssecretäre, Cabinetssecretäre, non confundendi cum Exceptoribus, (ταχυγράφοις) Valef. ad 14, 9, 3. Praeter Primicerium notariorum (primum omnium Notariorum 26, 6, 3.) qui dignitatum omnium tam civilium quam militarium copiarumque, quae sub signis essent, codicem scribebat, et Secundicerium (pro quo 29, 1, 8. est secundum inter Notarios adeptus gradum. Utrique iunctim dicuntur Summates Notariorum 26, 6, 1.) tres fuerunt eorum classes: 1) Tribunorum et Notariorum *Principis*, qui civilia tractabant negotia 30, 2, 11. coll. 29, 2, 5. ubi est militans inter primos, et Zosim. V, 34. 40. 2) Tribunorum et Notariorum *Praetorianorum*, qui Praefectis Praetorio additi erant. 3) Domesticorum et Notariorum, qui militaria negotia curabant.

Voce, *Tribunus* et *militare* de illis non sunt proprio et militari significatu accipienda, imo Tribunus nomen est dignitatis et militia etiam de muneribus aulicis usurpatum occurrit, quemadmodum No-

tariorum munus in Cod. Theodos. Lib. VI. Tit. 10. l. 4. p. 91. diserte vocatur *militia nobilis* et apud Ammianum ipsum Syagrius *sacramento* exutus esse dicitur 28, 2, 9.

Praeter plura Nostri loca, ubi Notarii soli commemorati, utrumque, et Tribuni et Notarii nomen iungitur 17, 5, 15. 19, 9, 9. 20, 4, 2. 28, 6, 12. semel inverse: Notarius et Tribunus 25, 10, 6. ubi quamquam de diversis personis sermo est, id tamen intelligitur, Notarios Tribunis militaribus potiores fuisse.

Mittebantur cum mandatis in provincias, v. c. ut, si quid turbarum immineret, suspectos homines observarent aliave pericula a provinciis averterent 20, 9, 9. 22, 11, 1. 26, 5, 14. reos apprehenderent ac sisterent 14, 5, 6. adessent etiam, quando illi per tormenta interrogarentur 14, 9, 3. 11, 21. 15, 3, 4. 28, 1, 12. Ipsi Iuliano Caesari Notarium apposuerat Constantius ad explorandos eius actus 17, 9, 7. 21, 7, 2.

Numerarius adparitionis magistri equitum 19, 9, 2. idem qui Rationarius: sic Rationarius adparitionis armorum magistri 15, 5, 36. Tractabat ratiocinia numeri seu ordinis militaris. v. supra Adparitores.

Numeri modo minora, modo maiora erant corpora militum e legionibus (numeri Ioviorum 29, 3, 7.), vel etiam gentilibus lectorum, neque tantum cohortes, ut opinatur Vales. ad 14, 7, 19. et Lipsius ad plura Taciti loca, verum etiam legiones. v. infra Victores.

O.

Officiales 27, 7, 5. ministri sunt magistratuum (Officianten, Subalternen.)

Officiorum Magister v. Magister.

Ordinariae dignitates i. e. civiles, oppositae militaribus, 14, 10, 4. et ibi Vales. it. 16, 8, 13. v. supra Iudices.

Ordines municipales 21, 12, 23. oppidorum 27, 7, 6.

Ordinum primi (Officiere) 16, 12, 20. Frontinus Strateg. I, 11. medios ponit inter Tribunos et Centuriones. Ordines primi eodem significatu est 19, 6, 3.

P.

Paedagogiani pueri (Pagen) 26, 6, 15. 29, 3, 3. v. Cod. Theodos. Lib. VI. de Castrensianis T. II. p. 227. Gutherius de Officio Domus Augustae p. 815.

Palatini 1) omnino ministri aulici 22, 4, 1. ubi a Iuliano in exordio principatus palatio expulsi dicuntur. Eorum mores ibid. 2) Angustiore significatu ii, qui sub Comitibus largitionum et rei privatae tributa exigebant et transactis stipendiis inter Senatores allegebantur 26, 6, 5. ibique Vales. De iisdem sermo est 29, 1, 5. qui de aerario interceperant. 3) milites, qui pro palatio excubabant, oppositi limitaneis et ripensibus. Palatinae scholae et primi Palatinarum scholarum occurrunt 14, 7, 9. 12.

Pannonica et Moesiaca (legiones) 29, 6, 13.

Parens publicus, quod semel reperitur 29, 2, 7. Gothofredus ad Cod. Theodos. T. II. p. 75. idem esse putat quod Parens principis, i. e. Patricius, v. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 292. Interpretes ad Corippum IV, 331. Michaelis literar. Briefwechsel 3, 411. Haubold. de Consist. Spec. II. p. 4—6. 15. Equidem accedere malim Va-

lesio et Erneſtio in Gloſſar., Imperatorem ipſum (Patrem patriae) intelligi putantibus.

Parthica (legio) prima praeſidio tenet Singaram 20, 6, 8. in deditionem venit ibid. — ſecunda Bezabden tuetur 20, 7, 1. — quinta Amidam 18, 9, 3.

Patricii ex Conſtantini M. inſtituto ſupra Praefectos Praetorio fuerunt, qua de re locus claſſicus eſt apud Zoſim. II, 40. Idem de Theoderici temporibus confirmant Exc. §. 68. Ammianus ipſe hanc vocem ſemel, niſi fallor, habet 26, 6, 7. et Patriciatus columina prima, i. e. ſummos et nobiliſſimos Patriciorum 29, 2, 8. cf. Cod. Theodoſ. T. II. p. 75. Curtius de Senatu Rom. p. 110. ſq. Gibbon. T. IV. p. 62—66. et Pudor de Patriciis medii aevi, Lipſ. 1758.

Perfectiſſimi appellatio dignitatis. Semel eorum meminit Noſter 21, 16, 2. ex quo loco Clariſſimis inferiores fuiſſe Perfectiſſimos intelligitur.

Petulantes ideo ſic dicti, quod licentius contumaciusque agere ſolebant, 22, 12, 6. nam vel ex moribus vel ex fortitudine legiones nomina accepiſſe notum eſt. Celtis iunguntur 20, 4. 20. 21, 3, 2. 31, 10, 4.

(*Phylarchus*) Et huius mentionem et aliarum quarundam apud exteros dignitatum, licet alienam ab Indice magiſtratuum Romanorum, non omnino praetermittere viſum eſt. Occurrit autem 24, 2, 4. Malechus Podoſaces nomine, Phylarchus Saracenorum Aſſanitarum, ubi ſine dubio Malechus orientalis, Phylarchus graeca muneris appellatio et Podoſaces nomen gentile viri eſt. Invenitur vocabulum tam ap. Graecos, nominatim Strabonem non uno loco, quam reliquos ſcriptores Latinos, v. Gesneri Theſ. h. v.

Praefectianus 17, 3, 6. ubi vide.

Praefectus Aegypti 22, 16, 6. „Aegyptus, quae inde uti Romano imperio iuncta eſt, regitur a Praefectis.“ it. Procurator Aegypti 17, 4, 5.

Praefectus Annonae curabat annonam urbicam, ſuſceptionem eius in portu, iuſta frumenti et panis aliarumque rerum pretia. In pluribus pendens a Praefecto Urbi vel certe parem propemodum cum illo poteſtatem exercens praeerat Naviculariis, Officii ſui Tabulariis, Piſtoribus, Menſoribus cet. Corſini de Praef. Urbis Praefat. p. XLV. cf. Cod. Theod. T. V. p. 253. ſq. Ex Ammiani loco 28, 1, 31. quo ſolo Praefecti Annonae meminit, nonniſi hoc intelligitur, fuiſſe cum dignitate inferiorem et Praefecto Urbi et Vicario Romae.

Praefectus Aſiae. Aſiam rexerat pro Praefectis 29, 1, 9.

Praefecti Britanniae. Sic numero plurali Martinus agens illas provincias pro Praefectis 14, 5, 7. Alypius, qui Britannias curaverat pro Praefectis 23, 1, 2. recturum Britannias pro Praefectis 27, 8, 10. Valeſius Vicarium Britanniarum intelligit, quandoquidem in primo loco Martinus paullo poſt Vicarius dicatur. Praeterea idem obſervat, aliud eſſe agere pro Praefecto, aliud agere pro Praefectis. Illud de eo dici, qui vicibus Praefecti Urbi vel Praetorio in ſpeciali negotio fungatur: hoc de eo, qui ordine codicillorum Vicariam poteſtatem exerceat. Quod diſcrimen vereor equidem ut ſit perpetuum; quippe dubitationem iniicit locus 28, 1, 12. ubi eſt: Maximino Romae agere diſpoſito pro Praefectis, qui ta-

men duntaxat ad tempus aegrotantis Olybrii vicem implere iussus erat. v. infra Vicarius.

Praefectus, Cubiculi (Oberkammerherr) 14, 11, 2. v. supra Cubiculum.

Praefectus Praetorio. Primum Augustus, constituendo duos ex ordine equestri praefectos, qui praetorianis cohortibus cunctisque per Italiam militibus praeessent, hunc magistratum in rempublicam introduxit. Sequentes imperatores, servato Augusti instituto, alii duos habuerunt, alii unum Praefectum, donec Commodus, ut reipublicae curis liberatus voluptatibus suis posset vacare, tres constituit iisque etiam rei civilis curam commisit, quam imperante iam Hadriano affectare coeperant. Postea pro tempore et necessitate modo pauciores, modo plures creati sunt, donec Constantinus M. non solum cohortes praetorianas, quae mortuis Imperatoribus tot bella civilia commoverant, exauctoravit, verum etiam ademptam Praefectis Praetorio potestatem militarem in Magistros Equitum et Peditum transtulit. Diviso enim orbe Romano in quatuor praecipuas partes quatuor etiam Praefectos Praetorio fecit, qui singulas administrarent: quorum unus Praefectus Praetorio Galliarum, alter Italiae, tertius Illyrici, quartus Orientis dicebatur. Provincias, quibus quisque praeerat, nominatim recensere longum est; enumeratae reperiuntur in Notitia Imperii, in Historia Guthriana T. II. extr. et apud Reitemeierum ad Zosim. II, 33. qui locus classicus est de Praeff. Praetorio. Historiam eorum dedit Ritterus in programmate, quod inscribitur: Historia Praefecturae Praetorianae ab origine dignitatis ad Constantinum M. Vit. 1745. Zosimus autem, qui l. l. omne Constantini institutum reprehendit, adversarium nactus est Diezium (postea Professorem Gottingensem) de imperii administrandi forma a Constantino M. recte atque sapienter mutata adv. Zosimum, Lips. 1752.

Praefecti Praetorio, exceptis Consulibus, qui, quamquam administrandae reipublicae potestate destituti, (v. supra Consules) illis tamen priores ponebantur, proximi erant ab Imperatoribus: amplissimus magistratus 21, 6, 5. cui Augustus summam commisit rerum 17, 3, 4. cunctae castrenses et ordinariae potestates, ut honorum omnium apicem, priscae reverentiae more Praefectos suspexere Praetorio 21, 16, 2. unde, ubi festinato opus esset, Consistorianos convocabant et absente Imperatore in Consistorio praesidebant 15, 5, 5. civiles iam facti magistratus curam gerebant redituum publicorum et imperialium 17, 3, 2. ss. item annonae palatinae, militaris et civicae, quare etiam Caesaribus eorumque Ministris ac Palatio annonas et salaria praebebant, Vales. ad 14, 7, 11. et 10, 4. Supremi iudices erant etiam in caussis capitalibus 22, 3, 1. nec poterat ab aliis ad alios iudices appellari.

Inter Praefectos Praetorio fuisse, qui Praesens diceretur, negat Vales. ad 14, 1, 10. eo nomine nonnisi Magistros militum vocatos esse existimans. Ac sane quidem fallatur, si quis quatuor illis, quos diximus, quintum superaddi velit: ipsa tamen vocis collocatio 14, 1, 10. ubi Praesens a nomine proprio Thalassii pluribus verbis disiungitur, de no-

mine Thalassii vix posse cogitari ostendit. Pancirollus in Notit. Imperii p. 1790. Praefectum Praetorio Orientis et Praefectum Italiae appellatos esse scribit Praefectos Praetorio *Comitatus*, quod semper in Comitatu Principis degerent, quam in rem affert l. praecipimus 32. C. de appell. Quid, si Praesens apud nostrum idem significet? Certe et Thalassius Praefectus Orientis erat, et alio loco 23, 5, 6. Sallustius Praef. Praetorio Praesens occurrit, quodque 20, 4, 8. legitur, ab Imperatore nusquam disiungi debere Praefectum in ardore terribilium rerum, sententiae meae aliquantum favere videbatur. Vid. etiam Cod. Theodos. T. II. p. 132.

Praefectis Praetorio plures eodem tempore praefecturas administrare licuisse, eius rei exemplum apud Nostrum est 26, 5, 5. ubi Mamertinus Praefectus Italiae, Africae et Illyrici vocatur; ex Praefectis autem minorem Praefectorum Urbi dignitatem non adspernatos esse ex 27, 3, 5. apparet, ubi de Lampadio sermo est.

Nomina eorum, qui apud Nostrum occurrunt, ne quis requireret, subiungenda duximus:

1) Praefectus Praetorio *Orientis*. Ablabius, obiter tantum commemoratus 20, 11, 3. imperante iam Constantino M. huic muneri praefuerat — Thalassius 14, 1, 10. — Domitianus 14, 7, 9. 15, 3, 1. — Musonianus (etiam Strategius) 15, 13, 1. 16, 9, 2. 17, 5, 15. — Hermogenes 19, 12, 6. — Helpidius 21, 6, 9. — Secundus v. Ind. I. in Sallust. — Nebridius 26, 7, 4. — Araxius, a Procopio Anticaesare ordinatus. 26, 7, 6. — Modestus 29, 1, 10. 30, 4, 2.

2) *Italiae*. Lampadius 15. 5, 4. — Mavortius (Lollianus etiam dictus) 16, 8, 5. Taurus 21, 6, 5. 9, 4. Mamertinus (simul Praefectus Illyrici) 26, 5, 5. — Maximinus, v. Ind. I. — Liberius sub Theoderico rege. Exc. §. 68.

3) *Illyrici*. Anatolius 19, 11, 2. 21, 6, 5. — Florentius, successor eius, antea Praefectus Galliarum 21, 6, 5. — Probus v. Ind. I.

4) *Galliarum*. Rufinus 14, 10, 4. 11, 27. 16, 8, 13. — Florentinus 16, 12, 14. 18, 2, 7. v. Ind. I. — Sallustius. v. Ind. I. — Germanianus 21, 8, 1. 26, 5, 5. — Nebridius 20, 9, 5. a Constantino quidem constitutus, a Iuliano autem mox remotus ab officio. v. Ind. I. — Florentius (rectius fortasse Florentinus) 27, 7, 7. — Viventius 30, 5, 11. v. etiam Ind. I. in Iuventius.

Praefectus Urbi, per periphrasin: urbem aeternam regens 15, 7, 1. regens urbem, et urbis moderator 27, 3, 5. — supremus iudex erat in urbe et suburbicariis regionibus ipsosque Senatores in ius vocabat 28, 1, 16. — Curam habebat eduliorum, unde Tertullus, ingravescente annona, vehementer a plebe vexatur 19, 10, 1. 21, 10, 7. coll. 21, 12, 24. item Orfitus ob inopiam vini 14, 6, 1. providebat, ut pondera et mensurae iustae essent amplitudinis 27, 9, 10. quotannis Ostiam proficiscebatur ad Maiumas, ludi genus, (v. A. Rivinus de Maiumis in Graevii Syntagmate variar. Diss. p. 537. ss.) ubi in aede Castorum sacrificabat 19, 10, 4. Praefectura saepius fungi licebat, et per plures annos continuos 17, 4, 1. 16, 10, 4. 19, 10, 1, 2. coll. 21, 10, 7.

Apud Nostrum nominatim commemorantur: Adelphius (sub Magnentio) 16, 6, 2. —

Ampelius 28, 1, 22. 4, 3. — Aproniànus 23, 1, 4. 3, 3. 26, 3, 1. — (Iunius) Baſſus 17, 11, 5. — Cerealis 14, 11, 27. — Claudius 27, 3, 2. 29, 6, 17. — Iuventius (Viventius) 30, 5, 11. it. 27, 5, 11. cf, tamen Corſini. — Lampadius 27, 3, 5. — Leontius 14, 11, 14. 15, 7, 1. — Lollianus (Mavortius etiam dictus) 16, 8, 5. — Maximinus 28, 1, 12. 29, 2, 23. 3, 2. 6, 5. — Maximus 21, 12, 24. — Olybrius 28, 1, 8. 4, 1. — Orfitus 14, 6, 1. 16, 10, 4. — Patruinus 15, 7, 5. — Praetextatus 27, 9, 8. 28, 1, 24. — Rufinus Vulcatius 27, 7, 2. 11, 1. — Ruſticus Iulianus 27, 6, 1. — Symmachus 27, 3, 3. — Tarratius Baſſus 28, 1, 27. — Tertullus 19, 10, 4. 21, 10, 7. — — Conſtantinopoli: Sophronius 26, 7, 2. — Caeſarius ibid. §. 4. — Phronemius ibid. §. 4. et c. 10. §. 8.

Praeter Drakenborchium de Praefectis Urbi Trai. ad Viadr. 1752. et Baruthi 1787. in primis conferri meretur Eduardus Corſini de Praeff. Urbis, Piſis 1766. 4. quippe qui non ſolum indicem horum magiſtratuum prioribus auctiorem et emendatiorem dedit, verum etiam in praefatione generatim de iis commentatus eſt.

Praepoſitus Cubiculi v. Cubiculum.

Praepoſitus Fabricae v. Fabrica.

Praepoſitus Martenſium. Iſtiusmodi Praepoſitos militares inferiores Tribunis fuiſſe docet Valeſ. ad 26, 6, 7.

Praepoſitus Tyrii textrini. v. Miniſter.

Praeſes i. e. Proconſul *Africae*. (Ruricius) 27, 9, 3. 28, 6, 22.

Praeſidalis i. e. qui praeſidatu functus eſt, Valeſ. ad 22, 14, 4. Idem Praeſidialis dicitur 29, 1, 6. Praeſidialis apparitor occurrit 17, 3, 6. et praeſidiale officium 28, 1, 5.

Praeventores et *Superventores* 18, 9, 3. levioris armaturae milites, quorum illi exploratum praemittebantur, hi hoſtibus de improviſo necopinantibus ſuperveniebant.

Primanorum legio 16, 12, 49. Hi ſub magiſtro militum Praeſenti inter Palatinas legiones recenſentur in Notitia Imperii orientalis. v. Valeſ. ad l. c. ubi cum proelio Argentoratenſi interfuiſſe tradantur, in expeditiones eductos eſſe apparet.

Primates ſunt Conſiſtoriani 15, 5, 18. duces militares 24, 7, 1. Primates urbium 14, 7, 1. et ordinis 28, 6, 4. Senatores, hi etiam Ordinis vertices dicti 14, 7, 2.

Primicerius Protectorum 18, 3, 5. Protectorum duces eodem, quo Domeſticorum, ordine ſe excipiebant: Comes — Tribunus — Primicerius — Secundicerius — Decem primi. v. Valeſ. ad l. c. et ſupra Domeſtici.

Primus ordinis Domeſticorum 25, 5, 4. v. ſupra Domeſtici.

Princeps adparitionis Praefecturae Praetorianae 15, 3, 8. 16, 8, 3. Qui in ſingulis officiis ſive apparitionibus Palatinis primum locum obtinebant, hi principes illius officii, in quo primas tenebant, dicebantur, v. Salmaſ. ad Scriptt. Hiſt. Aug. T. II. p. 239. Principes officii Praeff. Praetorio e Schola Agentum in rebus erant, exactoque biennio ut plurimum decedebant ac ſequentibus locum dabant; quare 16, 8, 3. ut novum in Rufino notatur, quod is ultra biennium Princeps eſſet.

Principia principales milites, qui privilegiis muniuntur. Principiorum itaque vertices ſunt Tribuni, Centuriones, Draconarii. Valeſ. ad 15, 5,

16. Principes et tribuni 22, 3, 2.
Pro postposito dignitatis nomine significat Vicarium, v. c. pro Magistro Equitum, qui per absentiam Magistri Equitum exercitui praeest 15, 13, 3. — pro Magistro Officiorum agens 15, 5, 12. — pro Praefectis (Britanniarum) 14, 5, 7. 23, 1, 2. 27, 8, 10. v. supra Praefecti Britanniarum — Romae 28, 1, 12. — Asiae 29, 1, 9.
Proconsularis i. e. qui Proconsul fuit 28, 4, 21. quamquam multi tantum titulo tenus sic appellati sunt, qui numquam Proconsules fuerant. v. Cod. Theodos. T. II. p. 188.
Proculcatores i. q. Speculatores 27, 10, 10. Dicti etiam Exculcatores apud Vegetium. vid. Salmas. de re milit. Rom. p. 222. Bessel. Misc. philol. p. 251.
Procurator Monetae v. Moneta.
Promoti. Sic dicebantur, qui in muneribus civilibus vel in exercitu temporis ordine vel praefectorum arbitrio ad altiorem dignitatis gradum evecti erant. Huc pertinet locus Vegetii, qui II, 3. sic ait: Legionum nomen — permanet, sed — robur infractum est, cum virtutis praemia occuparet ambitio, et *per gratiam promoverentur* milites, qui *promoveri* consueverant *per labores*. Apud Nostrum nonnisi militares (equites) occurrunt 15, 4, 10. Promotos ducens, quod idem est ac Promotorum Tribunus 31, 13, 18. Ipsi inter se sibi gradatim succedebant, v. Notit. Imperii p. 1417. Graev. Vox occurrit etiam in Inscriptione apud Fuchsium in libro: Alte Gesch. von Mainz S. 96.
Protectores qui latus Principis protegebant. (Leibtrabanten) v. Domestici et Scholae Palatinae. Dignioris ordinis milites erant, unde Tribunis iunguntur 15, 5, 22. et nobili loco nati: sic 14, 10, 2. Herculanus occurrit, filius magistri equitum. Mittebantur in provincias cum Magistris ad iuvandas necessitates publicas 16, 10, 21. sistebant reos 14, 5, 10. 29, 3, 8. et in custodia servabant 29, 5, 7. — Protectorum Schola 14, 7, 9. Protectorum Tribunus 18, 3, 5. Cf. Chiffletius in Praef. p. CXVII.
Proximi. De Proximis omnino, qui primi erant in singulis scriniis post magistros, vid. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 239. it. T. I. p. 933. Apud Nostrum occurrit Proximus admissionum (Unterceremonienmeister) 22, 7, 2. et Proximus libellorum (Unterrequetenmeister) 22, 9, 16.

Q.

Quaestor (alias Quaesitor) Palatii, 27, 3, 11. coll. 26, 4, 4. ubi de uno eodemque Iuventio sermo est. In aulis Augustorum et Caesarum iidem fere, quos nunc Cancellarios appellamus, leges et constitutiones imperiales literis consignabant, ad petitiones rescribebant cet. v. Vales. ad 20, 9, 4. et 28, 1, 25. it. Casaubonus ad Scriptt. Hist. Aug. T. II. p. 799. Nominatim apud Nostrum Quaestorum nomine commemorantur Montius 14, 7, 12. Taurus 14, 11, 14. (Hic tamen videtur militaris fuisse. Cf. Vicat p. 231.) Leonas 20, 9, 4. Leontius 14, 11, 14. Iovius 21, 8, 3. 22, 8, 49. Iuventius 26, 4, 4. 27, 3, 11. Eupraxius 28, 1, 25. ex quo loco apparet, tum, Quaestores Comites Consistorianos fuisse, tum, ut supra diximus, scriptas ab iis esse Constitutiones imperiales.

R.

Rationalis 15, 3, 4. ex ministro triclinii Rationalis. (Hofwirthschaftsrendant) In provinciis fere erant, quos Germanice appellamus Rechnungsbeamte, 15, 5, 8. ad cuius loci intelligentiam observat Valesius, Rationales in provinciis damnatorum bona et sententia iudicis proscriptorum occupasse et fisco vindicasse. Vid. etiam 22, 4, 9. et 28, 2, 13. Alexander Severus malum necessarium eos appellare solebat, Lamprid. c. 46.

Rationarius adparitionis armorum magistri 15, 5, 36. i. e. Officialis Magistri militum, qui militarium numerorum rationes tractabat, (Kriegszahlmeister) 26, 1, 6. — Rationarius apparitor 18, 5, 1. ubi Ammianus ipse id officium ita describit: circa ratiocinia versabatur, qui, quarumve virium milites ubique agerent; vid. Numerarius.

Rector. Hac voce Marcellinus variationis gratia pro appellationibus munerum propriis utitur, v. c. pro praefecto provinciae: sic Rector Aegypti 22, 14, 6. secundae Pannoniae 15, 3, 7. coll. 16, 8, 3. ubi idem dicitur Consularis; rector provinciae (Phoenices) 18, 7, 3. — pro ducibus militaribus: rector pedestris militiae, i. e. Magister Peditum, 15, 5, 2. 18, 3, 1. Armaturarum 15, 4, 10. Gentilium 15, 5, 6. Scutariorum 14, 10, 8. coll. c. 11. §. 21. ubi est Tribunus.

Referendarius non apud Ammianum ipsum, sed in Excerptis occurrit §. 85. sub rege Theoderico, cuius Quaestor, Cassiodorus, Variar. Lib. VI. c. 17. edit. Aurel. Allobr. 1622. p. 420. formulam Referendariorum hunc in modum exhibet: „Per eum nobis causarum ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus et ipsis responsa reddimus." Erant omnino iidem, qui antea Magistri Dispositionum fuerant.

Reges nomen numeri seu legionis. Batavis coniunguntur 16, 12, 45. ubi vid. Vales.

Regina coniux Augusti 15, 2, 8. Caesaris 14, 9, 3.

S.

Sacerdotalis 28, 6, 10. i. e. qui Sacerdotio functus est. Amplissimi honores municipales fuerunt Aedilitas, Sacerdotium, Flaminium, Duumviratus. Differunt Sacerdotes a Flaminibus: illi territoriorum, hi sola municipiorum sacra curabant. Munus sacerdotum, cum valde onerosum esset, non erat perpetuum, quo administrato appellabantur Sacerdotales ad analogiam vocc. Consularis, Praesidalis cet.

Sarcinalium principis iumentorum Actuarius 15, 5, 3. vid. Actuarius.

Scholae. Sic dicebantur cohortes militum pro palatio excubantium, propterea quod scholas sive aedes iuxta palatium habebant, v. Suidas s. v. Σχολάριοι. Numero erant 3500. et maiora, quam legiones, stipendia merebant. Inter eos, qui dignioris essent ordinis, Protectores vocabantur, a quibus in Cod. Theodos. l. 6. et 9. diserte distinguuntur Domestici, dignitate quippe inferiores. Repugnare quidem videri possit Ammianus, apud quem 14, 10, 2. *Protector Domesticus* et 18, 8, 11. *Domesticus Protector* nulla interposita copula legitur, sed sic idem Gentiles Scutarios dixit 20, 2, 5. licet hi

quoque differant. — Commemorantur Scholae Palatinae et Protectorum, et Palatinarum Scholarum primi 14, 7, 9. 12. — Domesticorum 26, 5, 3. Scutariorum prima et secunda 22, 11, 2. prima 26, 1, 4. secunda 25, 10, 9. 26, 1, 5. Scholarum capita 25, 10, 8. Agens scholarum 26, 1, 5.

Scurrae vide Valef. ad 15, 9, 8. et quae notavimus ad 29, 4, 4.

Scutarii a scutis dicti, quibus potissimum utebantur, inter scholas Palatinas militabant. Apud Nostrum non uno loco occurrunt. Dux eorum vocatur Rector 14, 10, 8. Tribunus ibid. c. 11. §. 11. it. 16, 11, 6. 19, 11, 16.

Semper Augustus 17, 5, 9. Hic, quantum equidem scio, primus locus est, unde intelligitur, Imperatores titulo *Semper Augustorum* usos esse. Videtur autem occasionem illi usurpationi dedisse, quod rex Persarum sese appellaverat regem regum, siderum participem, fratrem solis ac lunae: cuius tumori ut aliquam imperator et ipse verborum opponeret magnificentiam, rescripsit Victor terra marique Constantius semper Augustus. Sic Iustinianus in ea Constitutione, quae a verbis Deo auctore incipit, inclytum victorem ac triumphatorem semper Augustum se appellat. v. Curtius de Senatu Rom. p. 11. inprimisque Püttmanni de Titulo Semper Augustus Diatribe Lipf. 1791. 8.

Senator ex Palatino milite 26, 6, 5. ubi vide.

Senatus dicitur coetus amplissimus 28, 1, 48. Senati Caput, i. e. Consul, Exc. §. 53.

Spadones v. Eunuchi.

Stabuli Tribunus alias Comes. (Oberstallmeister) 14, 10, 8. 20, 4, 4. 28, 2, 10 30, 5, 19. qui stabulum curabat 31, 13, 18.

Strator duplici apud Nostrum significatione occurrit. Nam 29, 3, 5. intelligitur, qui in provincias mittebatur ad equos stabulo Imperatoris vel bello aptos exquirendos, deducendosque. v. Cod. Theodos. T. II. p. 224. Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. T. 1. p. 718. T. II. p. 180. — 30, 5, 19. autem, ubi *miles* additur (quia Stratores inter Scholas Palatinas militabant) est is, qui equum Principis curabat et hunc in eum allevabat. De vocis significationibus etiam in viarum stratura diversis optime exposuit Fuchsius in libro: Alte Gesch. von Mainz S. 42.

Superventores 18, 9, 3. v. Praeventores.

(Surena) 24, 2, 4. nomen dignitatis, non gentis. In aula Persica sic dicebantur, qui proximi erant a rege.

Susceptores 17, 10, 3. i. e. ii, qui annonam militarem a provincialibus exactam susceptamque in horrea inferebant militibusque erogabant, acceptis pittaciis, unde, quantum et quo die esset erogatum, appareret. Suscipientes dicuntur 19, 11, 3.

T.

Tabularius praesidialis officii 28, 1, 5. et ibi Valef. i. e. qui tabulas publicas civitatum et rei tributariae rationes tractat.

Tertiacorum equestris numerus 25, 1, 7. Nisi cum Lindenbrogio legendum Tertianorum, uti est in Notitia Imperii Occident. p. 1840.

Thalamus v. Cubiculum.

Thebaeae legiones 14, 11, 15. In Notitia Imperii sub Magistro militum per Thracias recensentur.

Thesaurorum Comes v. Comes n. 11.

Tribunus nomen multis prae-

fectis militaribus commune. Apud Nostrum occurrunt Tribuni Armaturarum 14, 11, 21. 15, 5, 6. 27, 2, 6. — Domesticorum 20, 4, 21. — Fabricarum 14, 7, 18. 9, 4. Fabricae Cremonensis 15, 5, 9. et Notarius, v. Notarius. — Protectorum 18, 3, 5. — Scutariorum, v. Scutarius. — Stabuli 14, 10, 8. 20, 4, 4. 28, 2, 10, 30, 5, 19. — Vacans, ubi vide. — Vexillationum 25, 1, 9.

Tricesimani milites legionis tricesimae 18, 9, 3.

Tungricani 26, 6, 12. 27, 1, 2.

V.

Vacans Tribunus i. e. qui honorem quidem tribuni et annonas ac salaria accipit, sed nullum habet certum numerum, quem regat. Sic Marinus Tribunus ex Campidoctore vacans 15, 3, 10. vid. etiam 16, 17. extr. 18, 2, 2. 31, 13, 18. Alias tamen voc. vacans non supernumerarium, sed emeritum significat, praesertim in muneribus civilibus et palatinis; v. c. Comitum Consistorianorum, quibus emeritis in Consistorio vel adesse vel abesse licebat.

Veluti. Haec vox interdum nominibus dignitatum a nostro praeponitur, v. c. Diodorus quidam veluti Comes 22, 11, 9. ubi Marcellinus ipse non satis cognitum habuisse videtur, Comesne an aliud quid fuerit is, de quo sermo est. Sed veluti regulus 29, 5, 1. idem esse puto quod Subregulus 17, 12, 11. Cf. tamen 14, 11, 14. ubi *ut* et *quasi.*

Vexillationum tribuni 25, 1, 9. Vexillationes, Vexillarii Ammiani aetate erant equites, opponuntur enim Legionibus et Numeris, v. Cod. Theodos. T. II. p. 314. Secus fuit antiquiore aevo. v. Ernesti Exc. 1. ad Tacitum T. II. p. 669 edit. secundae.

Vicarius. Ammianus hanc vocem non uno modo exprimit: pro Praefectis 14 5, 7 agens vicem 15, 4, 10 agens pro 15, 5, 12. curans vicem 29, 5, 6. vicariam curans 17, 11, 5. potestas vicaria per Italiam 27, 7, 5. regens vicariam Praefecturam 28, 1, 5. Ritterus ad Guthrium T. V. p. 104. sic scribit: Omnes Vicarii erant Vicarii Praefectorum Praetorio sive illustrissimae Praefecturae, et in suis quisque Provinciis lites quaestionesque tractabant, siquidem litigantes transigendae controversiae caussa ab inferioribus iudicibus ad hos reiiciebantur. Cedebant autem dignitate Proconsulibus, v. Notit. Imp. et Notit. Dignitat. Cod. Theodos. T. VI. P. 2. p. 25. Apud nostrum occurrit Vicarius Asiae 27, 9. 6. Africae 28, 6, 8. Hispaniae 23, 1, 4. Italiae 27, 7, 5. ubi vid. Vales. Vicarius urbis Romae 28, 1, 5. ex quo capite §. 6. intelligitur, Vicarium urbis Romae dignitate superiorem fuisse Praefecto Annonae et proximum a Praefecto Urbi.

Victores. Legiones Ioviorum et Victorum 25, 6, 3. 26, 7, 13. 27, 8, 7. 29, 3, 7. it. de Victorum numero (i. e. legione) miles 24, 4, 23.

Utricularii 24, 3, 11. 25, 6, 15.

Z.

Zabdiceni sagittarii 20, 7, 1. In Notitia Imperii sub Duce Mesopotamiae recensentur.

Ziannorum legio 25, 1, 19. In Notitia Imperii Orientalis sub dispositione Magistri militum per Thracias dicitur. Erant autem Zianni (ulitatius Zanni) populi Armeniis finitimi.

INDEX III.

VOCABULORUM ET LOCUTIONUM, QUAE IN NOTIS ILLUSTRANTUR.

(Hunc Indicem et sequentem, mea opera confectos, addere satius visum est quam omittere. ERF.)

A.

A et x confusa 15, 3, 4.
Abiectius an pro simplicius 21, 5, 2.
Aborigines 15, 9, 3.
Abruptus periculosus 14, 5, 8. 26, 2, 1.
Absolutus planus et perspicuus 14, 10, 13.
Absque praeter (χωρὶς) 17, 13, 10.
Absque et adusque confusa 18, 10, 3.
Abuti frequenter uti 14, 8, 6.
Accidentia 15, 1, 3.
Acervi malorum 14, 1, 5.
Ad omissum 16, 8, 4. 17, 13, 24. 23, 5, 55.
Ad redundans 16, 12, 54.
Ad studia 16, 5, 3.
Adfigere crimina 14, 1, 2.
Adfingere crimina. v. Adfigere.
Adventare (ad) aliquid 29, 5, 45.
Advolare (ad) aliquem 16, 8, 4.
Adusque et absque confusa 18, 10, 3.
Aeque omissum 22, 5, 4.
Aëria et erraria confusa 15, 5, 24.
Alvei (Canots) 16, 11, 9.
Ambitio gratia virorum potentium 22, 4, 7.
Ἀμβλωθρίδια φάρμακα 16, 10, 17.
Amoenitas cultus amoenior 16, 2, 1.
Ampla pro ansa 21, 2, 2.
Ancoralia 14, 2, 2.
Ante v. Post.
Appetere pro appropinquare 14, 2, 2.
Apposita fines 15, 8, 7.
Argumentum pro argutia 20, 11, 12.
Arma cogentes 16, 2, 10.
Astus et gestus confusa 16, 10, 16.
Auctor 16, 7, 3. promotor 21, 10, 17. — *Auctores*, qui urbem colonis frequentavere 28, 1, 4.

B.

Baiulus pro tabellarius 15, 5, 9. 28, 1, 33. — Baiulorum praecentor 14, 7, 17.
Basternae 14, 6, 16.
Bene adiectivis iunctum auget 14, 2, 17.
Bonae voluntatis esse Exc. §. 59.
Brasmatiae 17, 7, 13.
Bustuarius latro 28, 1, 12.

C.

Calce tenere 15, 3, 4.
Capilli fluentes 30, 5, 11.
Captus. pro captu rerum 16, 10, 1.
Caſtra aula Principis 16, 8, 1. 18, 5, 6.
Cavillationes de mimis 30, 4, 21.
Cautio chirographum 28, 4, 25.
Cautus tutus 14, 3, 8.
Celeber pro celer 21, 13, 6.
Celebrari an pro celerari 14, 7, 2.
Celſae poteſtates 14, 1, 10.
Chasmatiae 17, 7, 13.
Cibi refectio i. e. refectio per cibum 16, 12, 11.
Circummuranus 14, 6, 4.
Circumſpectus (περίβλεπτος) 14, 6, 6.
Cirri 14, 6, 20.
Citerior vita 14, 1, 7. 16, 10, 11.
Clam mordax canis 15, 3, 5.
Climatiae 17, 7, 13.
Clitellae bovi (proverb.) 15, 5, 10.
Collegium faſtorum. in c. f. adſciſcere 16, 1, 1.
Comitatus aula principis 14, 5, 8.
Commonitorium libellus memorialis 28, 1, 20.
Commotius ingenium 22, 10, 3.
Concaedes arborum 16, 12, 15.
Concedere reliqua 16, 5, 15.
Concita facundia 30, 4, 5.
Concorporales contubernales 21, 12, 15.
Confirmatio numeri militares arte bellandi praeclues 16, 12, 49.
Congreſſio ſtataria 14, 2, 8.
Conquiſita 17, 3, 2.
Conſecrati principes 16, 10, 12.
Conſilium pro concilium 20, 5, 7.
Conſiſtens an pro conſtans 16, 7, 6.
Contactus (particip.) *aliqua re* poetis magis, quam hiſtoricis ſollemne 14, 1, 3.
Contemplabilis active 30, 5, 16.
Controverſiam intromittere (δίκην εἰσάγεσθαι) 30, 4, 19.
Controverſus pro contraverſus 14, 2, 3. 22, 15, 4.
Contus 18, 5, 6.
Convelare 30, 4, 20.
Convena (adiect.) 15, 5, 25.
Corpora tirones 19, 11, 7. — *Corpora intecta* 15, 4, 11.
Corrigere (κατορθοῦν) 16, 1, 2. 17, 13, 26.
Culta 14, 6, 10.
Cunctus totus, indiviſus 16, 7, 7.
Currere pro ſalute (τρέχειν τὸν περὶ ψυχῆς) 24, 4, 20. v. Addenda.
Curriculum pro ſpatio temporis 17, 13, 11.

D.

Dare pro dedere 14, 11, 32.
De redundat 29, 3, 8. 31, 5, 12.
De fumo in flammam (proverb.) 14, 11, 12. 28, 1, 26.
De induſtria fortiter 25, 7, 3.
Debitor voluntarius 28, 4, 25, *proprius* ibid.
Demum et *deum* confuſa 17, 13, 34.
Denique tandem 17, 12, 10.
Dentatae et *tentatae* confuſa 19, 6, 4.
Deſerere ſc. militiam 31, 7, 4.
Deum et *demum* confuſa 17, 13, 34.
Dicta tributorum indicta 16, 5, 15.
Diffidere et *dividere* confuſa 23, 1, 2.
Dignum par, aequum 21, 3, 14.
Directus obſtinatus, ſeverus 27, 11, 6.
Diribitores 18, 5, 6.
Diſcurrere diſſerere 17, 4, 1.
Disponi de annona 14, 7, 5.
Diſtinctor iuſtorum et iniuſtorum 18, 1, 2.
Dividere et *diffidere* confuſa 23, 1, 2.
Divortia riparum 15, 4, 3.
Diuturnus dux 16, 2, 2.

Dubietas 22, 14, 4.
Dum et *dux* confusa 23, 5, 20.
Dux et *dum* confusa 23, 5, 20.

E.

Efficacia industria 16, 12, 25.
Efficax industrius 16, 4, 4.
Elementum. per utrumque elementum, i. e. terra marique 17, 13, 15.
Ellipsis voc. *ad* 16, 8, 4. 17, 15, 24. 23, 5, 55. *aeque* 22, 5, 4. *magis* 19, 11, 7. *in* 27, 8, 2. substantivi post participium 16, 12, 6. 28, 1, 45.
Elogium 14, 5, 5. 7, 2.
Emercari passive 21, 6, 8.
Emitari. Sic fere scribitur in Codd. pro *imitari* 14, 6, 16.
Eorum pro sua 16, 12, 52.
Erga insolentior vocis usus 14, 1, 8. 16, 10, 7. 21, 16, 1.
Erraria et *aëria* confusa 15, 5, 24.
Error et *horror* confusa 29, 5, 49.
Escendere conscendere 16, 12, 58.
Esse. non multum fuit (abfuit) 18, 6, 11.
Exabusus (particip.) abusus 25, 7, 8.
Ex adulto iamque maturus 16, 7, 5.
Exambire 26, 7, 6.
Examina aetatum, dilationum 21, 5, 4.
Exercitus et *exertius* confusa 16, 12, 46.
Exertius et *exercitus* confusa 16, 12, 46.
Exertius acrius 16, 12, 46.
Exertus 27, 10, 16.
Exitus an exitus vitae 14, 11, 21.
Exnunc 21, 10, 2.
Exsequiae cadavera 29, 2, 23.
Exurere bello 30, 1, 22.

F.

Fatali sorte decedere 17, 11, 5.
Favorabilis 17, 13, 25.
Firmare consilium 17, 8, 2.
Forceps voc. rei militaris 16, 11, 3.
Formae fistulae et canales, quibus unda adducitur aut derivatur, 28, 2, 3.
Formula letatis 14, 1, 3.
Fortius severius 19, 12, 17.

G.

Gemini testiculi 16, 7, 5.
Genus. ullo genere 18, 2, 13.
Gestus et *astus* confusa 16, 10, 16.
Gignentia pecudes 23, 6, 68.
Gloriae res gloriose gestae 16, 11, 7.
Gracilitas vocis 18, 4, 5.
Graecismi: *Supercilia fluvii* (ὀφρῦς) 14, 2, 9. *quidam* (τὶς) 14, 5, 6. *circumspectus* (περίβλεπτος) 14, 6, 6. *verecundus* (αἰδοῖος) i. e. venerabilis ibid. *videre* (ἰδεῖν) pro salutare 14, 7, 10. *impetrabilis* (δραστήριος, πρακτικὸς, δεινὸς) 14, 8, 5. *madefacti poculis* (ὑποβεβρεγμένοι) 15, 3, 7. *indeclinabilis* (ἀκλινὴς) 18, 1, 2. *super his* (ἐπὶ τούτοις) i. e. praeterea, 17, 13, 4. *multa et nefaria* (πολλὰ καὶ —) 17, 13, 1. coll. 23, 5, 23. *absque* (χωρὶς) praeter, 17, 13, 10. *latere* cum participio (λαθεῖν ποιοῦντά τι) 27, 12, 7. 30, 7, 6. *Currere pro salute* (τρέχειν τὸν περὶ ψυχῆς) 24, 4, 20. v. Addenda. *magis* omissum, ut Graec. μᾶλλον 19, 11, 7. 26, 4, 1. *Docere filias tonstrices* 16, 8, 10. v. Addenda. *Sentire nostra* (φρονεῖν τὰ ἡμέτερα) 21, 6, 7. *controversiam intromittere* (δίκην εἰσάγεσθαι) 30, 4, 19. *Corrigere* (κατορθοῦν) 16, 1, 2. 17, 13, 26. *Opinatus* (δεδοκιμασμένος) 21, 6, 3. *sine ullo pulvere* (ἀκονιτὶ) 19, 11, 7. *post* (μετὰ) ubi vide.

H.

Haerere in aliquid 14, 9, 2.
Haurîri siti 19, 8, 7.
Hora et *horror* confusa 21, 2, 2.
Horret impersonaliter positum 29, 2, 15.
Horror et *hora* confusa 21, 2, 2. et *error* 29, 5, 49.
Humilitare 29, 2, 15.

I.

Ictus impetus 18, 8, 12.
Imitari v. Emitari.
Impendio pro impense 14, 1, 9.
Impensae caementa 29, 6, 11.
Impetere 24, 3, 5.
Impetrabilis (ἐραστήριος, πρακτικὸς, δεινὸς) 14, 8, 5.
Implere efficere 14, 1, 5. perfectum exhibere 27, 6, 15.
In omissum 27, 8, 2. redundans 17, 2, 1.
Incedens vespera 20, 11, 24. 31, 11, 4.
Incedentes viventes 19, 12, 13. 26, 10, 10.
Incentivum 14, 1, 2.
Inconsummatus 21, 10, 8.
Incruentus non dirus 26, 9, 11.
Indeclinabilis (ἀκλινὴς) 18, 1, 2.
Inde uti ex quo 15, 11, 6.
Indictionale augmentum 17, 3, 5.
Infirmis 20, 6, 6.
Initium auspicium 21, 11, 2.
Innoxius pallive 22, 3, 5. 9, 11.
Insignia codicilli dignitatis 28, 1, 13.
In solido i. e. in tuto 14, 2, 17.
Institutores conditores 20, 7, 1.
Instrumentum ἐφόδιον 29, 2, 18.
Intendens vespera 20, 11, 24. 31, 11, 4.
Interlunis 19, 6, 7.
Interpatere 14, 8, 8.
Interpellare appellare de solvendo 17, 3, 6.
Interpretium παράλληλον 28, 1, 18.
Inusitatus invisitatus 30, 4, 17. 31, 3, 8.
Inutilis perniciosus 14, 6, 15.
Iudiciale secretum 15, 7, 5.
Iudicium arbitrium 25, 5, 8.

L.

Labi elabi 16, 11, 6.
Latera regiones urbis 14, 1, 6.
Latere c. particip. 27, 12, 7. 30, 7, 6.
Laxamentum dilatio 16, 5, 15.
Lectio allegatio, auctoritas 30, 4, 18.
Lenunculus 14, 2, 10.
Levi sudore 15, 12, 5.
Lex religio 15, 7, 6. 20, 7, 7.
Libellus epistola 16, 5, 3.
Limibus pro limis 20, 9, 2.
Lingua terrarum 14, 8, 4.
Litterae codicilli dignitatis 28, 1, 13.
Locales aerumnae 14, 7, 5.
Localiter 15, 12, 3.
Lucrari poenam 19, 3, 3.

M.

Magis omissum 19, 11, 7. 26, 4, 1.
Magistratus duumvir 31, 6, 2.
Magnanimi et *magni* confusa, si recte conieci, 21, 5, 1. [Eadem permutatio est in Cicer. de Offic. 1, 24, 1.]
Manubiae 17, 7, 3.
Massa fundus 14, 11, 26.
Maxime perite 21, 16, 7.
Maximus et *proximus* confusa 16, 10, 7.
Medius princeps 14, 9, 2.
Membra urbis 15, 7, 5.
Merere accipere 17, 12, 14.
Metus sollicitudo 30, 10, 6.
Milites κατ' ἐξοχὴν Romani 16, 12, 47. 19, 11, 11.
Militia aula principis 28, 4, 20.
Minae turrium 20, 6, 2.
Misere mire 21, 9, 3.
Mobilis census 26, 8, 13. 28, 1, 3.

Modo non 14, 7, 8.
Modus. pacis modo 19, 2, 2.
Molendinariae metae 17, 4, 15.
Molinae 18, 8, 11.
Mortalitas homines 20, 3, 10.
Mox vix 14, 10, 16.
Multa et nefaria (πολλὰ καὶ —) 17, 3, 1. coll. 23, 5, 23.
Mundus genus humanum 14, 8, 8.
Munire verbum iuris 30, 4, 16.
Munitores oppugnatores 21, 12, 12.
Murci 15, 12, 3.
Mycematiae 17, 7, 14.

N.

Naturale urgens 30, 1, 20.
Navales socii 21, 12, 11.
Nautici nautae 16, 12, 51.
Nobilitas senatus 21, 12, 24.
Nullo et *pullo* confusa 20, 4, 17.
Nullum pro nihilum 14, 1, 4.
Numeri v. Ind. II.

O.

Obductio (obnuptio) *capitum* 14, 7, 21.
Obedientes cives 15, 12, 4.
Obnixe 24, 2, 11.
Oceanum mare 23, 6, 12.
Οι et υ confusa 23, 6, 63.
Opinatus (δεδοκιμασμένος) 21, 6, 3.
Ordo Senatus 22, 9, 4.
Origines auctores, conditores 15, 9, 3. 23, 6, 35.

P.

Palinodia vetus cantio 18, 5, 4.
Parcimonia. sine ulla parc. 17, 10, 6. 19, 11, 14.
Partilia fata 14, 11, 25.
Parvitas paucitas 18, 4, 5.
Parum pro minus 17, 4, 14.
Peragranter 14, 1, 6.
Pelles. sub pellibus, i. e. in castris aestivis, 19, 11, 4. 20, 6, 9.
Periculum. Sui periculi indices 31, 4, 11.
Peritus omnibus numeris absolutus 30, 10, 6.
Perspicaciter inquirere 15, 2, 8.
Pertinere retinere 30, 3, 3.
Pervium per quod iter faciundum est 14, 11, 13.
Petere ad aliquid 16, 12, 54.
Pilare 14, 2, 3.
Pleonasmi: *ad* 16, 12, 54. 22, 8, 47. *de* 29, 3, 8. 31, 5, 12. *denique tandem* 17, 12, 10. *ut quasi* 15, 5, 3.
πλούμη pluma 16, 5, 5.
Poenalia claustra 15, 3, 11.
πολιτευόμενοι et πολιτευταὶ decuriones 22, 9, 4.
Pondus superbia cum fastidio iuncta 27, 9, 5.
Post, ut Graecum μετά, posito uno vocabulo ac maxime nomine proprio totum aliquod factum significat, 17, 8, 1.
Praecipua virtutes 16, 7, 4.
Praedicta praecepta 16, 5, 2.
Praesepultus 14, 11, 21.
Praetenturae 24, 3, 1.
Praeterinquirere 15, 5, 12.
Precativus 16, 8, 4.
Presteres 17, 7, 4.
Primaevus admodum iuvenis 15, 8, 12.
Proba specimen 21, 16, 21.
Procudere ingenium 15, 2, 8.
Procul dubio haud dubitanter 22, 3, 7.
Procurare et *procurrere* confusa 20, 4, 8.
Procurrere et *procurare* confusa 20, 4, 8.
Professio conditio, ars 14, 7, 18.
Proloquium 28, 1, 11.
Proludia exercitatt. militares 14, 11, 3.
Promisce pro promiscue 15, 12, 2. 20, 6, 7.
Propugnare alicui. Sic semper Ammianus, 21, 13, 4.
Proripere prorepere 30, 7, 6.
Prosequi verbum iuris 22, 10, 5.
Prosperatus honor 15, 8, 10.

Prosperitas assensus 15, 8, 5.
Provisiones 17, 5, 3.
Proximus et *maximus* confusa 16, 10, 7.
Pseudothyrum 14, 1, 3.
Pugiles an gladiatores 14, 7, 3.
Pullo et *nullo* confusa 20, 4, 17.
Pullo silente 20, 4, 17.
Pulsare existimationem alicuius 18, 4, 4. *vitam* 15, 5, 4.
Pulvis. sine ullo pulvere (ἀκονιτὶ) 19, 11, 7.

Q.

Quidam. Singularis voc. usus 14, 5, 6.
Quinquagenarius 18, 2, 6.

R.

Recingi 26, 5, 3.
Recludere denuo claudere 16, 10, 1.
Recte recta 15, 7, 3.
Recuperare reparare Exc. §. 67.
Refutare repudiare 17, 5, 12.
Regales filii regum et agnati 16, 12, 25.
Remeare (ad) *sedes* 17, 13, 34.
Remulcus 18, 5, 6.
Repedare pedem referre 17, 2, 2.
Resecrare religione solvere 24, 6, 17.
Rumigeruli 14, 1, 2.

S.

Sacricola 22, 14, 3.
Sarcina conditionum, tributorum, vectigalium 17, 12. 11.
Satira. per satiram 16, 6, 3.
Scalae 14, 7, 16.
Secius gesta 27, 2, 1.
Secretiora artes magicae 14, 6, 14.
Secus sc. quam par est 20, 8, 11.
Secus pro sexus 16, 11, 9.
Sedes s. *sedeta* loca, in quibus milites citra expeditionum necessitatem commorantur, 14, 2, 12.
Seditiones mutationes domiciliorum 17, 13, 23.
Sentire nostra (φρονεῖν τὰ ἡμέτερα) 21, 6, 7.
Sequester internuntius 14, 7, 21.
Sequestrare componere 17, 13, 29.
Sibilare et *simulare* confusa 31, 12, 12.
Silices viae 14, 6, 16.
Simulare et *sibilare* confusa 31, 12, 12.
Situs structura, proportio 21, 16, 19.
Sodalicius adiect. 15, 9, 8.
Sollemnia de tributis 20, 8, 4.
Sonus quartae declin. 30, 6, 3.
Species indumentum 14, 9, 7.
Sperare timere 14, 7, 5.
Sponte propria 14, 6, 2.
Stationes agrariae 14, 3, 2.
Subsidium 16, 12, 54.
Substantialis tutela 14, 11, 25.
Suffragatores 22, 6, 5.
Sui pro suus, a, um 16, 12, 64.
Super his (ἐπὶ τούτοις) 14, 1, 5. 17, 13, 4.
Supercilia fluvii 14, 2, 9.
Supplicare aliquem, supplicem reddere 30, 8, 10.
Supposita obvia quaeque 14, 1, 10.
Suprema τὰ λείψανα 21, 1, 5.
Suscipere (ἀποδέχεσθαι) de clientibus 14, 6, 6.
Suscepti clientes 30, 4, 15.
Suspectus suspiciosus 29, 4, 5.
Suspensus sc. in eculeo 15, 5, 18.
Syringes cavernae minutae terrarum 17, 7, 11.

T.

Tantum aberat, ut — cum 15, 3, 5.
Temere σχεδίως 14, 2, 10.

Tenacitas maligna parsimonia 17, 9, 7.
Tentare tenere 19, 6, 4.
Tentatae et *dentatae* confusa 19, 6, 4.
Tentoria et *territoria* confusa 16, 12, 59.
Tessera sollemnis 14, 2, 15.
Tirocinium tirones 30, 6, 1.
Totus pro omnis. tota facilitate 15, 1, 2. coll. 16, 12, 51.
Transenna. per transennam 20, 11, 22.
Typhones 17, 7, 4.

V.

Vanities 21, 1, 13.
Veiovis (nomin.) 17, 10, 2.
Vernacula scurriliter dicta 17, 11, 1.
Vernum sc. tempus 18, 4, 1.
Vertices 14, 7, 2.
Vesci et *vinci* confusa 24, 2, 6.
Videre (ἰδεῖν) salutare 14, 7, 10.
Vilitates 14, 6, 2.
Vinci et *vesci* confusa 24, 2, 6.
Vires iuventutis suboles 15, 9, 7.
Virus (Genit.) 18, 4, 3.
Ultrimquesecus 21, 12, 9.
Ulyxes dicebant veteres Latini 27, 8, 4.
Undabundus 17, 7, 11.
Volentes quicunque 18, 1, 4.
Urbs aeterna 14, 6, 1.
Utilis locuples Exc. §. 61.
Ut quasi 15, 5, 5.

Y.

υ et οι confusa 23, 6, 63.

IV.

INDEX AVCTORVM,

QVI IN COMMENTARIO ILLVSTRANTVR VEL EMENDANTVR.

(Prior numerus Tomum Commentarii, posterior paginam significat.)

A.

Acta Ephesini Concilii I, 439. 511.
Acta Martyrum Tarachi, Probi et Andronici I, 64. II, 216.
Aelianus I, 501.
Antoninus v. Itinerar. Antonini.
Appianus I, 522.
Apuleius I, 13.
Aristophanes Byzantius II, 333.
Aristophanes Comicus I, 475. II, 69.
Arnobius II, 36.
Arrianus I, 197.
Artemidorus I, 92.
Athanasius I, 99. 129. 376.
Athenaeus II, 15.
Auctor Panegyrici Constantio dicti I, 221. 423.
Avienus II, 55.
Aurelius Victor I, 242. 268. 271. II, 106. 393.
Ausonius II, 63.

B.

Basilius I, 66. 137.

C.

Caesar I, 284. 513.
Capitolinus II, 110.
Cassiodorus I, 349. II, 145.
Chronicon Alexandr. I, 451. II, 92.
Chronicon Reichersp. I, 413.
Chrysostomus I, 37. II, 68. 284.
Cicero I, 156. II, 364.
Claudianus I, 444. (bis)
Codex Theodos. I, 79. 80. 129. (ter) II, 214. 238. 273.
Collatio I. Carthaginensis II, 264.
Concilium in Trullo II, 272.
Constantinus I, 67. 287.
Cornelius Nepos II, 54.

D.

Damascius I, 73.
Dio Cassius I, 234. 253. 393. II, 87. 116. (bis) 274.
Diogenes Laertius I, 77.
Dionysius Alexandrinus II, 33.
Dionysius Halicarnass. I, 387.

E.

Epigramma inter Catalecta vett. Poett. I, 306.
Epist. 2. Concilii Aquileiensis I, 408.
Evagrius I, 473.
Eunapius I, 63. 75.
Euripides I, 466.
Eusebius I, 129. 473.
Eutropius I, 89. sq. 522. II, 70.

F.

Facundus II, 209.
Festus II, 182.
Firmicus I, 410.
Frodoardus II, 238.

G.

Gregorius Nazianz. I, 473.

H.

Hegesippus I, 57. 396.
Herodianus I, 105.
Hesychius I, 276. II, 390.
Hierocles II, 380.
Hieronymus I, 131. 156. 377. II, 215.
Hilarius I, 28.
Historia Miscella II, 140.

I.

Incerti scriptores apud Suidam I, 56. II, 54.
Inscriptiones II, 209. 384.
Iordanes I, 91.
Itinerarium Antonini I, 177. 423. 432.
Itinerarium Burdegal. I, 423. II, 181. 182.
Iulianus I, 59. 114. 124. 176. sq. 312. 482. 483. II, 5.

L.

Lampridius II, 274.
Leo I, 287.
Libanius I, 10. 52. 55. 91. 240. 273. 284. 393. 400. 402. II, 4. 61. 78. 86. 160.
Livius II, 74.
Lucanus I, 505.

M.

Marcianus Capella II, 209.
Menander Protector I, 206.

N.

Nicephorus I, 409.
Nonnus I, 22.
Notitia Africae II, 306. 310.
Notitia episcoporum, qui Chalcedonensi Synodo subscripserunt I, 70. 320.
Notitia occidentalis imperii II, 88. 183.

O.

Ovidius I, 278. 409.

P.

Plinius I, 153. II, 25. sq. 34. 63.
Plinius Secundus I, 431.
Plutarchus I, 101.
Pollio I, 235.
Porphyrius II, 71.
Procopius I, 80. 420.
Propertius II, 87.
Prudentius II, 217.
Ptolemaeus I, 166. 451. II, 264. 510.

R.

Rufinus I, 397.
Rutilius II, 146.

S.

Seneca II, 19. 68.
Sidonius II, 308.
Simplicius I, 29.
Socrates I, 272. 409. II, 351.
Sozomenus I, 137. 382.
Spartianus I, 382.
Stephanus Byzantius I, 17. 410.
Strabo I, 157. 513. 514.
Suidas I, 416. II, 276. (bis) 368.
Symmachus II, 205.
Synesius I, 511.

T.

Tabula Pentingerorum II, 264.
Tertullianus I, 68. 152.
Themistius I, 353. II, 126.
Theophylact. Simocatta I, 11. 268.

V.

Varro I, 310.
Vegetius I, 222.
Vopiscus I, 249.

X.

Xenophon II, 60.

Z.

Zonaras I, 399. II, 274.
Zosimus I, 82. 195. 240. II, 14. 75. 86. 163. 363.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Commentarii T. I. p. 5. l. 34. pro IDEM leg. LINDENBROG.
Ead. pag. l. ult. pro GRONOV. fcrib. LINDENBROG.
P. 84. §. 13. adde: Wakefield. ad Lucret. IV, 203. legi vult: veritatis enim abfolutus fermo femper, ac *per* eft fimplex. ERF.
P. 93. l. 9. poft IDEM adde: Wakefieldio ad Lucret. III, 218. legundum videtur: et cogitationibus *fublectus*, i. e. fummotus, quafi fe fuffurans; vel: *nec* cogitationibus fubiectus; fed illud venuftius effe indicat. ERF.
P. 122. poft l. 16. a fin. adde: *Seniauchus*. Reinef. „Senoaldus appellatio Alemannica.“ W.
P. 128. l. 11. a fin. pro IDEM leg. VALES.
P. 136. l. 11. a fin. pro *eft* leg. *effe*.
P. 167. poft l. 4. a fin. adde: *Planiora* iudice Wakefieldio ad Lucret. V, 272. funt aequora. pro *quaeritans*, quod gloffam fapere ait, legendum exiftimat *eluctans*. — Mihi verum videtur *eruptans*, quod cod. Regius exhibet, modo commate poft *exitus* deleto iungas: *exitus viam fibi molitur*. ERF.
P. 204. poft l. 15. adde: Graeco more fic fcripfit, quo dicitur διδάσκειν τινὰ ῥήτορα, φιλόσοφον cet. Vitruvius VI. Praef. *eos viros bonos inftituebant*. Epigr. adefp. CCCLXXXVII. v. 3. ἀλλά μ' ἀνὴρ ἐμύησ' ἑλικωνίδα. Vid. Schaefer. ad Lambertum Bos p. 862. ubi et noftri loci meminit. ERF.
P. 210. l. ult. poft *dracones* adde W.
P. 232. poft l. 4. adde:

31. *Occurrere*] Wakef. ad Lucret. IV, 1110. corrigit *accurrere*. ERF.

P. 240. poft l. 23. a fin. adde: *Laipfo*. Reinefius: „Liup-gifo. Liup-ctis.“ W.
P. 272. poft l. 13. a fin. adde:

Oculorum obtutu praeftricto] Wakef. ad Lucret. IV, 135. malebat *praeftructo*. ERF.

P. 303. poft l. 29. adde:

17. *Armorum virlumque varium decus*] Wakefield. ad Lucret. IV, 981. legendum fufpicatur *virorumque*, i. e. tam fulgorem fignorum, quam militum. ERF.

P. 337. in nota ad §. 8. pro lib. XXII. c. 4. leg. lib. XXII. c. 8. §. 41. et dele, quae in ima pagina fubnotata funt.
P. 339. poft l. 7. adde: Wakefield. ad Lucret. III, 930. coniecit: fitim, qua *adurebamur*. ERF.
P. 341. poft l. 26. adde: Wakefield. ad Lucret. III, 580. pro *defluunt* legendum arbitratur *diffluunt*. ERF.
P. 389. l. 21. pro *ut* leg. *ne*.
P. 406. poft l. 32. adde:

Cretio] Reinesius: „l. Oretio. Oreht inter Alamannos, quod etiam in Orestis appellationem deformavere.“ W.

P. 476. l. penult. pro *c*. 4. leg. *c*. 10.

P. 503. p. l. 27. adde:

22. *Squalentes nimia densitate*] „i. e. horrentes et πεφρικυίας. Cf. Virgil. Aen. III, 23.“ Sic Wakefield. ad Lucret. II, 425. ERF.

P. 522. l. 5. Ad verba *Cyrenaicam ab Aug. provinciam factam* adscripsit Reinesius: „Sic et Strabo 17. extr. et Dio L. 53. ab Augusto octavam provinciam populi factam esse dicit Cretam cum Cyrenaica. W.

To. II. p. 30. l. 17. pro *Tillemontius* leg. *Tillemontium*.

P. 70. l. 10. pro 7. leg. 6.

P. 73. post l. 30. adde:

20. *Pro salute currentibus*] Sic Graeci τρέχειν τὸν περὶ ψυχῆς sc. δρόμον vel κίνδυνον. Vid. Schaefer. ad Lambertum Bos p. 918. ERF.

P. 87. l. 3. pro 1440. leg. 1840.

P. 102. l. 5. post *indictum* adde: nec exigi consuetum.

P. 149. post l. 17. adde: Praeter Pricaeum ad Appuleii Metam. p. 721. laudat Reinesius Gell. v, 14. (18?) Polyb. ap. Suidam in Ἔφεδρος: ἐπίπονον βίον συνεστήσατο καὶ θηριώδη. W.

P. 213. post l. 24. adde:

Maximinus]“ v. Iureti not. ad Symmachum Lib. 10. Ep. 1. Perperam Glandorp vocat Maximinum (?) — Ad Maximinum Correct. Tusciae est l. 8. Cod. Theodos. de accus. et inst. Gratiano et Dagal. Coss. Hinc emendanda est Inscriptio l. 3. Cod. Theodos. de anno civili et pane gradili ad Maximum Praef. Annonae A. 365. Coss. Valentin. et Valente AA. item l. 4. de suscept. etc.“ Sic Reinesius. W.

P. 215. post l. 4. adde:

Olybrium Urbi Praef.] „A. 365. Coss. Valentin. et Valente AA. l. un. Cod. Theodos. de mancip. thermar.“ Sic Reinesius. W.

P. 237. post l. 20. adde:

Valentinus] „Zosimus L. IV. c. 12. refert ad tempus, quo Gratianum Valentinianus adscivit collegam.“ Reines. W.

